HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-12/20-09/17
URBROJ: 65-20-02

Zagreb, 7. travnja 2020.

Hs**NP*021-12/20-09/17*65-20-02**Hs

ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA HRVATSKOGA SABORA

PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA RADNIH TIJELA

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem ***Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2019. godinu***, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredborm članka 17. stavka 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom ("Narodne novine", broj 107/07), dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, aktom od 30. ožujka 2020. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

REPUBLIKA HRVATSKA
65 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6
Primljeno: 31-03-2020
Klasifikacijska oznaka: 021-12/20-09/17
Org. jed.: 65
Urudžbeni broj: 41102-20-01
Pril.: 6 Vrij.: CD

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Broj: POSI.R – 018-10-31/20-01/01
Zagreb, 30. ožujka 2020.

Hs**NP*021-12/20-09/17*41102-20-01**Hs

Hrvatski Sabor
Trg sv. Marka 6-7
10 000 Zagreb
n/p predsjednik Gordan Jandroković

Predmet: Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2019. godinu
- *dostavlja se*

Poštovani,

sukladno čl. 17 st. 1 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine", br. 107/07) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavlja Vam tekst Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na CD-disku.

Temeljem Uredbe o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i Izvještaja o primjeni fiskalnih pravila („Narodne novine", br. 95/19) dostavljamo Vam Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku 2019. godinu te ispunjene upitnike.

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Anka Slonjšak

Prilozi :
-Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
-Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019., sažetak u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
-Izjava o fiskalnoj odgovornosti za proračunsku godinu 2019. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u
-Upitnik o fiskalnoj odgovornosti 2019. u pisanom obliku i digitalnom na CD-u

PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2019.

Sadržaj

0. POPIS KRATICA 1
1. UVOD 2
2. STATISTIČKI PODACI 4
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA 4
2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA 5
2.3. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM 8
3. PRIMJENA KONVENCIJE U RH 11
4. PODRUČNI UREDI 12
4.1. RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU 12
4.2. OTVARANJE PODRUČNOG UREDA U SPLITU 18
5. RAD 3. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE 20
6. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA 22
7. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA 25
8. PRISTUP PRAVOSUĐU 35
9. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST 39
9.1. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA TEMELJEM ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA 41
9.2. ZATVORSKI SUSTAV 49
10. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA 50
11. JEDNAKOST PRED ZAKONOM 54
11.1. PREISPITIVANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI 54
11.2. LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI 57
12. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI 62
13. ŽENE S INVALIDITETOM 66
14. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA 72
14.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM 80
15. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE 85
16. ZDRAVSTVO 87
16.1. POJAVNOST DEKUBITALNIH RANA 87
17. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU 102
17.1. AUTIZAM 102
17.2. REHABILITACIJSKE USLUGE I USLUGE U ZAJEDNICI 104
18. ODGOJ I OBRAZOVANJE 108
18.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ 109
18.2. OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE 111
18.3. VISOKO OBRAZOVANJE 120
19. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA 123
20. ZAPOŠLJAVANJE I RAD 127
20.1. PRAVO PREDNOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU POD JEDNAKIM UVJETIMA 127
20.2. DISKRIMINACIJA NA RADNOM MJESTU 133
20.3. SAMOZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM 136
21. PRISTUPAČNOST 138

21.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA 140
21.2. INFORMACIJSKA I KOMUNIKACIJSKA PRISTUPAČNOST 152
21.2. MOBILNOST 154
21.2.1. CESTOVNI PRIJEVOZ 154
21.2.2. POMORSKI PRIJEVOZ 163
21.2.3. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ 169
21.3. STANOVANJE 173
21.4. PRISTUPAČAN TURIZAM 176
22. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI 182
22.1. UDOMITELJSTVO 185
22.2. PODRŠKA ŽIVOTU U ZAJEDNICI 189
23. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA 196
23.1. SOCIJALNA SKRB 197
24. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA 205
25. MIROVINSKO OSIGURANJE 213
25.1. DOPLATAK ZA DJECU 228
25.2. BENEFICIRANI RADNI STAŽ 230
26. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU 232
27. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA 233
28. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU 239
29. MEĐUNARODNA SURADNJA 249
29.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA 250
29.2. SUDJELOVANJA NA MEĐUNARODNIM KONFERENCIJAMA I SKUPOVIMA 251
29.3. REGIONALNA SURADNJA I STUDIJSKE POSJETE I SASTANCI S PREDSTAVNICIMA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA 253
30. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI 254
30.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA U ZDRAVSTVENIM I OBRAZOVNIM USTANOVAMA 256
30.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA 257
30.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA 260
31. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE 263
31.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE 263
32. ZAKLJUČAK 265
33. LITERATURA 266
34. PRILOZI 270
PRILOG 1. PRITUŽBE PO ZAKONU O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE 270
PRILOG 2. PRISTUPAČNOST SUDSKIH TIJELA 272
PRILOG 3. SUDJELOVANJE U DOGAĐANJIMA 277
PRILOG 4. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA 287

0. POPIS KRATICA

Kratica	Naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DTUR	Djeca s teškoćama u razvoju
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kazneni zakon
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policijska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZZODS	Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

U 2019. godini otvoren je i započeo s radom Područni ured Split te je osiguran prostor za novi Područni ured u Rijeci za koji se planira otvorenje tijekom jeseni 2020. godine.
U 2018. godini započeo je radom Područni ured Osijek te je u studenom 2019. obilježena prva godina rada.
Tijekom 2019. godine nastavio je s radom 3. saziv Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji je održao šest sastanaka na kojima se raspravljalo o aktualnim i prioritetnim temama vezanim uz položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

U Registru osoba s invaliditetom Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo na dan 23. siječnja 2020. registrirano je **496.646 osoba s invaliditetom**, od čega je 196.609 žena (39,6%) te 300.037 muškaraca (60,4%). Prema podatcima o obrazovanju muških OSI, 63,5% ima OŠ, nezavršenu OŠ i bez OŠ; 28,5% SSS; 6% VSS/VŠS te 2% ima završeno obrazovanje u posebnim ustanovama i po posebnom programu. Kada govorimo o ženama OSI, 72,8% ima OŠ, nezavršenu OŠ i bez OŠ; 18,2% SSS; 7,2% VSS/VŠS te 1,8% ima završeno obrazovanje u posebnim ustanovama i po posebnom programu. Nekom obliku zlostavljanja bilo je izloženo 288 OSI, od čega je 117 žena (40%) te 171 muških (60%), pri čemu je najveći broj, 128 (44%) zlostavljanih kod oba spola u dobnoj skupini od 10 do 24 godine (djeca i mladež).
Mada su poslodavci u očevidnik zaposlenih OSI prijavili 19.669 osoba, njih **11.529** je zaposleno odnosno zadovoljava kriterije propisane Pravilnikom o očevidniku („Narodne novine”, br. 75/18), što je porast u odnosu na 2018. godinu kada je bilo zaposleno 10.836 osoba.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u prosincu 2019. godine zbog **opće nesposobnosti za rad**, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti evidentirano je **43.123** osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od **2.334,65** kn. Invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno **djelomičnog gubitka radne sposobnosti** primalo je **64.925** korisnika u prosječnom iznosu od **1.949,55 kn.** Istih ovakvih invalidskih mirovina, ali u sustavu rada bilo je **5.078**. Ti invalidi rada imali su prosječnu invalidskom mirovinom u iznosu od **1.210,25** kn.

Osobe s invaliditetom i dalje su u povećanom riziku od siromaštva, čemu pridonosi niska obrazovna struktura, neusklađenost obrazovanja s potrebama tržišta rada, slabi udjel među zaposlenima, niska primanja iz rada i mirovina, a naknade namijenjene uključivanju u život zajednice pretežno se koriste za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba.

U 2019. godini obratilo nam se 2.172 građanina što je za 12% obraćanja više u odnosu na 2018. godinu. Razmatrajući zaprimljene pritužbe i ostale predstavke imali smo 3.398 postupanja od kojih bi posebno istaknuli 410 pojedinačne i općenite preporuke upućene nadležnim ministarstvima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i drugim pravnim osobama. U 19 e-Savjetovanja uputili smo 42 prijedloga zakonskih i podzakonskih akata, a 45 mišljenja dostavljeno je izravno nadležnim tijelima.

Mišljenja smo da je u 2019. godini došlo do neznatnih kvalitetnih pomaka u politikama usmjerenim prema osobama s invaliditetom. Posebno je vidljiv nedostatak sustavnih rješenja usmjerenih na posebne kategorije osoba s invaliditetom, kao što su osobe s mentalnim i intelektualnim oštećenjima, osobe s autizmom, roditelji s invaliditetom, djeca s teškoćama u razvoju najranije dobi. Još uvijek

postoje izrazite prepreke u pristupu informacijama, zdravstvu, obrazovanju, zapošljavanju, radu te ostvarivanju prava na naknadu s osnove invaliditeta.

Unatoč obećanjima i uvjeravanjima da će se učinit promjene u zakonodavstvu posebno vezano uz primarna prava za osobe sa invaliditetom kao što su Zakon o inkluzivnom dodatku, Zakon o osobnom asistentu i novi Zakon o socijalnoj skrbi, isto nije učinjeno.

Razumna prilagodba nije definirana u zakonodavstvu u raznim područjima te je uskraćivanje razumne prilagodbe i dalje temeljna zapreka u ostvarivanju jednakosti osoba s invaliditetom u pristupu pravima i uslugama.

Za ostvarivanje temeljnog prava na neovisno življenje i život u zajednici nisu stvoreni preduvjeti – osiguravanje pristupačnosti i mobilnosti, različiti dostupni i pristupačni servisi, osobna asistencija, pristup radu i zapošljavanju, materijalna egzistencija i prostori za stambeno zbrinjavanje.
Zabrinjava činjenica da u odnosu na deinstitucionalizaciju nismo postigli zacrtane pomake posljednjih pet godina, niti jedan novi državni dom nije transformiran u centar usluga u zajednici, dok se udomiteljstvo za odrasle osobe smatra izvaninstitucijskom uslugom.

Obrazovanje u ustanovama socijalne skrbi ne smatra se segregacijom, a obrazovanje općenito još uvijek nije dovoljno prilagođeno, pristupačno i prihvatljivo za svu djecu, učenike i studente.

U ostvarivanju socijalnih prava još uvijek uz kriterij težine invaliditeta i potrebe za podrškom relevantni su za visinu i opseg tih prava i drugi kriteriji (uzrok invaliditeta, prihodovni ili imovinski cenzus), dok su zakonodavna rješenja često prepreka osamostaljivanju osobe i neovisnom življenju.

Organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima osoba s invaliditetom, kao i njihovim predstavnicima, slabi zagovaračka uloga. Osobe s invaliditetom participiraju u pripremi zakonodavnih rješenja kroz Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom, radne skupine i neformalne sastanke, međutim mišljenja smo da je često njihova uloga samo formalne naravi.

U odnosu na broj osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi - njih **211.078** i dalje je nizak udio zaposlenih osoba s invaliditetom na tržištu rada - **11.610**, a na uzroke i prepreke u zapošljavanju i tijekom radnog vijeka, upozoravamo godinama.

Mišljenja smo, a što je vidljivo i kroz izvješća o radu od 2015. do danas, u proteklom razdoblju nije bilo prave usmjerenosti na krajnje korisnike i potrebe da se suštinskim rješenjima uspostavi dugoročno održiv sustav zaštite koji pridonosi afirmaciji prava. Model ljudskih prava nije u cijelosti shvaćen pa niti implementiran u zakonodavstvu i javnim politikama tako da osobe s invaliditetom ostaju žrtve nejednakosti, bez očekivanja njihovog doprinosa društvu u cjelini.

U nastavku ovog izvješća prikazat ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti Pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te dati prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali Pravobraniteljici.

2. STATISTIČKI PODACI

U cilju promicanja, praćenja i zaštite prava OSI tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je sukladno ovlastima postupala po pritužbama građana. Građani su se najčešće obraćali osobno - poštom, elektroničkom poštom, telefaksom, telefonom, te osobnim dolaskom. Nakon zaprimanja predstavki, pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., postupali smo u skladu s Ustavom RH, zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima. Prema navedenim podacima u Tablici 1. u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu došlo je do porasta broja obraćanja građana za 12%.

	2017.	2018.	2019.
Broj obraćanja građana	1.827	1.951	2.172
Broj postupanja POSI	2.913	3.200	3.398

Tablica 1. Komparativni prikaz ukupnog broja obraćanja građana u 2017., 2018. i 2019. godini

2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA

Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba odnosi se na ukupno **1.143 predmeta** (269 predmeta iz prethodnih razdoblja i 874 predmeta iz 2019. godine). U **376 predmeta** ili njih **33%** zaključenih nije bilo povrede prava. U tim predmetima stranke su se pritužile da su odbijene u ostvarivanju nekog prava primjerice na oslobađanje plaćanja RTV pristojbe. Radi se o stranci koja nije bila upoznata da oslobađanje plaćanja RTV pristojbe nije pravo, već olakšica koja je određena Uredbom Vlade RH te postoje određeni kriteriji na koji način može biti oslobođena. Međutim, stranka nema određeni stupanj oštećenja tako da ne može ostvariti navedenu olakšicu.

U **306 predmeta** ili njih **27%** nije se utvrđivala povreda prava. U tim predmetima stranke su se obratile radi savjetovanja ili traženja informacija o ostvarivanju mogućih prava i olakšica. Tijekom postupka stranke su savjetovane, ali se ne utvrđuje povreda prava. Primjerice stranka je poslala upit gdje se može prijaviti kako bi ostvarila mogućnost korištenja usluge osobnog asistenta. Nakon zaprimljenog upita stranka je savjetovana - informirana na koji način i gdje se treba prijaviti kako bi eventualno ušla na listu osoba/kandidata za mogućnost korištenja usluge osobnog asistenta.
U Grafikonu 1. prikazane su utvrđene povrede prava po područjima u ukupno **461 predmetu** ili njih **40%.**

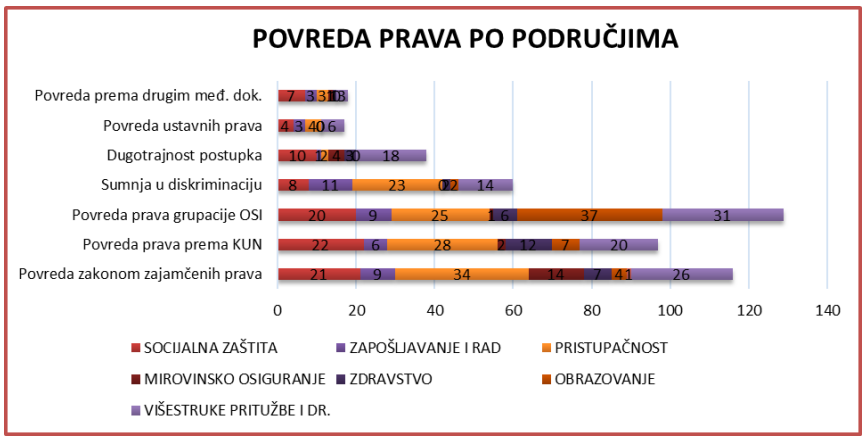

Grafikon 1. Prikaz utvrđenih povreda prava po područjima u 2019. godini

Prema navedenim podatcima vidljivo je kako je najveći broj kršenja prava grupacije OSI bio u području **odgoja i obrazovanja**. Sumnja na diskriminaciju, prava zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, prava pojedinaca zajamčena Zakonom, kao i grupacije OSI najčešće su kršena u području **pristupačnosti i mobilnosti**. Kada govorimo o području **socijalne zaštite**, navodimo podatke

u kojima je vidljivo da se krše prava pojedinaca i grupacije OSI kako po nacionalnim zakonima, tako i po međunarodnim dokumentima. Značajan broj kršenja prava pojedinaca zbog dugotrajnosti postupka, grupacija OSI, ali i zajamčenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom odnosio se na pritužbe građana koje su bile u **više područja**. Npr. kada se radi o postupku vještačenja za ostvarivanje više prava iz različitih sustava.

2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA

U Tablici 2. prikazani su podaci iz 2019. godine o obraćanjima građana, udruga kao i svih drugih podnositelja u svrhu zaštite, promicanja i praćenja prava i interesa OSI – **ukupno 2.172 puta,** što je za 221 pritužbu više u odnosu na 2018. godinu.
Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih **955**, imali smo **1.180** postupanja, a koja su se odnosila na preporuke i upozorenja upućena različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

Vrste kontakta	Pritužbe upućene pisanim putem	Obraćanja građana koja nemaju karakter pritužbe	Pisano - nije bilo postupanja	Osobni dolazak i telefonom	UKUPNO
Broj obraćanja	955	294	33	890	2.172
Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija POSI	1.180	345	-	1.173	3.398

Tablica 2. Podaci o obraćanjima građana

U ukupno **294** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **345** puta, od čega se njih **45** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **890** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **1.173** postupanje**.** U 33 obraćanja građana nije bilo postupanja.
Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja
Pravobraniteljica je tijekom 2019. godine imala **282** postupanje u **269 pritužbe** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

2.2.1. Podaci po područjima

Od ukupno **2.172** obraćanja građana, u sljedećem Grafikonu 2. prikazano je **2.139** po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba (u 33 nije bilo postupanja), a po kojima je Pravobraniteljica postupala u 2019. godini.

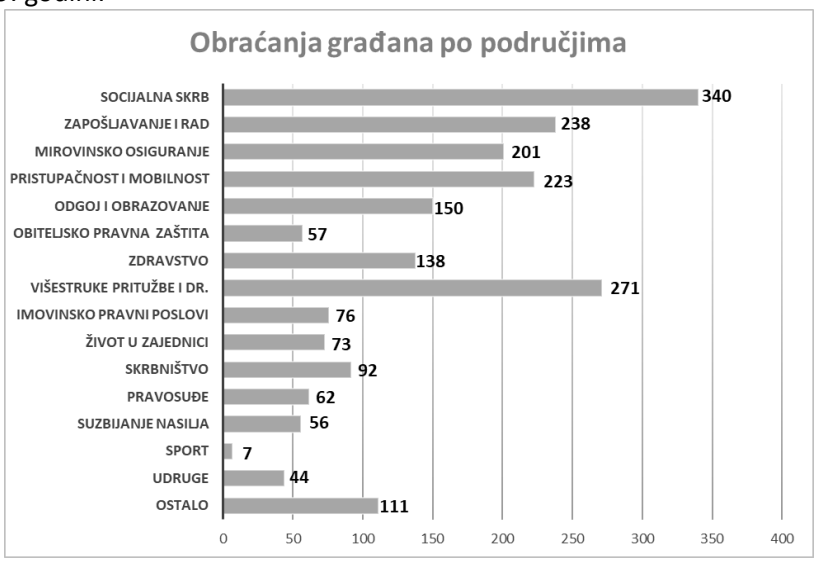

Grafikon 2. Obraćanja građana po područjima

2.2.2. Podaci po županijama

Grafikon 3. Prikaz obraćanja građana u 2019. godini po županijama.

Legenda: BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ -Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, ZŽ - Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZG - Grad Zagreb

U gornjem Grafikonu 3. prikazana su obraćanja građana pisanim putem po županijama tijekom 2019. godine. Kao i prethodnih godina, najviše ih je pristiglo s područja Grada Zagreba - **409**, zatim iz Osječko -baranjske županije - **167** te Splitsko-dalmatinske županije - **100**. Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz Ličko-senjske i Virovitičko-podravske županije - po **7** pritužbi. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Međimurske te Krapinsko-zagorske županije - njih **11.**

U *„ostalo“* se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo **165**. U listopadu 2019. otvoren je Područni ured Split te je vidljivo kako je u usporedbi s 2018. godinom došlo do porasta pritužbi (zasigurno su tome pridonijela tri mjeseca rada ovog područnog ureda za područja četiri dalmatinske županije). U 2020. godini planirano je otvaranje i početak rada Područnog ureda Rijeka.

2.2.3. Podaci po podnositelju

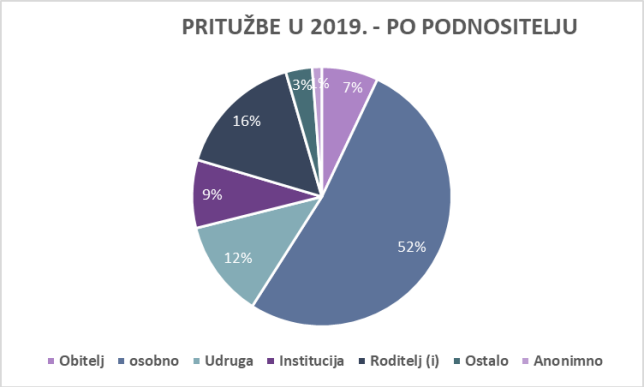

Prema podacima prikazanim u Grafikonu 4. OSI su podnijele najviše pritužbi pisanim putem - osobno 52%, odnosno njih **649**. U 16% odnosno **199** pritužbi postupalo se na zahtjev roditelja DTUR ili odraslih OSI. Od saveza i udruga OSI zaprimljeno je 12% pritužbi odnosno njih **151**, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga.

U **88** slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji OSI, što je 7%. Zabilježeno je 9% pritužbi, odnosno njih **106,** proslijeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima proslijeđene Pravobraniteljici. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih **41**. Nepoznato ih je **15**. Uspoređujući podatke iz prethodnih godina, uočili smo da nam se i nadalje najviše obraćaju same OSI radi zaštite svojih prava. U odnosu na 2018. godinu, veći je broj osoba članova obitelji koje su podnosile pritužbe, a i pritužbi koje su proslijeđene putem institucija.

2.2.4. Podaci o radu na ostalim podnescima

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe
U 2019. godini bilo je **345** postupanja prema zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještavanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Ukupno je zaprimljeno **294** takvih podnesaka. U 33 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje Pravobraniteljice u sudskim sporovima, u kojima Pravobraniteljica nije postupala, jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala **45** pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja OSI i njihovih obitelji.

Savjetovanje OSI putem telefona i osobnim dolaskom
Tijekom 2019. godine telefonom se obratilo **890** osoba. Pravobraniteljica je stranke savjetovala **1.173** puta telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. Telefonska savjetovanja čine jedan od važnijih oblika savjetovanja OSI. U većini slučajeva radi se o OSI koje su ovisne o pomoći druge osobe kao i o potrebi za uslugama koje nedostaju u njihovom okruženju, npr. prijevoz, asistencija i drugo. Ujedno smo upoznati s činjenicom kako velik broj OSI ne raspolaže informatičkim znanjem ili nema računalo. Zbog kompleksnosti individualnih slučajeva i životnih situacija, često im je vrlo teško opisati i podnijeti pisanu pritužbu.

2.2.5. Izmjene, dopune, donošenje i praćenje provedbe propisa

U Tablici 3. prikazani su podaci o sudjelovanju u **19 e-Savjetovanja.**

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća**)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno
19	2*	42	10	5	12	15

Tablica 3. Pregled sudjelovanja Pravobraniteljice u e-Savjetovanjima

Osim navedenog, Pravobraniteljica je dala mišljenja i/ili prijedloge izmjena i dopuna propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega su neki predloženi na vlastitu inicijativu. Određeni broj mišljenja kao i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Više u području - *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava.*

2.2.6. Postupanja Pravobraniteljice po ovlastima iz drugih propisa

Zakon o suzbijanju diskriminacije
Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je postupala u ukupno **160** pritužbe na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica od ukupnog broja zaprimljenih pritužbi sumnja na diskriminaciju u njih **69**. *Više se nalazi u području - Jednakost i nediskriminacija te Prilogu 1.*

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama
Na temelju čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika obavijestiti Pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. U predmetnom izvješću prikazani su ukupni podaci o dostavljenim obavijestima od Klinike za psihijatriju „Vrapče“ Zagreb, Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača, Psihijatrijska bolnica „Sv. Ivan“ Jankomir, Psihijatrijska bolnica Lopača i Psihijatrijska bolnica Ugljan - **ukupno 351 obavijest.** Od psihijatrijskih odjela općih bolnica bilo svega nekoliko i to od: Županijske bolnice Čakovec, Općih bolnica Karlovac, Pula, Koprivnica i Vinkovci - **ukupno 7 obavijesti.**

2.2.7. Inicijative POSI

Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je poduzimala različite aktivnosti sukladno nadležnosti i djelokrugu. Iste su se odnosile na izmjene i dopune propisa, preporuke i upozorenja (posebno ističemo od ukupnog broja preporuke koje su se odnosile na područje zdravstva, mobilnosti i prikazivanja OSI u medijima, a bile su upućene ministarstvima i JLP(R)S), obilaske, razna događanja kojima je Pravobraniteljica bila organizator ili suorganizator, priopćenja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupacija OSI ili radi osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima, posebno vezano uz pristup dobrima i uslugama, liječenje dekubitalnih rana, zapošljavanje i turizam. *Više se nalazi u Tablici 4. po područjima ovog Izvješća.*

INICIJATIVE	AKTIVNOSTI
Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)	u 32 propisa, 45 mišljenja i prijedloga
Opće preporuke i mišljenja	70
Preporuke - pojedinačni predmeti	295 preporuka odnosilo se na 202 pritužbe
Sastanci	81
Obilasci	46
Priopćenja i reagiranja	52
Anketna ispitivanja	zdravstvo, zapošljavanje, pristupačnost
Požurnice tijelima	123

Tablica 4. Inicijative i aktivnosti Pravobraniteljice u 2019. godini

OBILASCI - U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem Pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o OSI koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno, smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, izvršeno su **46** obilaska u 10 županija. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, kao i ZOSI, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga OSI. Kao neke od primjera ističemo:
FINA Osijek; Udruga obitelji djece s autizmom „DAR"; HZZO Osijek; Udruga za Down sindrom Osječko-baranjske županije i grada Osijeka; Udruga invalida rada grada Osijeka; Centar za autizam Osijek; Građevinski fakultet Osijek; Psihijatrijska bolnica Ugljan; Psihijatrijska bolnica Rab; Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije; Udruga osoba s invaliditetom "Loco-Moto", Slavonski Brod; prostori radija 92FM, Slavonski Brod; Centar za rehabilitaciju Mala Terezija, Vinkovci; Centar za socijalnu skrb Vinkovci; Tvin d.o.o., Virovitica; Eko-flor Plus d.o.o., Oroslavlje; AquafilCRO d.o.o., Oroslavlje; Kaufland Hrvatska k.d.; Plodine d.d.; Zvijezda plus d.o.o.; Krokoteks d.o.o., Sveti Ivan Zelina; URIHO-Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zagreb; DES-Ustanova za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, Split; Podravka d.d., Koprivnica; Hedona d.o.o., Križevci; Labtex d.o.o., Zagreb; ZOSI Split; udomiteljske obitelji u Bjelovaru, Križevcima, Međimurju, Sv. Ivanu Zelini i Vukovaru.

2.3. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

Na nacionalnoj i međunarodnoj razini neizmjerno je važna aktivnost promicanja prava i interesa OSI. Promicanjem pozitivnih praksi, podizanjem razine svijesti kao i uklanjanjem stereotipa i predrasuda u društvu, mijenjamo percepciju javnosti o sposobnostima i OSI; potičemo i osnažujemo same OSI i njihove bližnje da se aktivno uključe u zajednicu te informiramo i upoznajemo institucije i druge pravne osobe o društvenom modelu kroz sva područja djelovanja. *Osim dolje navedenih aktivnosti više se nalazi u područjima Podizanje razine svijesti i Međunarodna suradnja te Prilozima 3. i 4.*

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama organizirala **razna događanja,** u nastavku navodimo neke od njih:

- Međunarodna konferencija Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?, Zagreb, listopad

U organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Udruge za psihosocijalnu pomoć Susret i Udruge Ludruga, u Zagrebu je održana konferencija kojom je obilježen Svjetski dan mentalnog zdravlja.

- Stručni sastanak - radionica s predstavnicima centara za socijalnu skrb, Osijek, rujan

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Osijeku je održan stručni sastanak Pravobraniteljice i suradnika s predstavnicima centara za socijalnu skrb s područja Slavonije, Baranje i Srijema s ciljem unapređenja rada i međusobne suradnje.

- Radionica za predstavnike medija na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom prve godine rada Područnog ureda Osijek, studeni

- **Skup povodom predstavljanja i otvaranja Područnog ureda Split,** listopad

- Obilježavanje Međunarodnog dana žena – 8. ožujka

U okviru Kampanje *Aktivne i uključene* Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u partnerstvu s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom organizirala je skup povodom obilježavanja 8. ožujka – Međunarodnog dana žena pod nazivom *Razumna prilagodba u sustavu zdravstva.*

- Radionice za koordinatore u ministarstvima na temu ***Antidiskriminacija u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)***, Zagreb - travanj, svibanj, rujan i prosinac u suradnji s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije

- Radionice **„Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“,** Split, Rijeka i Varaždin, Radionice je organizirao Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Regionalnim uredima s ciljem informiranja poslodavaca.

- Panel diskusija: **Važnost međuresorne suradnje u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom,** Split, prosinac

Područni ured Split organizirao je panel diskusiju na temu „Važnost međuresorne suradnje u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom”.

- Međunarodna konferencija o usluzi osobne asistencije, Zagreb, veljača

U organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te u suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku održana je „Konferencija o usluzi osobne asistencije“.

- Posjet suradnika Pravobraniteljice gradu Virovitici

Dana 18. rujna 2019. godine održan je u Gradskoj upravi sastanak a predstavnicima Grada na temu „Položaj osoba s invaliditetom u Virovitici“, a istog dana održani su i sastanak s predstavnicima udruga u prostorijama Sportske zajednice grada Virovitice te sastanak sa predstavnicima tvrtke Tvin d.o.o. koji je održan u sjedištu tvrtke.

- Održan sastanak s gradonačelnikom Požege i udrugama

Sastanak s gradonačelnikom Grada Požege i njegovim suradnicima na temu „Položaj osoba s invaliditetom u Požegi“ održan je 12. rujna 2019. u Uredu gradonačelnika, dok je sastanak s predstavnicima udruga održan isti dan u Gradskoj vijećnici.

- Položaj osoba s invaliditetom u gradu Belom Manastiru

Sastanak na temu „Položaj osoba s invaliditetom na području Belog Manastira“ održan je 28. svibnja 2019. u službenim prostorijama Grada Belog Manastira.

- Savjetovanje studenata s invaliditetom u Studentskom domu Stjepan Radić

Dana 24. svibnja 2019. savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastala se sa studentima s invaliditetom u Studentskom domu Stjepan Radić.

- Sastanak o željezničkom putničkom prijevozu osoba s invaliditetom

U Zagrebu je 21. svibnja održan sastanak o osobama s invaliditetom u željezničkom prijevozu. Sastanak je organiziran s predstavnicima tvrtki - HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i HŽ Infrastruktura d.o.o.

kao nastavak suradnje i zajedničkih nastojanja da se željeznički prijevoz učini pristupačnijim osobama s invaliditetom.

- Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu

Sastanak na temu „Položaj osoba s invaliditetom u Slavonskom Brodu“ održan je 21. veljače 2019. u službenim prostorijama Grada Slavonskog Broda.

- Sastanak i obilazak Zagreb Glavnog željezničkog kolodvora

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Zagrebu je 27. kolovoza na Glavnom željezničkom kolodvoru održan sastanak i obilazak kolodvora na temu pristupačnosti njegove infrastrukture i pratećih sadržaja osobama s invaliditetom.

- Sastanci o **pristupačnosti turizma** na području grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, Osijek
- Sastanak s ministrom zdravstva, ravnateljem SB Varaždinske toplice, projektantima i predstavnicima HUPT-a radi **izgradnje Spinalnog centra** u Varaždinskim toplicama, Zagreb, lipanj
- Sastanci s predstavnicima Hrvatskog pravnog centra na temu sudjelovanja na projektu o **podršci OSI kao žrtvama ili počiniteljima kaznenih djela**, Zagreb
- Sastanak na temu **otvaranja Područnog ureda u Splitu** s predstavnicima Grada Splita i županom Splitsko-dalmatinske županije, Split, studeni
- Sastanak sa **Nadbiskupijskim povjerenikom za pastoral osoba s invaliditetom**, Osijek, kolovoz
- Sastanak na temu: **„Nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom”**, Osijek, ožujak

Osim navedenog, Pravobraniteljica i suradnici su održali šest sastanaka sa Stručnim savjetom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o čemu se više nalazi u području ovog Izvješća - Rad stručnog savjeta.

<u>Sudjelovanje u medijima</u>

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **50** emisija, tj. medija, a odnosilo se na minimalno **205** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također su objavljeni minimalno **52** puta priopćenja i komentari te reagiranja Pravobraniteljice.

<u>Sudjelovanje na događanjima</u>

Sudjelovali smo na **303** događanju koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe. Aktivno smo sudjelovali na **210** događanja - uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, Pravobraniteljica i njezini suradnici održali su **19 predavanja** i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Održano je **114** sastanaka (**83** na inicijativu Pravobraniteljice) vezano uz izmjene propisa, aktivnosti promicanja prava i interesa OSI i dr. s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija.

<u>Međunarodna suradnja</u>

Tijekom 2019. godine sudjelovali smo na nizu događanja u zemlji i inozemstvu:

- Sastanak **Radne grupe Equineta za istraživanje i obradu podataka,** Bruxelles, studeni
- Posjet izaslanstva **Odbora za zapošljavanje i socijalna pitanja Europskog parlamenta u Hrvatskoj,** listopad
- Izlaganje na **IV. Regionalnoj konferenciji tijela za jednakost,** Crna Gora, listopad
- Sudjelovanje na **Konferenciji: Equality Bodies Tackling Sexual Harassment in the Workplace,** Bruxelles, listopad
- Sudjelovanje na **Okruglom stolu #MeToo – kako dalje?,** Bruxelles, listopad
- Sudjelovanje na **Općoj godišnjoj skupštini Equinet-a,** Bruxelles, listopad
- Sudjelovanje na dvodnevnom seminaru **Equinet Working Group – Equalitylaw,** Nicosia, Cipar, listopad
- Izlaganje na **Međunarodnoj konferenciji protiv seksualnog nasilja,** Beograd, rujan
- Prisustvovanje na obilježavanju **Dana njemačkog jedinstva,** Zagreb, listopad

- **Studijski posjet albanske Pravobraniteljice Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom,** rujan
- **Sastanak s predstojnicom Fonda Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF), Ureda u Hrvatskoj, Reginom Castillo i suradnicama,** srpanj
- Prisustvovanje na obilježavanju **Dana neovisnosti SAD-a u Zagrebu,** srpanj
- Sudjelovanje na seminaru **How do we tackle Ageisam and Age Discrimination against Older People**, Berlin, lipanj
- Prisustvovanje na **15. Međunarodnom stručnom skupu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom,** Zadar, svibanj
- Sudjelovanje na sastanku vezano uz prijavu **projekta ADOBE – pristupačna turistička odredišta i usluge u pograničnim područjima,** Pečuh, Mađarska, travanj
- Sudjelovanje na seminaru **Equinet Working Group on Equality Law,** Bruxelles, travanj
- Izlaganje na predstavljanju projekta **We are in this together,** Zagreb, travanj
- Izlaganje na **Međunarodnoj konferenciji nagluhih „Understanding Accessibility",** Zagreb, travanj
- Prisustvovanje na **Zero Project Conference 2019,** Beč, veljača
- Plenarno izlaganje na **1. Međunarodnoj umjetničkoj i znanstvenoj konferenciji OSI u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju,** Osijek, prosinac

3. PRIMJENA KONVENCIJE U RH

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nezavisno je tijelo koje štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom na temelju Ustava RH, međunarodnih ugovora i zakona. Budući da je KPOSI UN najznačajniji međunarodni ugovor za prava osoba s invaliditetom, POSI štiti, prati i promiče KPOSI sukladno članku 33. st. 2. KPOSI.
Djelokrug rada POSI propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine", br. 107/07) te uz ostalo obuhvaća aktivnosti podizanja razine svijesti, istraživanja, prikupljanja i obrade podataka, predlaganje dopuna i izmjena zakona u svrhu njihova usklađivanja s međunarodnim dokumentima kao što su KPOSI, podnošenje godišnjih izvješća Hrvatskom saboru, izvještavanje međunarodnih i domaćih organizacija o stanju prava osoba s invaliditetom u RH, podnošenje Izvješća Agenciji EU-a za temeljna prava, postupanje po pritužbama osoba s invaliditetom kao i obilazak ustanova u kojima žive, borave, rade ili se obrazuju OSI.
Na temelju ZPOSI, Pravobranitelj intenzivno surađuje i u svoj rad uključuje OSI neposredno odnosno posredstvom organizacija koje ih predstavljaju, vodeći računa da se uključuju organizacije na nacionalnoj i na lokalnoj razini. Također surađuje s institucijama u svrhu unaprjeđenja položaja OSI.

Sukladno odredbama i obvezama preuzetim iz Konvencije, djelokrugu rada propisanom ZPOSI, POSI UN Odboru periodično podnosi paralelno izvješće u kojemu daje prikaz stanja, prava i položaja OSI, a utemeljeno na iskustvima POSI koje prezentira kroz izvješća o radu, mišljenja stručnjaka nezavisnih institucija, saveza i udruga OSI, a usmjereno na izazove iz Nacionalne strategije i pozitivnopravne relevantne propise ključne za implementaciju temeljnih načela KPOSI.
Nakon podnošenja prvog ovakvog izvješća 2014. godine, UN Odbor za prava osoba s invaliditetom dao je Zaključne primjedbe i preporuke o primjeni Konvencije u RH, u kojemu je istaknuo zabrinutosti i dao hitne preporuke vezane za primjenu KPOSI u RH, a koje su se odnosile na ocjenu zakonodavstva zbog njegove neujednačenosti s Konvencijom, kao i primjenu odredbi i regulacije pojedinih pitanja koja su usprkos ratifikaciji Konvencije ostala neriješena.
Tako je na primjer Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine propušteno urediti brojna pitanja od značaja za razvoj usluga potrebnih za podršku osoba s invaliditetom, cjeloviti sustav zaštite i potpunu uključenost u zajednicu, kako u odnosu na život u obitelji tako i u odnosu na zapošljivost osoba s invaliditetom, te bolju pristupačnost zdravstvenih, kulturnih, turističkih, prometnih i svih drugih područja života. U nekim područjima nije niti započeta realizacija pojedinih aktivnosti koje su trebale biti provedene još tijekom 2017. i 2018. godine ili su dani načelni odgovori s odgodom izvršenja pojedinih mjera. Za praćenje uspješnosti provedbe Nacionalne strategije prilično se izazovnim pokazuje provođenje evaluacija mjera i

aktivnosti kod kojih su rokovi provedbe određeni s *„kontinuirano“*. Također nisu vidljivi učinjeni rezultati koji su donijeli pozitivne promjene za krajnje korisnike – OSI.
Osobama s invaliditetom još uvijek je onemogućeno da konzumiraju sva prava koja proizlaze iz Konvencije.

Stoga je u veljači 2020. godine POSI u svojstvu nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije sukladno čl. 33. st. 2. dala mišljenje o provedbi gore navedenih Zaključnih primjedbi i preporuka na Inicijalno izvješće RH, Odbora za prava osoba s invaliditetom od 14. travnja 2015. godine, priložila listu pitanja te prikaz stanja prava i položaja OSI i promjena od 2015. do 2020. godine.

Stanje je naime takvo, da se primjedbe i preporuke Odbora ne uvažavaju u mjeri koju zahtjeva Konvencija. Značaj preporuka se ne prepoznaje budući da iste nisu obvezatne, a u odnosu na preporuke Odbora koje je naznačio kao hitne, Vlada nije poduzela adekvatne i svrhovite mjere u primjerenom roku.

4. PODRUČNI UREDI

U studenom 2018. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom otvorila je Područni ured u Osijeku, a u listopadu 2019. godine Područni ured u Splitu.

4.1. RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU

Područni ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku započeo je s radom u studenom 2018. godine. Područni ured Osijek nadležan je za područje Slavonije, Baranje i Srijema, odnosno za područja Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske, Virovitičko-podravske i Vukovarsko -srijemske županije na kojem živi više od 80.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.
Otvaranjem Područnog ureda Osijek uspjelo se u znatnoj mjeri osobama s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema približiti informacije o pravima koja imaju, o tome gdje i na koji način ta prava mogu ostvariti, kome se obratiti u slučaju kršenja prava te kako se zaštititi od diskriminacije na temelju invaliditeta.

Kao jedan od pokazatelja važnosti otvaranja područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom ističemo da se tijekom 2019. godine Područnom uredu Osijek u gotovo 1.600 navrata obratilo 450 osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji, predstavnika udruga, djelatnika raznih ustanova i institucija te zainteresiranih građana. Postupajući po tim obraćanjima (upitima, zamolbama, zahtjevima, predstavkama, pritužbama, prijedlozima, obavijestima i dr.) provedeno je više od 600 radnji i aktivnosti iz nadležnosti Pravobraniteljice (savjetovanja, preporuke, upozorenja, prijedlozi, obilasci, obavijesti, sastanci i dr.).

Upravo podatci u Grafikonu 5. o broju i načinu izravnih obraćanja Područnom uredu i različitosti upita kojima se javljaju ne samo osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji, nego i njihovi prijatelji, susjedi te drugi zainteresirani građani i udruge, potvrđuju koliko je potrebna i fizička prisutnost područnih ureda u svim krajevima Republike Hrvatske.

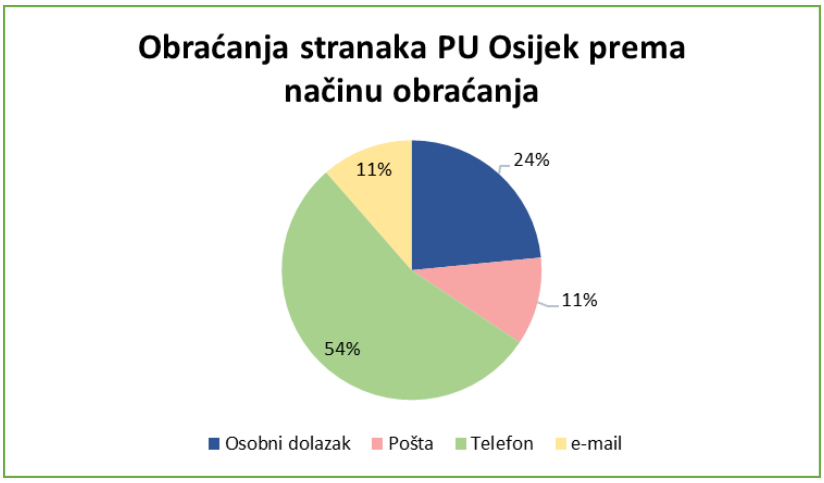

Grafikon 5. Obraćanja stranaka PU Osijek prema načinu obraćanja

Naime, unatoč predrasudi kako su sve informacije danas dostupne na internetu, vrlo je često iznimno teško u elektroničkom prostoru naći odgovore na konkretna pitanja. Također, zbog velikih razlika u Republici Hrvatskoj u dostupnosti različitih usluga između urbanih dijelova, administrativnih središta i većih gradskih sredina u odnosu na ruralne dijelove, posebice sredine udaljenije od većih gradova, iznimno je bitno omogućiti svim građanima izravno obraćanje i bolji pristup informacijama o zaštiti i ostvarivanju njihovih prava, a otvaranjem Područnog ureda Osijek to je i ostvareno za ovaj dio Hrvatske. U Grafikonu 6. prikazani su podatci o obraćanjima građana prema mjestu prebivališta.

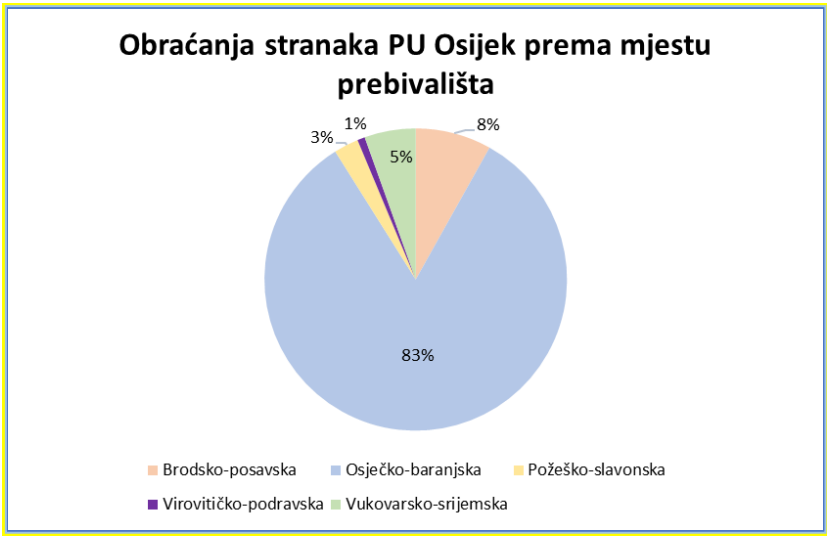

Grafikon 6. Obraćanja stranaka PU Osijek prema mjestu prebivališta

Uzimajući u obzir prirodu obraćanja Područnom uredu Osijek, u najvećoj mjeri su zaprimani upiti o pravima koja osobe imaju na osnovi invaliditeta te pritužbe o otežanom ostvarivanju i administrativnim preprekama u ostvarivanju tih prava. Navedeno upućuje na nedostatnu razinu informiranosti o pravima, ali i na određeni stupanj nepovjerenja prema institucijama i ustanovama koje odlučuju o pravima osoba s invaliditetom. Upravo su reakcije pojedinaca koji u osobnim obraćanjima naglašavaju kako napokon mogu dobiti pouzdanu i pravovremenu informaciju o pravima koja imaju i načinu njihova ostvarenja najbolji pokazatelj nužnosti otvaranja i djelovanja područnih ureda.

Osim **savjetovanja i postupanja povodom pojedinačnih pritužbi** vezanih za kršenje prava i diskriminaciju osoba s invaliditetom, aktivnosti Područnog ureda Osijek bile su usmjerene na **uspostavljanje suradnje s brojnim ustanovama, institucijama i posebno organizacijama civilnog**

društva koje su u Područnom uredu prepoznale partnera za provođenje aktivnosti usmjerenih na uklanjanje prepreka na koje nailaze osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji u svakodnevnom životu, kao i partnera u provođenju aktivnosti koje za cilj imaju uključivanje osoba s invaliditetom u sva područja življenja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Sve navedeno je od iznimne važnosti zbog neosporne činjenice da su problemi i poteškoće na koje nailaze osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu u određenoj mjeri uvjetovani specifičnostima sredine u kojima žive, a kontinuirana prisutnost na terenu omogućava da se u neposrednoj komunikaciji i suradnji s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave, područnim organizacijama brojnih institucija i ustanova koje odlučuju o pravima osoba s invaliditetom te udrugama osoba s invaliditetom doprinese bržem i kvalitetnijem rješavanju konkretnih problema.
Navedena suradnja podrazumijevala je organiziranje i/ili sudjelovanje predstavnika Područnog ureda Osijek na 55 događanja (konferencije, javne tribine, seminari, okrugli stolovi, stručni skupovi i sastanci i dr.) koja su za cilj imala poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u društvu. Također, tijekom 2019. godine obavljeno je i 14 obilazaka prostorija u kojima borave, rade ili su smještene osobe s invaliditetom.

Posebno ističemo kontinuiranu komunikaciju s predstavnicima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te održane radne sastanke s predstavnicima pojedinih gradova (Beli Manastir, Slavonski Brod, Virovitica i Požega) koji su inicirani od strane Pravobraniteljice s ciljem upoznavanja s mjerama i aktivnostima koje gradovi provode radi poboljšanja položaja osoba s invaliditetom na svom području te s ciljem uspostavljanja suradnje u provođenju daljnjih aktivnosti. Naime, odmah po otvaranju Područnog ureda Osijek, Pravobraniteljica je uputila preporuku svim općinama, gradovima i županijama Slavonije, Baranje i Srijema kojima je između ostaloga preporučeno:

*„…U ostvarivanju jednakosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, **preporučujemo** da analizirate potrebe svojih građana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, definirate prioritete u zajedničkoj suradnji s organizacijama civilnog društva ili pojedincima – predstavnicima, koje/i su kroz dugogodišnji rad identificirale njihove potrebe….*

„…Napravite dokument s konkretnim i mjerljivim ciljevima, realnim rokovima njihove provedbe i nosiocima mjera kako bi takav dokument bio podloga za raspodjelu proračunskih sredstava čak i u uvjetima kad su ona ograničena, na takav način da se prilikom te raspodjele ne zanemari ona skupina građana kojoj je najteže definirati i nametnuti svoje potrebe. Primjeri drugih sredina mogu vam poslužiti kao poticaj, ali konkretne ciljeve najbolje možete definirati sa samim osobama s invaliditetom koje žive taj život na vašem području, a za zastupanje svojih interesa i samostalno pružanje podrške organizirale su se u udruge koje ostvaruju zavidne rezultate i osiguravaju skrb u slučajevima kad izostaje sustavna skrb i podrška države. Također se trebate voditi Nacionalnom strategijom za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. – 2020. …“

„…posebnu pažnju posvetite mobilnosti, odnosno prijevozu osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz organiziranje besplatnog prijevoza prilagođenim kombi vozilima, te omogućavanjem korištenja besplatnog javnog gradskog i međugradskog prijevoza…“

*„…U dogovoru s državnim tijelima (nadležna ministarstva) potrebno je osigurati financijska sredstva za pružanje usluga prijevoza za djecu i odrasle osobe s invaliditetom – od predškolskog odgoja do visokoškolskog obrazovanja pa tako i rada i drugih područja, na takav način da prijevoz bude dostupan za sve osobe neovisno o tome jesu li članovi udruga osoba s invaliditetom ili ne, po principu jednake dostupnosti prijevoza svim građanima. Posebno **preporučujemo** uzeti u obzir i druge oblike financiranja (uz proračun koristiti i strukturne fondove EU) kojima će se omogućiti dostupan javni prijevoz….“*

*„…**Preporučujemo** aktivnu suradnju i pružanje podrške u osnaživanju kapaciteta lokalnih udruga osoba s invaliditetom i udruga koje svojim djelovanjem pomažu osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju u uključivanju u svakodnevni život zajednice…“*.

Tijekom navedenih sastanaka s gradonačelnicima i njihovim suradnicima, predstavnicima institucija u tim gradovima te članovima povjerenstava za osobe s invaliditetom (onih gradova koji ih imaju) analizirane su mjere koje su provedene sukladno citiranoj preporuci te su izneseni brojni primjeri dobre prakse iz drugih sredina koji mogu poslužiti kao primjeri kako otkloniti najizraženije probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom na njihovom području (nedostatak usluga u zajednici, pristupačnost, mobilnost, zapošljavanje osoba s invaliditetom i dr.). Na svakom od sastanaka usvojeni su zaključci koji su poslužili kao temelj za intenzivnu suradnju u provođenju zajedničkih aktivnosti, a ohrabrujuća je spoznaja da je većina gradova intenzivnije pristupila izradi Strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom (oni koji ju nisu imali), odnosno konkretnom provođenju mjera i aktivnosti predviđenih Strategijom (oni koji ju imaju usvojenu).

Također, prilikom posjeta navedenim gradovima, održani su i radni sastanci s predstavnicima i članovima udruga koje na tim područjima okupljaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Prilikom tih sastanaka s predstavnicima udruga predstavljen je djelokrug i način rada Područnog ureda Osijek i način na koji se osobe s invaliditetom mogu obratiti Pravobranitelju za osobe s invaliditetom. Nakon ukazivanja na nadležnosti Pravobraniteljice i radnje koje može poduzimati s ciljem zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom, suradnici Pravobraniteljice potaknuli su predstavnike udruga na aktivnije zagovaranje i obraćanje Uredu. Predstavnici udruga su tijekom sastanaka predstavili svoje aktivnosti i projekte koje provode te su upozorili na poteškoće i prepreke s kojima se susreću u svom djelovanju, kao i na probleme s kojima se susreću njihovi članovi u svakodnevnom životu. Kao najizraženije probleme na koje su udruge ukazale ističemo otežano ostvarivanje prava u sustavu socijalne skrbi, pristupačnost javnih prostora i institucija, problem nedostatka usluga u zajednici (posebno u ruralnim područjima), nedostupnost i nepristupačnost javnog prijevoza te nepostojanje sustavnog financiranja udruga, zbog čega se njihovo postojanje i djelovanje dovodi u pitanje.

Nadalje, suradnja s ustanovama, institucijama i organizacijama civilnog društva s područja Slavonije, Baranje i Srijema podrazumijevala je i održavanje edukativnih radionica i seminara tijekom kojih su predstavnici Područnog ureda održavali izlaganja na temu *Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom*.
Tijekom tih događanja prisutne studente, učenike, djelatnike ustanova i institucija (Pravni fakultet u Osijeku, HGK, Veleučilište u Požegi, Đakovačko-osječka Nadbiskupija) te predstavnike i članove udruga (desetak udruga i više od dvije stotine sudionika) upoznalo se s nadležnostima, djelokrugom i načinom rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te njenom ulogom u zaštiti prava osoba s invaliditetom, a poseban naglasak stavljen je na rad Područnog ureda Osijek. Primjerima iz prakse rada Ureda željelo se prisutne na navedenim predavanjima osvijestiti o tome tko se može obratiti Pravobraniteljici, u kojim situacijama i na koji način te koje su aktivnosti koje Pravobraniteljica provodi po zaprimljenim obraćanjima. Također, kroz teorijsko izlaganje i međusobnu komunikaciju prisutnima su predstavljene promjene koje je u naše društvo unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, pobliže su im se pojasnila prava osoba s invaliditetom i kroz konkretne primjere iz prakse pokušalo ih se osvijestiti o važnosti prihvaćanja i postupanja u skladu s načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u svim područjima svakodnevnog življenja. Ukazano je na važnost korištenja odgovarajuće terminologije, primjenu odgovarajućih modela prilikom komunikacije te obveze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao najznačajnijeg međunarodnopravnog dokumenta za osobe s invaliditetom.

Na temelju obraćanja stranaka (upiti, pritužbe, primjedbe i prijedlozi) te na temelju informacija prikupljenih prilikom opisanih aktivnosti (komunikacija i suradnja s ustanovama, institucijama i organizacijama civilnog društva), uočeni su problemi i poteškoće s kojima se osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju na području Slavonije, Baranje i Srijema najčešće susreću. S ciljem uklanjanja istih, uz postupanja u pojedinačnim slučajevima, Pravobraniteljica je pokrenula brojne inicijative za njihovo sustavno rješavanje, a posebno ističemo sljedeće.

Tijekom prvih nekoliko mjeseci rada Područnog ureda Osijek zaprimljene su brojne pritužbe koje su se odnosile na teškoće u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, s posebnim naglaskom na nedostupnost informacija o pravima i uslugama koje se eventualno mogu ostvariti, način komunikacije i odnos službenika prema strankama te na povrede prava koja su zagarantirana strankama u upravnim postupcima.
Uzimajući u obzir sadržaje pritužbi te važnost centara za socijalnu skrb za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljica je inicirala održavanje stručnog sastanka u svrhu razmjene iskustava i mišljenja te jačanja suradnje centara za socijalnu skrb i Pravobraniteljice, a sve kako bi osobe s invaliditetom bile u potpunosti informirane o svojim pravima i kako bi ta prava mogle ostvarivati na najprikladniji mogući način. Sastanak je održan 26. rujna 2019. godine u Osijeku, a uz Pravobraniteljicu i suradnike na istom su sudjelovali predstavnici svih 22 centra za socijalnu skrb s područja pet županija Slavonije, Baranje i Srijema. Tijekom sastanka savjetnici pravobraniteljice iznijeli su niz primjera iz prakse Ureda koji su se odnosili na obraćanja stranaka vezano za područje socijalne skrbi, a tijekom rasprave koja je uslijedila izneseni su brojni prijedlozi o tome što svi koji su uključeni u rad s osobama s invaliditetom mogu učiniti kako bi se postigao pozitivan pomak vezano za dostupnost informacija i način ostvarivanja njihovih prava. Istaknuto je mišljenje da iako su centri za socijalnu skrb dnevno izloženi situacijama u kojima ne raspolažu alatima kako bi djelotvorno odgovorili na kompleksne potrebe građana u nepovoljnim životnim okolnostima, veća usmjerenost na osobu i bolje informiranje o ovlastima može promijeniti tu nepovoljnu sliku u javnosti, unatoč ograničenim kadrovskim resursima i važećim zakonskim odredbama. Također se naglasilo da centar za socijalnu skrb prirodno ovisi i o radu drugih institucija na čiji rad nema utjecaja te je na određenim područjima potreban daljnji angažman Ureda pravobraniteljice u uspostavljanju kvalitetnije suradnje. Zaključak je sastanka da će se daljnjom komunikacijom, zajedničkom suradnjom, međusobnim povezivanjem i razmjenom iskustava nastojati utjecati na stvaranje međusobnog povjerenja između stručnjaka u centrima za socijalnu skrb i osoba s invaliditetom, oslanjajući se na povezivanje s drugim institucijama i organizacijama civilnog društva u nalaženju kreativnih načina rješavanja konkretnih problema. Već u prvim tjednima nakon održanog sastanka uočen je pozitivni pomak te su zaprimljene povratne informacije od samih stranaka o pozitivnim promjenama koje su uslijedile nakon sastanka.

Veliki broj pritužbi upućenih Područnom uredu Osijek koje se odnose na otežano ostvarivanje prava u različitim sustavima (socijalna skrb, mirovinsko osiguranje i dr.) sadrži i <u>pritužbe na načine provođenja vještačenja ovlaštenih vještaka jedinstvenog tijela vještačenja u svim krajevima Slavonije, Baranje i Srijema</u>.
Pritužbe se u pravilu odnose na odnos i komunikaciju vještaka s osobama s invaliditetom, djecom s teškoćama u razvoju i članovima njihovih obitelji prilikom provođenja vještačenja, na sam način provođenja vještačenja i na neujednačene kriterije vještačenja. Sve navedeno, kao i prijedlozi za unaprjeđenje organizacije rada jedinstvenog tijela (način zapošljavanja, sustav nagrađivanja/plaćanja vještaka) bile su teme sastanka 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom s predstavnicima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Sastanak je održan 8. studenoga 2019. godine, a detaljnije o istom može se pronaći u dijelu Izvješća „Jedinstveno tijelo vještačenja“.

<u>Problem nepropisnog parkiranja na označenim parkiralištnim mjestima za vozila osoba s invaliditetom</u> jest problem koji je uočen u cijeloj Republici Hrvatskoj, pa se tako istaknuo i u pritužbama upućenim Područnom uredu Osijek.
Slijedom navedenog, Pravobraniteljica je uputila preporuku svim gradovima i policijskim upravama o potrebi provođenja preventivnih i edukativnih akcija kojima će u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom podizati svijest o ovom problemu i prevenirati nepropisno parkiranje na mjestima označenim za osobe s invaliditetom. Također, preporučeno je intenzivnije provođenje prometnih akcija nadzora i kontrole parkiranja na parkiralištnim mjestima označenima za osobe s invaliditetom uz prethodnu najavu istih, a kako bi se i represivnim mjerama sankcioniralo one koji nepropisno

parkiraju na mjestima označenim za osobe s invaliditetom i one koji zloupotrebljavaju znak pristupačnosti. Većina gradova i policijskih uprava pozitivno je odgovorila i u suradnji s Uredom pravobraniteljice aktivno počela provoditi predložene mjere i aktivnosti. Detaljnije o navedenom, kao i o preporuci Pravobraniteljice upućenoj gradovima Slavonije, Baranje i Srijema koja se odnosi na uvođenje tzv. „Pametnog parkinga“, može se pronaći u dijelu izvješća koji se odnosi na mobilnost i cestovni prijevoz.

Tijekom 2019. godine Područni ured Osijek nastavio je s aktivnostima započetim 2018. godine, a koje se odnose na osiguranje turističkih proizvoda i usluga pristupačnih osobama s invaliditetom.
Ističemo održavanje edukativne radionice na temu *TURIZAM ZA SVE – Turizam pristupačan osobama s invaliditetom*, koja je održana 31. siječnja 2019. godine u suradnji s HGK - Županijskom komorom u Osijeku. Na radionici je savjetnik pravobraniteljice održao izlaganje na temu *Značaj osiguranja pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom*, tijekom kojeg je upoznao nazočne predstavnike turističkih zajednica i pružatelje usluga u turizmu s obvezom osiguranja pristupačnosti turističkih usluga osobama s invaliditetom, ukazao je na poteškoće i prepreke na koje osobe s invaliditetom nailaze kao turisti te predstavio primjere dobre prakse i prijedloge kako se postupajući po načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna te prepreke mogu ukloniti. Također, Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u pronalasku i udruživanju partnera za prijavu na natječaj za projekte prekogranične suradnje raspisan početkom 2019. godine, a koji se može iskoristiti za financiranje poboljšanja turističke infrastrukture, uključivanje osoba s invaliditetom u svakodnevni život zajednice i edukacije svih dionika u turizmu. Preporuku Pravobraniteljice upućenu jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u pograničnom području o prijavi na ovu vrstu natječaja uvažila je Osječko-baranjska županija te je uz podršku Pravobraniteljice osmišljen i prijavljen projekt *ADOBE – pristupačna turistička odredišta i usluge u pograničnim područjima*. Projekt su zajednički prijavili Osječko-baranjska županija (kao glavni nositelj projekta) i Županija Baranja (Mađarska) kao partner, a provedbom projekta želi se poboljšati pristupačnost turističkih odredišta i usluga u pograničnom području Hrvatske i Mađarske, posebno Osječko-baranjske županije i Županije Baranja, te tako omogućiti osobama s invaliditetom uživanje u svim uslugama na ravnopravnoj osnovi s drugima. Projekt je odobren početkom 2020. godine te će Pravobraniteljica pružati aktivnu podršku tijekom njegove provedbe. Detaljnije o ovim i ostalim aktivnostima Pravobraniteljice koje se odnose na ovu temu u dijelu Izvješća koji se odnosi na *Pristupačan turizam*.

Budući da je za rješavanje većine problema s kojima se susreću osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju nužno podići razinu svijesti okoline i osvijestiti cjelokupno društvo o tome što svatko može učiniti kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima, Područni ured Osijek kontinuirano je tijekom 2019. godine **surađivao s predstavnicima nacionalnih i lokalnih medija** s područja Slavonije, Baranje i Srijema. Tako je zabilježeno **116 pojavljivanja** (izjave, reakcije, priopćenja, intervjui i gostovanja u emisijama) predstavnika Područnog ureda Osijek u medijima, a koja se odnose na teme od značaja za osobe s invaliditetom.
Upravo zbog važnosti njihove uloge i činjenice da su mediji kao kreatori percepcije javnosti o osobama s invaliditetom te medijsko izvještavanje o osobama s invaliditetom neizmjerno bitni za osobe s invaliditetom i udruge koje se bave njihovim položajem u društvu, prva godina rada Područnog ureda Osijek obilježena je održavanjem radionice za predstavnike medija na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom. Na radionici su sudjelovali i predstavnici udruga s kojima je Područni ured aktivno surađivao tijekom 2019. godine. Više o samoj radionici *Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima* može se pronaći u dijelu Izvješća *Sudjelovanje Ureda u medijima*.

Zaključak:
Dugogodišnja inicijativa osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju kojom se zahtijevalo otvaranje područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i u dijelovima

Hrvatske udaljenijim od Zagreba, na temelju brojnosti i sadržaja obraćanja Područnom uredu Osijek te uzimajući u obzir povratne informacije od samih građana može se ocijeniti i više nego opravdanom.
Naime, uz već spomenute podatke o broju obraćanja građana Područnom uredu Osijek, posebno ističemo činjenicu da je taj broj obraćanja sve više rastao s vremenom, odnosno uočeno je kako se osobe s invaliditetom, članovi njihovih obitelji, udruge, djelatnici raznih ustanova i institucija, pa i ostali građani (susjedi, prijatelji osoba s invaliditetom), Područnom uredu obraćaju u povećanom broju svaki put nakon što se provede neka od ranije opisanih aktivnosti (radni sastanak, radionica, obilazak udruge, pojavljivanje u lokalnim medijima i sl.). Također, uspostavljanje neposredne intenzivne suradnje s općinama, gradovima i županijama, kao i s područnim organizacijama državnih institucija omogućuje brže i učinkovitije rješavanje brojnih problema s kojima se osobe s invaliditetom susreću u svakodnevnom životu. Uspješnim rješavanjem pojedinačnih slučajeva i ukazivanjem na kršenja prava osoba s invaliditetom, problematiziranjem specifičnosti položaja osoba s invaliditetom na lokalnoj razini kroz istupe predstavnika Ureda u lokalnim medijima, kao i organizacijom događanja i aktivnosti na lokalnoj razini, područni uredi Pravobranitelja za osobe s invaliditetom doprinose podizanju razine svijesti građana o pravima osoba s invaliditetom u zajednicama u kojima žive te na taj način ostvaruju jedan od važnih ciljeva Ureda.
Nakon nešto više od godinu dana rada može se tvrditi da je Područni ured Osijek prepoznat kao mjesto za savjetovanje i rješavanje pojedinačnih pritužbi suzbijanja i otklanjanja diskriminatornih postupanja te mjesto koje će svojim radom i dalje nastojati biti poveznica između institucija i organizacija civilnog društva, kao i mjesto na kojemu će se prikupljati iskustvena saznanja koja će biti pokretač potrebnih zakonskih i podzakonskih izmjena.

4.2. OTVARANJE PODRUČNOG UREDA U SPLITU

Otvorenje Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu u listopadu 2019., nakon otvorenja Područnog ureda u Osijeku u studenome 2018. te planiranog otvorenja Područnog ureda u Rijeci u 2020. godini, proizlazi iz postavljenog općeg strateškog cilja institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom – Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima Republike Hrvatske.
Predradnje za otvorenje i početak rada Područnog ureda Split započele su tijekom 2018. godine traženjem odgovarajućeg prostora u državnom vlasništvu koji je morao biti pristupačan ili se mogao učiniti pristupačnim. Od strane Ministarstva državne imovine u veljači 2019. godine Pravobranitelju za osobe s invaliditetom dodijeljen je na korištenje poslovni prostor u državnom vlasništvu koji se nalazi na području šireg centra grada Splita, u Ulici Domovinskog rata br. 44. Prostor je morao biti potpuno adaptiran, nakon čega je uređen i opremljen za rad.
Prostor Područnog ureda Split sastoji se od pristupačnog radnog prostora i prostora za sastanke, pristupačnog sanitarnog čvora te prostora za djelatnike. U Područnom uredu Split zaposlene su u listopadu jedna savjetnica pravobraniteljice i jedna stručna suradnica za pravne poslove na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa.

4.2.1. RAD PODRUČNOG UREDA SPLIT (listopad, studeni i prosinac 2019. godine)

Područni ured Split započeo je sa svojim radom 10. listopada 2019. godine. Od samog otvorenja svakodnevno se provode aktivnosti usmjerene na zaštitu, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na području četiriju dalmatinskih županija (Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske, Šibensko-kninske i Zadarske, na čijem području živi 98.488 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju), približavanje institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom građanima, osvješćivanje građana o njihovim pravima i osnaživanje u njihovoj borbi za unaprjeđivanje položaja i veću uključenost u život zajednice. Ostvarivanje svega navedenog podrazumijeva postupanja Ureda povodom obraćanja osoba s invaliditetom osobno, članova njihovih obitelji, predstavnika udruga i ostalih građana. Uspostavljena je komunikacija i suradnja s udrugama osoba s invaliditetom, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i ostalim institucijama bitnim za

ostvarivanje prava osoba s invaliditetom. Jedinice lokalne i područne samouprave, udruge i ostale institucije upoznate su s djelokrugom rada Područnog ureda Split te su potaknuti da u Područnom uredu Split prepoznaju partnera i suradnika s ciljem zajedničkog djelovanja usmjerenog na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na području Dalmacije.

Podatci o obraćanjima građana

U tri mjeseca rada tijekom 2019. godine Područni ured Split zaprimio je 101 obraćanje građana, osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji.

Od ukupnog broja obraćanja, 55 puta su stranke osobno pristupile u prostorije Područnog ureda, 38 puta stranke su se obratile telefonskim putem, a osam puta stranke su se Područnom uredu obratile putem elektroničke pošte.

Prema obraćanju građana po županijama, najveći broj odnosio se na građane Splitsko-dalmatinske županije, a najmanji iz Dubrovačko-neretvanske županije.

Najveći broj obraćanja Područnom uredu Split odnosio se na upite i zamolbe za savjetovanje o ostvarivanju prava za osobe s invaliditetom u svim područjima života i rada (socijalna skrb, mirovinsko osiguranje, zapošljavanje i rad, pristupačnost i ostala područja). Sljedeći upiti odnosili su se na prava u sustavu socijalne skrbi (ostvarivanje prava na osobnu invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, pomoć u kući i ostalo). Nadalje, česti su bili upiti iz mirovinskog osiguranja u pogledu ostvarivanja prava na obiteljsku i invalidsku mirovinu. Osim navedenog, bio je i manji broj upita koji se odnosio na područje rada i zapošljavanja kao i na pristupačnost.

Slijedom navedenih obraćanja građana provedeni su razgovori i savjetovanja kojima je odgovoreno na postavljene upite. Na upite je odgovarano usmeno ili pisano, a u slučaju utvrđenog kršenja prava osobe s invaliditetom Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u skladu s ovlastima iz čl. 9. i 10. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom uputila odgovarajuće preporuke institucijama i pravnim osobama o potrebi usklađivanja postupanja s nacionalnim zakonodavstvom, odnosno KPOSI.

Iz svakodnevne komunikacije s građanima vidljivo je kolika je potreba za otvaranjem područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Otvaranjem područnih ureda OSI koje žive na tom području približavaju se informacije o pravima koje imaju, o tome gdje i na koji način ta prava mogu ostvariti, kome se obratiti u slučaju kršenja tih prava te kako se zaštititi od diskriminacije na temelju invaliditeta. Važnost otvorenja Područnog ureda Split vidljiva je iz same činjenice da su u više od 50 posto obraćanja građani osobno pristupili u Ured.

Suradnja s institucijama državne vlasti, lokalne samouprave i udrugama

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u prostorijama gradske uprave Grada Splita održani su dana 29. studenoga 2019. godine sastanci s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju koji djeluju na području grada Splita, te s predstavnicima Grada Splita.

Sastanku se odazvalo 12 udruga kojima je predstavljen djelokrug i nadležnosti Područnog ureda Split. Nakon predstavljanja udruga i građanskih inicijativa čiji su predstavnici sudjelovali na sastanku, razgovaralo se o temama ostvarivanja fizičke i informacijske pristupačnosti na području grada Splita, kao i o drugim važnim pitanjima od interesa za osobe s invaliditetom i roditelje djece s teškoćama u razvoju.

Nastavno je održan sastanak s gradonačelnikom Grada Splita, zamjenicom gradonačelnika, pročelnicom Upravnog odjela za socijalnu skrb, zdravstvenu zaštitu i demografiju, predstavnicima Turističke zajednice grada Splita, Županijske gospodarske komore Split i Odjela za gospodarstvo objekata u gradu Splitu. Tijekom sastanka predstavljen je djelokrug i nadležnost Područnog ureda Split, a naglasci sastanka bili su usmjereni na teme vezane za fizičku i arhitektonsku pristupačnost grada, osobito u vidu ostvarivanja nesmetanog pristupa ugostiteljskim i trgovačkim objektima u

području užega gradskog središta. U tom smislu dogovorena je i daljnja suradnja s predstavnicima Županijske gospodarske komore Split u vidu organizacije radionice za trgovce i ugostitelje u gradu Splitu na temu pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata, koja je planirana za veljaču 2020. godine. Isto tako za početak 2020. godine planirani su obilasci i sastanci s predstavnicima gradova Dubrovnika, Zadra i Šibenika, kao i s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju koji djeluju na tim područjima.

Organiziranje i sudjelovanje na događanjima

Dana 5. prosinca Područni ured Split **organizirao je povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom panel diskusiju na temu „Važnost međuresorne suradnje u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom“**. Događaju koji je održan u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu prisustvovali su predstavnici HZMO-a, HZZO-a, CZSS-a, ZOSI-a, CPR-a, Grada Splita kao i predstavnici udruga za OSI. Savjetnica pravobraniteljice upoznala je okupljene s radom Područnog ureda Split, prikazala statističke podatke relevantne za rad Ureda te se osvrnula na položaj OSI u RH, posebno ističući potrebu za međuresornom suradnjom svih institucija koje sudjeluju u ostvarivanju prava. Po završetku izlaganja svi izlagači i gosti sudjelovali su u raspravi na temu ostvarivanja prava OSI.

U Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu 28. studenoga, uz prigodni kulturno-umjetnički program **obilježena je 70. obljetnica Ustanove za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju DES.** Ustanova DES je zaštitna radionica, jedna od pet takvih i druga po veličini u RH, koja zapošljava 222 radnika od kojih su 53% OSI. Najveći broj djelatnika imaju intelektualne teškoće, oštećenja sluha te druge oblike invaliditeta.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu **održana je 3. prosinca tribina na temu *Želim biti vidljiv i prisutan svaki dan*.** U programu je sudjelovalo više OSI koje su uspješne na području znanosti, sporta i umjetnosti, aktivisti i predstavnici udruga OSI. Savjetnica pravobraniteljice predstavila je djelokrug rada i upoznala nazočne s nadležnosti i radom Ureda.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na **okruglom stolu na temu *Ranjive skupine u zatvorskom sustavu*** u organizaciji Pučke pravobraniteljice koji je održan dana 11. prosinca na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, održavši izlaganje na temu *Položaj osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu*.

Sudjelovanje u medijima

Vijest o otvorenju Područnog ureda Split 10. listopada 2019. godine objavljena je u brojnim medijima, a objavljeno je i priopćenje za medije povodom obilježavanja prvog mjeseca rada Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu. U priopćenju je javnost informirana o djelokrugu i načinu rada te aktivnostima Područnog ureda Split. Također, savjetnica je u više navrata dala izjave u medijima vezano uz rad Područnog ureda povodom obilježavanja važnih datuma kao i drugih aktivnosti koje je Ured organizirao ili na njima sudjelovao.

5. RAD 3. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u prosincu 2018. objavila Javni poziv te su izabrani članovi 3. saziva Stručnog savjeta za 2019. godinu na mandat od 12 mjeseci. Među izabranim članicama i članovima iz različitih sredina (iz Zagreba, Dubrovnika, Pule, Rijeke, Osijeka, Slavonskog Broda, Slatine, Čakovca i Karlovca) su osobe s invaliditetom, zagovaratelji prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, predstavnici akademske zajednice i predstavnici organizacija civilnog društva.

Plan i program rada Stručnog savjeta u 2019. godini

Općeniti prioriteti u radu odnosili su se na: praćenje i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnih strateških dokumenata; razmatranje pitanja od značaja za osobe s

invaliditetom; predlaganje mjera za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u RH; suradnja s institucijama i tijelima u cilju poboljšanja, zaštite, uključenosti i društvene angažiranosti osoba s invaliditetom; savjetovanje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti te izmjene zakona, pravilnika i drugih akata te druga pitanja koja su važna za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

Tijekom 2019. godini 3. saziv Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je šest sastanaka – u siječnju, ožujku, travnju, lipnju i u studenome 2019. te zaključni sastanak u siječnju 2020. godine.

Siječanj 2019. godine - Održan je osnivački sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Tijekom sastanka novo izabrane i ponovno izabrane članice i članovi, odnosno njihove zamjenice i zamjenici, imali su se prilike upoznati s planom i programom rada Stručnog savjeta za 2019. godinu, predstaviti sebe i svoje motive za prijavu i sudjelovanje u radu Stručnog savjeta, te sudjelovati u raspravi o temama važnim za osobe s invaliditetom u Hrvatskoj. Tijekom rasprave bilo je riječi o deinstitucionalizaciji, organiziranju života i usluga u zajednici, provedbi zakonskih i podzakonskih propisa, kao i važnosti sudjelovanja osoba s invaliditetom i njihovih predstavnika u postupcima izrade zakonskih i podzakonskih propisa. Svi članovi Stručnog savjeta potpisali su Sporazum o osnivanju i radu Stručnog savjeta.

Ožujak 2019. godine - Održan je 2. sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice. Teme ovog sastanka su bile participacija osoba s invaliditetom u donošenju pravnih propisa i primjena Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima. Tijekom sastanka razgovaralo se važnosti sudjelovanja osoba s invaliditetom, predstavnika osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u radnim skupinama državnih i javnopravnih tijela nadležnih za izradu nacrta prijedloga zakonskih i podzakonskih propisa, sudjelovanju u e-Savjetovanjima, te postupcima donošenja lokalnih strategija i procesima donošenja drugih važnih dokumenta za osobe s invaliditetom. Tijekom rasprave razgovaralo se o ulozi Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom, kao i mogućnosti zagovaranja prava i interesa osoba s invaliditetom kod državnih institucija. Istaknuta je važnost uključivanja i praćenja postupaka oblikovanja nacrta zakonskih i podzakonskih prijedloga s obzirom da se na već izrađene nacrte koji sadržavaju gotova rješenja i modele vrlo teško može utjecati prijedlozima bez obzira koliko su ti prijedlozi dobro argumentirani i opravdani.

Travanj 2019. godine - Održan je 3. sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom na temu inkluzivnog obrazovanja. Sastanak je sazvan na inicijativu članova Savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, koji su od predstavnika Ministarstva znanosti i obrazovanja u direktnom razgovoru otvorili neka pitanja iz područja odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju - od primjene Pravilnika o pomoćnicima o nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima; podrške u obrazovnim ustanovama kada djeca idu na izlete, kada im je potrebno davati lijekove i drugo; raspisivanje javnog poziva za prijavu projekata udruga koje pružaju usluge pomoćnika u nastavi učenicima s teškoćama.

Lipanj 2019. godine - Održan je 4. sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom na temu zapošljavanje osoba s invaliditetom. Sastanku su prisustvovali članovi Stručnog savjeta, predstavnici ZOSI-a i predstavnica HZZ-a. Tijekom sastanka analizirale su se do sada utvrđene prednosti i nedostatci kvotnog sustava zapošljavanja osoba s invaliditetom. Kao jedan od glavnih izazova prepoznata je nužna transformacija sustava obrazovanja i njegovo usklađivanje s potrebama tržišta rada općenito, a onda i posebno s potrebama i mogućnostima za osobe s invaliditetom. Razgovaralo se o važnosti protoka i potrebi koncentracije informacija o mogućnostima zapošljavanja osoba s invaliditetom na jednom mjestu, te važnosti prepoznavanja mogućnosti u iskorištavanju preostalih radnih sposobnosti osoba s invaliditetom. Istaknuti su pozitivni primjeri zapošljavanja osoba s invaliditetom u Italiji i Portugalu, ali i činjenica da niti u inozemstvu ne postoji odgovarajuće rješenje koje bi se moglo „samo preslikati“ na naš sustav zapošljavanja i našu aktualnu situaciju.

Studeni 2019. godine - Održan je 5. sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom na temu vještačenja osoba s invaliditetom. Tijekom sastanka predstavnici ZOSI-a su

izložili iskustva od kraja 2014. godine do danas navodeći izazove u procesu vještačenja. Kao podteme bile su: odnos i komunikacija vještaka sa osobama s invaliditetom, djecom s teškoćama u razvoju i članovima njihovih obitelji prilikom provođenja vještačenja; načini provođenja vještačenja; prijedlozi za unapređenje organizacije rada jedinstvenog tijela (način zapošljavanja, sustav nagrađivanja /plaćanja liječnika); ujednačavanje kriterija vještačenja; mogućnost uspostavljanja /unapređenja sustava ulaganja pritužbi i postupanja po istima. Osim o vještačenju, na sastanku se govorilo o participaciji osoba s invaliditetom u javnim politikama, najavljenim izmjenama zakona, nadolazećem Međunarodnom danu osoba s invaliditetom i obvezama digitalne pristupačnosti mrežnih stranica i pokretnih aplikacija javnih tijela.

U prosincu 2019. godine objavljen je Javni poziv i izbor članova 4. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2020. godinu.

6. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA

Tijekom 2019. godine sudjelovali smo u 19 e-Savjetovanja, mrežnoj stranici na kojoj državna tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja gdje smo predložili izmjene 42 odredbe.

Pravobraniteljica je dala i 45 mišljenja i/ili prijedloga izmjena i dopuna 32 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, Pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava.
Predstavnici Ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz provođenje operativnih programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020., Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014.–2020.
U nastavku navodimo popis, a neke od detaljnijih obrada nalaze se u područjima ovog izvješća.

I. PREGLED e-SAVJETOVANJA TIJEKOM 2019. GODINE

1. e-Savjetovanje o Nacrtu Uredbe o kriterijima za bodovanje prijava za stambeno zbrinjavanje, Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje, od 10. do 24.01. 2019., izvješće objavljeno 01.02. 2019., predloženo 1, djelomično prihvaćeno 1
2. e-Savjetovanje o Pravilniku o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva, Ministarstva unutarnjih poslova, od 01.02. do 02.03. 2019., izvješće objavljeno 02.04. 2019., predloženo 4, prihvaćeno 2, primljeno na znanje 2
3. e-Savjetovanje o Pravilniku o odgovarajućem smještaju, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 05.02. do 06.03. 2019., izvješće objavljeno 13.03. 2019., predloženo 1, nije prihvaćeno 1
4. e-Savjetovanje o Pravilniku o rasporedu člana obveznog mirovinskog fonda u mirovinsko osiguravajuće društvo, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, od 08.02. do 09.03., izvješće objavljeno 01.04. 2019., predloženo 1, nije prihvaćeno 1
5. e-Savjetovanje o Nacrtu pravilnika o organizaciji i načinu obavljanja djelatnosti sanitetskog prijevoza, Ministarstva zdravstva, od 12.03. do 11.04. 2019., izvješće objavljeno 13.05. 2019., predloženo 3, prihvaćeno 1, primljeno na znanje 1, nije prihvaćeno 1
6. e-Savjetovanje, Prijedlog Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 22.03. do 21.04. 2019., izvješće objavljeno 05.05. 2019., predloženo 5, prihvaćeno 1, nije prihvaćeno 4
7. e-Savjetovanje o Nacrtu Smjernica za izradu Mreže školskih ustanova i programa odgoja i obrazovanja, Ministarstva znanosti i obrazovanja, od 23.04. do 23.05. 2019., izvješće je objavljeno 01.07. 2019., predloženo 3, primljeno na znanje 3

8. e-Savjetovanje o Nacrtu pravilnika o izmjeni Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, <u>više prijedloga, većina prihvaćena</u>
9. e-Savjetovanje o Nacrtu pravilnika o početku, završetku i rasporedu radnog vremena zdravstvenih ustanova i privatnih zdravstvenih radnika u ordinaciji u mreži javne zdravstvene službe, Ministarstva zdravstva, od 11.06. do 11.07. 2019., izvješće je objavljeno 11.08. 2019., <u>predloženo 2, primljeno na znanje 2</u>
10. e-Savjetovanje o Nacrtu pravilnika o početku, završetku i rasporedu radnog vremena zdravstvenih ustanova i privatnih zdravstvenih radnika u ordinaciji u mreži javne zdravstvene službe, Ministarstva zdravstva, izvješće je objavljeno 11.08. 2019., <u>predloženo 2, primljeno na znanje 2</u>
11. e-Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državnu stipendiju za posebne skupine studenata, Ministarstva znanosti i obrazovanja, od 5. do 20.07. 2019., izvješće objavljeno u 08. 2019., <u>predloženo 3, prihvaćeno 3</u>
12. e-Savjetovanje o Nacrtu Pravilnika o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. - 2020., Ministarstvo poljoprivrede, od 15.07. do 09.08. 2019., izvješće objavljeno 23.08. 2019., <u>predloženo 1, prihvaćeno 1</u>
13. e-Savjetovanje o Prijedlogu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima, Ministarstva pravosuđa, od 30.07. do 14.08. 2019. godine, izvješće objavljeno 28.08. 2019., <u>predloženo 2, prihvaćeno 1, djelomično prihvaćeno 1</u>
14. e-Savjetovanje o Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu, s Konačnim prijedlogom Zakona i Obrascu Iskaza o procjeni učinaka propisa, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 01.08. do 02.09. 2019., izvješće objavljeno 30.09. 2019., <u>predloženo 3, djelomično prihvaćeno 1, nije prihvaćeno 2</u>
15. e-Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjeni Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu, s Konačnim prijedlogom Zakona, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 09.08. do 24.08. 2019., izvješće objavljeno 23.09. 2019., <u>predloženo 3, nije prihvaćeno 3</u>
16. e-Savjetovanje o Obrascu prethodne procjene za Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o doplatku za djecu, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 05.09. do 19.09. 2019., izvješće objavljeno 04.10. 2019., <u>predloženo 3, nije prihvaćeno 3</u>
17. e-Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o centru za posebno skrbništvo i Obrazac iskaza o procjeni učinaka propisa, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 15.10. do 13.11. 2019., izvješće objavljeno 27.11. 2019., <u>predloženo 2, primljeno na znanje 1, nije prihvaćeno 1</u>
18. e-Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o rodiljnim i roditeljskim potpora, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 04.11. do 03.12. 2019., izvješće objavljeno 18.12. 2019., <u>predloženo 3, prihvaćen 1, nije prihvaćeno 2</u>
19. e-Savjetovanje o Obrascu ažuriranog prijedloga plana zakonodavnih aktivnosti za 2020. godinu Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 29.11. do 13.12.2019.

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća**)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno
19	**2***	**42**	**10**	**5**	**12**	**15**

Tablica 5. Sudjelovanje POSI u e-Savjetovanjima

NAPOMENE:
- * Savjetovanja 8. i 19.
- ** Tablica ne sadrži pregled predloženih odredbi neobjavljenih izvješća o zatvorenim e-Savjetovanjima.

II. PRIJEDLOZI IZRAVNO DOSTAVLJENI PISANIM PUTEM NADLEŽNIM TIJELIMA

1. **Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2017.-2019.**
   Nadležnost: Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina
2. **Etički kodeks za istraživanje s djecom**
   Nadležnost: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
3. **Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava studenata na subvencionirano stanovanje**
   Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
4. **Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima**
   Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
5. **Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državne stipendije za posebne skupine studenata**
   Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
6. **Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama**
   Nadležnost: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
7. **Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu s Konačnim prijedlogom zakona**
   Nadležnost: Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
8. **Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora**
   Nadležnost: Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva
9. **Izvješće o primjeni Europske socijalne povelje u RH**
   Nadležnost: Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
10. **Prijedlog Zakona o sprječavanju i prekidu trudnoće**
    Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
11. **Izmjena Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina OSI i smanjenje pokretljivosti**
    Nadležnost: Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja
12. **Prijedlog lokalnog programa za mlade Grada Dubrovnika**
    Nadležnost: Grad Dubrovnik
13. **Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja**
    Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
14. **Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem**
    Nadležnost: Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
15. **Izmjena Pravilnika o ortopedskim pomagalima**
    Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
16. **Nacrt Odluke o komunalnom redu Grada Splita**
    Nadležnost: Grad Split
17. **Pravilnik o zdravstvenim pregledima vozača i kandidata za vozače**
    Nadležnost: Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture

PREPORUKE I UPOZORENJA

Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila **365** preporuke/upozorenja jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama. Od tog broja **70** preporuka se odnosi na opće preporuke i mišljenja upućena na državna tijela i institucija kao i na sve jedinice lokalne i regionalne samouprave. Upućivanjem **295** preporuka predlagali smo rješavanje ostvarivanja prava u pojedinačnim slučajevima, a koji su posljedično imali utjecaj i na veću grupaciju osoba s invaliditetom. Od tog broja **202** je bilo na vlastitu inicijativu institucije.
Više o navedenim preporukama i upozorenjima možete pogledati u područjima ovog Izvješća.

7. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Izvješća o radu Pravobraniteljice kroz godine ponavljaju da se diskriminacija najčešće događa uslijed uskraćivanja razumne prilagodbe, koja je prepoznata kao oblik diskriminacije po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (čl. 4., st. 2.).
Mišljenja smo da u proteklom razdoblju nije došlo do značajnijih pomaka u jednakosti i nediskriminaciji osoba s invaliditetom, neovisno o područjima života:
1. Realizacija prava na socijalne usluge isključivo je ovisna o uzroku invaliditeta.
2. I dalje je zadržan dvojni sustav obrazovanja. Osim ustanova u nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja, i dalje se učenici s teškoćama u razvoju obrazuju i u posebnim ustanovama obrazovanja koje su u nadležnosti Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
3. Ne zamjećujemo ozbiljne namjere za donošenje mjera u svrhu osiguravanja prava osobama s invaliditetom na život u zajednici te izbora gdje i s kim će živjeti te nema zakonskog ograničenja usluge dugotrajnog smještaja.
4. Naknade u socijalnoj skrbi uvjetovane su prihodovnim i imovinskim cenzusom.

Diskriminacija osoba s invaliditetom i dalje je prisutna u području socijalne skrbi i to prvenstveno u smislu nemogućnosti ostvarivanja prava na život u zajednici i izbora gdje i s kim će živjeti zbog nedostatka usluga.
U Zakon o socijalnoj skrbi trebala bi se unijeti odredba prema kojoj bi usluga smještaja u instituciju bila definirana samo kao privremena usluga, koju bi iznimno ostvarivale osobe s invaliditetom, u kojoj bi se izričito definirao najdulji rok u kojem država te lokalna i regionalna samouprava trebaju zajednički osigurati usluge podrške životu u zajednici (istovjetno odredbama o smještaju djece do sedam godina). Zakonsko definiranje dugotrajnog smještaja u instituciju kao nedopuštenog predstavljalo bi izraz političke volje koja bi potvrdila postojanje svijesti o nedjeljivosti ljudskih prava i nediskriminaciji.
Zakon o socijalnoj skrbi i dalje sadržava diskriminirajuće odredbe u ostvarivanju nekih socijalnih prava, prvenstveno odredbe koje reguliraju pravo na status njegovatelja za odrasle osobe s invaliditetom, pri čemu je unatoč izmjenama tog Zakona zadržana diskriminacija OSI u odnosu na njihovu dob i obiteljski status.
Kod prava na osobnu invalidninu zadržan je diskriminirajući odnos s obzirom na vrstu prihoda, odnosno zaposlenih osoba i umirovljenika, ovaj put nakon posljednje izmjene Zakona, na štetu korisnika mirovine kojima je visina mirovine limitirana za ostvarivanje osobne invalidnine.

Preporuke: *Prava s osnove invaliditeta trebaju biti jednaka za osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se isplaćivati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.*

Život u ustanovi - Prema Planu deinstitucionalizacije, transformacije i prevencije institucionalizacije 2018. - 2020.[1] u razdoblju 2014. - 2016. uočeno je minimalno smanjenje broja smještaja u domove socijalne skrbi. U razdoblju 2014. - 2017. uočavamo trend povećanja broja osoba na smještaju u obitelji udomitelja i obiteljskim domovima.[2]
Ovakav oblik skrbi zbog institucionalnih obilježja neprihvatljiv je za odrasle osobe s invaliditetom i protivan preporukama UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom. Osim toga, izostaje sustavna podrška osobama s invaliditetom kako bi mogle živjeti u zajednici i biti uključene u zajednicu prema osobnom izboru.
Preporuke: *Zakonodavac se jasno mora odrediti da svako isključivanje osoba s invaliditetom institucionalizacijom predstavlja segregaciju.*

[1]https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti2018/Proces%20transformacije%20i%20deinstitucionalizacije/Plan%202018-2020.pdf
[2] Izvješće o radu Pravobraniteljice za OSI za 2017. godinu: https://posi.hr/izvjesca-o-radu/

Potrebno je osigurati mrežu usluga u zajednici koje će osobama s invaliditetom omogućiti osobne izbore u svrhu aktivnog uključivanja u zajednicu i života koji nije ni od koga nametnut.

Segregacija i obrazovanje - U području odgoja i obrazovanja nije ostvarena jednakopravnost svih učenika s TUR na sustavnoj razini, budući da smo i dalje zadržali odgoj i obrazovanje u institucijama socijalne skrbi.
Unatoč opredjeljenju RH na inkluzivno obrazovanje za djecu s teškoćama i mlade s invaliditetom, općim obrazovanjem nisu obuhvaćena sva djeca s TUR jer se određeni broj školuje u posebnim ustanovama u sustavu socijalne skrbi. Značajan broj učenika s TUR i dalje se usmjerava na posebne ustanove obrazovanja zbog izostanka podrške i drugih oblika razumne prilagodbe u sredinama u kojima žive (nepristupačnost škola, nedostatan broj pomoćnika u nastavi, nepostojanje stručnih suradnika u srednjoškolskom obrazovanju i dr.). Ovakav segregirani oblik školovanja (obrazovne ustanove namijenjene učenicima s pojedinom vrstom invaliditeta) treba napustiti, a uvjete i resurse iz takvih ustanova treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja (nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja). Ništa nije poduzeto da centri za odgoj i obrazovanje iz sustava socijalne skrbi postanu centri potpore redovnom sustavu obrazovanja. Nisu poduzete niti druge mjere predviđene Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije u cilju stvaranja nacionalne mreže potpore inkluzivnom obrazovanju. Iako se broj djece s teškoćama u centrima za odgoj i obrazovanje smanjuje (povećava se broj u redovnom sustavu i to uglavnom u osnovnoškolskom obrazovanju), zakonodavac se nije izrijekom odredio da obrazovanje u posebnim obrazovnim ustanovama predstavlja segregaciju.
Preporuke: *Uvjete i resurse iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja. Centre za odgoj i obrazovanje kao posebne odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama treba transformirati u centre potpore redovnom sustavu obrazovanja.*

Zapošljavanje - Zbog nepovoljne obrazovne strukture i manjkavih obrazovnih programa, osobito na razini strukovnog obrazovanja, upitan je učinak koji se može očekivati od opsežnih mjera koje je Vlada RH poduzela kako bi se povećala zaposlenost OSI kroz jačanje postojećeg sustava kvotnog zapošljavanja i njegovo proširivanje na privatni sektor. U izmjeni zakonodavstva nedovoljna je pozornost posvećena uvođenju fleksibilnih načina rada i osiguravanju podrške i prilagodbe za rad na otvorenom tržištu rada. I dalje se sustavno podupire rad osoba u zaštićenim uvjetima (zaštitne i integrativne radionice).
Preporuke: *Potrebno je zakonodavno urediti fleksibilne uvjete rada i prilagodbe koje će osigurati veću zapošljivost i održivost OSI u svijetu rada.*

Najveći broj pritužbi na diskriminaciju upućenih POSI od 2017. do 2019. godine odnosio se na pristup dobrima i uslugama, diskriminaciju općenito, rad i zapošljavanje te obrazovanje. Usporedbom statističkih podataka iz 2017., 2018. i 2019. o zaprimljenim pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, uočeno je kako je iz godine u godinu sve veći broj pritužbi pa tako i postupanja (2017. - 59; 2018. - 69; 2019. - 69) gdje se utvrđivalo kršenje prava i/ili sumnja na diskriminaciju sukladno ZSD i KPOSI.

Područja	2017.	2018.	2019.
Zapošljavanje i rad	12	9	**21**
Članstvo u udrugama	0	1	**0**
Kultura	0	0	**0**
Obrazovanje, znanost i sport	15	8	**6**
Pristup dobrima i uslugama	9	11	**16**
Zdravstvena zaštita	3	4	**2**
Socijalna zaštita	4	8	**2**
Pravosuđe i uprava	4	5	**0**

Stanovanje	3	1	**4**
Javno informiranje i mediji	2	0	**6**
Diskriminacija općenito	7	20	**10**
Mirovinsko osiguranje	0	2	**2**
Ukupno:	**59**	**69**	**69**

Tablica 6. Komparativni prikaz pritužbi 2017. - 2019.

POSI kontinuirano šalje upozorenja i preporuke svim javnim tijelima vezano uz nedostupnost usluga koje se pružaju u objektima ustanova od prioritetnog značaja za ostvarivanje prava OSI na području zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa te mirovinskog osiguranja. Najčešće se radi o stavljanju OSI u nepovoljniji položaj uskraćivanjem razumne prilagodbe i/ili kršenjem prava na pristup dobrima i uslugama.

Preporučujemo *Vladi Republike Hrvatske da osigura dostatna financijska sredstva kojima će osigurati potpunu dostupnost dobara i usluga osoba s invaliditetom neovisno o oštećenju i području pružanja usluge.*

Primjeri iz prakse ureda:

Primjer 1.

Pravobraniteljici se s predstavkom obratila B.G., koja je OSI, radi događaja i neprimjerenog ponašanja vozača autobusa jedne domaće prijevozničke tvrtke tijekom putovanja na međugradskoj autobusnoj liniji. Podnositeljica u predstavci detaljno opisuje događaj koji ne sadrži samo elemente neprofesionalnog i neprimjerenog ponašanja, nego i elemente diskriminacije prema osobi po osnovi invaliditeta koja se sastojala od nedozvoljavanja sjedenja prilikom putovanja u prvom redu rezerviranom za OSI i neprimjerenog obraćanja i oslovljavanja putnice.

Od Uprave prijevozničke tvrtke pisanim putem zatražili smo očitovanje o samom događaju, kao i odgovarajuća disciplinska postupanja prema vozaču autobusa ukoliko se utvrdi osnovanost navoda podnositeljice. U pismenu upućenom prijevozniku, prijevoznik je obaviješten o postupanjima sukladno odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12), Zakona o provedbi Uredbe (EU) br. 181/2012 Europskog parlamenta i vijeća od 16. veljače 2011. o pravima putnika u prijevozu autobusima i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 („Narodne novine“, br. 127/13) koja utvrđuje pravila za autobusni prijevoz o nediskriminaciji te obaveznoj pomoći osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti (čl.1. st. 1. toč. c.) te Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. Prijevoznik se u dodijeljenom roku prvobitno prilično neodređeno očitovao o događaju, zbog čega su i od podnositeljice i od prijevoznika zatražena dodatna očitovanja.

Tijekom daljnjih postupanja i po obradi svih prikupljenih informacija i dokaza (fotografija podnositeljice) utvrđeno je kako postoje čvrste indicije kako je u predmetnom slučaju opisanog događaja zbog neprimjerenog ponašanja vozača autobusa došlo do diskriminirajućeg postupanja prema putnici na osnovi invaliditeta. U nastavku postupka prijevoznička tvrtka se pisanim putem ispričala podnositeljici i obavijestila Pravobraniteljicu kako je protiv vozača autobusa pokrenut disciplinski postupak slijedom kojeg je vozač autobusa službeno opomenut zbog diskriminirajućeg i neprofesionalnog načina obavljanja zadataka svog radnog mjesta, što je zabilježenu i u njegovom očevidniku.

Primjer 2.

Predstavkom se Pravobraniteljici obratio D.M. iz Zagreba opisujući slučaj nemogućnosti njegovog sudjelovanja kao OSI koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica u kulinarskom showu „Kuhan i pečen“ koji se tijekom listopada i studenoga 2019. godine emitirao na Drugom programu Hrvatske televizije.

Prilikom postupanja od HRT-a je na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) i Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) zatraženo očitovanje s obzirom na sumnju kako je došlo do uskraćivanja mogućnosti OSI za sudjelovanje u zabavnoj emisiji koja se emitira na programu javne televizije, odnosno zbog sumnje na diskriminatorno postupanje i počinjenju diskriminaciju na osnovi invaliditeta. U ostavljenom roku

HRT je dostavio očitovanje u kojem se između ostalog navodi: *„…Posebno ističemo, kako HRT kao javna televizija ima ulogu educiranja društva o ponašanju prema OSI i senzibiliziranja društva na njihove probleme, stoga jako vodimo računa da u svim programima budu zastupljeni sadržaji kojima se djelotvorno uklanjaju predrasude prema OSI. U programima HRT-a, često sudjeluju OSI, ali nažalost ponekad to jednostavno nije moguće, kao u slučaju emisije „Kuhan i pečen“. Radi se o BBC-evoj licenci koja ima određene scenografske zahtjeve od kojih HRT ne smije odstupati…“* .
Prilikom postupanja u ovom predmetu, u okviru radijske emisije "Šesto čulo" (specijalizirane radijske emisije koja je namijenjena OSI sa svim temama i pitanjima koja ih zanimaju i tiču se njihova života), održana je rasprava u kojoj se razgovaralo o ovakvim situacijama, ali i konkretnom događaju, te prilikom čega se glavni urednik zabavnog programa osobno i ispričao podnositelju, što je podnositelj prihvatio i odlučio kako nema potrebe za daljnjim postupanjima Pravobraniteljice. Ista je emisija ujedno bila i prilika za otvaranje tema o pristupačnosti, diskriminaciji te načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, o kojima su se sadržajno složili svi sudionici emisije.
Prilikom postupanja Pravobraniteljice u ovom slučaju zaključeno je kako je potrebno obratiti dodatnu dužnu pozornost prilikom osiguravanje elemenata razumne prilagodbe, a u onim situacijama kada se čini da to iz nekog razloga nije moguće, treba osigurati izravnu i iskrenu komunikaciju s OSI u objašnjenju situacija i traženju eventualnog drugačijih odgovarajućih rješenja.

Primjer 3.
Zbog sumnje na diskriminaciju prilikom ugovaranja i pružanja usluga Pravobraniteljici se obratio podnositelj čija je majka OSI i osoba starije životne dobi, koji u svojoj prijavi navodi kako je preko jednog od internetskih portala za kolektivnu kupnju svojoj majci kupio kupon za pružanje kozmetičke usluge u jednom frizerskom studiju. Nakon što je kontaktirao Frizerski studio radi dogovora termina i podsjetio kako se radi o klijentici koja je već bila na tretmanu, dobio je odgovor kako je to komplicirano i teško izvodivo. Zvao je još nekoliko puta, a jednom prilikom mu je obećano da će ga se kontaktirati radi dogovora, što se nikada nije dogodilo. Ni osobnim dolaskom nije uspio dogovoriti termin pružanja naručene i plaćene usluge. Budući da je majka podnositelja OSI smatra da uslugu po drugi put nije bilo moguće dogovoriti upravo zbog njezinog vidljivog invaliditeta. Pravobraniteljica je prilikom postupanja sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08), Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) i Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) zatražila pisano očitovanje od prituženika. Pismenom je prituženik upozoren kako je Pravobraniteljica, kao neovisno tijelo, zaduženo za implementaciju načela i odredbi propisanih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja je u RH obvezujući dokument, te kako kontinuirano u svojim obraćanjima institucijama, pravnim i fizičkim osobama i općoj javnosti upozorava na konvencijsku obvezu otklanjanja nejednakog položaja i postupanja prema OSI u svim segmentima društva. Poštivanja urođenog dostojanstva OSI, osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba, načelo nediskriminacije, punog i učinkovitog sudjelovanje i uključivanja u društvo, načelo poštivanje razlika i prihvaćanje OSI kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti te jednakost mogućnosti, kao konvencijska načela propisana su čl. 3. Konvencije. S tim u vezi, OSI trebaju imati jednaku mogućnost izbora u svim segmentima života, kao i osobe bez invaliditeta. Svako drugo postupanje, odnosno isključivanje osoba na temelju invaliditeta predstavlja diskriminaciju koju Konvencija definira kao: *„Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima“.* Po zaprimanju pismena Pravobraniteljice, vlasnica frizerskog studija je zatražila sastanak prilikom kojeg je nastalu situaciju nastojala objasniti kao nesporazum u komunikaciji prilikom kojeg nije na odgovarajući način dogovoren termin za pružanje naručene i unaprijed plaćene usluge. Također, obvezala se u najskorije vrijeme pružiti uslugu i dodatno navodi kako zbog spleta poslovnih i privatnih obveza posljednjih tjedana nije uspjela kontaktirati sve klijente. Postupanjem u predmetnom slučaju, Pravobraniteljica je zaključila kako se radi o diskriminaciji na

osnovi i invaliditeta i životne dobi, zbog čega je Frizerski studio pisano upozoren da je sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije, kao i ostalim zakonskim propisima RH, obveza svakog pravnog subjekta omogućiti jednaku dostupnost roba i usluga svim potencijalnim korisnicima s priznavanjem ravnopravnog položaja OSI u svim segmentima društva kao ravnopravnih građana. Upozorenje i preporuka za budućim načinima postupanja s uvažavanjem prava OSI dostavljena je sukladno čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom uz skretanje pozornosti prituženiku da se poduzmu sve moguće mjere kako se u budućnosti takve ili slične situacije ne bi događale.

Primjer 4.
Tijekom kolovoza 2019. godine brojni mediji objavili su članke kojima je javnost upoznata sa sadržajem dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek.
Dopisom naslovljenim „Radikalizacija osoba sa duševnim smetnjama“ osječka **policija „pozvala“ je liječnike da ih izvijeste ako kod osoba s duševnim smetnjama primijete „oblike radikalnog ponašanja"**. U dopisu se između ostaloga navodi: *„…analizom evidentiranih sigurnosnih rizika utvrđena je pojava radikalizacije osoba s duševnim smetnjama u RH. Taj je fenomen prisutan u svim državama Europe i ukazuje na potrebu preventivnog djelovanja i pravovremenog otkrivanja takvih sigurnosnih događaja jer utvrđen je značajan postotak osoba s evidentiranim duševnim smetnjama koje su iskazivale naklonost ideologijama terorističkih organizacija. Slijedom navedenog, molimo vas da o sadržaju ovog dopisa obavijestite sve liječnike obiteljske medicine na području Osijeka kao i liječnike koji rade u ustanovama za osobe s duševnim smetnjama na području grada Osijeka. Također vas molimo da u vezi s osobama koje su upoznate sa sadržajem ovog dopisa najkasnije do 1. 9. 2019. godine ovoj PP dostavite podatke o imenu i prezimenu liječnika, adresi ordinacije te telefonskom broju ordinacije, a sve radi pravovremenog izvješćivanja i uspostavljanja kontakta te daljnje suradnje. Također, pri upoznavanju sa sadržajem ovog dopisa liječnicima je potrebno skrenuti pozornost da u slučaju utvrđivanja opisanog indikatora ponašanja kod osoba o istome treba žurno izvijestiti PU osječko-baranjsku radi daljnjeg pravovremenog postupanja…”*.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom reagirala je uputivši upozorenje Policijskoj upravi osječko-baranjskoj i izdavši priopćenje za medije kojim je istaknuta zabrinutost zbog postupanja policije koje je u suprotnosti sa odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. U svom reagiranju Pravobraniteljica je, ne ulazeći u motive zbog kojih je osječka policija dopisom upućenim Domu zdravlja Osijek „pozvala“ liječnike da ih izvijeste ako kod osoba s duševnim smetnjama primijete „oblike radikalnog ponašanja", upozorila na štetnost ovakvog postupanja koje osobe s duševnim smetnjama prokazuje kao potencijalno sumnjive i to samo zbog činjenice postojanja određenih psihičkih poremećaja, a bez drugih relevantnih dokaza. Upozoreno je da je spomenuti dopis posljednji u nizu javno iskazanih reakcija povodom teškog kaznenog djela počinjenog od strane osoba s psihičkim poremećajima (duševnim smetnjama), a kojima se javnosti odašilju neutemeljene poruke da su osobe s duševnim smetnjama opasne po okolinu, zanemarujući činjenice da je manji udio osoba s psihičkim poremećajima počinitelja različitih kaznenih djela u odnosu na opću populaciju. Izražena je zabrinutost zbog nepravednog i neopravdanog porasta atmosfere netrpeljivosti i netolerancije prema osobama s psihičkim poremećajima. Upravo u tom kontekstu treba promatrati predmetni dopis - ne kao incidentni, nepromišljeni i ishitreni akt, već kao odraz društvenih promjena u kojima se ionako nepovoljan položaj osoba s psihičkih poremećajima dodatno otežava i predstavlja prijetnju njihovih ljudskim pravima. Umjesto toga, potrebno je poticati razumijevanje, toleranciju i međusobno povjerenje u javnom prostoru, u profesionalnim odnosima i stručnim krugovima.
U svom očitovanju Policijska uprava Osječko-baranjska izvijestila je da *„…u potpunosti prihvaća upozorenje Pravobraniteljice i dijeli zabrinutost o štetnosti objave ovakvih informacija u medijima…“,* a Ravnateljstvo policije izvijestilo je kako je *„…u brojnim državama Europske unije i svijeta uočen trend prema kojem osobe s različitim stupnjevima duševnih smetnji razvijaju interes za radikalne ideologije, terorističke organizacije te osobito terorističke napade. Pojedine države su dobrom suradnjom sa specijaliziranim ustanovama za liječenje osoba sa duševnim smetnjama pravovremeno detektirale takve promjene u ponašanju osoba te su zajedničkim djelovanjem sigurnosnih*

mehanizama i specijaliziranih liječnika spriječile počinjenje terorističkih napada…". Slijedom navedenih saznanja, *„…iako takvih slučajeva nije bilo u Republici Hrvatskoj, Uprava kriminalističke policije dala je uputu policijskim upravama za ostvarivanje kontakta sa specijaliziranim ustanovama za liječenje osoba s duševnim smetnjama kako bi se liječnike specijaliste upoznalo sa ovom pojavom i tako podigla svijest o trendu koji su zamijetile strane policije te kako bi se, u slučaju detektiranja takvih obrazaca ponašanja, pristupilo zajedničkom provođenju usmjerenih preventivnih aktivnosti…".* Ravnateljstvo dalje ističe kako je I Policijska postaja Osijek široko tumačila uputu Uprave kriminalističke policije i *„…na pogrešan način započela sa provedbom naloženih aktivnosti…".* Radi otklanjanja posljedica opisanog postupanja i uvažavajući navode iz upozorenja Pravobraniteljice, Policijska uprava Osječko-baranjska organizirala je sastanak sa predstavnicima liječničke struke na kojemu su doneseni zaključci koji bi trebali spriječiti ovakva postupanja i objave u medijima kojima se stigmatiziraju i diskriminiraju osobe sa duševnim smetnjama.

Primjer 5.
Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratile su se udruge osoba s invaliditetom s područja grada Slavonskog Broda s pritužbama koje se odnose na pristupačnost novoizgrađenog pothodnika u Osječkoj ulici ispod pruge u Slavonskom Brodu. U pritužbama se ukazuje na poteškoće s kojima se susreću osobe s invaliditetom, ali i biciklisti, roditelji s malom djecom u kolicima i starije osobe prilikom potrebe za prolaskom kroz navedeni pothodnik. Izdvajamo dio navoda zaprimljenih pritužbi: *„…postavljena koso podizna platforma je u potpunosti neprihvatljivo i neuporabljivo rješenje. S njom je iznimno komplicirano rukovati i nemoguće je da ju osoba s invaliditetom sama koristi. Elektromotorna kolica i kolica većih dimenzija ne stanu na platformu te je samim time osobe koje se kreću na taj način ne mogu niti koristiti. Osim neupotrebljive opisane platforme još gore rješenje je prestrma i samim time opasna betonska kosina/rampa zbog koje se biciklisti i roditelji s malom djecom u kolicima radije odlučuju na opasni prelazak željezničke pruge nego korištenje pothodnika, a osobe s invaliditetom su potpuno onemogućene u prolasku ovim dijelom grada. Udruge su dobile obavijest Grada Slavonskog Broda da se za korištenje platforme mora preuzeti ključ (u prostorijama Grada - koje su također nepristupačne), što dovodi do zaključka da osobe koje nisu članovi udruga nemaju informaciju o načinu korištenja platforme, a čak i da imaju, postavlja se pitanje da li to znači da bi osoba prilikom dolaska do pothodnika trebala odlaziti u nekoliko kilometara udaljene (nepristupačne) prostorije Grada po ključ...".* Nadalje, u svojoj pritužbi udruge ističu kako su već tijekom planiranja i izgradnje pothodnika upozoravale na neadekvatnost ovakvog rješenja, a po dovršenju pothodnika su također podnosili pismene predstavke Gradu Slavonskom Brodu na koje nisu dobili odgovore. Osim prigovora, predstavnici udruga iznosili su i idejna rješenja o načinima rješavanja navedenog problema, ali osim usmenog obećanja gradonačelnika u listopadu 2018. godine da će organizirati sastanak sa stručnim službama s kojima bi se razradila tehnička primjena nekih od prijedloga, do dana obraćanja Uredu pravobraniteljice nije bilo konkretnih radnji od strane Grada. Zaključno, osobe s invaliditetom u svojim prigovorima ističu kako im je ovakvim tehničkim rješenjem onemogućeno kretanje u dijelu grada u kojemu se nalazi pothodnik te navedeno predstavlja diskriminaciju i kršenje njihovih temeljnih ljudskih prava. Dovode u pitanje i racionalnost u trošenju proračunskih sredstava jer mišljenja su da *„najskuplja investicija je beskorisna investicija, a ovakva platforma to svakako jest…*".
Slijedom opisane pritužbe Pravobraniteljica je uputila preporuku Gradu Slavonskom Brodu kojom je ukazala na navedeni problem te podsjetila kako je osiguranje pristupačnosti obveza koja proizlazi iz međunarodnih dokumenata koje je Republika Hrvatska potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi. S tim u vezi preporukom su posebno istaknute odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda („Narodne novine" - Međunarodni ugovori", br. 06/07, 03/08 i 05/08) u kojoj se u članku 9. kao jedno od osnovnih prava navodi i pravo na pristupačnost osobama s invaliditetom, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Također, ukazano je na odredbe članka 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kojima je propisano da ,,Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja

svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe.“ Konvencija odredbama članka 2. definira Razumnu prilagodbu kao „…potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.“ Čl. 2. Konvencije definira i Univerzalni dizajn kao „…oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn ne isključuje pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno.“ Gradu Slavonskom Brodu također se ukazalo na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) kojima se zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Upozoreno je da se Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem nekog diskriminatornog postupanja na osnovu određene karakteristike, primjerice invaliditeta. Takvo diskriminatorno postupanje po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe. Diskriminacijom u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije smatra se i: "...propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i društvenom životu…“. Zaključno, ukazano je i na odredbe Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) koji u članku. 1. određuje da se ovim Pravilnikom propisuju uvjeti i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u građevinama javne i poslovne namjene te osiguranja jednostavne prilagodbe građevina stambene i stambeno-poslovne namjene. Čl. 7. navedenog Pravilnika kao obvezne elemente pristupačnosti navodi: elemente pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika, elemente pristupačnosti neovisnog življenja i elemente pristupačnosti javnog prometa. Također je propisano da se obvezni elementi pristupačnosti primjenjuju odabirom najpovoljnijeg rješenja u odnosu na namjenu i druge značajke građevine. Pravobraniteljica je napomenula da se često u praksi dogodi da je objekt izgrađen kao ''formalno'' pristupačan (ishođene dozvole u skladu sa propisima), ali se prilikom korištenja istog od strane onih kojima je namijenjen pokaže da određeno rješenje nije zadovoljavajuće ili je kao u slučaju predmetnog pothodnika u potpunosti neuporabljivo. S ciljem rješavanja opisanog problema, uvažavajući i poštujući sve mjere i aktivnosti koje Grad Slavonski Brod provodi s ciljem poboljšanja položaja osoba s invaliditetom na svom području, Pravobraniteljica je Gradu preporučila da uzme u obzir dužnost Grada Slavonskog Broda za osiguravanjem pristupačnosti i mobilnosti osoba s invaliditetom i pronađe adekvatno rješenje za otklanjanje opisanog problema s novoizgrađenim pothodnikom u Osječkoj ulici u Vašem gradu. Preporučena je aktivnija suradnja sa gradskim Povjerenstvom za osobe s invaliditetom i sa udrugama osoba s invaliditetom (svih vrsta oštećenja), a njihove primjedbe i prijedloge za otklanjanje prepreka s kojima se svakodnevno susreću preporučeno je uvažiti i koristiti prilikom planiranja i realizacije projekata koji se tiču infrastrukturnih promjena na području grada, a posebno za otklanjanje problema vezano za pothodnik u Osječkoj ulici.

Grad Slavonski Brod očitovao se povodom navedene preporuke i u svom očitovanju, u bitnom, naveo kako su na navedeni problem u više navrata i sami upozoravali investitora, Hrvatske ceste d.o.o., ali nisu dobili nikakav odgovor. Istaknuto je kako je Grad *„morao, po sili Zakona*“ preuzeti na održavanje novoizgrađeni pothodnik i kao rješenje za osiguranje pristupačnosti ugrađena je i koristi se platforma VIMEC za koju ključ može koristiti svaki zainteresirani građanin.

Uzimajući u obzir očitovanje Grada, Pravobraniteljica je uputila upozorenje investitoru tvrtki Hrvatske ceste d.o.o. i Gradu Slavonskom Brodu kojim je uz sve navedeno u ranije upućenoj preporuci, upozoreno da neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su ju dužni osigurati predstavlja

povredu ne samo međunarodnih dokumenata, nego podliježe sankcijama i na temelju nacionalnih propisa, dok je propuštanje razumne prilagodbe kažnjivo prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije.
Grad Slavonski Brod još jednom je svojim očitovanjem istaknuo kako su i sami upozoravali na ovaj problem, ali investitor se u svojim odgovorima pozivao na činjenicu da je predmetni pothodnik predan na održavanje Gradu i da nisu obvezni riješiti opisani problem.
Obzirom na činjenicu da se do pisanja ovog izvješća investitor Hrvatske ceste d.o.o. još uvijek nije očitovao o svemu navedenom, Pravobraniteljica će i tijekom 2020. godine nastaviti poduzimati radnje iz svoje nadležnosti kojima će se pokušati otkloniti ovaj problem kojim se osobama s invaliditetom onemogućuje uživanje temeljnih ljudskih prava.
Više o primjerima iz prakse ureda nalazi se u područjima Odgoj i obrazovanje, Zapošljavanje i rad, Pristupačnost, Socijalna zaštita te Neovisno življenje i život u zajednici.

Podatci o pritužbama na diskriminaciju od organizacija civilnog društva
U cilju djelovanja na suzbijanju diskriminacije temeljem KPOSI i ZSD, a u svrhu informiranja i poduzimanja aktivnosti, upitali smo saveze i udruge osoba s invaliditetom koliko su ukupno primili pritužbi na diskriminaciju osnovom invaliditeta; o kojim oblicima diskriminacije se radilo; u kojim područjima te da li su predmet obradili u cijelosti ili ako nisu, kojem su se tijelu obratili radi rješavanja istog.

Savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama (OSIT)
„Postoje tri slučaja u kojima smatramo da je došlo do diskriminacije prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, 85/08 i 112/12). Dva slučaja su iz Istre (Udruga osoba s intelektualnim teškoćama Istre i Centar za inkluziju i podršku u zajednici), a jedan slučaj iz Volodera/Popovače.
Osnovne informacije o slučajevima:
Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
- Članu udruge onemogućena je usluga osobne asistencije, uz objašnjenje MDOMSP kako ju nije moguće ostvariti uz uslugu organiziranog stanovanja iz Zakona o socijalnoj skrbi (čl. 94.). Za takvo tumačenje ne postoji pravno uporište, a na dobro argumentirani dopis Udruge – Ministarstvo nikad nije odgovorilo. Član udruge je takvom praksom stavljen u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, što bi predstavljalo primjer neizravne diskriminacije iz čl. 2. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije.
Centar za socijalnu skrb Pula
- Članu udruge onemogućeno je pravo na rad i zaradu po osnovi rada. Rješenjem Centra za socijalnu skrb Pula, nametnuta je dužnost uplaćivanja neto iznosa zarađene plaće u Državni proračun RH. Za takvu obvezu ne postoji pravno uporište, a na zahtjev za izmjenu rješenja – CZSS Pula nije odgovorio. Član udruge je takvom praksom stavljen u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, što bi predstavljalo primjer neizravne diskriminacije iz čl. 2. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije.
Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Sisku
- Savez je kontaktirala majka osobe s intelektualnim teškoćama (nisu članovi niti jedne udruge Saveza), koja je zajedno sa svojim sinom bila žrtva omalovažavanja prilikom vještačenja u Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Sisku. Takvim ponašanjem povrijeđeno je dostojanstvo osobe te je prouzročeno ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, što bi predstavljalo primjer uznemiravanja iz čl. 3. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije.“

Udruga roditelja OKO
„Poštovani, ne znam da li znate da djeca koja pohađaju COO su osigurana od nezgoda, a djeca kad napune 21 godinu bez obzira što su u istom tom centru nemaju pravo na osiguranje jer ih nitko ne želi osigurati. Smatram to čistom diskriminacijom jer i naša djeca putuju, borave i idu na izlete sa istim tim centrom i zato trebaju biti osigurani kao i drugi korisnici centra. Molim da se nešto napravi po tom pitanju. Druga stvar, centar vodi sve korisnike na more do 21 godine, ali kad napune 21 to

završava tako da djeca više ne mogu ni na more u pratnji stručnjaka nego preko grada i vode ih volonteri koji nisu obučeni za rad sa slijepima.“

Savez gluhoslijepih osoba Dodir

Savez je dostavio između ostalog sljedeće:

I. Oblici diskriminacije gluhoslijepih (gluhih i nagluhih) osoba prema podacima iz 2019. godine

-Zdravstvena skrb: Nedovoljna znanja liječnika i medicinskog osoblja o ulozi prevoditelja za gluhoslijepe osobe.

Problem: Kao i prethodnih godina primjećujemo kako liječnici i medicinsko osoblje nisu dovoljno upoznati s pojmom gluhosljepoće, kao ni načinom komunikacije gluhoslijepih osoba, a još manje s ulogom prevoditelja. Često se događaju situacije u kojima se liječnici ili medicinsko osoblje ne obraćaju gluhoslijepoj osobi, nego prevoditelju. Isto tako smatraju da im se neke informacije ne trebaju prevesti.

Rezultat: Takvim postupanjem i ponašanjem liječnika i medicinskog osoblja gluhoslijepoj osobi se oduzima pravo na potpunu informaciju o njegovom zdravstvenom stanju ili tijeku liječenja te im se uskraćuje pravo da postave dodatna pitanja.

-Ostvarivanje prava: Izolacija u domskom okruženju; Nedovoljan broj prevoditelja na sastancima; Nemogućnost prevođenja na sastancima u kojem sudjeluje veći broj osoba; Nemogućnost sudjelovanja u političkom i javnom životu.

Problem: Kao što je prethodno navedeno, većina naših korisnika je starije životne dobi. Uglavnom nisu osposobljeni za samostalan život, a ako i jesu, s godinama im takav način života postaje pretežak zbog oštećenja koje imaju. Uglavnom žive sa roditeljima koji su također stari te postaje pitanje vremena kada će ostati prepušteni sami sebi. Jedina opcija im je odlazak u Dom za starije i nemoćne koji ni na koji način nije prilagođen gluhoslijepim osobama.

Rezultat: Gluhoslijepe osobe smještene u Domu ostaju same, izolirane, s osobljem koje nije upoznato sa specifičnostima gluhosljepoće. S obzirom da su institucije preopterećene, nemoguće je organizirati da više gluhoslijepih osoba bude smješteno u istoj sobi (što bi bilo idealno zbog specifičnog načina komunikacije). Također, u Domovima nemaju osiguranu adekvatnu podršku i skrb. Navedeno dovodi do toga da gluhoslijepe osobe smještene u Domu vrlo brzo mentalno propadnu, pogorša im se zdravstveno stanje te na kraju umru.

Problem: Prema standardima Europskog foruma prevoditelja znakovnog jezika (EFSLI), ako prevođenje traje dulje od dva sata, korisnik bi trebao imati dva prevoditelja koji se izmjenjuju svakih 20 min. Na taj način osigurava se kvaliteta prevođenja, kao intelektualno zahtjevnog procesa u kojem je teško održati visoku razinu koncentracije i točnosti nekoliko sati. U Hrvatskoj, trajanje radnih skupina ministarstva uglavnom nije unaprijed određeno. Takvi sastanci znaju trajati po 3 sata ili više. Gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe nemaju na raspolaganju dovoljan broj prevoditelja jer njihovo financiranje nije osigurano što dovodi do toga da jedan prevoditelj prevodi cijeli sastanak.

Rezultat: Takvim načinom rada gluha, nagluha ili gluhoslijepa osoba se dovodi u nepovoljan položaj u odnosu na druge sudionike. Nema osiguran pristup svim informacijama jer kvaliteta prevođenja protekom vremena pada što dovodi do gubitka informacija.

Problem: Na sastancima u kojima sudjeluje veći broj ljudi često se događaju rasprave u kojima nerijetko više osoba govori u isti glas. U takvim situacijama prevoditelj ne može sve informacije prenijeti korisniku čime on ostaje zakinut.

Rezultat: U takvim situacijama, korisnik se ne može uključiti u raspravu ili ako se i pokuša uključiti, ispadne bezobrazan jer je nekome upao u riječ. Sudionici takvih sastanaka zaboravljaju (ili ignoriraju) činjenicu da je među njima osoba koja je gluha, nagluha ili gluhoslijepa te da prijevod svega rečenog uvijek malo kasni. Ne daje se dovoljno prostora prevoditelju da do kraja prevede niti korisniku da se nakon što je prevoditelj završio pokuša ubaciti u raspravu. Navedenim se narušava pravo gluhih, nagluhih ili gluhoslijepih osoba da budu aktivni sudionici sastanaka na koje su pozvani.

Problem: Konvencija o pravima osoba s invaliditetom kaže kako će države potpisnice osobama s invaliditetom jamčiti politička prava i mogućnost njihova uživanja na jednakoj osnovi s drugima, dok

u Rezoluciji Europskog parlamenta o znakovnom jeziku i profesionalnim prevoditeljima znakovnog jezika stoji da se svakoj gluhoj, nagluhoj i gluhoslijepoj osobi treba osigurati prevoditelj. U slučaju kada gluha, nagluha ili gluhoslijepa osoba treba ići na službeni put van svoje države, država pokriva troškove za prevoditelje. U Hrvatskoj to nije slučaj. Događa se da gluhoslijepa osoba ide na službena putovanja s ciljem obnašanja važne funkcije, gdje je njoj pokriven trošak puta od organizacije koja zove na službeni sastanak, dok financiranje prevoditelja Savez treba pokriti sam.
Rezultat: Takvom praksom oduzima se pravo gluhoslijepoj osobi, koja je između ostalog Predsjednik Europske unije gluhoslijepih osoba, da bude uključena u javni i politički život van Hrvatske te da prezentira svoju državu u dobrom svijetlu. Isto tako, stavlja se u financijski nepovoljan položaj jer mora napraviti raspodjelu sredstava kako bi pokrila troškove za svog prevoditelja bez kojeg ne može obnašati svoju dužnost van granica Hrvatske.

- Zakonodavstvo: Korištenje pogrešne terminologije.
Problem: U brojnim zakonima koristi se pogrešna terminologija. Primjerice u Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja registra udruga (NN 32/15), u popisu ciljanih skupina koji je dio Pravilnika stoji rubrika „slijepe, gluhe i gluhonijeme osobe.“ Savez Dodir je 2017. godine poslao dopis u kojem se traži izmjena Zakona, odnosno da stoji ”slijepe, gluhe i gluhoslijepe osobe”. Dobili smo odgovor kako će se to izmijeniti međutim do danas se ništa nije promijenilo.
U Zakonu o javnom bilježništvu (NN 120/16) čl. 66. se odnosi na pismene gluhe i nijeme sudionike, a čl. 67. na nepismene gluhe i nijeme sudionike. Tko bi po procjeni bio pismena, a tko nepismena gluha/nijema osoba? Jezik gluhih i gluhoslijepih osoba je znakovni jezik koji je samosvojan jezični sustav s vlastitim gramatičkim pravilima te je potpuno neovisan o jeziku čujućih osoba. Slijedom toga, kako netko može procijeniti da li je gluha osoba nepismena? Isto tako članci spominju, gluhe, nijeme i gluhonijeme osobe. Odnosno, u članku se dva puta spominje ista kategorija osoba (gluhi i gluhonijemi). Gluhonijeme osobe ne postoje. Postoje gluhe i gluhoslijepe osobe.
Rezultat: Korištenje pogrešne terminologije u jednom zakonu dovodi do toga da se pogrešna terminologija prenosi u druge zakone i pravilnike te se nezaustavljivo širi.

-Obrazovanje: Nejednaki uvjeti zapošljavanja; Neosiguravanje zamjene u slučaju spriječenosti prevoditelja; Nespremnost škole na inkluziju gluhog, nagluhog ili gluhoslijepog djeteta.
Problem: Različitim projektima zapošljavaju se prevoditelji odnosno komunikacijski posrednici koji rade isti posao, ali pod različitim uvjetima. U nekim gradovima oni su zaposleni kao volonteri, u drugima kao zaposlenici škole, a u trećima pak u Udrugama ili Savezima. Isto tako ne postoji usklađenost plaća prevoditelja. Prevoditelji u školama zaposleni preko ugovora na određeno imaju veću satnicu od prevoditelja koji su zaposleni na ugovor o djelu.
Rezultat: Različiti uvjeti zapošljavanja i različiti iznosi plaća demotivirajući su čimbenici te zbog toga nitko ovaj posao ne može shvatiti ozbiljno. Od prevoditelja se očekuje da ostane duže raditi u školi ili vrtiću, da dijete ne mijenja svake godine prevoditelja s obzirom da je to jedna vrsta stresa. Zbog navedenih razloga, prevoditelji ovaj posao gledaju kao usputnu stanicu do nečeg boljeg. Potrebno je uskladiti uvjete zapošljavanja i iznose plaća.
Problem: Niti jednom gluhom, nagluhom ili gluhoslijepom djetetu u školi nije osigurana zamjena u slučaju da je prevoditelj bolestan i ne može doći u školu ili u vrijeme kada prevoditelj koristi godišnji odmor na što ima pravo.
Rezultat: U slučaju spriječenosti prevoditelja, dijete ostaje samo na nastavi na kojoj ne može pratiti učitelja što dovodi do toga da dijete zaostaje s gradivom.
Problem: Škole su i dalje nepripremljene za dolazak gluhog, nagluhog ili gluhoslijepog djeteta kao i na dolazak prevoditelja. Osoblje škole ne zna kako pristupiti toj djeci ni koja je uloga prevoditelja. Također, ne mogu osigurati kvalitetnu superviziju i evaluaciju.
Rezultat: Neke škole nam se obraćaju za pomoć pa im organiziramo edukaciju. Međutim, to ovisi o tome hoće li škola prepoznati važnost edukacije i o našoj dobroj volji da edukaciju održimo kao i da pružamo savjetodavnu pomoć.

Savez za rijetke bolesti
„U 2019. godini smo imali 17 pritužbi na diskriminaciju osnovnom invaliditeta, od čega je jedna pritužba naše udruge članice.
Diskriminacija je bila izravna, iz područja: zdravstvene zaštite - 1 pritužba; zapošljavanja i rada - 2 pritužbe; odgoja i obrazovanja - 5 pritužbi; pristupačnosti - 4 pritužbe; socijalne zaštite - 5 pritužbi. Obradili smo dvije pritužbe koje su se ticale osiguravanja elemenata pristupačnosti osobama s invaliditetom. Tri molbe su napisane, općinama Tisno i Betini, a jedna Šibensko-Kninskoj županiji. Ovim putem moramo napomenuti da niti za jednu naša molbu nismo dobili odgovor te se navedeni članovi još susreću s diskriminacijom."

Mišljenje Pravobraniteljice:
Nekoliko organizacija civilnog društva je tijekom 2019. godine proslijedilo pritužbe Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. U suradnji s članovima udruga koji su se pritužili, kao i samim udrugama, nastojalo se sukladno ovlastima otkloniti diskriminaciju. Iz odgovora je vidljivo kako i dalje postoji nedovoljna informiranost članova o diskriminaciji s osnova invaliditeta. I dalje je izraženo nepovjerenje u sustav.
Tijekom 2020. godine Pravobraniteljica planira provesti edukaciju kojom bi se nastojalo osnažiti predstavnike udruga, ali i same članove na češće prijavljivanje diskriminacije.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022.
Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine strateški je dokument kojim Vlada RH na temelju analize stanja postavila prioritete, predložila ciljeve te usmjerila svoje napore prema izgradnji cjelovitog sustava zaštite od diskriminacije u RH. Ciljevi Nacionalnog plana su zaštita od diskriminacije te promicanje i unaprjeđenje prava na jednako postupanje u RH te podizanje javne svijesti o važnosti poznavanja i ostvarivanja ovog prava.
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je kao sunositelj **Mjere 1.2 Jačanje kapaciteta koordinatora za nediskriminaciju, Cilja 1. Postojanje administrativnih kapaciteta za provedbu i primjenu antidiskriminacijskog zakonodavstva i politike Unije u području fondova u području Antidiskriminacija i europski fondovi,** i tijekom 2019. godine sudjelovala u njezinoj realizaciji i provođenju. Mjera se provodi kontinuirano tijekom godine kroz organizaciju i održavanje radionica. Pravobraniteljica je u 2019. godini sudjelovala u realizaciji **pet radionica - Antidiskriminacija, ravnopravnost spolova i primjena Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u ESI fondovima** koje su održane 10. travnja, 10. svibnja, 11. rujna, 4. listopada i 3. prosinca 2019. godine.
Cilj radionica je ispunjavanje kriterija koji se odnose na izobrazbu unutar općih ex-ante uvjeta G1, G2,G3 kroz edukaciju svih zaposlenih u tijelima koji sudjeluju u upravljanju i kontroli ESI fondova u području antidiskriminacijskog zakonodavstva, zakonodavstva o jednakosti spolova, te politike Unije i država članica koji se odnose na osobe s invaliditetom.
Aktivnosti ove mjere pokazale su se svojim oblikom i načinom realizacije vrlo korisnima za podizanje opće razine svijesti i empatije prema ranjivim skupinama, te su vrlo dobro prihvaćene i ocjenjivane od strane sudionika radionica.

8. PRISTUP PRAVOSUĐU

1. Države stranke osigurat će djelotvorni pristup pravosuđu OSI na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka.
2. Da bi pomogle u osiguravanju djelotvornog pristupa pravdi OSI, države stranke će promicati odgovarajuću obuku onih koji rade pravosuđu, uključujući policiju i zatvorsko osoblje.

U okviru redovitih obilazaka psihijatrijskih bolnica Pravobraniteljica je razgovarajući s osobama s mentalnim oštećenjima, koji se nalaze na liječenju u psihijatrijskim bolnicama na temelju čl. 27. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14, u daljnjem tekstu: ZZODS), došla do saznanja o pasivnosti njihovih odvjetnika koje im je županijski sud dodijelio prilikom odlučivanja o prisilnom smještaju. Osobe s kojima se razgovaralo, a i neposrednim uvidom u njihova rješenja u trenutku obilazaka, ne proizlazi uključenost odvjetnika u rasprave o potrebi prisilnog smještaja za osobu o čijoj se slobodi kretanja radi i koju se lišava slobode. Isto tako, nakon što sud po pribavljenom mišljenju vještaka o potrebi prisilnog smještaja donese odluku o prisilnom liječenju, stranke s mogućnošću ulaganja pravnih lijekova nisu niti upoznate te često dolazi i do propuštanja ulaganja pravnih lijekova na rješenje o prisilnom smještaju.

Analizirajući moguće razloge nemotiviranosti odvjetnika u zastupanju nalazimo da je mogući razlog, osim financijskih razloga, i u osobi koju se zastupa. Primjerice, u društvu postoje predrasude koje se odnose na osobe s mentalnim oštećenjem (duševna bolest) *„kao opasnima, kao one koje treba izdvojiti“*, *„manje vrijednima“* pa se cijela grana prava kao i postupanje na temelju ZZODS-a koja se odnosi na područje mentalnog zdravlja, percipira kao nezanimljiva i u odvjetničkim krugovima *„nepopularna“*. Smatramo kako je potrebno u radu rukovoditi se etičnošću i obvezom da se zaštite prava i interesi osobe koju se zastupa u određenom sudskom postupku. Ujedno skrećemo pozornost na odredbu članka 5. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja govori o *Jednakosti i nediskriminaciji - „Države stranke prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom te imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu i jednaku korist na temelju zakona.“*

OSI (osobe s tjelesnim, mentalnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima) imaju pravo na kvalitetnu obranu i pravo na pravično suđenje, aktivni angažman odvjetnika u postupku u skladu s njegovim stručnim znanjima i pravilima struke, savjesnost i odgovornost u postupanju. Svako suprotno postupanje predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava i kršenje Kodeksa odvjetničke etike.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u svom čl. 13. koji se odnosi na *Pristup pravosuđu* propisuje dužnost države stranke u *„osiguranju djelotvornog pristupa pravosuđu OSI na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka“*.

ZZODS predviđa nekoliko postupaka u kojima se odlučuje o pravima osoba s mentalnim oštećenjem, a u kojim je postupcima potrebno stručno znanje i zastupanje odvjetnika. To je spomenuti postupak određivanja prisilnog liječenja, postupak za smještaj neubrojive osobe ili njezino liječenje na slobodi te postupak za produženje ili prijevremeni otpust iz psihijatrijske ustanove.

Nadalje, čl. 15. ZZODS-a određuje da *u sudskim postupcima propisanim ZZODS-om osoba s duševnim smetnjama (zakonska terminologija) mora imati odvjetnika. Ako ga ona, zakonski zastupnik ili osoba od povjerenja sam ne odabere, sud će po službenoj dužnosti postaviti odvjetnika vodeći računa o njegovoj stručnosti iz područja forenzične psihijatrije*. Ovakva formulacija ZZODS-a predstavlja novinu u odnosu na dotadašnji ZZODS (koji je vrijedio do 31. prosinca 2014. godine) i predviđa dodatnu zaštitnu funkciju u osobi koja raspolaže potrebnim stručnim znanjima u zaštiti prava osoba s mentalnim oštećenjima, stoga smatramo da odvjetnik treba tu dodatnu zaštitnu funkciju odraditi s maksimalnim angažmanom i u skladu s pravilima struke.

U prilog prethodno navedenim navodima govori i odluka Ustavnog suda RH, Broj: U-III/3113/2019 od 31. srpnja 2019. godine. Ustavni sud je zauzeo stajalište *„kako je učinkovito pravno zastupanje osoba s duševnim smetnjama zahtijeva da nadležni domaći sudovi pojačano nadziru djelotvornost njihova pravnog zastupanja. Puko imenovanje punomoćnika podnositeljici, ako joj on u konkretnom slučaju,*

nije pružio pravnu pomoć, ne ispunjava zahtjeve iz čl. 22. Ustava RH te čl. 5. st. 1. točke e i 4. Konvencije o potrebnoj pravnoj pomoći osobama koje su prisilno lišene slobode radi duševne smetnje. To je zato što djelotvorno pravno zastupanje OSI zahtijeva da nadležni domaći sudovi pojačano nadziru njihove pravne zastupnike (M.S. protiv Hrvatske (br. 2), Čutura protiv Hrvatske). U konkretnom slučaju, Ustavni je sud ocijenio da nisu zadovoljeni uvjeti djelotvorne postupovne zaštite protiv proizvoljnog/arbitrarnog određivanja prisilnog smještaja."

Situacija nije značajno drugačija niti kada se radi o pravu na odvjetnika ne temelju Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, gdje su isto tako prisutne pritužbe o nedovoljnoj angažiranosti i motiviranosti odvjetnika u postupcima pred sudovima. Osobe s različitim vrstama invaliditeta, u pravilu i lošijeg imovinskog statusa, kao korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, nailaze i na poteškoće kod pronalaska odvjetnika koji će ih zastupati u parničnim/izvanparničnim/prekršajnim postupcima. Ujedno se obraćaju i s pritužbama na otežano kontaktiranje s odvjetnicima kako prilikom dobivanja informacija o tijeku postupka tako i na sam ishod postupka. Sve prethodno navedeno odnosi se i na zastupanje pred kaznenim sudom, u slučaju da je OSI okrivljena za počinjenje kaznenog djela te joj je sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku postavljen branitelj po službenoj dužnosti.

Preporuka upućena Hrvatskoj odvjetničkoj komori - S obzirom na prethodno navedeno, preporučili smo Hrvatskoj odvjetničkoj komori (u daljnjem tekstu: HOK), da u skladu sa svojim djelokrugom poslova upozori odvjetnike na dužnosti punog i učinkovitog zastupanja OSI pred sudom, neovisno o vrsti postupka kao i pružanje osobi koju zastupa potpune i pravodobne informacije koje se tiču njene pravne situacije. Također, preporučili smo da se osmisli oblik kontrole ili pojača dosadašnju, kontrolu u situacijama prihvaćanja/odbijanja zastupanja stranaka, neovisno o vrsti postupka, te da upozori odvjetnike na potrebu korištenja ispravne terminologije kada se govori o OSI.

HOK u svom očitovanju navodi kako unatrag nekoliko godina nije zaprimila niti jednu pritužbu stranaka, ustanova i sudova vezano za kvalitetu u zastupanju. Ujedno navode kako su odvjetnici prošli dodatnu obuku u okviru „HELP programa" gdje se ujedno raspravljalo i o problemima koje je Pravobraniteljica istaknula u preporuci. Po završetku programa odvjetnici su dobili certifikat i uvršteni su u listu odvjetnika za zastupanje osoba s duševnim smetnjama. Komora je ujedno i organizirala predavanje o forenzičnoj psihijatriji. Međutim, i u okviru planiranja daljnjih edukacija uzet će u obzir preporuku Pravobraniteljice.

Preporuka upućena sudovima - Slijedom navedenog preporučili smo svim sudovima u RH da razmotre, kao i HOK, pitanja zastupanja osoba s duševnim smetnjama. Smatramo da ukoliko sud OSI, neovisno o postupku, postavi opunomoćenika, ima pravo i dužnost nadzirati rad tog opunomoćenika, a sve u cilju da OSI ostvari svoje pravo na kvalitetnu obranu, propisano domaćim zakonodavstvom, međunarodnim konvencijama i Ustavom RH.

Preporuke upućene Ministarstvu pravosuđa - Preporučili smo prikupljanje statističkih podataka o broju imenovanih opunomoćenika po službenoj dužnosti na području RH, neovisno o vrsti postupka, ali s jasnom naznakom o kojim se postupcima radi. Zatim preporučamo da se razmotri mogućnost osnivanja tijela/institucije koja bi se bavila pravnim zastupanjem pred sudom (po uzoru na Centar za posebno skrbništvo). U slučaju da ne postoji učinkovit nadzorni mehanizam nad radom odvjetnika i opunomoćenik je za vrijeme postupka pasiviziran, dok s druge strane, primjerice u kaznenom postupku, državno odvjetništvo postupa s maksimalnim angažmanom i prema pravilima struke, odnos snaga nije jednak. Međutim, ukoliko bi postojalo tijelo koje bi imalo proračunski izvor financiranja, postoji mogućnost aktivnijeg angažmana.

Preporučamo da se iznos odvjetničkih usluga propisanih odvjetničkom tarifom izjednači s cjenikom usluga sukladno kojem se određuje cijena rada odvjetnika po službenoj dužnosti, odnosno da se

razmotre drugi načini na temelju kojih bi svaka osoba ostvarila svoje pravo na učinkovito i kvalitetno zastupanje u sudskim postupcima, kada se radi o zastupanju po službenoj dužnosti u skladu sa zakonskim, konvencijskim i ustavnim pravima osobe koju se zastupa.

Tijekom 2019. na natječaju Europske unije odobren je **projekt „ARVID - Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama za OSI“** koji će biti financiran sredstvima Europske unije putem Programa za pravosuđe i proveden u razdoblju od siječnja 2020. do lipnja 2021. godine u Hrvatskoj i Sloveniji. Koordinator projekta je Hrvatski pravni centar, a partneri na projektu su Pravobranitelj za osobe s invaliditetom (HR), Ministarstvo pravosuđa (HR), Udruga za podršku žrtvama i svjedocima (HR), Mirovni institut (SI) i Udruga Altra (SI), a projekt podupire i Pravobranitelj za ljudska prava (SI). Cilj projekta je istražiti razinu sudjelovanja OSI kao žrtava i svjedoka u kaznenopravnim postupcima, kao i moguće probleme koji ograničavaju njihovo potpuno sudjelovanje. Rezultati istraživanja će poslužiti za formuliranje i zagovaranje boljih usluga podrške za OSI, uključujući i sve potrebne prilagodbe te za razvoj znanja i alata koji će izravno služiti OSI koje su žrtve kaznenih djela, i stručnjacima i institucijama zaduženima za osiguranje pomoći tim osobama u ostvarivanju prava koja im jamči Direktiva o žrtvama 2012/29/EU.

U 2019. godini Pravobraniteljica je izviještena i **pozvana kao umješač na strani tužitelja u više antidiskriminacijskih parnica** koje su pokrenute protiv pravosudnih tijela i pravnih osoba kod sudova opće nadležnosti zbog nepristupačnosti prostora sudova, neosiguravanja pristupačnosti prostora u kojima se obavlja promet dobara i usluga, kao i zbog održavanja javnih događanja u nepristupačnim prostorima. U svim postupcima pripremna ročišta i ročišta zakazana su tijekom prve polovice 2020. godine.

Kao i prethodnih godina, Ministarstvu pravosuđa uputili smo preporuku vezano uz dostupnost usluga OSI vezano uz pravosudna tijela.
U svom očitovanju, Ministarstvo između ostalog navodi: *„…U odnosu na pristupačnost zgrade Ministarstva pravosuđa u Ulici grada Vukovara 49 u Zagrebu, ona je pristupačna OSI na način da na ulazu u istu nije potrebno prelaziti stepenice (glavni i stražnji ulaz u zgradu je u ravnini s tlom), za kretanje po zgradi nije nužno koristiti stepenice jer postoji dovoljan broj liftova, te se u prizemlju zgrade nalazi sanitarni čvor za OSI. Napominjemo kako je Ministarstvo pravosuđa tijekom 2019. godine pristupilo izmjenama i dopunama Sudskog poslovnika zbog utvrđene povrede pravne stečevine Europske unije u postupku u vezi Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, slijedom čega smo u članku 34.a Sudskog poslovnika propisali: „Sudovi su dužni osigurati odvojene čekaonice za žrtve u skladu s prostornim mogućnostima, a osobito u novoizgrađenim zgradama sudova.“ Napomenu navodimo sukladno provedbi projekta „Bolji pristup OSI pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama“…“*
Više o pristupačnosti sudskih tijela nalazi se u Prilogu 2.

Što se tiče zatvorskog sustava, isto je također obrađeno u području ovog Izvješća pod nazivom Osobna sloboda i sigurnost.

Zaključno i nastavno na preporuke iz Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom iz 2017. i 2018. godine, **preporučujemo** Ministarstvu pravosuđa intenzivirati poduzimanje mjera kojima će se prostori tijela pravosudne mreže u žurnom roku ili učiniti pristupačnim ili službe i tijela izmjestiti u pristupačne prostore, sve s ciljem kako se financijska sredstva umjesto osiguravanja pristupačnosti ne bi osiguravala u svrhu naknada dosuđenih u antidiskriminacijskim parnicama.

9. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Na održanoj Konferenciji *Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?,* usvojena je izjava kojom se pojedina ministarstva čiji su predstavnici sudjelovali na Konferenciji *obvezuju se da će promicati i zajednički raditi s drugim dionicima na uspostavi i širenju usluga u zajednici za djecu, mlade i odrasle osobe s teškoćama mentalnog zdravlja na području cijele RH, osiguravati uvjete za sveobuhvatnu, pristupačnu i pravovremenu intervenciju i podršku prilagođenu potrebama korisnika. Osobe s iskustvom i članovi obitelji su ravnopravni partneri u donošenju odluka i provedbi intervencija, te aktivno sudjeluju i surađuju sa svim dionicima u cjelokupnom procesu oporavka.*

Obilasci psihijatrijskih bolnica Ugljan i Rab

Redoviti obilazak Psihijatrijske bolnice Ugljan (u daljnjem tekstu: Bolnica) proveden je 29. rujna 2016. sa svrhom utvrđivanja razine poštivanja prava OSI zajamčenih čl. 14. (Osobna sloboda i sigurnost) i čl. 15. (Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja), Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08; u daljnjem tekstu: Konvencija), standardima CPT-a (Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja) kao i zakonskim i podzakonskim aktima koji uređuju područje mentalnog zdravlja. Nakon obilaska Pravobraniteljica je Bolnici i nadležnim tijelima izdala preporuku, a kojom se, između ostalog, Bolnici nalaže poduzimanje određenih radnji u cilju otklanjanja utvrđenih nepravilnosti. Kontrolni obilazak Psihijatrijske bolnice Ugljan proveden je 22. svibnja 2019. godine, a s ciljem utvrđivanja u kojem su obimu izdane preporuke prihvaćene, odnosno realizirane.

U odnosu na organizaciju zdravstvenih organizacijskih jedinica, organizacija je identična kao i prilikom obilaska od 29. rujna 2016. godine. Od posljednjeg obilaska Bolnica je zaposlila psihologa, nutricionista, radnog terapeuta i stomatologa. Medicinskih sestara je isto tako dovoljno, slijedom čega je Bolnica kadrovski popunjena. Bolnica raspolaže s 404 kreveta te je u vrijeme obilaska bilo skoro popunjena. U razgovoru sa zaposlenicima bolnice nametnulo se pitanje liječenja dementnih osoba. S tim u vezi istaknuto je kako je Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama potrebno mijenjati te da se postojećim zakonodavnim rješenjima ne uvažavaju zahtjevi struke.

U uvodnom djelu sastanka istaknuto je nekoliko problema s kojima se suočavaju osobe s mentalnim oštećenjima u Bolnici: sklapanje ugovora s teleoperaterima, ovršni postupci, dugo čekanje na smještaj u ustanovi socijalne skrbi, dugotrajnost postupka lišenja poslovne sposobnosti, imovinska pitanja, neujednačenost postupanja centara za socijalnu skrb. Primjerice, postavljeno je pitanje *kako postupati u slučaju kad treća osoba traži izjave od osoba na liječenju koje ovjerava javni bilježnik (javni bilježnik dolazi u Bolnicu i uzima izjavu). Pravne radnje mogu biti različite od davanja suglasnosti za gradnju na susjednoj čestici, davanje punomoći ... Bismo li trebali imati protokol o postupanju u ovakvim situacijama? Voljeli bismo dobiti Vaše mišljenje za osobe kojima se vodi postupak oduzimanja poslovne sposobnosti i za one kojima se ne vodi. Da li se radi razlika između njih?* Na sva postavljena i ovdje navedena pitanja teško je dati jednoznačna mišljenja ako se uzme u obzir da se radi o različitim životnim situacijama, ali i različitim pravnim poslovima. Polazeći od prava osoba i zaštite njihovih interesa, načelno smo mišljenja da je, ukoliko treća osoba zatraži od osobe koja je na liječenju u psihijatrijskoj ustanovi da svojom izjavom (ovjerenom od strane javnog bilježnika) dade suglasnost za određeni pravni posao, presudno od strane liječnika i ostalih stručnjaka ustanove utvrditi je li osoba u trenutku davanja izjave s obzirom na svoje zdravstveno stanje bila sposobna razumjeti svrhu u koju se izjava daje i sve pravne učinke takve izjave, o čemu bi bilo dobro dati i pisano obrazloženo mišljenje. Ako se radi o osobi za koju je pokrenut postupak lišavanja poslovne sposobnosti, budući da se ne može znati u kojem opsegu će biti lišena poslovne sposobnosti i hoće li uopće biti lišena, preporučljivo je odgoditi potpisivanje svake izjave s pravnim učincima do okončanja navedenog postupka. Bez obzira radi li se o osobama koje su na liječenju u psihijatrijskoj

ustanovi, ali prema kojima nije pokrenut postupak lišavanja poslovne sposobnosti, ili o osobama prema kojima je pokrenut postupak lišavanja poslovne sposobnosti, osoba mora biti potpuno informirana i na njoj razumljiv način upoznata s pravnim posljedicama koje mogu proizaći iz potpisivanja određene izjave ili sklapanja nekog pravnog posla, a osobito o mogućim rizicima, za što će u nekim slučajevima biti potrebno uključiti i pravne i druge stručnjake psihijatrijske ustanove, stručnjake centra za socijalnu skrb pa i javnog bilježnika. Premda javni bilježnici nemaju obvezu kod ovjeravanja izjave upozoriti osobu na moguće posljedice koje mogu proizaći iz potpisivanja i ovjeravanja izjave, važno je znati da imaju obvezu kod nekih pravnih poslova upozoriti osobe na sve negativne i pozitivne posljedice istih, kao što je slučaj kod solemnizacije ugovora o doživotnom/dosmrtnom uzdržavanju, ugovora o kreditu i slično.

Vezano za prava osoba s duševnim smetnjama smještenim u psihijatrijskim ustanovama postavilo se pitanje upotrebe mobitela, što je u Bolnici dozvoljeno, međutim saznajemo kako nije u svim ustanovama dozvoljeno. Međutim, čl. 14. st. 1 t. 12. ZZODS propisano je da osoba ima pravo o svom trošku slati i primati poštu, pakete i tiskovine, telefonirati te koristiti elektroničku tehnologiju i komunikaciju, bez nadzora i ograničenja. Svako drugačije postupanje predstavlja povredu prava. Međutim, navedeno se pravo može ograničiti ukoliko postoji opravdana sumnja da osoba s duševnim smetnjama nastoji pribaviti alkohol, drogu ili oružje, dogovara se o bijegu ili počinjenju težeg kaznenog djela ili bi korištenje tih prava moglo teško narušiti zdravlje ili sigurnost osobe (čl. 14. st. 4 ZZODS-a). Vezano uz primjenu odredbi čl. 25. i čl. 27. ZZODS-a, navodi se da je i nadalje većina hospitalizacija dobrovoljna. Primjena čl. 26. ZZODS-a o smještaju bez pristanka je rijetka. Prosječno trajanje hospitalizacije je 131 dan.

Obilaskom objekata Bolnice vidljivo je da se pojedini odjeli na kojima se nalaze osobe na dobrovoljnom smještaju i nadalje zaključavaju. Ravnatelj navodi kako je takvo postupanje nužno neposredno nakon prijema (zbog postojanja sklonosti ozljeđivanju, raznih stanja visoke uznemirenosti, izostanka uvida u vlastito stanje i dr.), ali se provodi kratkotrajno, sve dok se pacijent ne smiri, nakon čega se premješta na otvoreni odjel.

Međutim, ako se pacijent usuglasi s liječenjem i potpiše pristanak na dobrovoljni smještaj, takvom pacijentu ne bi trebala biti uskraćena/uvjetovana sloboda kretanja, imajući u vidu da takav pacijent može u svakom trenutku dobrovoljno i prekinuti liječenje. Stoga, uskraćivanje/uvjetovanje slobodnog kretanja pacijenta za vrijeme dobrovoljne hospitalizacije predstavlja povredu prava pacijenata na osobnu slobodu i slobodu kretanja *i tu je praksu potrebno napustiti.*[3] I nadalje je prisutna praksa smještaja pacijenata nakon završenog liječenja, nedostatak podrške u zajednici i prekapacitiranosti ustanova socijalne skrbi, što ima za posljedicu da pacijenti ostaju u Bolnici i nakon završenog liječenja.
Smještaj OSI u zdravstvene ustanove bez potrebe za bolničkim liječničkim tretmanom ne samo da opterećuje zdravstveni proračun, već predstavlja ozbiljnu povredu prava OSI koji živote provedu u okruženju bolničke ustanove.

Smatramo da je i nadalje potrebno redovito preispitivati potrebu smještaja pacijenata u PB Ugljan na bolničko liječenje te da se u suradnji s centrima za socijalnu skrb ovim osobama osigura primjeren smještaj ako je potreba za hospitalizacijom prestala.

U sklopu kompleksa djeluje Dom za odrasle osobe Psihijatrijske bolnice Ugljan koji je osnovan 15. listopada 2003. godine rješenjem tadašnjeg Ministarstva socijalne skrbi kao javna ustanova socijalne skrbi sa sjedištem na otoku Ugljanu. Dom ima kapacitet od 33 korisnika, pri čemu može biti realizirano dvadeset smještaja na teret Ministarstva te trinaest smještaja na temelju ugovora s Psihijatrijskom bolnicom Ugljan (privatni smještaj). Sobe su jednokrevetne, dvokrevetne i

[3] Komentar Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, str. 112.

trokrevetne. Po pitanju socijalnog zbrinjavanja plan je Bolnice osnivanje organiziranog stanovanja za oko 20 osoba kao prijelaznog razdoblja prema samostalnom životu pacijenata/korisnika. Planirano je da se stambene zajednice nalaze u kompleksu Bolnice, ali izdvojeno od bolničkog dijela.

Složenost problema smještaja nakon završenog liječenja egzistira i nadalje te je potrebna daljnja suradnja institucija u rješavanju problema. Međutim, odgovornost za ostanak pacijenata u Bolnici nakon prestanka medicinskih indikacija leži na državi i lokalnoj zajednici**.**

Obilazak Psihijatrijske bolnice Rab (u daljnjem tekstu: Bolnica) proveden je 23. svibnja 2019. godine sukladno ovlastima iz članka 11. i 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07, u daljnjem tekstu: Zakon o pravobranitelju). Vezano uz primjenu odredbi čl.25. i 27. ZZODS-a, navodi se da je većina hospitalizacija dobrovoljna. Primjena čl. 26. ZZODS-a o smještaju bez pristanka je rijetka. Prosječno trajanje hospitalizacije je 64 dana.

Obilaskom objekata Bolnice uočeno je da se pojedini odjeli na kojima se nalaze osobe na dobrovoljnom smještaju također zaključavaju, a iz istih razloga kao i u Psihijatrijskoj bolnici Ugljan. Iz razgovora s pacijentima tijekom obilaska objekata doznaje se da su pacijenti zadovoljni uvjetima u bolnici i odnosom medicinskog osoblja prema njima. Iz razgovora provedenih nasamo s nasumično odabranim pacijentima proizlaze isti navodi. Pacijenti nemaju pritužbe, odnosno imaju mogućnost podnošenja prigovora neposredno, ali i putem sandučića koji se nalaze na odjelima.

Pravobraniteljica je svojim preporukama upućenim Psihijatrijskoj bolnici Ugljan i Psihijatrijskoj bolnici Rab naglasila potrebu dosljednijeg poštivanja čl. 25. ZZODS-a o dobrovoljnom smještaju pacijenata i njihovom pravu na osobnu slobodu i slobodu kretanja. Ukoliko je zdravstveno stanje pacijenta takvo da zahtijeva neki oblik medicinske kontrole, potrebno je preispitati pravni status pacijenta i osnovu smještaja. U prethodnim godinama Pravobraniteljica je također obilazila psihijatrijske ustanove i dolazila do istih zaključaka i upućivala preporuke istog/sličnog sadržaja.

9.1. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA TEMELJEM ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

Postupajući po ovlasti iz članka 26. ZZODS u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, Pravobraniteljica je u 2019. godini primila 10 obavijesti od psihijatrijskih bolnica u kojima se liječe odrasle osobe (Tablica 7.) te ukupno 488 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti. Postupanja po obavijestima o smještaju bez pristanka odraslih osoba obuhvaćala su uvid u dokumentaciju, analizu dokumentacije te dostavljanje odgovora ustanovi.

Naziv psihijatrijske ustanove/odjela opće bolnice	*Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka*
Klinika za psihijatriju „Vrapče“ Zagreb	*5*
Psihijatrijska bolnica Ugljan	*2*
Opća bolnica Slavonski Brod	*3*
Ukupno	*10*

Tablica 7. Prikaz obavijesti i psihijatrijskih ustanova/odjela općih bolnica

Uspoređujući broj obavijesti s prethodnim godinama, u 2019. godini zaprimljen je najmanji broj obavijesti o smještaju bez pristanka.

U ovom Izvješću prikazani su podatci o ukupno dostavljenim obavijestima i to od Klinike za psihijatriju „Vrapče“ Zagreb, Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. Ivan Barbot“ Popovača, Psihijatrijske bolnice „Sv. Ivan“ Jankomir, Psihijatrijske bolnice Lopača i Psihijatrijske bolnice Ugljan – **ukupno 351 obavijest.**

Od psihijatrijskih odjela općih bolnica bilo je svega nekoliko i to od: Županijske bolnice Čakovec, Općih bolnica Karlovac, Pula, Koprivnica i Vinkovci – **ukupno 7 obavijesti.**

Uvidom u dokumentaciju proizlazilo je kako sve zaprimljene obavijesti nisu bile smještaj bez pristanka propisan čl. 26. ZZODS-a, već se radilo i o dobrovoljnim smještajima kao i o prisilnim smještajima. U 2019., kao i u 2018. godini, nije zaprimljena niti jedna obavijest od Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. Ivan Barbot" Popovača, Psihijatrijske bolnice „Sv. Ivan" Jankomir te Psihijatrijske bolnice Lopača. Isto tako, od početka primjene ZZODS-a (1. siječnja 2015. godine), većina psihijatrijskih odjela općih bolnica nije dostavila niti jednu obavijest. Postavlja se pitanje iz kojih razloga je došlo do pada broja dostavljenih obavijesti i kod psihijatrijskih ustanova koje su do sada slale obavijesti o smještaju bez pristanka, radi li se o potrebi boljeg razumijevanja zakonskih odredbi ili postoje drugi razlozi? Pitanje je i iz kojih razloga ostali psihijatrijski odjeli općih bolnica ne šalju obavijesti na temelju čl. 26. ZZODS-a.

U cilju dobivanja konkretnijih odgovora od psihijatrijskih odjela općih bolnica, svim općim bolnicama dostavljen je upitnik kojim je zatraženo da bolnice odgovore koji su razlozi nedostavljanja obavijesti. Iz dostavljenih odgovora proizlazi kako su hospitalizacije dobrovoljne, odnosno one koje nisu dobrovoljne u manjoj mjeri su prisilne, na temelju odluka suda, slijedom čega pretpostavke za primjenu čl. 26. ZZODS-a nisu ispunjene.

U organizaciji Pučke pravobraniteljice održan je okrugli stol pod nazivom ***Informirani pristanak – Znam zašto sam ovdje!*** na kojem se govorilo o izazovima u zaštiti prava pacijenata s duševnim smetnjama prilikom njihove hospitalizacije. Zamjenica pravobraniteljice u svom se izlaganju osvrnula na zaprimljene pritužbe osoba s mentalnim oštećenjima kao i na zaključke nakon izvršenih redovitih obilazaka psihijatrijskih ustanova.
U uvodnom djelu pojasnila je ovlasti Pravobranitelja za osobe s invaliditetom sukladno čl. 26. ZZODS, naglasivši kako je od 1. siječnja 2015. godine, kada je važeći ZZODS stupio na snagu, vidljiv pad u primljenim obavijestima o smještaju bez pristanka. Mogući razlog je bolje razumijevanje odredbe, ali i situacije s kojima su osobe s mentalnim oštećenjima prilikom obilazaka upozorile Pravobraniteljicu, a odnose se na „uvjeravanje" samih osoba da daju pristanak na dobrovoljni smještaj.

Zbog raznih načina i metoda utjecanja na volju pacijenta koji se prilikom dolaska u psihijatrijsku ustanovu protive liječenju, postoji sumnja da te metode predstavljaju ili ih barem pacijenti doživljavaju kao ucjenu ili prijetnju, što nije dopušten odnosno zakonit način utjecanja na volju pacijenta, primjerice: *„bolje da potpiše jer će prije izaći"; „ako ne potpiše, morat će se pokretati sudski postupak, a onda minimalno 30 dana neće izaći",* a možda i dulje.
Dalje je uočeno kako neke od psihijatrijskih ustanova imaju otvorene i zatvorene odjele, međutim utvrđeno je kako smještanje na zatvoreni, odnosno otvoreni odjel ne ovisi o tome je li osoba dala pristanak na liječenje ili je smještena prisilno. Praksa ukazuje da u prvo vrijeme svaki pacijent bude na zatvorenom odjelu, a nakon toga se ovisno o odluci liječnika premješta na otvoreni odjel. U nekim ustanovama ne postoje odvojeni odjeli, već se radi o samo jednom, zatvorenom odjelu, gdje su smješteni svi pacijenti. U nekim ustanovama utvrđeno je da pacijenti, unatoč činjenici da se nalaze na otvorenom odjelu, ipak nemaju slobodu kretanja.

Ponovno su naglašene **preporuke Pravobraniteljice** koje bi imale za posljedicu zaustavljanje kršenja prava OSI**:**
Kako bi se zaustavilo kršenje prava OSI na osobnu slobodu smještanjem u ustanove bez vlastitog pristanka, potrebno je izmjenom obiteljskog zakonodavstva sustav skrbništva kao zamjenskog odlučivanja zamijeniti sustavom odlučivanja uz podršku.
Nadalje je potrebno umjesto smještanja osoba kojima je potrebna podrška samostalnom življenju u zajednici razviti usluge koje će spriječiti njihovo izdvajanje, odnosno omogućiti im da nastave živjeti u zajednici uz podršku.

Za osobe s psihosocijalnim teškoćama također je potrebno sveobuhvatnu skrb o mentalnom zdravlju osigurati u zajednici, što uključuje različite oblike prevencije, liječenja, rehabilitacije i socijalnog uključivanja, i transformirati sadašnji sustav koji se zasniva na bolničkom liječenju u velikim zdravstvenim ustanovama.
Poštivanje prava osoba s duševnim smetnjama u psihijatrijskim bolnicama potrebno je sustavno nadzirati, a kršenja prava sankcionirati, s ciljem podizanja svijesti bolničkog osoblja o pravima pacijenata te zaustavljanja nezakonitog postupanja.

Ujedno je naglašeno kako je potrebno zabraniti bilo kakav oblik prisile pa tako i mjere sputavanja. Primjena mjera prisile predstavlja povredu prava osobe s težim duševnim smetnjama prema kojima se primjenjuje te je potrebno nacionalno zakonodavstvo usuglasiti s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Nadalje, potrebno je u skladu s hitnom preporukom UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom koju je uputio RH 2015. godine zaustaviti sve nedobrovoljne tretmane i korištenje mjera sputavanja, kako u zdravstvenim, tako i u ustanovama socijalne skrbi.
Više se nalazi u području ovog Izvješća pod nazivom Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Naziv kliničkog bolničkog centra/opće bolnice-psihijatrijski odjeli /specijalna bolnica	*Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka*
Klinički bolnički centar Rijeka	92
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb	396
Ukupno	488

Tablica 8. Prikaz obavijesti o smještaju bez pristanka u kojima se liječe djeca i adolescenti

U gornjoj Tablici 8. se nalazi broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2019. godini primljenih od ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti.
U pogledu psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe osobe mlađe od 18 godina, a koje šalju obavijesti o smještaju bez pristanka, situacija je slična kao i kod psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe. Pravilnikom o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15) ustanove koji su ovlaštene liječiti djecu su sljedeće: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Ulica Ivana Kukuljevića 11, Zagreb, Klinički bolnički centar Zagreb, Šalata 2, Zagreb, Klinički bolnički centar Rijeka, Krešimirova 42, Rijeka i Klinički bolnički centar Osijek, Josipa Huttlera 4, Osijek.

Upozoravamo kako Klinički bolnički centar Osijek - Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju te Klinički bolnički centar Zagreb, Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju, ne dostavljaju tražene podatke. Pravobraniteljica je upozorila Klinički bolnički centar Osijek o potrebi dostavljanja pojedinačnih obavijesti kao i o prekršajnoj odgovornosti ustanove. Naknadno, iz izvješća KBC-a Osijek proizlazi kako je u razdoblju od 14. siječnja 2019. do 14. siječnja 2020. godine na stacionarnom odjelu Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju primljeno ukupno 165 pacijenta u dobi između 6 i 18 godina. Prisilnih hospitalizacija nije bilo. Međutim, iz daljnjih navoda proizlazi nerazumijevanje same odredbe, budući da Zavod dalje navodi kako su sve hospitalizacije dobrovoljne. Sličan odgovor o dobrovoljnosti hospitalizacija zaprimili smo i od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb koja redovito obavještava Pravobraniteljicu o smještaju na temelju čl. 26. ZZODS, iz čijeg podneska je jasno vidljivo da se odredba ne razumije. Objema bolnicama ponovno su dostavljena objašnjenja.

Budući da je za liječenje potreban pristanak i samog djeteta kako bi sâm proces liječenja imao smisao i rezultirao pozitivnim ishodom, od osoba mlađih od 18 godina također se traži pristanak na hospitalizaciju i njihova suradnja te pojedine bolnice na popunjenim obrascima o smještaju

dostavljaju i pristanak djeteta. Navedeno je u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Konvencijom o pravima djeteta te takvo postupanje podržavamo i nadalje jer se uzima u obzir i volja djece, odnosno adolescenata.

Međutim, zakonski gledajući, o hospitalizaciji djeteta odlučuje roditelj koji je njegov zakonski zastupnik do punoljetnosti, a u vrlo rijetkim situacijama sud. Svi smještaji osoba mlađih od 18 godina za koje pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik smatraju se smještajem bez pristanka. Međutim, navedene situacije su zbunjujuće za medicinsku struku te smatramo kako je čl. 26. ZZODS potrebno pojednostavniti.

Dakle, istaknuli bismo potrebu za izmjenom/dopunom/jasnijim određivanjem smještaja bez pristanka na temelju čl. 26. ZZODS-a u pogledu dostavljanja obavijesti vezano za hospitalizaciju djece i adolescenata. Naime, djetetom se smatra svaka osoba do navršenih 18 godina života, kada stječe poslovnu sposobnost te tada po zakonu može iskazivati pravno relevantnu volju. Do navršenih 18 godina, pravno relevantni iskaz volje za dijete daje roditelj, odnosno roditelj odlučuje o smještaju djeteta, neovisno o volji samog djeteta. Navedeno znači da su sve hospitalizacije djece smještaji bez pristanka te su ustanove dužne o svakoj hospitalizaciji obavještavati Pravobraniteljicu. Međutim, iz razgovora s psihijatrima specijalistima iz područja dječje psihijatrije proizlazi okolnost kako djeca u pravilu daju svoju suglasnost za liječenje jer bez njihove suglasnosti nije niti moguće liječenje i provođenje psihoterapijskih postupaka. Uvidom u zaprimljene obavijesti (obrasce) od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb i Kliničkog bolničkog centra Rijeka, kao i slijedom razgovora s dječjim psihijatrima, osim potpisa roditelja (zakonskog zastupnika) djeteta, najčešće se nalazi i potpis djeteta koje daje svoj pristanak na smještaj i daljnje liječenje.

Slijedom navedenog, smatramo potrebnim da Ministarstvo pravosuđa prilikom budućih izmjena ZZODS razmotri mogućnost dopune čl. 26. na jedan od načina koji predlažemo, kako slijedi:
1. Da se zakonodavac i nadalje rukovodi činjenicom stjecanja poslovne sposobnosti slijedom koje dijete do navršene 18. godine života ne može samostalno odlučivati o svom smještaju te za njega pristanak na smještaj daje roditelj kao njegov zakonski zastupnik, dok se očitovanje volje osobe mlađe od 18 godina uzima u obzir, ali bez konkretne pravne težine.
Ako ostane na dosadašnjem zakonskom uređenju, predlažemo dopunu članka 26. ZZODS-a na takav način da se jasno propiše obveza ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti na dostavu ukupnog broja hospitalizacija zaključno s 31. prosincem za tekuću godinu. Navedeno bi imalo za posljedicu smanjivanje suvišnog administriranja vezano za slanje svake pojedinačne hospitalizacije, imajući u vidu da su sve hospitalizacije smještaji bez pristanka. S tim u vezi, predlažemo da se jasno propiše pravo Pravobraniteljice da u svako doba može izvršiti obilazak ustanove koja joj je dužna pružiti sve potrebne informacije kao i medicinski spis na uvid.

2. Da se pristupi izmjeni čl. 26. ZZODS-a na takav način da se i prilikom hospitalizacije osoba mlađih od 18 godina procjenjuje sposobnost za davanje pristanka te da ukoliko liječnik procjenjuje da je osoba mlađa od 18 godina sposobna dati pristanak na smještaj, neovisno što se traži i pristanak roditelja (zakonskog zastupnika), takav pristanak smatra dobrovoljnim smještajem te ustanove nisu dužne o istome dostavljati obavijesti.
Smatramo kako je potrebno dati pravnu težinu volji osobe s mentalnim oštećenjima mlađoj od 18 godina, što je u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. U hrvatskom zakonodavstvu, iznimno, određene pravne radnje mogu poduzimati i osobe mlađe od 18 godina koje nemaju poslovnu sposobnost, odnosno nemaju navršenih 18 godina ili su stekle poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (pod određenim uvjetima).

Primjerice, sposobnost oporučivanja ima svaka osoba s navršenih 16 godina ako je sposobna za rasuđivanje (čl. 26. Zakona o nasljeđivanju), zatim dijete koje je navršilo 16 godina može samo podnijeti prijedlog za progon (čl. 47. Zakona o kaznenom postupku). Pod određenim uvjetima, osoba

s navršenih 15 godina stječe poslovnu sposobnost za sklapanje ugovora o radu (čl. 20. Zakona o radu). Dakle, iznimno, u određenim situacijama stjecanje poslovne sposobnosti s navršenih 18 godina života nije odlučujuće. Slijedom navedenog predlažemo da se pristupi izmjeni/dopuni čl. 26. ZZODS-a, uvažavajući sposobnost osoba mlađih od 18 godina za donošenje odluka o svom zdravlju i u ovom zakonu.

Pravobraniteljica ima saznanja kako je u tijeku osnivanje Radne skupine za ocjenu učinka ZZODS te da će Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama u suradnji s Radnom skupinom vjerojatno potaknuti izmjene ovog Zakona. Pravobraniteljica se od 1. siječnja 2015. godine aktivno bavi problematikom smještaja osoba s mentalnim oštećenjima u psihijatrijskim ustanovama te će svoja zapažanja i prijedloge dostaviti Radnoj skupini na razmatranje.

Porast broja djece i mladih s poremećajima mentalnog zdravlja zahtijeva brzo reagiranje i promišljene mjere i aktivnosti već kod pojave prvih znakova poremećaja. HZJZ u suradnji s Ministarstvom zdravstva i Hrvatskim društvom za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a svečano je obilježio pokretanje pilot-projekta ***Probir rizika u mentalnom zdravlju školske djece*.** Pilot-projekt je predstavljen 20. studenoga 2019. godine, povodom Međunarodnog dana djece. Pilot-projekt provodit će timovi školske medicine tijekom sistematskih pregleda učenika 1. razreda srednje škole ove školske godine (poglavito u prvoj polovini 2020. godine) u cijeloj RH, kao temelj za širu trajnu primjenu u sljedećim godinama. Cilj je utvrditi rizik na vrijeme kako bi stručna pomoć bila što uspješnija s očuvanom kvalitetom života, adolescentnog razvoja i obrazovanja.

Probir rizika u mentalnom zdravlju školske djece prvi je korak k uspostavi sustava ranog otkrivanja i pravodobnog djelovanja s ciljem preveniranja težih poremećaja. Pravobraniteljica je pružila podršku projektu jer smatra kako je rana intervencija u mentalnoj zaštiti djece od velike važnosti kako bi se prevenirala teža oštećenja u budućnosti. Probir rizika u mentalnom zdravlju školske djece realizacija je obveze predviđene Planom i programom mjera zdravstvene zaštite iz obveznoga zdravstvenog osiguranja, nacionalnim dokumentima i sporazumima, ali je istovremeno i implementacija Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja između ostalog nalaže RH da usluge i programi osposobljavanja i rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba. Nadalje, upravo je Konferencijom održanom u tjednu mentalnog zdravlja u suradnji Pravobraniteljice, HZJZ i udruga naglasak bio na zaštiti mentalnog zdravlja s fokusom na rano prepoznavanje i pravovremeno osiguravanje odgovarajuće podrške. Ako na vrijeme ne prepoznamo prve znakove mentalnih poremećaja, ako izostane pravodobna i ciljana intervencija i podrška, osobe s problemima mentalnog zdravlja postaju OSI. Pravobraniteljica je podržala projekt te smatra kako je pilot-projekt ***Probir rizika u mentalnom zdravlju djece*** kroz sistematski pregled i interdisciplinarni pristup neizostavan korak prema razvoju sustava integriranih usluga zaštite mentalnog zdravlja mladih s ciljem prevladavanja kriznih situacija, bržeg oporavka i sprječavanja većih poremećaja.

9.1.1. PRIMJENA ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA, OBITELJSKOG ZAKONA I ZAKONA O ZAŠTITI PRAVA PACIJENATA I KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Tijekom 2018. godine Pravobraniteljica je ponovno zaprimila slične upite vezano za primjenu ZZODS, Obiteljskog zakona i Zakona o zaštiti prava pacijenata te Konvencije o pravim osoba s invaliditetom, a o kojima je izvještavala u izvješću za 2016. godinu. Navedeno ukazuje na probleme u razumijevanju i poimanju temeljnih ljudskih prava OSI, koji se prvenstveno odnose na poštivanje njihova prava na izbor i davanje konkretne i jasne informacije kako bi osoba mogla odlučiti o svom zdravlju.
Pravobraniteljici se sa zamolbom za dostavu mišljenja obratio *centar za socijalnu skrb koji vezano za liječenje osobe s duševnim smetnjama koja osim duševne smetnje boluje i od ishemije lijeve noge koja ide prema gangreni te je mišljenje liječnika da je potreban operativni zahvat na koji pacijent ne daje svoj pristanak. Klinika za psihijatriju određenog Kliničkog bolničkog centra zatražila je postavljanje posebnog skrbnika radi davanja pristanka na operativni zahvat.*

Pacijent je osoba koja je poslovno sposobna, ali je u tijeku redoviti postupak oduzimanja poslovne sposobnosti. Već je prethodnih godina na inicijativu obitelji bio pokretan postupak oduzimanja poslovne sposobnosti, ali je prijedlog za lišavanje odbijen.

Već je u izvješću za 2016. godinu, povodom sličnog upita, naglašeno kako navedena situacija ne može biti podvrgnuta čisto pravnom pitanju imenovanja skrbnika koji će dati pristanak na operativni zahvat (u ovom slučaju amputaciju noge). Isto tako, pokrenuti postupak oduzimanja poslovne sposobnosti ne bi trebao imati za cilj čisti nadomjestak pristanka osobe pod skrbništvom. Uzimajući u obzir odredbe ZZODS, Zakona o zaštiti prava pacijenata i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, potrebno je uvažiti volju i pristanak pacijenta. Zaobilaženje volje pacijenta na takav način da se imenuje poseban skrbnik ili skrbnik po završetku redovitog postupka nije u duhu prethodno navedenih zakona niti Konvencije. U slučaju da liječnik specijalist, u ovoj konkretnoj situaciji, nedvojbeno utvrdi da postoji prijeka potreba za operativnim zahvatom (amputacijom noge) jer je život pacijenta ozbiljno ugrožen, a pacijent ne može dati pristanak, može se postupiti po čl. 18. Zakona o zaštiti prava pacijenata koji se primjenjuje na odjelima koji nisu specijalizirani za psihijatriju, a na kojem bi se eventualno operativni zahvat i izvodio. Dakle, mora postojati jasno mišljenje nadležnog liječnika specijalista, jasna medicinska indikacija koja proizlazi iz medicinske dokumentacije i nemogućnost pacijenta da dade svoj pristanak.

Liječnici na pripadajućem odjelu (ne psihijatrijskom odjelu) gdje se liječi vrsta bolesti od koje boluje osoba dužni su, sukladno odredbama Konvencije, pristupiti pacijentu bez predrasuda s osnova duševne bolesti, na isti način kao i pacijentima koji nemaju duševnu bolest, poštujući pravo na dostojanstvo pacijenta i temeljna ljudska prava. U cilju izbjegavanja ishitrenih odluka koje mogu imati cjeloživotne posljedice za pacijenta smatramo da prvo treba iscrpiti sve mogućnosti koje liječenje pruža za ovu vrstu bolesti. Nadalje, imajući u vidu opisanu situaciju, moguće je da pacijent nije emocionalno i psihički pripremljen za situaciju u kojoj se našao, smatramo kako je potrebno na njemu razumljiv i pojednostavljen način prilagoditi informacije i upoznati ga s njegovim zdravstvenim stanjem i posljedicama odluke ako prihvati zahvat i posljedicama odluke ako odbije zahvat. Sasvim je životno u ovakvim situacijama osjetiti strah koji može dovesti do otpora. Predloženo je da se pacijentu pruži podrška i ohrabrenje u smislu savjetodavnog razgovora kako bi se otpor prema liječenju smanjio i eventualno rezultirao pristankom. U tom smislu **preporučene** su konzultacije s osobama od njegovog povjerenja (iz kruga rodbine, prijatelja) ili s udrugama koje se bave zaštitom OSI.

Savez udruga obratio se Pravobraniteljici *zamolbom za savjetodavnom podrškom u postupanju s članicom jedne lokalne udruge. Iz dostavljene dokumentacije proizlaze dugogodišnje aktivnosti lokalne udruge u pružanju podrške članici u svim segmentima života. Međutim, ponašanje članice u posljednje vrijeme eskalira te iz dokumentacije proizlazi navod kako je ista opasna za sebe i okolinu.* ZZODS pod određenim uvjetima dozvoljava primjenu prisile u liječenju osoba s mentalnim oštećenjima, a što je definirano čl. 27. ZZODS-a, koji glasi: *Osoba s težim duševnim smetnjama koja zbog tih smetnji ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost, smjestit će se u psihijatrijsku ustanovu po postupku za prisilno zadržavanje i prisilni smještaj propisanim ovim Zakonom.*
Dalje je člankom 28. ZZODS-a određen način prisilne hospitalizacije odnosno tko može inicirati prisilnu hospitalizaciju, o kojoj na kraju odlučuje županijski sud prema mjestu prebivališta, rješenjem u kojem je ujedno određen i rok trajanja hospitalizacije: *(1) Osoba iz članka 27. ovoga Zakona primit će se u odgovarajuću psihijatrijsku ustanovu na temelju uputnice doktora medicine koji je tu osobu osobno pregledao i napisao propisanu ispravu o tom pregledu. U ispravi moraju biti obrazloženi razlozi zbog kojih doktor medicine predlaže prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu … (3) Osoba će se primiti u psihijatrijsku ustanovu i bez uputnice doktora medicine u osobito hitnim slučajevima ozbiljnog i izravnog ugrožavanja vlastitog ili tuđeg života, zdravlja ili sigurnosti. (4) Kad policija po pozivu ili po službenoj dužnosti u slučajevima iz stavka 3. ovoga članka dovodi osobu u psihijatrijsku*

ustanovu obvezna je postupati s posebnom pažnjom, štititi dostojanstvo osobe s duševnim smetnjama te se držati uputa liječnika. …
Dakle, sve dok uvjeti za prisilnu hospitalizaciju nisu utvrđeni u skladu s prethodno navedenim, svaka osoba ima pravo na svoj način/stil života, neovisno o zadanim društvenim normama. U slučaju nepoštivanja zakona, potrebno je provesti redoviti postupak sankcioniranja kao i za svaku drugu osobu. Imajući u vidu da je postupak lišavanja poslovne sposobnosti u tijeku, do pravomoćnosti rješenja o oduzimanju poslovne sposobnosti članica udruge ima pravo samostalno odlučivati o svom životu i nikakve oblike prisile nije dopušteno primjenjivati. Članica ima pravo na slobodan izbor načina života i priznavanje prava na neovisan život sukladno čl. 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a u slučaju kršenja zakona, primjenu redovitoga zakonodavnog postupka propisanog za počinjeni prekršaj/kazneno djelo.
Prisilna hospitalizacija u psihijatrijskoj ustanovi moguća je samo u slučaju postojanja težih duševnih smetnji koje ozbiljno i izravno ugrožavaju njen život ili tuđi život, zdravlje i sigurnost (po odluci suda). S obzirom na to da je istaknuto kako je u tijeku postupak za lišavanje poslovne sposobnosti, u slučaju lišavanja poslovne sposobnosti navedeno će imati za posljedicu povredu temeljnoga ljudskog prava. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom ne podupire nikakve oblike zamjenskog odlučivanja niti bilo kakve oblike prisile. Kako hrvatsko zakonodavstvo nije u potpunosti usklađeno s Konvencijom i Obiteljskim zakonom ZZODS, moguće je postupanje protivno volji/izboru osobe (institut skrbnika ili prisilna hospitalizacija), ali takva postupanja s konvencijskog stajališta predstavljaju povredu prava OSI.

Najčešće pritužbe/upiti zaprimljeni telefonskim putem od roditelja, najčešće majke, odnose se na situacije kada promjena u ponašanju upućuje na postojanje mentalnog oštećenja koje se negativno odražava na sva životna područja te je moguće očekivati negativan učinak takvog ponašanja na kvalitetu života, primjerice: *„Ne jede, ne izlazi iz stana, odbija osobnu higijenu, ne otvara mi vrata“; „Sinu nije dobro već duže vrijeme, zna nestati po nekoliko dana, pa se vrati sav prljav i izgladnio. Čini mi se da spava vani na hladnoći. Ne želi u bolnicu, smatra da mu nije ništa“; „Ponekad se boljim njegove reakcije. Zaključavam se po noći u sobi*.“

U takvim situacijama članovi obitelji smatraju da je liječenje potrebno jer takvim ponašanjem osoba ugrožava svoj život, a da toga nije niti svjesna, te je potrebno pristupiti prisilnoj hospitalizaciji. Međutim, ponekad pretpostavke za prisilnu hospitalizaciju nisu ispunjene, osoba ne daje svoj pristanak na smještaj, dok su promjene u ponašanju osobe u smislu mentalnih poteškoća očite. Prilikom savjetodavnih telefonskih razgovora, ali i pismenih odgovora navodila su se stajališta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, rukovodeći se načelom slobode izbora, te tumačila stajališta ZZOSD. Obitelj često negoduje na dostavljena tumačenja Konvencije i zakona jer se s izborom svoga djeteta ne slažu te smatraju kako tumačenja nisu realna i primjenjiva u stvarnom životu.

Međutim, gdje je to potrebno, obitelj je informirana o mogućnosti prijavljivanja bilo kojeg oblika nasilja. Postojanje invaliditeta ne ispričava prisutnost niti jednog oblika nasilja. Nasilje je potrebno prijaviti i treba se provesti redoviti postupak.

9.1.2. ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI

Na problem nedostatka podrške u zajednici za osobe sa psihosocijalnim poteškoćama Pravobraniteljica ukazuje dugi niz godina. Prema saznanjima, osim na razini projektnih aktivnosti nisu poduzete sveobuhvatne mjere s ciljem transformacije sustava i razvoja novog pristupa liječenju i rehabilitaciji osoba sa psihosocijalnim teškoćama koji bi se zasnivali na zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici. Iako je Nacionalna strategija istekla 2016. godine, nova još uvijek nije donesena. Usluge u zajednici se ne razvijaju te je još uvijek prevladavajući bolnički oblik skrbi za psihijatrijske pacijente, iako su preporuke Svjetske zdravstvene organizacije kao i obveze koje je RH preuzela ratifikacijom

međunarodnih dokumenata transformirati postojeći sustav skrbi o osobama sa psihosocijalnim teškoćama.

Konferencija *Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?*
U organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, HZJZ-a, Udruge za psihosocijalnu pomoć *Susret* i Udruge *Ludruga*, 10. listopada 2019. godine u Zagrebu je održana konferencija kojom je obilježen *Svjetski dan mentalnog zdravlja*. Cilj Konferencije je bila uspostava platforme za umrežavanje različitih dionika neophodnih za međusektorsku suradnju u području mentalnog zdravlja u RH i na taj način promicanje ciljeva definiranih *Twinning projektom „Osiguravanje optimalne skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja"* (2016. – 2017.) – unaprjeđenje zaštite mentalnog zdravlja kroz jačanje kapaciteta u zajednici i unaprjeđenje javnog znanja o problemima mentalnog zdravlja.

Konferencijom se namjeravao otvoriti dijalog donositelja političkih odluka, stručnjaka i osoba s teškoćama mentalnog zdravlja radi stvaranja platforme za razvoj izvaninstitucionalnih i integriranih usluga mentalnog zdravlja i umrežavanje različitih dionika s ciljem jačanja preostalih kapaciteta za zdravlje i potpuni oporavak osoba s problemima mentalnog zdravlja; utvrditi koji su nam rezultati u ostvarivanju ciljeva *Twinning projekta* te koji su nam predstojeći planovi i koraci. RH je potpisala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koja jamči sva građanska i politička prava OSI. Za primjenu zaštite mentalnog zdravlja u zajednici relevantna su tri prava: pravo na zdravlje, pravo na poslovnu sposobnost i pravo na život u zajednici. Pravo na zdravlje podrazumijeva dostupnost zdravstvenih usluga na ravnopravnoj osnovi s drugima. Pravo na poslovnu sposobnost osigurava jednakost pred zakonom, uključuje pravo na donošenje informiranih odluka o vlastitom životu, na posjedovanje, nasljeđivanje i raspolaganje imovinom. Pravo na život u zajednici osigurava da svaka OSI može izabrati mjesto gdje će i s kim će živjeti te da ima pristup različitim uslugama u zajednici koje podupiru slobodu i neovisnost. Duže hospitalizacije osoba s problemima mentalnog zdravlja umanjuju sposobnost za integraciju u zajednicu i ciljeve oporavka. Stoga je razvoj zaštite mentalnog zdravlja u zajednici preduvjet za poštivanje prava osoba s problemima mentalnog zdravlja. Zaštita mentalnog zdravlja u Hrvatskoj pruža se uglavnom u bolnicama.

Međutim, oporavak nije moguć ako umjesto integriranih usluga u zajednici dostupnih osobama s problemima mentalnog zdravlja i podrške ostvarenju produktivnog i neovisnog života, resocijalizacije i rehabilitacije u prirodnom okruženju RH omogućuje jedino institucionalnu skrb.
Nije razvijen sustav brige o mentalnom zdravlju u zajednici, niti sustav podrške osobama s poremećajima mentalnog zdravlja nakon bolničkog liječenja koji bi spriječio učestale hospitalizacije te primjenu različitih oblika nedobrovoljnih postupanja.

Stoga, ako na vrijeme ne prepoznamo rane znakove problema mentalnog zdravlja, ako izostane pravodobna i ciljana intervencija, od problema mentalnog zdravlja stvara se invaliditet. Zaštita mentalnog zdravlja treba se temeljiti ne samo na medicinsko-psihičkom aspektu skrbi, već na rehabilitaciji, uključivanju i sudjelovanju u zajednici i poštivanju temeljnih ljudskih prava. Premda zdravstveni sustav u RH ima niz prednosti, kao što su predani i motivirani stručnjaci, aktivne udruge, neki manji programi za mentalno zdravlje, projektno podržavani mobilni timovi, najveću zapreku osiguravanju sveobuhvatne skrbi u zajednici predstavlja rascjepkanost i nepovezanost usluga.

Zaključak: Sustav mora biti usmjeren na potrebe osoba sa psihosocijalnim teškoćama i mora pronaći mogućnost sustavnog financiranja uspostave i razvoja mobilnih timova kao i širenja usluga u zajednici na području cijele RH. Istaknuta je potreba usvajanja već pripremljene Nacionalne strategije zaštite mentalnog zdravlja (2019. - 2030.) kao temeljnog dokumenta za provođenje mjera i aktivnosti za širenje usluga u zajednici, bila je riječ o sporosti promjene i/ili nedostatku zakonske i podzakonske regulative, financiranju i slično. Naglašena je potreba suradnje raznih institucija, a kako ta suradnja ne bi ostala samo deklarativna, potpisom **Izjave o suradnji** dionici su preuzeli odgovornost za

osiguravanje uvjeta za sveobuhvatnu, pristupačnu i pravovremenu intervenciju i podršku prilagođenu potrebama korisnika. Sadržaj izjave o suradnji naveden je u uvodnom dijelu ovog poglavlja.

9.2. ZATVORSKI SUSTAV

Pravobraniteljica je uputila Ministarstvu pravosuđa preporuku te zatražila informacije vezano uz pristup uslugama u zatvorskom sustavu. U svom očitovanju, Ministarstvo pravosuđa između ostalog navodi:

„… U okviru zatvorskog sustava kontinuirano se poduzimaju radnje vezane uz osiguravanje pristupačnosti ustanova te adekvatnog smještaja OSI i osoba sa smanjenom pokretljivošću.

U Zatvoru u Dubrovniku ulaz je prilagođen OSI. Zatvorska ambulanta izmještena je u skladu s potrebom udovoljavanja minimalnim standardima, a uređen je i sanitarni čvor. Upravitelj kaznenog tijela završio je program izobrazbe „Posebnosti u postupanju s OSI u zatvorskom sustavu ". U suradnji sa službom Caritasa Biskupije Dubrovačke zatvor može na privremeno korištenje dobiti bilo koju vrstu ortopedskog pomagala prema potrebi. Tijekom 2020. godine od strane zatvora planira se i dalje poboljšavanje uvjeta ovisno o raspoloživim financijskim mogućnostima.

U Zatvoru u Gospiću je 2019. godine prilagođen sanitarni čvor zatvorenicima s invaliditetom, a tijekom 2020. godine planirana je ugradnja rukohvata.

U Kaznionici u Lipovici-Popovači tijekom 2019. godine u okviru psihosocijalne podrške provođena je završna faza rehabilitacije zatvorenika – OSI (sa sljepoćom) koju su provodile djelatnice Centra za odgoj „Vinko Bek" te je provođena fizikalna terapija dvaju zatvorenika – OSI u kaznionici.

Kaznionica u Turopolju je 2019. godine u potpunosti uredila spavaonice i sanitarni čvor te ga prilagodila OSI.

U Zatvorskoj bolnici tijekom 2019. godine kontinuirano su obavljane aktivnosti usmjerene održavanju što povoljnijih uvjeta boravka zatvorenika, a koji su značajno poboljšani u prethodnim godinama (reorganiziran je prostor u sobama na takav način da je olakšan pristup OSI koje koriste invalidska kolica, postavljeni su rukohvati u kupaonicama i toaletima radi lakšeg korištenja, ugrađen je lift radi lakšeg kretanja po katovima bolnice, ulaz u bolnicu prilagođen je kretanju osoba u invalidskim kolicima, i dr.).

U Zatvoru u Zagrebu određeni broj soba je uređen na način koji olakšava dostupnost i korištenje sanitarnog čvora OSI, odnosno smanjene pokretljivosti. Pristup u prostoriju za posjete omogućen je alternativnim načinom ulaska u zgradu zatvora, a obavljanje posjeta OSI realizira se u prostoru koji omogućava nesmetano kretanje OSI te potpun vizualni i slušni kontakt posjetitelja i zatvorenika.

Kaznionica u Lepoglavi planira tijekom 2020. godine izvesti prilaznu rampu ispred ulaza u kaznionicu za OSI i osobe smanjene pokretljivosti.

Zatvor u Varaždinu tijekom 2020. godine planira realizirati tehničko rješenje elementa pristupačnosti za savladavanje visinskih razlika prostora izgradnjom rampe u vanjskom i unutarnjem prostoru zatvora. U tijeku je izrada idejnog rješenja.

Zatvor u Šibeniku će u 2020. godini, sukladno financijskim mogućnostima, razmatrati potrebu prilagođavanja objekta OSI i osobama smanjene pokretljivosti.

Centar za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju uspostavio je suradnju s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom. Zamjenik Pravobraniteljice je tijekom održavanja temeljnog tečaja za pravosudnu policiju održao predavanje o pravnom okviru vezano uz OSI te o svim izazovima s kojima se OSI susreću u svakodnevnici, s ciljem prepoznavanja i razumijevanja izazova OSI, ukoliko se polaznici (pravosudni policajci) s njima susretnu tijekom rada u kaznionicama i zatvorima. Navedena suradnja je nastavljena i tijekom 34. temeljnog tečaja koji je u tijeku.

U Centru za dijagnostiku u Zagrebu u potpunosti je osposobljena soba za boravak OSI, u kojoj borave zajedno s drugim zatvorenicima. Odjel zdravstvene zaštite Zatvora u Zagrebu (čije usluge koriste zatvorenici Centra za dijagnostiku u Zagrebu) tijekom 2019. godine nabavio je nova invalidska kolica, 2 para novih štaka, 2 nove „guske" i novi krevet za pregled pacijenata. Pristup liječniku i stomatologu omogućen je postavljanjem rampe. Planirane aktivnosti za 2020. godinu odnose se na dodatno uređenje sanitarnog čvora i prostora za tuširanje za OSI.

U okviru Sektora za probaciju djeluje 14 probacijskih ureda koji su mjesno nadležni za jednu ili više županija. Glede prostora u kojima su smješteni probacijski uredi, budući da se isti često nalaze u stambenim zgradama, nažalost nema osiguranog pristupa osobama s invaliditetom. U prostorima koji su novouređeni poput Probacijskog ureda Pula, dodatnog prostora za Probacijski ured Zagreb, čije je uređenje u tijeku, kao i novog prostora Probacijskog ureda Požega, s čijim ćemo uređenjem uskoro započeti, osigurani su ili će u idućem periodu biti osigurani pristupi osobama s invaliditetom kao i prilagođeni sanitarni čvorovi.
Probacijska služba je na osobiti način u svom radu senzibilizirana za potrebe OSI, tako da način izvršavanja sankcije nastoji prilagoditi njihovim mogućnostima. Nastoji im pronaći adekvatnu pravnu osobu u kojoj bi te osobe mogle izvršavati rad za opće dobro, a što se tiče izvršavanja drugih probacijskih poslova, od njih se ne zahtijeva dolazak u probacijski ured, nego probacijski službenici nadzor izvršavanja sankcije vrše terenskim obilaskom na adresi njihova stanovanja…"

Sukladno rečenom preporučujemo:
Potrebno je pravovremeno planirati, omogućiti i osigurati potrebna financijska sredstva za osiguravanje elementa pristupačnosti u zatvorskom sustavu. Također, potrebno je osigurati primjerenu podršku pritvorenicima/zatvorenicima s invaliditetom uvažavajući specifičnosti pojedinih vrsta invaliditeta s posebnim naglaskom na osobe s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom.
Preporučujemo nastaviti s provođenjem oblika edukacija pravosudnih policajaca u cilju razvijanja svijesti o potrebama poznavanja specifičnosti komunikacije i postupanja s osobama s invaliditetom uz razmatranje razvijanja oblika edukacije za pravosudne policajce koji su ranije, prije uvrštavanja edukativnih sadržaja o OSI, završili temeljeni tečaj za pravosudne policajce.

10. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

UN Odbor za prava osoba s invaliditetom je Republici Hrvatskoj u Zaključnim zapažanjima i preporukama 2015. godine, uputio hitnu preporuku da se poduzmu konkretni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor nadalje sugerira da se zakonodavstvo uskladi s KPOSI. Činjenica je da su u ovom području i zakonodavstvo i praksa suprotni članku 15. KPOSI koji ističe da nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.

Obilasci psihijatrijskih bolnica
Od posljednjeg obilaska **Psihijatrijska bolnica Ugljan** je poduzimala radnje u pogledu poboljšanja životnih uvjeta pacijenata u Bolnici, što znači da je obnovila podove i zidove u Odjelu za palijativnu skrb gdje su ujedno neke sobe pregrađene u manje prostorije s manjim brojem kreveta, stavljeni su novi prozori i rukohvati u hodniku. Napravljene su prilazne rampe u pojedine objekte. Obnovljena je kuhinja zajedno sa sanitarnim čvorom. Bolnica planira kompletnu energetsku obnovu kompleksa na način da će putem ugovora sklopljenog sa Ministarstvom graditeljstva i Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije obnovit pet zgrada za koje je procijenjeno da se mogu obnoviti, dok će se preostale zgrade koje nije isplativo obnavljati, srušiti. Ujedno su dobivene i nove lokacijske dozvole za nove objekte koji se planiraju izgraditi. Bolnica je opremljena antidekubitalnim madracima i ostalim pomagalima protiv dekubitusa. Ravnatelj navodi kako pacijenti jako rijetko razvijaju dekubitus u Bolnici, ponekad dođu u Bolnicu s istim, ali se rane brzo saniraju. Redovito se obavještava Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu i socijalnoj skrbi, koja je i bila u nadzoru u 2017. godine i nije utvrdilo pogreške u liječenju. Zaposlenjem nutricionista poboljšana je kvaliteta prehrane te su pacijenti zadovoljniji. U odnosu na radnu terapiju, više je individualizirani pristup te se uvažavaju specifične sklonosti pacijenta.
Zaključujemo kako su u razdoblju od posljednjeg obilaska Bolnice, 29. rujna 2016. godine pa do kontrolnog obilaska 22. svibnja 2019. godine, vidljivi pozitivni pomaci u podizanju kvalitete života

pacijenata. Preporuke su djelomično prihvaćene i to u onim segmentima u kojima ih je s obzirom na financijsku situaciju Bolnice ih bilo moguće realizirati. Međutim, Bolnica i nadalje razvija planove i poduzima daljnje korake koji imaju za cilj podizanje standarda pacijenata i omogućavanje boljih uvjeta liječenja.

Mjere prisile u PB Ugljan: Iz razgovora sa ravnateljem i pomoćnikom ravnatelja za kvalitetu, proizlazi da se mjere prisile rijetko primjenjuju i to *samo ukoliko je nužno*. O primjeni mjera prisile vodi se evidencija te je Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, prilikom svog obilaska, provelo svoju kontrolu. Edukacija stručnih djelatnika o deeskalacijskim tehnikama redovito se provodi te djelatnici redovito sudjeluju u edukacijama (primjerice dr. Adela Matanov sudjelovala je na edukaciji veljači 2019. godine) kao i medicinske sestre i tehničari putem komora. Navodi se da je mali broj pacijenata na koje su se primjenjivale mjere sputavanja (vezivanja) i to upravo zbog primjene deeskalacijskih tehnika, komunikacijskih vještina i kvalitetnijih lijekova. Bolnica je donijela Strategiju prevencije nasilja na radnom mjestu, br:1-672/1-18 od 17. lipnja 2018. godine (obveza iz čl. 19. Pravilnika) te je kopija iste predana na spis.

Obilaskom objekata **Psihijatrijske bolnice Rab** vidljivo je da su isti obnovljeni uključujući i sanitarni čvorovi, kao i sobe pacijenata te zajedničke prostorije. Prostori su pristupačni, prozračni i čisti. Pacijenti imaju ormariće za odlaganje osobnih stvari i garderobne ormariće. U objektu gdje se provodi fizikalna terapija ugrađeno je dizalo. Fizikalna terapija je osim, pacijentima bolnice dostupna i za vanjske pacijente što doprinosi uklanjanju stigme i boljoj socijalizaciji pacijenata. Oprema je nova i raznovrsna. Posebno ističemo neurokongitivnu rehabilitaciju koja uključuje rad sa terapeutskim psom čiji se pozitivni učinak vidi u radu sa pacijentima koji imaju dijagnozu anksioznih stanja i depresije te forenzičnim pacijentima. Zatim, terapiju glazbom koja uključuje slušanje odabrane glazbe te reproduciranje glazbe. U okviru radne terapije za pacijente se organiziraju edukacije o vođenju kućanstva-*home management*. Ukoliko se radi o edukaciji težih duševnih bolesnika tada su grupe sačinjene od po 3 pacijenta, u slučaju kada se educiraju pacijenti s blažim duševnim smetnjama tada su grupe od maksimalno 6 pacijenta. Edukacija se provodi kroz 15 susreta, 2 puta tjedno u trajanju od 2 sata u kontinuitetu te pacijenti dobivaju upute i u pismenoj formi.

Od društvenih aktivnosti pacijenti imaju na raspolaganju knjižnicu, slikanje, izrađivanje predmeta, društvene igre, novine, teretanu, karaoke, kino, glazbene instrumente i dr. Pojedini pacijenti, sukladno svojim sklonostima, interesima i željama, sudjeluju u uređenju vanjskih tematskih vrtova. Park oko objekata je uredan, velik i služi u rehabilitacijske svrhe. U vrijeme obilaska pacijenti su se u parku međusobno družili ili šetali. Prema navodima glavne medicinske sestre slučajevi dekubitalnih rana kod pacijenata su rijetki. Vodi se redovita evidencija te se vrše potrebna prijavljivanja Agenciji. Ukoliko se hospitalizira pacijent sa težim dekubitalnim ranama iste se slikaju i evidentiraju. Zaključujemo kako su životni uvjeti pacijenata i terapijsko okruženje su zadovoljavajući i ispunjavaju standarde CPT-a.

Mjere prisile u PB Rab: Prema navodima ravnateljice Psihijatrijske bolnice Rab, mjere prisile se upotrebljavaju rijetko, i to samo u onim situacijama kada se drugim metodama ne može postići smirivanje pacijenta. Imajući u vidu razvoj farmakoterapije, ali i edukacije djelatnika, broj primjena mjera prisile je rijedak. Na razini Bolnice donijete su pisane upute o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja pacijenta prije, u tijeku i nakon primjene mjera prisile. Donijet je Protokol o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama. Vodi se Evidencija o poduzetim mjerama prisile te je izrađen Standardni postupak kod fizičkog sputavanja pacijenta.
Sukladno obvezi iz čl.19. Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, psihijatrijska ustanova je obvezna donijeti Strategiju prevencije nasilja na radnom mjestu, stoga preporučamo donošenje Strategije ukoliko ista nije donijeta te dostavu iste na uvid (u spis). Djelatnici Bolnice redovito sudjeluju u edukacijama o deeskalacijskim tehnikama te

sama Bolnica organizira razne edukacije. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama, nisu usklađeni s Konvencijom te je na zakonodavnoj razini potrebno poduzeti mjere kako bi se nacionalni propisi uskladili s Konvencijom.

Međutim, do tada, mišljenja smo kako je dužnost zdravstvenih ustanova odustati od primjene mjera prisile, a u onim rijetkim, iznimnim slučajevima, ukoliko i kada ih nije moguće izbjeći, iste je potrebno primijeniti u najkraćem mogućem trajanju, vodeći računa o zaštiti dostojanstva i zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Edukacija Svjetske zdravstvene organizacije

U Klinici za psihijatriju Vrapče 26. i 27. veljače 2019. godine održana je radionica na temu **Strategije za borbu protiv segregacije, isključivanja te sputavanja osoba.** Na edukaciji su uz predstavnike 22 psihijatrijske ustanove iz cijele Hrvatske sudjelovale i savjetnice pravobraniteljice. Organizatori edukacije bili su Svjetska zdravstvena organizacija, Klinika za psihijatriju Vrapče, Hrvatsko društvo za kliničku psihijatriju i Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Zaštita od primjene sile i korištenje alternativnih metoda koju su bile predmet ove radionice dio su tih reformskih nastojanja. Iako u Hrvatskoj postoje smjernice za deeskalaciju, problem je njihova provedba.

Održana radionica dio je Projekta Svjetske zdravstvene organizacije praćenja kvalitete ljudskih prava u ustanovama za dugotrajnu skrb za odrasle osobe s psihosocijalnim i intelektualnim teškoćama. Jedan od glavnih problema identificiranih u nedavnoj procjeni SZO-a o kvaliteti institucionalne skrbi u više od 20 država članica Europske unije bio je kontinuirana i pretjerana praksa segregacije i isključivanja/sputavanja, koja se i dalje rutinski primjenjuje i smatra standardnim postupkom u brojnim psihijatrijskim ustanovama diljem Europe. U 98 izvješća o procjeni ustanova diljem Europe kao najčešća preporuka ističe se hitna potreba za obučavanjem osoblja tih ustanova i drugih dionika o tome kako ostvariti zaštitu mentalnog zdravlja utemeljenu na poštivanju prava i usmjerenu prema oporavku, bez prisile i zlostavljanja. Glavni cilj ove radionice bio je zadovoljenje ove potrebe ne bi li se ponudili alternativni pristupi koji poboljšavaju stope oporavka za korisnike usluga te na taj način stvaraju sigurnije i dostojanstveno okruženje za svakoga.

Kao glavni materijal na radionici korišteni su posebni modul QualityRights *Strategije za borbu protiv segregacije i isključivanja*. Radionicu je vodio multidisciplinarni tim iz Velike Britanije i Danske uključujući i osobu sa življenim iskustvom prisile i oporavka kao i stručnjaka koji u svojoj ustanovi uspješno provodi deeskalacijske tehnike koje su dovele do velikog smanjenja upotrebe mjera prisile. Ciljevi radionice određeni su kao:

- prepoznati prakse u pružanju usluga koje ukazuju na segregaciju i isključivanje
- raspravljati o fizičkim i psihičkim posljedicama segregacije i isključivanja/sputavanja na korisnike usluga te na mentalno zdravlje i pružatelje usluga zdravstvene skrbi
- razumjeti na koji način segregacija i isključivanje/sputavanje pridonose kršenju ljudskih prava
- razumjeti i preispitati razloge koji stoje iza segregacije i isključivanja/sputavanja u sustavu mentalnog zdravlja i socijalne skrbi
- nadograđivati znanje i vještine o raznim strategijama koje se mogu implementirati u sustavu mentalnog zdravlja i socijalne skrbi kako bi se zaustavila segregacija i isključivanje/sputavanje.

Uvođenjem programa Na prvom mjestu bez upotrebe sile postignuti su dobri rezultati u smanjenju mjera prisile u Velikoj Britaniji: smanjene su za 75 %. Oporavak nije eliminacija ili redukcija simptoma već ponovno preuzimanje kontrole nad svojim životom. Predavač koji je peer worker iz Fountain house iz Danske naglasio je važnost davanja nade, umjesto govorenja ljudima što da rade čime ih se pasivizira.

Najčešće upotrebljavano sredstvo prisile u hrvatskim bolnicama je magnetno remenje koje se naziva humanim imobilizatorima. Ponegdje se koriste kožni i platneni remeni. Ne koriste se kreveti kavezi niti košulje. Jedan od razloga za korištenje sputavanja koje je naveo jedan od sudionika je učenje po

modelu i usvajanje postojeće institucijske kulture. Lakše je fiksirati osobu nego biti uz nju pa se ide linijom manjeg otpora. Tome doprinosi i osjećaj nesigurnosti osoblja koje osjeća da će upotrebom prisile lakše kontrolirati situaciju. Istaknuti su i čimbenici vezani uz organizaciju okoline: nedostatak osoblja, prenatrpanost odjela, miješane dijagnoze na istom odjelu.
Razlog korištenja mjera prisile vide u zaštiti osobe. Iako ti postupci predstavljaju nelagodu ne samo za pacijenta nego i za osoblje, nekad je to jedini način da se spasi nečiji život, a osoblje je odgovorno za život osobe i drugih. Međutim, takvim postupcima dehumanizira se osoba, stvara se trauma i nepovjerenje, onemogućava se razvoj terapijskog odnosa i povezanosti.
Polaznici su isticali teškoće u provođenju mjera deeskalacije kod osoba izmijenjene svijesti zbog utjecaja psihoaktivnih supstanci ili organskih promjena središnjeg živčanog sustava ili sumračnih stanja. Iako nam nedostatak resursa ne smije biti izgovor, ne možemo zanijekati da on ima veliki utjecaj na dinamiku odnosa. Umjesto usredotočivanja na eliminaciju simptoma, usmjerava se na to kako ostati uz osobu u trenucima pogoršanja i pričekati da ono prođe pri čemu se intervencije ograničavaju na to kako osigurati sigurno okruženje u kojem će se osoba moći oporaviti i imati vrijeme koje im je za to potrebno.
Primijećeno je da se osobama s intelektualnim teškoćama često daju antipsihotici iako nemaju dijagnozu psihoze u svrhu kontrole ponašanja.

U nastavku edukacije raspravljalo se o vrlo čestim opravdanjima za korištenje mjera prisile, iako su istraživanja i praksa pokazali da opravdanja nema.
Neki od razloga zbog kojih se uobičajeni smatra da upotreba mjera prisile ima terapeutski učinak je kada je to pacijentov izbor i on sam to traži, u svrhu postavljanja granica, ako je izolacija stavljanje osobe u ugodan ambijent. Trankvilizatori imaju terapijski učinak pa sudionici smatraju njihovu upotrebu opravdanom. Međutim, praksa pokazuje da se ne smije pretpostaviti da se s osobom ne može razgovarati i umiriti je samo zbog njezine dijagnoze i stanja u kojem se nalazi. Metoda prisile predstavljaju napad na dostojanstvo osobe i narušavaju odnose. Često se navodi opravdanje da se time štiti ljude posebice u situacijama kad postoji manjak osoblja, a osoba samu sebe ozljeđuje ili želi počiniti samoubojstvo, izravni napad na osoblje, obračun među bolesnicima, utjecaj psihoaktivnih tvari i promjene svijesti zbog kojih se ne može primijeniti deeskalacijska tehnika.

Iz takvih odgovora je jasno da je upotreba mjera prisile često posljedica nedostatka osoblja pogotovo u situacijama koje zahtijevaju podršku jedan na jedan. Jedno od opravdanja je da se upotrebom mjera prisile sprečava nasilno ponašanje dok praksa pokazuje upravo suprotno: mjere prisile pojačavaju agresiju i strah, smanjuje povjerenje, potkrjepljuje paranoju, a moguće su i ozljede. Problem je u pravnoj perspektivi zbog koje bi osoblje moglo pravno odgovarati jer nisu zaštitili osobu. Jedna od zabluda je da osoblje može točno procijeniti potencijalno nasilne situacije jer je obrazovano i ima iskustvo, poznaju pacijenta i imaju pravnu obavezu zaštite. S druge strane nitko ne može predvidjeti budućnost. Ustanove uglavnom nemaju pet osoba na raspolaganju za provođenje mjera prisile kako je predviđeno pravilnikom. Druga zabluda je da su osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama iracionalne, nasilne i nepredvidive. Znanstvena istraživanja pokazuju da to nije tako već da se zbog nedovoljne edukacije teško uspostavlja komunikacija, nedovoljna je ekipiranost i poznavanje alternativnih metoda.

Najtvrdokornija je pretpostavka da je u nekim situacijama nemoguće izbjeći mjere prisile kao u slučaju pokušaja suicida, a nema osobe za podršku 1 na 1, sumračna stanja, izrazite agitacije zbog koje nije moguće uspostaviti kontakt. Dublja rasprava je pokazala da se ponovno radi o nedostatku osoblja, vremena i znanja o zahtjevnim situacijama.
Program uklanjanja fizičkog i kemijskog sputavanja *Prvo bez sile* koji se provodi u Velikoj Britaniji usmjeren je na slušanje i suradnju, direktive za buduće postupanje, fleksibilnu kulturu sigurnosti (i osoblje i korisnici su odgovorni za sigurnost okruženja), suosjećanje i skrb temeljenu na svijesti o traumi (korisnika i osoblja - izgaranja na poslu) i pozitivnu komunikaciju temeljenu na načelu oporavka. Došlo je do smanjenja bolovanja, smanjivanja sukoba, napada na osoblje i straha od

bolnice. Kliničke smjernice razvijene su u suradnji s pacijentima. Saslušavaju se osobe sa iskustvima o tome koliko je korištenje prisile traumatizirajuće. Odjeli potom preispituju koja su to ograničenja koja izazivaju sukobe. Najčešće se radi o pravilima i ograničenjima na odjelu koja vrijede za sve jednako i bez iznimke (vruća pića nisu dostupna cijelo vrijeme, televizija se isključuje u određeno vrijeme) što je često bilo uzrok sukoba. U postupku uklanjanja mjera prisile takva pravila su ukinuta ako nisu bile izravno vezane uz sigurnost. Važno je i razgovaranje i analiza toga što je dovelo do incidenta, što bi mogli napraviti da do toga ne dođe u budućnosti pri čemu se uzimaju u obzir perspektive pacijenata i osoblja. Multidisciplinarni tim koristi te informacije za planove skrbi. Razvija se i osjećaj zajednice - uzajamna pomoć, pacijenti i osoblje se sastaju i raspravljaju o tome što se događa na odjelu kako bi bili uključeni. Testiranje malih promjena prije nego ih se široko primijeni. Takvim načinom ostvareno je 27% manje napada na osoblje, iako se osoblje bojalo da će nekorištenje prisile pojačati napade na njih. Odjeli su postali sigurniji za sve. Korištenje dugotrajne segregacije i izolacije u odjelima s visokom razinom sigurnosti je i dalje velika.
Na kraju je naglašeno da je preduvjet stvaranju takvog okruženja promjena organizacijske kulture i odustajanje od pozicije moći i kontrole.

Sukladno svemu rečenom, preporučujemo:
Potrebno je u skladu s hitnom preporukom Odbora zaustaviti sve nedobrovoljne tretmane i korištenje mjera sputavanja, kako u zdravstvenim, tako i u ustanovama socijalne skrbi.
S obzirom na postojeću dvojbu vezano za potpuni prestanak korištenja mjera sputavanja i ispunjavanje hitne preporuke, **preporučujemo** da se konzultira Odbor UN-a vezano za dodatna pojašnjenja, a prije toga je potrebno na nacionalnoj razini provesti temeljitu raspravu koja će uključivati psihijatre i pravnike te osobe s mentalnim oštećenjem.

11. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

11.1. PREISPITIVANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom ne podržava nikakav oblik zamjenskog odlučivanja pa je obveza RH da kroz zakonodavne izmjene i praksu implementira konvencijska načela u segmentu očuvanja i poštivanja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom. Prema Konvenciji, osobe s invaliditetom uključuju one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Standardi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom su drugačiji od onih na koje smo dosad bili naviknuti. Donošenjem Konvencije prestala je vrijediti stara paradigma prema kojoj su invaliditet ili zdravstveno stanje bili prirodno ograničenje ljudskih prava. U skladu s tom paradigmom osobe s invaliditetom imale su pravo na poslovnu sposobnost samo ako su imale sposobnost razumijevanja i odlučivanja. Nasuprot tome čl. 12. Konvencije govori o obavezi države da osigura pravo na podršku u odlučivanju uz koju se sposobnost odlučivanja može povećati.

Podrška u odlučivanju je nešto što svi koristimo svakodnevno: kad trebamo donijeti odluku o kupnji stana ili automobila oslanjamo se na naš krug prijatelja i poznanika i prikupljamo informacije u obliku koji možemo razumjeti. Na našu mrežu podrške u odlučivanju oslanjamo se i prilikom kupnje cipela i iako nam prijateljica kaže da su cipele preskupe i da ih ionako imamo previše nitko ne dovodi u sumnju našu odluku da ih ipak kupimo iako to nije u našem najboljem interesu. Ima puno životno važnih odluka kao što je ona o odabiru partnera ili našem stilu života s kojima naši bližnji nisu zadovoljni i ne odobravaju ih, a vjerojatno ne bi ni stručnjaci da ih konzultiramo, ali budući da nemamo invaliditet takve se odluke toleriraju. Zbog toga je drugačije postupanje prema osobama s invaliditetom diskriminirajuće. I osobe s invaliditetom imaju pravo na podršku nekoga tko će na njima razumljiv način objasniti što pojedina odluka znači i kakve posljedice može imati, ali će poštovati

odluku koju donesu čak i kad se s njom ne slažu i tako omogućiti osobi da uči na temelju svojih pogrešaka kao što i svi mi.

Pravo na poslovnu sposobnost vezuje se i uz pravo da se čine pogreške i uči iz njih jer samo tako se osoba može razvijati. Pravo na poslovnu sposobnost preduvjet je ostvarivanju svih drugih prava kao što su pravo na neovisan život u zajednici uz podršku i odlučivanje o smještaju u psihijatrijsku bolnicu, kao i odlučivanje o liječenju i svim postupcima koji se provode u svrhu liječenja. Konvencija smještaj bez pristanka ili bez mogućnosti izbora smatra oblikom prisile i oduzimanja slobode.
Umjesto zaštitničkog odnosa prema osobama s invaliditetom naglasak je na njihovom osnaživanju, samozastupanju, neovisnosti, autonomiji i prije svega zadržavanju kontrole nad vlastitim životom i donošenjem odluka o njemu. Shodno tome napušta se odlučivanje u najboljem interesu osobe i zamjenjuje podrškom za samostalno donošenje odluka ili ukoliko ono nije moguće u skladu s tumačenjem želja i interesa osoba ili anticipiranim naredbama koje su kao novi institut uvedene u Obiteljski zakon 2015. godine.

U protekloj godini nastavljeno je provođenje postupaka preispitivanja poslovne sposobnosti sve sukladno odredbama čl. 557. Obiteljskog zakona kojom odredbom je određeno da će se odluke o lišenju poslovne sposobnosti donesene prema prijašnjim propisima preispitati u izvanparničnom postupku radi vraćanja poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. studenoga 2015. do 1. studenoga 2020. godine. Prema podacima MDOMSP-a do dana 30. svibnja 2019. godine pokrenuto je ukupno 5.005 postupaka preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti, za 165 osoba poslovna sposobnost je u potpunosti vraćena, za 1.045 štićenika poslovna sposobnosti je djelomično vraćena, a 11.440 postupaka je još preostalo za provesti.
Slijedom navedenog Pravobraniteljici nastavile su se obraćati osobe s invaliditetom ili članovi njihove obitelji koje su bili zabrinuti zbog pokrenutih postupaka preispitivanja poslovne sposobnosti, a sve iz razloga jer im od strane djelatnika centra za socijalnu skrb nije bilo u potpunosti objašnjeno što sam taj postupak znači. Uočeno je da stranke nisu bile upoznate sa institutom posebnog skrbnika, njegovom ulogom kao niti razlozima postavljanja posebnog skrbnika. Nedostatak informacija budio je strah i nepovjerenje dosadašnjim skrbnicima, na način da su isti sumnjali u svoju dosadašnju ulogu i posao koji su obavljali. Nadalje, nepoznavanje ovlasti i dužnosti posebnog skrbnika dovodilo je i do toga da su stranke izjavljivale žalbu na rješenje o imenovanju posebnog skrbnika koje žalbe su bile bezpredmetne i samo su dodatno opterećivale drugostupanjsko tijelo.

<u>Primjeri iz prakse:</u>
Uredu se obratila majka čiji je sin osoba u potpunosti lišene poslovne sposobnosti kojem je ujedno skrbnica, navodeći da je CZSS pokrenuo postupak preispitivanja poslovne sposobnosti. Ističe da sin boluje od organskog sumanutog poremećaja i da je i dalje u teškom stanju, da nije sposoban brinuti za sebe da redovito ide na kontrole i da uzima terapiju jer ona brine o svemu. Nezadovoljna je jer smatra da CZSS time što je pokrenuo postupak preispitivanja poslovne sposobnosti ne štiti interese njezinog sina.

Uredu su se obratili roditelji djevojke u potpunosti lišene poslovne sposobnosti koji su izjavili žalbu na rješenje o imenovanju posebnog skrbnika obzirom da su revoltirani činjenicom da nakon što je njihovoj kćerki utvrđen teški invaliditet, da kontrolni pregled nije potreban, da je teže mentalno retardirana, teško pokretna, nerazumljivog govora potpuno nesposobna skrbiti o sebi da se mora podvrgnuti postupku preispitivanja poslovne sposobnosti.

U odnosu na takve pritužbe upoznavali smo stranke kako je CZSS bio dužan pokrenuti postupak preispitivanja poslovne sposobnosti jer se radi o zakonskoj obvezi. Naime, aktualni Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15 i 98/19) ne poznaje institut potpunog oduzimanja poslovne sposobnosti te je u skladu s navedenim u čl. 557. Obiteljskog zakona određeno da će se odluke o lišenju poslovne sposobnosti donesene prema prijašnjim propisima preispitati u izvanparničnom

postupku radi vraćanja poslovne sposobnosti u razdoblju od 1. studenoga 2015. do 1. studenoga 2020. godine. U skladu a tim centar za socijalnu skrb prebivališta, odnosno boravišta štićenika dužan je po službenoj dužnosti pokrenuti postupak preispitivanja poslovne sposobnosti.

Što se tiče posebnog skrbnika, on se postavlja radi zaštite prava i interesa štićenika i izbjegavanja sukoba interesa, a sve u skladu sa odredbama čl. 241. i 242. Obiteljskog zakona.
Pokušavali smo strankama objasniti da sama činjenica pokretanja postupka preispitivanja poslovne sposobnosti ne znači da osobi na koju se preispitivanje odnosi pomoć i podrška više nije potrebna, iako je to zapravo bila dužnost djelatnika centra za socijalnu skrb.

Primjer iz prakse:
Muškarac u potpunosti lišen poslovne sposobnosti, kojem je skrbnik supruga s kojom nije u dobrim odnosima obratio nam se za pomoć. Navodi da je predao zahtjev CZSS za pokretanje postupka preispitivanja poslovne sposobnosti i zahtjev za promjenom skrbnika. Postupak za preispitivanje poslovne sposobnosti pokrenut je pred sudom i imenovana mu je posebna skrbnica. Navodi da sa posebnom skrbnicom nije imao prilike osobno razgovarati i da mu je telefonom rekla da će osobno razgovarati tek kad dobiju poziv za ročište pred sudom. Nezadovoljan je jer želi da se ročište što skorije zakaže i da se postupak požuri, te traži informacije o tome koje sve dokaze treba prikupiti. Nezadovoljan je i činjenicom što CZSS ne želi odlučiti o zahtjevu za promjenom skrbnika dok se ne okonča postupak preispitivanja poslovne sposobnosti, unatoč tome što ih upozorava da sa suprugom nije u dobrim odnosima i da želi razvod braka.

U skladu s navedenom pritužbom upućena **je preporuka posebnoj skrbnici da bez obzira što još uvijek nije zakazano ročište pred sudom da obavi razgovor sa svojim štićenikom, da ga upozna sa načinom vođenja postupka pred sudom, da mu objasni koje su njegove procesne mogućnosti, koji dokazi bi mogli biti relevantni i da u konačnici pribavi poslovni broj predmeta i uputi sudu požurnicu za zakazivanje rasprave.** Smatramo da je takav način komunikacije između štićenika i posebnog skrbnika ključan za stjecanje odnosa povjerenja i međusobnog uvažavanja. Ovdje osobito valja napomenuti da su često osobe lišene poslovne sposobnosti zapravo osobe s psihijatrijskim dijagnozama koje su već po naravi svoje bolesti nepovjerljive, nestrpljivije stoga je komunikacija i dostupnost veoma važna u stvaranju odnosa povjerenja. Nedopustivo je da ponekad osobe u odnosu na koje se postupak preispitivanja poslovne sposobnosti provodi kažu kako su posebnog skrbnika vidjele prvi puta u sudnici, ili kako je u sudnici bila neka osoba za koju nisu ni znali tko je i koja s njima uopće nije razgovarala.

Praksa Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pokazuje da se lišavanje poslovne sposobnosti odnosno imenovanje skrbnika često pokreće zbog nedostatka usluga podrške u zajednici: čak i kad osoba ima svoj stambeni prostor, ali joj je za kontrolu uzimanja terapije ili samostalan život potrebna podrška druge osobe, imenovat će joj se skrbnik radi njezine zaštite. Skrbnik u takvim situacijama najčešće donosi odluku o smještaju u ustanovu jer se samo u ustanovi može dobiti potrebna podrška. Lišavanje poslovne sposobnosti zapravo predstavlja građansku smrt i osoba prestaje postojati pred zakonom i njezine odluke više ne proizvode nikakve pravne učinke. Znatan broj tako teškog kršenja prava ove skupine osoba s invaliditetom prevenirao bi se odnosno za lišavanje poslovne sposobnosti ne bi bilo potrebe kad bi država razvila druge oblike podrške osobama kojima je ona potrebna kao što je na primjer usluga osobne asistencije u kojima bi asistenti pružali podršku osobi u obavljanju aktivnosti koje im predstavljaju teškoću, mobilni timovi za pružanje medicinske njege i pomoći u npr. uzimanju terapije. Zbog nepostojanja takvih sustava podrške osobe koje npr. imaju svoj vlastiti stan, ali im treba podrška za primjerice uzimanje terapije ili pospremanje stana lišava se poslovne sposobnosti i smještava ih se kod nekog pružatelja usluge gdje će dobivati tu podršku po cijenu potpunom gubitka svoje autonomije.

Postupak za lišenje poslovne sposobnosti često iniciraju i članovi obitelji, upravo zbog vlastite nemoći i neznanja, nesposobnosti prihvaćanja da i osobe s invaliditetom imaju sva prava koja pripadaju i svim ostalim ljudima, osobito zbog straha od gubitka nekog od prava iz sustava socijalne skrbi, kao što je status roditelja njegovatelja ili statusa njegovatelja gdje upravo vrlo često dolazi do stavljanja interesa roditelja i članova obitelji ispred interesa osobe s invaliditetom.

11.2. LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

11.2.1. Lišenje poslovne sposobnosti kao alat za ograničavanje prava na izbor

Primjer iz prakse: *Ured pravobraniteljice zaprimio je pisanu pritužbu djevojke s invaliditetom i njezinog partnera s kojim je u emocionalnoj vezi, a kojoj roditelji brane da ostvaruje s njim susrete, druženja, emocionalne odnose i drugo. Djevojka je navela kako zbog pritiska obitelji nema pravo na vlastiti izbor načina života i odabira partnera. Čovjeka kojeg je upoznala putem društvene mreže i smatra ga svojim prijateljem, emotivnim partnerom, a potencijalno i životnim partnerom, ali zbog protivljenja obitelji nije niti u mogućnosti pobliže ga upoznati i odlučiti o naravi njihovog daljnjeg odnosa.*

Zbog spomenutih teškoća o cjelokupnoj obiteljskoj situaciji zatražili smo detaljno izvješće CZSS. Iz izvješća centra saznajemo da djevojka boluje od cerebralne paralize, u invalidskim je kolicima i majka za nju ostvaruje status roditelja njegovatelja. Iz nalaza koji su nam dostavili proizlazi da su prilikom prve posjete ukazali roditeljima da je ona slobodna osoba u donošenju svojih odluka jer nije lišena poslovne sposobnosti. Nejasno je kako je ova konstatacija uopće ušla u komunikacijski prostor između djelatnika i roditelja, obzirom da je izrečena nakon opisa sukoba između djevojčine želje da ostvari vezu i stava roditelja da odabranik nije kvalitetna osoba za njihovu kćer. U tom kontekstu Centar za socijalnu skrb nije se usmjerio na stručni rad sa jednom i drugom stranom, nije započeo sa savjetovanjem i pomaganjem radi prevladavanja obiteljskih teškoća, nego se roditeljima ukazuje da se tu ne može ništa „jer djevojka nije lišena poslovne sposobnosti“, što sugerira zaključak da se valjda „tu nešto može samo ako je osoba lišena“. Navedeno je dovelo do toga da je majka djevojku doista odvela psihijatru, da je razgovor sa psihijatrom obavila majka, što je u konačnici dovelo do toga da je u nalazu utvrđeno: *“Kako bi se spriječila eksploatacija predlažem pri nadležnom CZSS pokrenuti postupak za lišenje poslovne sposobnosti osobe institutom skrbništva“,* unatoč tome što psihijatar u anamnezi ne opisuje niti jedno duševno stanje ili raniji postupak koji bi upućivao da djevojka ugrožava neko svoje pravo ili interese, nego navodi*: „…. Pri svijesti, uredne orijentacije u svim pravcima, psihomotorno mirna, u intrapsihičkoj tenziji, kontakt bez poteškoća, kognitivno i bihevioralno je organizirana, jednostavniji ustroj osobnosti, ne nalazi se auto niti heteroagresivnosti, nekritična, smanjenog uvida“*. Veliki dio anamneze liječnica posvećuje opisu partnera (imenom i prezimenom) koji je liječnici dala majka, a iz kojega valjda proizlazi da on nije prikladna osoba za djevojku, te je stoga opravdano spriječiti „eksploataciju“.

Po dostavljenom prijedlogu stručni tim CZSS doista je postupao te je tek po intenzivnom uključivanju i angažmanu Pravobraniteljice odustao od podnošenja prijedloga za lišenje poslovne sposobnosti.

Iako kod ove djevojke nije utvrđena dijagnoza duševne bolesti niti su dokazani raniji postupci kojima ona ugrožava neki svoj interes, Centar za socijalnu skrb razmatrao je potrebu pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti, a da istovremeno nije razmotrio najvažnije pitanje - na koji bi to način institut skrbništva riješio problem prava na slobodu kretanja, druženja, emocionalnih odnosa i osobnih izbora. Centar za socijalnu skrb dužan je odgovoriti na pitanje na koji način bi lišenje poslovne sposobnosti moglo spriječiti uspostavljanje i održavanje emocionalne veze ili želju za zajedničkim životom.

Postavlja se pitanje da li bi za bilo koju drugu osobu bez invaliditeta psihijatar predložio postupak za lišenje poslovne sposobnosti zbog toga što je potencijalni partner možda alkoholičar i bez imovine, a

roditelji brane viđanje s tim čovjekom. Da li za osobu bez invaliditeta centar za socijalnu skrb odlučuje o pokretanju postupka lišenja poslovne sposobnosti kako bi se spriječilo uspostavljanje i održavanje emocionalne veze s nekom osobom zbog stava okoline da njezina odluka u stvari nije mudra, jer potencijalni partner možda nije dovoljno kvalitetan. Potencijalno krivi izbor partnera ne može biti osnova za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnost, svaka osoba, pa i osoba s invaliditetom, ima pravo ostvarivati prijateljske i emotivne veze, ima pravo na želje, misli i osjećaje, na dobre ili loše izbore, a osoba s invaliditetom ima pravo na osnaživanje i jačanje kapaciteta za donošenje kvalitetnih izbora.

Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori", br. 06/07, 03/08 i 05/08) obvezuje na jednakost pred zakonom, odnosno traži od država potpisnica da prihvate da osobe s invaliditetom imaju pravnu i poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života, odnosno da im država osigura pravo na podršku u odlučivanju uz koju se sposobnost odlučivanja može povećati. Prema Konvenciji država je dužna poduzeti mjere usmjerene na osiguravanje pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 16. govori o obavezi poduzimanja svih prikladnih zakonskih, upravnih, socijalnih, obrazovnih i drugih mjera zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte vezane uz spol. Svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svojega tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima (čl. 17.). Potrebno je osigurati na jednakoj osnovi s drugima prihvaćanje prava svih osoba s invaliditetom, koje su u dobi za brak, da sklope brak i zasnuju obitelj na osnovi slobodne i potpune suglasnosti budućih bračnih partnera (čl. 23.). Prema Obiteljskom zakonu sud će punoljetnu osobu koja se zbog duševnih smetnji ili drugih razloga nije sposobna brinuti o nekom od svojih prava, potreba ili interesa, u tom dijelu lišiti poslovne sposobnosti. Prema UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom kao i EU Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti predstavlja miješanje države u osobni život pojedinca. Stoga svatko u postupku lišavanja poslovne sposobnosti (CZSS, sud, psihijatar, vještak i dr.) treba promišljati da li osoba s duševnim smetnjama zaista ugrožava neki osobni interes ili pravo i da li će se postavljanjem skrbnika to pravo i interes zaista zaštititi. Treba utvrditi koji je to interes ozbiljno ugrožen, dokazati da zbog duševne bolesti i drugih razloga osoba ne može sama štititi svoje pravo i interes, odnosno obrazložiti zašto je baš skrbništvo rješenje za funkcioniranje koje je potaklo pokretanje takvog postupka.

Zaključili smo da je djevojka iz gore opisanog slučaja doista bila izložena diskriminaciji po osnovi invaliditeta, a što je u Republici Hrvatskoj zabranjeno, da su njezina prava bila teško povrijeđena, zbog čega je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sukladno svojim zakonskim ovlastima izdala upozorenje nadležnom CZSS-u te uputila preporuku da se izradi individualni plan promjene kojim će se predvidjeti oblici i načini pružanja savjetodavne pomoći djevojci, intenzivne podrške obitelji u krizi s ciljem unaprjeđivanja obiteljskih odnosa i prevladavanja kriznih situacija odnosno obiteljskih poteškoća.

11.2.2. Lišenje poslovne sposobnosti kao alat za smještaj u instituciju

Ured pravobraniteljice i nadalje je nastavio zaprimati pritužbe osoba lišenih poslovne sposobnosti koje Centar želi smjestiti u instituciju, stoga ih se lišava poslovne sposobnosti u segmentu donošenja odluke o mjestu življenja.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratio gospodin (42), djelomično lišen poslovne sposobnosti, skrbnik mu je djelatnica Centra, naveo je da je nedavno bio na ponovnom vještačenju radi postupka preispitivanja poslovne sposobnosti, ali ne u cilju vraćanja određenih segmenata već naprotiv lišenja u djelu odlučivanja o smještaju. Stranka smatra da dobro funkcionira, unatoč psihičkoj bolesti u*

razdobljima remisije, u kojim slučajevima završi na hospitalizaciji. Smatra da mu je potrebna pomoć oko pronalaska zaposlenja ili kakvih aktivnosti .

U predmetu je zatraženo detaljno izvješće CZSS iz kojeg izvješća je vidljiv detaljan popis svih njegovih hospitalizacija, policijskih intervencija i susjedskih prijava. U izvješću Centra nije opisan niti jedan stručni postupak usmjeren na podršku i pomoć stranci, nije opisano što je skrbnik poduzimao u pogledu brige o zdravlju, odnosno unapređenju njegova zdravlja, što je poduzeto u vezi njegovih bojazni oko obiteljskih problema (imovina njegove majke pod kontrolom je i upravljanjem ujaka, a ona se zbog svoje bolesti nije u mogućnosti oduprijeti bratu i samostalno odlučivati o svojoj imovini). Nije iz izvješća vidljivo što je skrbnik poduzimao u cilju osiguravanja psihosocijalne podrške koja bi se naslanjala na intenzivno bolničko i medikamentozno liječenje niti da li je bilo pokušaja uključivanja u programe za liječenje ovisnosti, niti je vidljivo da je dosadašnja skrbnička zaštita u bilo čemu doprinijela kvaliteti života stranke ili ga zaštitila.

Život u instituciji za čovjeka nije prirodan. Boravkom štićenika u ustanovi neće se postići takvo zdravstveno stanje da bi on kasnije funkcionirao samostalno, prvenstveno stoga što „rehabilitacijski“ postupci koji se provode u ustanovi nisu niti usmjereni na postizanje ovog cilja, nego na prilagodbu životu unutar institucije.
Ustanove provode svoj program i pružaju svoje usluge, odsutnost agresivnog ili „povišenog“ ponašanja, prituživanja, nezadovoljstva, uz sudjelovanje u aktivnostima koje institucija nudi smatra se poboljšanjem funkcioniranja korisnika, prilagodbom institucionalnim uvjetima života i ne povezuje se s mogućnošću izlaska.

Unatoč činjenici da je Obiteljski zakon, s ciljem približavanja zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, izmijenjen na način da ističe kako je zaštitu osoba s invaliditetom potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama prije nego što se donese odluka o pokretanju postupka za lišenje poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti, još uvijek u praksi svjedočimo nepoštivanju ove odredbe i stavu da je bolje pogriješiti i pokrenuti ovaj postupak kršeći tako ljudska prava osobe s invaliditetom, nego ga propustiti pokrenuti riskirajući tako mogućnost da osoba s invaliditetom ostane bez zaštite koja joj je možda potrebna.

Prema nacionalnom zakonodavstvu, osoba koja je u lišena poslovne sposobnosti u dijelu „odlučivanja o smještaju“ može se smjestiti u ustanovu socijalne skrbi bez njezinog vlastitog pristanka, odnosno uz pristanak njezinog skrbnika. S obzirom na to da je takvoj osobi ograničena sloboda kretanja i onemogućen izlazak iz institucije, da nema redovitog preispitivanja odluke o smještaju te da osoba nema na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava, odnosno pristup pravosuđu, mišljenja smo da je ovakvim postupanjem ona zapravo lišena slobode. S druge strane, osoba s invaliditetom, s težim duševnim smetnjama, ako se prisilno smješta u psihijatrijsku ustanovu u sustavu zdravstva, sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ima pravo da njezino zadržavanje preispita sud, a odluka, odnosno postojanje razloga za prisilno zadržavanje povremeno će se preispitati.

Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 1 (2014.) na čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navodi kako je … *„Segregacija osoba s invaliditetom u ustanovama i dalje sveprisutan i opasan problem koji krši niz prava zagarantiranih Konvencijom. Problem je pogoršan rasprostranjenim lišavanjem poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom, što omogućuje drugima da daju suglasnost za njihovo stavljanje u institucionalna okruženja. (…)“*.

U Smjernicama o čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navodi se kako je prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode.

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u čl. 5. st. 4. navodi kako svatko tko je lišen slobode ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja, odnosno o puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito. Stoga, zatvaranje osobe toliko je teška mjera da je opravdana samo ako su bile razmatrane i provedene druge, blaže mjere, ali je utvrđeno da su one nedovoljne za zaštitu osobnog ili javnog interesa koji bi mogao zahtijevati da osoba o kojoj je riječ bude lišena slobode.

Iz izvješća nadležnog Centra, nije vidljivo na koji način stranka teško ugrožava svoja prava ili interese neprimjerenim ponašanjima koja su u izvješću opisana kao: boravak (susjedima nepoznatih) osoba u njegovom stanu koji tulumare i puštaju glasnu glazbu, bacanje stvari s balkona, vikanje, urlanje, mokrenje po dvorištu, lupanje po željeznoj ogradi stubišta po noći, neovlašteni ulazak u helikopter HP i nekontrolirano mahanje rukama i vrćenje glavom, te na koji se način dokazala razmjernost opisanih postupaka s odlukom o oduzimanju slobode trajnim smještajem u ustanovu, obzirom da se uglavnom radi o postupcima s obilježjima lakših prekršaja. Iz izvješća nije vidljivo da su protiv njega u odnosu na navodne „ozbiljne prijetnje smrću“ poduzeti zakonom predviđeni postupci u kojima bi se potvrdilo a onda i sankcioniralo počinjenje jednog takvog ozbiljnog kaznenog djela.

U Smjernicama o čl. 14. Konvencije koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine navodi se kako je omogućavanje zadržavanja osoba s invaliditetom na temelju smatrane opasnosti osoba za sebe ili za druge u suprotnosti s čl. 14. Prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti je s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode.

Isto tako upućujemo i na obavezu provedbe testa opravdanosti miješanja u obiteljski život, obzirom da temeljem čl. 16. Ustava RH ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju. U konkretnom slučaju, ovaj Ured nije mogao na temelju dostavljenih podataka utvrditi da bi pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o smještaju u ustanovu socijalne skrbi bilo „zakonito, razmjerno cilju koji se želi postići i nužno u demokratskom društvu“, obzirom da nije dokazana takva težina duševnih smetnji zbog kojih stranka drastično ugrožava vlastita prava ili život a da su ranije neuspješno pokušane druge mjere pomoći i zaštite.
Smještaj u ustanovu socijalne skrbi u praksi i realitetu Republike Hrvatske nema perspektivu oporavka, izlaska i ostvarenja svrhe života jedne osobe, stoga predstavlja drastičnu mjeru za čije poduzimanje treba prethodno vrlo ozbiljno dokazati njezinu opravdanost.

Pravobraniteljica je stoga **uputila preporuku nadležnom Centru da se dodatno i detaljno preispita opravdanost pokretanja postupka proširenja lišenja poslovne sposobnosti,** a dodatni napori usmjere na pružanje intenzivne stručne podrške pojedincu i obitelji, koristeći osobne potencijale štićenika, sve dostupne resurse u zajednici, te tako osigura imenovanom uživanje temeljnih ljudskih prava.

Skrbnik u sukobu interesa
Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je zaprimila nekoliko pritužbi koje se odnose na pojedine pružatelje usluge organiziranog stanovanja i to iz razloga što su pojedini njihovi zaposlenici skrbnici korisnicima usluge na način da je iskazano nezadovoljstvo bilo samih štićenika, bilo od strane trećih osoba koje su ukazale na mogućnost zlouporabe takvog položaja.

Potaknuti navedenim, prikupili smo informacije o svim pružateljima usluga organiziranog stanovanja, te smo od istih zatražili podatke o korisnicima usluge organiziranog stanovanja kojima su skrbnici zaposlenici pružatelja usluge. Dobiveni podaci pokazali su da je kod pružatelja usluga organiziranog

stanovanja kojima je osnivač RH, rjeđe slučaj da netko od zaposlenika pružatelja usluge bude ujedno i skrbnik, te da se uglavnom radi o jednom ili maksimalno dvoje korisnika.

Kod pružatelja usluga organiziranog stanovanja drugih osnivača situacija je nešto drugačija, odnosno posebno se ističu dva pružatelja usluge i to Centar za inkluziju i socijalne usluge iz Bjelovara kod kojeg su u čak 11 slučajeva skrbnici zaposlenici tog Centra, te Udruga za promicanje inkluzije gdje je za 19 štićenika skrbnik osoba zaposlena u istom tom Centru za inkluziju. Posebno ističemo kako smo utvrdili da je jedna fizička osoba skrbnica za 19 osoba. Postavlja se pitanje da li jedna osoba doista može savjesno i odgovorno obavljati toliki broj skrbništva, te nije li na taj način uloga skrbnika dovedena u rang „profesionalnog zanimanja“? Može li skrbnička zaštita na ovaj način biti individualizirana i u skladu s dobrobiti skrbništva? Stav je Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da ne može.

Naime, u ovakvim situacijama dolazi do kršenja odredbe čl. 248. st. 1. toč 3. Obiteljskog zakona („Narodne novine“, br.103/15 i 98/19) koja govori o tome da skrbnik ne može biti osoba čiji su interesi u suprotnosti s interesima štićenika. Postavlja se pitanje da li bi doista korisnik usluge organiziranog stanovanja mogao svom skrbniku kao zaposleniku pružatelja te usluge iznijeti pritužbu na samu tu uslugu. Naime, prilikom dostave zatraženih podataka pojedini pružatelji usluga već su sami naveli da sukladno svojim smjernicama i principima koji se odnose na mogući sukob interesa nitko od njihovih zaposlenika nije skrbnik korisnicima usluge organiziranog stanovanja. Prema tome očito je da kod pojedinih pružatelja usluge organiziranog stanovanja već postoji razvijena svijest o tome, međutim radi se o pitanju važnost kojeg ne smijemo prepustiti svakom pojedinom pružatelju usluga, već treba dati ujednačen odgovor, za koji već imamo temelj u čl. 248. Obiteljskog zakona.

Ono što također uočavamo prilikom obilazaka na terenu jest da kada se radi o korisnicima bilo koje vrste usluge organiziranog smještaja, bilo da se radi o organiziranom stanovanju, udomiteljskim obiteljima, domovima i slično da socijalni radnici centra za socijalnu skrb nadležnog za korisnika veoma rijetko dolaze u obilazak tih istih osoba. Tako naprimjer možemo analizirati podatke koje nam je dostavio Centar za inkluziju i socijalne usluge iz Bjelovara u kojem slučaju devet njihovih korisnika ima za skrbnika nekog od zaposlenika pružatelja usluge. Također dostavljena su nam i evaluacijska izvješća za te korisnike iz kojih proizlazi da je samo jednog korisnika od njih devet u protekloj godini obišao nadležni centar za socijalnu skrb. Prema tome, vidljivo je da ti korisnici doista nemaju mogućnost iskazati svoje stvarno nezadovoljstvo pružateljem usluge i iznijeti svoje primjedbe osobito ako se primjedbe i prigovori odnose na same zaposlenike.

Mišljenje je Pravobraniteljice da ovdje ostaje previše prostora za zlouporabu prava te da svi moramo zajedno raditi kako bi se isto svelo na najmanju moguću mjeru, stoga je preporuka Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom da se izbjegava imenovanje za skrbnika osobe koja je zaposlenik pružatelja usluge koju osoba s invaliditetom koristi, a sve kako bi izbjegli i najmanju moguću zlouporabu čl. 248. Obiteljskog zakona. Slijedom navedenog istraživanja upućena je **preporuka** Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku da sukladno ovoj preporuci centrima za socijalnu skrb dostavi uputu o obaveznom preispitivanju svih akata o imenovanju skrbnika kada je skrbnik zaposlenik pružatelja usluge smještaja, pri čemu treba voditi računa da se kod izbora osobe skrbnika treba izbjeći zlouporabu i eventualni sukob interesa, kako to nalažu gore citirane odredbe Obiteljskog zakona kao i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) kao i da ograniči broj skrbništva po skrbniku na maksimalan broj od tri štićenika, sve s ciljem kako bi se ta uloga mogla obavljati što kvalitetnije, posvećenije i sa što manje mogućnosti zlouporabe.

12. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Od ratifikacije Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nisu poduzete aktivnosti s ciljem razvijanja usluga koje bi bile na raspolaganju roditeljima s invaliditetom, kroz koje bi im se pružila pomoć u izvršavanju roditeljskih dužnosti, čime bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta.
Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine koja je donesena u travnju 2017. godine također nisu predviđene mjere s ciljem razvoja usluga potrebnih za podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom. Opisano područje djelovanja više je usmjereno na podršku roditeljima odnosno obiteljima u kojima žive djeca s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom, dok nema mjera usmjerenih k osiguravanju podrške osobama s invaliditetom kao roditeljima. U Ciljevima i očekivanim ishodima djelovanja vezano uz roditeljstvo osoba s invaliditetom navodi se samo jačanje svijesti društva o pravu osoba s invaliditetom na partnerske odnose, brak, roditeljstvo i obitelj, odnosno jačanje svijesti o potrebi poštivanja prava na obiteljski život i o značaju kvalitetnog obiteljskog života za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom te osiguravanje pristupačnih informacija o spolnim i reproduktivnim pravima svim osobama s invaliditetom u svrhu poticanja ostvarivanja roditeljskih prava. Da bi se ostvarili Ciljevi i očekivani ishodi Nacionalne strategije, odnosno da bi se roditeljima s invaliditetom zajamčilo pravo na roditeljstvo i obitelj, kao i kvalitetan obiteljski život, potrebno im je osigurati podršku.

Pravobraniteljica je 2019. godine zaprimila pritužbe roditelja, osoba s invaliditetom koji zbog svog invaliditeta nisu u mogućnosti ostvarivati sadržaje roditeljske skrbi, štoviše u nekim slučajevima budu i lišeni iste. Osobito nerazumijevanje sustava postoji za osobe s teškoćama mentalnog zdravlja.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratila odvjetnica iz Osijeka, punomoćnica majke protiv koje se vode postupci radi lišenja prava na roditeljsku skrb i to u odnosu na dvoje djece, koja su joj oduzeta - prvo već nakon 15 dana od rođenja, i drugo nakon samo pet dana. Majka ima laganu mentalnu retardaciju, a stručnjaci iz Poliklinike Grada Zagreba njezine su roditeljske kompetencije opisali: „ Majka ima ozbiljna ograničenja roditeljskih kapaciteta, što vještaci procjenjuju trajnim i nekorigibilnim stanjem, što ju trajno i u potpunosti isključuje kao adekvatnog skrbnika djeteta. Njezina specifična vulnerabilnost koja proizlazi iz lake mentalne retardacije i nepovoljnih razvojnih okolnosti (koje ju čine emocionalno nestabilnom), održava se i na roditeljske kapacitete. Ona iako načelno zna nabrojati koje su osnovne djetetove potrebe, ne raspolaže potrebnim znanjima, vještinama, spretnošću, pregledom nad ukupnom situacijom da se na adekvatan način postavi i brine od djetetu. Slabo je kapacitirana za rješavanje problema, sugestibilna je, nesamostalna, ovisna o drugima.“*

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zalaže se za očuvanje obitelji kad je god to moguće, što je u skladu ne samo s Obiteljskim zakonom („Narodne novine“, br. 103/15), Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 6/07, 03/08 i 05/08) već i Konvencijom Vijeća Europe o zaštiti temeljnih ljudskih prava i sloboda („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 18/97, 06/99, 14/02, 13/03, 09/05, 01/06 i 02/10) te smatra da miješanje države u obiteljski život mora biti minimalno, utemeljeno na zakonu i samo u slučajevima kada je to nužno. Činjenica postojanja invaliditeta kod roditelja ne smije biti odlučujuća za ograničavanjem njihovih roditeljskih prava, štoviše takvim je roditeljima potrebno pružiti pomoć i podršku od strane stručnih službi kako bi razvili i osnažili roditeljske kapacitete, a sve kako bi se spriječilo odvajanje djeteta od roditelja, a koje obveze je Republika Hrvatska preuzele ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Prijedlog Centra za socijalnu skrb kojim je pokrenut postupak žurnog izdvajanja i smještaja izvan obitelji u odnosu na mlt. djecu čini se preuranjen, obzirom da roditeljima nije omogućeno da pokušaju brinuti o novorođenčetu i ostvariti se kao roditelji. Iz obrazloženja prijedloga nije razvidno što je to točno država učinila, odnosno Centar za socijalnu skrb da omogući majci

unaprjeđenje roditeljskih vještina i kompetencija. Iz dostavljenog izvješća Centra nije vidljivo da li je majci na njoj razumljiv način pokušao netko objasniti što točno briga za novorođenče podrazumijeva, što je sve potrebno pribaviti, kako se pravilno brinuti za dijete.
Da li se navedeno moglo postići pojačanim nadzorom u prvim tjednima života s novorođenčetom?

Nedopustivo je da se obveze države preuzete međunarodnim konvencijama prebacuju na teret društva, osobito ako se uzme u obzir da su roditelji neposredno prije rođenja djeteta nabavili kolica, nosiljku, ležaljku, higijenske potrepštine, a što je vidljivo iz socijalne anamneze. Također iz obrazloženja prijedloga za lišenje roditeljske skrbi nije jasno koji su to konkretno rizici za dijete, osim paušalnog navoda „život, zdravlje i dobrobit djeteta". Nadalje okolnost da je starije dijete, mldb. kćer izdvojena davne 2009. godine iz obitelji, dok je majka bila u braku s drugim partnerom ne može biti odlučujuća za izdvajanje drugo dvoje djece, i to već iz samog rodilišta i bez da je uopće roditeljima pružena prilika. Protek vremena i drugi životni partner zasigurno su okolnosti koje su mogle bitno utjecati na postupke majke. Nadalje, jedno od izdvojene djece smješteno je u udomiteljsku obitelj na području grada Zagreba, čime je roditeljima koji su slabijih imovinskih prilika automatski onemogućeno stvaranje bilo kakve emocionalne veze s djetetom, a što im se onda u konačnici i zamjera od strane stručnjaka Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba. Postavlja se pitanje da li je doista učinjeno sve kako treba da bi se održala obitelj i da bi se ostvarile emocionalne veze roditelja i djece?
Naime, Europski sud za ljudska prava u svojim je odlukama koje se odnose na povrede čl. 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a to je pravo na privatan i obiteljski život, iznio neka svoja zanimljiva stajališta. Tako npr. u predmetu S.S. protiv Slovenije, broj zahtjeva 40938/16 u kojem u konačnici nije utvrđena povreda prava od strane države Slovenije, vidljivo koji su sve oblici podrške od strane njihove socijalne službe pružene majci (također se radilo o osobi s invaliditetom) prije no što je ipak došlo do izdvajanja djeteta iz obitelji.
U spomenutom predmetu u tijeku je postupak pred sudom te su sve nade usmjerena da će sud kao neovisno i nepristrano tijelo prepoznati povrede koje su učinjene, no intencija Pravobraniteljice je potaknuti Centar za socijalnu skrb da vodi računa o zaštiti prava osoba s invaliditetom, da im pruža povećanu podršku u ostvarivanju njihovih roditeljskih prava te da ispunjava obveze koje je država preuzela Konvencijom o zaštiti prava osoba s invaliditetom.
Iz spomenutog primjera jasno je vidljivo da nedostaje usluga u zajednici, stručnjaka na terenu koji bi obilazili roditelje kojima je pomoć potrebna, učili ih kako brinuti o djeci, radili na unaprjeđenju njihovih roditeljskih vještina, dolazili u povremene kontrole, korigirali ih i u njihovim nedostacima i slično. Nepostojanje adekvatnog sustava podrške osobama s invaliditetom u obavljanju njihovih roditeljskih kompetencija koje dovodi do ograničavanja njihovih prava predstavlja diskriminaciju.

Unatoč brojnim prijedlozima i upozorenjima Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te ukazivanju na konkretne slučajeve u kojima postoji opasnost za oduzimanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta i nepostojanja podrške, na zakonodavnoj razini nisu poduzete mjere kako bi se odredbe Konvencije implementirale u nacionalno zakonodavstvo i time osigurao ravnopravni položaj.

Primjer iz prakse*: Pravobraniteljici se obratila majka, oboljela od multiple skleroze, a radi diskriminacije u postupku pred sudom radi donošenja odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti. Naime, unatoč činjenici što je sudu bilo poznato da majka, osoba s invaliditetom koja se kreće isključivo uz pomoć kolica te živi na drugom katu zgrade bez dizala, susrete i druženje s kćerkom odredio je u prostorijama Centra za pružanje usluga u zajednici. Stranka je smatrala da odabir mjesta susreta koji je njoj teško dostupan predstavlja grubo kršenje obveze razumne prilagodbe prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom jer se stranci time zapravo onemogućava ostvarivanje njezinih roditeljskih prava.*

Pravobraniteljica je smatrala kako sud prilikom odlučivanja o načinu susreta i druženja nije vodio računa da se radi o specifičnoj situaciji koju je potrebno prilagoditi individualnom slučaju, što je bilo potrebno ispraviti slijedom čega je upućena preporuka nadležnom centru za socijalnu skrb. Pravobraniteljica je naglasila da Konvencija određuje da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države potpisnice će poduzeti sve primjerene korake za osiguravanje razumne prilagodbe. Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima. Predloženo je da Centar za socijalnu skrb prilikom davanja svojeg mišljenja o susretima i druženjima uzme u obzir zapreke koje se javljaju za osobu s invaliditetom i mjere koje je moguće poduzeti da bi se iste otklonile.

Informacije o kršenju prava roditelja s invaliditetom, Pravobraniteljica zaprima i od strane udruga s kojima surađujemo. Tako nas je Udruga Roda obavijestila o primjeru na kojem su oni radili. *Tijekom 2019. godine u udrugu se javila majka predškolskog djeteta koja se zbog progresivne bolesti iznimno teško kreće. Majka je imala 80% invaliditet i kretala se vrlo teško i pomoću hodalice. S obzirom na to da je tek doselila u grad u kojemu nije imala prijatelja i rodbinu, a suprug je bio na radu u inozemstvu, tražila je pomoć za odvođenje djeteta u vrtić, boravak s djetetom na igralištu/parku i povratak djeteta kući. Nakon razgovora s majkom upućen je dopis gradonačelniku grada u kojemu majka živi s molbom da osigura iz gradskog proračuna sredstva za osobu koja bi povremeno pomagala majci u aktivnostima koje zahtijevaju hodanje. Međutim, grad nije imao razumijevanja uz objašnjenje da majka nema pravo na osobnog asistenta, a dijete je zdravo pa prema tome niti djetetu nije potreban asistent.*

Pravobraniteljica kontinuirano zaprima slične pritužbe, odnosno zamolbe za pomoć roditelja s invaliditetom koji nisu u mogućnosti posve samostalno i bez podrške društva ostvarivati sva svoja roditeljska prava. Za to im je potreba pomoć društva u smislu osiguravanja različitih usluga, ovisno o njihovim individualnim potrebama koje su različite, ovisno o vrsti i težini oštećenja, životnim okolnostima i slično. Valja napomenuti da se ovdje ne radi o osiguravanju djetetu boravka u dječjem vrtiću, jer se ovdje radi o drugačijim tipovima podrške, odnosno podršci koja je roditeljima potrebna da bi dijete doveli do vrtića, odnosno podršci koja im je potrebna kod kuće, prilikom obavljanja pojedinih radnji odnosno izvršavanja nekih drugih segmenata roditeljske skrbi (odvođenje na igru u park, odvođenje liječniku, obavljanja higijene djeteta, podizanja djeteta…). Centar za socijalnu skrb uobičajeno navodi kako oni nemaju mogućnost osigurati takvu vrste podrške te eventualno obavijeste jedinicu lokalne samouprave, lokalnu udrugu civilnog društva te gradsko društvo Crvenog križa. Dostupnost usluga podrške ovisi o području na kojem osoba s invaliditetom živi, što dovodi do nejednakosti, nezadovoljstva, zanemarivanja djece i vrlo često do izdvajanja djece iz obitelji.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku predložilo je već nekoliko izmjena Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama, s ciljem povećanja materijalnih naknada kako bi se zaustavila nepovoljna demografska kretanja s kojima je suočena RH te povećao natalitet, međutim svaki put je izostalo povećanje naknade roditeljima koji koriste pravo na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.
Važećim Obiteljskim zakonom („Narodne novine“, br. 103/15 i 98/19) u čl. 187. izričito je propisano da osoba koje je lišena poslovne sposobnosti ne može posvojiti dijete. Iz navedenog je vidljivo da država i nadalje diskriminira osobe s invaliditetom kada je u pitanju roditeljstvo, te da ne poštuje svoje obveze u pružanju odgovarajuće pomoći osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.

Da bi zapravo uopće mogli govoriti o podršci pri podizanju djece kod osoba s invaliditetom potrebno je dobiti uvid koliko se zapravo poštuje pravo žena s invaliditetom na seksualnost i reproduktivno zdravlje što podrazumijeva prije svega pristupačnost i dostupnost zdravstvenim uslugama te

ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu. Naime, žene s invaliditetom, iako imaju iste zdravstvene, reproduktivne i seksualne potrebe i prava kao i žene bez invaliditeta, ipak se pri ostvarivanju tih prava još uvijek ponekad suočavaju s nerazumijevanjem okoline i diskriminacijom

Naime, prema podacima HZJZ-a, broj žena s invaliditetom koje su rodile u 2019. godini iznosio je **1.096**, što je čak za **8,1 % više** u odnosu na 2018. kada je taj broj bio 1.014. Unatoč zabilježenom trendu rasta, ipak se i dalje radi o relativno malom broju žena s invaliditetom koje su postale majke, a u odnosu na ukupan broj žena s invaliditetom. Ovoj problematici svakako treba kontinuirano posvećivati pažnju i dalje raditi na tome da se omogući ženama s invaliditetom ostvarivanje prava na majčinstvo. U Tablici 9. navedeni su podaci o ženama s invaliditetom koje su rodile u proteklom trogodišnjem razdoblju.

Godina	Broj žena s invaliditetom	Broj žena s invaliditetom koje su rodile
2017.	203.265	765
2018.	199.277	1.014
2019.	196.609	1.096

Tablica 9. Podaci o ženama s invaliditetom koje su rodile

Radi identificiranja ključnih problema i zajedničkih prijedloga rješenja za unaprjeđenje reproduktivnog zdravlja te reproduktivnih i roditeljskih prava žena s invaliditetom u Zagrebu je 9. i 10. travnja 2019. godine organizirano dvodnevno planiranje na kojem je sudjelovala i Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom te četrnaest žena iz udruga osoba s invaliditetom i udruga koje se bave reproduktivnim pravima žena. Rezultat rada je Strateški plan za unaprjeđenje reproduktivnog zdravlja, reproduktivnih prava i roditeljstva žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2019.-2022., a koji dokument i njegovi strateški ciljevi predstavljeni su na 24. Hrvatskom simpoziju osoba s invaliditetom 21. listopada 2019. godine.

Osnaživanju roditeljskih vještina, razvoju znanja i jačanju kapaciteta svako pridonose organizacije civilnog društva, osobito udruga RODA koja je kroz projekt Erasmus 3P+ Obrazovanje odraslih za pozitivnu trudnoću, porod i babinje kojega je Roda provodila tijekom 2019. godine nastala je knjiga o trudnoći, porodu i babinju „Trudna - tvoja saveznica u idućih 12 mjeseci“. Knjiga je objavljena u zvučnom izdanju za slijepe i slabovidne žene te je dostupna na poveznici:
https://soundcloud.com/udrugaroda/sets/trudna-tvoja-saveznica-u-iducih-12-mjeseci.
Također, CD je poslan u 50 knjižnica u Republici Hrvatskoj o čemu je informirano 300 udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom. Udruga Roda je govorila o položaju žena s invaliditetom u sustavu zdravstva i skrbi za njihovo reproduktivno zdravlje te o potrebi za podrškom u roditeljstvu osobama s invaliditetom:

- 23. travnja 2019. na Mirovnim studijima – izlaganje je pridonijelo podizanju svijesti polaznica i polaznika Mirovnih studija o reproduktivnom zdravlju žena i izazovima u zdravstvenoj skrbi.
- 21. listopada 2019. na 24. Hrvatskom simpoziju osoba s invaliditetom – predstavljanje strateškog i operativnog plana za razvoj sustava podrške ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi za razdoblje 2019. - 2022.
- 18. prosinca 2019. na Trećoj konferenciji žena s invaliditetom „Nasilju – NE i NE…“ - Roda je prisustvom podržala konferenciju bez aktivnog sudjelovanja.

Sve navedene aktivnosti organizacija civilnog društva pridonose povećanju svijesti političkih aktera o nužnosti poboljšanja položaja žena (osoba) s invaliditetom, povećanju senzibilizacije društva za probleme i prava žena s invaliditetom. No važno je naglasiti da se radi o obvezama koje je preuzela država i da bez većih aktivnosti same Vlade Republike Hrvatske, uvođenja zakonodavnih rješenja, jednako dostupnih svima ne možemo puno napredovati u pogledu ostvarivanja reproduktivnih prava osoba s invaliditetom i njihovom ostvarivanju roditeljskih uloga.

13. ŽENE S INVALIDITETOM

Države stranke priznaju da su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te će u tom smislu poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće mjere radi osiguranja punog razvoja, napretka i osnaživanja položaja žena kako bi im zajamčile korištenje i uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda navedenih u ovoj Konvenciji (čl. 6. Konvencije).
Države stranke se obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere u svrhu:
… podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva, borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi… (čl. 8. Konvencije).

Razumna prilagodba za žene s invaliditetom u sustavu zdravstva
Iskustvo žene s invaliditetom: *„Osim onih kateterizacija još gore mi je bilo kada sam vadila šipke i šarafe iz leđa i nisu imali s čim već su sat vremena pokušavali s čim su mogli i nakon toga zatvorili jer su shvatili da neće ništa uspjeti. To je rez preko cijelih leđa pri čemu su mi popucali svi mišići što je bilo jako bolno. Jedna sestra mi je rekla da kaj se žalim da me nisu ni operirali. U 10 dana sam dva puta bila na stolu i pod općom anestezijom. Nisu me okretali po noći sva sam se pokočila i sva zacrvenila tako da sam im rekla da nikada nisam imala dekubitus i da ne mogu vjerovati da ću ga dobiti na spinalnom odjelu gdje bi trebali znati postupati sa ozljedama kralježnične moždine. Kada su me znale okretati ponekad sam urlala od bolova zato što su me okretale kao vreću krumpira. Neke sestre su bile jako neugodne prema svima u sobi. Osobno ne šutim i brzo to riješim. Što se tiče sanitarnog čvora, najčešće nema prilagođenih, a ako ima onda se koristi kao nečije skladište. Čak sam u jednoj bolnici zamolila drugi odjel mogu li koristiti njihov wc budući da su imali za osobe s invaliditetom koji nije bio skladište i mogla sam ga koristiti. Općenito pristupi bolnicama su katastrofa, osim Dubrave, ostalo sve je na brijegu. Sa stomatolozima nisam imala neugodnih iskustava, stol se može dizati i spuštati dok recimo ginekologici ne mogu sama, mora ići suprug sa mnom da me digne na stol. Svaka čast Petrovoj i stolovima, ali nemaš se gdje sparkirati i sve je nahero tako da nije baš pristupačno. A kada sam strgala nogu unatoč tome što smo im rekli 100 puta da mi ne zatvaraju petu s longetom jer će nastati dekubitus, oni su se podsmjehivali i zatvorili tako da je nastao dekubitus. Kada sam došla na kontrolu rečeno mi je da ipak moram na operaciju (prvotno su rekli da ne trebam jer ne hodam i imam tešku osteoporozu što će se kasnije ustanoviti netočnim jer sam otišla privatno na pregled i nemam osteoporozu), ali da ne mogu zbog dekubitusa. Tako sam poslana doma liječiti dekubitus i tek nakon svega toga sam mogla na operaciju. To sve je trajalo tri mjeseca.“*

U okviru Kampanje „Aktivne i uključene“ Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u partnerstvu s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom organizirala je skup povodom obilježavanja 8. ožujka – Međunarodnog dana žena pod nazivom ***Razumna prilagodba u sustavu zdravstva*.** Tom prilikom Pravobraniteljica je upozorila kako prepreke poput arhitektonskih i komunikacijskih u dostupnosti zdravstvenih usluga, nepostojanje prilagođene medicinske opreme i pomagala, problemi u komunikaciji sa zdravstvenim osobljem, udaljenost do zdravstvene ustanove, sve navedeno čini propuštanje razumne prilagodbe, odnosno neke od najčešćih oblika diskriminacije koji utječu na odluku hoće li osoba s invaliditetom, u ovom slučaju žena, ostvariti svoje pravo na zdravlje koje joj je zagarantirano čl. 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Usprkos preuzetoj obvezi iz čl. 8. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja nalaže RH primjenu načela pristupačnosti kao pravila, iskustva pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom govore drugačije. Naime, zdravstvene usluge nisu u potpunosti dostupne svima kojima su potrebne. Razlozi su višestruki. Unatrag nekoliko godina institucijama poput Ministarstva zdravstva i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te jedinicama lokalne i područne samouprave upućivali smo preporuke u cilju poštivanja obveza

sukladno propisima, a koje se odnose na uklanjanje prepreka poput nepristupačnog ulaza u zgradu zbog nepostojanja kosina/rampa, platformi, liftova; neprilagođenih sanitarnih čvorova, zatim opremanja ustanova potrebnom medicinskom opremom, pomagalima i drugo. Kroz druge preporuke ukazivali smo da je posebnu pozornost potrebno obratiti kod obavljanja preventivnih pregleda žena s invaliditetom poput ginekoloških pregleda i pregleda dojki, zbog potrebne prilagodbe i podrške.

U tom smislu nadležnim smo institucijama **preporučili opremanje ustanova prilagođenom opremom** kako bi se pregled mogao obaviti što jednostavnije i nesmetano (prilagođen ginekološki stol), poštujući dostojanstvo, privatnost i intimnost svake žene.
Međutim, **zabrinjavajuće je slab odaziv žena s invaliditetom** na same preventivne preglede. Razlog tomu, osim općenito nepristupačnosti pojedinih ustanova, jest općenito niska svijest žena s invaliditetom o potrebi obavljanja pregleda, neovisno o tome žive li u urbanim ili ruralnim sredinama.
Stoga smo **preporučili Ministarstvu zdravstva, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo i svim udrugama osoba s invaliditetom** u RH da provode aktivnosti usmjerene informiranju i osnaživanju žena s invaliditetom, kako bi u što većem broju odlazile na preglede koji su im dostupni, a u skladu s načelom razumne prilagodbe, odnosno pristupačnosti, trajanja pregleda i potrebne podrške.

Kako bi pregled bio potpun, potrebno je i da komunikacija s medicinskim osobljem bude osigurana ovisno o potrebnoj podršci ženi s invaliditetom, kako bi razumjela informacije o svom zdravstvenom stanju.
Stoga su i prilagodbe u komunikaciji nužne (posebice kada govorimo o osobama oštećenog vida i sluha, kao i osobama s intelektualnim teškoćama).
U proteklom razdoblju dane su i **preporuke vezano uz stomatološku zaštitu i potrebne prilagodbe,** ali i **preporuke u svrhu osiguravanja značajnijih proračunskih sredstava kao i drugih izvora financiranja za veću dostupnost i kvalitetu zdravstvene usluge.**
Većina preporuka općenito se odnosila na sve osobe s invaliditetom, neovisno o spolu i dobi. Usprkos prihvaćanju pojedinih preporuka i vidljivim pomacima, smatramo kako postoji značajan prostor za unaprjeđenje dostupnosti zdravstvenog sustava pred kojim su izazovi i postoji potreba za ulaganjem znatnijih napora kako bi se realizirali konvencijski zahtjevi.

Mišljenje Odbora za prava osoba s invaliditetom, sadržano u Općem komentaru br. 2 (2014) na čl. 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, govori kako se Republika Hrvatska obvezala na provedbu standarda pristupačnosti koji je za razliku od standarda razumne prilagodbe bezuvjetan.
Razumna prilagodba je načelo po kojem su sve nadležne institucije i tijela dužni postupiti u onim situacijama kada ista ne predstavlja nerazmjeran teret za ono tijelo koje je to dužno provesti, odnosno "*bezuvjetnost provedbe pristupačnosti znači da se države potpisnice ne mogu pozivati na mjere štednje kao izgovor za izbjegavanje postupne realizacije pristupačnosti za osobe s invaliditetom".*

Stoga ovim putem ponovno **preporučujemo** nadležnim institucijama da se rukovode odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te Općim komentarima Odbora UN-a, koji pojašnjavaju obveze države, kako bi sve osobe s invaliditetom uživale najviše ostvarive zdravstvene standarde bez diskriminacije na osnovi invaliditeta, zajamčene čl. 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

<u>Što znači razumna prilagodba u zdravstvu za žene s intelektualnim teškoćama?</u>
U daljnjem tekstu iznosimo iskustvo žene s intelektualnim teškoćama kao i odgovor na navedeno pitanje.
„Svaka razumna prilagodba u sustavu zdravstva jako bi puno pomogla ženama, ali i svim osobama s intelektualnim teškoćama. Ona bi nam omogućila da dio medicinskih potreba obavljamo što samostalnije i da tako preuzmemo veću kontrolu nad svojim zdravljem i životom. Razumna prilagodba u sustavu zdravstva jako je važna i zato što se u Hrvatskoj provodi proces deinstitucionalizacije. Mnoge žene s intelektualnim teškoćama sada izabiru svoje liječnike obiteljske medicine, zubare i

ginekologe u zajednici. One koriste i druge medicinske i zdravstvene usluge u zajednici jednako kao i svi drugi građani. Vjerujemo da je to poboljšalo kvalitetu zdravstvenih usluga i zdravstvene skrbi u odnosu na razdoblje kada su živjele u institucijama. Na sastancima samozastupnika imali smo više puta priliku čuti o zanemarivanju ili vrlo slaboj brizi o zaštiti ženskoga reproduktivnog zdravlja, ali i psihičkog zdravlja u institucijama. Ono što je u svim tim teškim i bolnim pričama zajedničko jest to što zdravstveno osoblje i liječnici vrlo često uopće nisu slušali samu osobu – ženu s intelektualnim teškoćama – nego su radije o njenom zdravstvenom stanju i liječenju razgovarali s osobljem, skrbnicima ili nekim drugim. Nažalost, i danas vrlo često svjedočimo takvom nasilju i kršenju prava žena s intelektualnim teškoćama u zdravstvenim ustanovama i u sustavu zdravstva.
Vrlo je važno da žene s intelektualnim teškoćama stvarno imaju pravo zaštititi svoje zdravlje na jednaki način i s istom kvalitetom kao i svi drugi ljudi u zajednici. Jednako kao i svim drugim ljudima u zajednici, razgovor i sudjelovanje u planiranju svoga zdravlja i liječenja nama bi jako puno značio. ***Najbolja razumna prilagodba bi bila da nas liječnici dožive kao ravnopravne i jednakovrijedne osobe i da nam se obraćaju s punim dostojanstvom.*** *Mi sigurno ne možemo razumjeti sve liječničke izraze. Zato bi nam jako mnogo značila svakako jednostavnija rečenica koju bismo mogli razumjeti kako bismo i sami sudjelovali u razgovoru i aktivno se uključili u brigu o svome zdravlju.* ***Stoga bih na kraju zaključila da je jednostavan, prilagođen ljudski razgovor koji bi uvažavao naše dostojanstvo bila najbolja razumna prilagodba za žene, ali i sve osobe s intelektualnim teškoćama u sustavu zdravstva."***

Sukladno iznesenom mišljenju, koje podržavamo, preporučujemo sljedeće:
1. Educirati zdravstvene djelatnike (specijaliste, liječnike, medicinske sestre…) o specifičnostima potreba osoba s invaliditetom, uzimajući u obzir da su osobe s invaliditetom eksperti.
2. Uputiti prijedloge Ministarstvu zdravstva za osiguranje arhitektonske i komunikacijske pristupačnosti u svim ustanovama.
3. Osigurati pristupačne ulaze u zgradu pomoću kosina/rampa, platformi, ugraditi dizala, sanitarne čvorove, opremiti ustanove prilagođenom medicinskom opremom (ispitni uređaji, stolovi), pomagalima i drugim.
4. Unaprijediti komunikaciju medicinskog osoblja s osobama s invaliditetom, u prvom redu da se osoblje obraća samoj osobi s invaliditetom, a ne pratnji.
5. Nužne su prilagodbe za osobe oštećenog vida i sluha te osobe s intelektualnim i mentalnim teškoćama kako bi razumjele informacije o svom zdravstvenom stanju.
6. Podizanje svijesti u medijima i institucijama o njihovim zdravstvenim specifičnostima i potrebama, a posebice o roditeljstvu i reproduktivnom zdravlju žena s invaliditetom.
7. Brinuti o mentalnom zdravlju žena s invaliditetom kao dijelu razumne prilagodbe u svim područjima života, a ne samo u zdravstvu, te im osigurati psihološku podršku (nedostatak podrške predstavlja nedostatak razumne prilagodbe).

Preventivni pregledi za žene s invaliditetom
Hrvatsko zavod za javno zdravstvo obavijestio je Pravobraniteljicu o **uvažavanju preporuke koja se odnosi na pristupačnost preventivnih pregleda za žene s invaliditetom u pogledu ranog otkrivanja raka vrata maternice.** Nacionalnim programom ranog otkrivanja raka vrata maternice HZJZ je stavio naglasak upravo na žene s invaliditetom, čiji je odaziv vrlo nizak, što dodatno povećava rizik za narušavanje zdravlja. Ginekološko zdravlje žena s invaliditetom uključuje i tjelesne i psihičke aspekte invaliditeta, što može biti izazov i za žene i za liječnike, ali svakako izazov koji HZJZ želi premostiti odgovarajućim pristupom. Podržavamo i pohvaljujemo takvu inicijativu.
Međutim, i nadalje smatramo kako žene s invaliditetom nedovoljno odlaze na preventivne preglede, kako ginekološke tako i preventivne preglede dojki, te da se tom segmentu zdravlja pridaje nedovoljno pažnje kako od strane samih žena s invaliditetom tako i od strane države.

Pravobraniteljica se već nekoliko godina bavi problemom preventivnih pregleda te je prethodnih godina upućivala preporuke o potrebi poduzimanja konkretnijih radnji vezano za ovu problematiku.

Ministarstvo zdravstva nije uvažilo preporuku Pravobraniteljice i nije pristupilo formiranju baze statističkih podataka kako bi se vodila službena statistika iz koje bi bio vidljiv odaziv žena s invaliditetom na preventivne preglede.

Stoga i nadalje **preporučujemo** Ministarstvu zdravstva da u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, a po potrebi i s drugim institucijama i samim Zavodima, koji su između ostalog u svojim odgovorima i iznijeli prijedloge kako bi statistički podatci bili što konkretniji:

- razmotri mogućnost kreiranja baza podataka o ženama s invaliditetom koje obavljaju preglede dojki (mamografija, ultrazvuk) kao i ginekološke preglede s pripadajućim informacijama kako bi se iste mogle usporediti s popisom pozvanih/odazvanih žena te tako saznati jesu li i u kojem postotku žene s invaliditetom obavile mamografiju/ginekološki pregled,
- razmotri mogućnost vođenja evidencije osoba s invaliditetom po spolu u informatičkom sustavu koji vode liječnici opće medicine i ginekolozi,
- revidira *mamma upitnik* s pitanjima vezanim za invaliditet kako bi se lakše prikupili podatci o ženama s invaliditetom koje su obavile pregled,
- učini navedene medicinske usluge u zdravstvenim ustanovama pristupačnima svim ženama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj kako bi se otklonilo diskriminatorno postupanje te da u onim situacijama i za ono vrijeme kada to nije moguće učini razumnu prilagodbu.

Pravobraniteljica ponovno **preporučuje** Ministarstvu zdravstva poduzimanje daljnjih radnji za opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom.

Ujedno **preporučuje** osiguravanje pristupačnosti u pogledu obavljanja pregleda dojki u zdravstvenim ustanovama na području cijele države, a pogotovo pristupačnosti zdravstvenih ustanova u ruralnim krajevima. Država je dužna osigurati ženama s invaliditetom i takvu zdravstvenu skrb koja će biti provedena na primjeren način, u skladu sa specifičnostima invaliditeta te u ozračju povjerenja i sigurnosti. Potrebno je raditi i na osnaživanju žena s invaliditetom da pristupe preventivnim pregledima te je odgovornost na državi, na društvu u cjelini, ali i na samoj ženi s invaliditetom.

Preporuka o podizanju svijesti o potrebi obavljanja preventivnih pregleda upućena je Ministarstvu zdravstva, ali i udrugama osoba s invaliditetom na području Republike Hrvatske.

Statistički podatci o ženama s invaliditetom

U Registru osoba s invaliditetom, stanje na dan 23. siječnja 2020. godine, registrirani su podatci za 496.646 osoba s invaliditetom, od čega je **196.609** žena **(39,6%)** te 300.037 muškaraca (60,4%). Prema procjenama DZS-a u RH trenutno živi 4.087.843 stanovnika, od čega je **12,1% OSI.**

Obrazovni status žena s invaliditetom**: 72,8% OŠ, nezavršena OŠ i bez OŠ; 18,2% SS; 7,2% VSS/VŠS te 1,8% ima specijalno obrazovanje.**

U nezadovoljavajućim uvjetima stanovanja (bez osnovnih priključaka struje, vode, kanalizacije, poljski WC, skučeni prostor) živi **12,4% žena s invaliditetom**, kod kojih je specificiran taj podatak.

U Tablici 10. su informacije koje ukazuju na činjenicu da su kod žena najčešći uzrok invaliditeta komorbiditetne dijagnoze posljedice kroničnih bolesti i oštećenja lokomotornog sustava, dok su kod muškaraca oštećenja lokomotornog sustava i posljedice duševnih bolesti:

Vrsta oštećenja/uzroka invaliditeta	Spol	
	M	Ž
Oštećenja vida	14433	13629
Oštećenje sluha	8034	5314
Oštećenje glasovno govorne komunikacije i teškoće učenja	20744	11552
Oštećenje lokomotornog sustava	86254	67449
Oštećenje središnjeg živčanog sustava	52343	48068
Oštećenje perifernog živčanog sustava	9271	4592
Oštećenje drugih organa i organskih sustava /posljedice kroničnih bolesti	70710	67806
Intelektualne teškoće	15958	11604
Poremećaji iz autističnog spektra	2107	562
Duševne bolesti	83409	47117
Kromosomopatije	6112	5431

Tablica 10. Prikaz podataka o OSI prema vrsti oštećenja/uzroku invaliditeta

U Zaključnim zapažanjima i preporukama o inicijalnom izvješću Republike Hrvatske o primjeni Konvencije, Odbor o pravima osoba s invaliditetom dao je u travnju 2015. godine **preporuku Republici Hrvatskoj koja se odnosi na poboljšanje položaja žena s invaliditetom,** koja glasi

9. *Odbor je zabrinut s obzirom na to da velik udio žena s invaliditetom ima samo osnovnoškolsko obrazovanje ili čak ni to. Nadalje je zabrinut zbog nerazmjera u broju muškaraca s invaliditetom i žena s invaliditetom u smislu zapošljavanja. Odbor je zabrinut zbog izvješća o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom unutar obitelji i u ustanovama, posebno u psihijatrijskim ustanovama.*

10. Preporuka je odbora da se u savjetovanju s organizacijama koje zastupaju žene s invaliditetom poduzimaju mjere za unaprjeđenje razvoja i osnaživanja žena s invaliditetom u područjima obrazovanja i zapošljavanja te da se poduzmu neposredni koraci za zaštitu žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja, uključujući seksualno nasilje. Preporuka je Odbora uključiti žene s invaliditetom u opću politiku za jednakost spolova. Odbor također preporuča da obje mjere te koraci budu popraćeni odgovarajućim sredstvima i jasnim rokovima. Preporuka je Odbora sustavno prikupljanje podataka i statistike o situaciji u kojoj se nalaze žene i djevojčice s invaliditetom uz pokazatelje za ocjenu međusektorske diskriminacije i uključivanje odgovarajuće analize u sljedeće izvješće.

Imajući u vidu ulogu Pravobraniteljice kao nadzornog mehanizma u praćenju provedbe KPOSI, kao i preporuka UN Odbora, nadalje zapažamo kako RH ne poduzima dovoljno u cilju danih preporuka.

S obzirom na navedene podatke te preporuke Odbora UN-a, zaključujemo sljedeće:
Prevladavajući oblik obrazovanja žena s invaliditetom jest obrazovanje za pomoćna zanimanja koja ne slijede potrebe tržišta rada i gospodarskog razvoja. Izloženost dvostrukoj stigmatizaciji po osnovi spola i invaliditeta osobito je izražena u ruralnim područjima. Nedostatak kvalitetnog obrazovanja ozbiljna je prepreka za veću uključenost djevojčica i djevojaka s invaliditetom u život zajednice, kao i za njihovo veće osamostaljenje i daljnje zapošljavanje.
Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga osoba s invaliditetom, čime je njihova provedba diskontinuirana.

Što se tiče **povećanja zastupljenosti žena s invaliditetom u tijelima vlasti,** nije prepoznata potreba poduzimanja posebnih mjera namijenjenih unaprjeđenju položaja žena s invaliditetom. U odnosu na žene bez invaliditeta, žene s invaliditetom često se nalaze u životnim situacijama kada se trebaju

opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, a ne kroz njenu rodnu ulogu i potrebe koje iz nje proizlaze.
S obzirom na navedeno, u ovom području **preporučujemo** sljedeće:
- razraditi načine uključivanja žena s invaliditetom u javne politike,
- uključiti žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva u odluke koje se tiču njih samih, ali i općenito osoba s invaliditetom.

Sudjelovanje na događanjima u svrhu podizanja svijesti o položaju žena s invaliditetom

Prethodno spomenuto sudjelovanje Pravobraniteljice u okviru kampanje „Aktivne i uključene“ koju je Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u partnerstvu s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom organizirala povodom obilježavanja 8. ožujka – Međunarodnog dana žena pod nazivom ***Razumna prilagodba u sustavu zdravstva*** svakako je bilo usmjereno na podizanje svijesti o problemima na koje nailaze žene s raznim vrstama invaliditeta.
Navedeno svjedočanstvo žene s intelektualnim poteškoćama ukazuje kakva je to razumna prilagodba potrebna za žene s intelektualnim poteškoćama: ***„jednostavan, prilagođen ljudski razgovor koji bi uvažavao naše dostojanstvo bio bi najbolja razumna prilagodba za žene, ali i sve osobe s intelektualnim teškoćama u sustavu zdravstva.“***

Obilježavajući Međunarodni dan žena, 8. ožujka 2019., u Novinarskom domu održano je predstavljanje *Medijskog kodeksa*, vodiča za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o slučajevima nasilja prema ženama i slučajevima femicida. **Predstavljanje *Medijskog kodeksa*** provodilo se u okviru EU projekta *Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja nad ženama* koji financira Europska komisija iz Programa o pravima, jednakosti i građanstvu REC Europske unije. Nositeljica projekta je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, a projekt se bavi ulogom policije, pravosuđa i medija u slučajevima nasilja prema ženama s posebnim naglaskom na slučajeve femicida. U fokusu projekta je zagovaranje efikasnije suradnje među institucijama i ključnim akterima koji sudjeluju u prevenciji, pravnom progonu i kažnjavanju nasilja prema ženama. Predstavnici medija i institucija javno su potpisali Sporazum o prihvaćanju smjernica Medijskog kodeksa kako bi svojim primjerom odaslali poruku o važnosti osjetljivog pristupa izvještavanju o rodno utemeljenom nasilju kao važnom segmentu suzbijanja nasilja prema ženama i femicida.

U Europskom domu 22. ožujka 2019. održano je javno predstavljanje izvještaja Svjetske banke ***Investiranje u jednake mogućnosti za sve: Analiza rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj***. Analiza rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj predstavlja široku sliku najvećih rodnih nejednakosti u Hrvatskoj uzimajući u obzir živote muškaraca i žena kroz sve dobne skupine. Svrha je pružiti točnu sliku nejednakosti spolova, s posebnim naglaskom na ranjive skupine kao što su žene u ruralnim područjima, ROMI i LGBT. Izvještaj će se koristiti za kvalitetniju izradu Okvira za partnerstvo Svjetske banke za Hrvatsku. Skup je održan pod pokroviteljstvom Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

U organizaciji SOIH-a i SOIH Mreže žena s invaliditetom održana je u Zagrebu 18. prosinca 2019. **Treća konferencija za žene s invaliditetom „Nasilju – NE i NE“**. Na Konferenciji su sudjelovale žene s invaliditetom različitih oštećenja i dobi iz svih krajeva Hrvatske. U uvodnom dijelu nazočne su pozdravili predsjednik SOIH-a dr. Zorislav Bobuš i dopredsjednica Marica Mirić, dok je Gordana Jurčević, predsjednica SOIH Mreže žena s invaliditetom predstavila rad Mreže. Izlaganje na temu *Žene s invaliditetom – suzbijanje seksualnog nasilja* održala je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Gradsko društvo Crvenog križa Osijek u suradnji s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom organiziralo je za svoje djelatnike i volontere te za zaposlenice **projekta OsnaŽENA, radionicu na temu „Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom“**. Radionica je održana 9. prosinca 2019. godine, kao jedan od oblika obilježavanja Dana ljudskih prava 10. prosinca, a voditelj je bio savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Povjerenstvo za osobe s invaliditetom zajedno s gradom Velikom Goricom obilježilo je **Međunarodni dan osoba s invaliditetom u Velikoj Gorici**, u sklopu svog programa akcije ***Volim život,*** tribinom na temu *Nasilje nad ženama s invaliditetom i kako ga prevenirati* održanom u prostorijama

Pučkoga otvorenog učilišta u Velikoj Gorici. Iz Ureda pravobraniteljice kao gost panelist sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Udruga za samozastupanje i Centar za pružanje usluga u zajednici Ozalj održali su dana 31. svibnja 2019. godine javnu tribinu pod nazivom ***Samozastupanje za život bez nasilja***. Samozastupnici su podijelili svoja životna iskustva i stavove o samozastupanju, o nasilju nad ženama i osobama s intelektualnim teškoćama te o tome kako udruge i grupe za samozastupanje mogu biti kvalitetna potpora u prepoznavanju i prevenciji nasilja te suočavanju s pojavom nasilja. Tribinu je iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pratila savjetnica pravobraniteljice.

Hrvatska udruga za ravnopravno roditeljstvo organizirala je dana 27. veljače 2019. godine Okrugli stol pod nazivom ***Ravnopravno roditeljstvo – stvarnost ili mit?*** O problemima manipuliranja djetetom kao obliku nasilja nad muškarcima govorila je prof. dr. sc. Jasminka Zloković, dok je predstavnica Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba mr. Ella Selak Bagarić naglasak stavila na privrženost i otuđenje djece u brakorazvodima. Među panelistima našli su se još dipl. iur. Bojana Olić, predstavnica Centra za socijalnu skrb, odvjetnik Hrvoje Jukić i psiholog Bojan Klapčić. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom panel raspravu pratila je savjetnica pravobraniteljice.

14. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Obvezujući međunarodni dokumenti, nacionalni propisi i protokoli, a posebice iskustva žena izloženih nasilju nalažu međusobno povezivanje stručnjaka iz različitih resora, ali i organizacija civilnog društva u primjeni višeznačnih preventivnih mjera od kojih najvažnijom smatramo kontinuiranu edukaciju koja uključuje ne same žene s invaliditetom radi njihovog osnaživanja nego i stručnjake ovlaštene postupati u slučajevima nasilja. Kad se radi o ženama s invaliditetom žrtvama bilo kojeg oblika nasilja, posebnu pažnju treba posvećivati senzibiliziranju stručnjaka i njihovoj obuci o specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta i načinima pravodobnog prepoznavanja nasilja kako bi pokrenuli mehanizme zaštite na svaku sumnju na nasilje, osobito kada se radi o seksualnom nasilju ili nekim suptilnijim formama nasilja.

Usprkos općenito malom broju pritužbi na nasilje pogotovo seksualno, Pravobraniteljica je u 2019. godini zaprimila tri pritužbe na seksualno nasilje, konkretnije spolno uznemiravanje.

Primjer iz prakse: *Stranka, žrtva obiteljskog nasilja, pritužila se na psihičko i fizičko nasilje te spolno uznemiravanje koje trpi od svog supruga (provociranje simuliranjem spolnog odnosa, fizičko nasilje zbog odbijanja spolnog odnosa, prijetnje, vrijeđanja). Intenzitet nasilničkog ponašanja supruga je intenziviran unatrag godinu dana, iako su tijekom trajanja bračne zajednice odnosi bili narušeni. U svom osobnom obraćanju Pravobraniteljici navela je kako je žena s invaliditetom objašnjavajući kako ima utvrđen tjelesni invaliditet. Ujedno je navela kako živi na selu te je izložena riziku višestruke diskriminacije, kao žena i kao žena s invaliditetom. Policijske intervencije su učestale, vode se sudski postupc*i.

U suradnji s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova zatražena su izvješća nadležne policijske postaje i centra za socijalnu skrb. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova utvrdila je propuste u radu policijskih službenika te uputila upozorenje i preporuku o potrebi dosljednijeg poštivanja zakonodavstva skrenuvši pozornost i na odredbe Istanbulske konvencije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je navode iz navedenog upozorenja i preporuke te ujedno preporučila Ministarstvu unutarnjih poslova da se u svom radu rukovode i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Republika Hrvatska je ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom 2008. godine te je pravno obvezujući dokument. U preambuli KPOSI istaknuto je kako su žene i djevojčice s invaliditetom često izloženije riziku od nasilja, ozljeđivanja, zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili izrabljivanja, kako u svojim domovima, tako i izvan njih. U poglavlju

„Žene s invaliditetom“ (čl. 6. KPOSI) istaknuto je kako su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te će se u tom smislu poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda.
Ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama, većinom zbog izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja (Opći komentar br. 3. (2016.) o ženama i djevojkama s invaliditetom). Sagledavajući situaciju u cjelini, u društvu su osobe s invaliditetom zbog same činjenice postojanja neke vrste invaliditeta u znatno neravnopravnijem položaju u odnosu na osobe bez invaliditeta, a ako se još doda i rod, položaj je još nepovoljniji o čemu je stajalište zauzeo i UN Odbor za prava osoba s invaliditetom koji će biti prikazani u nastavku. Glavni naglasak u radu Pravobraniteljice je otklanjanje nepovoljnog položaja osoba s invaliditetom i implementacija KPOSI uz korištenje dostupnih tumačenja i komentara pojedinih odredaba KPOSI radi lakše implementacije.
U tom smislu smatramo važnim istaknuti i Zaključna zapažanja i preporuke UN Odbora u odnosu na:

- čl. 6. Žene s invaliditetom:

Odbor je zabrinut zbog izvješća o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom unutar obitelji i u ustanovama... Preporuka je Odbora da se u poduzmu konkretni koraci u suzbijanju seksualnog nasilja.

- čl. 16. Sloboda od nasilja i zlostavljanja:

Odbor je zabrinut da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima.
Čl. 16. KPOSI „Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja“ propisano je:
1. Države stranke će poduzeti sve prikladne zakonodavne, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol.
2. Države stranke će također poduzeti sve primjerene mjere radi sprečavanja svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, osiguravajući osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima i njegovateljima, među ostalim, odgovarajuće oblike pomoći i potpore koji uvažavaju njihovu spol i dob, uključujući i osiguravanje informacija i edukacije o tome kako izbjeći, prepoznati i izvijestiti o slučajevima izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja. Države stranke će osigurati da službe zaštite budu senzibilizirane s obzirom na dob, spol i invaliditet. …
5. Države stranke će uvesti djelotvorno zakonodavstvo i politike, uključujući zakonodavstvo i politike usmjerene na žene i djecu, kako bi osigurale da se slučajevi izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja osoba s invaliditetom identificiraju i istraže, i gdje je to primjereno, kazneno gone.

S obzirom na navedeno, **preporučujemo** Ministarstvu unutarnjih poslova da prilikom budućih postupanja, uvaži:

- odredbe KPOSI, Zaključna zapažanja i preporuke UN Odbora te Opći komentar br. 3 (2016.) o ženama i djevojkama s invaliditetom
- edukaciju svih djelatnika koji rade s osobama s invaliditetom o specifičnostima koja proizlaze iz invaliditeta, posebno rodno-senzibiliziranom pristupu pogotovo kada se radi o nasilju spolne naravi.

Vezano uz navedeni primjer gore, Ministarstvo unutarnjih poslova uvažilo je preporuke obje pravobraniteljice te ih obavijestilo o daljnjim planiranim radnjama.

<u>Primjer iz prakse:</u> Pravobraniteljica je zaprimila obavijest o sumnji na seksualno zlostavljanje i uznemiravanje petero muških maloljetnih i mlađih punoljetnih korisnika jedne ustanove koji imaju intelektualne poteškoće, od strane odrasle muške osobe. Iz obavijesti proizlazi kako su sami korisnici obavijestili stručne radnike te ustanove da im određena muška osoba „*nudi novac i cigarete u zamjenu za diranje spolovila, da penis gurne u njegovu stražnjicu, traži seks*“ dok sve se odvija u šumi pored ustanove. Komunikacija se odvija putem Facebook poruka.

Pravobraniteljica je sukladno članku 13. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07,) proslijedila zaprimljenu pritužbu na daljnje postupanje nadležnom općinskom državnom odvjetništvu te zatražila izvješće policije o utvrđenom. Postupak je u tijeku.

Primjer iz prakse: Članovi jednog društva osoba s tjelesnim invaliditetom koje djeluje na području Republike Hrvatske obavijestili su Pravobraniteljicu o neprihvatljivom ponašanju zaposlenika tog društva, koji su zaposleni na radnom mjestu vozača kombija kojim se prevoze osobe s invaliditetom. Iz, u pritužbi, opisanog ponašanja vozača kombija proizlaze navodi vozača upućeni ženama s invaliditetom koje koriste uslugu prijevoza, i to: „imaš dobre sise“, „tebe bi trebalo dobro zmrdati, odma bi bolje hodala“, “sisa ti krivo stoji, daj da ti to poravnam“ i sl. Dalje se navodi da je prisutno i fizičko uznemiravanje budući da je korisnicama s invaliditetom potrebna pomoć prilikom ulaska u kombi, što vozači koriste za pipkanje. „Curama to smeta, osjećaju se jadno i iskorišteno, ali se boje o tome govoriti, neugodno im je i sram ih je“. Neke nisu niti svjesne svega toga zbog svog mentalnog zdravlja“. Vozači takvo ponašanje smatraju zabavnim.

Iz navedenog proizlazi prisutnost verbalnog, neverbalnog i fizički neželjenog ponašanja spolne naravi koje stvarno predstavlja povredu dostojanstva, izaziva strah te neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje. Takvo je ponašanje usmjereno prema osobama koje su posebno ranjive zbog bolesti, svog invaliditeta i teške tjelesne ili duševne smetnje te je očito da se nalaze u odnosu zavisnosti od vozača kombija i da je prisutan odnos nadređenosti-podređenosti dok istovremeno sami vozači smatraju da je takvo njihovo ponašanje zabavno i smiješno.

S obzirom na sve prethodno navedeno Pravobraniteljica je izrazila sumnju u počinjenje kaznenog djela iz čl. 156. KZ - Spolno uznemiravanje te prijavu dostavila nadležnom općinskom državnom odvjetništvu, sukladno dužnosti propisanoj čl. 13. Zakona o pravobranitelju i policiji. S obzirom da su iz pritužbe bili vidljivi navodi koji upućuju i na sumnju na druge propuste u radu udruge, Pravobraniteljica je obavijestila i druge nadležne institucije. Postupci su u tijeku.

Navedeno ponašanje može se podvesti i pod pojam seksizma koji je definiran Preporukom Vijeća Europe CM/Rec (2019)1 Sprječavanje i borba protiv seksizma. Preporuka je prvi dokument u kojoj je definiran pojam seksizma i to kao *„bilo koji čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorene i pisane riječi praksa ili ponašanje temeljeno na ideji da je svaka osoba ili skupina osoba podređena zbog svog spola, koje se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo na mreži ili izvan nje (online ili offline), sa svrhom ili učinkom: Kršenja urođenog dostojanstva ili prava ili skupine osoba ili rezultata u obliku tjelesne, seksualne psihološke ili društveno ekonomske štete ili patnje osobe ili skupine osoba i li stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja ili stvaranje prepreke autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava osobe ili skupina osoba ili čuvanja i jačanja rodnih stereotipa.*

Osim što je o svim prethodno navedenim navodima obavijestila državno odvjetništvo kao i policiju, Pravobraniteljica je uputila **upozorenje** svim organizacijama civilnog društva koje djeluju na području Republike Hrvatske o potrebi upoznavanja djelatnika organizacije sa sadržajem iz ovog podneska i upozorenjem o tome što je prihvatljivo/neprihvatljivo ponašanje prema drugom ljudskom biću, neovisno ima li invaliditet ili ne, dok je sama činjenica postojanja invaliditeta otegotna za počinitelja. Sa stajališta zaštite temeljnih ljudskih prava svaki neprihvatljiv komentar s prizvukom seksizma i povrede ljudskog dostojanstva koji uzrokuje sram, strah, poniženje potrebno je zaustaviti; da predsjednici/predsjednice organizacija pripaze na ponašanje svojih djelatnika te svako neprimjereno ponašanje prijave državnom odvjetništvu i policiji; da su u slučaju sumnje na počinjenje određenog prekršaja ili kaznenog djela dužni poduzeti i mjere iz svoje nadležnosti sukladno propisima o radu te da djelatnici sami pripaze na ponašanje svojih nadređenih prema osobama s invaliditetom te svako neprimjereno ponašanje prijave državnom odvjetništvu i policiji. Organizacije civilnog društva su upravo i organizirane s ciljem rada na zaštiti osoba s invaliditetom i rada na njihovom uključivanju u

društveni život. Samo opisano ponašanje je neprihvatljivo sa stajališta svih domaćih i međunarodnih izvora prava te predstavlja ozbiljnu povredu ženskih temeljnih ljudskih prava i predstavlja višestruku diskriminaciju po rodu i invaliditetu. Patrijarhalno seksistički način gledanja na samu ulogu žene u društvu kao zabave za muškarce je izrazito degradirajuće za sve žene, neovisno o invaliditetu te predstavlja ponižavajuće postupanje i kršenje temeljnih ljudskih prava jedne skupine ljudskih bića koji tu skupinu, samo temeljem spola, stavlja u neravnopravan, podređeni položaj, nema uporište/temelja niti u jednom domaćem ili međunarodnom pravnom dokumentu te je istima sankcionirano.

Ujedno navodimo, kako su žene i djevojke izloženije raznim oblicima nasilja pa tako i seksualnom nasilju, stoga se o nasilju prema ženama i djevojkama s invaliditetom češće govori i zasebno ističe u zakonodavstvu. Međutim, svi domaći i međunarodni dokumenti ujedno se odnose i na muškarce i dječake s invaliditetom koji jednako tako, zbog činjenice postojanja invaliditeta i mišljenja „da neće shvatiti, da će šutjeti, da su lake mete“ mogu biti žrtve bilo kojeg oblika nasilja pa tako i seksualnog. Stoga se navodi odnose jednako i na muškarce i dječake s invaliditetom.

Pristupačnost skloništa za žrtve s invaliditetom

U Godišnjem izvješću za 2016. godinu prikazani su rezultati istraživanja koje je Pravobraniteljica provela o pristupačnosti skloništa/savjetovališta odnosno udovoljavaju li skloništa/savjetovališta standardima koje propisuje Pravilnik o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13; dalje: Pravilnik). Pristupačnost se odnosi na svladavanje visinskih razlika (rampa, stubište, dizalo, vertikalno podizna platforma, koso podizna sklopiva platforma) kao i na elemente pristupačnosti neovisnog življenja koji se odnose na ulazni prostor, komunikacije, WC, kupaonicu, kuhinju, tuš kabinu i dr. Pokazalo se kako u RH nedostaje pristupačnih skloništa i savjetovališta. Nedostatak novčanih sredstava, najčešće je razlog koji navode organizacije koje se bave zaštitom žrtava nasilja, kako bi osigurale pristupačnost odnosno uklonile postojeće prepreke u savjetovalištima i skloništima.

Skloništa i savjetovališta se najčešće nalaze u objektima koji su starogradnja i nisu izgrađeni prema standardima, a koje su prostore organizacije dobile na korištenje primjerice od jedinica lokalne ili regionalne samouprave.

Izvor financiranja nije siguran pa time niti kontinuiran, uglavnom se projekti i programi provode putem natječaja jedinica lokalne samouprave. Međutim, vrlo često dobivena sredstva jedva da pokrivaju hladni pogon odnosno tekuće troškove, dok za radove većih razmjera nema sredstava (*detaljnije: Godišnje izvješće o radu za 2015.godinu).* Važnost Istanbulske konvencije očituje se, između ostalog, i u nametanju obveza državi u pogledu „osiguranja lako dostupnih skloništa u dovoljnom broju“. S tim u vezi potrebno je istaknuti kako mjere nove Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje 2017. - 2022. godine posebno ne ističu aktivnosti usmjerene prema osobama s invaliditetom budući da je isto propisano Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. - 2020. godine, osim u djelu odnosi na skloništa (čl.23. Istanbulske konvencije).

Dana 28. studenog 2019. godine održana je tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na temu *Skloništa: jučer, danas, sutra.* Naglasak je stavljen na ispunjavanje uvjeta iz čl.23 Istanbulske konvencije. S tim u vezi Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku je na sjednici najavilo otvaranje šest novih skloništa u županijama koje do sada nisu imale skloništa te bi tako u svakoj županiji u Republici Hrvatskoj bilo po jedno sklonište. Pravobraniteljica je podržala inicijativu, ali je istovremeno upozorila kako je prilikom otvaranja novih skloništa Republika Hrvatska dužna osim obveza preuzetih Istanbulskom konvencijom, izvršavati i obveze preuzete KPOSI te se rukovoditi Zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbora za prava osoba s invaliditetom te realizacijom mjere 4. iz Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom.

Podsjećamo kako je UN Odbor u Zaključnim Zapažanjima i preporukama upućenim RH 2015. vezano za implementaciju čl. 16. KPOSI, Sloboda od nasilja i zlostavljanja, naveo: *Odbor je zabrinut da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima.*
Vrlo je važno upozoriti i na još jedan vrlo važan segment kada se govori o pristupačnosti skloništa za žene (osobe) s invaliditetom, žrtve nasilja. Taj segment se odnosi upravo na edukacija radnika koji neposredno rade sa žrtvama obiteljskog nasilja. Žrtve obiteljskog nasilja su često traumatizirane događanjima pa ako žrtva ima i neki invaliditet to su dodatna znanja potrebnija. Ujedno je prisutan i problem zapošljavanja i stručnog kadra koji će biti u svojstvu osobnog asistenta, osobi s najtežim stupnjem invaliditeta kao žrtvi obiteljskog nasilja. Primjerice, iz istraživanja koje je Pravobraniteljica provela u 2016. godini proizlazi kako neka skloništa jesu pristupačna za osobe s invaliditetom u smislu arhitektonskih prilagodbi, ali osobu s teškim invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o brizi i njezi druge osobe ipak ne mogu primiti jer nema zaposlenog asistenta/medicinsku sestru što ima za posljedicu usmjerenost na prijem osoba s invaliditetom, ali onih koji su samostalni u osnovnoj brizi i njezi.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalu politiku izvijestilo je, između ostalog, Pravobraniteljicu da je u tijeku provedba aktivnosti na uređenju objekata, a u cilju što skorijeg otvaranja skloništa i to u Krapinsko-zagorskoj županiji, Koprivničko-križevačkoj, Ličko-senjskoj, Virovitičko-podravskoj, Požeško-slavonskoj te Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Zakon o gradnji kao i Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću propisuje dužnost prilagodbe za različite vrste invaliditeta, a čime su se županije isto tako dužne rukovoditi. Pravobraniteljica se **preporukom** obratila svim navedenim županijama skrenuvši pozornost i na obveze države kao potpisnice KPOSI u oblikovanju proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja predstavlja ispunjenje konvencijskog načela univerzalnog dizajna, kao alata za postizanje ravnopravnosti između osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku ujedno je izvijestilo kako je sukladno podacima iz Izvješća o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017.-2020. podatke o pristupačnosti dostavilo 15 skloništa za žrtve nasilja u obitelji od kojih tri skloništa potvrđuju pristupačnost za osobe s invaliditetom i osobe teže pokretljivosti, dok je šest potvrdilo djelomičnu pristupačnost. Prilagođen sanitarni čvor za osobe s invaliditetom imaju tri skloništa, dok niti jedno sklonište nije potvrdilo postojanje taktilnih traka unutar istih. Postojanje plana za osiguravanje pristupačnosti skloništima potvrđuju dva skloništa, te još dva skloništa poduzimaju radnje oko osiguravanja adekvatnog prostora. Prema zaprimljenim podacima Ministarstvo navodi kako je u 2018. godini realizirano 17 zahtjeva za smještaj osoba s invaliditetom/djece s teškoćama u razvoju. Vezano za dio preporuke koji se odnosi na pristupačnost usluga, Ministarstvo izvješćuje kako će u sljedećem razdoblju pažnju posvetiti i aktivnostima dodatne izobrazbe djelatnica skloništa za rad sa osobama s invaliditetom žrtvama nasilja.

Povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, Dom „DUGA“ Zagreb, organizirao je promociju stručnog priručnika O NASILJU I HRABROSTI: psihološka podrška u sigurnoj kući autorice Silvije Vuković. Tema priručnika bila je psihološka podrška žrtvama obiteljskog nasilja u sigurnoj kući. Priručnik je namijenjen stručnjacima, psiholozima, koji rade sa žrtvama nasilja, primjerice u obiteljskim centrima i centrima za socijalu skrb. Međutim, dijelovi priručnika mogu biti korisni i ostalim stručnjacima koji se bave psihosocijalnom podrškom žrtvama nasilja.

Utjecaj međunarodnih i domaćih pokreta i inicijativa u osnaživanju žena u prijavljivanju seksualnog nasilja

Dvije godina nakon pojave **međunarodnog pokreta #MeToo** koji je omogućio otkrivanje mnogobrojnih priča, svjedočanstava i slučajeva seksualnog uznemiravanja, Equinet i Regionalni ured UN-a za ljudska prava za Europu, zajedno su u Bruxellesu organizirali 23. listopada 2019. godine okrugli stol s temom #MeToo-kako dalje? Tijekom razgovora istaknuto je kako su u devet od deset slučajeva seksualnog uznemiravanja žrtve žene. Zabrinjavajuće je izlaganje na Okruglom stolu o iskustvima sudionica koje su istaknule seksualno uznemiravanje žena na radnim mjestima u Europskom parlamentu koje je imalo toliko široke razmjere da je predstavljalo nešto što se podrazumijeva i dolazilo zajedno sa zapošljavanjem. #MeToo pokret omogućio je promjenu, opću mobilizaciju i pokretanje mnogobrojnih inicijativa za reagiranjima koje su do danas rezultirale brojnim mjerama, edukacijama, te kaznenim i drugim progonima počinitelja. Tijekom panel rasprave posebno je istaknuta problematika žena s invaliditetom koje u takvim situacijama proživljavaju višestruku diskriminaciju i teško se odlučuju na prijavu slučaja i počinitelja nadležnim tijelima.

Kao razlog tome navedena je činjenica kako osobe s invaliditetom inače, pa tako i žene s invaliditetom, teško pronalaze odgovarajuće radno mjesto na otvorenom tržištu rada, a kada ga jednom dobiju, strah od gubitka i neiskorištavanja dobivene prilike je ogroman. Zaključeno je kako je danas ipak značajno ojačano međunarodno zakonodavstvo protiv seksualnog uznemiravanja, kako su se donositelji odluka počeli osjećati zabrinuto, te kako tvrtke sve više prihvaćaju politiku nulte tolerancije prema seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu.

Od 27. do 29. rujna 2019. godine, u Beogradu, održana je **Međunarodna konferencija protiv seksualnog nasilja.** Organizatori su bili Incest trauma centra Beograd i Europska ženska mreža protiv seksualnog nasilja. Bilo je ukupno 13 sesija tijekom kojih su brojne stručnjakinje i stručnjaci iz čitavog svijeta javno govorili o seksualnom nasilju te otvorili brojna važna pitanja i teme, od prevencije, preko izlaganja samih osoba koje su preživjele seksualno nasilje, direktnog rada s osobama koje su preživjele seksualno nasilje, pa do javnih kampanja. Pravobraniteljica je u svom izlaganju između ostalog navela kako kroz 10 godina rada Ureda uočava da se izrazito mali broj žena s invaliditetom odlučuje prijaviti svaki oblik nasilja pa tako i seksualno nasilje. Prema zaprimljenim pritužbama, najčešće se radi o ženama sa senzoričkim oštećenjem (gluhe, gluhoslijepe, slijepe), ali bilježimo i porast prijava žena s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Najveći broj žena izloženih seksualnom nasilju živi u vlastitim obiteljima, ali se nezanemariv broj pritužbi odnosi na žene koje su smještene u ustanovama.

Razlozi neprijavljivanja nasilja su izostanak cjelovitog sustava zaštite sigurnosti, neinformiranost, neprepoznavanje neželjenih oblika ponašanja kao nasilja, naročito kada se radi o ženama s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama koje su smještene u ustanovama, a češće su izloženije većim rizicima od različitih oblika nasilja.

U Republici Hrvatskoj je **građanska inicijativa #Spasi me**, uveliko doprinijela podizanju svijesti o problemu nasilja u Republici Hrvatskoj te smatramo da su prosvjedi i javno zagovaranje o prisutnim oblicima nasilja, utjecalo da je zakonodavac odlučio postrožiti kazne, odnosno pristupiti izmjeni paketa kaznenih zakona.

Zakonodavne aktivnosti u 2019. godini

Pravobraniteljica je podržala namjeru zakonodavca da izmjenama Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku te Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, postroži kažnjavanje počinitelja prekršaja i kaznenih djela, da se uredi bolje razlikovanje prekršaja od kaznenog djela nasilja u obitelji, ubrzava kazneni postupak. Isto tako smatra pozitivnim i uvođenje nove samostalne mjere opreza kao i ostale izmjene koje imaju za cilj smanjivanje nasilja.

Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u donošenju propisa, kako slijedi:

1. Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva.

U djelu Pravilnika koji se odnosi na pripremanje i planiranje provedbe zaštitnih mjera Pravobraniteljica je predložila uvođenje novog članka koji bi se odnosio na pružanje podrške osobi s invaliditetom kada se nalazi u položaju žrtve. Imajući u vidu različite vrste i stupnjeve invaliditeta te potrebu za odgovarajućom podrškom u određenim/svim segmentima odlučivanja, u ovom slučaju, smatramo da je potrebno osigurati odgovarajuću, individualnu podršku u prepoznavanju mogućih štetnih ponašanja počinitelja, sve uz prethodnu suglasnost žrtve i poštivanje njezinog osobnog izbora i želje. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom ne podupire nikakav oblik zamjenskog odlučivanja, već u slučaju nedostataka u mentalnom kapacitetu osobe predviđa oblik podrške u odlučivanju koji je za tu osobu najprimjereniji. S obzirom na to da je u hrvatskom zakonodavstvu i praksi dopušteno djelomično lišavanje poslovne sposobnosti potrebno je žrtvi omogućiti podršku skrbnika i /ili druge osobe po izboru (osobni asistent) i uz suglasnost žrtve, a u svrhu razumijevanja sadržaja i učinaka mjere. Međutim, razgovor se odvija primarno sa žrtvom, a ne sa „drugom osobom“. U slučaju potrebe, voditelj mjere može zatražiti pomoć stručnog tumača tako da žrtva s invaliditetom jasno razumije sadržaj mjere, na koji način počinitelj može prekršiti mjeru i što treba napraviti u slučaju kršenja. Prilikom vođenja razgovora sa žrtvom potrebno je uzeti u obzir specifičnosti za pojedinu vrstu invaliditeta te razgovor obavljati na način da se izbjegne dodatno zastrašivanje žrtve. Predložena je i nadopuna određenog članka u slučaju da je osoba s invaliditetom počinitelj, odnosno ukoliko je počinitelj osoba s većim stupnjem invaliditeta, predložili smo da se iznimno upoznavanje sa zaštitnom mjerom obavi u domu počinitelja, a ne u policijskoj postaji. Naime, ukoliko se osoba kreće uz pomoć invalidskih kolica, sam dolazak u policijsku postaju, zbog nepristupačnosti vozila kao i mogućih arhitektonskih prepreka same postaje, može bi biti znatno otežan ili nemoguć. Oba prijedloga su prihvaćena. Nadalje, ukoliko se radi o žrtvi s invaliditetom, smatrali smo opravdanim da se provedba zaštitne mjere provodi češće kako dodatni oblik zaštite. Ujedno smo predložili kako je potrebno evidentirati broj žrtava s invaliditetom kao i broj počinitelja s invaliditetom, raščlanjeno po vrsti i težini invaliditeta. Oba prijedloga su primljena na znanje.

2. Protokol o suzbijanju nasilja u obitelji

U djelu protokola gdje se navode dokumenti kojima su se tijela u provedbi dužna rukovoditi izostavljena je bila Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Naime, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08; u daljnjem tekstu: Konvencija) stupila je na snagu 3. svibnja 2008. godine te je za Republiku Hrvatsku jedan od obvezujućih međunarodnih dokumenata. Konvencijom se promiče puno ostvarenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom bez bilo kakve diskriminacije na osnovi invaliditeta.

U tom smislu člankom 16. Konvencije pod nazivom Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja propisane su obveze države u pogledu zaštita osoba s invaliditetom od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol. Navedeno obuhvaća i seksualno nasilje usmjereno na žene i djevojke s invaliditetom. Prijedlog je uvažen.

Daljnji prijedlozi su se odnosili na potrebu ugradnje dodatnog članka koji bi obvezivao sva tijela koja reagiraju na hitne slučajeve moraju biti osposobljeni da priznaju osobe s invaliditetom kao punopravne osobe jednake pred zakonom i dati istu težinu njihovim pritužbama i izjavama kao što bi ih imale osobe bez invaliditeta. Ovisno o vrsti invaliditeta, mentalnog, intelektualnog, osjetilnog ili tjelesnog, svaka vrsta oštećenje zahtijeva specijaliziranog stručnjaka koji će osobi moći s obzirom na specifičnost/vrstu njenog oštećenja pružiti primjerenu i njoj razumljivu podršku. Osim službenog tumača, žrtva s invaliditetom može zatražiti i podršku od neke druge osobe od povjerenja, s kojom je u kontinuiranom kontaktu i koja najbolje razumije žrtvine potrebe i invaliditet. Daljnji prijedlog se odnosio na arhitektonsku pristupačnost sudova. Imajući u vidu da su pravosudne institucije u pravilu smještene u starijim zgradama koje su nepristupačne, potrebno je osobama s invaliditetom, prvenstveno sa tjelesnim invaliditetom, prilagoditi mjesto davanja iskaza kako bi istome mogao

pristupiti. Ujedno je skrenuta pozornost kako je Prilikom informiranja o žrtvama s invaliditetom koristiti konvencijske termine „osoba s invaliditetom i „dijete s teškoćama u razvoju “. Prijedlozi nisu uvaženi.

3. Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o radu Odjela za podršku žrtvama i svjedocima
Pravobraniteljica je sudjelovala sa dva prijedloga. Jedan se odnosio na trenutak pružanja podrške osobi s invaliditetom. Naime, u situacijama kada je žrtvi s invaliditetom ili svjedoku s invaliditetom potrebna bilo koja vrsta podrške, predložili smo da je primjerenu podršku potrebno pružiti i po zahtjevu same žrtve/svjedoka s invaliditetom (primjerice, tumači i prevoditelji znakovnog jezika) te je potrebno da je ista prisutna od samog početka kontaktiranja. Naglasak bi trebao biti na podršci koju treba/traži sama osoba s invaliditetom u trenutku kada joj je potrebna, a ne od trenutka kada podršku „dodijeli“ treća strana (sud, državno odvjetništvo, organizacija civilnog društva, druga institucija). Istaknuta je potreba kontaktiranja i organizacija civilnog društva, ovisno o specifičnim potrebama osobe s invaliditetom. Prijedlog je uvažen.

Drugi prijedlog se odnosio na nadopunu tromjesečnog izvještaja sa kategorijom žrtva/svjedok s invaliditetom, razvrstano po vrsti invaliditeta, kako bi se dobili konkretniji podaci o žrtvama/svjedocima s invaliditetom.
Navedeno je predloženo iz razloga što je Odbor UN-a u Zaključnim zapažanjima i preporukama o Inicijalnom izvješću koji je Republika Hrvatska podnijela Odboru dao preporuku o potrebi sakupljanja statističkih podataka.

Statistika i prikupljanje podataka (čl. 31.)
49. Odbor je zabrinut jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije…..
50. Preporuka je Odbora da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama.
Prijedlog je djelomično prihvaćen i to u djelu dodavanja kategorije „ukupan broj žrtava/svjedoka s invaliditetom. Detaljniji podaci o vrsti invaliditeta biti će evidentirani u elektroničkoj bazi podataka.

Ne postoji jedinstvena baza podataka, već se statistički podaci vode parcijalno, ovisno o tijelu koje vodi podatke.

Iz podataka dobivenih od **Ministarstva pravosuđa, Uprave za kazneno pravo, Službe za statističko praćenje i analitiku** koja prikuplja podatke od sudova temeljem obrasca za prikupljanje podataka koji su sastavni dio Pravilnika o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, u 2019. evidentirane su **32 žrtve s invaliditetom** od kojih je 13 muškaraca te 19 žena.

Prema podacima **Ministarstva unutarnjih poslova**, **Ravnateljstva policije,** o zabilježenom stanju, kretanju i nekim obilježjima nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 1. siječnja 2019. do 5. veljače 2020. godine, evidentirano je ukupno 10.674 osoba žrtava nasilja u obitelji (postupanje sukladno čl. 10. Zakona o zaštiti od nasilja od obitelji). Navedena brojka se odnosi na 3.745 osoba muškog spola, dok su preostalih 6.929 žrtve osobe ženskog spola. Od ukupno 10.674 osoba žrtava nasilja tijekom 2019. godine, **137 žrtava su osobe s invaliditetom**, od kojih se 61 odnosi na muškarce, a 76 na žene.

Prema podacima iz **Registra osoba s invaliditetom** (HZJZ) na dan 23. siječnja 2020. godine nekom obliku zlostavljanja bilo je izloženo **288 osoba s invaliditetom** od čega je 117 žena (40%) te 171 muški (60%), pri čemu je najveći broj, 128 (44%) zlostavljanih kod oba spola u dobnoj skupini 10-24 godine (djeca i mladež).

Tijekom rada na **SOIH** - **SOS telefonu za žene s invaliditetom žrtve nasilja**, u 2019. godini zaprimljeno je 170 poziva, od čega je pet poziva bilo od muškaraca s invaliditetom, dok je 165 poziva zaprimljeno od žena s invaliditetom. Dob žena s invaliditetom koje su se javile na SOS telefon kreće se od 13 do 83 godine, a najčešće su zvale žene u dobi od 35 do 60 godina. Od zaprimljenih poziva najčešće su se pozivi odnosili na žene oštećenjima lokomotornog sustava, multipla skleroze i neuromišićnih bolesti.
Struktura prema spolu**:** Muški - 10,71 %; Ženski - 89,29 %;
Vrste nasilja: Tjelesno – 9, Psihičko – 28, Seksualno – 1, Ekonomsko – 5, Nasilje u sustavu zdravstva – 1, Nasilje u sustavu pravosuđa – 0, Nasilje u sustavu socijalne skrbi – 3,Vršnjačko – 1.
Najčešći počinitelji su suprug i bivši partner te ostali članovi uže obitelji (sin, majka, otac).
Iz zaprimljenih poziva je vidljivo kako se radi u nekim slučajevima o nasilničkim ponašanjima koje žrtve trpe godinama pa tako u jednom slučaju žrtva je prijavila nasilje Državnom odvjetništvu, u drugom slučaju žrtva je prijavila nasilje školi, osam žena prijavile su nasilje policiji i sedam žena se obratilo za pomoć Centrima za socijalnu skrb. U odnosu na 2018. broj poziva na SOS telefon je skoro identičan. **Vrsta podrške koja je zatražena**: Podrška kroz razgovor – 170, SOIH Centar za pravnu pomoć – 8, Pružene informacije - 37, Gradsko društvo crvenog križa Zabok – 5, Psihološka pomoć – 2, Kontakt s Centrima za socijalnu skrb – 12, Kontakt s Uredom POSI – 2.

14.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

U slučajevima prethodno opisanih ponašanja vozača prema ženama s invaliditetom Pravobraniteljica je izrazila sumnju da su vozači kombija svoje ponašanje usmjerili na žene s invaliditetom upravo zbog njihova invaliditeta, iskorištavajući njihova *ograničenja, nemoć*, *odnos zavisnosti* za vlastitu šalu i zabavu. Pretpostavljeno je kako su vozači motivirani postojanjem predrasuda prema članicama zbog njihova invaliditeta te je izražena sumnja da vozači smatraju kako će upravo zbog nužnosti, potrebe, zavisnosti, takvo ponašanje članice društva mirno prihvaćati, dok ima i onih koje nisu niti svjesne takvog ponašanja zbog svog mentalnog zdravlja. Upravo su zbog svog invaliditeta „lake žrtve" koje neće raditi probleme. S obzirom na navedeno Pravobraniteljica je izrazila sumnju u počinjenje kaznenog djela spolnog uznemiravanja u svezi čl. 87. t. 21. Kaznenog zakona, Zločin iz mržnje počinjen zbog invaliditeta osobe, kao zaštićene karakteristike žrtve. Postupak je u tijeku.

Kazneni zakon predviđa mogućnost kvalificiranja određenog djela kao zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom ili kao otegotna okolnost zbog ranjivosti žrtve s invaliditetom. U praksi se sva protupravna postupanja kvalificiraju kao otegotna okolnost ukoliko je određeno kazneno djelo počinjeno prema osobi s invaliditetom. U Republici Hrvatskoj među zabilježenim zločinima iz mržnje nema onih prema osobama s invaliditetom. Smatramo kako u praksi odnosno u postupanju policijskih službenika i državnog odvjetništva postoje nejasnoće i nedoumice vezano za pokretanje postupka kada je žrtva osoba s invaliditetom, a u kojem slučaju se automatizmom djelo podvodi pod kvalificirani oblik temeljnog kaznenog djela te se ne ispituju pretpostavke koje su potrebne da bi se djelo okarakteriziralo kao zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom.

S tim u vezu možemo dovesti i činjenicu da sam Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje ne navodi izričito osnovu „invaliditet". Uvidom u Protokol vidljivo je da osnova „invaliditet" uopće nije navedena. U čl. 5. Protokola proizlaze osnove kao što su rasa, boje kože, spol, spolna orijentacija, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovina, rođenje, naobrazba, društveni položaj, dob, zdravstveni status i druge osobine. Iako članak završava sa otvorenom klauzulom, smatramo kako osnova invaliditet treba biti jasno naznačena kao što je naznačena i u čl. 87. t. 21. Kaznenog zakona. Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje temelji se na obvezama koje za Republiku Hrvatsku proizlaze i iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, kao pravno obvezujućeg dokumente.

Kako bi se u praksi mogli evidentirati slučajevi kaznenih i prekršajnih djela u kojima je motiv izvršenja mržnja potrebno je imati zakonsku podlogu i jasno propisane smjernice i protokole kako bi policijski službenici već u početku znali kako postupiti. Stoga smatramo kako je potrebno pristupiti dopuni Protokola. Ujedno smatramo kako je potrebno statističku evidenciju formirati na način da je jasno vidljivo po kojoj osnovi je zabilježen zločin iz mržnje prema pojedinoj skupini ili pojedincu. O neprocesuiranja zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom razgovaralo se i sa Radnom skupinom za praćenje zločina iz mržnje koji je održan 28. rujna 2018. u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. U tom smislu, Pravobraniteljica je u lipnju 2018. u postupku izmjena i dopuna Kaznenog zakona dostavila svoje primjedbe na čl. 87. st. 21. Kaznenog zakona naglasivši da korištenje elementa „ranjivosti" kako bi se objasnila motivacija počinitelja kad je žrtva osoba s invaliditetom sprječava nadležne institucije da kvalificiraju ta postupanja kao kazneno djelo iz mržnje, motivirano predrasudom. Iz tog razloga u Republici Hrvatskoj među zabilježenim zločinima iz mržnje nema onih prema osobama s invaliditetom. Policijski službenici u situacijama kada je počinjeno kazneno djelo na štetu osobe s invaliditetom trebaju ispitati koju je ulogu invaliditet žrtve imao kod počinjenja kaznenog djela**.** Prilikom istraživanja i procesuiranja takvih kaznenih djela potrebno je tražiti predrasude i pristranost, a ne mržnju. Biranje žrtve ZBOG invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Nije nužno dokazati mržnju već samo to da je netko izabran kao žrtva zbog invaliditeta. Ako je zločin počinjen s motivom utemeljenom na averziji ili predrasudama zbog osobina žrtve može se voditi i istraživati kao zločin iz mržnje. Standard Europske komisije protiv rasizma i netolerancije koja djeluje pri Vijeću Europe, koja je usvojila standard prema kojem se neko kazneno djelo smatra kaznenim djelom iz mržnje ukoliko žrtva osjeća da je ono bilo motivirano neprijateljstvom prema njoj zbog njezinog invaliditeta. Imajući u vidu konvencijsko načelo ravnopravnosti osoba s invaliditetom i osoba bez invaliditeta, te dužnost provedbe socijalnog modela poimanja invaliditeta, smatramo kako bi promjene u ovom djelu zakona trebale ići u smjeru poštivanja preuzetih međunarodnih obveza. Smatramo kako je potrebno da Republika Hrvatska razvija praksu osuđivanja protupravnog postupanja koje je motivirano predrasudama prema osobama s invaliditetom.

Slijedom navedenog **preporučujemo Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske,** da pristupi dopuni Protokola na način da se osnova „invaliditet" jasno i izričito, ravnopravno uvrsti k ostalim osnovama. Time bi se ujedno i pojasnila svrha Protokola za osiguranje uvjeta za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela koja sudjeluju u otkrivanju, postupanju i praćenju rezultata postupaka vođenih zbog mržnje radi unaprjeđivanja sustava zločina iz mržnje.

Sukladno svemu rečenom Pravobraniteljica preporučuje:

- nastaviti s usklađivanjem/izmjenom zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na svim razinama, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, osiguravajući razumnu prilagodbu
- provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, odnosno različitih pojavnih oblika nasilja; daljnji rad na unaprjeđenju suradnje između navedenih institucija kako bi se spriječilo nasilje
- provesti edukacije policije, državnih odvjetništva i sudova o kaznenim djelima motiviranim predrasudama prema osobama s invaliditetom

Govor mržnje

U 2019. godini organizirano je nekoliko seminara na temu govora mržnje kako bi se ukazalo na važnost ovih tema pogotovo što je u velikoj mjeri u javnosti zastupljen govor mržnje, a koji posljedično može prerasti u zločin iz mržnje. Zabrinjavajuća je prisutnost govora mržnje na internetu u obliku komentara ispod članaka te na društvenim mrežama i načina kako tim komentarima pristupiti odnosno što učiniti. Vezano za pitanje regulacije govora mržnje na Internetu, odnosno društvenim mrežama, vrlo je važno naglasiti kako je 2016. godine donijet Kodeks postupanja u borbi protiv nezakonitog govora mržnje na Internetu. Kodeks je donijet na inicijativu Europske komisije

koja je 2016. godine na dobrovoljnoj osnovi pokrenula zajedno s četiri velike internetske tvrtke - Facebook-om, Microsoft-om, Twitter-om i Youtube-om. Tijekom 2018. godine Kodeksu su se odlučila priključiti još četiri poduzeća: Google+, Instagram, Snapchat i Dailymotion.
Svoje sudjelovanje najavila je i francuska platforma za igranje jeuxvideos.com. Četvrta je evaluacija EU-ova Kodeksa postupanja pokazala da ta inicijativa Europske komisije donosi dobre rezultate. Informatička poduzeća sada u roku od 24 sata provjere 89% označenog sadržaja, a uklone 72% sadržaja koji se smatra nezakonitim govorom mržnje. To je bitno više nego 2016. godine, kad je Kodeks tek uveden i kad su ti postoci iznosili samo 40% odnosno 28%. Međutim, poduzeća se trebaju pobrinuti za bolje povratne informacije korisnicima.
(izvor: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_19_805).

Iako govor mržnje prema osobama s invaliditetom nije u tolikoj mjeri raširen kao prema drugim skupinama poput LGBT zajednica, pojedinim pripadnicima nacionalnih manjina, ne znači da nije prisutan i da nema svoje posljedice. Govor mržnje odnosi se na sve oblike neprihvatljivog načina izražavanja koji javno (u medijima, na internetskim stranicama, na javnim površinama, na javnim skupovima) omalovažavaju, diskriminiraju ili promoviraju mržnju prema nekoj skupini ili ljudima iz te skupine. Neprihvatljivo je korištenje *stereotipija, pogrdnih izraza, ponižavajuće ili dehumanizirajuće prikazivanje,* kao i svaki oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja mržnje, diskriminacije ili štetnog djelovanja prema nekoj skupini ili njezinim pripadnicima/pripadnicama. U društvu je još uvijek prisutan stereotipni način razmišljanja o tome kako bi osobe s invaliditetom trebale živjeti, a pogotovo je prisutno ponižavajuće ponašanje u smislu uvriježenog načina oslovljavanja osoba s invaliditetom, a za koje se može zaključiti kako su to pogrdni izrazi (retardirani invalid, živčani bolesnik, luđak, ćoravac i sl.).

Podsjetimo se reakcije gledateljice vezano uz način spominjanja osoba s invaliditetom na televiziji. Pravobraniteljici se obratila gledateljica navodeći da se u kvizu Pet na pet RTL televizije spominjalo osobe s invaliditetom na uvredljiv način temeljen na predrasudama i stereotipima. Na pitanje „Što može imati kuku?!“ natjecatelj je odgovorio „Hendikepirana osoba“. Voditelj je na to dodao „osoba s invaliditetom“ i pitao „I onda je ta osoba što? Invalid!“. U tom trenutku priznat mu je odgovor. Voditelj kaže „Tako je!“ i otvara se polje s odgovorom „Kapetan Kuka/pirat“. Gledateljica je doživjela da se takvom intervencijom voditelja OSI poistovjećuje s negativnim konotacijama i predrasuda koje povezujemo uz pirate što smatra vrlo uvredljivim. Budući da emisiju gleda široki krug gledatelja među kojima su i mlađe osobe i djeca te da se takvim uvredljivim govorom učvršćuje predrasude i druge negativne konotacije o osobama s invaliditetom, preporučili smo da se provede edukacija djelatnika RTL televizije o važnosti prihvatljivog govora o osobama s invaliditetom. Iz RTL-a su izrazili žaljenje zbog poistovjećivanja osoba s invaliditetom s negativnim konotacijama i predrasudama koje se povezuju uz pirate te nas obavijestili da će u najkraćem mogućem roku održati edukaciju djelatnika.

U organizaciji Kuće ljudskih prava Zagreb i Centra za mirovne studije održana je 21. listopada 2019. godine u Novinarskom domu u Zagrebu međunarodna konferencija o primjerima dobrih praksi suzbijanja zločina iz mržnje i govora mržnje. Konferencija je organizirana u sklopu projekta „**Against Hate-Protiv mržnje**“ koji provode Centra za mirovne studije, Kuća ljudskih prava Zagreb i Gong zajedno sa Ministarstvom pravosuđa Republike Finske i finskom udrugom za podršku žrtvama. U uvodnom djelu Konferencije predstavljen je priručnik o dobrim praksama suzbijanja zločina iz mržnje i govora mržnje. U priručniku su opisana 24 različita primjera podizanja svijesti, informiranja, procesuiranja i praćenja kao i pružanja zaštite žrtvama zločina iz mržnje i govora mržnje, a koje provode institucija na području Europske unije. U okviru projekta pokrenuta je platforma „Dosta je mržnje“ (link: https://www.dostajemrznje.org/) na kojoj se platformi može prijaviti govor mržnje. Tijekom Konferencije istaknuta je potreba za daljnjim radom na zakonodavnoj razini, edukaciji stručnjaka u prepoznavanju okolnosti koje utječu na motiviranost počinitelja na počinjenje zločina iz mržnje (policije, državnog odvjetništva i sudaca), ali i podizanje svijesti kod građana o prepoznavanju zločina iz mržnje i govora mržnja.

Kuća ljudskih prava Zagreb u suradnji s Centrom za mirovne studije organizirala je u okrugli stol na temu "**Regulacija govora mržnje na društvenim mrežama – izazovi za ostvarivanje slobode izražavanja**" koji je održan u srijedu 13. studenog 2019. godine u prostorijama Novinarskog doma u Zagrebu. Tema rasprave je najavljena regulacija govora mržnje u medijima i na društvenim mrežama, odnosno najava Zakona o sprječavanju neželjenog ponašanja na društvenim mrežama. Donošenje navedenog zakona je u nadležnosti Ministarstva pravosuđa. Zakon koji regulira željeni/neželjeni sadržaj na društveni mrežama već imaju Njemačka i Francuska dok je austrijski zakon u izradi. O njemačkim iskustvima u primjeni zakona upravo je govorio Christian Mihr, izvršni direktor ReportersWithoutBorders. Vrlo je važno jasno definirati što je govor mržnje, budući da jasna definicija ne postoji. Joanna Szymanska, programska voditeljica za Europu i središnju Aziju organizacije „Article 19", skrenula je pozornost na razine govora mržnje, istaknuvši šest kriterija koji se trebaju uzeti u obzir pri odlučivanju o sankcioniranju neke izjave. To su: njezin društveni i politički kontekst, mogući društveni utjecaj osobe, namjeru, sadržaj, doseg te vjerojatnost da će se nasilje ili diskriminacija dogoditi kao izravni rezultat izjave. Programski direktor Kuće Ljudskih prava Zagreb Ivan Novosel naglasio je da Hrvatska ne treba brzati s donošenjem takvoga propisa, da se prvo trebaju identificirati mogući problemi, točno odrediti što je govor mržnje i tko o tome odlučuje te da treba voditi računa i o slobodi govora.

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Pučke pravobraniteljice, na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, održan je 9. prosinca okrugli stol na temu „**Govor mržnje na internetu i mladi**". Zamjenica pučke pravobraniteljice predstavila je istraživanje o govoru mržnje među mladima na internetu koje je provela Pučka pravobraniteljica u suradnji s Agencijom za istraživanje tržišta Ipsos. Kao osnova govora mržnje dominirala je nacionalna i etnička pripadnost sa 79%, iza čega slijedi spolna orijentacija sa 68%. Istraživanje je pokazalo kako je invaliditet najmanje zastupljen(ispod 10%).

Sudjelovanje na događanjima - osobe s invaliditetom kao žrtve kaznenih djela

U Zagrebu je 27. veljače 2019. održana javna prezentacija rezultata projekta „Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela – VICATIS". Radi se o međunarodnom projektu koji je financiran iz programa za pravosuđe Europske unije, usmjerenog na unapređenje implementacije Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. (Direktive o žrtvama). Koordinator projekta je bio Hrvatski pravni centar, a partneri: Ministarstvo pravosuđa i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Patent Asssociation (iz Mađarske), Centre for Legal Research (iz Rumunjske), te Association for Nonviolent Communication i Peace Institute (iz Slovenije). Povod provedbe projekta bili su zaključci izvješća koja su se bavila Direktivom o žrtvama, a koja su objavljena na razini Europske unije i kojima je ukazano na važnost pružanja primjerenih, pravovremenih i individualiziranih informacija žrtvama kaznenih djela.
U svim izvješćima ostvarivanje prava na informacije prepoznato je kao ključni preduvjet za informirano sudjelovanje žrtve u kaznenom postupku, te za osiguranje punog pristupa relevantnim službama i dostupnim uslugama. Iako danas u Hrvatskoj postoji sustavni pristup osiguravanja podrške žrtvama i svjedocima, činjenice da odjeli za podršku još uvijek ne postoje na svim županijskim sudovima i da je veliki problem predstavljaju rasprostranjenost i koncentracija ovakve vrste podrške ukazuju da na tome još treba aktivno raditi. Tijekom predstavljanja rezultata projekta istaknuto je i kako je za ovaj sustav od velike važnosti angažman organizacija civilnog društva, posebice u onim područjima gdje još nisu osnovani odjeli za podršku pri županijskim sudovima. U provedbi projekta su bili angažirani i predstavnici Udruge za samozastupanje koji su dio informativnih sadržaja o podrški pripremili u formatu jednostavnom za čitanje (engl. easy to read format). Naime, format jednostavan za čitanje (engl. easy to read format) obuhvaća jezičnu i grafičku prilagodbu teksta namijenjenog osobama s poremećajem koji izaziva poteškoće u čitanju i razumijevanju teksta (osobe s disleksijom i ostalim poteškoćama čitanja, osobe s intelektualnim poteškoćama, osobe s neuropsihijatrijskim poremećajima, prelingvalno gluhe osobe, gluhoslijepe osobe, osobe s afazijom, demencijom i dr.).

Od 1. do 2. travnja 2019. u Zagrebu se održala specijalizirana edukacija za organizacije civilnoga društva koje se bave pružanjem pomoći i podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela. Na edukaciji je, uz druge predavače, izlagala Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom na temu *Pružanje podrške osobama sa invaliditetom – problemi u sustavu podrške žrtvama kaznenih djela*. Edukacija je sastavni dio programa „**Mreža podrške i suradnje žrtvama i svjedocima kaznenih djela“** koji je kreiran s ciljem osiguravanja pružanja pomoći i podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela u 13 županija u kojima nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima. Cilj edukacije bio je podići razinu znanja, vještina i kompetencija predstavnika/ca organizacija civilnog društva za pružanje pomoći i podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela kroz pružanje osnovnih informacija i emocionalne potpore, psihološke i pravne pomoći, pratnjom na sud i druge relevantne institucije te kroz druge oblike usluga. Edukacija je bila namijenjena predstavnicima/ama organizacija civilnog društva koji su partneri na projektu i koji pružaju pomoć i podršku žrtvama i svjedocima u 13 županija u kojima nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima odnosno u Bjelovarsko – bilogorskoj županiji, Brodsko – posavskoj, Dubrovačko – neretvanskoj, Istarskoj, Karlovačkoj, Koprivničko-križevačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj, Šibensko-kninskoj, Virovitičko-podravskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji. Program se provodi u trajanju od tri godine, a financijski je podržan od strane Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske. Ženska soba – Centar za seksualna prava je nositeljica programa, a program se provodi u partnerstvu s 10 organizacija civilnog društva: Udruga za podršku žrtvama i svjedocima; Centar za građanske inicijative Poreč; Centar za podršku i razvoj civilnog društva DELFIN; DEŠA – Dubrovnik; Udruga HERA Križevci – za zaštitu i promicanje ljudskih prava; Informativno pravni centar; Ženska grupa Karlovac KORAK; S.O.S. Virovitica – savjetovanje, osnaživanje, suradnja; SOS telefon za žene žrtve nasilja Krapinsko – zagorske županije, Zagorje; Udruga ZvoniMir.

U sklopu projekta V- START- Podrška žrtvama kroz podizanje svijesti i umrežavanja u Zagrebu je 28. svibnja 2019. održana konferencija. Konferencija je organizirana u suradnji s partnerskim organizacijama iz Njemačke, Austrije i Italije s ciljem razmjene iskustva u području prepoznavanja, procesuiranja i postupanja u slučajevima zločina iz mržnje kao i dostupnoj podršci žrtvama zločina iz mržnje. Uspoređujući iskustva iz zemalja partnera na projektu istaknuto je da je i dalje potrebno raditi na podizanju razine svijesti o fenomenu zločina iz mržnje kao otegotnoj okolnosti počinjenja kaznenog djela zbog predrasude prema određenoj ranjivoj grupaciji. Isto je tako potrebna edukacija policijskih službenika, sudaca i državnih odvjetnika na prepoznavanju i adekvatnom istraživanju i procesuiranju kaznenih djela koja imaju tu dimenziju. I dalje se malo govori o zločinima iz mržnje zbog invaliditeta iako je u Velikoj Britaniji koja prednjači po broju zabilježenih i prepoznatih slučajeva zločina iz mržnje invaliditet treća osnova po brojnosti. Ministarstvo pravosuđa u Hrvatskoj financira mrežu podrške pri 7 županijskih sudskih odjela, a izvan tih mjesta podršku pruža 11 udruga. To financiranje je vrlo ograničeno. Na sudovima ne pružaju savjetovanje niti rade sa žrtvama nakon suđenja. Udruge pružaju psihosocijalnu i pravnu pomoć. Financira se i sustav besplatne pravne pomoći. Min. za demografiju je nadležno za nasilje u obitelji. Predstavnica Policijske akademije istaknula je da je edukacija u policiji započela 2006. godine. Educiran je najmanje jedan trener u svakoj od 20 policijskih uprava kako bi se obuhvatilo što više policijskih službenika i educiralo ih se o tome kako prepoznati zločin iz mržnje i osigurati dokaze, a poseban naglasak stavljen je na suradnja između državnog odvjetništva i policije. Nova tema bila je medijacija u zajednici za razvoj vještina participativnog učenja. Uspostavili su suradnju s aktivistima iz LGBT udruga Kontra i Iskorak koji su postali treneri na edukacijama. Organizirali su puno seminara i ugradili zločin iz mržnje u sve razine policijskog kurikuluma tijekom studija, ali i u sklopu stručnog usavršavanje. Strateška razina je također prepoznala važnost teme pa je ravnatelj policije obvezao sve službenike posebnim naputcima o tome kako prepoznati zločin iz mržnje i prikupljati podatke i dokaze. Napravljene su i izmjene u informacijskom sustavu pa se svaki slučaj zločina iz mržnje prati od prve dojave do okončanja sudskog postupka i unose se svi relevantni podaci i tako se mogu pratiti slučajevi (karakteristike žrtve, itd.). U 2018. godini zabilježeno je 33 slučajeva zločin iz mržnje prijavljenih policiji kao i prethodnih godina. U najvećem broju slučajeva radilo se o motiviranosti zločina etničkom pripadnošću, a zatim mržnjom prema osobama drugačije spolne orijentacije. Provode i

preventivne aktivnosti u policiji kao što je projekt Zajedno protiv govora mržnje – promicanje kulture tolerancije i prevencija govora mržnje kao društveno neprihvatljivog ponašanja. Kontinuirano surađuju s OCD-ima i zajednički provede projekte.

U organizaciji Victim Support Europe i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima uz podršku Ministarstva pravosuđa i Europske komisije, 20. svibnja 2019. godine, u prostorijama Ministarstva pravosuđa održana je Nacionalna konferencija pod nazivom: „**Važnost umrežavanja i standardizacije u postupanju svih pružatelja podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela i prekršaja**“. Svrha Nacionalne konferencije je prikazati dosadašnja postignuća i poduzete mjere na područjima promicanja prava žrtava i svjedoka kaznenih djela i prekršaja s posebnim naglaskom na važnost umrežavanja i standardizacije rada svih dionika sustava podrške žrtvama i svjedocima.

Dana 15. studenoga 2019. godine na Ekonomskom fakultetu u Osijeku, u organizaciji **Udruge za podršku žrtvama i svjedocima održan je okrugli stol na temu "Pravo na djelotvornu pravnu zaštitu kroz sustav podrške žrtvama i svjedocima i primarnu pravnu pomoć".** Udruga za podršku žrtvama i svjedocima je ovlašteni pružatelj besplatne pravne pomoći od 2015. godine te od lipnja 2019. godine provodi projekt „Pravo na djelotvornu pravnu zaštitu i podršku – pristup pravdi kroz primarnu pravnu pomoć“ koji za cilj ima djelotvorno osiguranje pravne zaštite osjetljivim skupinama (među kojima su i osobe s invaliditetom) u Osječko-baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji.
Tijekom okruglog stola predstavnici civilnog društva održali su izlaganja na temu ostvarivanja prava na djelotvornu pravnu zaštitu kroz sustav podrške žrtvama i svjedocima, osiguranja djelotvorne pravne zaštite kroz besplatnu pravnu pomoć, a posebno su se osvrnuli na izazove i poteškoće s kojima se susreću udruge pružatelji besplatne pravne pomoći najranjivijim skupinama. Također, predstavnici nadležnih institucija održali su izlaganja kojima su upozorili na posljedice koje uzrokuje sekundarna viktimizacija žrtve te su prisutne upoznali sa obiteljsko-pravnom problematikom u bračnim sporovima.

15. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

Ustavni sud Republike Hrvatske je rješenjem Br.: U-I-60/1991 i dr. od 21. veljače 2017. („Narodne novine“, br. 25/17.) i Izdvojenim mišljenjem naložio Hrvatskom saboru da u roku od dvije godine od dana donošenja rješenja donese novi Zakon, umjesto dosadašnjeg Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece („Narodne novine“, br. 18/78, 31/86, 47/89 i 88/09).
Međutim, rok i potrebu za donošenjem novog zakona nije utvrdio samo Ustavni sud Republike Hrvatske, već je i UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim Zaključnim zapažanjima i preporukama iz 2015. godine, a vezano uz primjenu KPOSI u RH, izrazio zabrinutost što djeca i odrasle osobe s invaliditetom mogu na temelju zakona u sustavu zdravlja biti sterilizirani na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovoga slobodnog i informiranog pristanka.

Takvo postupanje je protivno čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja je za Republiku Hrvatsku obvezujući međunarodni dokument:
Odbor je zabrinut zbog čestog podvrgavanja medicinskim postupcima bez pristanka osoba s invaliditetom te preporuka UN-ova Odbora glasi:
(a) donošenje hitnih izmjena i dopuna Zakona kojima se bezuvjetno zabranjuje sterilizacija dječaka i djevojčica s invaliditetom te odraslih osoba s invaliditetom ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak;
(b) osobe s invaliditetom trebaju dobiti podršku u donošenju informiranih izbora i odluka u odnosu na medicinske postupke i intervencije;
c) zdravstveni radnici trebaju biti educirani u pristupačnim i alternativnim tehnikama komunikacije kako bi mogli komunicirati s osobama koje imaju intelektualna, mentalna i osjetilna oštećenja.

Navedena je preporuka istaknuta kao hitna preporuka te je država bila u obvezi realizirati istu u roku od 12 mjeseci od njenog donošenja, a što je država propustila učiniti. Posebno napominjemo kako je Republika Hrvatska dužna podnijeti Odboru za prava osoba s invaliditetom drugo, treće i četvrto izvješće o napretku, ne kasnije od 15. rujna 2021. godine, a u koje je potrebno uključiti informacije o provedbi zaključnih primjedbi.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Uredu pravobraniteljice obratila se majka osobe koja je lišena poslovne sposobnosti zbog intelektualnih poteškoća, a koja se nalazi u ljubavnoj vezi. Upravo zato što kći ima intelektualne poteškoće, majka smatra kako ne bi smjela ulaziti u ljubavne veze, imati spolne odnose i rađati. Majka je jasno iznijela stav da njezina kći nije sposobna brinuti o djeci te da joj trajno treba onemogućiti rađanje. Isto tako majka navodi kako je kćer potrebno smjestiti u ustanovu zatvorenog tipa kako ne bi dolazila u kontakt s muškarcima.*
Majci je ukazano da je tako iskazana potreba za „zaštitom" kćeri, zadiranje u njezina ljudska prava. Naime, metode trajne zaštite od trudnoće predstavljaju zadiranje u temeljna ljudska prava te je konvencijska obveza države da osigura osobama s invaliditetom mogućnost ostvarivanja plodnosti na jednakopravnoj osnovi s drugima. Poput svih žena, i žene s invaliditetom imaju pravo birati broj svoje djece i dobnu razliku među njima, te je to svakako pitanje o kojem se ne može i ne smije raspravljati bez same osobe o čijem se osobnom integritetu radi.
Majci je posebno naglašeno kako je dužna omogućiti svojoj kćeri da dobije sve potrebne informacije o spolnosti na način koji je njoj razumljiv te po potrebi i zatražiti pomoć stručnjaka. Preporučeno je da se obrati centru za socijalnu skrb u svrhu savjetovanja.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Stranka (30), lišena poslovne sposobnosti, majka je dvoje djece te je nedavno rodila treće dijete. Nakon tog porođaja podvezani su joj jajnici. Skrbnica joj je majka koja se ujedno brine o njezinoj djeci, ali koja je i postavila zahtjev za sterilizacijom svoje kćeri. Stranka je sve troje djece rodila carskim rezom. Očevima dvoje starije djece oduzeta je roditeljska skrb, dok je otac trećeg djeteta optužen za obiteljsko nasilje. Uvidom u presudu Vrhovnog suda kojom je dopuštena sterilizacija imenovane podvezivanjem jajnika, proizlazi kako se sud u svojoj odluci prvenstveno vodio pitanjem zdravlja žene, a za koje je procijenjeno kako bi moglo biti ugroženo novim trudnoćama, dok sredstva sprečavanja trudnoće također, iz zdravstvenih razloga, nisu primjenjiva*.

Iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda ne proizlazi da je sud odluku donio temeljem invaliditeta žene odnosno njezinih smanjenih intelektualnih kapaciteta i poremećaja u ponašanju, već isključivo radi zaštite njenog zdravlja, a za što postoji osnova u Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece („Narodne novine", br. 18/78, 31/86, 47/89 i 88/09). Međutim, promatrajući odluku kroz prizmu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, svaki medicinski postupak i intervencija uključujući i sterilizaciju **trebao bi se provoditi na temelju slobodnog i informiranog pristanka osobe s invaliditetom, a što uključuje i obvezu osiguravanja podrške u donošenju informiranog pristanka.** Iz odluke nije jasno vidljivo je li postojao informirani i dobrovoljni pristanak stranke na provedeni postupak sterilizacije, što je sa stajališta Konvencije nužno, slijedom čega se može zaključiti, ukoliko su Zakonom ispunjene pretpostavke podnošenja zahtjeva i ako postoje opravdani medicinski razlozi, da se postupak sterilizacije može provesti neovisno o volji osobe koja se tom medicinskom postupku podvrgava. Svaka osoba ima pravo da se na njoj primjeren način daju sve bitne informacije kako bi slobodno i samostalno mogla donijeti odluku želi li rađati ili ne.

Povodom Međunarodnog dana žena, Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI), a vezano za rješenje Ustavnog suda, predstavio je i uputio Ministarstvu zdravstva **prijedlog Zakona o sprečavanju i prekidu trudnoće.** Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je njihovu inicijativu. Prijedlog zakona je djelomično uvažio odredbe KPOSI u smislu davanja pristanka na prekid trudnoće za žene s invaliditetom te je **Pravobraniteljica dostavila prijedlog koji se odnosi na zabranu**

sterilizacije te na pravo da svaka osoba raspolaže potpunom informacijom, uz primjerenu podršku ukoliko joj je potrebna kako bi mogla dati osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak.

Obiteljski zakon koji je stupio na snagu 2015. godine također dopušta zamjensko odlučivanje (sudska odluka) vezano uz donošenje odluke o sterilizaciji osobe pod skrbništvom (na prijedlog štićenika ili skrbnika), što nije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Prilikom izmjena navedenog zakona Pravobraniteljica je upozoravala nadležno ministarstvo na preporuke Odbora i predlagala da se ukine zamjensko odlučivanje te uvede odlučivanje uz podršku, ali prijedlog nije prihvaćen.

„Svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svog tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima" (čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom).

S obzirom na sve prethodno navedeno, Pravobraniteljica je **ponovno preporučila** da se prilikom izrade novog zakona Ministarstvo zdravstva rukovodi stajalištem Ustavnog suda, odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i preporukama UN-ova Odbora, kao i obvezom podnošenja novog izvješća Odboru za prava osoba s invaliditetom povodom Zaključnih zapažanja i preporuka o Inicijalnom izvješću Hrvatske iz 2015. godine. Ujedno je zatraženo izvješće o postupanju vezano za preporuku Pravobraniteljice, odnosno zatraženo je izvješće o tome jesu li uzeli u obzir Prijedlog Zakona o sprečavanju i prekidu trudnoće Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI). Do kraja izvještajnog razdoblja nije zaprimljen odgovor.

16. ZDRAVSTVO

Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je u području zdravstva zaprimila pritužbe vezano uz dostupnost zdravstvenih usluga, sanitetski prijevoz, nabavku ortopedskih pomagala koja nisu na popisu pomagala, provođenje fizikalne terapije i zdravstvene njege u kući, provela je anketno ispitivanje vezano uz pojavnost dekubitalnih rana te sudjelovala i izlagala na događanjima u svrhu podizanja svijesti o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom. Zdravstvo je i u ovom razdoblju bilo među prioritetnim područjima postupanja Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

16.1. POJAVNOST DEKUBITALNIH RANA

U riziku od nastanka dekubitalnih rana najugroženije su nepokretne osobe, osobe sa spinalnim ozljedama, oboljeli od multiple skleroze, osobe s dijabetesom, osobe starije životne dobi, one s raznim kožnim oštećenjima, pretile osobe, oboljeli od rijetkih bolesti, odnosno svatko tko je izložen dugotrajnijem ležanju uslijed bilo kojega zdravstvenog problema. Sprječavanjem nastanka dekubitalnih rana preveniramo teže zdravstvene komplikacije koje mogu dovesti i do smrtnog ishoda. Stoga je važno hitno reagirati već u početnom stadiju kako ne bi nastao dekubitus trećeg i četvrtog stupnja koji dovodi do veće ugroze zdravlja i života osobe.
Pitanjima pojave i problema dekubitalnih rana kao i načina liječenja godinama se bavi savez Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT). Naime, HUPT je prije nekoliko godina proveo neformalno istraživanje među svojim članovima o pojavnosti dekubitalnih rana, a koje je pobliže opisano u našem godišnjem izvješću o radu za 2014. godinu.

Grafikon 9. Dijagnoza kod osoba s dekubitusom

Iz Grafikona 9. je vidljivo da među osobama kod kojih se pojavio dekubitus 53% imaju dijagnozu paraplegije, 38% tetraplegiju, 6% paraparezu, dok je 3% sa spinabifidom.

U Grafikonu 10. vidljivo je da je kod 74 % ispitanika dekubitus se javlja na sjednom dijelu, zatim su na drugom mjestu stopala – 16 %, noge 6 %, leđa 2 %, glava i ruke po 1 %.

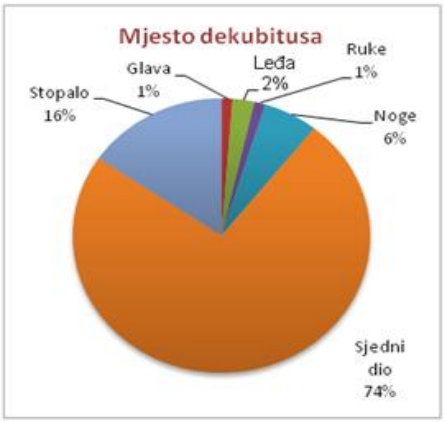

Grafikon 10. Mjesto dekubitusa

Poznato je kako liječenje dekubitusa iziskuje vrijeme i velike troškove, a i sami rezultati su upitni, dok je recidiv učestao. Iz HUPT-ovog istraživanja proizlazi da je čak 19% ispitanika podvrgnuto operacijama kako bi se sanirale rane, 32% ispitanika previja rane gazom, dok 34% ispitanika na rane stavlja obloge. Donji Grafikoni 11. i 12. prikazuju liječenje kao i koje su obloge ispitanici najčešće koristili.

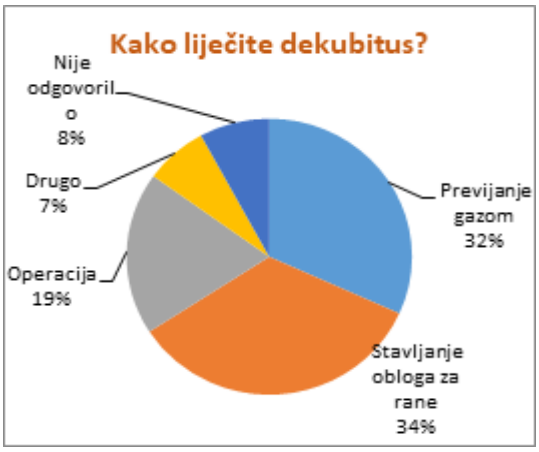

Grafikon 11. Kako liječite dekubitus?

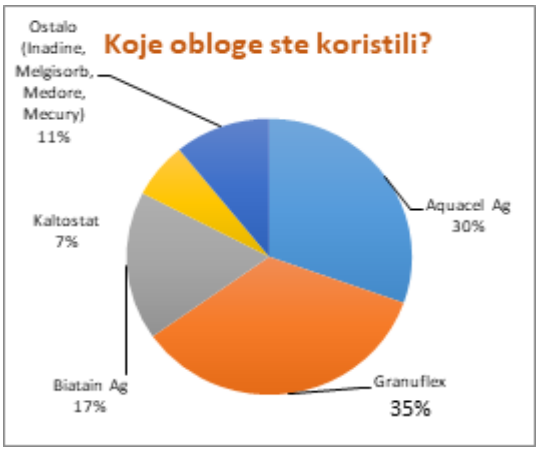

Grafikon 12. Koje obloge ste koristili?

Godinama zaprimamo pritužbe osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji te udruga osoba s invaliditetom koje ukazuju na svu ozbiljnost ovog problema, na višestruke posljedice nastanka dekubitalnih rana i njihov utjecaj na kvalitetu života.

Problem je prepoznala i struka, prvenstveno medicinske sestre. Medijski napisi na jednom internetskom portalu koji navode svjedočenje medicinske sestre upravo su zabrinjavajući.

Jednom je Hitna dovezla bolesnika koji je živio u blizini Zagreba. Hitnu su zvali susjedi. Bolesnik je bio u zapuštenom stanju i imao je velike dekubitalne rane po leđima i trtici. Medicinske su sestre dužne po prijemu kompletno pregledati kožu i sve evidentirati. Tako smo pristupile i previjanju i saniranju. Prilikom previjanja rane na trtici, iz rana su izlazili crvi i bilo ih je posvuda po krevetu.

Zaprimljena je gospođa od 70 godina zbog ukliještene kile. U pratnji su bili kći i sin dok je bolesnica živjela s kćeri. Oboje su bili lijepo obučeni, kći našminkana, nalakiranih noktiju. Bili su zabrinuti za postupke i operaciju koja je slijedila te smo ih umirivali i objašnjavali im. Međutim, sobu je ispunio neugodan miris i čudili smo se o čemu se radi. Kada smo bolesnicu skinuli s kreveta da joj obučemo pidžamu ostali smo šokirani. Bila je sva u ranama. Čitava natkoljenica bila je jedna duboka rana puna starog gnoja. Tkivo mišića se raspadalo. Kost kuka je virila iz rane i mogla se vidjeti. To je tako neugodan miris…. Morali smo isprazniti nekoliko soba u blizini jer je bilo neizdrživo za ostale bolesnike…

Anketno ispitivanje prevencije, liječenja i saniranja dekubitalnih rana

Pravobraniteljica je provela anketno ispitivanje kod šezdeset i sedam (67) zdravstvenih ustanova – općih bolnica, dječjih bolnica, psihijatrijskih bolnica te specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju. Pitanja iz upitnika odnosila su se na pojavnost dekubitalnih rana u bolnici, raspolaganje s antidekubitalnom opremom, kadrovima koji se bave ovom problematikom, izrađenim protokolima o postupanju te informacije o edukaciji osoblja. Na upitnik je odgovorilo ukupno 47 zdravstvenih ustanova.

U nastavku navodimo zaključna zapažanja na temelju zaprimljenih odgovora te preporuke Pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom.

Prikaz obrade podataka pet bolnica u kojima se liječe djeca i adolescenti, razvrstano po djelatnosti:

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb odgovorila je kako u ustanovi nema evidentiranih dekubitalnih rana budući da je većina djece koja se liječi u bolnici somatski zdrava ili njihovo bolničko liječenje ne dovodi do rizika od nastanka oštećenja tkiva.

Specijalna bolnica za kronične bolesti dječje dobi u Bistri tijekom protekle tri godine evidentirala je 14 pacijenata s dekubitalnim ranama. Zaprimljeno je 8 pacijenata iz drugih ustanova i od kuće s promjenama na koži koje su se razvile u dekubitus. Tijekom noćne smjene rade 4 medicinske sestre i jedan njegovatelj na 100 korisnika usluge.

Bolnica je opremljena kvalitetnim krevetima za intenzivnu njegu (LINEA), koji putem elektromotora mogu mijenjati položaj pacijenta, s aktivnim antidekubitalnim madracima i kompresorima za pritisak zraka u madracu za sve potrebite pacijente. Ostali kreveti su opremljeni pasivnim antidekubitalnim madracima. Bolnica posjeduje aparat za zacjeljivanje rana putem svjetlosti, VEST uređaj te antidekubitalne podloge raznih namjena. Po potrebi obavljaju se ambulantni pregledi u drugim zdravstvenim ustanovama, ako tim za kontrolu bolničkih infekcija (liječnik, sestra za intrahospitalne infekcije, glavna sestra odjela) postavi takvu indikaciju.

Dječja bolnica Srebrnjak kao i Specijalna bolnica za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama nemaju u evidenciji pacijente s dekubitalnim ranama. Međutim, obje bolnice su odgovorile kako zapošljavaju po 2 medicinske sestre na 10 djece te dječja bolnica Srebrnjak navodi kako su svi bolnički kreveti opremljeni madracima sa spužvom i nepropusnom navlakom, dok Specijalna bolnica za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama navodi kako nemaju antidekubitalne madrace, ali su invalidska kolica opremljena antidekubitalnim jastucima. Edukacije medicinskih sestara se provode periodično te se u sklopu edukacija obrađuje i tema dekubitusa.

Klinika za dječje bolesti u razdoblju od 1. siječnja 2017. do 31. prosinca 2019. imala je ukupno 58 pacijenata koji su imali dekubitalne rane, od tog broja hospitalizirano je 26 pacijenata koji su već imali dekubitalne rane, dok je 32 pacijenata dekubitus razvilo u bolnici. Opremljena je antidekubitalnom opremom te se na godišnjoj razini izdvajaju financijska sredstva za obnovu/nabavku opreme. Prevencijom i saniranjem rana bave se liječnici – specijalisti dječje kirurgije i magistre sestrinstva – enterostomalni terapeuti. Klinika za dječje bolesti provodi edukaciju medicinskog osoblja o postupanju u prevenciji, liječenju i saniranju dekubitalnih rana.

Prikaz obrade podataka 18 općih bolnica (Opća bolnica „Dr. Ivo Pedišić“ Sisak, Opća bolnica Pula, Opća bolnica Karlovac, Opća bolnica Zabok i bolnica hrvatskih veterana, Opća županijska bolnica Vinkovci, Opća bolnica Gospić, Opća bolnica Virovitica, Opća bolnica Šibensko-kninske županije, Opća bolnica Nova Gradiška, Opća bolnica i bolnica branitelja Domovinskog rata Ogulin, Opća županijska bolnica Našice, Opća bolnica „Dr. Tomislav Bardek“ Koprivnica, Opća županijska bolnica Požega, Opća bolnica Zadar, Županijska bolnica Čakovec, Opća županijska bolnica Pakrac i Bolnica hrvatskih veterana, Opća bolnica Bjelovar, Opća Bolnica Dubrovnik):

Bolnice vode evidenciju u sestrinskoj dokumentaciji o pojavnosti dekubitusa. Iz dobivenih podataka zaključujemo kako je u prosjeku omjer pacijenata koji dolaze u bolnicu s dekubitusom i pacijenata koji razvijaju dekubitus u bolnici podjednak. Pacijenti koji dolaze u bolnicu s dekubitusom u prosjeku češće dolaze sa smještaja nego od kuće. Bolnice raspolažu antidekubitalnom opremom (pogotovo su jedinice intenzivne skrbi opremljene dodatnom opremom), sve bolnice imaju zaposlenu 1 medicinsku sestru na 10 pacijenata, dok su neke tako organizirane da rade i po dvije medicinske sestre.

Neke bolnice imaju organiziran Tim za prevenciju dekubitusa/Tim za kronične rane koji se sastoji od medicinskih sestara i liječnika. One bolnice koje nemaju takav tim konzultiraju se s Udrugom za rane. U pravilu se ne koriste usluge vanjskih stručnjaka. Neke bolnice imaju razrađene protokole o postupanju, neke se vode smjernicama ili kontaktiraju udrugu medicinskih sestara. Bolnice provode edukacije medicinskih sestara. Između ostalog, bolnice predlažu:
„Prijedlog je da se pojača nadzor nad ustanovama i državnim i privatnim u kojima su smješteni korisnici, naime iz nebolničkih ustanova, naročito privatnih udomiteljstva i privatnih domova nad kojima nema apsolutno nikakve kontrole, u bolničku zdravstvenu ustanovu dolaze pacijenti s opsežnim inficiranim i nekrotičnim dekubitalnim ulkusima“. (Opća bolnica „Dr. Ivo Pedišić“)

„Poteškoće u prevenciji i liječenju dekubitalnih rana izražene su upravo u bolničkim uvjetima jer se nerijetko već narušeno zdravstveno stanje pacijenta dodatno pogorša u bolničkim uvjetima u okolnostima osnovne bolesti. No, podizanje osnovne edukacije svih uključenih u skrbi bolesnog pojedinca – od članova obitelji do zdravstvenih profesionalaca, sigurno doprinosi smanjenoj incidenciji nastanka dekubitalnih rana. Učestalo svjedočimo poteškoćama s kojima se susreće obitelj u skrbi za bolesnog pojedinca i u cilju edukacije i pomoći izradili smo naputke i pružamo edukaciju na različitim područjima zdravstvene skrbi u kućnim uvjetima, pa tako i u prevenciji i liječenju dekubitalnih rana“. (Opća bolnica Pula)

„Kontinuirano praćenje bolesnika s dekubitalnim ranama pokazuje trend povećanja broja bolesnika kako bolničkih tako i izvanbolničkih kojima je potrebna pojačana skrb i njega te sukladno istome potrebno je osigurati veći broj antidekubitalnih madraca u prevenciji istog.“ *(Opća bolnica Karlovac)*

„Mišljenja smo da je za skrb o dekubitalnim ranama, po uzoru na suvremene zdravstvene sustave Europe, potrebno osnovati jedinice za Wound care (wound care unit)“. *(Županijska bolnica Čakovec)*

„Pri otpustu pacijenata s dekubitusom uz sestrinsko otpusno pismo u kojem su naznačeni provedeni postupci i način saniranja dekubitalne rane kontaktira se patronažna služba, zdravstvena njega u kući i mobilni palijativni tim koji potom i u kući pacijenta osigurava odgovarajuća antidekubitalna

pomagala, obloge i visoku razinu stručnosti. Medicinska sestra potom educira i članove obitelji te osobe koje skrbe za pacijenta". (Opća županijska bolnica Požega)

„Kao prijedlog za poboljšanje zbrinjavanja bolesnika koji imaju dekubitalne rane, bitno bi bilo u svim ustanovama koje se bave liječenjem takvih bolesnika osigurati financijska sredstva koja su izdvojena iz odjelnih limita, a koja su osigurana samo za tu namjenu. Povećanje broja aktivnih antidekubitalnih madraca također je mjera za sprječavanje nastanka i/ili liječenja dekubitusa. Međutim, ***najbitnije od svega je osvijestiti svim zdravstvenim radnicima kako je okretanje pacijenta svaka dva sata najučinkovitija mjera za sprječavanje i liječenje dekubitalnih rana".*** *(Opća bolnica Zadar)*

Prikaz obrade podataka četiriju kliničkih bolničkih centara (KBC Zagreb, KBC Split, KBC Rijeka, KBC Sestre milosrdnice) i **dviju kliničkih bolnica** (KB Merkur i KB Dubrava) te **Specijalne bolnice za plućne bolesti** (Rockefellerova)

Podatci za razdoblje od 1. siječnja 2017. do 31. prosinca 2019. godine, dobiveni od kliničkih bolničkih centara, kliničkih bolnica i specijalne bolnice o pojavnosti dekubitusa su zabrinjavajući. Naime, bolnice navode podatke o izrazito visokom broju pacijenata koje su liječili od dekubitusa u bolnici. U dvjema bolnicama više se dekubitalnih rana razvilo u bolničkim uvjetima nego što je pacijenata s takvim ranama primljeno, iako je i broj primljenih pacijenata s ranama velik. Četiri bolnice navode kako je više pacijenata s ranama zaprimljeno nego što su se rane razvile u bolničkim uvjetima. Pacijenti s razvijenim ranama u pravilu dolaze iz drugih ustanova i od kuće. Jedna bolnica daje miješane podatke, ovisno o godini. Tijekom noćnog rada na 10 pacijenata radi jedna do dvije medicinske sestre/tehničara. Odjeli u pravilu jesu opremljeni antidekubitalnom opremom te bolnice na godišnjoj razini ulažu u opremu. Bolnice se u prevenciji i saniranju dekubitalnih rana koriste preporukama za strukturiranu procjenu rana ili internim protokolima koje su donijeli. Prevencijom i saniranjem rana bave se medicinske sestre i po potrebi kirurg. KBC Rijeka ima osnovano Povjerenstvo za prevenciju i liječenje dekubitusa, KB Dubrava osniva Tim za prevenciju i saniranje rana, dok ostale bolnice imaju oformljen sustav praćenja te razvijaju i daljnje načine kao bi se pojavnost dekubitusa bolje pratila (primjerice, KBC Zagreb). Sve bolnice navode kako se medicinske sestre redovito educiraju o prevenciji i saniranju dekubitusa. Međutim, smatramo kako je broj pacijenata s dekubitusom, uvažavajući veličinu bolnice, ipak velik.
Navedenog su svjesne i same bolnice koje su dale i sljedeće prijedloge:
„Potrebno je uspostaviti bolju komunikaciju primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite da ne dolazi do prekida i zastoja u kontinuiranoj skrbi pacijenata s dekubitalnim ranama čije je liječenje obično dugotrajno i zahtjevno". (KBC Sestre milosrdnice)

„Mišljenja smo da bi HZZO trebao u fokus staviti prevenciju i olakšati nabavku antidekubitalnih pomagala. Iako je prevencija skupa, svako liječenje dekubitusa je višestruko skuplje." *(KBC Rijeka)*

„S obzirom na broj pacijenata primljenih s dekubitalnim ranama kao i stupanj dekubitusa odnosno stanje rana pacijenata, analizom je potrebno obuhvatiti provođenje mjera prevencije i saniranja dekubitalnih rana u privatnim i državnim domovima". (KB Merkur)

„Smatramo kako bi za dobivanje ispravnije slike o fizičkim ograničenjima te o troškovima liječenja bilo značajno dodatno analizirati broj bolesnika prema stupnjevima dekubitalnih rana, dob bolesnika s dekubitalnim ranama prema stupnjevima te vrijeme bolničkog liječenja i eventualna fizička ograničenja nastala uslijed razvoja dekubitusa (invaliditet, nemogućnost kretanja, nemogućnost korištenja ekstremiteta i sl.) Također, bilo bi od iznimnog značaja povezati djelatnost socijalne skrbi Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku s Ministarstvom zdravstva (posebice PZZ, patronažne zdravstvene zaštite, djelatnost zdravstvene njege u kući i bolničkih ustanova) putem koordinatora, radi uspješnije prevencije, liječenja i praćenja pacijenata s dekubitusom ili drugim

vrstama kroničnih rana. Bilo bi korisno započeti voditi registar osoba s kroničnim ranama/dekubitusom". *(KB Dubrava)*

„U financijska bolnička sredstva treba više planirati i raditi na prevenciji dekubitusa, zaposliti više medicinskih sestara jer najviše dolazi do dekubitusa zbog njihova manjka u njezi, obavezno u Sistematizaciju radnih mjesta u bolničkim ustanovama planirati tim stručnjaka „Menadžment za rane" tj. osoblje koje će se isključivo baviti navedenom problematikom kao i u ostalim razvijenim zemljama". (Specijalna bolnica za plućne bolesti Rockefellerova)

„S obzirom da smo velika zdravstvena ustanova nastojimo provoditi sve preventivne mjere za sprečavanje nastanka dekubitalnih rana u sklopu organizacije rada klinika/zavoda/odjela. Potrebna su nam veća financijska sredstva kako bi eventualno mogli organizirati stručna predavanja, tečajeve, edukacije o novijim smjernicama u pristupu zbrinjavanja rana." *(KBC Split)*

Prikaz obrade podataka pet psihijatrijskih zdravstvenih ustanova (Psihijatrijska bolnica Ugljan, Klinika za psihijatriju Vrapče, Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot", Popovača, Psihijatrijska bolnica Sv. Ivan, Specijalna bolnica za psihijatriju i palijativnu skrb Sveti Rafael, Strmac):

Na pitanje koliko je pacijenata zaprimljeno s dekubitalnim ranama, a koliko ih je dekubitalne rane razvilo u bolnici u razdoblju od 1. siječnja 2017. do 31. prosinca 2019. godine, iz dobivenih podataka četiriju bolnica proizlazi kako je više pacijenata s dekubitalnim ranama zaprimljeno u bolnicu nego što ih je dekubitus razvilo u bolnicama. Samo je jedna bolnica navela kako je više pacijenata razvilo dekubitus u bolnici. Na pitanje jesu li pacijenti koji su evidentirani s dekubitusom dolazili od kuće ili ustanove, sve bolnice navode kako je više pacijenata zaprimljeno iz ustanova.
Na pitanje koliko je medicinskih sestara/tehničara zaposleno na 10 pacijenata, odgovori su različiti, primjerice: „U noćnoj smjeni radi 1 djelatnik na 21 pacijenta", „Tijekom noćnog rada na 10 pacijenata rade dvije medicinske sestre/tehničari", „Tijekom noćnog rada na 10 pacijenata radi jedna medicinska sestra/tehničar", „Na odjelima u noćnom radu broj sestara je u rasponu od 0,04 do 0,2 sestre po pacijentu. Broj pacijenata je u rasponu od 25 do 50 pacijenata ovisno o odjelu. Međutim, ukupan broj osoblja potreban za obavljanje njege računa se na osnovi potrebnih sati njege za svakog pacijenta tako da ovaj podatak u ovom obliku nije relevantan". Bolnice su opremljene antidekubitalnom opremom (madrac s kompresorom, spužvom, obloge, antidekubitalni jastuci) koja je raspoređena u skladu s potrebom po odjelima intenzivne skrbi te drugim odjelima poput odjela za palijativnu skrb, odjela za gerontopsihijatriju, odjela za demencije, psihijatriju starije životne dobi i palijativnu skrb duševnih bolesnika. Sve bolnice na godišnjoj razini izdvajaju financijska sredstva za opremu i podizanje kvalitete skrbi u bolnici.
Prevencijom i saniranjem dekubitalnih rana bave se medicinske sestre, veće bolnice imaju jedinice za osiguranje i unaprjeđenje kvalitete zdravstvene zaštite ili tim za dekubitus s kojim surađuje liječnik internist i magistra sestrinstva posebno educirana za dekubitus. Od vanjskih suradnika, kada je to potrebno, bolnice u pravilu konzultiraju kirurga. Sve bolnice imaju izrađen Protokol o postupanju u prevenciji, liječenju i saniranju dekubitalnih rana odnosno jedna bolnica ima Pravilnik o dekubitalnom vrijedu i principima skrbi o rani. Bolnice redovito provode edukacije medicinskih sestara na temu dekubitusa.

„Prijedlog je da se visokoobrazovanim medicinskim sestrama omogući edukacija i dobivanje certifikata za stručnjaka za prevenciju i zbrinjavanje kroničnih rana". *(Klinika za psihijatriju Vrapče)*

Prikaz obrade podataka 12 specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju. Od ukupno 12 odgovora, pet bolnica je navelo kako nemaju pacijenata s dekubitalnim ranama (Thalassotherapie Crikvenica, Bolnica za ortopediju i rehabilitaciju „Prim. dr. Martin Horvat" Rovinj, Lječilište Topusko, Lječilište Veli Lošinj, Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju „Biokovka"). Neke bolnice ipak na odjelima fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije imaju antidekubitalne madrace s kompresorom

te razrađene protokole za postupanje u prevenciji i liječenju dekubitalnih rana. Ujedno se održavaju edukacije za medicinske sestre. Za liječenje i prevenciju dekubitalnih rana bolnice imaju zaposlenog liječnika dermatovenerologa.
Od 13 bolnica, sedam ih je odgovorilo da smještavaju pacijente s dekubitalnim ranama (Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Lipik, Stubičke Toplice, Naftalan, Kalos, Thalassotherapia Opatija i Crikvenica, Klinika za ortopediju Lovran). Bolnice dostavljaju podatke iz kojih proizlazi kako se radi o manjem broju pacijenata s dekubitalnim ranama, a koji u pravilu u Bolnicu dolaze s ranama i to premještajem iz drugih ustanova. Samo jedna bolnica navodi kako je u referentnom razdoblju imala ukupno 12 pacijenata s dekubitusom te da su svi nastali u bolnici. Na 10 pacijenata u pravilu je zaposlena jedna medicinska sestra/tehničar. Bolnice raspolažu opremom, redovito se provode edukacije, postoje razrađeni protokoli o postupanju te se ulaže u nabavku nove opreme (obloge).
Prijedlozi bolnica:
„Iz našeg iskustva neophodno je prikupljati podatke vezano za skrb dekubitalnih rana; stupanj, odakle je pacijent došao, način liječenja, dokumentiranje uz fotografiranje, edukacija i istraživanje.
Od osobite je važnosti procjena rizika, edukacija oboljelih i članova obitelji o prevenciji kao i prepoznavanje prvih znakova dekubitusa, u što treba uključiti i pisane upute. Dekubitalna rana je važan indikator kvalitete u svim ustanovama za skrb bolesnika koji treba kontinuirano pratiti". (Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Lipik)

„Mišljenja samo da nastanak dekubitalnih rana ovisi o još jednom važnom faktoru, a to je broj osoblja koji skrbi o svim nepokretnim pacijentima, a ne samo ulaganje u pomagala i edukaciju".
(Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Stubičke Toplice)

Zaključci:
1. U zdravstvene ustanove u prosjeku dolazi više pacijenata s dekubitalnim ranama nego što ih razvije u bolnicama (iako je i taj broj visok).
2. Više pacijenata s dekubitalnim ranama dolazi iz ustanova.
3. Zdravstvene ustanove imaju zaposlenu jednu medicinsku sestru na 10 pacijenata (rjeđe dvije medicinske sestre).
4. Zdravstvene ustanove raspolažu antidekubitalnom opremom, dok su jedinice intenzivne skrbi još dodatno opremljene.
5. U razdoblju od 3 godine zdravstvene ustanove su ulagale određena financijska sredstva u nabavku antidekubitalne opreme.
6. U zdravstvenim ustanovama pitanjem dekubitalnih rana bave se medicinske sestre u suradnji s liječnicima, najčešće kirurzima (u specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju, gdje je dekubitus najmanje prisutan, time se bavi dermatovenerolog).
7. Zdravstvene ustanove, u pravilu, ne uključuju vanjske suradnike u saniranju rana. Kod onih koje ih koriste, to je u pravilu kirurg.
8. Neke zdravstvene ustanove imaju oformljene timove za rane/timove za prevenciju i saniranje dekubitalnih rana, odnosno pitanjem dekubitalnih rana bavi se odjel/jedinica za kvalitetu, a u slučaju da nema timova ovim pitanjima se bave medicinske sestre.
9. Neke bolnice imaju izrađene Protokole o postupanju u prevenciji, liječenju i saniranju dekubitalnih rana, dok se druge rukovode propisanim preporukama medicinskim sestrama vezano uz sprječavanje nastanka dekubitusa ili se konzultiraju s Udrugom za rane.
10. Sve bolnice u kojima se nalaze pacijenti s dekubitusom ulažu u edukaciju medicinskih sestara, ali postoje razlike između općih bolnica i većih specijaliziranih bolnica u pogledu učestalosti održavanja edukacija (veće bolnice češće održavaju edukacije).

Posljednje pitanje iz upitnika odnosilo se na mogućnost da same zdravstvene ustanove komentiraju/predlože/navedu što smatraju važnim vezano za prevenciju i saniranje dekubitalnih rana. U prethodnom tekstu citirani su osvrti svih zdravstvenih ustanova koje su imale potrebu napisati komentar.

Pravobraniteljica podržava prijedloge zdravstvenih ustanova u vidu izdavanja **preporuka i upozorenja** institucijama koje se bave ovom problematikom, kako slijedi:

Preporuke Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku:

1. Upozoravamo kako je potrebno uspostaviti sustav kontrole kod državnih i privatnih pružatelja usluga smještaja, budući da velik dio pacijenata koji dođu u bolnicu iz ustanove već ima dekubitalne rane.
2. S obzirom na broj pacijenata primljenih s dekubitalnim ranama kao i stupanj dekubitusa odnosno stanje rana pacijenata, **preporučujemo** obuhvatiti provođenje mjera prevencije i saniranja dekubitalnih rana u privatnim i državnim domovima.
3. **Preporučujemo** povezati djelatnost socijalne skrbi Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku s Ministarstvom zdravstva (posebice PZZ, patronažnom zdravstvenom zaštitom, djelatnošću zdravstvene njege u kući i bolničkim ustanovama) putem koordinatora, radi uspješnije prevencije, liječenja i praćenja pacijenata s dekubitusom ili drugim vrstama kroničnih rana.

Preporuke Ministarstvu zdravstva:

1. **Preporučujemo** povećati broj medicinskih sestara koje skrbe o pacijentima.
2. **Preporučujemo** u Sistematizaciji radnih mjesta u bolničkim ustanovama planirati tim stručnjaka „Menadžment za rane“, tj. osoblje koje će se isključivo baviti navedenom problematikom kao i u ostalim razvijenim zemljama. Po uzoru na suvremene zdravstvene sustave Europe, **preporučujemo** osnovati jedinice za skrb o ranama (*wound care unit*).
3. **Preporučujemo** da se visokoobrazovanim medicinskim sestrama omogući edukacija i dobivanje certifikata za stručnjaka za prevenciju i zbrinjavanje kroničnih rana.
4. **Preporučujemo** uspostavu bolje komunikacije primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite da ne dolazi do prekida i zastoja u kontinuiranoj skrbi pacijenata s dekubitalnim ranama čije je liječenje obično dugotrajno i zahtjevno.
5. **Preporučujemo** analizirati broj bolesnika prema stupnjevima dekubitalnih rana, dobi bolesnika s dekubitalnim ranama prema stupnjevima te vrijeme bolničkog liječenja i eventualna fizička ograničenja nastala uslijed razvoja dekubitusa (invaliditet, nemogućnost kretanja, nemogućnost korištenja ekstremiteta i sl.), odnosno **preporučujemo** voditi podatke vezano za skrb dekubitalnih rana: stupanj, odakle je pacijent došao, način liječenja, dokumentiranje uz fotografiranje, edukacija i istraživanje.
6. **Preporučujemo** unificirati protokole u postupanju vezano za saniranje i prevenciju dekubitalnih rana za sve zdravstvene ustanove, unificirati provođenje edukacije zdravstvene ustanove, a sve s ciljem kako navedena problematika ne bi bila prepuštena motiviranosti i angažiranosti same zdravstvene ustanove kao i njihovih zaposlenika.
7. **Preporučujemo** unificirati ili organizirati za sve zdravstvene ustanove timove odnosno osobe koje će se baviti ovom problematikom kako bi se izbjeglo da neke zdravstvene ustanove imaju ekipirano osoblje, dok druge nemaju.
8. **Preporučujemo** u suradnji sa zdravstvenim ustanovama utvrditi odgovara li količina antidekubitalne opreme potrebama te zdravstvene ustanove.
9. **Preporučujemo** voditi registar osoba s kroničnim ranama/dekubitusom.
10. **Preporučujemo** podizanje osnovne edukacije svih uključenih u skrb bolesnog pojedinca od članova obitelji do zdravstvenih profesionalaca, što će sigurno doprinijeti smanjivanju nastanka dekubitalnih rana. Obitelj treba biti educirana o prvim znakovima dekubitusa i kako pristupiti skrbi za bolesnog pojedinca.
11. **Preporučujemo** izradu unificiranih naputaka/uputa/letaka za obitelj: kako prepoznati rane znakove rana i kako pristupiti bolesniku.
12. **Preporučujemo** obvezati sve zdravstvene ustanove da prilikom otpusta dodatno educiraju članove obitelji i samog pacijenta i objasne im na što treba paziti i kako trebaju postupati u prevenciji dekubitalnih rana, kao što to neke zdravstvene ustanove već rade: *Pri otpustu*

pacijenata s dekubitusom uz sestrinsko otpusno pismo u kojem su naznačeni provedeni postupci i način saniranja dekubitalne rane kontaktira se patronažna služba, zdravstvena njega u kući i mobilni palijativni tim koji potom i u kući pacijenta osigurava odgovarajuća antidekubitalna pomagala, obloge i visoku razinu stručnosti. Medicinska sestra potom educira i članove obitelji te osobe koje skrbe za pacijente.

Preporuke Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i Ministarstvu zdravstva: **Preporučujemo** razmotriti mogućnost osiguranja financijskih sredstva koja su izdvojena iz odjelnih limita, a koja su osigurana samo za prevenciju i saniranje rana. Povećanje broja aktivnih antidekubitalnih madraca također je mjera za sprječavanje nastanka i/ili liječenja dekubitusa. Potrebno je olakšati nabavku antidekubitalnih pomagala. Iako je prevencija skupa, svako liječenje dekubitusa višestruko je skuplje.

Opća preporuka:
Kako bi se ispunili "najviši ostvarivi zdravstveni standardi" iz čl. 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – ZDRAVLJE, **preporučujemo** Ministarstvu zdravstva, Hrvatskoj liječničkoj komori, Hrvatskoj komori medicinskih sestara, Hrvatskoj udruzi medicinskih sestara te svim zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi zajedničku suradnju kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri spriječio nastanak dekubitusa te osiguralo pravovremeno liječenje neželjenih posljedica.

Povodom obilježavanja Svjetskog dana borbe protiv dekubitusa, Pravobraniteljica je u studenom 2019. godine istaknula kako je od iznimne važnosti prepoznati početni stadij nastanka dekubitalne rane kako bi se pravovremeno pristupilo njezinom saniranju, ali i hitno reagirati u slučaju kada su dekubitalne rane postale ugrožavajuće za život osobe s invaliditetom radi otklanjanja nastupa najteže posljedice. Bez obzira nastaje li dekubitus u kućnoj njezi, u zdravstvenim, rehabilitacijskim ili socijalnim ustanovama i bez obzira na uzrok, ista je posljedica.

Spinalni centar „Junona“
Pravobraniteljica u suradnji s Hrvatskim udrugama paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) već se dugi niz godina aktivno zalaže za izgradnju odnosno osnivanje centra za liječenje osoba sa spinalnom ozljedom, a koji bi trebao biti izgrađen u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice. U tom smislu tijekom prethodnih godina održano je više sastanaka, Pravobraniteljica je upućivala preporuke te o poduzetom izvještavala javnost putem godišnjih izvješća.
I u prošlom izvještajnom razdoblju praćena je realizacija projekta budućeg Nacionalnog rehabilitacijskog centra za osobe s bolestima i povredama kralježnične moždine u Varaždinskim Toplicama. Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice izvijestila je Pravobraniteljicu kako je pripremljena kompletna projektna dokumentacija te je izdana pravomoćna građevinska dozvola. Projekt je trenutno u fazi pripreme javne nabave za radove u izgradnji te je dokumentacija predana na kontrolu posredničkom tijelu (SAFU). Dio troškova je snosila Bolnica, međutim, potrebno je izdvojiti još velik dio sredstava kako bi gradnja počela. Iz izvješća Bolnice proizlazi kako se vode pregovori oko financiranja razlike iznosa iz državnog proračuna.

Sanitetski prijevoz

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbe osoba s invaliditetom na nepristupačnost vozila hitne pomoći i sanitetskog prijevoza kao i pritužbe zbog dugotrajnosti čekanja na sanitet. Problematičan je prijevoz osoba s paraplegijom/tetraplegijom odnosno osoba koje za kretanje koriste invalidska kolica. Sanitetska vozila nisu prilagođena za prijevoz osoba u invalidskim kolicima, što ima za posljedicu nemogućnost korištenja priznatog prava na sanitetski prijevoz i utječe na odluku pacijenta hoće li priznato pravo iskoristiti i prihvatiti jedinu mogućnost – ležeći položaj, iako za to ne postoji zdravstvena potreba, ili se odlučiti za alternativni prijevoz (preko udruga ili privatnim osobnim automobilom). Opisani problemi se odnose i na neprilagođenost vozila hitne pomoći u kojem se primjerice osoba s tjelesnim oštećenjem odvaja od pomagala (elektromotorni

skuter ili elektromotorna kolica) i može se prevesti u vozilu hitne pomoći do zdravstvene ustanove, ali bez pomagala. Navedeno pomagalo, koje koristi za kretanje i bez kojeg se ne može kretati ni po zdravstvenoj ustanovi, mora druga osoba dopremiti u tu ustanovu. Stoga smatramo da je toj osobi uskraćeno pravo na zdravstvenu uslugu jer ju nije mogla konzumirati jednako kao osoba bez invaliditeta te je prisiljena koristiti druge vrste prijevoza – putem udruga ili privatnim prijevozom.

Nadalje, istim sanitetskim vozilom prevoze se osobe u teškom zdravstvenom stanju na liječničke postupke koji završavaju u različite termine, stoga pacijenti koji su prije gotovi dulje čekaju, što se negativno održava na cijeli terapijski postupak.
Postoje i situacije gdje se vrijeme obavljanja tretmana podudara s vremenom čekanja ili da je vrijeme čekanja na sanitet znatno duže od vremena trajanja terapijskog postupka. S tim u vezi smatramo da je prijevoz potrebno organizirati na drugačiji način, odnosno na način koji bi u većoj mjeri bio prilagodljiv osobama koje ga koriste, a samim time i provedeni terapijski postupak bio bi učinkovitiji, imajući u vidu da samo čekanje na sanitetski prijevoz od primjerice nekoliko sati umara i dodatno iscrpljuje pacijenta.
Ujedno smatramo kako je vozila za sanitetski prijevoz potrebno prilagoditi i za prijevoz osoba u invalidskim kolicima, a da ih se ne premješta iz invalidskih kolica i ne stavlja u ležeći položaj u vozilu ako to nije medicinski indicirano.

Nastavnom zavodu za hitnu medicinu Grada Zagreba i Uredu za zdravstvo Grada Zagreba, kao rezultat održanog zajedničkog sastanka na prethodno opisane teme, upućene su **preporuke** o potrebi ispitivanja prakse i postupanja u državnim tijelima zemalja EU i međunarodnim organizacijama koje okupljaju osobe s invaliditetom o kriterijima za prilagodbu i osiguravanje sigurnosnih uvjeta u vozilu za sanitetski prijevoz osoba s invaliditetom koji trebaju biti zadovoljeni sukladno EU direktivama i zakonodavstvu, kao i o potrebi slanja uputa bolnicama u slučajevima kada se zbog čekanja nalaza mora predugo čekati na sanitetski prijevoz.

Upravo je naknadna izrada nalaza na koje se nakon pregleda čeka još neko vrijeme glavni razlog što sanitetsko vozilo ne može pacijenta pričekati jer se za vrijeme čekanja može obaviti prijevoz neke druge osobe. Međutim, ukoliko bi se nalaz ranije izdao, sanitetsko vozilo moglo bi pričekati pacijenta i vratiti ga kući neposredno nakon pregleda tako da ne mora čekati drugo vozilo.
Velik dio prijevoza osoba koje se kreću u invalidskim kolicima obavlja i ZET, a u svrhu zdravstvenih pregleda i korištenja zdravstvenih usluga i to pretežito u bolnicama te je upućena i **preporuka** o potrebi utvrđivanja koliko ZET svojim prilagođenim kombi vozilima za osobe s invaliditetom obavlja prijevoz osoba s invaliditetom u zdravstvene svrhe (odlasci liječniku zbog pregleda, kontrole, na fizikalnu terapiju i dr.).
Temeljno je pitanje mogu li ZET-ova vozila zadovoljiti ove vrste potreba osoba s invaliditetom i u kolikoj mjeri prijevoz u zdravstvene svrhe ide na štetu prijevoza osoba s invaliditetom u druge svrhe. **Preporučeno** je da se osoba s invaliditetom kojoj je potreban sanitetski prijevoz pa i u hitnim situacijama već prilikom naručivanja prijevoza izjasni želi li prijevoz s kolicima u vozilu ili ne, odnosno ima li potrebu za pratnjom prilikom prijevoza, kako bi dispečer raspolagao potrebnim informacijama.

Kada se ne radi o hitnim slučajevima, predloženo je da liječnik obiteljske medicine prilikom ispunjavanja naloga za sanitetski prijevoz naznači u nalogu i uputi pacijenta da je važno da navede ako je potrebna vožnja u kolicima te eventualnu potrebu pratnje – sve s ciljem lakše organizacije prijevoza. Kada se radi o prijevozu između udaljenijih destinacija (primjerice prijevoz iz Zagreba za Osijek) koje je u nadležnosti HZZO-a, potrebno je s njima surađivati (izvršitelj: zdravstvene ustanove i ustanove za organizaciju sanitetskog prijevoza). Ujedno je **preporučena** izrada informativnih letaka koji bi se nalazili na info pultovima u domovima zdravlja, udrugama, organizacijama civilnog društva, bolnicama u svrhu informiranja korisnika sanitetskog prijevoza. Zatim, **preporučeno** je osiguranje financijskih sredstava za nužnu nabavku dvaju multifunkcionalnih vozila za sanitetski prijevoz koja bi bila pristupačna i za osobe koje se kreću u invalidskim kolicima.

Prihvaćene su preporuke Pravobraniteljice u dijelu osiguranja financijskih sredstava za nužnu nabavku dvaju multifunkcionalnih vozila za sanitetski prijevoz koja bi bila pristupačna i za osobe koje se kreću u invalidskim kolicima. Ujedno je prihvaćena preporuka u dijelu da je potrebno već prilikom naručivanja prijevoza izjasniti se želi li osoba s invaliditetom kolica u vozilu ili ne, odnosno ima li potrebu za pratnjom prilikom prijevoza, kako bi dispečer raspolagao potrebnim informacijama.

Poslan je dopis Domovima zdravlja Grada Zagreba u kojem je navedeno da liječnici već u putnom nalogu trebaju navesti da je potreban prijevoz osoba s invaliditetom u invalidskim kolicima ili skuteru te da se jasno obrazloži potreba za pratnjom i daju upute osobama s invaliditetom za postupanje kod korištenja sanitetskog prijevoza. Rad na ostalim preporukama se nastavlja.

Vezano za ovu tematiku naglašavamo kako su u postupku e-Savjetovanja upućeni prijedlozi dopune Pravilnika o organizaciji i načinu obavljanja djelatnosti sanitetskog prijevoza. Prihvaćen je prijedlog Pravobraniteljice koji glasi: *„Pravo na nemedicinsku pratnju imaju djeca do 18. godine i punoljetne osobe s invaliditetom kojima je zbog stupnja i vrste invaliditeta potrebna podrška u vidu imenovanog skrbnika, osobnog asistenta ili druge osobe po njenom izboru, a u cilju pružanja potrebne podrške prilikom prijevoza."*

Fizikalna terapija i medicinska rehabilitacija

Pravobraniteljici se kontinuirano pritužuju osobe s invaliditetom na nedostupnost i nepravovremeno provođenje fizikalne terapije u kući. O sadržaju pritužbi redovito se obavještavaju Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje i ostale institucije. Kao jedan od najvećih problema nametnulo se pitanje radnog vremena fizioterapeuta koji pružaju fizikalnu terapiju u kući na području Republike Hrvatske kao i organizacija radnog vremena medicinskih sestara prilikom pružanja zdravstvene njege.
U pravilu ustanove organiziraju pružanje fizikalne terapije i medicinske njege u kući u jutarnjoj smjeni, a što se podudara s obavezama osobama s invaliditetom koje su zaposlene ili na školovanju. Pritužbe odnosno upiti koje Pravobraniteljica zaprima ukazuju na potrebu fleksibilne organizacije rada te potrebu pružanja, primjerice, fizikalne terapije i usluga medicinske njege i u poslijepodnevnoj smjeni.

U prošlom izvještajnom razdoblju u postupku izmjene bio je Pravilnik o početku, završetku i rasporedu radnog vremena zdravstvenih usluga i privatnih zdravstvenih radnika u mreži javne zdravstvene službe. U postupku e-Savjetovanja Pravobraniteljica je istaknula kako iz odredaba Pravilnika ne proizlaze odredbe o radu fizioterapeuta na terenu, odnosno radno vrijeme fizioterapeuta kada pružaju fizikalnu terapiju izvan jedinica/ustanova. Pojedine ustanove na svojim *web* stranicama imaju navedeno radno vrijeme u popodnevnim satima, dok većina ima u jutarnjoj smjeni. Imajući u vidu da rad na terenu nije jasno propisan, ustanove odnosno privatne prakse koje pružaju uslugu fizikalne terapije propisuju radno vrijeme diskrecijski, primjenjujući Zakon o radu i Pravilnik, na njima najprihvatljiviji način.
Smatramo kako je potrebno konkretnije propisati radno vrijeme fizioterapeuta na terenu kako bi se postigla ujednačenost u postupanju pružatelja usluga.

Iz pritužbi osoba s invaliditetom saznajemo kako ipak postoji mogućnost dogovora provedbe usluge i u popodnevnom terminu, ali samo ukoliko osoba sama plati, dok se usluga na teret HZZO-a, prema saznanjima, provodi samo u jutarnjoj smjeni. Budući da su uslijed nemogućnosti realizacije priznate usluge prekršena prava osiguranih osoba Zavoda, preporučili smo da se Pravilnik dopuni konkretnijom odredbom o radnom vremenu fizioterapeuta na terenu, odnosno da se rad fizioterapeuta propiše na takav način da se fizikalna terapija u slučaju potrebe može pružati i u popodnevnim satima. Jednako postoji problem i u organizaciji rada medicinskih sestara prilikom pružanja zdravstvene njege. Primjerice, osobama s invaliditetom koje studiraju te uz studij rade ili

zaposlenim osobama u pravilu je teško uskladiti fizikalnu terapiju i medicinsku njegu s poslovnim odnosno studentskim obvezama.

Nacrtom Pravilnika regulirano je radno vrijeme djelatnosti patronaže u domovima zdravlja, međutim, smatramo kako je potrebno konkretnije definirati/organizirati radno vrijeme medicinskih sestara iz ustanova koje pružaju zdravstvenu njegu na terenu. Kao što je Pravilnikom navedeno, potrebno je voditi računa o *„… potrebama osiguranih osoba Zavoda, uz poštivanje načela kontinuiranosti, učinkovitosti i dostupnosti zdravstvene zaštite."* Primjedbe su primljene na znanje.

Ujedno izvješćujemo kako novi Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući nije donesen, odnosno nije se niti raspravljalo o primjedbama putem Posebnog povjerenstva.

Rijetke bolesti – Osteogenesis Imperfecta

O problemima vezano za liječenje rijetke bolesti Osteogenesis Imperfecta Pravobraniteljica je izvještavala prošle godine, i ove godine su zaprimane pritužbe o nezadovoljavajućim uvjetima liječenja u Kliničkom bolničkom centru Zagreb kao Referentnom centru za rijetke i metaboličke bolesti Ministarstva zdravstva koji je određen Nacionalnim programom za rijetke bolesti 2015. - 2020. godine.

Iz pritužbi osoba koje boluju od Osteogenesis Imperfecta vidljivo je nezadovoljstvo zbog nedostatka educiranog stručnog osoblja za obavljanje složenih operacija, nedostatka instrumenata potrebnih za operativne zahvate, prostorne neprilagođenosti za kretanje osoba u invalidskim kolicima te neprimjerenih prostora za oporavak. S obzirom na same uvjete u bolnici, jedna je pritužiteljica prilikom operacije dobila bakteriju s kojom se mjesecima borila. Iz druge pritužbe proizlazi kako su roditelji djeteta koje boluje od navedene bolesti kupili potrebne instrumente za vršenje operacija, a koji su sada, kako to proizlazi iz navoda, zastarjeli. Velik problem vide i u nedostatku operatera jer odlaskom dosadašnjeg liječnika u mirovinu, prema navodima iz pritužbe, upitna je izvedba/stručnost drugih liječnika.
Pritužitelji redom navode kako su uvjeti liječenja, a koji se odnose na osoblje, instrumente i opremljenost te pristupačnost bolnice zadovoljavajući u Specijalnoj bolnici „Sv. Katarina" Zagreb.

S obzirom na navedeno, Pravobraniteljica je uputila **preporuku** Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da razmotre mogućnost sklapanja ugovora sa Specijalnom bolnicom „Sv. Katarina" Zagreb, za koju same osobe koje boluju od Osteogenesis Imperfecta smatraju da je primjerena. Ukoliko ne postoji mogućnost da se u cijelosti pokriju troškovi liječenja u Specijalnoj bolnici „Sv. Katarina", potrebno je razmotriti mogućnost sufinanciranja troškova liječenja.
Republika Hrvatska, kao potpisnica Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, dužna je osigurati dostupnost zdravstvene usluge svim građanima na ravnopravnoj razini, a posebno kada govorimo o osobama s invaliditetom u odnosu na njihov invaliditet – uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija težih oblika invaliditeta.

Ako se ne prihvati prethodno preporučeno, Pravobraniteljica je Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje kao i Kliničkom bolničkom centru Zagreb uputila **preporuku** da se Klinika za ortopediju KBC Zagreb opskrbi potrebnom medicinskom opremom koja je potrebna za provedbu operativnih zahvata kod osoba s dijagnozom Osteogenesis Imperfecta, zatim da se ulože sredstva za obnovu prostorija te izvrše prilagodbe te je preporučeno da se radi na trajnoj edukaciji liječnika koji će takve specifične operativne zahvate obavljati.
Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje – Direkcija izvijestio je kako je Specijalna bolnica „Sv. Katarina" ugovoreni subjekt Zavoda za ugovorene postupke na specijalističko-konzilijarnoj razini zdravstvene zaštite u djelatnosti ortopedije i radiologije. Mrežom javnozdravstvene službe, čije je donošenje u nadležnosti Ministarstva zdravstva, nisu utvrđeni posteljni kapaciteti navedene ustanove

za bolničko zbrinjavanje osiguranih osoba te zato Zavod ne može ugovoriti navedene operativne postupke. Ujedno nije ugovorena niti pedijatrijska djelatnost, bez koje je upitno postoperativno zbrinjavanje djece. Klinika za ortopediju KBC Zagreb u svom očitovanju navodi kako u Klinici postoji potpuno obučeni tim liječnika koji može zbrinjavati pacijente s dijagnozom Osteogenesis Imperfecta te svi potrebni instrumenti za provođenje liječenja, uz napomenu da se sami implantati, koji su specijalne izvedbe, naručuju za svakog pacijenta zasebno. Takav je zaključak donesen i na sastanku s Ministarstvom zdravstva koji je održan 9. siječnja 2020. godine.

Stomatološka zaštita

U 2019. godini raspravljalo se o problemima nedostatka dječjih stomatologa za djecu s teškoćama u razvoju, kojih je u cijeloj Republici Hrvatskoj svega trinaest. S obzirom na nedovoljan broj stručnjaka upitna je i sama dostupnost stomatološke usluge. Kao pozitivni primjer može se istaknuti Klinika za stomatologiju KBC-a Zagreb. Stomatološke usluge, osim u KBC Zagreb, pružaju se i u KB Dubrava te u OB Šibenik, OB Dubrovnik, KBC Rijeka, KBC Split. Na sastanku Pravobraniteljice s predstavnicima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i predstavnikom Klinike za stomatologiju KBC-a Zagreb istaknuta je i potreba osnivanja mobilnih stomatoloških timova koji bi mogli doći i u kuću pacijenta.
U Hrvatskoj postoje četiri takva tima te je zaključeno da ih nema dovoljno. Istaknuto je da je potrebno motivirati mlade stomatologe da se školuju (subspecijaliziraju) za rad s djecom i raditi na edukaciji mladih stomatologa o specifičnostima rada s djecom s teškoćama u razvoju. Dogovorena je suradnja Klinike za stomatologiju i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u pogledu zajedničkog obraćanja Ministarstvu zdravstva radi osnivanja mobilnih timova.

Uvrštavanje novih ortopedskih pomagala na popis ortopedskih pomagala

Osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju ne osiguravaju se sva potrebna ortopedska pomagala u okviru zdravstvenog osiguranja, o čemu ovaj Ured učestalo zaprima pritužbe. U prošlom izvještajnom razdoblju osobe s invaliditetom prituživale su se na činjenicu da se pojedino pomagalo uopće ne nalazi na Popisu pomagala te na okolnost da su postojeća pomagala zastarjela te ne zadovoljavaju njihove potrebe.
Sagledavajući primljene pritužbe u 2019. godini o potrebi da određena pomagala budu na popisu pomagala, upozorili smo HZZO na potrebe osoba s različitim vrstama oštećenja, kako bi im funkcioniranje u svakodnevnom životu bilo što lakše. Potrebe se odnose na ostvarivanje prava i uvrštavanje novijih i modernijih slušnih pomagala na Popis pomagala za osobe oštećena sluha, novije i modernije protetičke opreme za osobe s amputiranim udovima, novih i modernijih pomagala za osobe s tjelesnim invaliditetom sukladno njihovim individualnim potrebama, kao što su primjerice elektromotorna dizalica, „električni skuter“, elektromotorna kolica.

<u>Samo ono pomagalo koje služi individualnim potrebama osiguranika je korisno pomagalo.</u>
<u>Pomagala se trebaju prilagođavati osiguranicima, a ne osiguranici pomagalima. Jedino se tako može postići maksimum i od osobe koja koristi pomagalo, ali i od samog pomagala.</u>

Prilagođavanje pomagala individualnim potrebama od iznimne je važnosti jer izravno doprinosi uključivanju takvih osoba u život zajednice, omogućava neovisno življenje, osigurava osobnu pokretljivost, pristup informacijama, olakšava procese osposobljavanja i rehabilitacije, pristup radu i zapošljavanju te omogućava sudjelovanju u javnom i političkom životu, kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu.
Temeljno je pravo svake osobe aktivno sudjelovanje u društvu te se osiguranjem adekvatnog pomagala osobi s invaliditetom ispunjava načelo *„razumne prilagodbe“* zajamčeno Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Uskraćivanje razumne prilagodbe smatra se diskriminacijom (čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom). Dugoročno gledajući, pravovremenom dostupnošću pomagala koja odgovaraju individualnim potrebama smanjuju se troškovi cjelokupnog sustava koji kasnije proizlaze iz potreba osiguravanja drugih oblika potpora i prilagodbi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju.

Obveza je Republike Hrvatske temeljem međunarodnih propisa, konkretno Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, omogućiti ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu kao što sudjeluju i osobe bez invaliditeta. Ortopedska pomagala trebaju predstavljati sredstvo pomoću kojega će se osobi na maksimalni mogući način „nadoknaditi“ prirodni nedostatak uslijed invaliditeta i na taj način je uključiti na ravnopravnoj osnovi u sve segmente društva. Kako bi se osobi na maksimalan mogući način omogućilo sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi potrebno je da koristi što kvalitetnije pomagalo. **Upozorili smo** kako je nužno osigurati dostatna sredstva za stavljanje novih suvremenih ortopedskih pomagala na Popis pomagala i stalno unaprjeđenje njihove dostupnosti osobama s invaliditetom na teret obveznog zdravstvenog osiguranja.
Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje – Direkcija u očitovanju navodi kako novi prijedlozi od strane ovlaštenih tijela u 2019. godini nisu podneseni te dalje navodi kako Povjerenstvo za ortopedska pomagala i Povjerenstvo za opća medicinsko-tehnička pomagala mogu razmatrati samo cjelovito podnesene prijedloge ovlaštenih tijela za stavljanje ortopedskih pomagala na popis pomagala, ujedno opisujući sam postupak, slijedom čega proizlazi kako preporuka nije uvažena.

Dobrovoljno zdravstveno osiguranje
Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu odvjetnika u kojoj je detaljno obrazložio uvjete pojedinih osiguravajućih kuća za ostvarivanje prava na dopunsko zdravstveno osiguranje i dodatno zdravstveno osiguranje te je naglasio njihovu neusklađenost s nadređenim propisima koji su na snazi u Republici Hrvatskoj. Osim navedenih propisa, uvjeti osiguravajućih društava nisu usuglašeni niti s Konvencijom te predstavljaju diskriminaciju i prema Konvenciji kao i prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/09 i 112/12).
Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga otklonila je postojanje nejednakosti u općim uvjetima osiguravajućih društava i isključivanje jedne skupine osoba na temelju njihova invaliditeta, navodeći kako osobe s invaliditetom imaju pravo na dobrovoljno (dopunsko) osiguranje na teret proračuna.

Međutim, samo zato što je osobama s invaliditetom, pod određenim uvjetima, omogućeno dobrovoljno (dopunsko) zdravstveno osiguranje na teret proračuna, ne znači da one moraju biti „zadovoljne“ s okvirom zdravstvenih usluga koje navedeno osiguranje pruža. Osobe koje nemaju invaliditet također imaju na raspolaganju, pod određenim uvjetima, mogućnost dobrovoljnog (dopunskog) osiguranja na teret proračuna, ali isto tako imaju pravnu mogućnost i na osiguranje putem osiguravajućih društava. Dakle, može se zaključiti kako osobe bez invaliditeta imaju više opcija, dok osobe s invaliditetom imaju samo jednu, a razlog je sâm invaliditet osobe. Situacija je još nepovoljnija što se tiče mogućnosti sklapanja police dobrovoljnog (dodatnog) osiguranja, gdje su osobe s invaliditetom potpuno isključene.

Međutim, upozoravamo kako je upravo svrha Konvencije priznavanje ravnopravnog položaja osoba s invaliditetom u svim segmentima društva kao ravnopravnih građana. Kao što osobe bez invaliditeta imaju mogućnost izbora, jednako tako i osobe s invaliditetom trebaju imati takvu mogućnost i svako drugo postupanje smatra se s konvencijskog stajališta diskriminacijom.

Ujedno smatramo važnim istaknuti kako invaliditet ne znači nužno bolest koja se liječi, već obuhvaća stanja koja mogu biti trajna i ne mogu se liječiti, primjerice: tetra/paraplegija, različiti sindromi, intelektualna oštećenja, osjetilna oštećenja.
Osoba s težim intelektualnim oštećenjem koja je lišena poslovne sposobnosti može biti fizički zdrava. Okolnost postojanja, primjerice, intelektualnih smetnji nema nužno utjecaj na fizičko zdravlje i ne može se smatrati da automatizmom predstavlja „rizik“. Stoga je potrebno preispitati opće uvjete poslovanja osiguravajućih društava i otkloniti prisutne nejednake uvjete koje postoje u ugovaranju polica dopunskog i dodatnog zdravstvenog osiguranja. Svaka osigurana osoba mora imati na raspolaganju iste mogućnosti i pravo na izbor najpovoljnije opcije za sebe. Nadalje, sagledavajući problematiku s aspekta Zakona o suzbijanju diskriminacije, možemo izraziti sumnju da se radi o izravnoj diskriminaciji na temelju same činjenice postojanja invaliditeta te da osobe s invaliditetom

nisu u mogućnosti na ravnopravnoj osnovi ostvariti isti opseg zdravstvene zaštite kao osobe koje u trenutku sklapanja ugovora nemaju invaliditet. Poštivanje urođenog dostojanstva osoba s invaliditetom, osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba, načelo nediskriminacije, punog i učinkovitog sudjelovanja i uključivanja u društvo, načelo poštivanja razlika i prihvaćanje OSI kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti te jednakost mogućnosti, kao konvencijska načela propisana su čl. 3. Konvencije.
S tim u vezi, osobe s invaliditetom trebaju imati jednaku mogućnost izbora u svim segmentima života kao i osobe bez invaliditeta. Svako drugo postupanje, odnosno isključivanje osoba temeljem invaliditeta predstavlja diskriminaciju koju Konvencija definira kao*: „Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima*“.

Pravobraniteljica je podržala navode iz zaprimljene pritužbe odvjetnika te je uputila Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga i osiguravajućim društvima u Republici Hrvatskoj **preporuku i upozorenje** o potrebi otklanjanja prisutnoga nejednakog postupanja koje se temelji na invaliditetu osoba, potrebi revidiranja uvjeta osiguranja svih osiguravajućih društava, omogućavanje ugovaranja polica dopunskog i dodatnog zdravstvenog osiguranja za sve osigurane osobe, te je **preporučeno** korištenje ispravne konvencijske terminologije kada se govori o osobama s invaliditetom i o djeci s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je zaprimila sva očitovanja osiguravajućih kuća iz kojih u bitnome proizlazi otklanjanje bilo kakvog diskriminatornog postupanja, uz ogradu da će se ipak preporuka i upozorenje uzeti u obzir, pogotovo u dijelu korištenja ispravne terminologije.

Sudjelovanje na događanjima u svrhu podizanja svijesti

Hrvatski zavod za javno zdravstvo organizirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, 9. prosinca 2019. godine, **stručni skup za studente Zdravstvenog veleučilišta.** Na edukaciji se razgovaralo o načinima ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnostima zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom. Zamjenik pravobraniteljice održao je uvodno izlaganje predstavivši instituciju Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, važnosti Konvencije o pravima osobe s invaliditetom, relevantne odredbe Zakona o pravima pacijenata koje se odnose na osobe s invaliditetom te pravilnu terminologiju vezanu za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 28. siječnja održan je **stručni skup *Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom*.** Na edukaciji je bilo prisutno oko 30 sudionika. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u uvodnom dijelu izlagala je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Povodom obilježavanja Svjetskog dana borbe protiv karcinoma jajnika, 8. svibnja – **”Tirkizni dan”, Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika “JA KA” Osijek organizirala je brojne aktivnosti.** Program obilježavanja Svjetskog dana borbe protiv karcinoma jajnika započeo je 6. svibnja javnom tribinom o ženskom genitalnom zdravlju održanom u Volonterskom centru Osijek, a nastavio se 7. svibnja tiskovnom konferencijom u prostorijama Udruge. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na obilježavanju su prisustvovali savjetnik pravobraniteljice i stručna suradnica.

U Zagrebu, 15. veljače 2019. organiziran je okrugli stol u sklopu programa *Rehabilitacija i psihološka podrška djeci oboljeloj i liječenoj od malignih bolesti i njihovim obiteljima*. **Organizator okruglog stola bio je Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti „Sanus“ Split**, a iz Ureda pravobraniteljice je sudjelovala njena zamjenica.

U Đurđevcu je od 27. do 29. rujna u organizaciji Saveza društava multiple skleroze Hrvatske održan **XII. hrvatski simpozij oboljelih od multiple skleroze.** Na simpoziju su sudjelovale osobe s multiplom sklerozom iz županijskih udruga iz cijele Hrvatske, stručnjaci i predstavnici različitih institucija, a posebna pažnja ove je godine posvećena pravu na palijativnu skrb, novostima u liječenju i po prvi put pedijatrijskoj skrbi oboljelih od MS-a. Na svečanom otvorenju u ime Ureda

pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovao je i sudjelovao zamjenik pravobraniteljice, istaknuvši kako se osobe oboljele od MS-a Uredu pravobraniteljice najčešće obraćaju s pitanjima i predstavkama vezanim za područje rada.

17. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Preporuke koje smo istakli u Izvješću o radu za 2018. godinu, na osnovi tada utvrđenog stanja i provedenih aktivnosti, moramo istaknuti i ove godine, budući da nismo uočili promjene i poboljšanja.

Preporuke Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2018. godine:

- *što hitnije implementirati Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku autizma*
- *što hitnije formirati Nacionalni upravljački odbor za ranu intervenciju koji će upravljati procesom uspostave sustava integriranih usluga u djetinjstvu*
- *sustav rane intervencije percipirati kao dio cjelokupne demografske politike*
- *ulagati u edukaciju i obrazovanje stručnjaka u ranoj intervenciji*
- *nastaviti aktivnosti vezano uz transformaciju Centra za autizam Zagreb i Podružnica Split i Rijeka te osigurati u navedenim ustanovama pružanje socijalnih usluga rane intervencije i skrbi za osobe iznad 21. godine života.*

Mjere za unaprjeđenje sustava probira, rane dijagnostike i rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju Nacionalne strategije za izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine predviđaju četiri glavne aktivnosti:

- izraditi nacionalni okvir za rani probir i ranu dijagnostiku djece s poremećajima iz autističnog spektra
- uspostaviti 5 regionalnih centara za djecu s poremećajima iz autističnog spektra
- izraditi nacionalni okvir za probir i ranu dijagnostiku djece s teškoćama u razvoju
- izraditi protokol o postupanju za ranu intervenciju.

Mišljenja smo da ni u posljednjoj godini primjene *Nacionalne strategije za izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine* nema jasnog smjera i konkretnih rezultata tih aktivnosti.

17.1. AUTIZAM

UN Odbor za prava osoba s invaliditetom u zaključnim zapažanjima i preporukama upućenim RH o primjeni KPOSI iz 2015. godine navodi da je *„zabrinut jer mnogi dječaci i djevojčice s invaliditetom nemaju pristup uslugama rane intervencije te jer je situacija posebno teška za djecu s autizmom“.*
Prošle su pune četiri godine od Posebnog izvješća o položaju osoba s PAS-om koje smo uputili Hrvatskom saboru, kao i od preporuka UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom koje je RH dobila 2015. godine u kojima je naglašena zabrinutost zbog izostanka usluga rane intervencije, osobito za djecu s poremećajima iz autističnog spektra. Prošlo je gotovo pet godina od početka rada na uspostavi sustava probira rane dijagnostike i rane intervencije za djecu s poremećajima iz autističnog spektra i donošenju nacionalnog dokumenta tijekom kojih su brojni stručnjaci uložili stručno znanje, iskustvo, vrijeme i energiju. Premda je Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s PAS donesen – ne primjenjuje se.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više je godina intenzivno podupirala uspostavu kvalitetnog sustava skrbi za osobe s autizmom u RH. Aktivnim nastojanjem ovog Ureda intenzivirane su aktivnosti na uspostavi jedinstvenog algoritma dijagnostike i ustrojavanju četiriju glavnih dijagnostičkih centara za pitanje autizma. Dana 2. travnja 2014. godine započeo je rad na unaprjeđenju probira, rane dijagnostike te rane intervencije za djecu s poremećajima iz spektra autizma, kada je potpisan

Sporazum o suradnji između Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj i tadašnjeg Ministarstva socijalne politike i mladih (današnjeg MDOMSP), Ministarstva zdravlja te Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Godine 2016. osnovano je Povjerenstvo za uspostavu sustava i provedbu skrbi za osobe s poremećajem iz autističnog spektra, čije su zadaće unaprjeđenje zdravstvenog sustava kako bi se ovi poremećaji mogli prepoznati i dijagnosticirati u što ranijoj dobi te unaprijediti međuresornu suradnju radi pružanja sveobuhvatne skrbi za osobe s poremećajima iz autističnog spektra.
Nakon pune četiri godine rada različitih stručnjaka različitih struka i specijalizacija dovršen je krajem 2018. godine Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s poremećajem iz spektra autizma u djece dobi 0-7 godina u Republici Hrvatskoj, a iste godine je započeo Pilot-projekt *Nacionalnog okvira za rani probir i dijagnostiku djece s poremećajima iz spektra autizma* u Osječko-baranjskoj županiji, koji je projekt povjeren Uredu UNICEF-a za Hrvatsku.

Tijekom prošle godine zaprimili smo zabrinjavajuću obavijest prema kojoj se UNICEF povlači iz daljnje provedbe Pilot-projekta. Kao i ranijih godina, zatražili smo od Ministarstva izvješće o tijeku i ishodima navedenog Pilot-projekta, te aktivnostima na donošenju Nacionalnog okvira za rani probir i dijagnostiku autizma koji još uvijek i nakon više godina nije implementiran u sustav zdravstvene zaštite, kao i razloge povlačenja UNICEF-a iz provedbe Pilot-projekta. Ministarstvo zdravstva obrazlaže u svojem odgovoru da se svi dijagnostički postupci za djecu s poremećajima iz spektra autizma u sustavu zdravstva odvijaju kontinuirano u okviru redovnih djelatnosti (pedijatrija, dječja i adolescentna psihijatrija, neuropedijatrija i dr.) sukladno stručnim smjernicama.

Tijekom 2019. godine Ministarstvo je nastavilo rad na unaprjeđenju kvalitete sustava skrbi za osobe s autizmom te je održano nekoliko sastanaka s predstavnicima stručnih pedijatrijskih društava i kliničkih bolničkih centara uključenih u aktivnosti na donošenju Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku poremećaja iz spektra autizma. Pilot-projekt je provodio KBC Osijek – Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju, koji je dijagnostičke postupke provodio koristeći i ADOS testove za koje su zdravstveni radnici educirani iz sredstava UNICEF-a. Klinički bolnički centar Zagreb uveo je početkom 2020. opservacijski protokol ADOS-2 na kojem će raditi dvije educirane liječnice.
Tijekom provedenih konzultacija vezano uz Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku autizma, pedijatrijsko društvo dostavilo je prijedlog izmjene za razinu primarne zdravstvene zaštite, s čime su predstavnici UNICEF-a izrazili neslaganje te Pilot-projekt na ovoj razini nije proveden. Stručno pedijatrijsko društvo je tijekom 2019. godine započelo sa stručnom ocjenom svojeg protokola te će njihovi rezultati uskoro biti dostupni i prezentirani Ministarstvu zdravstva.

<u>Iz navedenog odgovora Ministarstva ostaju pitanja:</u>
- Je li Stručno pedijatrijsko društvo bilo uključeno u izradu Nacionalnog okvira za dijagnostiku i rani probir, budući da su 2019. godine započeli „stručnu ocjenu svojeg protokola“?
- Jesmo li uopće ikada imali problem s ranim uočavanjem i dijagnostikom poremećaja iz autističnog spektra i što je pune četiri godine radila radna skupina od različitih stručnjaka različitih struka i specijalizacija?
Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s poremećajem iz spektra autizma u djece dobi 0-7 godina u Republici Hrvatskoj bio je dovršen 2018. godine.

Mišljenje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:
Zbog izostanka odgovarajuće sustavne dijagnostike, nedostupnosti usluga rane intervencije i odgovarajućih odgojno-obrazovnih programa i dalje svjedočimo socijalnoj isključenosti ove kategorije građana. Djeca s poremećajima iz autističnog spektra u sustavu obrazovanja najčešći su „kandidati“ za promjene oblika školovanja u smjeru posebnih razrednih odjela i posebnih programa. Još je teža situacija u srednjoškolskom obrazovanju i postupcima profesionalnog usmjeravanja. Odrasle osobe s autizmom nemaju osigurane kapacitete i njima prilagođene programe neovisnog življenja, stanovanja uz podršku i prilagođene usluge podrške. Svi pokušaji da se problemu autizma pristupi cjelovito i na

društveno odgovoran način nažalost su svedeni na sporadične pokušaje da se problem otkloni, a ne riješi, zbog čega smatramo da se u RH osobama s autizmom krše temeljna ljudska prava.
Naglašavamo da Ustav RH jamči posebnu skrb i zaštitu osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život. Stoga, predlažemo ubrzavanje svih započetih aktivnosti i procesa kako bismo u najkraćem mogućem roku uspostavili cjelovit sustav skrbi o osobama s autizmom od najranije do odrasle dobi, dostupno za svako dijete/osobu na području RH s lepezom potrebnih usluga, educiranih stručnjaka, s propisanim protokolima postupanja na načelima multidisciplinarnog povezivanja i suradnje u svim područjima i jasno zacrtanim rokovima izvršenja i odgovornim osobama.
Na kraju predlažemo da se što hitnije implementiraju Nacionalni probir i rezultati i zaključci provedenog Pilot-projekta.

17.2. REHABILITACIJSKE USLUGE I USLUGE U ZAJEDNICI

Uz i dalje prisutan problem dijagnostike i stručne podrške djeci s teškoćama iz autističnog spektra, zabrinjavaju pritužbe zbog slabije dostupnosti različitih usluga za podršku u obitelji ili smanjivanja intenziteta rehabilitacijskih usluga za djecu i mlade s različitim teškoćama u razvoju. *Opisuju pri tome da je djeci u okviru programa psihosocijalne podrške ili boravka npr. ničim opravdano ukinuta usluga fizioterapeuta, smanjena satnica za individualni rad s psihologom i slično. Smatraju da zbog takvih odluka njihova djeca nazaduju u stečenim znanjima i vještinama te da se upropaštava sav njihov prethodni rad i trud. Odgovori pružatelja tih usluga uglavnom se referiraju na racionalizaciju postojećih stručnih kapaciteta.*

Zaprimili smo više pritužbi roditelja čijoj je djeci obustavljeno ili ograničeno pružanje usluge psihosocijalne podrške i rane intervencije zbog ograničenih kapaciteta pružatelja.
Iskustvo djeteta s teškoćama:
O tome govori primjer djeteta kojemu je prekinuto pravo na uslugu psihosocijalne podrške u centru za odgoj i obrazovanje nakon što je navršio 10 godina života. Centar koji je takvu odluku donio na temelju internih akata prema kojima će se usluga psihosocijalne podrške pružati korisnicima do 10. godine života, zbog nedostatnog broja stručnih djelatnika. Kako bi donekle zadovoljili potrebe djece, Centar je u te programe interno rasporedio dva edukacijska rehabilitatora iz drugih programa Centra, a Stručni tim je donio odluku o prestanku pružanja usluge psihosocijalne podrške nakon navršenih 10 godina života, kako bi barem donekle mogli pružiti usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške djeci najranije dobi. Novi Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta predviđa povećanje broja rehabilitatora za usluge psihosocijalne podrške i rane intervencije te čeka suglasnost osnivača.

Kako je Centar gotovo jedini pružatelj usluga rane intervencije i psihosocijalne podrške na tom području te jedan od rijetkih pružatelja rehabilitacijskih usluga za djecu na području šire zajednice, ovim je uslugama u navedenom centru obuhvaćen velik broj djece, formirana je lista čekanja, a na natječaje koje objavljuju za popunu radnih mjesta na određeno vrijeme nitko se ne javlja.
Budući da je Zakonom o socijalnoj skrbi usluga psihosocijalne podrške namijenjena i djeci i odraslim osobama s invaliditetom te nema dobnog ograničenja u ostvarivanju usluge, zatražili smo očitovanje ustanove i nadležnog centra za socijalnu skrb, koji sve odluke koje donosi treba temeljiti na najboljem interesu djeteta, na što je obvezan prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi kao i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.
Ministarstvo nadležno za socijalnu politiku, kao osnivač ustanove, za nedostatak potrebnog broja djelatnika navodi da po zamolbi svih ustanova nastoje udovoljiti zahtjevima za zapošljavanjem dodatnih djelatnika ili na zamjeni za odsutnog djelatnika, a što se zapošljavanja tiče, obvezni su postupati sukladno Odluci o zabrani novog zapošljavanja službenika i namještenika u javnim službama kojom se zabranjuje novo zapošljavanje službenika i namještenika u javnim ustanovama kojima se plaće osiguravaju u državnom proračunu. Prilikom odobravanja novog zapošljavanja, odnosno davanja suglasnosti Ministarstva, u obzir se uzima potreba osiguravanja minimalnog broja

izvršitelja za usluge koje pojedina ustanova pruža, sukladno Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga.

Nedostaju rehabilitatori i logopedi

Pravobraniteljica niz godina zaprima pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju iz različitih područja Republike Hrvatske zbog nedostatka pružatelja rehabilitacijskih usluga i nedostatka kapaciteta postojećih pružatelja usluga, smanjivanja intenziteta rehabilitacijskih postupaka i slično. Problem otežanog zapošljavanja dodatnih stručnih djelatnika neophodnih za pružanje nužno potrebnih usluga za djecu predškolske dobi (rana intervencija, psihosocijalna podrška, boravak) uočavaju kod gotovo svih ustanova socijalne skrbi, pa i nedržavnih pružatelja ovih usluga, pri čemu ukazuju na nesklad između stvarne potrebe i obaveze usklađenosti broja potrebnih djelatnika s navedenim Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga; kao jedan od značajnijih uzroka ističu teškoće u pronalaženju stručnih radnika, osobito edukacijskih rehabilitatora i logopeda.

Vezano uz navedeno, **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je podatke od Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (ERF) o poduzetim aktivnostima u pogledu povećanja upisnih kvota kao i preprekama u procesu povećanja upisne kvote za navedena zanimanja.** U svojem odgovoru dekanica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta izvještava da već duži niz godina znaju za pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju iz različitih područja RH zbog nedostatka stručnih radnika, osobito edukacijskih rehabilitatora i logopeda. To isto već duži niz godina rade i jedinice lokalne samouprave, županije gradovi i općine. ERF već niz godina radi sve što je u njegovoj moći kako bi se produkcijom stručnog kadra nadoknadio nedostatak stručnjaka u sustavu. ERF je na Sveučilištu u Mostaru pokrenuo izvođenje cjelokupnog studija Edukacijske rehabilitacije i dijela studija Logopedije, te u Mostaru studira oko 30% studenata čije je prebivalište u RH. Planirano je izvođenje izvanrednog studija Rehabilitacije u Vukovaru od sljedeće akademske godine, ali zbog nemogućnosti pronalaženja odgovarajućeg prostora to se nije ostvarilo. Ove godine otvoren je izvanredni studij u Zagrebu za 50 studenata, čime je na studiju Rehabilitacije za 100% povećana kvota studenata, odnosno ukupno je upisano 100 studenata. Isto tako, podignuta je i upisna kvota za diplomski studij Edukacijske rehabilitacije s 50 na 70 studenata.

Sadašnje stanje što se tiče studija, studenata i svih obveza nastavnika na granici je održivosti, odnosno činjenica je da nastavnici višestruko premašuju svoje norme propisane za održavanje nastave, prvenstveno entuzijazmom i empatijom prema osobama s teškoćama. Fakultet vidi rješenje u zapošljavanju većeg broja asistenata na fakultetu, čime bi se stvorili preduvjeti za povećanje upisnih kvota i time povećao broj stručnjaka koji su deficitarni na tržištu rada.

Zahtjev za očitovanjem koji je uputila ERF-u vezano za pitanje povećanja upisnih kvota za zanimanja edukacijski rehabilitator i logoped, Pravobraniteljica je uputila i Ministarstvu znanosti i obrazovanja (dalje u tekstu: MZO). U svom odgovoru MZO se očituje kako je sukladno Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije („Narodne novine“, br. 124/14) u dijelu koji se odnosi na visoka učilišta nužno povećanje učinkovitosti nacionalnog sustava visokog obrazovanja, pri čemu bolja učinkovitost podrazumijeva skraćivanje trajanja studija koji obrazuju velik broj studenata u strukama koje ne omogućavaju zapošljavanje, povećanje kvota za studije u deficitarnim zanimanjima, omogućavanje zapošljivosti nakon stjecanja prvostupničke diplome i povećanja kvalitete visokog obrazovanja u svim područjima. U skladu s navedenom Strategijom izrađen je *Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u RH 2019. – 2024.* kojim su pobliže definirani konkretni ciljevi, podciljevi i aktivnosti. Kao podrška provedbi navedenog plana osmišljen je projekt *Socijalna i međunarodna dimenzija obrazovanja i priznavanja prethodnog učenja – SIDERAL* koji MZO provodi u suradnji s Austrijskim ministarstvom obrazovanja, znanosti i istraživanja, Švedskim institutom za visoko obrazovanje i Europskim studentskim zborom. Projekt uključuje provedbu istraživanja vezanih uz učinkovitost postojećih mjera unaprjeđenja socijalne dimenzije visokog obrazovanja te razvoj smjernica za priznavanje prethodnog učenja kao alata koji visokim učilištima može koristiti u povećanju inkluzivnosti visokog obrazovanja.

Konačno, u Odluci Vlade RH o programskom financiranju javnih učilišta u akademskim godinama 2018./2019., 2019./2020., 2020./2021. i 2021./2022. („Narodne novine“, br. 87/18) kao opći strateški cilj programskih ugovora u sljedećem razdoblju definirano je okrupnjavanje studijskih i znanstvenih kapaciteta te razvoj novih studijskih programa u deficitarnim područjima. Visoka učilišta koja sklope programske ugovore s MZO-om prihvatljiva su za sufinanciranje sredstvima Europskog socijalnog fonda, Operativnog programa *Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.* u sklopu projekta koji prati implementaciju programskog financiranja.

MZO u predmetnom očitovanju također navodi da će, ukoliko bi Senat Sveučilišta donio odluku o povećanju kvote, putem participacije u troškovima studija financirati uvećanje kvote za 5% u odnosu na prethodnu akademsku godinu za upisane redovite studente samo na onim studijskim programima za koje postoji potreba na tržištu rada, odnosno gdje nezaposlenih u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ima najviše 30% od broja diplomiranih u prethodnoj godini.

Bez zapošljavanja stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila RH ne može udovoljiti zahtjevima koje pred nju postavlja Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, niti ispuniti preporuke Odbora za prava osoba s invaliditetom da se osigura rana intervencija za djecu u razvojnom riziku. Nedostatak stručnjaka za rehabilitacijsku podršku djeci i mladima s teškoćama u razvoju ozbiljno ugrožava njihova temeljna prava na ranu intervenciju i najviše standarde zaštite zdravlja i dobrobiti djece.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je predstavku Inicijative „Roditelji djece s teškoćama“ koja se odnosi na Centar za odgoj, obrazovanje, rehabilitaciju i smještaj osoba s posebnim potrebama MOCIRE/Dječji centar Voštarnica. U predstavci se navodi da je u Zadru evidentan nedostatak pružatelja izvaninstitucionalnih usluga za djecu s teškoćama u razvoju, a postojeće malobrojne djeluju u neprimjerenim uvjetima (npr. Dječji vrtić Latica) ili ograničenog kapaciteta za pružanje usluge (npr. Kabinet za ranu intervenciju). U predstavci se nadalje navodi da od 2007. nisu vidljivi nikakvi pomaci na gradilištu Centra „Mocire“, iako se od nadležnih neprekidno najavljuje završetak toga objekta, čak konkretizirano s krajem 2019. godine. Prema dobivenim informacijama, radi se o projektu koji zajednički provode nadležna ministarstva i Grad Zadar.*

O navedenom smo zatražili izvješće i od Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku koje izvještava da je još 2005. godine sklopljen Sporazum o zajedničkom financiranju izgradnje građevine Dječjeg centra „Voštarnica“ u Zadru (kasnije nazvanog Centar za odgoj, obrazovanje, rehabilitaciju i smještaj osobama s posebnim potrebama „Mocire“). U travnju 2019. potpisan je Sporazum o radovima na rekonstrukciji i dogradnji s najpovoljnijim ponuđačem, te su radovi u vrijednosti nešto više od 24 milijuna kuna sufinancirani od navedenog Ministarstva u iznosu 50% planirane vrijednosti. Početak rada Centra planira se tijekom 2020. godine.
Navedeni Centar pružat će usluge za djecu s teškoćama u razvoju (0-21 godine života) i to svih usluga psihosocijalne podrške, rane intervencije i integracije i mobilnih timova. Isto tako, Centar će pružati usluge i odraslim osobama s invaliditetom uključujući i s poremećajem iz autističnog spektra i to privremenog smještaja, boravka, organiziranog stanovanja te pomoći u kući i psihosocijalne podrške u obitelji i kod pružatelja usluge.

Djeca i mladi s poremećajima u ponašanju
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i u 2018. godini obavijestila je Ministarstvo nadležno za socijalnu skrb da centri za odgoj i obrazovanje posljednjih godina zaprimaju sve više zahtjeva za smještaj djece s psihijatrijskim poremećajima te izraženim poremećajima ponašanja i osobnosti, za što nisu ni stručno ni kadrovski kapacitirani. *Zaprimili smo podnesak koji nam je upućen od strane jednog centra za odgoj i obrazovanje, a odnosi se na prijedlog nadležnom Ministarstvu za osiguravanje primjerenog oblika smještaja odnosno tretmana u ustanovi specijaliziranoj za probleme u ponašanju za korisnicu koja ima izrazite poremećaje ponašanja zbog kojih postoji opasnost za njezinu i sigurnost drugih korisnika.*

Zaprimamo čak i molbe samih roditelja koji navode da trebaju pomoć u izvršavanju roditeljskih obaveza i dužnosti u odnosu na dijete s većim teškoćama u razvoju. *Jedna majka pritužila se jer je ustanova tražila prekid smještaja za njezinog sina zbog „pogoršanja stanja i agresije". Pita se kako će ona brinuti za sina s kojim ne mogu niti stručnjaci. Ona je samohrani roditelj, a navodi da u obitelji ima još dvoje djece s teškoćama u razvoju.*

Od nadležnog Centra za socijalnu skrb doznajemo da je na prijedlog ustanove o prekidu smještaja zaprimio negativan odgovor na zahtjev za smještaj od ukupno osam ustanova i 24 CZSS putem kojih je tražena odgovarajuća udomiteljska obitelj. Za pomoć u rješavanju ove situacije obratili su se i Ministarstvu. Centar za socijalnu skrb nije u mogućnosti osigurati odgovarajući oblik skrbi – psihosocijalni tretman i privremeni smještaj, te unatoč nizu upućenih zahtjeva do danas nije uspio osigurati niti jedan oblik smještaja ili druge socijalne usluge (boravak, psihosocijalna rehabilitacija i dr.), tj. osigurati intenzivni psihosocijalni tretman u odgovarajućoj ustanovi socijalne skrbi.

U konkretnom slučaju smatramo da do prekida smještaja nije smjelo doći prije nego je nadležni centar za socijalnu skrb prethodno osigurao drugi oblik skrbi za korisnika. Okolnosti, potrebu i razloge za ostvarivanje prava na skrb izvan vlastite obitelji utvrđuje centar za socijalnu skrb, pri čemu se razmatra ne samo vrsta i težina invaliditeta osobe, nego i neke druge okolnosti (obiteljske prilike, odnosi u obitelji i dr.), što je dio stručnog rada centra za socijalnu skrb kod odlučivanja o obliku skrbi za korisnika. Razlozi za prekid smještaja mogu biti prvenstveno u najboljem interesu korisnika (a ne pružatelja usluge). Temeljem propisa kojim se uređuje djelatnost i način pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, pružatelj usluge stalnog smještaja (pa i organiziranog stanovanja) dužan je provoditi i socijalni rad, u okviru koje usluge je između ostalog predviđen stručni rad i suradnja s obitelji korisnika, suradnja s nadležnim centrima za socijalnu skrb, suradnja s ostalim subjektima, praćenje programa rada, primjena različitih metoda podrške u svrhu usmjeravanja i osposobljavanja za rješavanje problema, savjetodavni rad i podrška korisniku i članovima obitelji i drugo. Iz ovoga proizlazi da, sukladno zakonskim i podzakonskim odredbama te principima stručnog rada, u rješavanju sličnih situacija treba prakticirati timsku suradnju pružatelja usluge s nadležnim centrima za socijalnu skrb, temeljem čijih su rješenja korisnici smješteni. Isto tako, smatramo primjerenim stručno osnažiti djelatnike ustanove kako bi se mogli nositi sa zahtjevnim korisnicima, do eventualnog iznalaženja kvalitetnog rješenja koje bi bilo u interesu korisnika.
Nije realno očekivati da će svaka ustanova socijalne skrbi (centri za odgoj i obrazovanje i centri za rehabilitaciju) imati takvu strukturu zaposlenika, uvjete rada i odgovarajuće edukacije kako bi mogli kompetentno stručno raditi s djecom koja izražavaju najteže poremećaje u ponašanju, psihičke i emocionalne poteškoće i poremećaje. Jasno je da se za rad s tako zahtjevnom populacijom djece i mladih treba specijalizirati te predlažemo u mreži ustanova razviti jednu ili potreban broj takvih ustanova odnosno odjela, za koje će se propisati odgovarajući minimalni uvjeti zaposlenika, prostora i opreme, kako bi se zadovoljile potrebe rada sa zahtjevnom populacijom. Takve uvjete sadašnji domovi socijalne skrbi nemaju te se posredno krše prava ove kategorije djece i mladih. Izostankom odgovarajućih uvjeta i pravovremenih ciljanih stručnih postupaka ova kategorija djece postaje trajni rizik za zajednicu i njihovu osobnu dobrobit.

Rana intervencija

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je prošle godine i dvije prijave zbog sumnje na izostanak profesionalne kompetencije djelatnika pružatelja rehabilitacijskih usluga za djecu i mlade.
U podnescima se iskazuje zabrinutost zbog mogućeg provođenja nestručnih postupaka i metoda rada s djecom s teškoćama u razvoju te pogrešnog savjetovanja roditelja djeteta s teškoćama u razvoju od strane pojedinih udruga i organizacija za pružanje rehabilitacijske podrške. Nepostojanje sustava rane intervencije u Republici Hrvatskoj ima za posljedicu da često roditelji djeteta s teškoćama u razvoju samoinicijativno izabiru usluge i vrste tretmana koje će pružiti djetetu, a da to često i nije najbolji interes djeteta.

Mišljenje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:
Već niz godina upozorava da neosiguravanje primjerene stručne podrške djeci s teškoćama u razvoju u smislu ranog poticanja razvoja predstavlja nepoštivanje odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i diskriminaciju djece s osnove zdravstvenog stanja. Propust da se djetetu osigura odgovarajući rani tretman, odgovarajuća psihosocijalna podrška i korištenje javnih servisa na ravnopravnoj osnovi s drugima prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) zabranjeno je.

KPOSI obvezuje na poduzimanje djelotvornih mjera kojima će se proširiti sveobuhvatne usluge i programi rehabilitacije, posebno na području zdravstva, obrazovanja i socijalnih usluga, na takav način da programi rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba, na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući i ruralna područja.
Preuzeta obaveza formiranja Nacionalnog međuresornog Upravljačkog odbora nakon 1,5 godine čekanja, Odlukom Vlade RH od 29. kolovoza 2019. godine okončana je osnivanjem Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu, čime je ispunjen prvi i neizostavni korak u izgradnji sustava rane intervencije u Hrvatskoj. Povjerenstvo je osnovano na visokoj razini, kao Upravljačko tijelo za ranu intervenciju, odgovorno za usmjeravanje i koordiniranje procesa izrade podrške razvoju Akcijskog plana, smjernica, standarda i procedura za usluge rane intervencije. Predsjednik Povjerenstva je ministar zdravstva.

Ministarstvo zdravstva smatra da će se kroz aktivnosti navedenog Povjerenstva i Izvršne radne skupine za izradu Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju osigurati kontinuitet rada na izgradnji i suštinskom poboljšanju cjelokupnog sustava rane intervencije u djetinjstvu, što istovremeno uključuje i aktivnosti na unaprjeđenju zdravstvene skrbi za djecu s poremećajima iz autističnog spektra.

Područja kršenja dječjih prava i diskriminacija djece s teškoćama u razvoju zahtijevaju brže djelovanje državnih institucija, suradnju stručnih institucija i podizanje svijesti o odgovornosti koju imamo prema djeci i u zaštiti njihovih prava.

18. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Ciljevi i aktivnosti koje Republika Hrvatska poduzima u području osiguranja uključivoga obrazovnog sustava u kojemu sva djeca, neovisno o svojim obilježjima, trebaju biti u jednakopravnom položaju i uživati sva ljudska prava na jednakoj osnovi, temelje se na obvezama koje je RH preuzela ratificiranjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim zapažanjima i preporukama o Inicijalnom izvješću Hrvatske o primjeni KPOSI za područje obrazovanja preporučuje da se poduzimaju neposredni koraci kojima će se osigurati da sve **osobe s invaliditetom imaju pristup inkluzivnom** osnovnoškolskom, srednjoškolskom i tercijarnom **obrazovanju** te da se za njih unutar redovnog obrazovanja osigura **razumna prilagodba**.
Nadalje, preporučuje. usvajanje **načela da je isključujuće i odvojeno obrazovanje diskriminirajuće.** Preporuča da se **za učitelje/nastavnike i ostale stručnjake osigura edukacija o inkluzivnom obrazovanju te da svi objekti srednjoškolskog obrazovanja budu pristupačni osobama s invaliditetom.**

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17) za područje odgoja i obrazovanja definirala je sljedeće ciljeve i očekivane ishode od 2017. do 2020. godine:

- Osigurani uvjeti (programski, profesionalni, prostorni i sl.) inkluzivnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju
- Ustrojeni centri potpore i stručni (mobilni) timovi
- Uključenost većeg broja djece s teškoćama u razvoju u redoviti sustav predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog te visokoškolskog odgoja i obrazovanja u sredini u kojoj dijete/mlada osoba živi.

18.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Prema pritužbama koje zaprimamo, a one su na neki način i pokazatelj nedostataka u sustavu predškolskog odgoja, čini se da u predškolskim ustanovama djeca s teškoćama u razvoju dobivaju nekvalitetnu inkluzivnu podršku – najčešće se ne mogu upisati ili se upisuju na svega nekoliko dana u tjednu po nekoliko sati dnevno, često prema očitovanjima samih vrtića – zbog nedostatnog broja odgojitelja i stručnih suradnika ne dobivaju dodatnu potporu trećeg odgajatelja u skupini/asistenta, dijete nema individualizirani pristup, odgajatelj ne zna kako raditi s djetetom i slično.
Kada govorimo o djeci s teškoćama u razvoju, zakonski je zajamčen njihov prioritetni upis u vrtić, neovisno o drugim obilježjima obitelji - čl. 20. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine“, br. 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19).

Stvarna situacija na terenu odražava se i kroz **više pritužbi Pravobraniteljici zbog nemogućnosti upisa u vrtić**, iako u odnosu na prethodne godine ovdje postoji pad broja pritužbi. U ispitnom postupku iz očitovanja dječjih vrtića vidljivo je da vrtići i dalje odbijaju ili odgađaju upis djece s teškoćama u razvoju jer „nemaju potrebne uvjete za rad s djetetom“.
Potrebni uvjeti koje predviđaju uglavnom se odnose na podršku asistenta odnosno trećeg odgajatelja. Pri tome treba naglasiti da pojam asistenta ili pomoćnika u vrtićima zakonski ne postoji, nego se dodatna podrška djetetu prvenstveno osigurava uz dodatnog odgajatelja u odgojnoj skupini.
Kako je cjelokupna infrastruktura predškolskih ustanova isključiva odgovornost osnivača, u takvim slučajevima podsjećamo osnivača Vrtića na dužnost osiguravanja potrebnih uvjeta svakom djetetu pa i djetetu s teškoćama u razvoju.
Ako djetetu nije omogućeno uključivanje u redovnu odgojno-obrazovnu ustanovu samo zbog njegovih teškoća u razvoju, to bi prema važećem zakonodavstvu predstavljalo diskriminaciju zbog propusta razumne prilagodbe.
Inzistiranje na unaprijed definiranim potrebnim uvjetima djetetu se *de facto* onemogućava boravak u vrtiću, pogotovo ako iz nama dostupne dokumentacije nije razvidno na čemu predškolska ustanova temelji odbijanje ili odgodu uključivanja djeteta. Pozivanje na najbolji interes djeteta učestalo je, pri čemu vrtići navode da postoji „bojazan za sigurnost djeteta“ ili upućuju na potrebu osiguravanja „posebnih uvjeta“.
Ako roditelj zatraži uključivanje djeteta u vrtić kada to predloži djetetov rehabilitator ili liječnik radi daljnje socijalizacije, poticanja socijalne interakcije, uključivanja u grupne aktivnosti…, tada proizlazi da je utvrđen najbolji interes djeteta te odluka vrtića može biti jedino upis djeteta i planiranje potrebne podrške.
Često osnivači vrtića započinju proces osiguravanja dodatnog odgajatelja tek nakon upozorenja Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.
U praćenju ishoda tih slučajeva, zabrinjavaju podatci dječjih vrtića koji unatoč raspisanim natječajima ne mogu dobiti traženi kadar jer se nitko ne javlja na natječaj. Posebice je to izraženo kod natječaja za stručne suradnike (pedagog, psiholog i stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila). Navedeni problem vidljiv je i u području razvoja usluga u zajednici i rane intervencije.

Određeni broj roditelja pritužuje se i na propuste vrtića u osiguravanju kvalitetne provedbe programa i skrbi za upisano dijete.

Uredu Pravobraniteljice obratio se roditelj djeteta s teškoćama u razvoju i u pritužbi navodi da *„dijete gotovo uopće ne sudjeluje u zajedničkoj igri s djecom nego ga se neprekidno usmjerava na asistenta (trećeg odgajatelja)“*.
Nekim roditeljima je predloženo da sami budu uz dijete umjesto asistenta „jer oni najbolje znaju s djetetom“.
Predškolski odgoj, iako nije obvezan, dio je cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja. Utjecaj predškolskog odgoja i obrazovanja ima u toj mjeri pozitivan utjecaj za cjelokupni budući razvoj djeteta da je Europsko vijeće u Barceloni još 2002. godine postavilo cilj da u svim državama EU jaslicama treba biti obuhvaćeno najmanje 33%, a vrtićem 90% sve djece u dobi od treće godine do polaska u školu.

Strategija *Europa 2020.* dodaje cilj povezan s prevencijom ranog ispadanja iz obrazovanja, a to je da obuhvat djece predškolskim obrazovanjem treba biti 95% sve djece od četvrte godine do polaska u školu.

U Analizi pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj (MDOMSP, Zagreb, 2018.), uz navedeno navodi i da je prema podacima Eurostata (2017.) u Republici Hrvatskoj do 2015. godine obuhvaćenost iznosila za djecu do 3 godine 13,3%, a u dobi od 3 do 6 godina 46,7%.[4]
Navedena analiza jasno ukazuje na vidljivi nedostatak potrebnog broja odgojitelja, neusklađenost broja stručnih suradnika s propisanim standardima te nužnost većeg ulaganja jedinica lokalne samouprave za predškolske programe. Navedena analiza dala je potrebne pokazatelje na osnovi kojih su planirane određene aktivnosti i provedba mjera.
Mjere Ministarstva nadležnog za demografiju usmjerene su na veću dostupnost predškolskih ustanova i smanjivanje regionalne nejednakosti u pogledu obuhvaćenosti djece programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i pristupačnosti cijene predškolskih programa za roditelje, posebno u manje razvijenim sredinama.
Aktivnosti Uprave za demografski razvoj, obitelj, djecu i mlade MDOMSP u 2019. godine usmjerene su na poboljšanje materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima te usklađivanje obiteljskog i poslovnog života roditelja djece uključene u programe ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.
Od Ministarstva znanosti i obrazovanja također smo zatražili izvješće o provedenim aktivnostima i mjerama kojima se nastoji unaprijediti odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju odnosno mjerama koje su poduzete radi izvršenja obveza definiranih strateškim dokumentima, specifično za djecu s teškoćama u razvoju.

U izvješću se navodi da se **u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja** trenutno nalazi **ukupno 2.601 dijete s teškoćama u razvoju** čija je teškoća utvrđena prema propisima iz socijalne skrbi. Prema podatcima dostavljenim od dječjih vrtića, osigurana su sredstva za sufinanciranje programa javnih potreba za ukupno 1.968 djece integrirane u redovite programe, te za 633 djece u posebnim ustanovama i programima, što na godišnjoj razini iznosi nešto više od 10 milijuna kuna iz Državnog proračuna RH.
U cilju provedbe mjera za unaprjeđenje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, Služba za rani i predškolski odgoj i obrazovanje MZO imenovala je Dječji vrtić Sopot u Zagrebu stručno-razvojnim centrom za unaprjeđivanje stručnog rada u području predškolskog odgoja i obrazovanja i stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika za provedbu inkluzivnog pristupa.
Što se tiče usklađenosti broja odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama s odredbama Državnoga pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe, Ministarstvo navodi da cjelovite podatke nema, odnosno da ih je „potrebno prikupiti i analizirati“ te će to i učiniti u suradnji s osnivačima dječjih vrtića.

[4] Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, MDOMSP, Zagreb, 2018.

Budući da se nedostatan broj slobodnih mjesta u vrtićima kao i odgajatelja i stručnih suradnika prema opisanoj praksi na najteži način odražava upravo na položaj djece s teškoćama u razvoju, zaključujemo da je potrebno aktivnije uključivanje nadležnih Ministarstava u provedbi zacrtanih ciljeva.

18.2. OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

18.2.1. Uključivo obrazovanje

U pristupu uključivom obrazovanju za djecu s teškoćama u razvoju još uvijek postoje brojne prepreke, a što je i vidljivo iz pritužbi koje smo zaprimali vezano uz njihovo školovanje. Za uključivo obrazovanje potrebno je raditi na dostupnosti, pristupačnosti i prilagodljivosti cjelokupnoga obrazovnog sustava, pri čemu je na prvome mjestu usmjerenost na učenika i njegove specifične individualne potrebe. Pritužbe roditelja, a one su pokazatelj nedostataka u sustavu obrazovanja, upućuju na nekvalitetnu inkluzivnu podršku, ne samo u dijelu programa i metoda rada koji nisu fleksibilni i usmjereni djetetu, nego i na razini cjelokupne infrastrukture sustava obrazovanja – prilagođenog prostora, prijevoza, udžbenika, te na nedovoljnu educiranost nastavnog osoblja u planiranju i pristupu učeniku s teškoćama u razvoju kako bi ostvario svoje potencijale.

Najveći broj pritužbi vezan je uz primjenu novog Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (u daljnjem tekstu: Pravilnik; „Narodne novine“ br. 102/18 i 59/19) koji je donesen u studenom 2018. godine te je konačno formalizirao jedan oblik podrške koji se niz godina osiguravao putem projekata, prema kriterijima definiranim projektom ili odlukom lokalnih samouprava.

Na poteškoće u sustavu obrazovanja prituživali su se i sami pomoćnici u nastavi, koji su opisivali probleme u komunikaciji između njih i roditelja učenika kojemu pomažu i odnosa nastavnika i stručnih suradnika prema njima.

Još tijekom ljetnih praznika, a i na samom početku školske godine roditelji su bili uznemireni i učestalo se obraćali Uredu jer nije bilo informacija hoće li njihovoj djeci biti odobren pomoćnik ili ne. S obzirom na prvu godinu primjene Pravilnika, očito je i u samom postupku dobivanja prethodne suglasnosti bilo propusta i neusklađenosti s Pravilnikom, zbog čega su suglasnosti kasnile.

Kako bi smanjila moguće pogreške u odluci o odobravanju pomoćnika, ministrica je imenovala Povjerenstvo za provjeru opravdanosti pomoćnika u nastavi, sastavljeno od eminentnih stručnjaka, te je i ta činjenica doprinijela kašnjenju odluka. U nekoliko slučajeva utvrdili smo da su odluke i odobrenja za pomoćnike donesena na vrijeme, još tijekom ljetnih praznika, ali su odluke stajale u Uredima državne uprave županija koji nisu obavijestili škole pa je i izbor pomoćnika kasnio.

Više godina unazad ukazujemo da nije prihvatljivo da do početka školske godine zahtjevi za odobravanje pomoćnika u nastavi nisu riješeni te da učenici s teškoćama u razvoju u prvim danima školske godine nemaju osiguranu podršku pomoćnika, pogotovo na prijelazima (I. razred osnovne škole, I. razred srednje škole).

Procedura za uključivanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika propisana je, stoga i ne nalazimo opravdanje da postupci do početka školske godine nisu u cijelosti dovršeni.

Apelirali smo i ranijih godina na nadležno Ministarstvo da žurno donese sve odluke vezano uz odobravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika, kako bi djeca s teškoćama u razvoju od samog početka školske godine mogla kvalitetno sudjelovati u nastavi.

Kako bi se prezentirali postupci Povjerenstva za davanje prethodne suglasnosti te detektirali problemi na terenu, **MZO je početkom rujna 2019. godine organizirao stručni skup** na kojem je prezentiran rad Povjerenstva za reviziju suglasnosti, a prisutni (uglavnom osnivači škola i civilni sektor) su postavljali pitanja vezano uz pomoćnike u nastavi. Povjerenstvo za ponovnu procjenu

opravdanosti na spomenutom je sastanku ukazalo na najčešće razloge zbog kojih podrška pomoćnika nije odobrena ili zbog kojih je odluka kasnila.
Navedeni su sljedeći problemi: potrebna dokumentacija nije bila kompletirana; zahtjevi nisu bili ispravno popunjeni; u zamjetnom broju slučajeva utvrđeno je da su pomoćnika imali učenici za koje uopće nije potrebno osigurati pomoćnika.

Prema odredbama navedenog Pravilnika, pomoćnik u nastavi osigurat će se učeniku koji ima veće teškoće u funkcioniranju zbog kojih niti uz osigurani oblik programske i profesionalne podrške ne može na ravnopravnoj osnovi sudjelovati u nastavi. Očekivanja su roditelja da će pomoćnik u nastavi djetetu „pomoći u savladavanju gradiva, dati mu sigurnost, paziti da se ne zaprlja dok jede“, i slično.

Najveći broj pritužbi za pomoćnike u nastavi uputili su roditelji djece kojima pomoćnik nije odobren niti nakon revizije odluke Povjerenstva, a posebno oni čija su djeca ranijih godina imala pomoćnika, a sada im nije odobren.
Detaljnim uvidom u dokumentaciju tih učenika utvrdili smo da su uglavnom bili odbijeni učenici s blažim razvojnim teškoćama, jer je utvrđeno da se djetetove potrebe za podrškom mogu zadovoljiti na druge načine. Isto tako, prituživali su nam se i roditelji u slučajevima kada je djetetu odobren pomoćnik u nastavi kojega dijeli s drugim učenikom. U jednom takvom slučaju utvrdili smo da se radi o posebnom razrednom odjelu u kojem je petoro djece, a podršku pružaju tri pomoćnika u razvoju (nakon „sporne“ odluke da jedan pomoćnik pruža podršku za dvoje djece).
Učestali je roditeljski stav da djetetu treba odobriti pomoćnika u nastavi zato što „ima rješenje o školovanju“.

Detaljnije smo ispitali škole o podršci koja će se osigurati učenicima kojima pomoćnik nije odobren, kako bismo utvrdili hoće li odbijanje zahtjeva za uključivanje pomoćnika u nastavi negativno utjecati na obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju.
Gotovo sve škole opisale su sveobuhvatnu podršku koja se učeniku osigurava te zaključile da su u potpunosti zadovoljene potrebe učenika. Prije svega, osigurana im je programska podrška te se nastava organizira prema rješenju o obliku školovanja, koriste se strategije podrške u smislu pojednostavljivanja, produljenja vremena za rješavanje zadataka, poticanja na rad, individualizacije pristupa u radu s učenikom – zoran i jednostavan način prezentacije sadržaja, prilagodba pismene i usmene provjere znanja, dogovaranje termina usmenog odgovaranja, uključivanje u grupni rad s primjerenim zaduženjima, uključenost u individualni rehabilitacijski postupak sa stručnim suradnikom. U devet od deset škola postoji profesionalna potpora stručnih suradnika škole, dok je u sedam škola edukaciju proveo i Mobilni tim u organizaciji Ministarstva odnosno Agencije za odgoj i obrazovanje. Zanimljivo je da je sedam škola kao oblik podrške učenicima s teškoćama u razvoju navelo vršnjačku pomoć, što je u skladu s obvezama koje imamo u odnosu na ravnopravno sudjelovanje učenika s invaliditetom u obrazovanju i životu kao članova zajednice – promicanje potpore vršnjaka doprinosi i učenju životnih i društvenih vještina svih učenika.

Velik broj pritužbi odnosio se i na odredbu koja onemogućava da pomoćnik u nastavi bude netko od članova obitelji, s obrazloženjem da djetetu nije omogućeno da bira između „nepoznatog“ pomoćnika ili člana obitelji.
Prigovorima se često nastojalo dokazati da je najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju da mu u nastavi pomaže netko iz obitelji (roditelj, brat/sestra, rođak) ili da je to u nekim slučajevima jedina mogućnost podrške jer na tržištu rada nema zainteresiranih za posao pomoćnika.
Pravilnik ne omogućava da članovi obitelji pružaju podršku učeniku s teškoćama u razvoju.
Smatramo da bi odstupanje od ove odredbe bilo opravdano samo u iznimnim okolnostima, ako se podrška učeniku ne bi mogla osigurati na drugi odgovarajući način, a za takvu iznimku bila bi potrebna pojedinačna suglasnost Ministarstva, koju mogućnost eventualno treba definirati Pravilnikom.

Mišljenje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:
Činjenica je da su nositelji nastavnog procesa prvenstveno nastavnici te su time i pozvani na stvaranje prilagodljivog okruženja radi ispunjavanja različitih potreba svih učenika pa i učenika s teškoćama u razvoju. Pomoćnik u nastavi samo je jedan od mogućih oblika podrške koja se osigurava učenicima koji imaju VEĆE teškoće navedene u čl. 2. Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima („Narodne novine“, br. 102/18 i 59/19). Pomoćnik u nastavi ne smije zamijeniti sve druge oblike podrške, nego je samo jedan od oblika podrške, kako bi učenici s teškoćama u razvoju u nastavnom procesu mogli sudjelovati ravnopravno te postići odgovarajuću samostalnost i osobnu odgovornost sukladno individualnim potrebama i funkcionalnim sposobnostima.
Iako podrška pomoćnika u nastavi nije jedini oblik podrške učeniku s teškoćama u razvoju, svjesni smo da sustav obrazovanja još nije ni približno pristupačan i prilagođen individualnim potrebama svakog djeteta. Stoga učenici s teškoćama u razvoju ovaj oblik podrške trebaju dobiti u obimu i na način koji će im omogućiti da u procesu obrazovanja sudjeluju samostalno, sukladno svojim mogućnostima i potrebama te da u obrazovnom sustavu budu uspješni.

Posebno nas zabrinjava pitanje osiguravanja **stručnih komunikacijskih posrednika.**
U Ministarstvu znanosti i obrazovanja tijekom godine je održano više sastanaka na temu termina i statusa stručnih komunikacijskih posrednika (SKP). Vezano uz sam naziv obrazloženo je da je termin „SKP“ u skladu sa Zakonom o hrvatskom znakovnom jeziku, kompatibilan i s njegovom ulogom u obrazovnom sustavu, s obzirom na to da djeca s oštećenjem govora i sluha mogu koristiti različite oblike komunikacije i prijenosa informacija prema svojem izboru.
Međutim, ono što će se sigurno negativno odraziti na djecu sa senzoričkim oštećenjima jest nedostatak osposobljenih SKP; budući da njihovo obrazovanje i edukacija traju dugo, potrebno je dodatno usavršavanje, a ovoga trenutka nema dovoljno nadzora i kontrole kvalitete ove usluge.

Kao primjer navodimo slučaj učenika koji zbog gluhoće treba stručnog komunikacijskog posrednika, ali s obzirom na to da ga nije bilo moguće pronaći jer se na natječaje nitko nije javio, majka je tražila pomoćnika u nastavi, po principu „bolje itko nego nitko“.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja vidi rješenje ovog pitanja u budućnosti kroz postupak djelomične kvalifikacije i upisa u registar zanimanja, koji bi omogućio formiranje dvogodišnjih programa školovanja za zanimanje pomoćnika u nastavi odnosno komunikacijskog posrednika i time osigurao potreban kadar u budućnosti. Budući da osposobljenih osoba trenutno nema, u praksi se organizira edukacija od 20 sati, što je nedovoljno za ozbiljnije osposobljavanje za stjecanje potrebnih kompetencija.
Projektno financiranje i niska cijena rada, kao što smo i upozoravali, dovodi do visoke fluktuacije i niske kvalitete rada.
Mišljenja smo da će ovaj oblik podrške ubrzo doživjeti redefiniranje, jer postoje čak i oprečna gledišta na potrebe, ulogu i poslove pomoćnika u nastavi kod stručnjaka i roditelja pa i samih pomoćnika.
Osim toga, treba sagledati i činjenicu da trenutno u sustav odgoja i obrazovanja ulazi više od 4000 osoba upitne osposobljenosti.

18.2.2. Neprilagođenost potrebama učenika
U protekloj godini zamjećujemo veći broj pritužbi zbog nekvalitetnog planiranja individualiziranih programa i učestalih postupaka preispitivanja ranije određenog oblika školovanja, pri čemu se predlaže školovanje u posebnim razrednim odjelima u redovnoj školi, ali i u posebnim uvjetima obrazovanja.

Kao primjer navodimo učenicu sa Sy Down koja se školuje u redovnoj školi u posebnom razrednom odjelu u kojem je ukupno osam učenika te se predlaže promjena oblika školovanja u ustanovi s posebnim programom izvan mjesta boravka.
Učenica u nastavnom procesu sudjeluje sukladno svojim sposobnostima, ima pomoćnika u nastavi i rehabilitatora, u nalazu logopeda vidljiv je napredak u razvoju verbalnih sposobnosti, a prema nalazu psihologa očit je napredak u području socijalizacije. Unatoč tomu, ipak je predložena promjena oblika školovanja.
Ovakav prijedlog smatramo nerazmjernim svrsi koju se želi postići, jer se radi o drastičnoj mjeri izdvajanja djeteta iz škole najbliže mjestu boravka te se postavlja pitanje najboljeg interesa djeteta. Smatramo neprihvatljivim da se dijete iz poznatog okruženja nakon višegodišnjeg školovanja upućuje u posebnu ustanovu obrazovanja. Iz rješenja Ureda za obrazovanje nije vidljiva opravdanost prijedloga o promjeni oblika školovanja u odnosu na činjenicu da sukladno zakonskim odredbama školovanje u posebnim ustanovama obrazovanja treba predstavljati iznimku te je roditeljima savjetovano da na ovakvo rješenje Ureda za obrazovanje ulože žalbu.

U nekoliko pritužbi uočavamo čak svojevrsnu upornost škole u nastojanju da se učenika uputi u posebne uvjete obrazovanja.
Kao primjer navodimo slučaj učenika s rješenjem Ureda državne uprave o školovanju po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja iz svih nastavnih predmeta u okviru potpune odgojno-obrazovne integracije, Stručno povjerenstvo škole predložilo školovanje po posebnom programu uz individualizirane postupke koji je Ured državne uprave odbio kao neosnovano još 2017. godine.
Sada, prema navodima iz podneska, škola ponovno priprema postupak za ponovno utvrđivanje oblika školovanja i predlaže i upućuje roditelje na posebni program odgoja i obrazovanja, koji bi se provodio u matičnoj školi izvan mjesta boravka djeteta. Posebno je uznemirujuće za roditelje što se u posljednje vrijeme na roditelje vrši sve jači pritisak radi namjere promjene oblike školovanja pa je čak na roditeljskom sastanku svim roditeljima postavljeno pitanje „Smeta li N. N. njihovoj djeci“, što je šokiralo i majku i druge roditelje, a djeca su se svojim roditeljima požalila kako se učiteljica „želi riješiti N. N. …“.
Roditelji smatraju da je pravo djeteta na školovanje u mjestu najbližem mjestu stanovanja, da je nužno pružiti mu primjerene oblike podrške u školovanju, u smislu prilagodbe programa, prilagođenog načina i metoda rada te drugih oblika potpore, a što se prema navodima majke ne provodi. Učenik ima asistenta u nastavi, ali majka smatra da to ne može biti jedina prilagodba koja je djetetu potrebna.

Mišljenje Pravobraniteljice jest da se za kvalitetnu obrazovnu inkluziju nastavno osoblje treba dodatno educirati i usavršavati te je suradnja nastavnika s rehabilitatorima i obrazovnim savjetnicima pretpostavka uspjeha, o čemu je konkretnoj školi upućena preporuka.

Iz pritužbi roditelja koji se obraćaju Uredu vidljivo je da opravdano ne prihvaćaju prijedloge za promjenu oblika školovanja prije nego se iscrpe sve mogućnosti podrške u obrazovanju.
Često i sami predlažu školi da organizira edukaciju nastavnog osoblja ili da uspostavi suradnju s rehabilitatorima djeteta. U odnosu na učenika s teškoćama u razvoju obveza je škole da poduzme niz različitih oblika potpore inkluzivnom obrazovanju kako bi se osiguralo da se učenik obrazuje u mjestu u kojem živi i u općem obrazovnom sustavu. Svakako je za osiguravanje inkluzivnog obrazovanja između ostalog potrebno koordinirano djelovanje svih djelatnika i službi škole, suradnja sa širom zajednicom i nadležnim Ministarstvom, te redovita suradnička komunikacija s roditeljima[5] .
Često izrečena tvrdnja škole da dijete „slabo napreduje i usvaja program IOOP-a“ u suprotnosti je s principima inkluzivnog obrazovanja koji podrazumijevaju prilagođavanje različitim potrebama i stilovima učenja djeteta, a ne da se dijete prilagođava sustavu. Pri tome treba uzeti u obzir da dijete s

[5] Čl. 57. st. 2. ZOOS: *„Škole ostvaruju suradnju i primanjem usluga od strane ustanove socijalne skrbi odnosno zdravstvene ustanove, a osobito u dijelu s rehabilitacijskim uslugama i sadržajima“*.

teškoćama u razvoju ima drugačiju dinamiku učenja i napredovanja u odnosu na djecu urednog razvoja.
Zaključno, pravo pokretanja postupka za izmjenu oblika školovanja zakonski je definirano i škola ima pravo pokrenuti takav postupak, ali pritom vodeći računa da učenik ima pravo na inkluzivno obrazovanje i to njegovo pravo treba štititi i svim administrativnim odlukama i postupcima.
Smatramo da prije pokretanja ovakvog postupka treba vrlo temeljito ocijeniti odnosno nedvojbeno utvrditi njegovu opravdanost. Isto tako, roditelj ima pravo ulagati žalbu na rješenja o promjeni oblika školovanja, što i **preporučujemo** roditeljima kada su s ishodom postupka nezadovoljni.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je upoznata i s dvojbama koje su prisutne u pojedinim obrazovnim ustanovama i Županijskim stručnim vijećima stručnih suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila nakon zaprimljene upute Ministarstva znanosti i obrazovanja vezano uz planiranje rada s učenicima s teškoćama u razvoju. Uvidom u navedenu uputu uočavamo da se za učenike koji se školuju po *redovitom programu uz individualizirane postupke* predlaže da nije potrebno izrađivati IOOP.
Iako na nacionalnoj razini nije definirana forma u kojoj se IOOP izrađuje, Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom nejasno je na čemu se temelji ovakvo tumačenje inače jasne odredbe čl. 5. st. 3. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15) iz koje nedvojbeno proizlazi obaveza da se planiraju individualizirani postupci za svakoga pojedinog učenika u pisanom dokumentu koji će se u propisanom roku dati na uvid roditelju učenika.
Naglašavamo važnost dobre prethodne procjene učenika, njegovih sposobnosti i jakih strana, te sukladno tomu izrade kvalitetnoga individualiziranog plana odgojno-obrazovne podrške za konkretnog učenika.
Pravobraniteljica gotovo u svim postupcima ispitivanja povrede djetetovih prava utvrđuje da je do povrede došlo ako IOOP nije napisan ili je načelan i općenit te ne odražava individualne specifičnosti s obzirom na razvojne teškoće učenika, odgojno-obrazovne potrebe te ostalo od utjecaja na ishode učenja.
Stoga je nejasno na koji je način uputa Ministarstva, kojom se ne zahtijeva pisanje IOOP obrazaca za svakog pojedinog učenika koji se školuje po redovnom programu uz individualizirane postupke, u skladu s odredbama Pravilnika, ali i navedenim obvezama prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.
Budući da se radi o potencijalnom kršenju prava jedne kategorije učenika s teškoćama u razvoju odnosno diskriminaciji, zatražili smo očitovanje Ministarstva, posebno njegove stručne argumente za uputu prema kojoj obrazovne ustanove nisu obvezne donositi pisani dokument za svakoga pojedinog učenika s teškoćama u razvoju, neovisno o formi u kojoj se dokument donosi.
Stoga smo mišljenja da bi definiranje samog obrasca na nacionalnoj razini, temeljeno na stručnoj raspravi najkompetentnijih stručnjaka, doprinijelo da se ujednači položaj i pravo svih učenika s teškoćama u razvoju na najvišu moguću kvalitetu obrazovanja.
Do izrade ovog Izvješća nismo zaprimili odgovor Ministarstva.

18.2.3. Suradnja s roditeljima i kultura uključivosti

Pritužbe roditelja na obrazovne ustanove i način pružanja inkluzivne podrške, a nakon provedenog ispitnog postupka i stručno-pedagoškog nadzora, ukazuju i na potrebu kvalitetnije suradnje škole s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju. Ulaganje u dobru i konstruktivnu suradnju s roditeljima učenika i stvaranje odnosa povjerenja u velikoj mjeri utječe na podizanje kvalitete obrazovanja i dosezanje standarda uključivosti.
Preporuka za uspostavljanje bolje suradnje vidljiva je u gotovo svakom nalazu o stručno-pedagoškom nadzoru AZOO. Suradnja s roditeljima, njihovo uključivanje i partnerski odnos doprinose boljem razumijevanju invaliditeta i odmicanje od negativnih pretpostavki o potencijalu djeteta.
Suradnja s roditeljima treba biti ne samo dio pozitivne prakse, nego i definirana propisima uz osiguravanje dostatnog vremena i stručnog kadra za rad na ovom segmentu uključivog obrazovanja.

Obrazovna ustanova ima odgovornost i za brigu o zdravlju i drugim okolnostima učenika te je pozvana i reagirati u slučaju kada ocijeni da je i roditeljima potrebna podrška i usmjeravanje.

U nekoliko postupaka povodom pritužbi roditelja na postupke škole prema učeniku utvrdili smo da je roditelj nedostupan savjetovanju i slabijih odgojnih kapaciteta, te su uključeni centar za socijalnu skrb i drugi dionici.
U takvim slučajevima i Ured Pravobraniteljice roditeljima upućuje preporuku za uspostavu konstruktivne suradnje sa školom i drugim stručnjacima kako bi svi zajedno uz daljnje napore i nastojanja ostvarili najbolji interes djeteta.
Kao primjer navodimo slučaj u kojem je roditelj tražio oslobađanje djeteta od pohađanja škole, zbog izrazitih poremećaja u ponašanju i sumnje da škola ima kapacitete za organizaciju uključivog obrazovanja.
Mišljenje Pravobraniteljice je da svako dijete, sukladno svim zakonskim propisima koji se odnose na obrazovanje, treba na jednakoj osnovi s drugima uživati svoje pravo na obrazovanje, a oblik školovanja, uvjeti kao i potrebna podrška trebaju se osigurati u obimu i na način koji će u najvećoj mogućoj mjeri poduprijeti djetetov napredak.
Odluke nadležnih institucija trebaju u potpunosti i na stručan način obrazložiti temeljem kojih činjenica se djetetu s teškoćama u razvoju odgađa početak školovanja ili oslobađa pohađanja škole, te obrazložiti najbolji djetetov interes.
Ako se takav interes djeteta nedvojbeno ne dokaže, možemo načelno reći da je dijete zbog svojih razvojnih teškoća stavljeno u nepovoljniji položaj te je moguće da se radi o nekom od postupanja propisanih Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12).

Kao posebno ugroženu kategoriju djece u redovnom obrazovnom sustavu treba istaknuti djecu s teškoćama iz spektra autizma te djecu s komunikacijskim teškoćama.
Drastičan primjer nedostatka podrške, izostanka sustava rane intervencije i rehabilitacije i neuspjele inkluzije jest slučaj nagluhog učenika s ugrađenom pužnicom, kojega je zbog neprihvatljivog i ponižavajućeg odnosa prema djetetu roditelj ispisao iz škole i upisao u centar za odgoj i obrazovanje za učenike s intelektualnim oštećenjima.
U pritužbi se opisuje kako su učiteljica i stručna služba učeniku otežavali korištenje znakovnog jezika i podršku prevoditeljice prilikom ispitivanja gradiva, škola nije zatražila podršku mobilnoga stručnog tima za izradu kvalitetnog IOOP-a, nije bilo volje učiteljice da se bar minimalno educira za korištenje znakovnog jezika, ocjene je isključivo dobivao kroz prizmu svojeg oštećenja (zaključivanje nižih zaključnih ocjena neovisno o dobivenim ocjenama kroz godinu - „jer ne govori“), a posebno dramatično opisuje kako je dijete mjesecima sjedilo u klupi izdvojenoj od ostatka razrednog kolektiva, jer „smeta ostalima“, što potkrjepljuje i fotografijom. Za cijelo vrijeme školovanja djeteta majka nije mogla uspostaviti konstruktivnu suradnju sa stručnom službom, naprotiv, navodi da je uglavnom doživljavala otpor, izrugivanje i zanemarivanje svih pritužbi i prijedloga.
Majka se Pravobraniteljici obratila nakon što je dijete već započelo školovanje u centru za odgoj i obrazovanje, potpuno razočarana u sve što se u bivšoj školi događalo, a u mišljenju defektologa centra za odgoj i obrazovanje navodi se da učenik *„…postiže bolje rezultate u neverbalnim zadacima“*, da je ponašanje učenika prema „skali za procjenu ponašanja učenika“ (ponašanje na satu, odmoru, prema autoritetu i vršnjacima) *„skladno, primjereno, s dobrim i pozitivnim emocionalnim reagiranjem… primjerenim prihvaćanjem nagrade i uputa i naloga… slobodno uspostavlja odnos s drugom djecom, susretljiv prema vršnjacima i zaposlenicima… Učenik je prosječnih intelektualnih sposobnosti i sposobnosti za učenje, uspješno kompenzira nedostatak sluha ostalim senzornim ulazima, motiviran je za učenje. U daljem radu potrebno je individualizirati nastavne metode, poticati upotrebu ostataka sluha, artikulaciju i razvoj govora te educirati učenike i djelatnike u znakovnom jeziku“*.
U komunikaciji s majkom navodno ističu da bi učenik trebao nastaviti školovanje u redovnoj školi uz primjereni program obrazovanja.

Pravobraniteljica je od škole zatražila da obrazloži mjere inkluzivne podrške koje su poduzimali i s kojim ciljem, te jesu li i na koji način poduzete mjere bile učinkovite, te da se posebno obrazloži područje usvajanja i vrednovanja znanja, socijalizacije i odnosa s drugim učenicima, kao i područje suradnje s rehabilitatorom i roditeljem učenika te edukacije djelatnika škole.
Škola navodi da komunikacijski posrednik koji je učeniku osiguran putem lokalne udruge nije imao niti pedagoške ni stručne kompetencije za rad s gluhom i nagluhom djecom. Podrška komunikacijskog posrednika nije bila dovoljna, s obzirom na nepoznavanje znakovnog jezika i druge utvrđene dječakove teškoće koje su u psihološkim obradama naznačene.
Konačno, zbog gotovo nikakvog napretka učenika u usvajanju osnovnih elemenata pismenosti pokrenut je postupak promjene oblika školovanja. Nerazumijevanje znakovnog jezika kod učenika je stvorilo otpor prema radu koji se manifestirao bučnim prosvjedima i svađanjem s asistenticom, stoga je u 3. razredu učenik sjedio u odvojenom dijelu učionice kako bi se mogao lakše koncentrirati na rad u individualnom radu s asistenticom.

Iz priložene dokumentacije i izvješća, nakon provedenoga ispitnog postupka uočili smo da postupci odgovornih osoba iz škole imaju elemente diskriminatornog postupanja prema učeniku s teškoćama u razvoju, ali zbog prelaska učenika u drugu obrazovnu ustanovu nije bilo moguće provesti stručno-pedagoški nadzor kako bi se nedvojbeno potvrdila. Isto tako, vidljivo je da je škola poduzimala određene mjere radi upoznavanja učenikovih potreba i poteškoća, ali nismo nedvojbeno utvrdili jesu li se te aktivnosti poduzimale s ciljem pomoći učeniku ili s ciljem postupka promjene oblika školovanja.
U slučaju ovog dječaka vidljive su posljedice nefunkcioniranja cjelokupnog sustava rane intervencije i rehabilitacije, nerazvijeni sustav prijelaza (škola tek s protekom vremena uočava da osim nedostatka sluha dječak ima i neke druge teškoće, nema povezanosti s ranijim sustavom obrazovanja ili rehabilitacije ili je ona netransparentna ili sporadična), problem nedostatka potrebnog broja stručnih komunikacijskih posrednika, zbog čega u škole ulaze nedovoljno educirane i kompetentne osobe.
Pitamo se koliko su efikasni rehabilitacijski postupci uslijed kojih dječak s ugrađenom pužnicom danas ne može komunicirati govorom, a znakovni jezik ne poznaje.
I konačno, škola navodi da je surađivala sa stručnjacima centra za odgoj i obrazovanje, ali nažalost samo u smjeru prelaska dječaka iz redovne škole, a ne i spajanja resursa ustanova s posebnim uvjetima i općih ustanova obrazovanja kako bi učenik ostao u redovnoj osnovnoj školi.
Primjereni program, podrška i odgovarajuća asistivna tehnologija trebali su biti primijenjeni i u redovnoj školi, jednako kao što će to biti u centru za odgoj i obrazovanje.
Činjenica je da unatoč zakonodavstvu u području obrazovanja koje se temelji na nediskriminaciji i obrazovnoj inkluziji, učenik umjesto redovne škole sada pohađa ustanovu s posebnim programom, što ukazuje na činjenicu da sustav redovnog odgoja i obrazovanja nije u dovoljnoj mjeri pristupačan svakom učeniku na jednakoj osnovi. Pravovremena pritužba u konkretnom slučaju omogućila bi jaču zaštitu prava učenika na inkluzivno obrazovanje.
Unatoč opredjeljenju RH za inkluzivno obrazovanje za djecu s teškoćama i mlade s invaliditetom, općim obrazovanjem nisu obuhvaćena sva djeca s teškoćama u razvoju jer se određeni broj školuje u posebnim ustanovama u sustavu socijalne skrbi, a što je vidljivo u Tablici 11.

Ukupan broj učenika	**317.165**
Redovni program	**288.955**
Redoviti program uz prilagodbu, individualizirani pristup, djelomična integracija	**20.199**
Posebni programi	**847**
Ustanove za učenike s teškoćama u razvoju	**2.628**

Tablica 11. Struktura učenika u osnovnoškolskom obrazovanju[6]

[6] Aplikacija ŠeR – Školski e-Rudnik.

Ovakav segregirani oblik školovanja (obrazovne ustanove namijenjene učenicima s pojedinom vrstom invaliditeta) treba napustiti, a uvjete i resurse iz takvih ustanova treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja (nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja).
Osim navedenog, malo toga je poduzeto da bi centri za odgoj i obrazovanje iz sustava socijalne skrbi, ali i ustanove obrazovanja s posebnim programima, postali centri potpore redovnim obrazovnim ustanovama. Obveza uspostave centara potpore i stručnih timova postoji od donošenja Pravilnika o školovanju učenika s teškoćama u razvoju (2015.) te zabrinjava činjenica da na ovom području još nisu započete ozbiljne aktivnosti. Uspostava centara potpore općem obrazovnom sustavu omogućila bi podizanje kvalitete inkluzivnog obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju, jačanjem kompetencija zaposlenika obrazovnih institucija.

Analizom slučaja u kojima smo postupali, očito je da ne postoji struktura i sustav stručne podrške nastavnicima i obrazovnim ustanovama u provedbi inkluzivnog obrazovanja. Ponekad tek nakon preporuke Pravobraniteljice ili naložene mjere od strane Agencije za odgoj i obrazovanje, škole zatraže dolazak mobilnog tima radi edukacije nastavnika, iako je dijete i više godina u školi.

U Izvješću o radu za 2018. godinu podsjetili smo da Kurikularna reforma predviđa za učenike s teškoćama u razvoju i dokument posebno usmjeren na učenike s teškoćama u razvoju – *Okvir za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama* (dalje: Okvir) kojim se određuju kurikulumski aspekti odgoja i obrazovanja djece i učenika s teškoćama u razvoju. Takav dokument ne samo da nije donesen, nego svjedočimo uputi Ministarstva obrazovnim institucijama da nije potrebno donošenje IOOP-a za određenu skupinu učenika s teškoćama u razvoju, iako je takva obveza propisana Pravilnikom o školovanju učenika s teškoćama u razvoju.

Podsjećamo na Opći komentar br. 4 (2016.) Odbora za prava osoba s invaliditetom[7] koji u obrazloženju čl. 24. st. 2. naglašava potrebu „… *individualiziranih obrazovnih planova u sklopu kojih se provodi identifikacija razumne prilagodbe i specifične podrške koji su potrebni pojedinim učenicima uključujući osiguranje pomoćnih kompenzacijskih alata, specifičnih materijala za učenje u pristupačnom formatu, načine i sredstva komunikacije, komunikacijske alate i pomoćnu tehnologiju… Učinkovitost planova treba redovito nadzirati i evaluirati u suradnji s učenikom…*“.
Ne trebamo dokaze da bez dobrog planiranja neće biti dobrih ishoda, niti je moguće pratiti i nadzirati način pružanja inkluzivne podrške.
Radi uvida u mjere i aktivnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja na području podizanja kvalitete obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju zatražili smo izvješće o aktivnostima i mjerama kojima se nastoji unaprijediti odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju, odnosno o mjerama koje su poduzete radi izvršenja obaveza definiranih strateškim dokumentima i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, i to:
- koje su mjere poduzete i s kojim ishodom na uspostavi mreže potpore inkluzivnom obrazovanju odnosno stvaranju centara izvrsnosti radi praćenja i podrške učenicima s teškoćama u razvoju
- aktivnostima na transformiranju odgojno-obrazovnih ustanova u kojima se izvode posebni programi za djecu s teškoćama u centre kompetentnosti
- eventualnom broju imenovanih mobilnih stručnih timova, te broju zatraženih/izdanih suglasnosti za obavljanje djelatnosti centra potpore.

Međutim, do zaključenja ovog Izvješća nismo dobili tražene podatke.

Zakonodavac se do sada nije izrijekom odredio da obrazovanje u posebnim obrazovnim ustanovama predstavlja segregaciju. Centre za odgoj i obrazovanje kao posebne odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama treba transformirati u centre potpore redovnom sustavu

[7] Opći komentar br. 4 (2016.), Odbor za prava osoba s invaliditetom – t. 61.

obrazovanja. Uvjete i resurse iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja.
Angažman učitelja i njihova osposobljenost za uključivo obrazovanje dodatni je resurs u učionici bez kojega nema stvarne uključivosti. Škola bez stručnih suradnika, s velikim učionicama punim djece s najrazličitijim individualnim potrebama, nesustavna edukacija nastavnika i drugog školskog osoblja – sve su to prepreke stvarnoj inkluziji u obrazovanju.

Učenici jednog zagrebačkog centra za odgoj i obrazovanje postavili su Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom različita pitanja vezano uz obrazovanje:

- Često se mnogi učenici dolaskom u posebnu školu oslobode stresa i postignu puni potencijal. Što mislite o tome? Njihova svjedočanstva govore o tome da se oni često ne osjećaju dobro u redovnim školama.
- Koje vrijednosti, po Vašem mišljenju, najviše razvijaju posebne ustanove?
- Koje uvjete treba učenicima s teškoćama osigurati, kako bi postigli svoj puni potencijal?
- Učenici s teškoćama koji polaze posebne ustanove često u svojim sredinama taje u koju školu polaze. Na koje načine im možemo pomoći da im olakšamo školovanje?
- Kako u društvu promijeniti nepovoljan stav javnosti prema posebnim školama?
- U kojim segmentima vidite najviše potrebe za poboljšanjem trenutne situacije u obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju?

Odgovor Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:
Kada govorimo o učenicima koji svoj puni potencijal postižu tek kada dođu u posebnu ustanovu, a u redovnim uvjetima se ne osjećaju dobro – to najviše govori o redovnom sustavu obrazovanja koji im nije pristupačan, dovoljno prilagođen i usmjeren na njihove potrebe. Tu se učenik treba prilagoditi sustavu, a ne obrnuto.
Učenici s teškoćama koji pohađaju posebne ustanove u svojim sredinama taje u koju školu polaze. To znači da obrazovanje u posebnom sustavu donosi svojevrsnu stigmu u njihovoj okolini, kasnije i kod poslodavaca koji često puta školovanje u centrima za odgoj i obrazovanje povezuju s nesposobnošću, nemogućnošću učenja, nedostatkom znanja.
Jedino ispravno rješenje za djecu i mlade s teškoćama u razvoju je inkluzivno, uključivo obrazovanje, tzv. „ŠKOLA ZA SVE“. Od sustava odgoja i obrazovanja očekujemo postizanje jedinog cilja, a to je uključivo obrazovanje u kojem se djeca s teškoćama u razvoju obrazuju zajedno sa svojim vršnjacima, a ne odvojeno. Odvojenim obrazovanjem započinje se odvajanje osoba s invaliditetom iz zajednice koje je kasnije teško, pa i nemoguće prevladati drugim mjerama.
Ali uključivo obrazovanje ne znači samo administrativno „dozvoliti“ da se oni obrazuju u redovnim školama, nego taj sustav općeg obrazovanja treba biti prihvatljiv za sve – za svakog učenika, neovisno o osobinama, vrsti invaliditeta ili jeziku kojim komunicira. Uključivost podrazumijeva da je obrazovanje dostupno, pristupačno i prilagodljivo potrebama svakog pojedinog učenika. Učitelji u općim školama trebaju poznavati invaliditet i potrebe takvih učenika – treba planirati nastavni program, metode učenja i prilagoditi vrednovanje znanja, mijenjati obrazovne ishode, treba omogućiti alternativne oblike komunikacije, prilagođene prostore, didaktičke materijale, potrebna je i vršnjačka pomoć, dobra suradnja sa stručnjacima i stručnim ustanovama u okruženju… Ne samo programi i metode rada, nego i cjelokupna infrastruktura sustava obrazovanja (tu se misli na manje razrede, stručne timove, prilagođeni prijevoz, didaktiku i asistivnu tehnologiju, arhitektonske prilagodbe i dr.). Posebno je važno obrazovanje sadašnjih i budućih nastavnika za rad s djecom s različitim karakteristikama, a znamo da nastavno osoblje u općem obrazovnom sustavu u svojem bazičnom obrazovanju malo saznanja dobije o karakteristikama i potrebama učenika s različitim razvojnim teškoćama.
A upravo ovo što je nabrojeno, to su uvjeti koje donekle osiguravaju posebne ustanove obrazovanja, one za koje kažete da u njima ovi učenici postižu svoj puni potencijal.
Posebne ustanove obrazovanja specijalizirane su, posjeduju kadar koji ima stručne kompetencije za rad s učenicima s pojedinom vrstom razvojnih teškoća, prilagođeni su prostori, osiguravaju potrebna

pomagala i tehnologiju, organizirani prijevoz, razredi imaju mali broj učenika pa je moguć individualni pristup pojedinom učeniku, nastavni planovi prilagođeni su učeniku. To su prednosti za učenike. S druge strane, neke pritužbe roditelja ukazuju na to da su prisutna niska očekivanja od učenika i da ih se nedovoljno stimulira u postizanju najvišeg stupnja znanja.
Unutar odgojno-obrazovnog procesa treba u potpunosti prilagoditi način poučavanja, promijeniti tradicionalne standardne načine provjere znanja, prilagoditi nastavne materijale za učenje. Treba se puno više angažirati na razvoju i primjeni alata za komunikaciju – asistivne tehnologije, te izgraditi sustav podrške kroz primjenu tehnologije, raditi na razvoju univerzalnog dizajna. Potrebno je educirati nastavnike i osigurati stručnu podršku školama, ekipirati stručne timove, zaposliti rehabilitatore, logopede… zaključno, potrebno je „spojiti dva svijeta".
Segregirani oblik školovanja (obrazovne ustanove namijenjene učenicima s pojedinom vrstom invaliditeta) treba napustiti. Ono što je pozitivno u sustavu posebnih obrazovnih ustanova – uvjete i resurse iz takvih sustava – treba prenijeti u redovni sustav obrazovanja, a nastavnike iz posebnog sustava obrazovanja treba koristiti kao stručnu podršku redovnom sustavu obrazovanja.
U uključivom sustavu obrazovanja svi su učenici prihvaćeni i dobrodošli, uvažava se sposobnost svakoga, ali istovremeno i omogućava fleksibilnost i prilagođavanje različitim interesima, potrebama i stilovima učenja, cijeli je sustav usmjeren PREMA UČENIKU i svakom se pomaže da uspije.
Raditi na mijenjanju nepovoljnog stava javnosti o posebnim ustanovama obrazovanja, kada govorimo o osnovnoj i srednjoj školi, bio bi smjer koji treba „okrenuti" u mijenjanju stava prema različitosti i „različitima". Kao društvo trebamo zauzeti stav da za sve ima mjesta, da su svi vrijedni poštovanja i da su uključeni.
Posebne ustanove obrazovanja imale su svoj značaj u razdoblju kada su učenicima s teškoćama u razvoju vrata redovnih škola bila tek odškrinuta, one su svojim pristupom učeniku i činjenicom da su s učenicima radili stručnjaci koji poznaju invaliditet i njihove potrebe omogućile mnogima da steknu zanimanje. Nažalost, rijetki su nakon završenog školovanja dobili priliku za rad, upravo zbog predrasuda i o invaliditetu i o takvim ustanovama.
Zato svu energiju trebamo usmjeriti na ostvarenje jednog od temeljnih prava djece s teškoćama u razvoju, a to je školovanje u općem obrazovnom sustavu.
Međutim, ako ne poradimo na realizaciji ključnih značajki uključivog obrazovanja, prijeti opasnost da će učenici s teškoćama u razvoju baš u sustavu redovnog obrazovanja ostati zakinuti za najljepše iskustvo školovanja, biti stigmatizirani i osjećati se loše.

18.3. VISOKO OBRAZOVANJE

Ministarstvo znanosti i obrazovanja vodi evidenciju ukupnog broja studenata s invaliditetom, ali bez naznake vrste oštećenja.
U skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, visoka učilišta nadležna su za provedbu i vođenje evidencije o prilagodbi nastavnih i ispitnih procesa i metoda vršnjačke potpore. Da bismo dobili podatke o broju studenata, primjenjivanim prilagodbama i pristupačnosti visokoškolskih ustanova uputili smo **anketni upitnik svim javnim i privatnim sveučilištima u Hrvatskoj.**

Od ukupno deset sveučilišta odgovorilo ih je sedam. Iz dobivenih podataka proizlazi da evidentiranih studenata s invaliditetom, ondje gdje se vodi evidencija, najveći dio ima neku vrstu tjelesnog oštećenja, i to preko 75% čine studenti s tjelesnim ili osjetilnim invaliditetom dok je najmanji broj onih s mentalnim oštećenjem.
Iako su sveučilišta navodila da su razumnu prilagodbu omogućavali studentima ako je za to postojala potreba, nisu nam dostavljeni adekvatni izvodi iz evidencije o prilagodbi nastavnih i ispitnih procesa i metoda pa je upitno da li takva evidencija vodi. Nesporno je da je nepostojanje zakonske obveze osiguravanja pristupačnosti, sustavne podrške i prilagodbe ono što učenike s teškoćama odvraća od visokog obrazovanja.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici obratila se studentica preddiplomskog sveučilišnog studija Sestrinstvo, navodeći da je temeljem zamolbe kojom traži prilagodbu nastavnog procesa u pogledu pohađanja vježbi kolegija prve godine navedenog studija zbog postojanja tjelesnog oštećenja u visini od 30%, oslobođena pojedinih aktivnosti koji bi istoj uzrokovali preveliki fizički napor uz istovremeno smanjenje satnice u obujmu od 50% iznosa satnice propisane studijskim programom. Ista je također navela da je prilikom provjere i vrednovanja razine stečenih kompetencija iz predmetnog kolegija pred imenovanim povjerenstvom izvršeno također i vrednovanje vještina kojih je bila oslobođena na vježbama.

Zabrinutost Pravobraniteljice proizlazi ne samo iz nedosljednosti predmetnog Fakulteta u osiguravanju prava na odgovarajuću razumnu prilagodbu nego i činjenice da je u svrhu osiguravanja prava na istu kompromitiran akademski minimum što za posljedicu ima snižavanje akademskih standarda, a što se protivi odredbama i duhu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i propisima pozitivnog prava.

U konkretnom slučaju, studentica je prilikom upisa priložila važeću liječničku potvrdu o psihofizičkoj sposobnosti za studiranje i upis na predmetni studij, da bi se nekoliko mjeseci od početka studijskog programa obratila Odboru za nastavu i studente zbog narušenog zdravstvenog stanja te tražila oslobođenje ispunjavanja obveza na kliničkim vježbama iz područja zdravstvene njege. Rješenjem HZMO-a utvrđeno je postojanje tjelesnog oštećenja od 30% koje se odnosi na tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu oštećenje funkcije donjih ekstremiteta nastalo nakon operativnog zahvatom učinjenog 2011. godine.

Gore navedeno rješenje HZMO-a, koje je izdano povodom zahtjeva za priznanje prava na naknadu zbog tjelesnog oštećenja (koji je u konačnici i odbijen), ne predstavlja ispravu temeljem koje bi se moglo ili trebalo ostvarivati pravo na razumnu prilagodbu, budući da iz istoga ne proizlazi u kojem obujmu bi studentici bilo onemogućeno obavljati studijske zadatke, odnosno stjecati vještine neophodne za obavljanje predmetne profesije. Važno je naglasiti da se prilagodbom ne smiju snižavati ili ugrožavati akademski standardi.

Potreba za podrškom studentima s invaliditetom tijekom studija izraženija je u situacijama kad se zapne s polaganjem ispita i prolongiranjem studija te kod gubitka motivacije. Često se dešava da su situacije u kojima studenti s invaliditetom zapnu s polaganjem ispita i godinama bezuspješno pokušavaju završiti studij, pri čemu ne postoji služba ni savjetovanje koje bi im pomoglo da donesu odgovarajuće odluke kojima bi razriješili svoju situaciju.

Iako na Sveučilištima postoji služba za podršku studentima s invaliditetom, nisu jasno definirane procedure pa je prilagodba često svedena na dogovor s profesorom. Prema iskustvu Pravobraniteljice, Sveučilišta su načelno spremna za suradnju sa studentima sa invaliditetom u pogledu osiguravanju prilagodbi i podrške. Međutim, studenti su u najvećoj mjeri prepušteni autonomnim odlukama fakulteta, sveučilišta ili pak samih nositelja katedri.

Pravna nesigurnost kojoj su izloženi studenti s invaliditetom rezultat je izostanka sustavne podrške, zakonske regulative i jasno definiranih procedura za procjenu načina i uvjeta osiguravanja potrebnih prilagodbi.

Dok neke oblike podrške studentima pružaju udruge (usluge asistenta u nastavi, prevoditelja za znakovni jezik, daktilografa, čitača ekrana, literature u digitalnom obliku itd.), izostanak sustavnih rješenja ne može se nadoknaditi stipendijama, naknadama za prijevoz, smještajem u studentskom domu ili subvencioniranjem prehrane od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Prof.dr.sc. Lelia Kiš-Glavaš, redovita profesorica u trajnom zvanju pri Odsjeku za inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju napominje kako je potrebno *„učiniti obveznom i sustavnom edukaciju nastavnoga, stručnog i administrativnoga osoblja na visokim učilištima o mogućnostima studenata s različitim oblicima invaliditeta te načinima prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima, kojima se pritom ne kompromitiraju akademski standardi; visokoškolske nastavnike dodatnom edukacijom treba osnažiti u shvaćanju njihove odgovornosti u stjecanju i procjeni stečenih kompetencija svih studenata, pa tako i studenata s invaliditetom.“*

Ciljevi koji su navedeni u Nacionalnom planu poput: ostvarivanja sustavnog prikupljanje i obrade podataka o podzastupljenim i ranjivim skupinama (među kojima su i studenti s invaliditetom), unaprjeđenje njihovog pristupa visokom obrazovanju, unaprjeđenje sustava prilagodbe za studente s invaliditetom, provođenje istraživanja o obrazovnim iskustvima studenata i studentica iz podzastupljenih i ranjivih skupina, podizanje stope završavanja studija i zapošljavanja, unaprjeđenje sustava financijske podrške, u praksi nisu zaživjeli.

Aktivnosti koje je Pravobraniteljica isticala kao posebno važne za studente s invaliditetom, a vezano uz navedene Ciljeve poput uspostavljanja programa nadoknade kompetencija, uspostavljanje sustava savjetovanja, izrade programa za usavršavanje nastavnika u području rada s pripadnicima ranjivih skupinama, ustrojavanje odgovarajućih tijela koja osiguravaju podršku (financijsku, nastavnu, mentorsku i dr.) studentima ranjivih i podzastupljenih skupina, koji su trebali doprinijeti uklanjanju nedostataka u području osiguravanja odgovarajuće podrške studentima, kao što su nedostatak educiranosti nastavnog osoblja za rad sa studentima s invaliditetom, nepostojanje točnih podataka o njihovom broju, neujednačenost u osiguravanju prilagodbi te problemi u završavanju studija i prijelazu u svijet rada, također nisu naišle na praktičnu upotrebu.

Prema podatcima Ministarstva znanosti i obrazovanja, pravo na stipendije i druge oblike izravne i neizravne potpore ostvaruju isključivo redoviti studenti. U skladu s Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, visoka učilišta nadležna su za provedbu i vođenje evidencije u prilagodbi nastavnih i ispitnih procesa i metoda te vršnjačke potpore.
Tako je tijekom akademske godine 2018./2019. od ukupno 194 redovitih studenata, njih 47 su dobitnici državnih stipendija. Prema podacima MZO-a u akademskoj 2019./2020. ukupan broj redovitih studenata s invaliditetom je 176, a njih 119 su dobitnici državnih stipendija.

Problem: Usvajanje Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021., kao niti izmjene i dopune Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, nisu popunili pravnu prazninu koju Pravobraniteljica godinama ističe kao prepreku uključivanju studenata s invaliditetom uz visoko obrazovanje. Zakon i dalje ne spominje, a osobito ne propisuje pravo na podršku i razumnu prilagodbu kao niti načine njihova ostvarivanja.
Naime, inicijativa Pravobraniteljice da se na razini temeljnog zakona koji regulira visoko obrazovanje definira tko su studenti s invaliditetom te koja su njihova prava i obveze sveučilišta u svrhu osiguravanja potrebne podrške i razumne prilagodbe te otklanjanja diskriminacije na osnovi invaliditeta, ostala je bezuspješna.
Kandidatima tjelesnim oštećenjem od 60 % i više omogućen je upis na studijske programe izvan redovne kvote, bez obzira na položaj na rang-listi, ukoliko prijeđu razredbeni prag, odnosno polože sve ispite obveznoga i izbornoga dijela državne mature koji su uvjet za upis na pojedine studijske programe te, tamo gdje je to potrebno, polože i dodatne provjere posebnih znanja, vještina i sposobnosti koje propisuje visoko učilište.
Navedeni postotak tjelesnog oštećenja najčešći je kriterij za ostvarivanje prava studenata s invaliditetom, što isključuje brojne skupine studenata koji se susreću s nizom prepreka u visokom obrazovanju uzrokovano njihovim oštećenjima, bolestima ili poremećajima, a koja nisu tjelesna oštećenja (studenti sa specifičnim teškoćama učenja, mentalnim oštećenjima i nekim kroničnim bolestima i poremećajima), što ih svakako diskriminira.
Propušteno je proširiti definiciju studenata s invaliditetom koji mogu ostvariti specifična prava u sustavu visokog obrazovanja.

Zbog problema zakonske nedefiniranosti brojnih pitanja koja se tiču studenata s invaliditetom, Pravobraniteljica učestalo zaprima upite od strane sveučilišta, studenata i njihovih roditelja o mogućnostima osiguravanja usluge asistencije.

Primjer iz prakse: *Privatno Veleučilište Pravobraniteljici je poslalo upit može li majka studentice istoj biti asistent na nastavi.*
Budući da je područje usluge asistencije na fakultetima u cijelosti neregulirano, ne postoje formalne zapreke za ovakav angažman majke. Međutim, Pravobraniteljica smatra da se na ovaj način ne ispunjava suštinska svrha asistencije, koja pored pomoći pri zadovoljenju osobnih životnih potreba osoba s invaliditetom, potiče njihovu neovisnost i samostalno uključivanje u svakodnevni život. Usluga osobne asistencije koja se pruža od strane osobe koja nije u srodstvu sa osobom sa invaliditetom, jedna je od najznačajnijih usluga koja izravno doprinosi povećanju kvalitete življenja ne samo studenata nego i svih osoba s invaliditetom, a izostanak iste uzrokuje potpunu ovisnost o roditeljima i drugim članovima obitelji. Tako bi svakodnevno sudjelovanje majke u aktivnostima njene kćeri značajno ograničavalo njeno cjelovito socijalno uključivanje u društvo.

Dr. sc. Mirna Sabljar, viša predavačica na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, predlaže *„da se u silabuse pedagoško-psihološke grupe predmeta na visokoškolskim ustanovama svih nastavničkih smjerova uključe i sadržaji pomoću kojih bi budući odgojno-obrazovni stručnjaci stekli osnove Brailleovog pisma, alternativnog pisma, augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije kako bi iz sustava visokoškolskog obrazovanja budući odgojno-obrazovni djelatnici izlazili s kompetencijama koje će im biti dostatne kada se nađu u situaciji inkluzivne odgojno-obrazovne skupine ili razreda. Takvim obrazovanjem budući odgajatelji ili učitelji stekli bi znanja i vještine kojima bi omogućili da djeci s poteškoćama u razvoju ili deci s nekim oblikom invaliditeta pruže adekvatan odgoj i obrazovanje primjenjujući njihove oblike komunikacije.*
Za potrebe dostupnog i pristupačnog visokoškolskog obrazovanja potrebno je osnažiti kapacitete nastavničkog kadra na visokim učilištima uvođenjem edukacija o mogućnostima i načinima razumne prilagodbe nastavnih materijala i ispitnih zadataka, te načinima komunikacije sukladno pojedinim vrstama invaliditeta njihovih studenata. S tim ciljem predlažem da se stvori baza dostupnih i raspoloživih stručnjaka na nacionalnoj razini (savjetodavna i izvršna ekspertno/radna skupina) koja bi svojim znanjima bila pomoć nastavnicima kod pripreme nastavnih materijala. Predlažem da takva skupina ima mogućnosti, financijske i potrebnu opremu (npr. za štampanje nastavnih materijala na Braillovu pismu) odgovoriti na potrebe nastavnika kod prilagodbe npr. nastavnih materijala. Ta ekspertna skupina bila bi na raspolaganju nastavnicima visokoškolskih ustanova u trenutku kada na nastavi imaju studenta s invaliditetom. Ova inicijativa je s ciljem da se nastavnicima visokoškolskih ustanova pomogne pri ostvarivanju razumnih prilagodbi kojima bi se studentima s invaliditetom olakšalo studiranje.“

Sukladno svemu rečenom **preporučujemo** sljedeće:
- da se na razini temeljnog zakona koji regulira visoko obrazovanje definira tko su studenti s invaliditetom te koja su njihova prava i obveze u svrhu osiguravanja potrebne podrške i razumne prilagodbe kako bi se otklonila diskriminacije na osnovi invaliditeta.
- da se provode mjere i aktivnosti koje će doprinijeti ostvarenju ciljeva iz Nacionalnog plana kao što su sustavno prikupljanje i obrada podataka, unaprjeđenje pristupa visokom obrazovanju, unaprjeđenje sustava prilagodbe za studente s invaliditetom, provođenje istraživanja o obrazovnim iskustvima studenata i studentica iz podzastupljenih i ranjivih skupina, podizanje stope završavanja studija i zapošljavanja te unaprjeđenja sustava financijske podrške.

19. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Uspješno provođenje usluga profesionalne rehabilitacije ključni je preduvjet za zapošljavanje i dugotrajno zadržavanje osoba s invaliditetom na tržištu rada te sprječavanje neosnovanih i preuranjenih odlazaka u mirovinu. Upravo je zbog toga nužno ukloniti sve prepoznate prepreke u svim sustavima koje koče potpunu implementaciju novog modela profesionalne rehabilitacije koji se

provodi sukladno propisima o zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom i pružiti mu punu podršku.

Pozitivne promjene uvedene su izmjenama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, temeljem kojeg je Republika Hrvatska 26. siječnja 2019. godine preuzela osnivačka prava nad sva četiri centra za profesionalnu rehabilitaciju u Hrvatskoj, a centri su postali proračunski korisnici državnog proračuna. Time je osigurana financijska potpora centrima s ciljem zapošljavanja novih stručnih radnika, provođenja edukacija i stručnog usavršavanja, nabave specijalizirane dijagnostičke i rehabilitacijske opreme te ostalo neophodno za provođenje i razvijanje svih usluga definiranih Standardima usluga profesionalne rehabilitacije. Iako se kontinuirano radi na poboljšanju uvjeta u kojima centri djeluju, primjerice onih prostornih, i dalje nedostaju kadrovski kapaciteti budući da nije omogućeno zapošljavanje novih radnika zbog postojeće zabrane zapošljavanja u javnim službama, čime bi se omogućila obrada predmeta u skladu s dinamikom njihova zaprimanja i daljnjeg unaprjeđenja i razvoja modela profesionalne rehabilitacije. Na tržištu rada nedostaje liječnika specijalista medicine rada i drugih stručnjaka s iskustvom u području rada i profesionalne rehabilitacije. Novi stručni radnici koji su centrima neophodni ne mogu se privući sadašnjim koeficijentima, jer su oni manji u usporedbi s drugim sustavima u kojima se zapošljavaju ti profili.

Osim nedostatnih kadrovskih kapaciteta, centri za profesionalnu rehabilitaciju susreću se i dalje s različitim poteškoćama u radu. U prošlogodišnjem izvješću o radu upozoravali smo da nedavne izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju neće biti dostatne za povećano upućivanje korisnika u proces profesionalne rehabilitacije, a što potvrđuju i centri. Prema zaprimljenim podatcima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, tijekom 2019. godine bile su samo dvije osiguranice kojima je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju. Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju profesionalna rehabilitacija se može predložiti tek ako je smanjenje radne sposobnosti više od 50%, umjesto da se omogući upućivanje u postupke profesionalne rehabilitacije znatno ranije kako bi se spriječilo propadanje radne sposobnosti.
Obveza profesionalne rehabilitacije unutar sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije nejednako je uređena te su, osim nesuglasja u propisima, prisutne nejasnoće i nedorečenosti tko i pod kojim uvjetima ima obvezu upućivanja osoba na profesionalnu rehabilitaciju. Pravobraniteljica je **uputila preporuku** Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje: *„Prema odredbi čl. 6. st. 1. Zakona i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (dalje: Zavod) može biti jedan od naručitelja ovih usluga i tako pokrenuti i financirati postupak profesionalne rehabilitacije. Profesionalnu rehabilitaciju može naručiti i financirati jedan ili više naručitelja usluga. Dopisom od 2. veljače 2018. godine, KLASA: 502-01/18-01/23, URBROJ: 338-01-11-18-02, Zavod je obavijestio Pravobraniteljicu da tijekom 2017. godine nije pokrenuo niti jedan postupak profesionalne rehabilitacije iz razloga što pravo na profesionalnu rehabilitaciju nije pravo koje se ostvaruje u okviru prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja prema Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju. Pravobraniteljica je u okviru javnog savjetovanja o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom tijekom 2017. godine* ***predlagala da profesionalna rehabilitacija bude obvezna za osobe na dugotrajnom bolovanju. Smatramo da je već tada potrebno uključiti te osobe u neki vid profesionalne rehabilitacije radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. Nerijetko se predugim razdobljem radne neaktivnosti potpuno izgubi motivacija za rad i rehabilitaciju.*** *Ovaj prijedlog je odbijen od nadležnog ministarstva s obrazloženjem da prema važećem Zakonu nema zapreke da osoba s invaliditetom koja je na dugotrajnom bolovanju bude uključena u postupak profesionalne rehabilitacije. Naglašava se da je u takvim slučajevima nužna podrška sustava zdravstva koji bi trebao prepoznati prednosti uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju i financirati uslugu. Zbog neusklađenosti propisa koji uređuju područje profesionalne rehabilitacije, a što znatno koči njezin razvoj i pravovremenu dostupnost ove usluge korisniku koji je osoba s invaliditetom, Pravobraniteljica je u svom izvješću o radu za 2017. godinu preporučila Ministarstvu zdravstva inicirati potrebne zakonske izmjene kako bi*

se iskoristile sadašnje zakonske mogućnosti naručivanja usluga profesionalne rehabilitacije za osobe na dugotrajnom bolovanju... Velik broj klijenata dolazi na rehabilitacijsku procjenu nakon dugog razdoblja bolovanja, koje ponekad traje i više godina. Pravovremenim uključivanjem osoba koje su na bolovanju postigle bi se veće uštede zbog dugih bolovanja, jer bi se uz medicinsku rehabilitaciju mogla obavljati profesionalna rehabilitacija, odnosno moglo bi se raditi na pronalasku odgovarajućih poslova... Statistički pokazatelji o malom broju osoba s invaliditetom na tržištu rada već dugi niz godina ukazuju da se ne smije odgađati uklanjanje prepreka za implementaciju novog sustava profesionalne rehabilitacije. Slijedom navedenog ***preporučujemo****, osim usklađivanja propisa koji mogu biti od utjecaja na provođenje postupaka profesionalne rehabilitacije, iskoristiti i zakonske mogućnosti zajedničkog naručivanja usluga od različitih subjekata s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada..."*

U svom odgovoru Ministarstvo zdravstva i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje navode da budući da se pravo na profesionalnu rehabilitaciju ostvaruje kao jedno od prava iz mirovinskog osiguranja te da Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, unatoč odredbi čl. 6. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, kojom je ta mogućnost predviđena, nije u mogućnosti pokretati postupke profesionalne rehabilitacije jer takvo ovlaštenje ne proizlazi iz Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine", br. 80/13, 137/13 i 98/19) niti je za isto sukladno Zakonu moguće osigurati sredstva te se navedeno pravo niti ne može ostvarivati u okviru obveznog zdravstvenog osiguranja. U svom **zaključnom odgovoru i preporuci Pravobraniteljica je istaknula**: *„Mišljenja smo da uspješnost provedene profesionalne rehabilitacije za osobu uvelike ovisi i o što ranijem započinjanju provođenja ovih usluga, te da je s tim ciljem potrebno ukloniti prepreke u zakonodavstvu koje to onemogućavaju. Naime, prema propisima o mirovinskom osiguranju, osoba stječe pravo na profesionalnu rehabilitaciju tek kada se kod osobe, uz ostale propisane uvjete, zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem, radna sposobnost smanji za više od polovice u odnosu na zdravog osiguranika iste ili slične razine obrazovanja. U dopisu navodite da je izabrani doktor primarne zdravstvene zaštite nakon provedenog liječenja i medicinske rehabilitacije kada ocijeni da je zdravstveno stanje osiguranika takvo da se daljnjim liječenjem ne može poboljšati te da je kod osiguranika nastupila trajna nesposobnost za rad na poslovima koje osiguranik obavlja, kao i u slučaju kada privremena nesposobnost osiguranika traje neprekidno 12 mjeseci zbog iste dijagnoze bolesti, obvezan obraditi osiguranika za upućivanje na ocjenu radne sposobnosti. Navodite da se navedenim postupanjem na određeni način pokreće postupak čiji krajnji rezultat može biti i priznavanje prava na profesionalnu rehabilitaciju. Iz Vašeg očitovanja proizlazi da smatrate sustav mirovinskog osiguranja ishodišnim za profesionalnu rehabilitaciju. Međutim, naša preporuka je usmjerena isključivo na mogućnost započinjanja i provedbe profesionalne rehabilitacije prije nego se steknu uvjeti pod kojima osoba može u sustavu mirovinskog osiguranja ostvariti pravo na profesionalnu rehabilitaciju. Stoga smatramo objektivno opravdanim započeti s postupcima profesionalne rehabilitacije prije nego što nastupi znatno propadanje radnih sposobnosti pedeset posto ili više, ali i motivacije za rad, a što se neminovno događa nakon dugotrajnih bolovanja. Prema stajalištima stručnjaka, s postupcima profesionalne rehabilitacije trebalo bi započeti već nakon tri mjeseca bolovanja, budući da je motiviranost za rad još očuvana, a što, između ostaloga, predstavlja ključan faktor za uspješno provođenje usluga profesionalne rehabilitacije. Nadalje, kod mnogih osoba, iako ne postoji umanjena radna sposobnost, postoje poteškoće u odnosu na rad proizašle iz zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta, pa stoga i potreba za nekom vrstom usluge profesionalne rehabilitacije. Mišljenja smo da je u ovakvim slučajevima nužna podrška sustava zdravstva u smislu ranog prepoznavanja potreba za nekim oblicima profesionalne rehabilitacije kako bi se osoba što duže održala u svijetu rada, a što je temeljno načelo Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i interes društva u cjelini. Neosporno je da postoji neusklađenost propisa koji uređuju pravo na profesionalnu rehabilitaciju, primjerice sustava mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, a što koči novi model profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Uloga svakog od tih sustava na području profesionalne rehabilitacije podjednako je važna, budući da se u okviru svakog od njih na neposredan ili posredan odlučuje o pravu na rad osoba s invaliditetom i*

njihovom zadržavanju u svijetu rada, što bi trebao biti konačni ishod. Mišljenja smo da obrazloženje da u Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju nije predviđena usluga profesionalne rehabilitacije nije u skladu s Konvencijom koju je Republika Hrvatska ratificirala niti može predstavljati zapreku za provedbu. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom to prepoznaje kada u čl. 26. preporučuje ojačati i proširiti sveobuhvatne usluge i programe osposobljavanja i rehabilitacije, posebice na području zdravstva, zapošljavanja, obrazovanja i socijalnih usluga, na takav način da usluge i programi osposobljavanja i rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba i jačih strana osobe. Slijedom navedenog, iznova naglašavamo potrebu pružanja podrške nositeljima modela profesionalne rehabilitacije koji se provodi sukladno propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te ***preporučujemo*** *inicirati izmjene i dopune propisa kojima bi se uklonile postojeće prepreke za što ranije uključivanje osoba s invaliditetom u postupak profesionalne rehabilitacije i na taj način unaprijedio postojeći sustav..."*

I u prošlogodišnjem izvješću Pravobraniteljica je upozoravala na nedostatak programa socijalnog uključivanja. Prema odredbi čl. 14. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, programi socijalnog uključivanja su programi namijenjeni osiguravanju stručne podrške i razvijanju radnih sposobnosti osoba s invaliditetom. U programe socijalnog uključivanja trebale bi se uključivati osobe s invaliditetom koje se vode u evidenciji HZZ-a, a koje su temeljem nalaza i mišljenja centra za profesionalnu rehabilitaciju procijenjene kao privremeno nezapošljive, a uključivanjem u programe za održavanje i usavršavanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti može se očekivati njihovo zapošljavanje. Centri za profesionalnu rehabilitaciju konstantno upozoravaju na problem nedostatka programa socijalnog uključivanja i ističu da za njima itekako postoji potreba. U Republici Hrvatskoj imamo velik nerazmjer između broja osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi i broja osoba s invaliditetom koje aktivno traže posao. Budući da provođenjem ovih programa uklanjamo prepreke za pristup tržištu rada i da možemo očekivati zapošljavanje osoba s invaliditetom koje su sada privremeno nezapošljive, neophodno je ove programe početi provoditi što prije kako bi se spriječilo daljnje narušavanje radnih sposobnosti i socijalnih vještina.

Centri upozoravaju da postoji potreba za radnim centrima, virtualnim radionicama, zaštitnim i integrativnim radionicama kamo bi se nezaposlene osobe upućene iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje mogle upućivati radi povećanja kompetencija i ulaska u svijet rada. Centar u Rijeci ističe da je, što se tiče suradnje s HZZ-om kao naručiteljem usluga, u 2019. godini zaprimljen prvi i za sada jedini zahtjev za rehabilitacijsku procjenu nezaposlene osobe. Prema dostupnim podatcima usluga je još uvijek u tijeku, a dosadašnja komunikacija s naručiteljem postavila je temelje buduće dobre suradnje. Prema zaprimljenim podatcima, na dan 31. prosinca 2019. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje (HZZ-a) registrirane su ukupno 131.753 nezaposlene osobe. Od tog broja, 5.948 su osobe s invaliditetom, što iznosi 4,5% populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Zavoda. Gledajući nezaposlenost osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.747 osoba ili 29,4% osoba s invaliditetom uopće nema radnoga iskustva. Nedostatak radnoga iskustva osobama s invaliditetom predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada. Budući da je, kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom dugotrajno nezaposlen, što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada, ove prepreke mogu se uspješno svladati upućivanjem osoba iz evidencije nezaposlenih u postupke profesionalne rehabilitacije.

Pravobraniteljica smatra da je potrebno kroz postupke profesionalne rehabilitacije i nezaposlenim osobama koje nikada nisu bile u svijetu rada, stoga što im je zdravstveno stanje/oštećenje u stvarnosti sprječavalo pristup i uključivanje u svijet rada, a nisu stekle status osiguranika, niti imaju utvrđen status osobe s invaliditetom, omogućiti procjenu njihovih radnih sposobnosti, odnosno da im od strane nadležnog stručnog tijela budu procijenjene radne sposobnosti, znanja, vještine, navike i interesi. Mišljenja smo da bi u usklađenom i logično postavljenom sustavu utvrđivanje preostale

radne sposobnosti odnosno gubitka radne sposobnosti trebalo biti moguće za dugotrajno nezaposlene osobe (koje se zbog zdravstvenog stanja/invaliditeta nisu mogle uključiti u svijet rada) u sustavu HZZ ako je ista posljedica zdravstvenog stanja/oštećenja. Ako HZMO u postupcima utvrđivanja radne sposobnosti upućuje osobe sa statusom osiguranika u centre na rehabilitacijsku procjenu, ne vidimo razlog zašto na jednaki način ne bi postupao i HZZ za osobe koje nisu nikada stekle status osigurane osobe, ako je utvrđeno da je upravo zdravstveno stanje/oštećenje bilo zapreka zapošljavanju. I drugi centri ukazuju na dobru suradnju s HZZ-om, međutim navode da je potrebno dodatnim angažmanom potaknuti savjetnike u HZZ-u na upućivanje korisnika na rehabilitacijsku procjenu radi procjene razine radnih sposobnosti, znanja, vještina, radnih navika i profesionalnih interesa. Također naglašavaju potrebu za osnivanjem dodatnih odjela, posebice odjela za poslodavce (što zahtijeva zapošljavanje dodatnog kadra), koji bi omogućio sustavniji pristup poslodavcima, posebice onima koji još ne zapošljavaju osobe s invaliditetom.

Iako je na ovom području došlo do pomaka, i dalje je zamjetna neinformiranost i nedovoljna zainteresiranost poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom, kao i za njihovo zadržavanje u radnom odnosu, što za posljedicu ima mali broj upućivanja u usluge profesionalne rehabilitacije osoba koje na procjenu dolaze iz radnog odnosa. Pravobraniteljica **pozdravlja** novu odluku o donošenju Cjenika profesionalne rehabilitacije kojom se naplaćuju samo dvije usluge (usluga 6 i usluga 9), jer će na taj način usluge biti dostupnije korisnicima i poslodavcima. Centri zamjećuju porast broja zahtjeva za uslugom izrade plana prilagodbe koja je temelj za traženje sufinanciranja prilagodbe, te procjene radne učinkovitosti, koja je temelj za ostvarivanje prava na subvenciju plaće.

Mišljenje Pravobraniteljice:
Naglašavamo potrebu međuresorne suradnje svih sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije i pružanja sveobuhvatne podrške nositeljima novog modela profesionalne rehabilitacije, i to od strane svih koji sudjeluju u postupku uključivanja osoba s invaliditetom u svijet rada i imaju obvezu održati ih u njemu. **Preporučuje se**, osim usklađivanja propisa koji mogu biti od utjecaja na provođenje postupaka profesionalne rehabilitacije, iskoristiti i zakonske mogućnosti zajedničkog naručivanja usluga od različitih subjekata s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje moraju prepoznati važnost profesionalne rehabilitacije korisnika i poduzeti sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se s uključivanjem osoba u profesionalnu rehabilitaciju započelo što ranije, a samo provođenje procesa profesionalne rehabilitacije moglo se realizirati u što kraćem vremenskom razdoblju te je potrebno da s tim ciljem predlože zakonodavne promjene radi usklađivanja svojih matičnih propisa s propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Upućivanje u proces profesionalne rehabilitacije mora biti obveza i za poslodavce i za korisnike. Nadalje, potrebno je ukloniti identificirane prepreke za zapošljavanje novih kadrova u centrima za profesionalnu rehabilitaciju i kontinuirano raditi na stručnom usavršavanju postojećih kadrova. Preporučuje se i dalje intenzivno informirati poslodavce o korištenju usluga profesionalne rehabilitacije i njihovoj korisnosti za naručitelja, korisnika i društvo na lokalnoj i drugim razinama putem neposrednih kontakata, uz angažman Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i nadležnog centra za profesionalnu rehabilitaciju.

20. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

20.1. PRAVO PREDNOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU POD JEDNAKIM UVJETIMA

Tijekom 2019. godine najveći broj pritužbi, uz one radi diskriminacije pri zapošljavanju i na radnom mjestu konkretno radi uskrate razumne prilagodbe, bile su one koje se odnose na uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, preciznije nemogućnost ostvarivanja tog prava u

praksi. Pritužbe ukazuju da osobe s invaliditetom redovito ne mogu ostvariti pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima zbog različitih razloga.

Iako je pravo prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom pod jednakim uvjetima u državnim i javnim službama zamišljeno kao mjera za izjednačavanje neravnopravnog položaja pri ulasku na tržište rada zbog invaliditeta, a koja poslodavcima i dalje omogućava da zaposle najboljeg kandidata, mogućnost postizanja jednakih uvjeta u kojima bi se kandidat koji je osoba s invaliditetom ravnopravno natjecao s ostalim kandidatima je upitna.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *„Kako da se moj sin koji je osoba s invaliditetom s blažim intelektualnim oštećenjima natječe pod jednakim uvjetima za primjerice administrativne ili bilo koje druge jednostavnije poslove u državnim i javnim službama koje bi mogao obavljati? Kako da on u kratkom roku nauči i zapamti obimno gradivo za testiranje, pa čak i za najjednostavnije poslove i riješi test kao najbolji kandidat?“*
U ovom slučaju, kognitivne smetnje očitovale su se, između ostalih, u poteškoćama u učenju, pisanju i pamćenju. Otac je istaknuo da se snalaze na takav način da za svako testiranje otac izrađuje kratku skriptu pokušavajući obuhvatiti ono što prema njegovoj procjeni uključuje najvažnije dijelove natječajne literature kako bi sin mogao naučiti i zapamtiti barem dio gradiva.

Mišljenje Pravobraniteljice: Sveukupne okolnosti u kojima se natječe kandidat koji je osoba s invaliditetom nipošto nisu jednake onima u kojima se natječe kandidat bez invaliditeta, one su u mnogim slučajevima znatno nepovoljnije, što u konačnici utječe i na rezultat testiranja, iako se možda na prvi pogled tako ne čini, tako da u gornjem primjeru ne možemo govoriti o jednakim uvjetima. Naime, jednaki uvjeti za testiranja koja se redovito provode pri zapošljavanju u državnim i javnim službama (isti datum objave natječajne literature, jednak način testiranja, jednako dozvoljeno vrijeme za rješavanje testa, isti bodovni prag i drugo) ne podrazumijevaju nužno i osiguravanje ravnopravnog položaja svih kandidata. U *Priručniku s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta* (Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, studeni 2018. godine) navodi se da osobe s intelektualnim teškoćama mogu, uz prikladan oblik stručne podrške u radu, uspješno obavljati širok raspon poslova; većina osoba s intelektualnim teškoćama pokazuje samo blaga odstupanja i uz pravu podršku može napredovati, učiti i dalje se razvijati. Postavlja se pitanje u kojoj je mjeri država omogućila osobama s intelektualnim oštećenjima kao u gornjem primjeru, ali i općenito osobama s invaliditetom, doista prednost pri zapošljavanju u državnim i javnim službama, ako to u praksi ostaje samo mrtvo slovo na papiru, budući da ostali ključni čimbenici za postizanje jednakih uvjeta i konačan rezultat tijekom provođenja natječajnih postupaka nisu uzeti u obzir? Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i odobravanju zanimanja u točci 17. preambule navodi da se njome ne zahtijeva zapošljavanje, unaprjeđivanje, zadržavanje na radu ili usavršavanje osobe koja nije stručna, sposobna i raspoloživa za obavljanje osnovnih zadataka odgovarajućeg radnog mjesta ili za provedbu odgovarajućeg usavršavanja, ne dovodeći u pitanje obvezu razumne prilagodbe potrebama osoba s invaliditetom. Uvidom u tekstove natječaja za radna mjesta u državnim i javnim službama zaključujemo da je popis natječajne literature često obiman, a mnogi dijelovi gradiva nisu bitni za samu građu poslova konkretnoga radnog mjesta. Nastavno na odredbu Direktive, mišljenja smo da bi u slučajevima poput opisanog u primjeru poslodavac trebao učiniti razumnu prilagodbu, tj. revidirati ispitivanja ili način na koji se vrednuju rezultati, primjerice prilagoditi natječajnu literaturu na takav način da se smanji količina gradiva odnosno sažme tako da testiranje i dalje omogućava poslodavcu vjerodostojan uvid u znanja i sposobnosti kojima kandidat raspolaže za izvršavanje osnovnih poslova radnog mjesta za koje se natječe ili prihvatiti nižu stopu prolaza za osobu čiji invaliditet sprječava potpuno rješavanje takvog testa. Razmjeri do kojih takva prilagodba može biti zahtijevana, ovisit će o tome koliko je test usko povezan s poslom koji je u pitanju i kakve bi prilagodbe poslodavac trebao učiniti ako kandidat dobije posao. Međutim, činjenica

je da se o okolnostima koje su preduvjet za stvaranje jednakih uvjeta pri testiranju ne vodi računa prilikom provođenja natječajnih postupaka.
Pravobraniteljica preporučuje poslodavcima: koja bi vrsta prilagodbe bila odgovarajuća u okviru provođenja natječajnog postupka potrebno je utvrditi u komunikaciji s kandidatom koji je osoba s invaliditetom i u suradnji sa stručnjacima, ako to zahtijevaju okolnosti konkretnog slučaja, kao i koristiti se Priručnicima s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta I i II Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Priručnici su dostupni na mrežnim stranicama Zavoda.

Iako Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14 i 39/18) propisuje odredbom čl. 7. obvezu osiguravanja razumne prilagodbe od strane poslodavca prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka, prema iskustvima ovog Ureda takva praksa je rijetka, a razlozi su višestruki. Osim što mnoge osobe s invaliditetom ni same nisu upoznate s ovim pravom, ni kod samih poslodavaca ne postoji svijest o ovoj obvezi.

Radi podizanja razine svijesti među poslodavcima o potrebi osiguravanja razumne prilagodbe u okviru natječajnog postupka u smislu uklanjanja prepreka koje proizlaze iz invaliditeta, s ciljem omogućavanja jednakih uvjeta za testiranje, Pravobraniteljica je tijekom 2019. godine **uputila niže citiranu preporuku portalima Moj Posao i Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, vodećim portalima na hrvatskom tržištu rada poglavito u objedinjavanju cjelokupne ponude i potražnje s ciljem pune zaposlenosti, budući da kroz svoj rad imaju mogućnosti utjecati na stavove poslodavaca, s ciljem suzbijanja kršenja prava osoba s invaliditetom tijekom provođenja natječajnih postupaka**: *„Osim činjenice da mnogi poslodavci upravo zbog neutemeljenih predrasuda ne žele zaposliti osobe s invaliditetom, njihov ulazak u svijet rada dodatno otežava i činjenica da poslodavci često nisu upoznati s pravima osoba s invaliditetom u postupcima zapošljavanja, te ih stoga tijekom provođenja natječajnog postupka nerijetko i krše… Pritužbe stranaka upućene Pravobraniteljici ukazuju da tržište rada još uvijek ne djeluje po smjernicama koje daje Konvencija, ali ni po drugim međunarodnim dokumentima koje smo se obvezali ispoštovati. O tome već dugi niz godina svjedoče i statistike o niskoj zastupljenosti osoba s invaliditetom na tržištu rada... Pravo na razumnu prilagodbu je pravo osobe s invaliditetom, a poslodavac ju je dužan osigurati ako prilagodba ne predstavlja nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje. Direktiva daje smjernice prema kojima se može procjenjivati predstavlja li prilagodba nerazuman teret. Koliko je važno osiguranje razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, ukazuje i činjenica da je Zakonom o suzbijanju diskriminacije propuštanje razumne prilagodbe definirano kao jedan od oblika diskriminacije. Rutinsko testiranje kandidata na jednak način može dovesti osobe s invaliditetom u nepovoljniji položaj. U tim slučajevima, potrebno je prilagoditi provedbu testiranja u postupcima zapošljavanja odnosno osigurati razumnu prilagodbu (npr. dopustiti dodatno vrijeme osobi s invaliditetom za rješavanje testa, veći font, podebljane i istaknute ključne riječi, omogućiti testiranje kandidata koji se kreće pomoću kolica u pristupačnoj prostoriji s pristupačnim sanitarnim čvorom, osigurati stručnoga komunikacijskog posrednika, osigurati pisane materijale u digitalnom obliku ili na Brailleovom pismu, čitač zaslona s govornom jedinicom i sl.), kao i način na koji se vrednuju rezultati. Okolnost da je kandidatu koji je osoba s invaliditetom primjerice tijekom pisanog testiranja omogućeno više vremena za rješavanje testa ne smije biti razlogom za davanje nižeg broja bodova ili ocjene… Cijeneći navedeno, a kroz vaše usluge namijenjene poslodavcima,* ***preporučujemo informirati ih o pravu na razumnu prilagodbu u okviru natječajnog postupka te ih potaknuti da u tekstu natječaja i/ili oglasa za posao pozovu kandidate koji su osobe s invaliditetom da obavijeste mogućeg poslodavca o potrebnim prilagodbama prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua kako bi im se prilagodba pravovremeno osigurala.*** *Ovakva napomena u tekstu natječaja u odnosu na osobe s invaliditetom može imati presudan utjecaj na odluku hoće li se osoba s invaliditetom koja udovoljava traženim uvjetima javiti na oglas za posao i hoće li se natjecati za radno mjesto ravnopravno s ostalim kandidatima. Ovakvim postupanjem poslodavac, osim što potiče sve osobe koji posjeduju potrebne vještine i iskustvo da se natječu,*

odašilje i poruku da je upoznat s pravima osoba s invaliditetom, kao i da zapošljava bez predrasuda sukladno antidiskriminacijskim propisima. Također, ***preporučujemo prilikom savjetovanja poslodavaca istaknuti potrebu objektivnog obrazloženja svakog uvjeta natječaja i potaknuti ih da za pojedine poslove radnog mjesta ili dio radnog procesa razmotre mogućnosti prilagodbe.*** *Osim što će se time proširiti krug zainteresiranih kandidata, ujedno će se omogućiti osobi s invaliditetom da te poslove uspješno obavlja, bez diskriminacije na osnovi invaliditeta…".*

Pravobraniteljica **preporučuje Ministarstvu uprave pri objavi javnih natječaja državnih tijela** informirati poslodavce o pravu osobe s invaliditetom na razumnu prilagodbu tijekom provođenja natječajnog postupka te o potrebi da u svakom tekstu natječaja i/ili oglasa za posao pozovu kandidate koji su osobe s invaliditetom da ih obavijeste o potrebnim prilagodbama kako bi im se prilagodba pravovremeno osigurala. **Preporučujemo Ministarstvu uprave održati, u suradnji sa stručnjacima, edukacije** poslodavaca u državnoj službi o pravima osoba s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i radi podizanja razine svijesti među poslodavcima o potrebi objektivnog obrazloženja svakog uvjeta natječaja i potaknuti ih da za pojedine poslove radnog mjesta ili dio radnog procesa razmotre mogućnosti prilagodbe. S tim ciljem potrebno je revidirati interne propise kojima se uređuje opis poslova unutar državnih i drugih tijela kako bi se proširile mogućnosti izvršavanja zadataka iz opisa radnih mjesta u korist osoba s invaliditetom.

Nadalje, iz obraćanja stranaka Pravobraniteljici proizlazi da je druga značajna prepreka u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima i <u>otpor među pojedinim poslodavcima u državnom i javnom sektoru prema zapošljavanju osoba s invaliditetom.</u>
<u>Iskustvo osobe s invaliditetom:</u> *Slijepa osoba s diplomom iz psihologije javila se na natječaj za radno mjesto psihologa u jednoj zagrebačkoj bolnici i istovremeno se pozvala na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima. Udovoljavala je svim uvjetima natječaja. Tijekom razgovora s komisijom od tri člana u trajanju od trideset minuta jedina tema razgovora bio je njezin invaliditet, a ne njezine kompetencije za radno mjesto. Komisija je postavljala pitanja o tome kako se kreće po gradu i kako bi se kretala po bolnici, s kime živi i u kolikoj mjeri je samostalna, kako uopće planira raditi u bolnici i slično. Komisija je tijekom razgovora zaključila da bi stranci bilo najbolje obratiti se udrugama slijepih osoba i ondje potražiti zaposlenje, budući da bolnica nije radna sredina za nju. Također joj je rečeno da, ako bi se i zaposlila, mentor koji je ujedno i član komisije neće na radnom mjestu imati vremena njoj se posebno posvećivati, imputirajući da bi zbog njezinog invaliditeta odnos mentora i pripravnika iziskivao više vremena i općenito bio zahtjevniji. Konačno, stranci je izravno rečeno da dobro promisli bi li ovaj posao bio za nju, sugerirajući joj da bi bilo dobro da odustane od natjecanja za ovo radno mjesto.*

Ovaj slučaj ne predstavlja jedini primjer tijekom 2019. godine gdje su poslodavci iz javnog sektora sasvim otvoreno kandidatu tijekom natječajnog postupka dali do znanja da nisu voljni zaposliti osobu s invaliditetom, opravdavajući isto zahtjevima radnog mjesta, a istovremeno zanemarujući u potpunosti okolnost da osoba u cijelosti udovoljava natječajnim uvjetima.

Mišljenje Pravobraniteljice: Tijekom ovakvih razgovora poslodavci imaju *a priori* negativan stav prema zapošljavanju kandidata koji je osoba s invaliditetom, stoga ne možemo govoriti o jednakim uvjetima natjecanja u odnosu na ostale kandidate. **Stranka iz gornjeg primjera istaknula je da je jedina tema razgovora bio njezin invaliditet, a ne njezino obrazovanje, ocjene, radno iskustva i motivacija za konkretno radno mjesto,** zbog čega se osjećala poniženom i uvrijeđenom pred komisijom. Nadalje, opisano postupanje i sadržaj razgovora zrcalna su slika predrasuda i neznanja članova komisije o invaliditetu. Naglasak je isključivo stavljen na ono što kandidat ne može zbog invaliditeta raditi (prema neutemeljenom stavu komisije odnosno poslodavca), a ne na stručnost, znanje i vještine za određeno radno mjesto. Stranke ističu da ih se tijekom razgovora nastoji obeshrabriti, izravno ili neizravno im se savjetuje da odustanu od daljnjeg natjecanja, da poslodavci opisuju radnu sredinu kao izuzetno zahtjevnu, a kolege preopterećene svojim poslom, želeći naglasiti

da mjesta za osobu s invaliditetom u takvom kolektivu nema budući da se osoba „ne bi dobro snašla i uklopila“ upravo zbog invaliditeta, oduzimajući joj sve druge karakteristike koje kao osoba ima. Poslodavac je tijekom intervjua u okviru natječajnog postupka bio dužan upitati kandidata koji je osoba s invaliditetom što može učiniti radi uklanjanja poteškoća koje proizlaze iz invaliditeta kandidata u odnosu na rad, u slučaju da ga zaposli. Poslodavac saznanja o tome smije koristiti samo s ciljem iznalaženja odgovarajuće razumne prilagodbe. Diskriminacijski stavovi komisija u postupcima zapošljavanja i negativan stav s kojim nestručno te iz potpunog neznanja i vlastitog viđenja nečijeg invaliditeta procjenjuju sposobnosti kandidata koji je osoba s invaliditetom za izvršavanje poslova nekoga radnog mjesta, potpuno zanemarujući kompetencije, predstavljaju česti razlog obraćanja osoba s invaliditetom Pravobraniteljici i ključnu prepreku pri ulasku na tržite rada.

I niže opisani primjer odnosi se ne samo na otpor prema zapošljavanju osobe s invaliditetom u osnovnoj školi, već i neskriveno iskazivanje nezadovoljstva što se kandidat koji je osoba s invaliditetom pozvao na pravo prednosti pri zapošljavanju. Također predstavlja izravnu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i otvoreno pozivanje na nepoštivanje propisa koji uređuju priznavanje prava prednosti kako bi se zaobišlo zapošljavanje kandidata.

Iskustvo osobe s invaliditetom: Stranka se obratila s pritužbom vezano za natječaj za radno mjesto – spremač/ica na neodređeno, nepuno radno vrijeme (20 sati tjedno) u osnovnoj školi u Slavoniji. Stranka je po objavi navedenog natječaja poslala pravovremenu i potpunu prijavu te se pozvala na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima sukladno čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. U pritužbi se navodi da je pritužitelj bio na razgovoru u školi gdje mu je rečeno da je izabrani kandidat za navedeno radno mjesto, stoga i pozvan da donese svu potrebnu dokumentaciju, međutim, nekoliko dana kasnije na službenim internet stranicama škole objavljena je obavijest u kojoj se navodi da za spremača/icu izvršitelja/icu na neodređeno, nepuno radno vrijeme (20 sati tjedno) nije izabran nitko.
Pravobraniteljica je zatražila očitovanje ravnateljice škole o navodima iz pritužbe te zapisnik sa sjednice Školskog odbora na kojoj se raspravljalo i glasovalo o ovom natječaju. Po završetku ispitnog postupka utvrđeno je da su stranci prekršena zakonska prava u odnosu na zapošljavanje i primjenu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, kao i da je u konkretnom slučaju stranka diskriminirana zbog invaliditeta, te je Pravobraniteljica **uputila upozorenje** odgovornim osobama koje prenosimo u cijelosti: *„…tijekom odlučivanja o davanju suglasnosti školskog odbora za zasnivanje radnog odnosa s pritužiteljem za radno mjesto spremača na 14. sjednici školskog odbora održanoj 10. siječnja 2019. godine, članovi školskog odbora g. D. G. i g. P. Đ. iznijeli su zaključke kojima obrazlažu svoju odluku vezano za davanje suglasnosti za zasnivanje radnog odnosa, a koji zaključci su protivni temeljnim načelima ustavnopravnog poretka Republike Hrvatske, zakonskim propisima o zapošljavanju pod jednakim uvjetima u javnim službama i antidiskriminacijskim propisima… Iz zaprimljenog očitovanja gornji poslovni broj proizlazi da su zaprimljene ukupno 23 prijave na natječaj, te da su se samo 2 osobe pozivale na pravo prednosti pri zapošljavanju po posebnim propisima: pritužitelj sukladno odredbama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, a druga osoba sukladno Zakonu o hrvatskim braniteljima, ali nije udovoljavala zakonskim uvjetima za ostvarivanje prednosti po ovom Zakonu. Slijedom toga, budući da je prijava pritužitelja bila pravodobna i potpuna, ravnateljica je sukladno čl. 114. u svezi s čl. 118. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, na sjednici školskog odbora zatražila suglasnost za zapošljavanje pritužitelja na radno mjesto spremača… u tekstu zapisnika, između ostalog, navodi se: ˝Za riječ se javio načelnik Općine D. G. i rekao da su se do sada prednosti pri zapošljavanju uvijek poštivale te je na takav način primljen spremač iz B…. Smatra da bi sada zapošljavanje navedenog kandidata izazvalo revolt ljudi, možda i prosvjede pred školom. Puno ljudi iz P. je nezaposleno i zbog toga odlaze iz sela. Za ovaj slučaj, rekao je D. G., on ne može dati suglasnost, jer ljudi iz P. odseljavaju. Smatra da su uvijek poštivali zakon, ali da ga sad ne može ispoštovati. Najlakši način je da se opravdamo zakonom, da kandidat ima prednost, ali da on to ne može napraviti i ne smije napraviti radi sela. Ljudi ga zaustavljaju i traže da radi bilo koja žena iz sela koja ima troje ili četvero djece u*

školi. Nije važno tko, samo da je iz P. i da nam ljudi ostanu u selu i djeca u školi te da se nekoj obitelji s više članova pomogne s ovom malom plaćom za pola radnog vremena. Ljudi masovno odlaze, a vidljivo i djeca iz škole, pa ćemo opet na godinu ostati bez jednog razreda. Zaključno, rekao je D. G., treba zadržati ljude u selu. D. G. je rekao: „Govorim prema svojoj savjesti, uvažavam Vaše mišljenje, a svatko neka kaže prema svojoj savjesti.“ Za riječ se javio P. Đ. i podržao D. G. u svemu, također je postavio pitanje kandidatove funkcionalnosti, može li on obavljati svoje radne obveze. Smatra da je bitno za posao da je čovjek mentalno i fizički zdrav… Tijekom glasovanja o davanju suglasnosti na prijedlog ravnateljice da se za spremača na neodređeno radno vrijeme zaposli pritužitelj, gđa B. je glasovala za, ostali članovi, među kojima i gore navedeni, bili su suzdržani od glasovanja, stoga nije dana suglasnost za zasnivanje radnog odnosa. Slijedom iznesenog činjeničnog stanja, mišljenja smo da su tijekom rasprave koja je prethodila glasovanju o davanju suglasnosti za zasnivanje radnog odnosa, članovi školskog odbora, g. G. i g. Đ., s ciljem obrazlaganja svoje odluke o davanju suglasnosti vezano za ravnateljičin prijedlog, iznijeli zaključke koji su protivni ustavnoj odredbi o jednakoj dostupnosti javnih službi svim građanima Republike Hrvatske i vladavini prava, općim propisima o zapošljavanju i antidiskriminacijskim propisima, te su time posljedično grubo povrijeđena prava pritužitelja kada se odlučivalo o njegovom pravu na rad. Pravo svakog državljanina Republike Hrvatske da pod jednakim uvjetima sudjeluje u obavljanju javnih poslova i bude primljen u javne službe jest ustavna kategorija, koja se posebno razrađuje kroz zakonodavne odredbe o zasnivanju radnih odnosa u javnim službama i ustanovama, pa tako i odredbama kolektivnih ugovora u području obrazovanja. Upravo s tim ciljem, za zasnivanje radnog odnosa u školi raspisuje se javni natječaj s uvjetima koji su potrebni za obavljane poslova radnog mjesta te svi građani Republike Hrvatske, neovisno o mjestu stanovanja, imaju pravo poslati ponudu odnosno zamolbu na natječaj i pod jednakim uvjetima biti primljeni u javne službe, ukoliko udovoljavaju uvjetima natječaja. Teške životne okolnosti u P., koje opisuje g. G., trebaju biti predmetom strateškog djelovanja na državnoj i lokalnoj razini kako bi se otklonile ili prevenirale s ciljem poboljšanja životnog standarda i povećanja mogućnosti zapošljavanja i ostvarenja prava osobe na dostojanstven život od svog rada, no nipošto ne smiju biti razlog za nepoštivanje ili zaobilaženje zakonskih propisa.

Vladavina prava predstavlja osnovno načelo suvremenih država i podrazumijeva sustav kojim upravljaju zakoni i zakonski procesi koji su doneseni na temelju uspostavljenih postupaka, a ne diskrecijskih odluka ili odluka koje se donose u pojedinom slučaju i kao takve predstavljaju opasnost za samovolju u slučajevima u kojima se odlučuje o nečijim pravima ili obvezama.

Ovaj pojam označava sustav političke vlasti utemeljen na poštovanju Ustava, zakona i drugih propisa, kako od strane građana, tako i od samih nositelja državne vlasti.

Govoreći o zakonodavnoj odredbi iz čl. 114. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi da o zasnivanju i prestanku radnog odnosa odlučuje ravnatelj uz prethodnu suglasnost školskog odbora, mišljenja smo da članovi školskog odbora svoju odluku za davanje ili uskratu suglasnosti za zapošljavanje konkretne osobe moraju biti u mogućnosti objektivno obrazložiti npr. navođenjem zakonske prepreke u zapošljavanju, poštujući pri tome zakonodavne i druge propise.

Smatramo da funkcija člana školskog odbora kao tijela u obrazovnoj ustanovi, koja kroz svoju djelatnost njeguje toleranciju i uvažavanje različitosti, nužno podrazumijeva osviještenost o imperativu poštivanja ljudskih prava i nespojiva je s otvorenim pozivanjem na nepoštivanje zakonske odredbe o zapošljavanju osobe s invaliditetom ili propisa općenito.

Osobni negativni stavovi prema zapošljavanju neke osobe, a što je konkretno bio slučaj, ne smiju imati utjecaj na donošenje odluke o nečijem pravu na zapošljavanje i rad. Konačno, navodi da bi zapošljavanje predloženog kandidata izazvalo „revolt ljudi, možda i prosvjede pred školom“ potiču netoleranciju, nesnošljivost i diskriminaciju.

Osim toga, izrijekom izneseno mišljenje g. Đ. da „za posao čovjek treba biti mentalno i fizički zdrav“ odražava negative stavove prema osobama koje imaju određene zdravstvene teškoće imputirajući im nesposobnost kao opravdanje uskraćivanja jednakih mogućnosti i prilika za zapošljavanje i rad… Nastavno na propise kojima se osigurava zaštita od diskriminacije, mišljenja smo da navodi g. Đ. odražavaju negativnu predrasudu prema osobama s invaliditetom i njihovom pravu na zapošljavanje i

rad na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ukazuju na izravnu diskriminaciju na osnovi invaliditeta budući da iz teksta zapisnika proizlazi da je donošenje zaključka vezano za odluku o davanju suglasnosti uvjetovano dijelom i invaliditetom, što potvrđuje stavom „da je bitno za posao da je čovjek mentalno i fizički zdrav" pa stoga kandidat za posao koji je osoba s invaliditetom može biti stavljen u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale kandidate.
Mogućnost stavljanja osobe s invaliditetom u nepovoljniji položaj pri zapošljavanju dolazi posebno do izražaja kada se uzme u obzir odredba o potrebnoj prethodnoj suglasnosti školskog odbora za zapošljavanje u školi i zakonskoj ulozi člana školskog odbora te utjecaja koji on ima na donošenje odluke o zapošljavanju. Suzdržavanje od davanja suglasnosti g. G. i g. Đ. u konkretnom slučaju ima jednaki učinak na krajnji ishod kao i protivljenje davanju suglasnosti te valja pretpostaviti da je rasprava u kojoj su izneseni navedeni stavovi imenovanih članova školskog odbora imala utjecaja i na odluke drugih članova školskog odbora koji su se suzdržali od glasovanja…"
O svemu je obaviješten osnivač škole, Ured državne uprave u županiji i služba prosvjetne inspekcije, te je podnesena kaznena prijava zbog kaznenog djela Povreda ravnopravnosti opisanog u čl. 125. Kaznenog zakona odnosno zbog uskraćivanja prava na zapošljavanje zbog invaliditeta.
Mišljenje Pravobraniteljice: Posebno zabrinjava okolnost da se opisani slučaj dogodio u obrazovnoj ustanovi koja kroz svoju djelatnost njeguje toleranciju i uvažavanje različitosti, što nužno podrazumijeva osviještenost o imperativu poštivanja ljudskih prava i nespojivo je s otvorenim pozivanjem na nepoštivanje zakonske odredbe o zapošljavanju osobe s invaliditetom ili propisa općenito i diskriminacijom po bilo kojoj osnovi. U konkretnom slučaju, članovi školskog odbora razriješeni su svoje dužnosti nakon što je Pravobraniteljica obavijestila nadležne institucije te u trenutku pisanja ovog izvješća nije poznato koja je odluka donesena povodom kaznene prijave.

Pravobraniteljica **preporučuje Vladi RH** provođenje kampanje s ciljem podizanja razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta u postupcima zapošljavanja i osiguravanja stvarnih jednakih uvjeta tijekom natječajnih postupaka u odnosu na kandidate koji nisu osobe s invaliditetom.
Osim toga**, preporučuje se Ministarstvu rada i mirovinskog sustava u suradnji s nadležnim inspekcijama** u području zapošljavanja i rada identificirati prepreke u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju i koje priječe stvaranje jednakih uvjeta natjecanja s ciljem iniciranja potrebnih zakonskih izmjena koje će omogućiti da ovo pravo bude doista ostvarivo u praksi i služi svojoj svrsi.
U svom očitovanju Pravobraniteljici nadležne inspekcije kao uočene poteškoće u primjeni ovog prava tijekom 2019. godine navode različitost i neusklađenost u pravilnicima o načinu i postupku zapošljavanja u školskim ustanovama te ističu da bi navedeni akti trebali biti jednoznačni i propisani od nadležnog središnjeg tijela. Kao najčešći razlog odbijanja zahtjeva navodi se ostvarenje manjeg broja bodova na testiranju i neispunjavanje posebnih uvjeta natječaja.

20.2. DISKRIMINACIJA NA RADNOM MJESTU

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljici se obratila zaposlenica dječjeg vrtića na radnom mjestu odgojiteljice predškolske djece, zbog uskrate razumne prilagodbe na radnom mjestu i prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad te sigurnih uvjeta rada koji ne štete njezinom zdravlju, ali istovremeno ne predstavljaju rizik za djecu jasličke dobi. Stranka boluje od seropozitivnog reumatoidnog artritisa, sistemske bolesti vezivnog tkiva koja ponajviše pogađa male zglobove šake, što ograničava pokretljivost ruku, reducira finu motoriku, čini pokrete bolnim te pritužiteljicu čini intolerantnom na veće statodinamičke napore i onemogućuje je u izvođenju repetitivnih pokreta. Bolest ima klasični ciklički tijek te je u nekoliko navrata došlo do teških recidiva bolesti, i to nakon izlaganja većim statodinamičkim naporima te poslodavac o tome posjeduje dokumentaciju. Budući da zbog smanjene funkcionalnosti ruku i šaka ne može raditi s djecom jasličke dobi, stranka moli da joj se omogući rad s djecom vrtićkog uzrasta, jer njezino zdravstveno stanje može tolerirati napore koji proizlaze iz rada s djecom vrtićke dobi. Pritužiteljica ističe da je naglasila da njezino raspoređivanje na rad u jasličkoj grupi može ugrožavati sigurnost i zdravlje djece jasličke dobi, kao i nje same.*

Poslodavac nije udovoljio ponovljenim zahtjevima pritužiteljice, točnije u potpunosti ih je ignorirao, što je dodatno obrazloženo u upozorenju koje je ravnateljici dječjeg vrtića uputila Pravobraniteljica: *„… mišljenja smo da je poslodavac bio dužan uputiti pritužiteljicu liječniku specijalistu medicine rada kako bi se ocijenila zdravstvena sposobnost pritužiteljice od strane ovlaštene osobe, a posebno prije donošenja rješenja o raspoređivanju za rad u jasličku grupu za 2018./2019. godinu, budući da je bio pravovremeno obaviješten o mogućim teškoćama u odnosu na rad u jasličkoj grupi i da je imao uvid u Rješenje HZMO-a. Svrha zdravstvenog nadzora nije isključivanje radnika iz radnog procesa, već je svrha da se na osnovi rezultata zdravstvenih pregleda u slučaju potrebe radniku prilagodi radno mjesto onoliko koliko je to moguće i razumno. Dakle, u konkretnom slučaju poslodavac je unatoč mogućem invaliditetu i teškoćama u odnosu na rad o kojima je imao saznanja i zbog kojih je promijenio planirani raspored rada za 2017./2018. godinu, ipak rasporedio pritužiteljicu na rad u mlađu jasličku grupu za 2018./2019. godinu, čime je došlo do povrede pritužiteljičinih prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad, a vezano za pravo na razumnu prilagodbu. Pritužiteljica je doista Odlukom Upravnog vijeća od 27. rujna 2018. godine upućena obratiti se liječniku obiteljske medicine radi upućivanja na procjenu radne sposobnosti kod HZMO-a, i to povodom ponovljene zamolbe pritužiteljice, no ovaj put Upravnom vijeću.*

Ova okolnost ne utječe na mišljenje da je u ovom slučaju ipak došlo u opisanom trenutku do povrede prava na osnovi invaliditeta, odnosno da je poslodavac propustio poduzeti daljnje radnje s ciljem osiguravanja sigurnih uvjeta rada za pritužiteljicu i razumne prilagodbe.
Mišljenja smo da navodi poslodavca iz posljednjeg odlomka njegovog očitovanja ukazuju da zahtjev pritužiteljice nije prihvaćen i stoga što poslodavac smatra da pritužiteljica učestalo zloupotrebljava svoja prava te istodobno naglašava da su u drugim sličnim situacijama radnici svojim korektnim postupanjem pomogli poslodavcu da u cijelosti ispoštuje njihova prava. ***Upozoravamo da se prava iz radnog odnosa, pa tako i prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad, ne smiju sagledavati kroz prizmu međusobnih odnosa niti odluka o poštivanju tih prava smije proizlaziti iz prosudbe o karakteru osobe koja ta prava želi koristiti, već iz propisanih uvjeta za korištenje određenog prava****.*
Ako je pritužiteljica smatrala da postoje nepravilnosti u radu dječjeg vrtića i ukazivala na njih nadležnim institucijama, ne smije zbog toga biti stavljena u nepovoljniji položaj kada se odlučuje o njezinim pravima iz radnog odnosa i pravima na osnovi invaliditeta u odnosu na rad…“.

Mišljenje Pravobraniteljice: Diskriminacija na radnom mjestu i dalje je sveprisutna pojava. Pritužbe ukazuju da osobe s invaliditetom bivaju izložene uznemiravanju i nerazumijevanju od strane nadređenih, ali i kolega, nakon što zatraže poslodavca ostvarenje prava na razumnu prilagodbu na radnom mjestu radi uklanjanja ili umanjenja poteškoća koje proizlaze iz njihovog invaliditeta u odnosu na rad. I dalje velik broj pritužbi o uskrati razumne prilagodbe na radnom mjestu ukazuje na negativan stav prema zahtjevu za ostvarenje ovog prava te se **očekuje od osobe kojoj su omogućene razumne prilagodbe svojevrsna zahvalnost prema poslodavcu, budući da se to smatra „dobrom voljom poslodavca“, zanemarujući pritom da se radi o temeljnom pravu osoba s invaliditetom, kao i o pravu iz radnog odnosa poput primjerice prava na bolovanje.** Ako osoba traži dodatne prilagodbe, u više slučajeva stranke su napomenule da im je poslodavac predbacio da su **nezahvalne**.
Nadalje, uočili smo da je teret priznavanja prava na razumnu prilagodbu isključivo na osobi s invaliditetom koja tu prilagodbu traži. Naime, ako izostane dobra volja poslodavca da radniku na radnom mjestu osigura potrebne prilagodbe, osoba je primorana sudsku zaštitu zatražiti putem suda budući da uskrata predstavlja diskriminaciju na osnovi invaliditeta, a što podrazumijeva financijske kapacitete osobe s invaliditetom, koji nerijetko nedostaju.
Inspekcije u području zapošljavanja ovu okolnost ne utvrđuju, iako je prekršajnim odredbama predviđeno kao kažnjivo postupanje suprotno čl. 12. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom kojim je propisano da je poslodavac, ovisno o radnim sposobnostima, karakteristikama i individualnim potrebama osobe s invaliditetom koja se zapošljava, dužan osigurati odgovarajuće oblike razumne prilagodbe u vezi s prilagodbom organizacijskih,

psihofizičkih i socijalnih aspekata radnog mjesta i radnog okoliša, kao i potrebne prilagodbe vezane za učinkovitost i trajanje rada. Ako osoba nema mogućnosti tužiti, poslodavac ne trpi sankciju jer je osobi uskratio pravo koje joj pripada.

Pravobraniteljica upozorava: odluka o poštivanju prava iz radnog odnosa uključujući prava na osnovi invaliditeta u odnosu na rad ne smije ovisiti o prosudbi poslodavca o karakteru osobe koja ta prava želi koristiti, već propisanim uvjetima za korištenje određenog prava.

U odnosu na prošlu godinu došlo je do povećanja broja upisanih osoba s invaliditetom u Očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, što je dijelom posljedica nedavnih zakonodavnih izmjena i dopuna propisa o zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom tijekom 2018. godine, međutim, broj i dalje ukazuje na **niski udio zaposlenih osoba s invaliditetom na tržištu rada**, ako ga usporedimo s podatcima iz Izvješća o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo prema kojem u Hrvatskoj živi više od 200.000 osoba u radno aktivnoj dobi. O mogućim uzrocima niske zastupljenosti osoba s invaliditetom na tržištu rada pisali smo u prethodnim izvješćima o radu.

Podatci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

Prema podatcima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, na dan 31. prosinca 2019. godine u evidenciji su registrirane ukupno 131.753 nezaposlene osobe. Od tog broja, 5.948 su osobe s invaliditetom, što iznosi 4,5% populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Zavoda.

Unatoč tomu što se mlade osobe s invaliditetom najviše zapošljavaju, također ih je najviše i prijavljeno u evidenciju i to u dobi od 20 do 24 godine, njih 900 (15,1%), dok je u općoj populaciji najviše nezaposlenih osoba u kasnijoj dobi, od 55 do 59 godina.

Većina nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciju HZZ-a ima završenu srednju školu (4.577 ili 77%), od čega je 3.526 (59,3%) osoba s invaliditetom završilo srednju školu u trajanju do tri godine, a 1.051 (17,7%) nezaposlenih osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od 4 i više godina.

Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 308 (5,2%) osoba s invaliditetom ima više (143 osoba) ili visoko (165) obrazovanje, što je **mali postotak u odnosu na opću populaciju gdje visoko obrazovane nezaposlene osobe čine 16% ukupnoga broja nezaposlenih osoba**.

Kao i dosadašnjih godina, **najveći broj osoba s invaliditetom je dugotrajno nezaposlen, što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina, te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada**.

Gledajući nezaposlenost osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.747 osoba ili 29,4% osoba s invaliditetom uopće nema radnoga iskustva.

Nedostatak radnoga iskustva osobama s invaliditetom predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada. U evidenciji HZZ-a **najviše je nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama**, njih 1.869, odnosno 31,4% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

Slijede osobe s višestrukim kombiniranim smetnjama (1.334 ili 22,4%), te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.093 ili 28,4% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom).

Najbrojniju skupinu nezaposlenih osoba s invaliditetom čine nezaposlene osobe koje su do 18. godine života prošle postupak vještačenja u sustavu socijalne skrbi, njih 3.127 odnosno 52,6% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

Tijekom 2019. godine iz evidencije HZZ-a zaposleno je ukupno 154.832 osoba, od čega 2.820 osoba s invaliditetom, što je u odnosu na prošlu godinu smanjenje za 12,7%.

Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.700 osoba (95,7%) zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 120 osoba (4,3%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti.

Gotovo polovinu zaposlenih osoba s invaliditetom čine mlade osobe u dobi od 15 do 29 godina, njih 1.369 ili 48,5%.
Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu, njih 2.326 (82,5% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od toga 1.809 (64,1%) zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu u trajanju do tri godine, a 517 (18,3%) osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od četiri ili više godina.
Zaposlenih visokoobrazovanih osoba s invaliditetom (završen prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat) ima ukupno 105, odnosno 3,7%.
Podatci pokazuju da osobe s invaliditetom, kao i osobe u općoj populaciji s duljim ostankom u nezaposlenosti teže dolaze do posla te dolazi do gubitka prethodno usvojenih znanja i vještina tijekom školovanja ili rada, što posljedično dovodi do sve veće isključenosti, a time i otežanom ponovnom pristupu tržištu rada.
Osobe s invaliditetom najviše su se tijekom 2019. godine zapošljavale u slijedećim zanimanjima: pomoćni kuhar/ica, radnik/ica u održavanju, vrtlarski radnik/ica, čistač/ica, administrativni službenik/ica, kuhinjski radnik/ica, ručni pakirer/ka, radnik/ica na proizvodnoj liniji, pomoćni cvjećar/ka i ekonomski službenik/ica.
S obzirom na djelatnost zaposlenja, najviše zaposlenih osoba s invaliditetom na temelju zasnivanja radnog odnosa u 2019. godini zaposleno je u prerađivačkoj industriji (17,1% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (13,7%) te u administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima (12%).

20.3. SAMOZAPOŠLJAVANJE OSOBA S INVALIDITETOM

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Razlog radi kojega se stranka obratila Pravobraniteljici su pojedine odredbe Zakona o doprinosima koje su stupile na snagu početkom 2019. godine i obveze koje iz njih proizlaze. Konkretno, radi se o odredbama koje obvezuju direktore koji su zaposleni na nepuno radno vrijeme na plaćanje razlike između obračunatih doprinosa prema novoj minimalnoj osnovici i mjesečne osnovice za obračun prema kojoj su prijavljeni kao osigurane osobe, a koju razliku doprinosa će utvrditi porezna uprava u godišnjem obračunu, te će sukladno tome izdati rješenje o uplati razlike. Stranka strahuje da unatoč svim nastojanjima neće biti u mogućnosti ispoštovati ovu obvezu. Naime, kako već dulje vrijeme ne ostvaruje optimalan broj poslovnih aktivnosti i stoga ne može zaraditi financijska sredstva dostatna za isplatu satnice punoga radnog vremena, svoje radno vrijeme je ograničila na pet sati dnevno te sukladno tome ispunjava svoje platežne obveze.*

Prema podatcima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, u odnosu na mjere aktivne politike najvažnije novosti u 2019. vezane su za subvencije za potpore za samozapošljavanje. Visina subvencije iznosila je do 55.000,00 kn ili do 70.000,00 kn kada se više od 50% iznosa potpore ulagalo u nabavku strojeva, alata i osnovne opreme za rad, odnosno vozila za djelatnost prijevoza putnika. Za korisnike samozapošljavanja uz mjeru *Stručno osposobljavanje na radnom mjestu* bilo je omogućeno i korištenje mjere *Osposobljavanje na radnom mjestu* te je za istu bilo moguće tražiti dodatni iznos do 15.000 kn. Uvedena je i *Potpora za proširenje poslovanja* za bivše uspješne korisnike *Potpore za samozapošljavanje* u maksimalnom iznosu do 70.000 kn.
U 2019. godini *Potporu za samozapošljavanje* koristilo je 68 osoba s invaliditetom, a 2018. godine 40 osoba s invaliditetom. Potpore za samozapošljavanje su potpore male vrijednosti usklađene s Uredbom komisije (EK) 1407/2013 o potporama male vrijednosti.
Dodjeljuju se nezaposlenim osobama za pokrivanje troškova otvaranja i rada poslovnog subjekta, a obavile su aktivnosti i razradile poslovnu ideju u suradnji sa savjetnikom za samozapošljavanje. Osobe mogu potporu koristiti za udruživanje u nove poslovne subjekte i preuzimanje postojećih subjekata.
Djelatnost koju su osobe s invaliditetom najviše registrirale koristeći potporu za samozapošljavanje su djelatnosti iz područja građevinarstva te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti.

Nezaposlenim osobama je za sva pitanja vezana za otvaranje vlastitog obrta ili trgovačkoga društva na raspolaganju savjetnik specijaliziran za samozapošljavanje.

O specifičnostima položaja samozaposlenih osoba s invaliditetom Pravobraniteljica je u preporuci Ministarstvu financija navela: *„Održivost pojedinca koji posluje u privatnom sektoru je u velikoj mjeri neizvjesna, a posebno je to slučaj kada se radi o samozaposlenoj osobi s invaliditetom. Neosporna je činjenica da se osobe s invaliditetom i dalje u našem društvu suočavaju s duboko ukorijenjenim predrasudama, a što posebno dolazi do izražaja u području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom, uključujući i poduzetništvo osoba s invaliditetom. Prepreke na koje nailaze u svom poslovanju u velikoj mjeri proizlaze iz izravne diskriminacije na osnovi invaliditeta pa se tako invaliditet često percipira kao općenito zapreka za rad, odnosno poistovjećuje se s nemogućnošću kvalitetnog i pravovremenog izvršavanja poslova i obveza prema poslovnim partnerima. Iako sve samozaposlene osobe nailaze na poteškoće pri pokretanju vlastitog posla i nastojanju da ga održe i u konačnici uspješno posluju, prepreke proizašle iz invaliditeta predstavljaju dodatni uteg poslovanju isključivo samozaposlene osobe s invaliditetom. Fizičke barijere u svijetu oko nas, a posebice negativne predrasude i još uvijek sveprisutna diskriminacija kao nevidljive, ali itekako osjetne barijere, samozaposlenu osobu s invaliditetom dovode u neravnopravan položaj u odnosu na ostale poduzetnike. Dakle, uvjeti sklapanja i dobivanja poslova, kao i povjerenje drugih poslovnih subjekata nikako nisu jednaki ili bolji nego što je to slučaj kod osoba bez invaliditeta. Osim toga, mogućnost odrađivanja pune satnice ovisi i o individualnim mogućnostima i specifičnim ograničenjima pojedine osobe s invaliditetom. Mnoge osobe zbog vrste i stupnja invaliditeta ne mogu fizički odraditi puno radno vrijeme ili njihova mogućnost rada ovisi o usluzi radnog asistenta koja još uvijek ne postoji kao zakonska mogućnost za osobe s invaliditetom da bi mogli biti aktivni u svijetu rada. Specifične poteškoće, sposobnosti i potrebe koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta predstavljaju objektivan razlog zbog kojeg osoba s invaliditetom često ne može u jednakom opsegu i istim vremenskim okvirima u odnosu na osobe bez invaliditeta izvršavati poslove svog radnog mjesta, bilo kao zaposlena ili samozaposlena osoba. Ove okolnosti osobu s invaliditetom neminovno stavljaju u nejednak položaj na tržištu rada te je upravo u ovakvim slučajevima potrebno pružiti podršku radu osoba s invaliditetom kroz odgovarajuće politike i mjere. Da je tome tako, potvrđuje i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, koju je Republika Hrvatska ratificirala i koja odredbom čl. 27. obvezuje države stranke na poduzimanje odgovarajućih koraka s ciljem promicanja mogućnosti samozapošljavanja, poduzetništva i pokretanja vlastitog posla osoba s invaliditetom. O preprekama s kojima se susreću samozaposlene osobe s invaliditetom i njihovoj niskoj zastupljenosti na otvorenom tržištu rada govori i podatak da je na dan 31. prosinca 2018. godine u Republici Hrvatskoj bila samozaposlena svega 31 osoba s invaliditetom…“ ,* te slijedom toga **preporučila** prilikom primjene spomenutih odredbi Zakona o doprinosima voditi računa o gore navedenim okolnostima i predložila da se samozaposlenu osobu s invaliditetom oslobodi plaćanja razlike doprinosa za uplatu, ako osoba opravdano ne može biti zaposlena na puno radno vrijeme i/ili zbog toga nije u mogućnosti svojim poslovnim aktivnostima održavati puno radno vrijeme, kako bi se ovoj kategoriji osoba s invaliditetom olakšao ostanak na tržištu rada.

Uz mjere i aktivnosti koje provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje namijenjene kategoriji osoba s invaliditetom koje žele pokrenuti vlastito poslovanje, predviđena je i mogućnost ostvarivanja poticaja *Potpora za održivost samozapošljavanja osoba s invaliditetom* sukladno Pravilniku o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18) koje isplaćuje Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica preporučuje Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava te Ministarstvu gospodarstva, poduzetništva i obrta i dalje razvijati mjere i aktivnosti s ciljem osnaživanja i razvoja kompetencija za poduzetništvo te radi pružanja podrške oko razvoja poslovne ideje i poslovnog plana za osobe koje se žele samozaposliti.

Preporučuje se u području poduzetništva inicirati zakonske izmjene kojima bi se uklonile poteškoće i prepreke koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad i organizaciju poslovanja za osobe s invaliditetom koje se samozapošljavaju, a koje isključivo predstavljaju uteg poslovanju osoba s invaliditetom i time ih dovode u neravnopravan položaj s ostalim poduzetnicima.

Suradnja s poslodavcima

Nakon održanih radionica namijenjenih poslodavcima u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Hrvatske udruge poslodavaca (HUP) u 2018. godini, s ovom praksom se nastavilo i tijekom 2019. te su u regionalnim uredima HUP-a u **Splitu, Rijeci i Varaždinu** održane stručne radionice za poslodavce pod nazivom ***Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati***. Navedena suradnja zamišljena je kao projekt u okviru kojeg bi se u održavale edukacije članova HUP-a vezano za temu zapošljavanja osoba s invaliditetom i na taj način pridonijelo povećanju broja zaposlenih osoba s invaliditetom i informiranosti poslodavaca o ovoj temi. Skupove su popratili lokalni mediji.

Cilj skupova je bio zajedničkim dijalogom i razmjenom iskustava rasvijetliti izazove zapošljavanja osoba s invaliditetom kroz primjere dobre prakse i pomoći poslodavcima prepoznati priliku za dobivanje kvalitetne radne snage uz poticaje i olakšice koje je moguće ostvariti za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Neka od pitanja na koja smo željeli dobiti odgovor na skupu bila su: Koji su izazovi i mogućnosti u zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom iz pozicije poslodavaca i osoba s invaliditetom? Zašto je za podizanje konkurentnosti važno zapošljavati osobe s invaliditetom? Kakvi poticaji su osigurani i kako ih ostvariti? Kakve su mogućnosti za radnike kod kojih dođe do smanjenja radnih sposobnosti? Kako ispuniti kvotu, dobiti novčanu nagradu i što su to zamjenske kvote? Predavači na radionicama bili su stručnjaci iz Instituta za razvoj tržišta rada, Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, centara za profesionalnu rehabilitaciju i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Mišljenje Pravobraniteljice:

Budući da se tijekom rasprava utvrdilo da je i dalje znatan broj onih poslodavaca koji nisu informirani o mogućnostima koje su im na raspolaganju kod zapošljavanja i tijekom radnog vijeka osoba s invaliditetom, djelatnici Ureda u okviru svojih redovnih obilazaka u županijama posjećivali su tijekom 2019. godine i lokalne poslodavce kako bi ih uputili u prava osoba s invaliditetom u području rada i informirali o mogućnosti ostvarivanja poticaja za poslodavce i drugih oblika stručne podrške na radnom mjestu.

Pravobraniteljica preporučuje Vladi Republike Hrvatske provođenje kampanje radi podizanja razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom u svijetu rada i njihove pune afirmacije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

21. PRISTUPAČNOST

Kao i prethodnih godina, područje pristupačnosti je jedno od najprioritetnijih područja u kojem se OSI, njihovi bližnji te udruge OSI, obraćaju kako bi ukazale na prepreke s kojima se svakodnevno susreću. Takvih obraćanja – upita, pritužbi, traženja mišljenja… tijekom 2019. godine bilo je **ukupno 223.** Sumnja na diskriminaciju, prava zajamčena KPOSI, prava pojedinaca zajamčena Zakonom, kao i grupacije OSI tijekom 2019. godine najčešće su kršena u području ***pristupačnosti i mobilnosti*.**

Kao društvo postali smo svjesni da nije oštećenje osobe ono što osobu onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima, već su to prepreke u našoj/njihovoj okolini. Međutim, unatoč donesenim propisima, nije došlo do značajnijih promjena. I dalje su mnoga javna tijela i ustanove nepristupačne, arhitektonski, orijentacijski i komunikacijski, ali također i druge pravne osobe u privatnom vlasništvu.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Složen i velik problem pristupačnosti u hrvatskom društvu ostat će takav sve dok se neprovođenje zakonskih propisa ne bude oštro kažnjavalo visokim novčanim kaznama jer izostankom odgovornosti ne možemo očekivati nikakav napredak na tom području. Također treba poraditi na doradama, dopunama i izmjenama propisa koji su nerijetko manjkavi, proturječni i nerealni te se često uopće ne primjenjuju u praksi.*

S obzirom na cjelokupnu izloženu problematiku pristupačnosti, posebice prostora javnopravnih tijela kojima OSI moraju periodično i povremeno pristupati radi ostvarivanja pojedinih prava, moramo ukazati na važnost poštivanja zakonskih propisa o pristupačnosti. Iz većine izloženih slučajeva (HZZO-a, HZMO-a te CZSS-a) problem nepristupačnosti njihovih usluga većinom se vezuje za starost građevina u kojima su ova tijela smještena, zbog čega se kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi (pre)često navodi razlog da su građevine zaštićene (kao kulturna dobra/kulturna baština i sl.) te se zbog toga ili ne mogu učiniti pristupačnim ili se teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora. Napominjemo i ukazujemo kako se Zakonom o suzbijanju diskriminacije diskriminacijom smatra i uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanja temeljnih ljudskih prava – korištenja javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu te pristupa radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

S obzirom na gore navedeno, postavlja se pitanje Vladi RH i nadležnim ministarstvima u čijim se djelokruzima nalaze ustanove od prioritetne važnosti za ostvarivanje prava OSI (HZMO, HZZO, CZSS) – *Koje mjere i aktivnosti Vlada RH poduzima ili planira poduzeti kako bi razmotrila prijedloge rješenja vezano uz javne prostore u građevinama starijeg datuma izgradnje koje su zaštićena kulturna dobra, kako bi osigurala elemente pristupačnosti za OSI?*

Preporučujemo da se u suradnji predstavnika Ministarstva kulture i drugih tijela (koja rade u takvim građevinama koje su nepristupačne) na državnoj razini pronađe najprimjerenije rješenje te pravovremeno planiraju dostatna sredstva i aktivnosti za izradu projekata, a sve u cilju osiguravanja elemenata pristupačnosti javnim prostorima starijih zaštićenih objekata.

Pravobraniteljica je upoznata da je Vlada RH prihvatila Izvješće o provedbi **Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine** za 2018. godinu. U predmetnom Izvješću uočili smo kako pojedina tijela, primjerice u području *Stanovanja, mobilnosti i pristupačnosti* navode aktivnosti i utrošena sredstva za provedbu određenih mjera, a da navedene aktivnosti i iznosi ne obuhvaćaju samo aktivnosti koje se odnose na OSI, nego se prikazuju zbirno s raznim drugim namjenama, pa tako npr. *„Uprava za inspekcijske poslove MGPU-a je u protekloj godini izvršila ukupno 275 inspekcijskih pregleda i to 99 na građevinama javne i poslovne namjene (64 na zgradama i 35 na prometnicama) i 176 na građevinama stambene namjene. Tijekom navedenih pregleda zabilježeno je 9 nepravilnosti i to 6 na građevinama javne i poslovne namjene (4 na zgradama i 2 na prometnicama) te 3 na građevinama stambene namjene“* [8] *ili „…vezano uz provedbu aktivnosti osiguravanja pristupačnosti javnog pomorskog prometa OSI, MMPI je naveo kako u provedbi surađuje s brodarskim tvrtkama koje obavljaju javni obalni linijski pomorski promet putnika i vozila, te izvještava da je 24 broda opremljeno pristupnim rampama za osobe u invalidskim kolicima, te s posebnim sanitarnim prostorijama namijenjenim korištenju od strane OSI, odnosno 3 više u odnosu na 2017. godinu.* ***U 2018. godini utrošeno je 6.500.000,00 kn na amortizaciju postojećih plovila u floti,*** *ali i na nove brodove…“*[9].

Budući da se na taj način ne vide stvarni pokazatelji utrošenih sredstava za potrebe izjednačavanja mogućnosti za OSI, kao i provedbe mjera u zadanim rokovima, a isto tako nema niti podataka koja je

[8] Izvješće o provedbi Nacionalne strategije u 2018. godini, str. 23.
[9] Izvješće o provedbi Nacionalne strategije u 2018. godini, str. 26.

korist/učinkovitost za krajnjeg korisnika, odnosno OSI, **preporučujemo** MDOMSP-u kao koordinativnom tijelu za prikupljanje podataka o provođenju mjera da zatraži od drugih nadležnih tijela, nositelja provedbe mjera iz Nacionalne strategije, da prikazuju samo iznose utrošene za potrebe OSI, a ne aktivnosti koje su se provodile i iznosi koji su općenito utrošeni za šire namjene, kao i da se izvještava o stvarnim pokazateljima provedenih aktivnosti i učinkovitosti za OSI.

21.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Prateći promjene u području pristupa uslugama koje se provode u javnopravnim tijelima gdje se ostvaruje i najveći broj prava OSI i DTUR, u nastavku prikazujemo podatke koje smo zaprimili od HZZO-a, HZMO-a te MDOMSP-a, a vezano uz centre za socijalnu skrb. Također, prikazujemo podatke i od ZOSI-a.

Pristup OSI uslugama koje pružaju uredi Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Na preporuku Pravobraniteljice, vezano za pristup uslugama koje pruža ZOSI zatražili smo podatke te smo u veljači 2020. godine zaprimili sljedeći odgovor:

„…Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba invaliditetom (dalje: ZOSI) obavlja poslove iz svoje nadležnosti u Središnjem uredu u Zagrebu, područnim uredima u Zagrebu, Varaždinu, Osijeku, Rijeci i Splitu, te u izdvojenim mjestima rada u Bjelovaru, Karlovcu, Sisku, Koprivnici, Požegi, Virovitici, Slavonskom Brodu, Vukovaru, Puli, Gospiću, Dubrovniku, Šibeniku i Zadru. ZOSI u najvećem broju slučajeva posluje u prostorima koji su dodijeljeni na korištenje od strane HZMO-a, ostali prostori se koriste temeljem ugovora. U prosincu 2019. godine Središnji ured u Zagrebu uselio je u novi prostor, koji u cijelosti udovoljava potrebama zaposlenika Zavoda i pristupačan je OSI. Odmah su izvršene pripreme za organizaciju rada Odjela za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji PU Zagreb i Samostalnog odjela za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, u prostorijama HZMO na adresi Zagreb, Mihanovićeva 3. U pojedinim mjestima rada došlo je do određenih preinaka u smislu poboljšanja pristupačnosti u odnosu na prethodnu godinu…“

Prikaz pristupačnosti pojedinih prostora prikazan je u nastavku:

<u>Područni uredi i izdvojena mjesta rada – pristup osobama s invaliditetom</u>

ZAGREB – pristupačno; nema sanitarnog čvora; izdvojena mjesta:

Karlovac – pristupačno; Bjelovar – pristupačno; nema sanitarnog čvora; Sisak – pristupačno; nema sanitarnog čvora

VARAŽDIN – pristupačno; izdvojeno mjesto: Koprivnica – pristupačno

OSIJEK – pristupačno; izdvojena mjesta:

Vukovar – pristupačno; Požega – nije pristupačno; Virovitica – pristupačno; Slavonski Brod – pristupačno

RIJEKA – pristupačno; izdvojena mjesta:

Pula – pristupačno; nema sanitarnog čvora; Gospić – pristupačno

SPLIT – pristupačno; izdvojena mjesta:

Zadar – nije pristupačno; Šibenik – nije pristupačno; Dubrovnik – pristupačno

SREDIŠNJI URED – pristupačno.

Mišljenje Pravobraniteljice:

Prema navedenim podatcima, a uspoređujući s prethodno godinom, vidljivo je da nije došlo do pomaka u pristupačnosti jer su prikazani identični podatci za područne urede i izdvojena mjesta rada. Premješten je Središnji ured u Zagrebu u pristupačan prostor, što je značajan pomak, međutim zabrinjavajuće je da nije riješen problem pristupačnosti u ostalim prostorima diljem RH.

Pristup OSI uslugama koje pruža Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Kako bismo prikazali točne informacije o pristupačnosti usluga koje provodi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (dalje: HZMO) zatražili smo podatke te zaprimili u veljači 2020. slijedeći odgovor:

„…Sredstva se planiraju i osiguravaju financijskim planom HZMO-a na godišnjoj razini, odnosno višegodišnjim planovima HZMO-a. HZMO obavlja svoje poslovanje u poslovnim prostorima različitih površina i namjena na području cijele Hrvatske. Rad službi organiziran je u Središnjoj službi u Zagrebu, ***5 područnih službi, 14 područnih ureda i 92 ispostave*** *sa sjedištima u gradovima i općinama RH. Poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost HZMO-a* ***smještene su vrlo često u neadekvatnim prostorima koji ne zadovoljavaju uvjete modernog poslovanja i u većoj mjeri slabo održavanima zbog nedostatka financijskih sredstava****. S obzirom na velik broj građevina, stručne službe u fazama rješavaju pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama, a osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedinih prostora. Veći broj poslovnih prostora već je u prethodnom razdoblju prilagođen OSI, a svake godine podižemo standarde.*

Tijekom 2019. godine započeli su radovi na poslovnom objektu ***HZMO-a i HZZO-a u Osijeku,*** *u sklopu kojih će se osigurati pristupačnost dizalom OSI do svih etaža objekta, a pokrenut je i postupak nabave projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovnog objekta* ***HZMO-a u Bjelovaru****, kojom će se predvidjeti ugradnja dizala kako bi se osigurao pristup OSI i osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža koje koristi HZMO.*

Prošle godine je također proveden postupak izvođenja radova u poslovnoj zgradi ***HZMO-a u Mihanovićevoj 3, Zagreb****, u okviru kojih je izveden sanitarni čvor u prizemlju za OSI te je ujedno pokrenut postupak nabave radova na uređenju sanitarnih čvorova u* ***Tvrtkovoj ulici br. 5, Zagreb****, kojima će se izvesti sanitarni čvor za OSI te osobe smanjene pokretljivosti. U planu nabave za 2020. godinu osigurana su sredstva za izvođenje radova na uređenju poslovne zgrade* ***HZMO-a i HZZO-a u Šibeniku****, u sklopu kojih treba izvesti pristupnu rampu do nivoa prizemlja te dizalo kojim bi se osigurao pristup OSI do svih etaža objekta kao i sredstva za izvođenje radova na uređenju poslovnih prostora* ***HZMO-a u Dubrovniku****, u sklopu kojih je predviđeno izmještanje dvorane za prijem stranaka iz zone druge etaže u zonu prizemlja, također iz razloga lakše pristupačnosti OSI te osobama smanjene pokretljivosti. Također je u tijeku konkretizacija postupka za preseljenje Područnog ureda* ***HZMO-a u Zadru*** *na novu lokaciju, u sklopu koje se planiraju u zoni dostupnog prizemlja osigurati prostor dvorane za prijem stranaka te sanitarni čvor za OSI. Problem pristupačnosti riješen je ovisno o prostoru i uvjetima u zgradama izgradnjom rampe, ugradnjom vertikalne platforme, skalamobilima, ugradnjom dizala i slično, manji dio prostora nije riješen, a postoje i prostori u kojima prepreke pristupu nije moguće riješiti iz različitih razloga, na primjer zgrade koje su registrirane kao zaštićeni spomenik kulture, poslovni prostori u zgradama gdje građevinski nije moguće riješiti pristup i slično.*

Najviše problema s pristupačnošću HZMO ima u prostorima ispostava. *Radi se uglavnom o manjim prostorima, u većini slučajeva s jednim do dva zaposlenika, dio prostora je zakupljen pa je uređenje tuđeg prostora problematično, a u ispostavama se uglavnom obavljaju poslovi prijave i odjave osiguranika na mirovinsko osiguranje. Budući da su poslodavci s više od tri zaposlenika dužni prijave podnositi elektroničkim putem, velika većina prijava uspostavlja se kao e-prijave, pa je u vezi toga potreba osobnog dolaska u ispostave HZMO-a smanjena na minimum.*

Zaključno napominjemo da HZMO nadalje planira kontinuirano provoditi mjere radi otklanjanja prepreka u poslovnim objektima u svom vlasništvu gdje god je moguće, ovisno o građevinskim karakteristikama poslovnih prostora, njihovom pravnom odnosno zemljišnoknjižnom statusu i u skladu s raspoloživim financijskim sredstvima.“

Mišljenje Pravobraniteljice:

Iz godine u godinu kontinuirano ukazujemo nadležnom MRMS-u i HZMO-u na potrebu osiguravanja pristupačnosti usluge koju provodi HZMO neovisno o tome radi li se o stručnoj službi, uredima ili

ispostavama. Zabrinjavajuće je da se ne shvaća da još uvijek većina građana, a koji su korisnici usluga HZMO-a, bilo da su umirovljenici ili žele ostvariti neko pravo kao OSI zbog kojeg moraju *„pokucati na vrata HZMO-a“*, nisu informatički pismeni te moraju zahtjeve podnijeti osobno. Radi se o desetcima tisuća građana. U očitovanju je navedeno između ostalog kako je problem pristupačnosti riješen i npr. nabavkom skalamobila.

Zanimljivo bi bilo da imamo podatak koliko je osoba starije životne dobi ili OSI koristilo navedeni uređaj s obzirom na to da su potrebni posebni uvjeti za mogućnost kretanja istim, npr. visina i oblik stepenica, educirana osoba i ono što je također jako važno znati: da ne može u određeni skalamobil osoba sa svim vrstama invalidskih kolica zbog dužine, širine, a pogotovo kolica koja su na elektromotorni pogon. Stoga nismo zadovoljni činjenicom da je jedno javnopravno tijelo nabavilo takvu vrstu uređaja za savladavanje visinskih prepreka.
Kao zaključno smatramo da bi svakako trebalo ubrzati postupke mijenjanja prostora koji nisu pristupačni, odnosno ondje gdje je to moguće koristiti izvore sredstava iz europskih fondova te učiniti adekvatne preinake.

Pristup osoba s invaliditetom uslugama koje pružaju uredi Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje
Na traženje i preporuku Pravobraniteljice, HZZO se u ožujku 2020. godine očitovao kako slijedi:
„…Ovime se očitujemo i na Vaše Mišljenje iz Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom Broj: POSI.R.-018-10-31/19-01/01 od 29. ožujka 2019. godine… Kao i u prošlogodišnjim izvješćima, i ovaj put naglašavamo da HZZO prilikom rekonstrukcija i održavanja građevina i poslovnih prostora maksimalno izvodi sve, na dotični prostor primjenjive elemente pristupačnosti građevina OSI i smanjene pokretljivosti. U svrhu osiguranja boljih uvjeta za rad radnicima HZZO-a, osiguranja svih elemenata pristupačnosti OSI, kao i zbog osiguranja primjerenog prostora za osiguranike korisnike usluga koje pružaju uredi HZZO-a, HZZO je u 2019. godini poduzeo sljedeće korake:

*1. **Regionalni ured Osijek** – započelo je izvođenje radova na energetskoj obnovi i ugradnji dizala u poslovnoj zgradi u suvlasništvu HZZO i HZMO u Osijeku, Ul. kralja Zvonimira 1 (sufinanciranje Europskog fonda za regionalni razvoj);*
*2. **Regionalni ured Osijek, Područna služba Slavonski Brod** – u tijeku je izvođenje radova na dogradnji i rekonstrukciji poslovne zgrade kojom se predviđa dogradnja dizala koje će omogućiti osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristup na sve etaže zgrade (od prizemlja do 2. kata);*
*3. **Regionalni ured Split, Područna služba Dubrovnik** – izvedena je vertikalna podizna platforma, kojom je omogućen pristup OSI do kata na kojem su smješteni prostori HZZO-a za rad sa strankama (liječničko povjerenstvo i šalter dvorana);*
*4. **Regionalni ured Split, PS Šibenik** – u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala u zajedničkoj zgradi s HZMO-om koji je nositelj posla, čime će biti omogućena unutarnja komunikacija OSI. Izrada projektne dokumentacije je još uvijek u tijeku. Po završetku iste planira se izvođenje radova;*
*5. **Regionalni ured Zagreb, PS Varaždin, Ispostava Ivanec** – u 2019. godini HZZO je dao suglasnost Gradu Ivancu za energetsku obnovu poslovne zgrade u kojoj HZZO ima poslovne prostorije. Energetskom obnovom se planira i ugradnja dizala za sve etaže. Do sada nemamo informaciju je li izrađen projekt energetske obnove s ugradnjom dizala;*
*6. **Regionalni ured Zagreb, PS Varaždin** – izvedeno je opremanje prostora kojim je u potpunosti riješena pristupačnost OSI i smanjene pokretljivosti u smislu izvođenja prilagođenog šalter pulta za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, postavljena je taktilna crta vođenja, komunikacijsko pomagalo na šalter pultu, orijentacijski plan kretanja i oglasni pano. Ostali elementi pristupačnosti OSI i smanjene pokretljivosti su zadovoljeni od ranije. Osim navedenoga, u PS Varaždin radi radnica koja komunicira hrvatskim znakovnim jezikom gluhih, gluhoslijepih i nagluhih osoba, pa ni do sada osobe s ovom vrstom invaliditeta nisu imale problem u komunikaciji prilikom rješavanja poslova iz zdravstvenog osiguranja.*
*7. **Regionalni ured Rijeka, PS Pazin, Ispostava Pula** – kupljen je novi poslovni prostor za rad Ispostave*

Pula;
*8. **Regionalni ured Osijek, PS Slavonski Brod, Ispostava Nova Gradiška** – započeta je izrada projekta za rekonstrukciju poslovne zgrade te je raskinut ugovor s projektantom;*
*9. **Regionalni ured Zagreb, lokacija Klovićeva 1** – pokrenut je postupak nabave projekta za ugradnju dizala/podizne platforme do 1. kata.*

U 2020. godini HZZO poduzima i planira poduzeti sljedeće korake:
***1. Regionalni ured Osijek** – u tijeku je izvođenje radova na energetskoj obnovi i ugradnji dizala u poslovnoj zgradi u suvlasništvu HZZO i HZMO u Osijeku, Ul. kralja Zvonimira 1 (sufinanciranje Europskog fonda za regionalni razvoj);*
*2. **Regionalni ured Osijek, Područna služba Slavonski Brod** – u tijeku je izvođenje radova na dogradnji i rekonstrukciji poslovne zgrade;*
*3. **Regionalni ured Osijek, PS Slavonski Brod, Ispostava Nova Gradiška** – u tijeku je novi natječaj za nabavu projekta za rekonstrukciju poslovne zgrade;*
*4. **Regionalni ured Split, PS Šibenik** – u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala, po završetku iste planira se izvođenje radova;*
*5. **Regionalni ured Zagreb, PS Varaždin** – u planu je izrada projektne dokumentacije za preuređenje sanitarnih čvorova;*
*6. **Regionalni ured Rijeka, PS Pazin, Ispostava Pula** – u planu je izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju novokupljenog poslovnog prostora, čime će se riješiti svi elementi pristupačnosti;*
*7. **Regionalni ured Osijek, PS Vinkovci** – u planu je izrada projekta preuređenja zgrade, čime će se riješiti svi elementi pristupačnosti;*
*8. **Regionalni ured Osijek, PS Vinkovci, Ispostava Županja** – u tijeku je nadmetanje za izvođenje radova na preuređenju poslovnog prostora HZZO, kojim će se izvesti taktilna crta vođenja, komunikacijsko pomagalo/induktivna petlja, WC za invalide, prilagođen šalter pult, oglasni pano i orijentacijski plan kretanja. Pristup poslovnim prostorijama riješen je ranije, dizalom. Tijekom izvođenja radova, Ispostava će raditi u privremenom prostoru;*
*9. **Regionalni ured Split, PS Dubrovnik, Ispostava Metković** – u tijeku je kupnja novog poslovnog prostora, nakon čega se planira izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti;*
*10. **Regionalni ured Split, PS Dubrovnik, Ispostava Ploče** – u tijeku je kupnja novog poslovnog prostora, nakon čega se planira izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti;*
*11. **Regionalni ured Zagreb, lokacija Klovićeva 1** – u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala/podizne platforme do 1. kata. U planu je izvođenje radova na ugradnji dizala/podizne platforme, po završetku projekta;*
*12. **Regionalni ured Zagreb Područna služba Sisak** – u planu je nabava projektne dokumentacije za uređenje ostatka poslovne zgrade, čime će se riješiti i nedostajući elementi pristupačnosti OSI, navedeni u tablici u prilogu ovom dopisu;*
*13. **Regionalni ured Rijeka, Područna služba Pazin, Ispostava Buzet** – u planu je izrada projektne dokumentacije za uređenje poslovnog prostora, čime će maksimalno biti riješeni elementi pristupačnosti, u raspoloživom prostoru;*
*14. **Regionalni ured Split, Područna služba Zadar, Ispostava Biograd na moru** – u planu je izrada projektne dokumentacije za preuređenje poslovnog prostora u suvlasništvu s HZMO, čime će biti riješeni i elementi pristupačnosti;*
*15. **Regionalni ured Osijek, Područna služba Požega** – u planu je predviđena izrada projekta ugradnje dizala i preuređenja zgrade, čime će se riješiti svi elementi pristupačnosti;*
*16. **Regionalni ured Split, Ispostava Imotski** – u tijeku je izrada projektne dokumentacije za uređenje poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti.*
Iz svega navedenoga vidljivo je da HZZO radi na poboljšanju pristupačnosti OSI i smanjene pokretljivosti, u okviru raspoloživih sredstava. No, unatoč svim do sada poduzetim radnjama i uloženim sredstvima, na nekim lokacijama i dalje nije moguće osigurati prihvatljiviji kontakt s OSI, osim putem zvona u prizemlju ili telefonskim pozivom. Slažemo se s Vašim mišljenjem da to nije zadovoljavajući oblik razumne prilagodbe, ali je maksimalno moguć, do iznalaženja drugog rješenja. Isto tako, navođenjem činjenice da je velik dio poslovnih zgrada i prostora upisan u Registar

zaštićenih kulturnih dobara ili se nalazi unutar zaštićene povijesne cjeline gradova, HZZO ne smatra da na takvim građevinama nije potrebno ili nije moguće osigurati pristupačnost OSI na jedini tehnički ispravan način – izradom projektne dokumentacije sukladno Zakonu o gradnji i Zakonu o prostornom uređenju, već HZZO izražava poteškoću realizacije prilagodbe takvih građevina, zbog zahtjevnosti zahvata na građevini, tehnički nemoguće izvedbe, moguće neisplativosti ili nedobivanja suglasnosti suvlasnika građevine".

Mišljenje Pravobraniteljice:
Uspoređujući podatke iz prošlog Izvješća o radu, vidljivo je da HZZO planira i poduzima određene mjere i aktivnosti kako bi učinili usluge koje pružaju dostupnijim OSI. Međutim, zabrinjavajuće je da su neki postupci najavljeni da će biti izrađeni ili pokrenuti krajem 2018., odnosno u 2019. godini, a iz podataka vidimo da su se prolongirali za 2020. godinu.

Konstantno se u odgovorima, pa tako i u ovom, naglašava kako je riješeno pitanje komunikacije između djelatnika i stranaka ugradnjom zvona, što i dalje smatramo neprihvatljivim rješenjem. Mnoge OSI donose opsežnu dokumentaciju i o istoj razmatraju ispred zgrada neovisno o vremenskim prilikama, čime su vrlo često ugroženi, posebno ako je kišno ili snježno razdoblje. Na taj način se ne uvažava niti dostojanstvo niti privatnost same stranke.

Centri za socijalnu skrb, osiguravanje pristupačnosti
Pravobraniteljica je uputila MDOMSP-u preporuku te zatražila podatke vezano uz dostupnost usluga bez kojih OSI ne bi mogle ostvariti svoja prava u sustavu socijalne zaštite. U veljači 2020. Pravobraniteljica je zaprimila sljedeće izvješće:
*„…U RH djeluje ukupno **81 centar za socijalnu skrb i 54 podružnice**, međutim pojedini centri za socijalnu skrb djeluju na više lokacija. Slijedom Vašeg zahtijeva obavještavamo Vas da je ovo Ministarstvo ažuriralo podatke o pristupačnosti centara za socijalnu skrb temeljem njihovih zaprimljenih odgovora. Na dan 27. veljače 2020. godine ukupno je 134 centra za socijalnu skrb i podružnica dostavilo podatke o pristupačnosti njihovih prostora za OSI, te je temeljem zaprimljenih podataka razvidno da je **61 objekt potpuno, a 45 djelomično pristupačno, dok 31 objekt nije pristupačan OSI, 51 objekt ima prilagođen sanitarni čvor za OSI, 71 objekt ima potpuno, a 23 djelomično prilagođen prilaz OSI, 30 objekata ima dizalo, te 12 objekata ima taktilne staze. Plan osiguravanja pristupačnosti ima 28 centra za socijalnu skrb i podružnica, dok ih 18 ima djelomičan plan, a 2 navode da planiraju preseljenje.** Unutar Poziva na dostavu projektnih prijedloga Unaprjeđivanje infrastrukture centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije – faza 1, sufinanciranog iz Europskog fonda za regionalni razvoj, 10 Centara za socijalnu skrb potpisalo je ugovore za provedbu projekata namijenjenih unaprjeđenju infrastrukture i opremanju prostora centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije. U okviru aktivnosti, predviđene su i mjere osiguravanja pristupačnosti za OSI kao što je prilagodba sanitarnog čvora, taktilne trake, ugradnje rampi, platformi ili dizala, postavljanje natpisa ispred ureda s univerzalnim dizajnom i sl. Završno izvješće o provedbi projekta dostupno je za CZSS Zabok, dok za 6 centara (CZSS Opatija, CZSS Nova Gradiška, CZSS Donja Stubica, CZSS Županja, CZSS Slunj, CZSS Krapina) kojima je završeno razdoblje provedbe projekata još nije dostupno završno izvješće, a 3 projekta su još u provedbi (CZSS Osijek, CZSS Vrbovec i CZSS Jastrebarsko).*
Na Poziv „Unapređivanje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga u zajednici kao podrška procesu deinstitucionalizacije – druga faza" prijavilo se 22 centra za socijalnu skrb i u tijeku je obrada istih prijava. Nadalje su u 2019. godini dovršeni Centar za socijalnu skrb Benkovac, Centar za socijalnu skrb Novi Marof, te rekonstrukcija Centra za socijalnu skrb Labin, izvršena je primopredaja te su se djelatnici preselili u nove objekte, također su započeli radovi na rekonstrukciji Centra za socijalnu skrb Samobor. Sredstva za navedene investicije osigurana su u državnom proračunu".

Mišljenje Pravobraniteljice:
Uspoređujući podatke s proteklim razdobljem očekivali smo veće pomake s obzirom na to da su dostupna sredstva iz europskih fondova. Pozdravljamo pomake, međutim oni su minimalni. Mišljenja smo da proces osiguravanja pristupačnosti treba ubrzati i iskoristiti sredstva koja su na raspolaganju. Također, **preporučujemo** da se za sljedeće programsko razdoblje, a vezano uz EU fondove, planiraju jasne i konkretne potrebe kako bi sredstva bila namjenska i ciljana i kako bi došlo do stvarnih pomaka za OSI.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratila OSI s pritužbom na nepristupačnost i nedostupnost zdravstvene zaštite za OSI u pojedinim zdravstvenim stanicama Doma zdravlja Osijek, odnosno na nepristupačnost ordinacija i laboratorija u Zdravstvenoj stanici Drava Osijek (Prolaz Josipa Leovića 4, Osijek). U pritužbi se navodi kako je u tijeku projekt kojim se planira osigurati pristupačnost svih zdravstvenih stanica u Osječko-baranjskoj županiji, ali da navedenim projektom nije obuhvaćen i ovaj objekt u kojemu djeluje nekoliko ordinacija i laboratorij. Ističe da je na navedeno upozoravao Ravnateljstvo i osnivača Doma zdravlja, ali odgovori koje je dobio svodili su se na konstatiranje kako za osiguranje pristupačnosti tog objekta nema tehničkih mogućnosti. Smatra da se na taj način onemogućuje brojnim OSI i starijim osobama pristup uslugama zdravstvene zaštite. Također, u svojoj pritužbi stranka podsjeća kako je Pravobraniteljica prijašnjih godina upućivala preporuke nadležnim tijelima vezano za osiguranje pristupačnosti ovog objekta, ali odgovor je uvijek bio da je istu nemoguće osigurati ugradnjom dizala.*
Po zaprimljenoj pritužbi Pravobraniteljica je **uputila preporuku** Domu zdravlja Osijek i Osječko-baranjskoj županiji kao osnivaču, kojom je ukazala na navedeni problem i na činjenicu da je osiguranje pristupačnosti i pristup zdravstvenim uslugama obveza koja proizlazi iz međunarodnih dokumenata koje je RH potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi. Preporukom je ukazano na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom u kojoj se u čl. 9. kao jedno od osnovnih prava navodi i pravo na pristupačnost OSI, na ravnopravnoj osnovi s drugima.
Nadalje, istaknut je čl. 25. Konvencije kojim je propisano da OSI treba osigurati pristup zdravstvenim službama u istom opsegu, kvaliteti i standardu koji se pružaju drugim osobama te da se od zdravstvenih radnika zahtijeva pružanje iste kvalitete usluga OSI kao i drugima. Također, zabranjuje se diskriminacija OSI u pružanju usluga zdravstvenog osiguranja kao i diskriminirajuće uskraćivanje zdravstvene zaštite ili zdravstvenih usluga temeljem invaliditeta.
Naglašeno je kako pristupačnost predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja OSI i njihovog uključivanja u zajednicu. Pristupačnost kako je definira zakonodavac jest rezultat primjene tehničkih rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se OSI i smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u tim građevinama na jednakoj razini kao i ostalim osobama.
Nadalje, ukazano je na odredbe članka 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kojima je propisano da *,,Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe."* Konvencija odredbama čl. 2. definira Razumnu prilagodbu kao *„…potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima."* Čl. 2. Konvencije definira i Univerzalni dizajn *kao „…oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn ne isključuje pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno."* Neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su ju dužni osigurati predstavlja povredu ne samo međunarodnih dokumenata, nego podliježe sankcijama i na temelju nacionalnih propisa.

Također, ukazano je na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) kojima se zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Nadalje, preporukom su istaknute i odredbe Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) koji u članku 1. određuje da se ovim Pravilnikom propisuju uvjeti i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u građevinama javne i poslovne namjene te osiguranja jednostavne prilagodbe građevina stambene i stambeno-poslovne namjene. Navedeni Pravilnik, uz detaljan opis obveznih elemenata i oznaka pristupačnosti te uređivanje obvezne primjene tih elemenata, sadrži i slikovni prikaz oznaka pristupačnosti, uvjeta uporabe pomagala i elemenata pristupačnosti.
Zaključno, ukazano je i na odredbe čl. 126. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13 i 137/13) kojima je propisano da osigurana osoba ima pravo na slobodan izbor doktora medicine i doktora dentalne medicine primarne zdravstvene zaštite.

Slijedom svega navedenog, osnivaču Osječko-baranjskoj županiji i Domu zdravlja Osijek **preporučeno je sljedeće**:
1. Preispitati navode iz opisane pritužbe i iznaći rješenje kojim će se osigurati pristupačnost svim ambulantama i laboratorijima te osigurati osobama koje se kreću pomoću invalidskih kolica i osobama smanjene pokretljivosti uživanje temeljnih ljudskih prava. **Preporučujemo** da prilikom osmišljavanja tehničkog rješenja, uz poštivanje svih navedenih propisa, uspostavite i suradnju sa predstavnicima osoba s invaliditetom. Vezano za ZS Drava, **preporučujemo** preispitati prijedlog pritužitelja o stavljanju u funkciju nekada postojećeg ulaza u prizemlju kojim bi se i uz manja financijska ulaganja omogućila pristupačnost objektu.
2. Svjesni činjenice da provođenje prethodno preporučenog zahtijeva osiguranje određenih financijskih sredstava i vrijeme za realizaciju, **preporučujemo** da u međuvremenu organizacijom rada i razumnom prilagodbom osigurate OSI dostupnost zdravstvene zaštite te uživanje drugih prava koja imaju osobe bez invaliditeta koje mogu pristupiti višim katovima predmetnih objekata (npr. osiguranjem barem jedne prostorije koja će biti potpuno pristupačna, pružanjem usluge kućnog posjeta i kućnog liječenja i sl.).
3. Provođenje edukacija djelatnika s ciljem dodatne izobrazbe o načinu komunikacije i odnosu prema OSI kako bi se djelatnici senzibilizirali i upoznali sa specifičnostima koje proizlaze iz različitih oštećenja i vrsta invaliditeta.
U odgovoru na preporuku Pravobraniteljice Dom zdravlja Osijek naveo je da je *„… objekt izgrađen 1962. godine te da se zbog specifičnog projekta građevine ne može ugraditi lift...“ Izraženo je „…žaljenje zbog otežanog pristupa zdravstvenoj ambulanti…“.*
Budući da je iz odgovora Doma zdravlja zaključeno kako ne postoji namjera da se poduzmu neke od preporučenih radnji kojima bi se uz razumnu prilagodbu osigurala pristupačnost, a posebno uzimajući u obzir da su zaprimljene i nove pritužbe OSI koje su se odnosile na isti ovaj objekt, **Pravobraniteljica je uputila novu preporuku i upozorenje** kojim je između ostaloga ukazano na činjenicu da neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su ju dužni osigurati predstavlja povredu ne samo međunarodnih dokumenata, nego podliježe sankcijama i na temelju nacionalnih propisa, dok je propuštanje razumne prilagodbe kažnjivo prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12).
Pravobraniteljica je u odnosu na očitovanje Doma zdravlja Osijek istaknula da ugradnja dizala nije jedina mogućnost osiguranja pristupačnosti i razumne prilagodbe prostora te da sama Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 2. definira razumnu prilagodbu kao *„…potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.“*
Odmah po zaprimanju navedenog upozorenja Osječko-baranjska županija dostavila je **sljedeći**

odgovor: *„…Upravni odjel za investicije, razvojne projekte i fondove Europske unije rješava projekt pristupačnosti za osobe s invaliditetom na cijelom području DZ Osijek, trenutno se završavaju radovi ugradnje dizala na tri na ZS Retfala, JUG II i Čepin, a za ZS Drava* ***pokrenuta je izrada projektno-tehničke dokumentacije za ugradnju dizala*** *što će biti završeno u slijedećih mjesec dana. Po dobivanju projektno-tehničkog rješenja i potrebnih suglasnosti na projekt pristupiti će se postupku i procedurama nabave i ugradnje dizala za ZS Drava kako bi se riješio problem pristupačnosti za osobe s invaliditetom…"*

Kroz daljnju komunikaciju s Osječko-baranjskom županijom kao osnivačem Doma zdravlja Osijek te prateći provedbu njihovih projekata vidljiv je pozitivan pomak u poduzimanju konkretnih radnji koje za cilj imaju osiguranje pristupačnosti svih objekata u kojima se pružaju usluge zdravstvene zaštite.

Pristupačnost osobama s invaliditetom građevinama javne i poslovne namjene – podatci Građevinske inspekcije Državnog inspektorata

Sukladno preporuci i zamolbi za dostavu podataka građevinske inspekcije Državnog inspektorata za razdoblje od 2017. do 2019. godine, Građevinska inspekcija je u veljači 2020. godine dostavila sljedeće:

„… 1. Građevinska inspekcija nije ovlaštena pratiti i/ili utvrđivati stanje i potrebe za prilagodbom postojećih građevina s ciljem osiguranja pristupačnosti OSI. Takvo stanje i potrebe mogu pratiti i utvrđivati vlasnici građevina, koji su dužni osigurati održavanje građevina te unaprjeđivati ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu, uključujući i njenu pristupačnost. Građevinska inspekcija nadležna je nadzirati zakonitost građenja novih građevina i rekonstrukcije postojećih građevina. Kada se radi o pristupačnosti poslovnih i javnih građevina, tijekom nadzora građenja se u određenim slučajevima posebno provjerava i usklađenost građenja s Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina OSI i smanjene pokretljivosti („Narodne novine", br. 78/13). Pri tome se naglašava da inspektor nije ovlašten provjeravati zakonitost izdane građevinske dozvole i glavnog projekta, ali u slučajevima kada inspektor uoči nepravilnost u glavnom projektu može prijaviti ovlaštenog projektanta nadležnoj strukovnoj komori, najčešće Komori arhitekata.

2. Od dana donošenja Nacionalne strategije za razdoblje od 2017. do 2020. godine, obavljena su ukupno 54 inspekcijska nadzora građenja u svezi pristupačnosti građevina javne i poslovne namjene. Izrečeno je 5 optužnih prijedloga zbog nepoštivanja propisa o pristupačnosti, nakon kojih su investitori u zadanom roku ispravili nepravilnosti u građenju. Iz analize podataka o nadzorima građevinske inspekcije, sudionici u gradnji tijekom projektiranja i građenja novih poslovnih i javnih građevina uglavnom poštuju propise u svezi pristupačnosti građevina, ali pristupačnost često nije osigurana u starim zgradama i jezgrama gradova. Međutim, građevinska inspekcija ne može u tim slučajevima postupati niti poduzimati mjere ukoliko se ne izvodi veća rekonstrukcija tih zgrada.

3. U istom razdoblju podneseno je građevinskoj inspekciji 8 prijava iz njene nadležnosti zbog nepoštivanja odredbi Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina OSI i smanjene pokretljivosti. Osim navedenog broja, 6 prijava se odnosilo na pristupačnost na javnim površinama (stajališta i peroni, parkirališna mjesta, javne pješačke površine, semafori, pješački prijelazi, pješački otoci i raskrižja), koje su proslijeđene nadležnim komunalnim redarima jedinica lokalne samouprave odnosno Gradu Zagrebu.

U svezi Vašeg upita o prijavama, razvidno je da je ukupan broj prijava u promatranom razdoblju koje se odnose na pristupačnost građevina izuzetno malen, odnosno inspekciji se ne obraćaju građani s invaliditetom, rijetko i udruge. Razlog tome je što se nove zgrade i građevine projektiraju i grade uglavnom u skladu s propisanim zahtjevima, a građevinska inspekcija nije nadležna nadzirati i poduzimati mjere u slučajevima koji su OSI problem: pristupima postojećim javnim zgradama u kulturno zaštićenim gradskim cjelinama (pošte, banke i si.) te u svezi problema s arhitektonskim barijerama na javno-prometnim površinama, koje su nadležne rješavati i nadzirati jedinice lokalne samouprave.

4. U svezi pristupačnosti novih i rekonstrukcije postojećih građevina, u istom razdoblju izvršeno je 5 intervencija građevinske inspekcije jer nisu bili osigurani elementi pristupačnosti za neovisno življenje OSI. Razlog tako malom broju postupanja građevinske inspekcije jest činjenica da se veliki dio

građevinskih zahvata zbog elemenata za neovisno življenje može izvoditi bez građevinske dozvole i glavnog projekta, što znači da su za nadzor nadležni komunalni redari. Pristupačnost građevina OSI regulirana je Zakonom o gradnji i Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina OSI i smanjenom pokretljivosti, kojima su definirane obveze u svezi s gradnjom novih građevina, kao i obveze u svezi prilagodbe postojećih građevina tijekom njihove rekonstrukcije. U svrhu poboljšanja stanja u području pristupačnosti građevina, Pravilnikom o jednostavnim građevinama i radovima („Narodne novine“, br. 112/17, 34/18, 36/19 i 98/19) omogućeno je izvođenje određenih građevinskih radova bez građevinske dozvole, kao što je građenje dizala uz postojeće građevine, izvođenje pristupačnih rampi i stuba te zahvati na javnim površinama kao što su pristupačne plaže i trgovi, sanitarni čvorovi na plažama i slični elementi neovisnog življenja koji bitno doprinose pristupačnosti građevinama OSI. Podatke o tim zahvatima imaju jedinice lokalne samouprave, koje putem komunalnih redara nadziru izvođenje tih radova, osim građenja dizala za koje je nadležna građevinska inspekcija…

U nastavku se nalaze Tablice 12. sa zatraženim podatcima o nadzorima iz nadležnosti građevinske inspekcije u svezi pristupačnosti novih građevina javne i poslovne namjene i veće rekonstrukcije postojećih građevina, za koje zahvate je potrebno ishoditi građevinsku dozvolu. Podatci nisu razvrstani na 20 područnih jedinica, jer je građevinska inspekcija od 2019. godine ustrojena u pet Područnih ureda Državnog inspektorata: u Zagrebu, Splitu, Osijeku, Rijeci i Varaždinu, te su podatci za promatrano razdoblje razvrstani sukladno novom ustrojstvu.“

DRŽAVNI INSPEKTORAT – GRAĐEVINSKA INSPEKCIJA					
UKUPNO SVI PODRUČNI UREDI				Ukupno 92 INSPEKTORA	
Godina	Broj nadzora pristupačnosti građevinama javne i poslovne namjene (potrebna građevinska dozvola/glavni projekt)	Broj izrečenih kazni za nepoštivanje odredbi o prilagodbi građevina	Broj prijava na nepristupačnost sukladno Pravilniku-nadležnost građevinske inspekcije	Broj prijavitelja koji su i sami osobe s invaliditetom ili udruge	Broj intervencija na novim/postojećim zgradama
2017.	16	2	0	0	1
2018.	17	0	2	1	2
2019.	21	3	6	4	2
ukupno	54	5	8	5	5

PODRUČNI URED U ZAGREBU (za Zagreb, Karlovac, Sisak i Bjelovar)				24 INSPEKTORA	
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017.	3	0	0	0	0
2018.	3	0	0	0	0
2019.	4	1	1	1	0
ukupno	10	1	1	1	0

PODRUČNI URED U SPLITU (za Split, Dubrovnik, Šibenik i Zadar)				23 INSPEKTORA	
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017.	2	1	0	0	0
2018.	2	0	1	0	0
2019.	5	0	4	2	2
ukupno	9	1	5	2	2

PODRUČNA JEDINICA U RIJECI (za Rijeku, Pazin i Gospić)				17 INSPEKTORA	
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017.	4	0	0	0	0
2018.	0	0	1	0	0
2019.	4	2	1	1	0
ukupno	8	2	2	1	0

PODRUČNA JEDINICA U VARAŽDINU (za Varaždin, Čakovec, Krapinu i Koprivnicu)				10 INSPEKTORA	
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017.	2	0	0	0	0
2018.	5	0	0	0	0
2019.	3	0	0	0	0
ukupno	10	0	0	0	0

PODRUČNA JEDINICA U OSIJEKU (za Osijek, Vukovar, Požegu, Viroviticu i Slavonski Brod)				18 INSPEKTORA	
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017.	5	1	0	0	1
2018.	7	0	0	0	2
2019.	5	0	0	0	0
ukupno	17	1	0	0	3

Projekt rješavanja pristupačnosti objekata za osobe s invaliditetom – rezultati Ministarstva hrvatskih branitelja za 2019. godinu

Projekt MHB-a vezano uz pristupačnost smatramo jednim od najvažnijih načina osiguravanja pristupačnosti u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.
Prateći rezultate kao i učinjeno na lokalnoj razini vidljivo je da navedeni projekt pridonosi značajnim promjenama za osobe s tjelesnim invaliditetom. Sukladno objavljenim rezultatima Javnog poziva za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI sredstvima Državnog proračuna RH u 2019. godini na području RH prema prikazanim podacima u Tablici 13., odobrena su sredstva u iznosu od 3.140.000,00 kn kojima su financirani postupci prilagodbi građevina u 25 JLP(R)S.

PROJEKT RJEŠAVANJA PRISTUPAČNOSTI OBJEKTIMA OSOBA S INVALIDITETOM				
Rb.	**Podnositelj zahtjeva**	**Objekt**	**Prilagodba**	**ODOBRENI IZNOS**
1.	**Karlovačka županija**	Opća bolnica Karlovac, zgrada Švarča I	Izmjena opreme u postojećem oknu dizala za OSI	100.000,00 kn
2.	**Sisačko-moslavačka županija**	Dom za psihički bolesne odrasle osobe Petrinja	Izgradnja dizala	190.000,00 kn
		Zgrada koju koriste Područna jedinica MHB i udruge iz Domovinskog rata	Izgradnja kose podizne platforme, rekonstrukcija ulaza u zgradu i rekonstrukcija sanitarnog čvora	100.000,00 kn
3.	**Grad Sisak**	Osnovna škola „Ivana Kukuljevića“ Sisak	Ugradnja dizala	190.000,00 kn
4.	**Zagrebačka županija**	Poslovna zgrada javne namjene u Ivanić-Gradu	Ugradnja dizala	190.000,00 kn
5.	**Grad Slavonski Brod**	Osnovna škola „Hugo Badalić“ – matična škola	Izgradnja pristupne rampe na ulazu i ugradnja koso podizne sklopive platforme u predprostoru ulaza	70.000,00 kn
6.	**Grad Pakrac**	Zgrada gradske uprave	Izgradnja dizala	190.000,00 kn
7.	**Grad Split**	Osnovna škola „Lučac“	Izgradnja dvije pristupne rampe	100.000,00 kn
		HNK Split	Prilagodba sanitarnog čvora OSI u prizemlju	50.000,00 kn
8.	**Grad Popovača**	Društvena zgrada	Izgradnja prilazne rampe	50.000,00 kn
9.	**Grad Požega**	Društvena zgrada	Izgradnja vanjske pristupne rampe	50.000,00 kn
		Sportska dvorana „Tomislav Pirc“	Prilagodba sanitarnog čvora OSI	45.000,00 kn
10.	**Splitsko-dalmatinska županija**	KBC Split, lokacija Firule, Klinika za plućne bolesti	Ugradnja novog dizala	100.000,00 kn
11.	**Općina Primorski Dolac**	Zgrada općinske uprave	Ugradnja rampe i postavljanje stubišne platforme	50.000,00 kn
12.	**Grad Šibenik**	Športski centar Bazeni Crnica	Nabava prijenosnog lifta za OSI	25.000,00 kn
13.	**Grad Bjelovar**	Školsko-sportska dvorana	Prilagodba prostora sanitarija i svlačionica OSI	100.000,00 kn

14.	**Općina Velika Pisanica**	Društveni dom Babinac	Izgradnja pristupne rampe na ulazu	25.000,00 kn
15.	**Bjelovarsko-bilogorska županija**	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju „Daruvarske toplice“ Lječilišni hotel „Termal“, objekt „Terapija“	Ugradnja dizala	190.000,00 kn
16.	**Općina Hercegovac**	Zgrada općinske uprave	Izgradnja pristupne rampe na ulazu	50.000,00 kn
17.	**Grad Biograd na Moru**	Pučko otvoreno učilište Biograd na Moru	Ugradnja dizala	190.000,00 kn
18.	**Grad Ivanec**	Stambeno-poslovna građevina	Uređenje rampe i pješačkih površina	35.000,00 kn
19.	**Općina Križ**	Društveni dom	Prilagodba sanitarnog čvora OSI	80.000,00 kn
20.	**Grad Sveti Ivan Zelina**	Zgrada gradske uprave	Ugradnja vertikalno podizne platforme	190.000,00 kn
21.	**Koprivničko-križevačka županija**	Osnovna škola „Prof. Blaž Mađer“	Ugradnja koso podizne platforme u unutarnje stubište	100.000,00 kn
		Osnovna škola „Mihovil Pavlek Miškina“ Đelekovec	Ugradnja koso podizne platforme na stubištu	100.000,00 kn
22.	**Grad Zabok**	Zgrada javne i poslovne namjene	Ugradnja dizala	190.000,00 kn
23.	**Grad Đurđevac**	Poslovni centar	Ugradnja dizala	190.000,00 kn
24.	**Općina Tribunj**	Javna plaža Zamalin	Uređenje rampe za pristup moru OSI	100.000,00 kn
25.	**Grad Belišće**	Zgrada bazena	Rekonstrukcija zgrade bazena radi osiguravanja pristupačnosti (izgradnja 2 rampe, izmjena svih vrata i otvora – uređenje prostora komunikacije, rekonstrukcija prostora sanitarija, uređenje nove garderobe i WC-a za OSI)	100.000,00 kn

Tablica 13. Pregled projekata financiranih sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske slijedom Javnog poziva za Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom u 2019. godini

Mišljenje Pravobraniteljice i preporuke:

Uspoređujući podatke s prethodnim godinama, vidljivo je da je od 2016., kada je bilo odobreno 1.326.561,50 kn; 2017. – 1.460.000,00 kn te 2018. – 1.863.225,37 kn, došlo do značajnih pomaka kako u odobravanju prilagodbi tako i u osiguravanju sredstava koja su gotovo za 70% veća.

Navedeno doprinosi većoj uključenosti OSI, od područja obrazovanja do područja života u zajednici općenito. Pozdravljamo osiguravanje i odobravanje dodatnih sredstava od strane MHB.

Također pozdravljamo promišljanja jedinica lokalnih i područnih samouprava koje su prepoznale potrebu i osnovni preduvjet za OSI kako bi bili ravnopravni građani i mogli imati jednaki pristup dobrima i uslugama.

21.2. INFORMACIJSKA I KOMUNIKACIJSKA PRISTUPAČNOST

Vrlo često se zaboravlja kako se pojam pristupačnosti ne odnosi samo na fizičku (ranije opisanu) pristupačnost, nego i na informacijsku i komunikacijsku pristupačnost. Informacije namijenjene općoj javnosti trebaju biti pristupačne i OSI na njima dostupnim formatima, koristeći pritom tehnologije prikladne za različite oblike invaliditeta. To posebice može doći do izražaja tijekom mogućih kriznih situacija i situacija životne ugroze kada upućivane informacije moraju biti svima dostavljene. I informacije koje se pružaju putem interneta moraju biti u oblicima koji su dostupni i iskoristivi za OSI, a OSI imaju pravo na korištenje sredstava, načina i oblika komunikacije po svom izboru u službenim interakcijama. Za ostvarivanje informacijske i komunikacijske pristupačnosti važni su načini prenošenja informacija, kao što su npr.:
- korištenje Brailleovog pisma za slijepe osobe (oznake)
- korištenje hrvatskog znakovnog jezika u komunikaciji s gluhim osobama
- korištenje raznih oblika komunikacije koje koriste gluhoslijepe osobe (taktilni znakovni jezik, pisanje na dlanu i sl.) uz pomoć educiranih prevoditelja i intervenora
- korištenje tekstova jednostavnih za čitanje i razumijevanje za osobe s intelektualnim teškoćama (jednostavan jezik, pojašnjavanje kompliciranih pojmova, korištenje grafičkih elemenata umjesto teksta i sl.)
- pristupačnost mrežnih stranica (omogućiti da se sve radnje mogu provesti putem tipkovnice, osigurati mogućnost mijenjanja boje, veličine, fonta i kontrasta teksta, tekstualni opis slika [za slijepe osobe], osigurati alternativu za zvučne zapise i sl.).

Svi navedeni načini predstavljaju minimalne elemente pristupačnosti, a ujedno i zakonsku obvezu korisnika javnih građevina, dok pri tome razumna prilagodba i univerzalni dizajn predstavljaju povećanje potencijala pristupačnosti za OSI.

21.3. DIGITALNA PRISTUPAČNOST

Osobe s oštećenjem vida godinama su isticale kako je većina mrežnih stranica nepristupačna slijepim osobama – korisnicima Interneta, a da je korištenje Brailleovog pisma u svakodnevnim životnim situacijama nedovoljno. S ciljem osiguranja pristupa sadržajima i uslugama javnog sektora svim građanima pod istim uvjetima, EU je donijela Direktivu (EU) 2016/2102 o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora. Zbog toga je i u RH pokrenut proces izrade i donošenja Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora koji je objavljen u „Narodnim novinama“ (br. 17/19), a koji je stupio na snagu 23. rujna 2019. godine. Navedeni Zakon (često se naziva Zakon o pristupačnosti) prema odredbama Direktive, propisuje nužnost uporabe svjetskih standarda prilikom izrade mrežnih stranica, njihovog izgleda, načina navigacije kroz sadržaj, pretraživanje i strukturu. Za OSI to znači da će primjena standarda osigurati izgled i funkcije mrežnih stranica koje će biti prilagođene OSI i/ili smanjenim sposobnostima na način da su zadovoljena načela: mogućnost opažanja – korisnici moraju moći vidjeti podatke koji se prikazuju (ne mogu biti nevidljivi svim njihovim osjetilima), operativnost – korisnici moraju moći upravljati sučeljem (sučelje ne može zahtijevati interakciju koju korisnik ne može izvršiti), razumljivost – korisnici moraju moći razumjeti informacije, kao i rad korisničkog sučelja (sadržaj ili operacija ne smiju biti izvan njihova razumijevanja) i stabilnost – korisnici moraju moći pristupiti sadržaju uz sav razvoj tehnologije (bez obzira na razvoj tehnologija, sadržaj bi trebao ostati jednako dostupan).

Krajnji rok primjene je 23. rujna 2020. godine za mrežne stranice objavljene prije 23. rujna 2020. godine. Zakon se počinje primjenjivati odmah za mrežne stranice izrađene poslije 23. rujna 2018. godine. Od 23. rujna 2021. godine Zakon se počinje primjenjivati na programska rješenja za pokretne uređaje. Ovim Zakonom su predviđene kazne za digitalnu nepristupačnost od 2.000,00 do 50.000,00 kn za odgovorno tijelo, te od 500,00 do 5.000,00 kn za odgovornu osobu. Nadzor nad provedbom

ovog Zakona, odnosno praćenje usklađenosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora sa zahtjevima pristupačnosti u nadležnosti je Povjerenika za informiranje. Povjerenik za informiranje prikupljene podatke dostavlja Središnjem državnom uredu za razvoj digitalnog društva koji svake tri godine podnosi EK izvješće o rezultatima praćenja, uključujući izmjerene podatke, kao i informacije o nadzoru.

S obzirom na to da je Zakon o pristupačnosti stupio na snagu u rujnu 2019. godine, opseg pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija moći će se utvrditi u sljedećim godinama primjene i provedenih provjera usklađenosti.

Organiziranje i sudjelovanje u događanjima

U organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH i Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva, a u suradnji s Uredom povjerenika za informiranje, 22. rujna 2019. godine na Cvjetnom trgu u Zagrebu održan je događaj pokretanja **Kampanje *Za pokret…,* kampanje za promicanje i primjenu Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora**. O važnosti pristupačnosti mrežnih stranica OSI, zahtjevima za ostvarivanjem pristupačnosti osobama s različitim oštećenjima, kao i obvezama država potpisnica sukladno članku 21. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom govorili su dopredsjednica SOIH-a Marica Mirić, predsjednik Hrvatskog saveza slijepih Vojin Perić, predsjednica Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih Jadranka Krstić i predstavnik Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba „Dodir“ Damir Prevarek. Okupljenima su se obratili i saborska zastupnica Ljubica Lukačić, zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, povjerenik za informiranje Zoran Pičuljan i državni tajnik Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva Bernard Gršić.

Dana 10. listopada 2019. godine u Osijeku je u organizaciji Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER) i Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) održan treći **skup na temu *Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu***. Od 2017. godine FER i HAKOM organiziraju ovaj skup s ciljem podizanja svijesti društva o izazovima s kojima se susreću OSI u digitalnom društvu. Po prvi put skup je održan izvan Zagreba, u Osijeku, a na skupu su uz organizatore sudjelovali i predstavnici udruga OSI, operatora, Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva, Grada Osijeka, Povjerenika za informiranje i mnogi drugi. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na skupu je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice, koji je u pozdravnom govoru istaknuo kako su aktivnosti koje provode FER i HAKOM sa svojim partnerima, a koje su usmjerene na razvijanje pristupačnog *web* sjedišta i podizanje svijesti društva o ovom pitanju za svaku pohvalu i uvažavanje, a suradnju i interakciju koju prilikom provođenja tih aktivnosti ostvaruju s udrugama OSI istaknuo je kako primjer dobre prakse koji bi trebali slijediti i ostali koji osmišljavaju i provode projekte koji za cilj imaju poboljšanje položaja OSI u društvu. Predstavnici HAKOM-a i FER-a okupljene su upoznali s rezultatima zajedničkih istraživanja i nastojanja kako internetske stranice učiniti što pristupačnijima OSI te su predstavili aktivnosti koje su se provodile nastavno na zaključke usvojene na prva dva skupa na ovu temu. Podsjetili su da će rezultat navedenih aktivnosti, osim pristupačnog *web* sjedišta, biti i oblikovanje *Metodologije za razvoj pristupačnog web sjedišta*, s naglaskom na nužnost suradnje s krajnjim korisnicima. Navedena Metodologija bit će u obliku brošure javno dostupna svima, posebno onima koji prema Zakonu o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora moraju prilagoditi svoje mrežne stranice i dokumente na njima. Tijekom rasprave koja je uslijedila nakon izlaganja, predstavnici udruga OSI iznijeli su svoja iskustva vezano za prepreke i izazove s kojima se susreću prilikom pristupanja digitalnim sadržajima. Izneseni su i brojni prijedlozi kako te prepreke ukloniti i osigurati komunikacijsku i informacijsku pristupačnost OSI. Osim digitalne pristupačnosti, tema rasprave bila je i fizička pristupačnost poslovnih prostora operatora, ukazivanje na prepreke koje i dalje postoje, kao i isticanje dobrih primjera iz prakse kojima je uz suvremenu tehnologiju i vodeći se načelom univerzalnog dizajna osigurana pristupačnost. Zaključci skupa poslužit će kao temelj i smjernice za provođenje daljnjih aktivnosti, jačanje suradnje svih dionika i posebno intenziviranje aktivnosti usmjerenih na podizanje svijesti društva o ovoj temi.

Na inicijativu Pravobraniteljice u Splitu je 29. studenoga 2019. godine u prostorima gradske uprave Grada Splita održan **sastanak zamjenika pravobraniteljice i savjetnice pravobraniteljice iz PU Split s gradonačelnikom Grada Splita i njegovim suradnicima, predsjednicom Turističke zajednice grada Splita, direktoricom Županijske gospodarske komore Split i predstavnicom Ureda državne uprave Službe za gospodarstvo**. Naglasci sastanka bili su usmjereni na teme vezane za fizičku i arhitektonsku pristupačnost grada, osobito u vidu ostvarivanju nesmetanog pristupa ugostiteljskim i trgovačkim objektima u području užega gradskog središta. Na sastanku je, među ostalim, dogovorena suradnja Područnog ureda Split sa Županijskom gospodarskom komorom Split u svrhu organizacije radionice za ugostitelje i trgovce u gradu Splitu radi osvještavanja važnosti osiguranja pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata, ukazivanja na normativni okvir i obavezu osiguranja pristupačnosti uz prezentaciju praktičnih rješenja za savladavanje visinskih prepreka na ulasku u objekte.

U organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije zbog ispunjavanja obveza iz Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2017. – 2019. i jačanje kapaciteta koordinatora za nediskriminaciju, 4. prosinca 2019. godine u Zagrebu je održana **radionica o pristupačnost za OSI i osobe smanjene pokretljivosti s primjerima iz prakse**. Sudionici (njih 35) upoznali su se s različitim oblicima pristupačnosti OSI i neizravnom diskriminacijom do koje dolazi prilikom prijava natječajne dokumentacije za dodjelu bespovratnih sredstava, odabira projekata i provedbe projekata sufinanciranih iz EU fondova. Sudionici su bili koordinatori i zamjenici koordinatora za nediskriminaciju u okviru operativnih programa *Konkurentnost i kohezija* i *Učinkoviti ljudski potencijali*, službenici u tijelima koji sudjeluju u izradi poziva za dodjele bespovratnih sredstava, evaluaciji projekata i praćenju provedbe projekata te predstavnici gradova koji sudjeluju u sustavu upravljanja i provedbe projekata u okviru operativnih programa *Konkurentnost i kohezija* i *Učinkoviti ljudski potencijali*. Zamjenik pravobraniteljice izlagao je na temu o osiguravanju pristupačnosti OSI – iskustva POSI s predstavljanjem praktičnih načina za osiguravanje fizičke, informacijske (digitalne) i komunikacijske pristupačnosti te o primjerima dobre i loše prakse u osiguravanju pristupačnosti.

U prostorijama Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT-a) u zagrebačkoj Sloboštini 20. prosinca 2019. godine organizirana je medijska **konferencija *Pristupačnost je preduvjet za uključivanje OSI***. Konferencija je bila završna aktivnost obilježavanja i proslave 20. godišnjice rada HUPT-a. Istaknuto je kako je u RH, iako imamo zakonodavni okvir za pristupačnost, nedostatna ili loše izvedena pristupačnost još uvijek jedna od osnovnih prepreka za uključivanje osoba koje se kreću u invalidskim kolicima u svakodnevne aktivnosti. Članovi HUPT-a su osobe s paraplegijom ili tetraplegijom i gotovo njih 99,5 % kreće se pomoću invalidskih kolica. Tijekom konferencije razgovaralo se o pristupačnosti javnih institucija i ustanova, problematici osiguravanja pristupačnosti građevina koje su zaštićena kulturna dobra, potrebi ažuriranja važećeg Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, kao i drugim temama važnim za osobe koje se najvećim dijelom kreću u invalidskim kolicima. Zamjenik pravobraniteljice istaknuo je kako je fizička pristupačnost svima važna upravo zbog ostvarivanja prava i ravnopravnog pristupa dobrima i uslugama, ali i ostvarivanja svih sadržaja svakodnevnog života. Brojne institucije još nisu pristupačne te trebamo kao društvo ulagati dodatne napore za implementaciju načela univerzalnog dizajna, što će svim građanima olakšati pristup, kretanje i korištenje svih javnih i drugih sadržaja.

21.2. MOBILNOST

Mnoge osobe s invaliditetom, kao i djeca s teškoćama u razvoju žive u sredinama, često ruralnim i nedostupnim, što im otežava mogućnost uključivanja u život zajednice. Kao i proteklih godina najčešće pritužbe i upiti su se odnosili na osiguravanje pristupačnog prijevoza i to cestovni, pomorski i željeznički prijevoz.

21.2.1. CESTOVNI PRIJEVOZ

U cestovnom prijevozu tijekom 2019. godine OSI su se najčešće susretale s problemima vezanim za prilagođeni prijevoz, bilo javni prijevoz ili prijevoz koji se obavlja prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom putem udruga, nedovoljnim brojem parkirališnih mjesta označenih za vozila OSI te nepropisnim parkiranjem. Kod obavljanja prijevoza u prilagođenim vozilima udruga i dalje je prisutan i svake godine sve izraženiji problem starosti postojećeg voznog parka. Javni prijevoz većinom i dalje nije pristupačan pa se mnoge OSI susreću s nedostatkom usluge prijevoza u svojim sredinama, što je posebno izraženo u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama te na otocima. Vezano za gradski javni prijevoz, pojedini gradovi su tijekom 2019. godine realizirali obnovu javnog prijevoza u svojim sredinama nabavkom novih autobusa, pri čemu su prema dostupnim informacijama pri nabavi uzimani u obzir kriteriji pristupačnosti novih prijevoznih jedinica za prijevoz OSI.
U svezi cestovnoga prijevoza specifičan problem imaju OSI lošijeg imovinskog stanja koji ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom (u daljnjem tekstu: cestarina). U tom slučaju oni i dalje ne mogu ostvariti oslobađanje od plaćanja cestarine (jer pravo prati automobil, a ne nositelja prava). Zbog najavljenih promjena u načinu opće naplate cestarina, nadležna će tijela trebati imati u vidu i promišljati o načinu budućeg ostvarivanja ovog prava za OSI.

Nepropisno parkiranje na parkirališna mjesta označena za vozila OSI te na zlouporabu znaka pristupačnosti
Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je nastavila zaprimati velik broj pritužbi koje su se odnosile na nepropisno parkiranje na parkirališnim mjestima označenim za vozila OSI te na zlouporabu znaka pristupačnosti. Naime, kao i prijašnjih godina, Pravobraniteljici su se obraćale OSI i predstavnici OSI iz svih krajeva RH pritužujući se na nesavjesne vozače koji učestalo nepropisno parkiraju na mjestima označenim za vozila OSI, a da nemaju to pravo (znak pristupačnosti). Također, velik broj pritužbi odnosio se i na osobe koje (zlo)upotrebljavaju tuđe znakove pristupačnosti (najčešće članovi obitelji i prijatelji) i parkiraju vozila na označenim mjestima iako se OSI na čije ime znak glasi ne prevozi tom prilikom.

S obzirom na učestalost ove vrste prekršaja, kao i probleme i poteškoće koje takvo ponašanje uzrokuje OSI, **Pravobraniteljica je svim gradovima i policijskim upravama uputila preporuku** kojom je, među ostalim, ukazala i na sljedeće:

„…Svjesni smo činjenice da je parkiranje na označenim mjestima za OSI problematika s kojom se suočavaju sve urbane sredine u RH, međutim upravo buđenjem svijesti i pozitivnim primjerima možemo potaknuti javnost na poštivanje propisa vezanih za pristupačnost. Primjere velikih i važnih kampanja i akcija protiv nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za OSI imali smo u Osijeku, Puli, Zagrebu i Splitu. S obzirom na to da je u mnogim gradovima parkiranje na mjestima rezerviranim za automobile OSI besplatno, mnogi zloupotrebljavaju tu mogućnost te koriste ista. Mjesto označeno za
parkiranje automobila OSI nije povlastica besplatnog parkiranja, kakvog su mnogi mišljenja, već olakšica koja omogućava osobi koja se kreće uz pomoć kolica mobilnost i integraciju u društvo. Osoba koja se kreće uz pomoć kolica nema mogućnost korištenja javnog gradskog prijevoza te je prisiljena koristiti automobil….“

U nastavku preporuke Pravobraniteljica je opširnije opisala primjere dobre prakse i akcije koje su u preventivnom, ali i u represivnom smislu provele udruge, gradovi i pojedine policijske uprave te je zaključno **preporučila sljedeće**:

„…Upravo ovi primjeri pokazuju da zajedničkim djelovanjem institucija, jedinica lokalne samouprave i udruga civilnog društva možemo ukazati na ovu problematiku, mijenjati stav našeg društva vezanog uz isto, dok i samom najavom akcija i kampanja u medijima preveniramo takve prekršaje i

smanjujemo njihov broj. S obzirom na gore navedeno ***preporučujemo gradovima*** *da u svojoj sredini provedu akciju u suradnji s udrugama OSI koja će za cilj imati podizanje svijesti i sprječavanje nepropisnog parkiranja na mjestima označenima za OSI."*

Osim podizanja svijesti građana radi poticanja poštivanja propisa vezanih za pristupačnost i prevenciju zlouporabe korištenja znaka pristupačnosti, Pravobraniteljica je uputila preporuku MUP-u u kojoj je navedeno sljedeće:
„Krivotvorenjem znaka pristupačnosti, osim što predstavlja povredu prava OSI i to prava na mobilnost kao osnovnog preduvjeta za uključivanje OSI u život zajednice, ostvaruje se obilježje kaznenog djela Krivotvorenja isprave iz čl. 278. st. 1. Kaznenog zakona kojim je propisano: „Tko izradi lažnu ispravu ili preinači pravu s ciljem da se takva isprava uporabi kao prava ili tko takvu ispravu nabavi radi uporabe ili je uporabi kao pravu, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine." … S obzirom na navedeno, a u svrhu specijalne i generalne prevencije nezakonite prakse zloporabe i krivotvorenja znaka pristupačnosti… predlažemo da: izdate preporuku nadležnim Policijskim upravama za provođenjem redovite kontrole korištenja znaka pristupačnosti; da izdate uputu policijskim službenicima da prilikom obavljanja poslova nadzora korištenja znaka pristupačnosti u slučaju utvrđenja prekršaja iz čl. 40. st. 7. Zakona o sigurnosti prometa na cestama izreknu propisanu novčanu kaznu odnosno podnesu optužni prijedlog zbog počinjenog prekršaja; da izdate uputu policijskim službenicima da prilikom obavljanja poslova nadzora korištenja znaka pristupačnosti u slučaju utvrđenja osnovane sumnje da je izrađen lažni znak pristupačnosti, preinačen pravi znak pristupačnosti, nabavljen ili uporabljen lažni ili preinačeni znak pristupačnosti, nadležnom državnom odvjetništvu podnesu kaznenu prijavu protiv počinitelja zbog počinjenja kaznenog djela iz čl. 278. Kaznenog zakona…".

Iz dobivenog odgovora izdvajamo:
„…Ravnateljstvo policije, Uprava policije je, kao i prethodnih godina, Planom preventivnog i represivnog postupanja policije u cestovnom prometu za 2019. godinu, svim policijskim upravama naložila suradnju s predstavnicima udruga i domova umirovljenika, umirovljenicima i udrugama OSI i nadležnim subjektima koji skrbe za OSI, u cilju detektiranja i rješavanja problema vezanih za njihovo kretanje i olakšavanje sudjelovanja u prometu… Nadalje, pozornost je bila usmjerena i na nadzor parkirališnih mjesta rezerviranih za vozila OSI, ali i utvrđivanje svih lokacija, kao i prometnih rješenja i prometne signalizacije koja nisu prilagođena sigurnom i nesmetanom kretanju OSI te su se kod nadležnih tijela poduzimale odgovarajuće mjere u cilju njihovog otklanjanja korištenja parkirnih mjesta za OSI i zlouporabu istih, kao i moguću zlouporabu znaka pristupačnosti. Akcija je provedena dana 3. prosinca 2019. godine, na Međunarodni dan osoba s invaliditetom, kojom prilikom su sve policijske uprave, zajedno s djelatnicima jedinica lokalne samouprave – prometnim redarstvom, nadzirale korištenja parkirnih mjesta za invalide i zlouporabu istih. Tom prilikom je utvrđeno 536 prekršaja iz članka 82. stavak 1. točka 13. kažnjivo po članku 82. stavak 3. ZSPC-a (zaustavljanje ili parkiranje na mjestu rezerviranom za parkiranje vozila OSI) te 10 prekršaja iz članka 40. stavak 2. kažnjivo po članku 40. stavak 6. ZSPC-a (fizička osoba koja svoj znak pristupačnosti ustupi drugoj osobi na korištenje ili koja ga koristi suprotno odredbi stavka 2. ovoga članka)."

Gradovi, a posebno policijske uprave u svojim izvješćima o aktivnostima provedenim po zaprimljenoj preporuci Pravobraniteljice iskazali su razumijevanje za ovu problematiku te ističemo da su gotovo sve policijske uprave tijekom 2019. godine **intenzivno provodile preporučene akcije**. Za pohvalu je činjenica da su gotovo sve policijske uprave uvažile preporuku Pravobraniteljice i intenzivirale provođenje predloženih mjera te uspostavile suradnju s organizacijama civilnog društva s ciljem suzbijanja ove vrste prekršaja.

Pravobraniteljica je **preporuku** u vezi s krivotvorenjem znaka pristupačnosti poslala i **Državnom odvjetništvu RH** navodeći sljedeće:
„… predlažemo Državnom odvjetništvu RH da izda opću uputu općinskim državnim odvjetnicima da u slučaju utvrđenja osnovane sumnje na krivotvorenje znaka pristupačnosti poduzimaju radnje

kaznenog progona protiv počinitelja zbog počinjenja kaznenog djela krivotvorenja isprave iz čl. 278. st. 3. u vezi sa st. 1. Kaznenog zakona."

Iz dobivenog odgovora izdvajamo:
„…navodimo da istu podržavamo, budući da je utemeljena na upućenim Vam brojnim pritužbama OSI i njihovih udruga te je nedvojbeno u funkciji zaštite zakonom propisanih prava OSI, s time da i opisani modaliteti protupravnih ponašanja imaju zakonska obilježja bića kaznenog djela… Stoga je Državno odvjetništvo RH sa sadržajem Vašeg podneska upoznalo sva županijska i općinska državna odvjetništva…"

Nedovoljan broj označenih parkirališnih mjesta rezerviranih za vozila u kojima su OSI i mjesta pod naplatom

Pravobraniteljici su se obratile osobe s tjelesnim oštećenjem koje se kreću uz pomoć ortopedskih i drugih pomagala te osobe smanjene pokretljivosti pritužbom na **nedovoljan broj označenih parkirališnih mjesta rezerviranih za vozila u kojima su OSI kao i mjesta pod naplatom.** S obzirom na pritužbe, Pravobraniteljica je uputila preporuku svim gradovima i općinama u četirima dalmatinskim županijama: Zadarskoj, Šibensko-kninskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj, u kojoj je ukazala na sljedeće:
*„…Korištenje parkirališnih mjesta za OSI jedna je od pretpostavki mobilnosti i pristupačnosti, koje se RH obvezala osigurati potpisivanjem i ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Budući da su mobilnost i pristupačnost osnovni preduvjeti uključivanja OSI i izjednačavanja mogućnosti OSI, stav Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom jest da parkirališno mjesto označeno za OSI, za vozilo koje ima istaknut valjani znak pristupačnosti i kada se njime prevozi OSI, mora biti oslobođeno od svake naplate… **preporučujemo**:*

- *da označena parkirališna mjesta za OSI koja su pod naplatom oslobodite plaćanja;*
- *da se prilikom ugovaranja i produljenja ugovornih obveza s koncesionarima odredi obavezno označavanje određenog postotka (minimalno 5%) od ukupnog broja parkirališnih mjesta, sukladno zakonskim odredbama, a da isto bude oslobođeno od naplate…"*

Zaprimljeno je 27 odgovora jedinica lokalne i regionalne samouprave, od kojih ističemo sljedeće:
„…Ovim putem vas obavještavamo da su sva parkirališna mjesta za OSI oslobođena plaćanja parkinga, da su isti označeni horizontalnom i vertikalnom signalizacijom te da prometni radar temeljem čl. 5. st. 4. Zakona o sigurnosti prometa na cestama vodi računa da se ne uzurpiraju mjesta koja su namijenjena za parkiranje OSI…"
„…moramo vas obavijestiti da općina trenutno nema javna parkirališta na kojima naplaćuje parking. No s obzirom da ista planiramo za sljedeću godinu, sve Vaše preporuke ćemo primijeniti sukladno zakonskim propisima…"
„…u naselju Slano postoji samo jedno javno parkiralište sa cca 60-ak parkirnih mjesta. Na istom su, za sada, označena dva mjesta za OSI…"
„…od ukupnog broja osigurali smo 5% parkirnih mjesta za OSI te ih označili vertikalno i horizontalno…"
„…ukupan broj parkirališnih mjesta svih pet parkirališta iznosi 120. Od ukupnog broja parkirališnih mjesta osigurana su 3 parkirališna mjesta za OSI…"

Kao jedan od primjera dobre prakse ističemo i radni sastanak održan u Osijeku 6. ožujka 2019. godine na kojem su uz predstavnike Policijske uprave osječko-baranjske (u daljnjem tekstu: PU OBŽ) sudjelovali predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnici udruga s područja grada Osijeka i predstavnici Ureda državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji (u daljnjem tekstu: UDUOBŽ). PU OBŽ je nakon zaprimljene preporuke Pravobraniteljice inicirala održavanje sastanka s ciljem utvrđivanja poteškoća s kojima se susreću OSI vezano za ovu temu i donošenja zaključaka o konkretnim mjerama i aktivnostima koje će se poduzimati.

Na sastanku je usvojen sljedeći zaključak:
Policijski službenici na području PU OBŽ, u organiziranim i putem medija najavljenim akcijama pojačano će djelovati na sankcioniranju prekršaja nepropisanog zaustavljanja i parkiranja vozila na mjestima rezerviranim za parkiranje vozila OSI. Akcije će provoditi policijski službenici u civilu, barem jednom mjesečno, s naglaskom na lokacije predložene tijekom sastanka (centar grada, KBC Osijek, HZMO i sl.). Poseban naglasak bit će na kontroli zlouporabe znaka pristupačnosti. Policijski službenici Odjela prevencije, Službe za sigurnost cestovnog prometa i Policijskih postaja s područja PU OBŽ nastavit će s provedbom preventivnog projekta *„Sigurnost u cestovnom prometu“* u sklopu kojega provode preventivno-edukativne aktivnosti među mladim vozačima i kandidatima za vozače te će posebnu pažnju posvetiti prometnoj kulturi i upoznavanju mladih vozača s važnosti poštivanja znaka pristupačnosti. Predstavnici udruga upoznat će svoje članove s pravilnim načinom korištenja znaka pristupačnosti i upozoriti ih na posljedice zlouporabe istog. Svi sudionici sastanka promovirat će korištenje aplikacije za mobilne telefone, odnosno sustava *„e-Policija“* putem kojega se policiji mogu prijavljivati ove vrste prekršaja, uz dostavu fotografije ili videosnimke vozila uočenog u činjenju prekršaja. Službenici UDUOBŽ prilikom izdavanja znaka pristupačnosti i dalje će posebno naglašavati na koji način se znak koristi, kako ne bi dolazilo do zlouporabe znaka zbog neupućenosti i neznanja vlasnika znaka. Predstavnici udruga nastavit će s osmišljavanjem i provođenjem preventivnih akcija koje će za cilj imati podizanje svijesti i sprječavanje nepropisnog parkiranja na mjestima označenima za OSI. Predloženo je da djelatnici koncesionara također obrate pažnju na ovu vrstu prekršaja i prijavljuju ih putem aplikacije policiji. Na taj način bi se dijelom nadoknadio problem nedostatka policijskih službenika za obavljanje svakodnevne kontrole. Sudionici sastanka usuglasili su se da će sve navedene aktivnosti provoditi zajedničkom suradnjom i pružajući podršku jedni drugima.

Također, sudionici sastanka iznijeli su prijedloge za izmjene postojećih propisa i zakonodavnog okvira kojim je uređeno pravo na znak pristupačnosti, a posebno ističemo prijedloge predstavnika udruga koji smatraju da je nužno propisati kao obvezu vraćanje/odjavu znaka pristupačnosti nakon smrti nositelja, predlažu strože sankcije za prekršitelje, predlažu da se prilikom obuke i školovanja vozača u autoškolama posveti puno više pažnje pravilima vezano za označena parkirališna mjesta rezervirana za vozila OSI i općenito prometnu kulturu, a mišljenja su i da bi se za označavanje parkirališnih mjesta trebale koristiti plava i bijela boja umjesto sada uobičajenih crvene i žute.

Pametni parking
Jedan od primjera dobre prakse u pojedinim gradovima u RH (Varaždin, Split i Dubrovnik) i brojnim europskim državama je uvođenje tzv. pametnog parkinga kao načina rješavanja problema nedostatka parkirnih mjesta, smanjenja prometnih gužvi te smanjenja potrošnje goriva i emisije štetnih plinova. **Pametni parking** je bežični sustav koji nadzire zauzetost parkirnih mjesta i parkirališta na otvorenom uz pomoć senzora ugrađenih u tlo. Sustav se temelji na tehnologiji magnetskog polja i detektira vozila mjerenjem promjena na zemljinom magnetskom polju koje izazovu statička vozila ili vozila u pokretu. Primjenom informacijsko-komunikacijskih rješenja (ICT rješenja) ta se informacija distribuira do servera, aplikacije, displeja i zaposlenika na parkingu. Bilježi se točno vrijeme svake promjene zauzetosti parkirnog mjesta. Navedene podatke o zauzetosti parkirališnih mjesta vozači mogu dobiti putem aplikacije na svojim pametnim telefonima i sukladno tomu planirati svoju potragu za slobodnim parkirališnim mjestom. Procjene stručnjaka pokazuju da je čak 30 posto prometa u gradovima uzrokovano vozačima koji traže parking, a OSI često ističu da je upravo potraga za parkingom razlog zbog kojega najčešće moraju proći brojne kilometre kroz središta gradova, a često i odustati od obavljanja onoga što su naumili. Na prethodno opisani način pametni parking pomaže gradovima u smanjenju prometnih zastoja i gužvi, a vozačima štedi dragocjeno vrijeme. Također, ovim sustavom omogućeno je (primjer: Split) da se uz pomoć aplikacije dobije uvid u dostupnost parkirališnog mjesta namijenjenog za vozila OSI. Na taj način ne samo da se lako može vidjeti ima li određeno parkiralište mjesta predviđena za vozila OSI, nego i kolika je zauzetost. Također, modifikacijom odnosno nadogradnjom ovaj sustav može postati još primjenjiviji za OSI. Naime, ukoliko znak pristupačnosti bude u budućnosti u sebi sadržavao kôd/čip/senzor iz kojega će se moći

očitati valjanost samog znaka, bilo bi moguće da na parkiralištima koja imaju u uporabi sustav pametnog parkinga bude omogućena jednostavna kontrola nepropisnog parkiranja na mjestima označenim za vozila OSI (senzor bi očitavao ima li parkirano vozilo znak pristupačnosti te je li važeći).

Upravo **uvođenje sustava pametnog parkinga bilo je predmet preporuke Pravobraniteljice** gradovima Slavonije, Baranje i Srijema, kojima je ukazano na učestale pritužbe OSI na problem pronalaska slobodnog parkirališnog mjesta – zbog malog broja takvih mjesta i zauzetosti istih, nepropisnog parkiranja onih koji na to nemaju pravo te zbog zlouporabe znaka pristupačnosti. Pravobraniteljica je, opisujući način na koji sustav funkcionira, gradovima preporučila da razmotre mogućnost uvođenja sustava pametnog parkinga u svojoj sredini, imajući u vidu mogućnosti financiranja iz europskih fondova te potencijal koji postoji u znanju i stručnosti IT tvrtki koje djeluju na području Slavonije, Baranje i Srijema. Istaknuto je kako iskustva digitalno optimiziranih gradova potvrđuju da se uvođenjem novih tehnologija povećava kvaliteta života građana, posebno onih kojima je svakodnevica ionako otežana.

Od zaprimljenih odgovora kojima su gradovi izvijestili o planiranim i provedenim aktivnostima povodom preporuke, ističemo sljedeće:

*„…temeljem Vašeg dopisa… … šaljemo Vam odgovor na tražene podatke i izvješće o poduzetim i planiranim aktivnostima... … U gradu Vukovaru <u>već postoji Pametni parking</u>... Prije svega, ono što je najbitnije naglasiti, je to da se radi o novoj tehnologiji „Internet od things“ (IoT). Radi se o brzorastućoj tehnologiji koja koristi Internet, bežično u našem slučaju, za međusobno povezivanje i interakciju različitih sustava. IoT je budućnost, to je već svima jasno, i ta tehnologija ima ogroman potencijal u povezivanju pametnih uređaja. Sustav pametnog parkinga radi na principu NPBS senzora koji su instalirani u svako pojedinačno parkirno mjesto. Senzor je patentirala tvrtka Mobilisis i 100% je domaći proizvod. Senzor je feromagnetni i očitava promjene u magnetnom polju u neposrednoj blizini postavljanja. Svaka zabilježena promjena u magnetnom polju, aktivira SIM karticu koja se nalazi u senzoru i odašilje podatke u obliku paketa na GSM repetitor koji te pakete, koristeći Internet dostavlja serveru. Server obrađuje dostavljene podatke i prema njima u realnom vremenu daje informaciju na info panel (display, koji je prvi takve vrste u hrvatskoj, odnosno **prikazuje informacije o parkirnim i mjestima za OSI**, posebno naglasiti, niti jedan grad nije postavio displaye za OSI) i na mobilnu aplikaciju koja prikazuje lokacije i stanje regularnih parkirališta i parkirališta za OSI, u realnom vremenu. Kao cilj implementacije pametnog parkinga, važno je navesti da uvelike pomaže korisnicima parkirališta u pronalasku slobodnih parkirnih mjesta, također, optimizira protok vozila kroz prometno najfrekventniji dio grada što za posljedicu donosi smanjenje emisije štetnih plinova vozila. Cijena implementacije kompletnog sustava je 476.000 kn a potpuno se financira novcem prikupljenim od naplate parkinga. Obzirom da se radi o velikom iznosu, na koji odlazi veći dio prihoda, morat ćemo pokrivanje parkirališta odraditi etapno, sukladno našim mogućnostima. Cilj je pokriti cijeli grad ili barem kritične lokacije, ovisno o frekventnosti prometa. Može se također naglasiti da smo među vodećim parkiralištima u Hrvatskoj po primjeni ove tehnologije (u biti smo jedini sa popisa gradova u dopisu koji ste nam poslali) te da dugoročna strategija svakog održivog grada treba biti implementacija modernih tehnologija koje podižu kvalitetu života svojim građanima i pozitivno utječu na daljnji razvoj grada. Za neodgovorne vozače koji parkiraju vozila na mjestima namijenjenim za OSI, **ustrojili smo učestalu povezanost – umrežavanje osobe koja naplaćuje parkiralište i prometnog redara**, te se svi prekršitelji učestalo sankcioniraju. Nakon umrežavanja i učestalog sankcioniranja bilježimo veliko smanjenje prekršaja odnosno parkiranja vozila na mjestima za osobe sa invaliditetom, a koji za to nemaju dozvolu…“.*

„… Na području grada Osijeka, po našoj procjeni ukupno je 16.500 parkirališnih mjesta. Veliki dio parkirališnih mjesta nalazi se na kolniku jednosmjernih ulica od kojih je jedna namijenjena za kretanje vozila, a druga služi za parkiranje (ova mjesta nisu posebno niti označena). Ova parkirališna mjesta nalaze se na javnim površinama a o broju parkirališnih mjesta u garažama i na česticama velikih trgovačkih centara nemamo saznanja. U sustavu naplate ukupno je 3.212 parkirališnih mjesta koja se nalaze u užem središtu grada. Poslove naplate parkiranja Grad Osijek je dao u koncesiju na 10

godina. Ovaj broj parkirališnih mjesta svrstan je u tri zone a obavljanje ove djelatnosti regulirano je Pravilnikom o organizaciji i načinu naplate parkiranja. Na području grada ukupno je 506 parkirališnih mjesta označenih za potrebe OSI i to na 266 lokacija. Sva ova mjesta, pa i ona koja su u zoni naplate, izuzeta su iz sustava naplate. Pored označenih mjesta za predmetnu namjenu, Grad Osijek je omogućio OSI, koje su vlasnici osobnih vozila, povlaštenu kupovinu mjesečnih parkirnih karata tako da mogu parkirati i na ostalim mjestima koja su u sustavu naplate. Grad Osijek nije do sada ugrađivao senzore na parkirališna mjesta koji bi omogućili vozačima informaciju o slobodnom parkirnom mjestu. U razgovoru s našim koncesionarom ***dogovoreno je da će se tijekom ove godine započeti sa ugradnjom istih a tom prilikom će se obuhvatiti i parkirališna mjesta za OSI****…*"

Posebno ističemo da su u svojim odgovorima i na ovu preporuku gradovi ukazali na **potrebu za izmjenama zakonodavnog i podzakonskog okvira koji uređuju izdavanje znaka pristupačnosti**, a s ciljem pravednijeg ostvarivanja prava na isti, kao i lakše kontrole zloporabe znaka.

U rujnu 2019. godine MMPI je kao nadležno tijelo osnovalo radnu skupinu za izradu novog Pravilnika o znaku pristupačnosti u čiji su rad uključeni predstavnici MUP, MMPI, MZ, MHB, MDOMSP, HZJZ, ZOSI, AKD i POSI. Tijekom 2019. godine je održan jedan sastanak. Prema predstavljenom planu MMPI prvo će se rješavati pitanja vezana za kvalitetu izrade znaka pristupačnosti, poboljšanja mogućnosti zaštite, omogućavanje kontrola u realnom vremenu i osiguravanje pristupa potrebnim podatcima za kontrole nadležnih tijela.

Navedene aktivnosti Pravobraniteljice, gradova, policijskih uprava i organizacija civilnog društva i dalje neće biti dovoljne ako se na odgovarajući način ne pristupi izmjenama zakonskog i podzakonskog okvira, na način na koji je ukazivano **preporukama** Pravobraniteljice iz prijašnjih Izvješća o radu.

Pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (kod registracije) i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (SMART kartica)

Unatoč prijedlozima i preporukama Pravobraniteljice o potrebi za izmjenama zakonodavnog okvira kojim je uređeno pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (u daljnjem tekstu: godišnja naknada) i pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (u daljnjem tekstu: cestarina), isti je ostao nepromijenjen i tijekom 2019. godine. Navedeno znači da je odredbama članka 88. Zakona o cestama („Narodne novine", br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13, 92/14 i 110/19) i odredbama Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine", br. 136/11) i dalje propisano/određeno da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu* (radi se o naknadi koja se plaća prilikom tehničkog pregleda za registraciju i/ili produljenje registracije automobila, a ovisi o snazi motora).

Također, osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, ne plaćaju cestarinu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu*.

Kao i prethodnih godina, Pravobraniteljica je uputila **upit MMPI** te zatražila podatke koji se odnose na ostvarivanje prava OSI na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine tijekom 2019. godine.

U nastavku navodimo dijelove očitovanja i podataka prikazanih u Tablici 14. te zaprimljenih od strane nadležnog Ministarstva:

„…Na dan 31. siječnja 2020. godine u Registru vozila osoba s invaliditetom (aplikacijski software MMPI) evidentirano je 30.500 korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade… … 14.273 korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarine… … pri čemu 13.937 korisnika ostvaruje oba prava."

	2019. godina (na dan 31.1.2019.)	**2020. godina** (na dan 31.1.2020.)	Povećanje 2020/2019
Korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća pri registraciji osobnog automobila (broj) - **godišnja naknada**	25.294	30.500	5.206
Korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom, primjerice most, tunel, vijadukt i sl. (broj) - **cestarina**	11.898	14.273	2.375
Korisnika ostvarivanja oba prava (broj)	11.604	13.937	2.333

Tablica 14. Komparativni prikaz 2019.-2020. korisnika prava

*„…U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine MMPI je zaprimilo **5.877 novih zahtjeva** za ostvarivanje prava OSI na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta… … odnosno oslobađanje plaćanja cestarine… … Od ukupno zaprimljenih novih zahtjeva pozitivno je riješeno 5.603 (doneseno pravomoćnih pozitivnih rješenja). Posebno napominjemo kako se **ovdje ne radi o ukupnom broju novih korisnika** budući da su pojedini dosadašnji korisnici tijekom 2019. godine **zbog promjene određenih okolnosti podnijeli zahtjev za obnovu postupka utvrđivanja prava** (u najvećem dijelu korisnici su **zbog promjene osobnog automobila** pokretali postupke za ostvarivanje prava)…"*

„…Državnim proračunom RH za 2020. godinu i projekcijama za 2021. i 2022. godinu („Narodne novine", br. 117/19), na aktivnosti A754005 Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide, u 2020. godini osigurana su sredstva u iznosu od 28.000.000,00 kn.
Državnim proračunom RH za 2019. godinu i projekcijama za 2020. i 2021. godinu („Narodne novine", br. 113/18 i 111/19), na aktivnosti A754005 Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide, u 2019. godini osigurana su sredstva u iznosu od 27.660.000,00 kn, a utrošena su sredstva u ukupnom iznosu od 27.653.709,66 kn."

Zaključno, Ministarstvo se očitovalo i o inspekcijskim nadzorima te kontrolama obavljenim tijekom 2019. godine, istaknuvši između ostaloga sljedeće:
„…na temelju odrednice članka 9. Zakona o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru („Narodne novine", br. 78/15 i 102/19), provođene su kontrole isplaćenih sredstava temeljem 25 dostavljenih računa na mjesečnoj bazi od strane koncesionara…"
„…tijekom 2019. godine službenici MMPI obavili su 10 postupaka naknadne kontrole namjenskog trošenja sredstava isplaćenih iz Državnog proračuna za 2019. godinu u kojima su kontrolirana isplaćena sredstva za navedenu namjenu… … inspekcijski nadzori nisu napravljeni, nego su napravljene naknadne kontrole namjenskog trošenja sredstava isplaćenih iz Državnog proračuna, na temelju isplaćenih sredstava propisanih čl. 3. Pravilnika o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine", br. 92/16). Prilikom pregleda dokumentacije iz područja obuhvaćenog pitanjima iz kontrolnih lista nisu uočeni nedostaci u poslovanju predmetnih Županijskih uprava za ceste te je

utvrđeno je da su proračunska sredstva utrošena namjenski, sukladno zakonskoj osnovi za isplatu sredstava i podzakonskim aktima koji su temelj predmetnih isplata…"
„…tijekom 2019. godine društvo Hrvatske autoceste d.o.o., Širolina 4, 10 000 Zagreb, obavilo je više naknadnih kontrola korištenja invalidskih SMART kartica, pri čemu je kod 12 korisnika SMART kartica utvrđeno njihovo nepravilno korištenje. Korisnici su pismeno obaviješteni o nepravilnom korištenju uz upozorenje da ubuduće SMART kartice koriste u skladu sa zakonskim propisima. Prema dobivenim informacijama od društva Hrvatske autoceste d.o.o., naplate prekršajnih kazni tijekom 2018. i 2019. godine nije bilo…".

Pravobraniteljica je i tijekom 2019. godine zaprimala **brojna obraćanja koja su se odnosila na ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine.** Posebno su analizirani upiti i pritužbe zaprimljene u Područnom uredu Osijek. Naime, Područni ured Osijek, koji je otvoren u studenome 2018. godine, već je u prvim mjesecima rada zaprimio velik broj upita vezano za uvjete i postupak ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine te pritužbe na pravni okvir kojim se uređuju navedena prava. Navodimo primjere zaprimljenih pritužbi i prijedloga:
„…roditelji smo djeteta s invaliditetom koje više puta mjesečno moramo voziti u Zagreb na terapije i rehabilitacijske tretmane. Oslobođenje plaćanja cestarine nam jako puno znači, ali nije nam jasno zašto je ostvarivanje tog prava tako komplicirano i zašto vlasnik automobila mora biti baš dijete, ne može li se to nekako drugačije urediti (npr. kao sa znakom pristupačnosti za parkiranje)?"
„…u našoj udruzi velik broj roditelja DTUR često zbog liječničkih pregleda i terapija putuje u Zagreb pa im je oslobođenje plaćanja cestarine zaista bitno. Problem je što je pravo vezano za automobil i što auto mora biti vlasništvo djeteta. To nam komplicira raspolaganje autom, uzrokuje veći trošak osiguranja, a neki od roditelja i nemaju svoj auto nego koriste auto baka i djedova ili nekog od prijatelja, što onda znači da nisu oslobođeni plaćanja cestarine, iako bi dijete da imaju svoj auto imalo to pravo. Molimo da Pravobraniteljica utječe na izmjene propisa kako bi se ova nepravda ispravila…"
„…OSI starije životne dobi koja bi ispunjavala uvjete za oslobađanje od plaćanja cestarine, ali nemam svoj automobil. Često moram putovati na liječničke preglede i rehabilitaciju u Zagreb, a zbog zdravstvenog stanja i teškoća koje imam ne mogu koristiti autobus i/ili vlak, tako da me mora voziti netko od djece ili prijatelja. Kako me voze svojim autom, ne možemo biti oslobođeni plaćanja cestarine, što otežava moju ionako tešku materijalnu situaciju…"

Analizirajući zaprimljene pritužbe i odgovore nadležnog MMPI, može se zaključiti kako sadašnji način ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja cestarine uzrokuje brojne probleme i poteškoće OSI i roditeljima DTUR. Naime, unatoč preporukama Pravobraniteljice u izvješćima o radu za 2016., 2017. i 2018. godinu, zakonski i podzakonski okvir kojim se uređuje ovo pravo ostali su isti, a samim time nije bilo nikakvih pozitivnih pomaka vezano za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine. Sve navedeno znači da se kao najveći problem i dalje ističe činjenica kako za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine automobil mora biti u vlasništvu OSI, odnosno DTUR. Ovakvo zakonsko rješenje komplicira ostvarivanje ovog prava, posebno u situacijama kada npr. roditelj DTUR, zakonski skrbnik ili zastupnik odluči prodati/promijeniti automobil, budući da se za takvu vrstu otuđenja mora prethodno ishoditi odobrenje nadležnog centra za socijalnu skrb, što dodatno produžuje cijelu proceduru koju roditelji moraju prolaziti, a ujedno opterećuje i ovako preopterećene centre za socijalnu skrb postupcima za koje suštinski nema stvarne potrebe. U kojoj mjeri **postojeće zakonsko rješenje nepotrebno opterećuje OSI, roditelje DTUR, ali i sam sustav**, potvrđuje i podatak da je nadležno MMPI u svom očitovanju posebno istaknulo kako se od ukupno 5.877 zaprimljenih novih zahtjeva za ostvarivanje prava na oslobađanje od plaćanja cestarine i godišnje naknade podnesenih tijekom 2019. godine, određeni broj odnosi upravo na dosadašnje korisnike koji su zahtjev podnijeli zbog promjene određenih okolnosti, u pravilu zbog promjene automobila. Također,

ovakav pravni okvir nepravedan je i diskriminirajući prema OSI koje ispunjavaju uvjete za ostvarivanje ovih prava, ali nemaju vlastiti automobil.

Zbog svega navedenog, mišljenja smo da bi se ostvarivanje prava na oslobađanje plaćanja cestarine trebalo urediti i provoditi na drugačiji način u odnosu na trenutno rješenje, prvenstveno vodeći računa da **pravo ne bi smjelo biti uvjetovano vlasništvom automobila, nego bi trebalo biti „vezano" za nositelja prava**, kao što je to uređeno npr. kod ostvarivanja prava na znak pristupačnosti. Potreba za promjenama dosadašnjeg načina kontrole ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja cestarine ne treba i ne može u današnje vrijeme biti razlog nepristupanja izmjenama postojećega pravnog okvira. Mišljenja smo da danas postoje na raspolaganju dostupne tehnologije i metode kojima se može učinkovito i još učinkovitije kontrolirati korisnike prilikom korištenja SMART kartice, za što i sada postoji značajan prostor za djelovanje kroz mjere prevencije i mjere kažnjavanja, a na što upućuju i podatci MMPI kako tijekom 2017., 2018. i 2019. godine nije naplaćena niti jedna prekršajna kazna. Ponavljamo kako će prilikom realizacije najavljenih promjena u općem načinu naplate cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom nadležna tijela trebati imati u vidu i način budućeg ostvarivanja ovog prava za OSI.

Također, potrebno je ponovno ukazati kako **važeći zakonski i podzakonski okvir treba na odgovarajući način uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja** („Narodne novine", br. 67/17) koja je na snazi od 2017. godine, a da takvo usklađivanje treba biti provedeno na temelju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uvođenjem funkcionalnog kriterija oštećenja.

Mišljenje i preporuke Pravobraniteljice:
Slijedom navedenog **preporučujemo način ostvarivanja oslobađanja od plaćanja cestarine urediti tako da pravo slijedi nositelja prava, a ne automobil**, kako bi se olakšalo ostvarivanje navedenog prava za obitelji DTUR i OSI koji ne posjeduju vlastiti automobil. Navedeno će iziskivati izmjene i dopune važećeg Zakona o cestama i Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine. Također, **preporučujemo postojeći zakonski i podzakonski okvir ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine uskladiti s Uredbom o metodologijama vještačenja**, te kao osnovni uvjet propisati i odrediti funkcionalne kriterije. Ponavljamo preporuku kako normativni Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine treba dopuniti na takav način da se kao dokaz o ispunjavanju uvjeta za ostvarivanje ovih prava prihvaća i Nalaz i mišljenje ZOSI, budući da se trenutno u pojedinim slučajevima postupak priznavanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade i/ili cestarine nepotrebno produljuje i komplicira nemogućnošću prihvaćanja nalaza i mišljenja kao relevantnog dokaza. **Preporučujemo** i sustavno razraditi, osmisliti i provoditi kvalitetnije mjere kontrole korištenja SMART kartica.

21.2.2. POMORSKI PRIJEVOZ

Preporuke Pravobraniteljice koje se kontinuirano u Izvješćima iznose od 2012. godine usmjerene su na zahtjeve za osiguravanje i povećanje pristupačnosti pomorskog prijevoza za OSI, budući da niti javni cestovni prijevoz na otocima niti pomorski prijevoz (trajekti javnih brodara) u RH nisu pristupačni OSI.

Sukladno dostavljenim podatcima brodovi Jadrolinijine flote kao najvećeg linijskog pomorskog prijevoznika u RH, koji svake godine preveze više od 85% svih putnika i vozila u pomorskom prometu, i dalje većinom nemaju mogućnost ukrcaja putnika s odgovarajućim pomagalima (primjerice eskalatorima i/ili dizalima), odnosno nemaju pristup za osobe ograničene u kretanju i nemaju posebne sanitarne prostore. Pri tome treba imati u vidu kako brodovi opremljeni samo pokretnim stepenicama olakšavaju korištenje putnicima, ali njih ne mogu koristiti osobe koje se kreću u invalidskim kolicima. Iako je u očitovanjima za 2017. i 2018. godinu napomenuto kako će novi brodovi biti pristupačni OSI i osobama smanjene pokretljivosti („s prilagođenim ulazom/izlazom"), vidljivo je

da je došlo do minimalnih pomaka u uključivanju u promet i nabavci novih brodova, a niti jedan od brodova koji su otprije u prometu nije dodatno učinjen pristupačnijim.

U Tablici 15. prema očitovanju Jadrolinije d.d. od 6. veljače 2020. godine prikazujemo popis brodova i opisana pristupačnost za OSI.

BRZI BRODOVI			
Rb.	**Ime broda**	**Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza (DA/NE)**	**Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)**
1	ADRIANA	DA	NE
2	DUBRAVKA	DA	NE
3	DORA	DA	DA
4	JELENA	DA	DA
5	JUDITA	DA	NE
6	KAROLINA	DA	NE
7	LARA	DA	NE
8	NOVALJA	DA	NE
9	OLEA	NE	NE
10	SILBA	NE	NE
11	VIDA	DA	DA
KLASIČNI BRODOVI			
Rb.	**Ime broda**	**Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza (DA/NE)**	**Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)**
1	POSTIRA	DA	NE
2	PREMUDA	NE	NE
3	TIJAT	NE	NE

Tablica 15. Brzi i klasični brodovi Jadrolinije d.d. - podaci o pristupačnosti za osobe s invaliditetom

U odgovoru Jadrolinije od 6. veljače 2020. godine također se navodi:
„Što se tiče daljnjih mjera koje namjeravamo usvojiti kako bi osigurali veću dostupnost usluga OSI, navodimo da ćemo nastojati da svi novi brodovi koji budu ulazili u flotu Jadrolinije imaju prilagođen ulaz/izlaz za OSI i osobe smanjene pokretljivosti… napominjemo kako su djelatnici Jadrolinije na potpunom raspolaganju za pomoć svim OSI, a sve upute javno su objavljene sukladno zakonskoj regulativi.“
U odgovoru Rapske plovidbe d.d. od 19. veljače 2020. godine navodi se:
„Rapska plovidba d.d. je do sada kod svakog novonabavljenog ili novosagrađenog trajekta pratila trenutne zahtjeve i trendove u pogledu dostupnosti OSI, te je s razvojem flote rasla i kvaliteta usluge i pristupačnosti OSI. Slijedom navedenog, Rapska plovidba d.d. će nastaviti podizati standarde, prateći dostupnu tehnologiju, kako bi pružili maksimalnu kvalitetu prijevoza i pristupačnosti OSI na našim trajektima.

Najnoviji trajekt u floti „Rapske plovidbe", trajekt „Četiri zvonika" opremljen je najkvalitetnijom dostupnom opremom predviđenom za podizanje kvalitete putovanja OSI. Na trajektu se nalazi WC za OSI koji je smješten u salonu putnika, a do palube salona putnika vodi lift sa platformom OSI. Trajekt „Barbat“ opremljen je WC-om za OSI koji se nalazi na glavnoj palubi, te mu je pristup olakšan pristupnom rampom.
Najstariji trajekti u floti, „Sveti Marin“ i „Sveti Kristofor“, nisu opremljeni liftom za OSI, ali se WC-i nalaze na glavnoj palubi, te su pristupačni OSI.
Trajekt „Četiri zvonika“ opremljen je liftom s platformom za OSI koji vodi do palube salona putnika u kojem se nalazi i WC za OSI. Trajekt „Barbat“ opremljen je WC-om za OSI koji se nalazi na glavnoj

palubi, te mu je pristup olakšan pristupnom rampom. Trajekti „Sveti Marin“ i „Sveti Kristofor" nisu opremljeni liftom za OSI, ali se WC-i nalaze na glavnoj palubi, te su pristupačni OSI.“

Osim navedenog, vrlo često je slučaj da je osobni automobil OSI neophodan za njihovo nesmetano kretanje i uopće dostupnost korištenja usluga pomorskog prijevoza.

Također, nije životno da se pravo na besplatni prijevoz ostvaruje na temelju pisanog zahtjeva koji se treba dostaviti najkasnije pet dana prije željenog polaska. Pri tome kao da se ne uzima u obzir da se vrlo često radi o OSI koje žive na kopnu, a koje iz različitih razloga i slijedom različitih situacija trebaju/moraju koristiti usluge prijevoza trajektom. Jedan od primjera u radu je OSI koja je podrijetlom s otoka, koja se zbog dostupnosti usluga preselila na kopno, a kako bi u slučaju smrti člana obitelji ostvarila pravo na besplatni prijevoz, zahtjev treba dostaviti najkasnije pet dana ranije (?!). Moguće rješenje je korištenje iskaznice koja će sadržavati potrebne podatke za identifikaciju i s kojom će se pravo na besplatni prijevoz trajektom ostvarivati kao što se sa Smart karticom ostvaruje pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom.

S obzirom na loše stanje pristupačnosti u pomorskom, ali i otočkom cestovnom prijevozu, pozdravili smo postupno uvođenje/proširenje povlastica za OSI u pomorskom prometu, koje su započele 2018. godine.

Naime, uvažavajući stavove i preporuke Pravobraniteljice i na zahtjev inicijative 30 udruga za OSI, Agencija za obalni linijski pomorski promet je na preporuku MMPI, prvo (2. listopada 2018. godine) donijela Odluku o utvrđivanju najvišeg iznosa cijena usluga javnog prijevoza s obvezom javne usluge za određene kategorije vozila OSI (u daljnjem tekstu: Odluka) kojom je omogućen **besplatan prijevoz za vozila** registrirana na OSI, roditelja, zakonskog skrbnika ili zakonskog zastupnika OSI, kao i vozila tih osoba kao korisnika *leasinga*. Korisnici na koje se odnosi navedena povlastica su osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više, HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja i osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje vida od 100%. Primjena navedene povlastice započela je od 10. listopada 2018. godine.

Uvođenjem povlastice besplatnog prijevoza za vozila OSI priznata je činjenica da je osobni automobil OSI neophodan za njihovo nesmetano kretanje i uopće dostupnost korištenja usluga pomorskog prijevoza. Naime, zbog nepristupačnih trajekata OSI vožnju trajektom umjesto u salonima za putnike provode u osobnim automobila u garaži trajekta. Također, zbog nepristupačnog javnoga otočkog prijevoza OSI se po otoku mogu kretati također isključivo vlastitim osobnim automobila. Nadalje, povodom preporuka Pravobraniteljice i pritisaka od strane udruga civilnog društva konačno je u 2019. godini prihvaćen zahtjev za osiguranjem **besplatnog pomorskog prijevoza za OSI** kao i proširenjem kategorija OSI s tim pravom.
Naime, do tada su povlasticu prema Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00 i 98/19) u visini od 75% od redovne cijene vozne karte za četiri putovanja godišnje brodom imale slijepe osobe koje imaju do 10% sposobnosti vida, gluhe i gluhoslijepe osobe, osobe s mentalnom retardacijom (težom i teškom), tjelesno invalidne osobe s oštećenjem organa za kretanje od najmanje 70%, kronični bubrežni bolesnici na hemodijalizi, osobe koje po posebnim propisima ostvaruju pravo na doplatak za pomoć i njegu druge osobe, DTUR čiji roditelji ostvaruju pravo na dopust do sedme godine djetetova života i na rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, te vojni i civilni invalidi rata.
Zaključkom Vlade RH od 11. srpnja 2019. godine uvedena je povlastica besplatnog prijevoza u pomorskom prometu i to za *OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje donjih ekstremiteta 80% ili više, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% i gluhoslijepe osobe sa 100% tjelesnog oštećenja, te OSI i DTUR kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, uključujući i osobna vozila kojima se sve*

navedene osobe prevoze te njihovog pratitelja, kao i DTUR koja imaju prebivalište na otoku te njihovom pratitelju.
Donošenjem i stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu („Narodne novine“, br. 121/19) koji je stupio na snagu 19. prosinca 2019. godine i u čijoj izradi je kao jedan od članova radne skupine sudjelovala i predstavnica udruga za OSI, konačno je zakonodavno uređeno pitanje besplatnog prijevoza u pomorskom prometu za OSI i to za:

- OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje donjih ekstremiteta 80% ili više, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100% tjelesnog oštećenja, osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% i gluhoslijepe osobe sa 100% tjelesnog oštećenja te OSI kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, na trajektnim linijama, uključujući i osobno vozilo kojim se navedene osobe prevoze
- DTUR s prebivalištem na otoku te sva DTUR u razvoju kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, bez obzira na mjesto prebivališta i osobno vozilo kojim se ta djeca prevoze, na trajektnim linijama
- Pratitelj OSI i DTUR u razvoju ostvaruje pravo na besplatni prijevoz, osim kada ostvaruje pravo na besplatan prijevoz u skladu s posebnim propisima.

U praksi se pojavio problem tumačenja tko može biti pratitelj OSI ili DTUR. Iako Zaključak Vlade RH od dana 19. kolovoza 2019. godine, kao niti naknadno doneseni Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu („Narodne novine“, br. 121/19) u čl. 5. to pitanje izričito ne definiraju, pregledom mrežnih stranica Jadrolinije[10] na kojima je naveden postupak i potrebna dokumentacija za ostvarenje prava na besplatan prijevoz, među ostalim se navodi da pratitelj svoj status dokazuje rješenjem HZZO (za prava na skraćeno radno vrijeme roditelja ili dopust radi njege djeteta). Ujedno se, pored ostale dokumentacije koja se odnosi na korisnika, zahtijeva prilaganje preslike osobne iskaznice za roditelja/skrbnika.
Iz navedenih uputa na mrežnoj stranici Jadrolinije proizlazi da samo određena kategorija pratitelja ima pravo na besplatni prijevoz i to osoba koja je roditelj ili skrbnik korisnika, a od navedenih osoba samo ona koja koristi pravo na skraćeno radno vrijeme ili dopust radi njege djeteta. Navedeno postupanje predstavlja samoinicijativno tumačenje statusa pratitelja od strane Jadrolinije d.d., iako ni Zaključak Vlade RH niti Zakon o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu ne daju uporište za takav stav.

Preporuka Pravobraniteljice je stoga da Jadrolinija d.d. izvrši odgovarajuću izmjenu informacija navedenih na svojim mrežnim stranicama koje se odnose na dokumentaciju potrebnu za ostvarivanje prava na status pratitelja kod ostvarivanja prava na besplatan prijevoz za OSI i DTUR. Nadalje, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu predviđena je ujedno izmjena važećeg ili donošenje novog Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu („Narodne novine“, br. 41/17) radi propisivanja načina i postupka ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz u pomorskom prometu i usklađivanja s predmetnim zakonskim rješenjem. Donošenje Pravilnika najavljeno je tijekom 2020. godine. Unatoč najavama da će se donošenjem Pravilnika propisati ograničenja u broju odlazno-povratnih putovanja, nadamo se da će nadležno MMPI ustrajati na aktualnom rješenju prema kojem kategorije osoba koje ostvaruju ovu povlasticu mogu je koristiti neograničen broj puta godišnje, odnosno po principu jednog odlazno-povratnog putovanja dnevno.
Iako je pitanje besplatnog prijevoza u pomorskom prometu OSI, DTUR, njihove pratnje i osobnog vozila zakonodavno riješeno posljednjim izmjenama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu koji je sada u primjeni kao *lex specialis*[11], propušteno je normativno

[10] Vidi: https://www.jadrolinija.hr/links/prava-osoba-s-invaliditetom (pristup 31.12.2019.)
[11] Iz odgovora Jadrolinije d.d. od 6. veljače 2020. godine: “*Također, budući je sredinom prosinca 2019. godine stupio na snagu Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom*

uskladiti sustav besplatnog prijevoza za OSI u unutarnjem putničkom (pomorskom) prometu s odgovarajućim izmjenama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu. Naime, Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00) prvi put je nakon 2000. izmijenjen donošenjem novele Zakona, Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 98/19) 16. listopada 2019. godine, kada je već bila na snazi i u primjeni ranije navedena Odluka Agencije za obalni linijski promet iz listopada 2018. godine kao i Zaključak Vlade RH od 11. srpnja 2019. godine, te kada je već bilo najavljeno normativno uređenje povlastica u pomorskom prijevozu za OSI. Međutim, propušteno je, unatoč preporukama Pravobraniteljice, istovremeno uskladiti i izmijeniti u tom dijelu Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu.

Financijski aspekt ostvarenja prava na povlastice u unutarnjem pomorskom prijevozu tijekom 2019. za vrijeme primjene Odluke Agencije za obalni linijski pomorski promet od 10. listopada 2018. i Zaključka vlade RH od 11. srpnja 2019. godine, razvidan je iz slijedećih odgovora:

a) Odgovor Jadrolinije d.d. od 6. veljače 2020. godine:

„U promatranom razdoblju (odnosi se na 2019. godine) na razini društva u cjelini, po različitim osnovama odobreno je povlastica i popusta za OSI u visini od 937.452,00 HRK. Temeljem Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prijevozu, tijekom 2019. godine odobrena je povlastica za putovanja 3.628 OSI te vrijednost odobrenih popusta po navedenoj osnovi iznosi 107.985,00 HRK. Temeljem Odluke o utvrđivanju najvišeg iznosa cijena usluga javnog prijevoza s obvezom javne usluge za određene kategorije vozila OSI Agencije za obalni linijski pomorski promet od 10. listopada 2018., kao i temeljem Zaključka vlade RH od 11. srpnja 2019. godine kojim je pravo besplatnog prijevoza prošireno na sve gluhoslijepe osobe sa 100% tjelesnim oštećenjem, OSI i DTUR III i IV stupnja funkcionalnog oštećenja uključujući i osobna vozila kojima se navedene osobe prevoze te njihovog pratitelja, kao i DTUR koja imaju prebivalište na otoku te njihovog pratitelja, odobreno je ukupno 7.472 povlastice u ukupnoj vrijednosti od 713.737,00 HRK.

Temeljem komercijalnih uvjeta Jadrolinije koji predviđaju odobravanje popusta od 50% na cijenu karte za putnika te 30% na cijenu karte za vozila hrvatskim ratnim vojnim invalidima čiji je stupanj invaliditeta niži od 100%, odobreno je ukupno 2382 povlastice u vrijednosti 115.730,00 HRK.

Ukupna financijska sredstva koja su potraživana za 2019. godinu, a po osnovi korištenja povlastica iznose 259.897,60 HRK i potraživana su od Agencije za obalni linijski pomorski promet temeljem neostvarenog prihoda samo na neprofitabilnim linijama sukladno Odluci o utvrđivanju najvišeg iznosa cijena usluga javnog prijevoza s obvezom javne usluge za određene kategorije cjenika osoba vozila s invaliditetom.“

b) Odgovor Rapske plovidbe d.d. od 19. veljače 2020. godine:

“Ukupan broj putovanja OSI na temelju povlastica u 2019. godini na državnoj liniji 337 Mišnjak - Stinica koju održava Rapska plovidba d.d. je 68. Povlastice su odobrene na temelju rješenja HZMO o postojanju tjelesnog oštećenja donjih ekstremiteta 80% ili više i rješenja ZOSI (III i IV stupanj), a sve sukladno zaključku Vlade RH od 11. srpnja 2019. godine. Što se tiče nadoknade financijskih sredstava za troškove besplatnog trajektnog prijevoza OSI, pratitelja i vozila kojima se prevoze OSI, brodar Rapska plovidba d.d. za 2019. godinu nije dobio nikakva sredstva od strane državnog proračuna ili bilo koje druge državne institucije.“

Tijekom 2019. godine MRRFEU je provelo savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o nacrtu prijedloga Pravilnika o visini i načinu ostvarivanja prava na povlašteni javni otočni cestovni prijevoz i

---

pomorskom prometu kojim su prava OSI regulirana kroz kategoriju povlaštenog prijevoza, Jadrolinija je sva navedena prava integrirala u svoj sustav prodaje karata te se od navedenog perioda svi popusti izdaju sukladno predmetnom Zakonu.“

dodjele nadoknade koji bi na temelju odredbi Zakona o otocima („Narodne novine“, 116/18) trebao zamijeniti Pravilnik o uvjetima kriterijima i načinu ostvarivanja prava na besplatni javni otočni cestovni prijevoz („Narodne novine“, br. 82/07 i 35/11). Pravobraniteljica je vrlo aktivno sudjelovanja odgovarajući na upite i predlažući izravno nadležnom MRRFEU:
- budući da u RH ne postoji jedinstveni dokument kojim neka osoba dokazuje da je OSI, predvidjeti sve moguće statuse i dokaze statusa kao prihvatljive
- pojam „osobe u pratnji“ ne definirati svojstvom srodnosti u odnosu na OSI (dakle ne samo otac, majka, član obitelji, asistent i sl.), nego općenito odrediti i ograničiti brojem osobe u pratnji, npr. „za jednu osobu u pratnji OSI“
- predmetni prijedlog dopuniti pojmom „dijete s teškoćama u razvoju“ (DTUR), budući da praksa za ostvarivanje nekog prava ništa ne podrazumijeva ako to nije i izričito određeno podzakonskom ili propisano zakonskom odredbom
- koristiti ispravnu i odgovarajuću terminologiju koja se odnosi na OSI i DTUR.

Mišljenje Pravobraniteljice i preporuke:
Iako je u očitovanjima za 2017. i 2018. godinu napomenuto kako će novi brodovi biti pristupačni OSI i osobama smanjene pokretljivosti („s prilagođenim ulazom/izlazom“), iz očitovanja Jadrolinije d.d. vidljivo je da ni tijekom 2019. godine niti jedan od brodova koji su otprije u prometu nije dodatno učinjen pristupačnijim.
Očitovanje Jadrolinije d.d. od 6. veljače 2020. prema kojem *„su djelatnici Jadrolinije na potpunom raspolaganju za pomoć svim OSI“* nije prihvatljivo jer unatoč iskazanoj spremnosti za nošenje i prenošenje odraslih osoba koje se kreću u invalidskim kolicima od strane posade, to nije i ne može se smatrati niti razumnom prilagodbom niti rješenjem kojim se pristupačnost osigurava na dostojanstven način, a može potencijalno u slučaju padova dovesti do ozljeđivanja i putnika i članova posade.

Zbog navedenog i opisanog trenutnog stanja pristupačnosti Pravobraniteljica pozdravlja zakonska rješenja uvođenja povlastice besplatnoga pomorskog prijevoza za OSI, DTUR, njihovu pratnju i osobno vozilo kao **kompenzacijske mjere** za nepristupačan pomorski prijevoz i otočni javni cestovni prijevoz. Pozitivan iskorak prepoznajemo i u uključivanju predstavnika OSI u radnu skupinu za izmjenu Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu, kao i u donošenje provedbenog Pravilnika u čijem radu sudjeluje osim predstavnika OSI i predstavnik SOIH-a. Preporuka je Pravobraniteljice da najavljene izmjene Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu, čije je donošenje najavljeno u prvoj polovini 2020. godine, nastave u smjeru **osiguranja jednog odlazno-povratnog putovanja dnevno za OSI**, kao što je to u primjeni od početka uvođenja ove povlastice donošenjem Odluke Agencije za obalni linijski pomorski promet, Zaključka Vlade RH od 19. srpnja 2019. godine te konačno stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu („Narodne novine“, br. 121/19).

Preporuka Pravobraniteljice bit će upućena i Jadroliniji d.d. u pogledu **dokazivanja statusa pratitelja** OSI ili DTUR.

Nadalje, iako je to propušteno učiniti posljednjim izmjenama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu iz 2019., preporuka Pravobraniteljice jest: u sljedećem razdoblju uskladiti predmetni Zakon i provedbeni Pravilnik o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) s važećim Zakonom o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu u svrhu **izrade ujednačenog pravnog okvira za ostvarivanje povlastica OSI u unutarnjem putničkom (pomorskom) prometu.**

Naposljetku, uvedene mjere besplatnoga pomorskog prijevoza za OSI substituiraju propust da se osigura pristupačnost u pomorskom prijevozu za OSI, no osnovni je cilj i preporuka Pravobraniteljice

intenzivnije **nastaviti s poboljšanjem pristupačnosti brodova i trajekata u vlasništvu javnih brodara**, uključujući i osiguranje posebnih sanitarnih čvorova za OSI i osobe smanjene pokretljivosti.

21.2.3. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ

Tijekom 2019. godine nastavljeno je praćenje provedbi mjera i aktivnosti provođenih s ciljem osiguranja pristupačnijeg željezničkog prijevoza OSI, neovisno o stupnju i vrsti njihovog oštećenja. Zbog toga su tijekom 2019. godine s predstavnicima HŽ tvrtki, HŽ Infrastruktura d.o.o. i HŽ Putnički prijevoz d.o.o. više puta održavani sastanci u cilju poticanja novih mjera i aktivnosti te praćenja ispunjavanja obveza propisanih čl. 9. KPOSI i preporukama Odbora za prava OSI UN-a.

Povod sastancima bile su i pritužbe OSI koje su se odnosile najvećim dijelom na fizičku nepristupačnost vlakova i fizičku nepristupačnost željezničke infrastrukture. Naime, postojeća željeznička infrastruktura velikim je dijelom nepristupačna OSI, čak i kada se radi o većim željezničkim kolodvorima. Pri tome treba imati u vidu kako se pristupačnost u smislu željezničkog putničkog prijevoza ne odnosi samo na mogućnost ulaska i izlaska OSI iz vlaka, nego i korištenja infrastrukture željezničkih kolodvora i stajališta (pristup čekaonicama, blagajnama, peronima, sanitarnim čvorovima itd.), kao i mogućnosti dobivanja i praćenja informacija o putovanju.

Tijekom održanih sastanaka (21. siječnja, 21. svibnja i 28. kolovoza) analizirani su konkretni primjeri i izneseni prijedlozi kako treba kontinuirano raditi na edukaciji vlakopratećeg osoblja, kako već sada treba koristiti dostupna privremena tehnička rješenja na najfrekventnijim željezničkim kolodvorima i stajalištima te kako u postupke izrade projekata obnove željezničke infrastrukture i nabave novih vlakova treba uključiti i uključivati OSI i njihove predstavnike. Također, istaknuto je da je potrebno dužnu i veću pažnju posvetiti organizaciji putovanja OSI, jer ukoliko postoji pravovremena najava putovanja (od 48 sati prije početka putovanja), odnosno pravovremeno podneseni zahtjev za pomoć, nema opravdanog razloga za nastajanjem poteškoća. Kao poseban problem prepoznata je nepristupačnost Glavnog kolodvora u Zagrebu na kojemu je samo prostor prvog perona u potpunosti pristupačan OSI. Naglašavano je da se pojam pristupačnosti ne odnosi i ne smije shvaćati samo kao fizička pristupačnost, već isto tako kao informacijska i komunikacijska pristupačnost. Kao poseban problem je prepoznato i istaknuto neprometovanje novonabavljenih niskopodnih vlakova na udaljenim relacijama, osobito onima iz kontinentalnih dijelova RH prema turističkim odredištima na obali.

<u>Primjer iz prakse:</u> Na inicijativu Pravobraniteljice u Zagrebu je 27. kolovoza na Glavnom kolodvoru u Zagrebu održan sastanak s obilaskom na temu pristupačnosti njegove infrastrukture i pratećih sadržaja OSI. Sastanku i obilasku su prisustvovali predstavnici tvrtki HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i HŽ infrastruktura d.o.o., Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH, Hrvatskog saveza gluhih, Hrvatskog saveza slijepih, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara i Putničke agencije TravAbled. Prilikom obilaska na samom mjestu je praktičnim primjerima ukazano na nedostatke elemenata pristupačnosti koji osobama različitih vrsta invaliditeta otežavaju ili u potpunosti onemogućavaju korištenje željezničkog prijevoza kao sredstva putovanja. Tako su prilikom obilaska obiđeni prostori središnjeg ulaza, atrija, hodnika, prostor za informacije, prostor s blagajnama za domaći i međunarodni putnički promet, prostor prvog perona, prostor putničke agencije i prostori sanitarnih čvorova. Ukazano je na elemente obvezne i važne pristupačnosti koji se odnose na fizičke, komunikacijske i informacijske prepreke. Zamijećeno je da gotovo na cjelokupnom prostoru željezničkog kolodvora (izuzev prostora s blagajnama) nedostaju staze vodilje za osobe s oštećenjima vida, da su postojeće kosine s prevelikim nagibima, a šalteri previsoki. Također, za osobe s oštećenjima sluha ne postoji dovoljan broj induktivnih petlji i svjetlosne signalizacije, a tamo gdje postoje i gdje su postavljene nisu označene.
S obzirom na to da je zgrada Glavnog kolodvora Zagreb zaštićeno kulturno dobro RH, jasno je da će za realizaciju pripremljenih zahvata planiranih sredstvima Europske unije u budućnosti trebati dosta vremena. Ovaj sastanak je pokazao kako postoji kontinuitet napora tvrtki, uprava i djelatnika HŽ-a, ali

i potreba, da se željezničkom prijevozu pristupi sveobuhvatno, uvažavajući suvremena rješenja temeljena na načelima univerzalnog dizajna koja bi se trebala primjenjivati od pristupa zgradama kolodvora i stajališta, svih njihovih sadržaja (ulaza, izlaza, šaltera i pultova za prodaju voznih karata, čekaonica, sanitarnih čvora i dr.) do pristupačnih kolosijeka i pristupa u vlak, kao i samih pristupačnih vlakova. Tijekom sastanka od strane HŽ infrastrukture objavljena je informacija kako bi do kraja godine na većim željezničkim kolodvorima i stajalištima u RH trebale biti raspoređene nove pokretne elektro-rampe koje će putnicima s invaliditetom, posebice onima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica, omogućiti i olakšati ulazak i izlazak iz vlakova.

Tijekom listopada na deset željezničkih kolodvora na području RH postavljene su nove podizne platforme koje su stavljene u funkciju 1. studenoga 2019. godine. Ove rampe trebaju omogućiti da OSI mogu češće koristiti željeznički putnički prijevoz za svoja putovanja. Radi se o novim električnim podiznim platformama (ukrcajnim rampama) koje su postavljene na željezničkim kolodvorima: **Zagreb Glavni kolodvor, Vinkovci, Osijek, Slavonski Brod, Koprivnica, Varaždin, Rijeka, Split, Split Predgrađe i Sisak** (tijekom prosinca 2019.).

Na zahtjev HŽ tvrtki, slijedom Uredbe Komisije (EU) br. 1300/2014 od 18. studenoga 2014. godine o tehničkoj specifikaciji za interoperabilnost u vezi s pristupačnošću željezničkog sustava Unije osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću (u daljnjem tekstu: TSI PRM), u skladu s kojom bi trebali biti izgrađeni novi vlakovi koje nabavlja tvrtka HŽ Putnički prijevoz d.o.o., Pravobraniteljica je dostavila sljedeće mišljenje i preporuke, označivši ono na što u RH treba obratiti posebnu pozornost:

„Kako smo Vas na sastancima održanim tijekom ove 2019. godine upoznali s vrstom predstavki i izazova s kojima se suočavaju OSI u željezničkom putničkom prijevozu putujući vlakovima, vezano za dostavljeni TSI PRM dostavljamo ovdje u samom sadržaju teksta označene stavke za koje među OSI prevladava uvjerenje da se one ipak u RH ne provode u potpunosti iako bi ih se moralo smatrati obveznim:

4.2.1.6. Nužnici i prostorije za previjanje (1) Ako je postaja opremljena nužnicima, ***osobe u invalidskim kolicima moraju imati pristup najmanje jednoj kabini za oba spola****. (2) Ako je postaja opremljena nužnicima,* ***moraju postojati i prostorije za previjanje, s pristupom korisnicima muškog i ženskog spola****.*

4.2.1.7. Namještaj i samostojeći uređaji (1) Svi komadi namještaja i svi samostojeći uređaji na postajama ***moraju se vidljivo razlikovati od pozadine te biti zaobljenih rubova****. (2) Na području postaje namještaj i samostojeći uređaji (uključujući predmete na konzolama i viseće predmete) raspoređeni su tako da ne smetaju slijepim i slabovidnim osobama i moraju biti takvi da ih slijepe osobe mogu raspoznati štapom. (3) Na svakom peronu na kojem je putnicima dopušteno čekanje vlaka i u svakoj čekaonici* ***mora postojati najmanje jedno mjesto na kojem su postavljena sjedala i prostor za invalidska kolica****. (4) Ako se radi o mjestu koje je zaštićeno od vremenskih uvjeta, pristup mora biti omogućen korisniku invalidskih kolica.*

4.2.1.8. Blagajne, informacijski pultovi i mjesta za pomoć korisnicima (1) Ako se uzduž puta bez prepreka nalaze šalteri za prodaju voznih karata, informacijski pultovi i mjesta za pomoć korisnicima, ***najmanje jedan pult mora biti namijenjen korisniku invalidskih kolica i osobama niskog rasta i najmanje jedan pult mora biti opremljen sustavom s indukcijskom petljom za poboljšanje slušanja****. (2) Ako je između djelatnika na šalteru blagajne i putnika postavljena staklena pregrada, nju mora biti moguće ukloniti, a ako to nije moguće, tada ista mora biti opremljena sustavom interne komunikacije. Svaka takva staklena pregrada mora biti napravljena od prozirnog stakla. (3) Ako je šalter opremljen elektroničkim uređajem za prikaz cijene djelatniku na šalteru, on mora biti namješten tako da je cijena vidljiva i putniku koji kupuje voznu kartu. (4) Ako su na putu bez prepreka*

na postaji postavljeni automati za izdavanje voznih karata, tada najmanje jedan od njih mora imati sučelje koje je unutar dosega korisnika invalidskih kolica i osoba niskog rasta. (5) Ako su postavljeni uređaji za kontrolu voznih karata, tada kod najmanje jednog mora postojati prolaz širine od najmanje 90 cm, kroz koji može proći korisnik u invalidskim kolicima dužine do 1250 mm. U slučaju modernizacije ili obnove dopuštena je najmanja širina od 80 cm. (6) Ako se koriste trokraki mehanizmi, za osobe s invaliditetom i osobe s ograničenom pokretljivošću u svakom trenutku u uredovno vrijeme moraju postojati i područja pristupa bez trokrakih mehanizama.

4.2.1.15. Prijelaz preko kolosijeka na perone za putnike (1) Prijelaze preko kolosijeka u razini na postajama dopušteno je koristiti kao dio puta bez stuba ili puta bez prepreka u skladu s nacionalnim propisima. (2) Ako se prijelazi preko kolosijeka u razini koriste kao dijelovi putova bez stuba, kao dodatak ostalim putovima, moraju: - biti širine najmanje 120 cm (manje od 10 m dužine) ili 160 cm (dužine 10 m ili više), - imati umjerene nagibe; velik nagib dopušten je samo za rampe na kratkim udaljenostima, - ***biti projektirani tako da se ni najmanji kotač invalidskih kolica, kako je definiran u Dodatku M, ne može zaglaviti na površini prijelaza ili na tračnici****, - ako se na pristupima prijelazima preko kolosijeka u razini nalaze sigurnosni zavoji da bi se spriječio nenamjerni/nekontrolirani prijelaz kolosijeka, najmanja širina prolaza na ravnoj liniji i u zavoju može biti manja od 120 cm, a najmanje 90 cm; to je dovoljno za kretanje korisnika invalidskih kolica.*

4.2.2.1.2. Sjedala rezervirana za invalide 4.2.2.1.2.1. Općenito (1) ***Najmanje 10% sjedala u fiksnim kompozicijama vlakova ili pojedinačnim vagonima te u svakom razredu namijenjeno je osobama s invaliditetom i osobama s ograničenom pokretljivošću****. (2) Sjedala rezervirana za invalide i vagoni s takvim sjedalima opremljeni su oznakama u skladu s Dodatkom N. Mora se navesti da ostali putnici takva sjedala moraju prepustiti osobama kojima su namijenjena. (3) Sjedala rezervirana za invalide postavljena su u prostoru za putnike u blizini vanjskih vrata. U vagonima ili kompozicijama vlakova na dvije razine, sjedala rezervirana za invalide mogu se nalaziti na obje razine. (4) Razina opreme sjedala rezerviranih za invalide mora barem biti jednaka opremi postavljenoj na običnim sjedalima istog tipa. (5) Ako sjedala određenog tipa imaju naslone za ruke, sjedala istog tipa rezervirana za invalide imaju pomične naslone za ruke. To ne uključuje naslone za ruke koji su postavljeni uzduž vagona ili na zidovima odjeljaka. Pomični naslon za ruke moguće je pomaknuti do naslona sjedala, tako da omogućuje nesmetan pristup do sjedala ili susjednog sjedala rezerviranoga za invalide. (6) Sjedala rezervirana za invalide ne smiju biti sjedala na rasklapanje. (7) Svako sjedalo rezervirano za invalide i prostor za korisnika sjedala odgovara slikama od H1 do H4 u Dodatku H. (8) Cijela korisna sjedeća površina sjedala rezerviranoga za invalide mora biti široka najmanje 450 mm (vidjeti sliku H1). (9) Gornja površina svakog jastučića sjedala rezerviranoga za invalide nalazi se na visini od 430 mm do 500 mm od poda na prednjem rubu sjedala. (10) Prostor iznad glave mora dosezati visinu od najmanje 1680 mm od poda, osim kod vlakova na dvije razine, gdje su iznad sjedala postavljene police za prtljagu. U tim je slučajevima dopuštena manja visina prostora iznad glave kod sjedala rezerviranih za invalide ispod polica za prtljagu, na visini od 1520 mm, pod uvjetom da kod najmanje 50% svih sjedala rezerviranih za invalide prostor iznad glave i dalje iznosi 1680 mm. (11) Kod sjedala s pomičnim naslonom za leđa mjerenje se izvodi kad je sjedalo u potpuno podignutom položaju.*

4.2.2.2. Prostori za invalidska kolica (1) S obzirom na dužinu jedinice, isključujući lokomotivu ili pogonsku jedinicu, vlak mora imati najmanje onoliko prostora za invalidska kolica kako je propisano u sljedećoj tablici: Tablica 5. ***Najmanji broj prostora za invalidska kolica po dužini jedinice*** *Dužina jedinice Broj prostora za invalidska kolica po jedinici Manje od 30 metara Jedan prostor za invalidska kolica* ***Od 30 do 205 metara Dva prostora za invalidska kolica*** *Više od 205 do 300 metara Tri prostora za invalidska kolica Više od 300 metara Četiri prostora za invalidska kolica.*

(11) Prostor za invalidska kolica mora imati uređaj za pozivanje u slučaju opasnosti, koji korisniku invalidskih kolica u opasnosti omogućuje upozoriti osobu koja može na odgovarajući način reagirati. (12) Uređaj za pozivanje u slučaju opasnosti postavlja se unutar dosega osobe, bez naprezanja, koja

se koristi invalidskim kolicima kako je prikazano u Dodatku L, slici L1. 12.12.2014. L 356/130 Službeni list Europske unije HR.

5.3.1.2. Rampe na peronima (1) Rampe se moraju projektirati i ocijeniti za područje upotrebe definirano najvećim vertikalnim razmakom koji mogu premostiti unutar najvećeg nagiba od 18%. (2) Preko rampi moguć je prijelaz invalidskih kolica koja imaju značajke kako je navedeno u Dodatku M. 12.12.2014. L 356/145 Službeni list Europske unije HR (1) Provedbena odluka Komisije 2011/633/EU od 15. rujna 2011. o zajedničkim specifikacijama registra željezničke infrastrukture (SL L 256, 1.10.2011., str. 1.). (2) Provedbena odluka Komisije 2011/665/EU od 4. listopada 2011. o Europskom registru odobrenih tipova željezničkih vozila (SL L 264, 8.10.2011., str. 32.). (3) ***Rampe imaju nosivost najmanje 300 kg pri opterećenju raspoređenom na površini od 660 mm × 660 mm na sredini rampe****. (4) Ako je rampa na električni pogon, mora imati mogućnost ručnog upravljanja u slučaju prekida električnog napajanja. (5) Površina rampe mora biti otporna na klizanje i imati efektivnu svijetlu širinu od najmanje 760 mm. (6) Rampe koje imaju svijetlu širinu manju od 1 000 mm s obje strane moraju imati podignute rubove koji sprečavaju iskliznuće kotača sredstava za kretanje s nje. (7) Završeci na oba kraja rampe moraju biti zakošeni i ne smiju biti viši od 20 mm. Moraju biti opremljeni upozoravajućim trakama u kontrastnoj boji. (8) Rampa za vrijeme ulaska ili izlaska iz vozila mora biti pričvršćena mehanizmom kako se ne bi pomaknula. (9) Rampa mora sadržavati oznake u kontrastnoj boji.*

Također, iako nismo pronašli odgovarajuću odredbu koja bi to formalno propisivala, smatramo kako bi trebalo obratiti dužnu pozornost da se izbjegava smještaj prostora za vezivanje/učvršćivanje invalidskih kolica i prostora za njih u vlakovima uz same nužnike.

Kao i svi putnici, i putnici s invaliditetom različitih oštećenja očekuju mogućnost samostalnog i neometanog dolaska na željeznički kolodvor, stanicu i/ili stajalište, pristup pultu za kupnju putničkih karata, pristupačnu čekaonicu s pristupačnim sanitarnim čvorom, a potom pristupačan ulazak u vlak neovisan o tuđoj pomoći. U samom vlaku, u vagonu se očekuje mjesto na koje će se moći sjesti, kao i mjesto na kojem će se moći učvrstiti invalidska kolica i postojanje mogućnosti vezivanja sa sigurnosnim pojasom.“

<u>Primjer iz prakse:</u> Pravobraniteljica je zaprimila prigovore OSI, upućene HŽ tvrtkama, koji sadrže informacije i fotografije vezane za način održavanja, stanje i funkcioniranje željezničkog stajališta Zagreb Podsused. Predmetnim prigovorima opisuje se i ukazuje na izuzetno loše stanje infrastrukture i nemogućnost korištenja postojeće opreme tog željezničkog stajališta, primjerice i onog dijela sadržaja i opreme koji su poput čekaonice ili sanitarnog čvora namijenjeni isključivo korištenju od strane putnika. Prilikom postupanja ukazano kako je RH potpisala i ratificirala KPOSI koja u čl. 9. propisuje da će države stranke ove Konvencije poduzeti odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti OSI, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi OSI osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na: (a) građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade, zdravstvene ustanove i radna mjesta; (b) informacije, komunikacije i druge usluge, uključujući elektroničke usluge i službe hitnih intervencija. Zbog navedenoga preporučeno je HŽ tvrtkama da se prilikom planiranja poduzimanja mogućih poboljšanja i prilikom poduzimanja radnji na poboljšanjima stanja infrastrukture i organizacije rada ovog željezničkog stajališta dužna pažnja posveti i osiguravanju fizičke, informacijske i komunikacijske pristupačnosti, koja će olakšati i omogućiti bolje korištenje svim putnicima, pa tako i putnicima s invaliditetom i/ili smanjene

pokretljivosti. Zaprimljeni odgovor potvrdio je kako su HŽ tvrtke upoznate sa stanjem predmetnoga željezničkog stajališta, kako je izgradnja nadstrešnice na stajalištima Podsused i Kustošija predviđena u sklopu projekta obnove dionice Savski Marof – Zagreb Zapadni kolodvor s početkom radova u prvom tromjesečju 2020. godine. Vezano za pristup prostorima stajališta istaknuto je kako se stajalište zaključava nakon radnog vremena putničke blagajne, s obzirom na to da na stajalištu nema prometnog osoblja.

Mišljenje Pravobraniteljice:
Unatoč dobroj volji i iskazanim namjerama za poboljšanjima od strane predstavnika i HŽ tvrtki, slijedom pritužbi OSI i uvidom u stvarno stanje na terenu može se zaključiti kako su stajališta željezničke mreže i dalje uglavnom nepristupačna, odnosno da se nabavkom novih pokretnih rampi nisu opremili svi željeznički kolodvori i stajališta. Iskustva su pokazala kako su mehaničke rampe lakše za korištenje i održavanje. OSI koje su putovale vlakovima u razdoblju nakon postavljanja novonabavljenih rampi ukazivale su kako osoblje nije dovoljno upućeno i educirano o načinu korištenja nove opreme, za što se nadamo da bi se trebalo poboljšati u naknadnom razdoblju korištenja. Nadalje, ohrabruju saznanja kako se nastavlja s planiranim ulaganjima i prijavljivanjima projekata koji se financiraju iz sredstava Europske unije, a s ciljem općeg poboljšanja željezničke infrastrukture i nabavke novih vlakova, pri čemu treba imati u vidu potrebe OSI.

Preporuke:
1. Slijedom dostavljenih konkretnih prijedloga potrebno je Glavni željeznički kolodvor Zagreb učiniti u potpunosti pristupačnim OSI i ujedno oglednim primjerom rješavanja pristupačnosti za ostale kolodvore (i stajališta) željezničke mreže u RH.
2. Potrebno je razviti teorijske i praktične edukativne module o rukovanju novonabavljenim rampama te postupanju i komunikaciji s OSI različitih vrsta oštećenja. Pri tome ponavljamo prošlogodišnju preporuku za izradu brošure s praktičnim uputama u te svrhe.
3. U postupke izrade projekata rekonstrukcije i obnove postojeće željezničke infrastrukture te nabavke novih vlakova nužno je od samog početka planiranja uključiti OSI, odnosno njihove predstavnike.
4. Potrebno je i dalje poboljšavati organizaciju zaprimanja najave putovanja OSI i koordinaciju između nadležnih službi HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. i HŽ Infrastrukture d.o.o.

21.3. STANOVANJE

Više osoba s invaliditetom i njihovih obitelji se tijekom 2019. godine prituživalo Pravobraniteljici zbog nemogućnosti ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje i to većinom u slučajevima nepostojanja dizala u višeetažnim stambenim građevinama. Primjeri iz prakse i primjeri obraćanja građana POSI ukazuju na to kako je nedvojbeno potrebno značajno više raditi na podizanju opće razine svijesti i osvješćivanju empatije društva u cjelini s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, a u koje se opravdano svrstavaju i OSI. OSI se i dalje u svakodnevnici suočavaju sa siromaštvom jer nemaju sredstava za pokrivanje iznimno visokih troškova koje kao posljedice uzrokuje invaliditet. Podrazumijevanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja, primjerice kretanje uz stepenice (ili negdje uspinjanje po samo nekoliko stepenica) svima jednog dana može predstavljati problem koji znatno otežava i onemogućava normalno i kvalitetno življenje. U posebno teškoj životnoj situaciji su vrlo često OSI i osobe starije životne dobi koji žive sami kao jedini članovi kućanstva. Pogoršanjem uvjeta njihovog življenja, najčešće zbog pogoršanja zdravstvenog stanja ili zbog sve starije životne dobi, oni postaju sve ovisniji o drugima (kojih često nema), a vrlo često i ovisni o sustavu.

Primjeri iz prakse pokazuju i kako je uvažavanje preporuka Pravobraniteljice o pojednostavljivanju procedura vezano za otklanjanje građevinskih nepristupačnosti, što je ostvareno izmjenama i dopunama Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima 2017. godine, doprinijelo

pojednostavljivanju postupaka izvođenja građevinskih zahvata u cilju osiguravanja pristupačnosti. Međutim i dalje, posebno kada su u pitanju višeetažne stambene građevine, svijest susjeda bitno utječe na brzinu planiranja i uopće na mogućnosti realiziranja potrebnih prilagodbi. Nekoliko slučajeva iz različitih gradskih sredina (primjeri su iz Zagreba, Umaga i Splita) s vrlo sličnim okolnostima slučajeva odnosili su se na nezainteresiranost i nevoljkost predstavnika suvlasnika višeetažnih stambenih zgrada da uopće organiziraju raspravu s ostalim suvlasnicima o prijedlogu ili zahtjevu za realizacijom potrebnih prilagodbi pristupačnosti (izvođenje rampe na ulazu, ugradnju dizala i sl.), pa i u onim slučajevima kada su u pričuvi postojala dovoljna financijska sredstva za njihovo izvođenje.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljica je zaprimila zahtjev obitelji OSI iz Zagreba za dostavu mišljenja i savjeta o pravu osiguravanja pristupa prostoru njihovog stanovanja, budući da je ulaz/izlaz iz višeetažne stambene zgrade u kojoj žive nedovoljno pristupačan (derutna i dotrajala podloga postojeće ulazne rampe) što značajno otežava mogućnost izlaska/ulaska iz zgrade osoba koja se kreću u invalidskim kolicima.* Pravobraniteljica je predstavniku suvlasnika (za sve suvlasnike) dostavila mišljenje i preporuku kojom je ukazano da Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina OSI i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) određuje uvjete i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada OSI u građevinama javne i poslovne namjene te osiguranja jednostavne prilagodbe građevina stambene i stambeno-poslovne namjene.
Navedenim Pravilnikom određeni su obvezni elementi pristupačnosti: (A) elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika, (B) elementi pristupačnosti neovisnog življenja i (C) elementi pristupačnosti javnog prometa.
U mišljenju Pravobraniteljice istaknuto je i da se Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka RH, stvaraju pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na temelju različitih osnova, među kojima je invaliditet. Upozoreno je kako se diskriminacijom smatra stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe po navedenim osnovama, kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama.
Dodatno, navedeno je kako stanovanje uz pristupačnost i mobilnost predstavlja osnovni preduvjet za život i uopće obavljanje svih aktivnosti svakodnevnog življenja OSI i njihovog uključivanja u zajednicu. Nemogućnost da OSI uđe u stambeni objekt, javni objekt ili sredstvo javnog prijevoza, nemogućnost da koristi sanitarni čvor ili da uz pomoć rampe dođe do ulaza u svoj dom, samo su neki od elemenata u okolini koji u praksi osobama smanjene pokretljivosti i OSI onemogućuju nesmetano kretanje, izlazak iz vlastitog doma, pristup zdravstvenim uslugama, obavljanje poslova svakodnevnog života, u poštama, bankama, a da ne govorimo o odlasku u kino, kazalište, muzej, izlazak s prijateljima i sl.
Suočavanje s takvim nebrojenim i svakodnevnim preprekama, a posebno u situacijama kada se pogoršava zdravstveno stanje OSI, u velikom dijelu dovodi do gubitka samopouzdanja te odricanja od vlastitih motiva, ciljeva i htijenja i na kraju pasiviziranja i odustajanja od mukotrpnih pokušaja da se usprkos oštećenju i teškom zdravstvenom stanju vodi aktivan i ispunjen život.
Slijedom svega navedenog preporučeno je suvlasnicima da razmotre potrebe svojih susjeda, jer je moguće da u budućnosti to postanu i budu njihove potrebe.
Samo na taj način ostvarilo bi se pravo na osiguravanje nesmetanog pristupa i kretanja do vlastitog prostora za stanovanje, a kako bi svi puno i ravnopravno uživali sva ljudska prava i temeljne slobode kao i svi drugi građani bez invaliditeta.
S obzirom da se radi o osiguravanju pristupa mjestu stanovanja OSI, te s obzirom na vrstu potrebne prilagodbe, istaknuto je kako u predmetnom slučaju neće biti potrebno ishođenje građevinske dozvole. Zaključno, navedeno je da je mišljenje Pravobraniteljice kako bi omogućavanje nesmetanog i kvalitetnijeg pristupa ulazu ove stambene zgrade bio način poboljšavanje kvalitete života i bilo na dobrobit svih stanara, te izražena nada da će to svi suvlasnici moći prepoznati.
Suvlasnici su predmetnu preporuku razmotrili i nakon međusobnih konzultacija prihvatili te iz sredstava pričuve financirali radove s kojima je na odgovarajući način sada riješena pristupačnost ulaza/izlaza ove višeetažne stambene građevine.

Primjer iz prakse**:** *Pravobraniteljici se pritužila OSI iz Splita vezano za pitanje vlasništva pristupne rampe izgrađene sa stražnje strane višeetažne stambene građevine u kojoj živi. Podnositeljica je u predstavci istaknula kako je prethodno slijedom upute dobivene od HP d.d. u Splitu pokušala samostalno pisanim putem kontaktirati HP d.d. u Zagrebu, Sektor upravljanja nekretninama, Odjel za imovinsko pravne poslove, ali da nije uspjela dobiti zatraženo pisano očitovanje o predmetnom pitanju. Naime, podnositeljica navodi i prilaže opširnu dokumentaciju kojom se ukazuje kako je njezin pokojni suprug kao OSI na navedenoj adresi, u prizemlju stambene zgrade, dobio osamdesetih godina stan od tadašnje Samoupravne interesne zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja. S obzirom da je suprug bio OSI i da se teško kretao, tadašnji „mirovinski" je nakon dodjele stana o svom trošku projektirao i izgradio pristupnu rampu (trajnu, betonsku kosinu, dugačku 10-tak metara) za koju su oduvijek smatrali da je sastavni dio stambene zgrade, posebice budući da navedena rampa osigurava pristup do stražnjih ulaza u dva stana koja se nalaze u prizemlju zgrade i da je izgrađena na zajedničkom zemljištu. Međutim, nedavno uslijed narušenih susjedskih odnosa s prvom susjedom slučajno su došli do saznanja kako je Ugovorom o kupoprodaji susjednog stana tadašnji HPT, kao javno poduzeće i kao prodavatelj stana za taj susjedni stan zgrade koja je sagrađena, potpuno neosnovano naveo kako se taj stan sastoji i od rampe za izlaz - ulaz.*
Prilikom postupanja i obilaska na terenu utvrđeno je kako podnositeljica opravdano navodi kako nije bilo potrebe od 1986. godine, kada je predmetna rampa izgrađena, sumnjati kako je rampa sastavni dio višestambene zgrade, a ne isključivo vlasništvo jednog od suvlasnika. Međutim, nedavno uslijed sudskog postupka koji nije vođen zbog imovinsko-pravnih razloga nego zbog narušenih međususjedskih odnosa, slučajno se utvrđuje kako je Ugovorom o kupoprodaji susjednog stana, tadašnje javno poduzeće HPT, kao prodavatelj jednog od stanova u prizemlju, navelo da se taj stan sastoji, između ostalog, i od rampe za izlaz - ulaz. Pravni slijednik HPT-a, HP d.d., se u zatraženom odgovoru očitovao kako nema saznanja o okolnostima na temelju kojih je rampa unesena u kupoprodajni ugovor iz 1992. godine, te da danas ne posjeduje dokumentaciju iz koje bi se navedena okolnost mogla provjeriti. Slijedom svega navedenog, na temelju dostupne dokumentacije, izvida na terenu i slijedom očitovanja HP d.d. o okolnostima upisa predmetne rampe kao isključivog dijela nekretnine jednog suvlasnika višestambene zgrade, utvrđeno je i savjetovano podnositeljici da upis i vlasništvo rampe može osporiti isključivo u sudskom postupku pred nadležnim sudom.

Preporuke Pravobraniteljice:
Ponovno **preporučujemo** i ponavljamo preporuku da se razmotri donošenje Zakona o socijalnom stanovanju kao vrsti stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja. Vezano za to **preporučujemo** i osnivanje zaklade/fonda financirane iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.
Preporučujemo Vladi RH da se na temelju dostupnih i provedenih analize postojećeg stanja i potreba pronađu odgovarajuća rješenja za financiranje ili sufinanciranje ugradnje dizala (bilo EU sredstvima u sljedećoj financijskoj omotnici ili sredstvima iz drugih izvora) kao mjere omogućavanja pristupačnosti prostoru za stanovanje te osiguraju sredstva kako bi svi građani mogli ostvariti pravo na nesmetano kretanje, ostanak u vlastitom domu i na taj način bili svakodnevno uključeni u život zajednice.
S obzirom na nepoznavanje načela *„univerzalnog dizajna"* potrebno je educirati stručnjake o važnosti njegove primjene prilikom osiguravanju pristupačnosti za OSI, te olakšavanja pristupačnosti svim građanima.

Sudjelovanje na događanjima
U Zagrebu je 11. veljače u „Kući Europe" održana **konferencija za medije povodom objave podataka o prikupljenim predprijavama građana za ugradnju dizala u višeetažne stambene građevine.**

Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom konferenciji je prisustvovao i sudjelovao u raspravi zamjenik pravobraniteljice. Konferenciju su zajedno organizirali Koordinacijski odbor društava i udruga Hrvatske pošte i Hrvatskih telekomunikacija Zagreb i Hrvatska gospodarska komora.
Tijekom konferencije zastupnica u Europskom parlamentu Biljana Borzan istaknula je kako Europska komisija do sada zbog slabog povlačenja sredstva iz europskih fondova nije dozvolila RH izmjene Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., ali da se tijekom veljače očekuje nova ocjena za 2018. godinu.
Istaknuto je kako ovaj projekt zapravo ovisi o tome hoće li EK odobriti rebalans 10,7 milijardi eura koji su RH na raspolaganju, jer ukoliko se to ne dogodi, RH će morati čekati sljedeće financijsko razdoblje koje počinje 2021. godine.
Gospodin Želimir Manenica, predsjednik Koordinacijskog odbora, izvijestio je kako je trenutno prikupljanje podataka neobvezujuće i predstavlja predprijave kako bi se utvrdilo koliki je uopće interes za ovakav projekt. Prikupljeni i obrađeni podaci ukazuju da se radi o ogromnom interesu budući da je slijedom 16.800 poslanih predprijava do sada njih 8.046 popunjeno, potpisano i vraćeno poštom. Ako se tome pridoda još 3.897 online prijava, interes za sudjelovanje u projektu iskazan je za gotovo 12.000 građevina.

21.4. PRISTUPAČAN TURIZAM

Pravobraniteljica je tijekom 2019. godine nastavila s praćenjem postupanja dionika u pružanju turističkih usluga u odnosu na preporuke Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine te u odnosu na mišljenja i preporuke Pravobraniteljice upućene 2017. i 2018. godine. Uz praćenje provođenja predloženih mjera i aktivnosti te postupanja po pritužbama u ovom području, Pravobraniteljica je aktivno provodila aktivnosti koje su za cilj imale upoznavanje što većeg broja odgovornih organizacija, institucija i pružatelja usluga o važnosti pristupačnosti turizma.

S ciljem usporedbe podataka i informacija o planovima, strategijama, projektima i programima u području turizma, a koji se odnose na osobe s invaliditetom te uvažavanje preporuka saborskog Odbora i Pravobraniteljice, od Ministarstva turizma zatražili smo odgovore na sljedeća pitanja:
„1. Koliki je broj ugostiteljsko-hotelijerskih objekata u RH koji su adaptirani kako bi bili pristupačni i onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna?
2. Koje mjere poduzima Ministarstvo turizma da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja?
3. Da li Ministarstvo turizma ili neko drugo tijelo prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom?
4. Koje mjere Ministarstvo turizma poduzima da bi turističke usluge bile pristupačne osobama s osjetilnim, intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i za suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom?
5. Je li i na koji način Ministarstvo turizma sudjelovalo u projektima koji su se između ostalog ticali i pristupačnih usluga za osobe s invaliditetom?“

Za razliku od prijašnjih godina kada je Ministarstvo turizma na navedena pitanja odgovaralo općenito, prvenstveno navodeći odredbe propisa kojima su utvrđeni uvjeti i standardi koji se uzimaju u obzir prilikom razvrstavanja i kategorizacije ugostiteljskih objekata, iz odgovora koje smo zaprimili u siječnju 2020. godine razvidne su **konkretne mjere i aktivnosti koje je Ministarstvo provodilo** tijekom 2019. godine s ciljem osiguranja pristupačnih turističkih usluga za osobe s invaliditetom.
Izdvajamo dijelove odgovora Ministarstva turizma na prethodno navedena pitanja:
*„**1**. U ovom trenutku ne raspolažemo evidencijom pristupačnih objekata, plaža i ostalih turističkih usluga za osobe s invaliditetom. Do sada je službeno bio samo jedan hotel u RH (Dalmina u Splitu), kojemu je 2. siječnja 2008. godine Ministarstvo turizma dodijelilo oznaku posebnog standarda: "ZA OSOBE S INVALIDITETOM". Nažalost, isti hotel je 20. svibnja 2011. godine na vlastiti*

zahtjev odustao od istog, tako da sada nema ni jednog hotela službeno prilagođenog osobama s invaliditetom.

***2**. Ministarstvo turizma, uz redovne aktivnosti podizanja svijesti o socijalnoj inkluziji osoba s invaliditetom u turizmu (postavljanjem kriterija u natječajima za sufinanciranje projekata u turizmu dodatnim bodovanjem onih koji apliciraju na projekte koji uključuju elemente pristupačnosti, zapošljavaju osobe s invaliditetom na projektima koji su usmjereni na osposobljavanje osoba s invaliditetom za rad u turizmu i dr.), medijski istupa i prezentira takve projekte/nositelje projekata te promovira na radionicama za velike projekte Ministarstva. U drugoj polovici siječnja 2019. Ministarstvo turizma provelo je informativnu TV, radio i Internet kampanju te kampanju u tiskanim medijima u okviru Dana poslova u turizmu gdje je promoviran Poziv uspostave regionalnih centara kompetentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva, a koji u svojim aktivnostima obuhvaćaju i promoviraju, uz ostale, i sudjelovanje osoba s invaliditetom u posebno pripremljenim i prilagođenim programima osposobljavanja te koji uključuju i posebno specijaliziranu opremu prilagođenu njihovim potrebama. Tom prigodom izrađeni su i tiskani promotivni letci (1000 kom). Navedeni poziv promoviran je i u okviru radionica organiziranih na Danima poslova u turizmu… …Na četvrtom godišnjem okupljanju članica UHPA-e i njihovih gostiju… …sudjelovali su djelatnici Ministarstva turizma i promovirali natječaje uspostave regionalnih centara kompetentnosti u turizmu te obrazovnih centara koji uključuju i potiču mogućnosti za osobe s invaliditetom… …Ministarstvo turizma organiziralo je… …javno potpisivanje 22 ugovora u iznosu više od 32 milijuna kuna u sklopu natječaja za poboljšanje pristupa ranjivim skupinama tržištu rada... …Opći cilj Poziva bio je povećanje zapošljivosti ranjivih skupina kroz obrazovanje i stručno usavršavanje s ciljem uključivanja na tržište rada u sektoru turizma i ugostiteljstva, a specifični ciljevi Poziva su sljedeći:… …stjecanje stručnih znanja ranjivih skupina potrebnih za rad u sektoru turizma i ugostiteljstva kroz razvoj i provedbu programa osposobljavanja i/ili usavršavanja te organiziranu praktičnu nastavu na radnom mjestu kod poslodavaca te stjecanje općih kompetencija i „mekih vještina" (poput vještina komunikacije, elementarne pismenosti, proaktivnog stava i profesionalnog ponašanja, poduzetništva, gostoljubivosti i multikulturalnosti) ranjivih skupina kroz razvoj i provedbu programa osposobljavanja i/ili usavršavanja te organiziranu praktičnu nastavu na radnom mjestu kod poslodavaca. Nadalje, djelatnici Ministarstva turizma sudjelovali su… …na kojima su promovirali natječaje uspostave centara kompetentnosti u turizmu te obrazovnih centara koji uključuju i potiču mogućnosti za osobe s invaliditetom…*

***3.** Nacionalnim programom upravljanja i uređenja morskih plaža (akcijski plan) utvrđena je aktivnost "Izrada nacionalnog katastra morskih plaža" koja podrazumijeva uspostavu baze podataka o svim plažama obuhvaćenim regionalnim programima uređenja i upravljanja plažama… …sa skupom podataka definiranim obrascem koji sadržava sve podatke o nekoj plaži pa tako i informaciju o pristupačnosti plaže osobama s invaliditetom. Taj Katastar je u planu aktivnosti projekta Hrvatski digitalni turizam i umrežit će sva nadležna ministarstva i druga tijela javne vlasti u županijama radi uspostave baze podataka i ažuriranja podataka. Do tada, do uspostave Katastra, nemamo saznanja o plažama pristupačnim osobama s invaliditetom, osim onih plaža koje jedinice lokalne ili regionalne samouprave kandidiraju na javni poziv Ministarstva turizma po Programu razvoja javne turističke infrastrukture, potprogram plaže. Nadalje, Ministarstvo turizma je nositelj projekta Hrvatski digitalni turizma - e-Turizam.… …Cilj projekta je poboljšati komunikaciju između građana i javne uprave u turizmu te povećati učinkovitost i transparentnost javne uprave u pružanju javnih usluga u turizmu prema građanima kroz uspostavu pet kvalitetnih, brzih i korisnički orijentiranih elektroničkih usluga na višim razinama informatiziranosti… …Projekt je naslonjen na socijalnu inkluziju osoba s invaliditetom s dva aspekta kao korisnika: aplikacije prilagođene potrebama određenih invaliditeta, s jedne strane, te informacije o pristupačnosti destinacija, objekata, turističkih usluga i proizvoda, s druge strane. U ovom dijelu surađivat će se s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom… …Sva aplikativna rješenja razvijena kroz ovaj projekt imat će prilagođen dizajn osobama s invaliditetom...*

***4.** Ministarstvo turizma kroz Program Konkurentnost turističkog gospodarstva sufinancira projekte subjektima malog gospodarstva (trgovačka društva izvan javnog sektora, obrti i zadruge) i OPG-ima za povećanje i poboljšanje standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom. U 2019.*

godini svi subjekti koji su se prijavili na Javni poziv Konkurentnost turističkog gospodarstva, a imali su projekt povezan s povećanjem i poboljšanjem standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom te su zadovoljili kriterije za odabir, ostvarili su pravo na dodjelu potpore male vrijednosti. Takvih zahtjeva nije bilo mnogo te je u 2019. godini sufinancirano 14 projekata povezanih s povećanjem i poboljšanjem standardnih i propisanih uvjeta za osobe s invaliditetom, u ukupnom iznosu od 670.000,00 kuna. Većinom se radi o pristupnim rampama i putevima za osobe s invaliditetom, sanitarnim čvorovima za osobe s invaliditetom, dizalu, projektu 3D- Virtualna šetnja Zadrom i sl. U cilju povećanja pristupačnosti usluga osobama s invaliditetom, u provedbi Programa razvoja javne turističke infrastrukture (koji se provodi svake godine sredstvima Fonda za razvoj turizma) u postupku vrednovanja projekata uređenja plaža definiran je, kao jedan od kriterija, sljedeći kriterij: "Pristupačnost projekta osobama s invaliditetom: omogućen pristup i kretanje osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću (rampe/liftovi za invalide, sanitarni čvorovi za invalide) i prilagođenost projekta drugim ranjivim skupinama". Isto tako, za projekte izgradnje, dogradnje, rekonstrukcije ili adaptacije i opremanja centara za posjetitelje i interpretacijskih centara definiran je, kao jedan od kriterija, kriterij: "Pristupačnost projekta osobama s invaliditetom: omogućen pristup i kretanje osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću (rampe/liftovi za invalide, sanitarni čvorovi za invalide, oznake na Brailleovom pismu, taktilne crte vodilje, pristupačnost projekta informacijama i komunikaciji za gluhe i slijepe osobe) i prilagođenost projekta drugim ranjivim skupinama."

***5**. Ministarstvo turizma u okviru svoje nadležnosti… …objavilo Poziv na dostavu projektnih prijedloga „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva" te ugovorilo 42 projekta u ukupnom iznosu od 63.000.388,97 HRK. Ukupno je sada u provedbi 41 ugovoreni projekt…. …Do kraja ugovornog razdoblja planirana je edukacija 189 osoba s invaliditetom, od čega će 120 osoba biti educirano u okviru 22 projekta s rezervne liste, ugovorena u 2019. godini. Provedbom ugovorenih projekata izravno će se odgovoriti na društvene potrebe ranjivih skupina kroz pružanje inovativnih socijalnih usluga u obliku posebno prilagođenih programa osposobljavanja i usavršavanja ranjivih skupina za veću zapošljivost te definiranje obrazovnih sadržaja koji će biti povezani s potrebama na tržištu rada... …Ministarstvo turizma također je u 2019. godini objavilo Poziv na dostavu projektnih prijedloga „Uspostava regionalnih centara kompetentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva". Financijska sredstva osigurana za ovaj poziv ukupno iznose 300 milijuna kuna. Predviđene aktivnosti uključuju razvoj novih i inovativnih kurikuluma, prilagodbu dosadašnjih kurikuluma potrebama na tržištu rada, stručno usavršavanje nastavnika, suradnika u nastavi i mentora, osposobljavanje mentora na radnom mjestu, poboljšanje praktičnih vještina nastavnika i polaznika, aktivnosti cjeloživotnog učenja… …kao i aktivnosti koje pridonose prohodnosti obrazovne vertikale. Centri kompetentnosti činit će središnja mjesta… … zainteresirani sudionici moći educirati… …te obrazovni programi posebno prilagođeni učenicima s teškoćama te osobama s invaliditetom…".*

Također, osim informacija prikupljenih od Ministarstva turizma, Pravobraniteljica se tijekom godine obraćala i drugim dionicima u turizmu s ciljem prikupljanja podataka o tome u kojoj mjeri su turističke usluge pristupačne osobama s invaliditetom. Izdvajamo informacije zaprimljene od strane hotela na području Poreča, područja za koje je uočeno da su se aktivno provodile mjere i preporuke saborskog Odbora i Pravobraniteljice te područja na kojemu je proteklih godina povećan broj objekata i usluga pristupačnih osobama s invaliditetom. Hotelima na tom području, između ostaloga, postavljeno je pitanje:

*„**Na koju problematiku su vam ukazivale osobe s invaliditetom kao gosti i turisti, a vezano za pristupačnost objekta i usluga koje pružate, odnosno da li ste imali primjedbi i pritužbi vezano za isto**?"*

Izdvajamo neke od odgovora:

„Gosti su ukazali na probleme sa savladavanjem stepenica u hotelu koje vode do soba i restorana."

„Na strmu rampu prema bazenu…"

„…u lobbyju hotela ne postoji sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom…."

„Gosti koji rezerviraju imaju unaprijed informacije o pristupačnosti objekta, s te strane nije bilo reklamacija."

„Osobe s invaliditetom kao gosti i turisti ukazivali su nam na poteškoćama koje su vezane za barijere nogostupa i prilazima objektima….“
„Uglavnom su gosti ukazivali na potrebu izgradnje većeg broja pristupnih staza na plažu te ulaznih rampi u more.“
„Rijetke pritužbe gostiju s invaliditetom su se odnosile na broj dizala u hotelu koji su prilagođeni prijevozu osoba s invaliditetom.“

Nadalje, na temelju zaprimljenih pritužbi osoba s invaliditetom i provedenih istraživanja (pregled ponude putem *web* servisa i turističkih agencija) vezanih za dostupnost pristupačnih turističkih proizvoda i usluga, može se zaključiti kako pozitivni pomaci postoje, ali su zaista minimalni.
Naime, Hrvatska, kao popularna i poželjna turistička destinacija, i dalje je u velikoj mjeri negostoljubiva prema turistima osobama s invaliditetom, budući da izuzev skupog hotelskog smještaja koji si prosječan turist s invaliditetom ne može priuštiti, **u turističkoj ponudi gotovo da nema pristupačan privatni smještaj.**
Poražavajuća je činjenica da veća turistička središta kao npr. grad Split gotovo uopće nemaju u ponudi privatne smještajne objekte uređene i opremljene po načelu univerzalnog dizajna i time prilagođene za osobe s invaliditetom.
Osim nekolicine apartmana u Istri te nekoliko u blizini rehabilitacijskih centara (Biokovka, Selce, Varaždinske Toplice, Krapinske toplice, Stubičke toplice i sl.) čiji su vlasnici uočili isplativost zdravstvenog turizma, diljem Republike Hrvatske gotovo je nemoguće pronaći pristupačan smještajni objekt. Dok je u većim turističkim središtima dostupan barem skupi hotelski smještaj, u zaleđu, na otocima, brdskim područjima, kontinentalnom djelu RH, kao i općenito u manjim urbanim sredinama, npr. u Imotskoj krajini, osobi s invaliditetom je nemoguće pronaći odgovarajući smještaj.
Usprkos turističkom procvatu posljednjih godina i kontinuiranom povećanju kapaciteta obiteljskog smještaja i OPG-ova, **vlasnici apartmana i dalje ne uočavaju priliku za privlačenje turista osoba s invaliditetom** te zanemaruju činjenicu da je ova kategorija najveća manjinska skupina turista na svijetu, da su turisti s invaliditetom u pravilu „vjerni“ gosti koji se često vraćaju na destinacije na kojima budu zadovoljni uslugom, često putuju ''izvan sezone'' i ostvaruju više noćenja.
Jasno da zbog postojeće arhitekture, posebice u dalmatinskim mjestima tradicijske gradnje nije moguće svaki apartman učiniti pristupačnim, međutim velik je broj novoizgrađenih ili adaptiranih objekata u turizmu koji imaju prostora za osiguranje smještaja uređenog po načelu univerzalnog dizajna. Tako uređen smještajni objekt mogu ravnopravno koristiti sve kategorije gostiju, od prosječnog turista, obitelji sa malom djecom u dječjim kolicima, starijih osoba, osoba koje imaju privremene fizičke teškoće pa do gostiju koji koriste invalidska kolica.
Iako se privatnim iznajmljivačima na prvi pogled može činiti da su tehnički zahtjevi za osiguranje pristupačnosti brojni i skupi, često se radi o manjim preinakama i montaži namještaja i uređaja na propisane pozicije koje bi olakšale korištenje apartmana osobama s invaliditetom.
No, osim smještanih kapaciteta, nepristupačan je i velik broj objekata trgovačke, ugostiteljske i/ili turističke namjene kao što su trgovine, muzeji, restorani, caffe barovi, noćni klubovi i slično kao neizostavni dijelovi turističke ponude.
Pristupačnost ugostiteljskih objekata nije samo važan segment turističke ponude, već je i od značaja za svakodnevno življenje osoba s invaliditetom. Iako Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) u čl. 44. st. 1. u vezi sa čl. 16. 17. i 18., te u čl. 49. propisuje obvezne elemente pristupačnosti za pojedine građevine ugostiteljske namjene (caffe barove, kavane, restorane i druge prostore za obavljanje ugostiteljske djelatnosti), predmetne odredbe neprimjenjive su u praksi ponajviše zbog propusta da se propišu sankcije za prekršitelje.
Smatrajući da bi se propisivanjem obveze osiguranja pristupačnosti kao jednog od minimalnih uvjeta koje moraju ispunjavati ugostiteljski objekti za obavljanje ugostiteljske djelatnosti načinio znatan iskorak u osiguranju pristupačnosti ugostiteljskih objekata, Pravobraniteljica će uputiti preporuku Ministarstvu turizma za implementiranjem odgovarajućih odredbi Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u odredbe Pravilnika o

razvrstavanju i minimalnim uvjetima ugostiteljskih objekata iz skupine restorani, barovi, catering objekti i objekti jednostavnih usluga („Narodne novine“, br. 82/07, 82/09, 75/12, 69/13 i 150/14).

Uz navedene aktivnosti vezane uz preispitivanje pristupačnosti turističke ponude, Pravobraniteljica je tijekom 2019. godine aktivno provodila **aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti svih dionika u turizmu** o važnosti osiguranja pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga te potencijalu koji se nalazi u tako osiguranoj ponudi.
Posebno izdvajamo aktivnosti koje su uslijedile kao rezultat sastanka održanog krajem 2018. godine u Područnom uredu Pravobraniteljice u Osijeku. Na sastanku su sudjelovali predstavnici Ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, predstavnici upravnih odjela Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije zaduženih za turizam, zdravstvo i socijalnu skrb, programe Europske unije i gospodarstvo, te predstavnici Hrvatske gospodarske komore i Turističke zajednice grada Osijeka. Na temelju uspostavljene suradnje i zaključaka usvojenih na sastanku, HGK – Županijska komora u Osijeku organizirala je 31. siječnja 2019. godine edukativnu radionicu na temu *TURIZAM ZA SVE – Turizam pristupačan osobama s invaliditetom* na kojoj je savjetnik Pravobraniteljice održao izlaganje na temu *Značaj osiguranja pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom*. Tijekom svog izlaganja upoznao je nazočne predstavnike turističkih zajednica i pružatelje usluga u turizmu s obvezom osiguranja pristupačnosti turističkih usluga osobama s invaliditetom, ukazao je na poteškoće i prepreke na koje osobe s invaliditetom nailaze kao turisti te predstavio primjere dobre prakse i prijedloge kako se postupajući po načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna te prepreke mogu ukloniti. Posebno je naglašeno kako osiguranje pristupačnosti turističkih usluga i proizvoda osobama s invaliditetom nije samo obveza svih dionika u društvu, nego je i prilika za pružatelje usluga da iskoriste potencijal koji postoji u tako obogaćenoj turističkoj ponudi.
Sudionici radionice aktivno su sudjelovali u raspravi koja je uslijedila nakon izlaganja, a postavljena pitanja i prijedlozi koristit će kao temelj za daljnje aktivnosti koje će se provoditi s ciljem osiguranja potpune pristupačnosti svih turističkih usluga osobama s invaliditetom.
Tijekom radionice kao primjer dobre prakse predstavnici Općine Erdut predstavili su projekt *VISITUS – turistička ponuda za slijepe i slabovidne osobe*. Projekt je sufinanciran iz prekograničnog programa *Interreg IPA CBC Croatia – Serbia*, s ciljem stvaranja preduvjeta za razvoj turizma u ciljanom prekograničnom području kroz diverzfikaciju turističke ponude slijepim i slabovidnim osobama, dok je rezultat projekta nova turistička ponuda prilagođena slijepim i slabovidnim osobama.
Općina Erdut jedan je od projektnih partnera, a uz predstavnike Općine na radionici su svoja iskustva iz provedbe projekta s nazočnima podijelili i predstavnici udruga osoba s invaliditetom koji su aktivno sudjelovali u projektu.
Također, Pravobraniteljica je aktivno sudjelovala u pronalasku i udruživanju partnera za prijavu na natječaj za projekte prekogranične suradnje raspisan početkom 2019. godine, a koji se može iskoristiti za financiranje poboljšanja turističke infrastrukture, uključivanje osoba s invaliditetom u svakodnevni život zajednice i edukacije svih dionika u turizmu.
Preporuku Pravobraniteljice upućenu jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u pograničnom području o prijavi na ovu vrstu natječaja uvažila je Osječko-baranjska županija te je uz podršku Pravobraniteljice osmišljen i prijavljen projekt *ADOBE – pristupačna turistička odredišta i usluge u pograničnim područjima*. Projekt su zajednički prijavili Osječko-baranjska županija (kao glavni nositelj projekta) i Županija Baranja (Mađarska) kao partner, a provedbom projekta želi se poboljšati pristupačnost turističkih odredišta i usluga u pograničnom području Hrvatske i Mađarske, posebno Osječko-baranjske županije i Županije Baranja, te tako omogućiti osobama s invaliditetom uživanje u svim uslugama na ravnopravnoj osnovi s drugima.
Projekt je odobren početkom 2020. godine te će Pravobraniteljica pružati aktivnu podršku tijekom provedbe istog.

Osim u Osijeku, predstavnici Ureda Pravobraniteljice održali su dana 29. studenog 2019. sastanak s gradonačelnikom Grada Splita, zamjenicom gradonačelnika, pročelnicom Upravnog odjela za socijalnu skrb, zdravstvenu zaštitu i demografiju Grada Splita, predstavnicima Turističke zajednice

grada Splita, Županijske gospodarske komore Split i Odjela za gospodarstvo pri uredu Državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji, na temu pristupačnosti ugostiteljskih i trgovačkih objekata u gradu Splitu. Pristupačnost navedenih objekata važna je kako za svakodnevni život osoba s invaliditetom u gradu Splitu, tako i za turiste s invaliditetom.
Predstavnici Grada Splita upoznali su predstavnike Ureda Pravobranitelja sa svim projektima Grada i komunalnih tvrtki koji imaju za cilj unaprjeđenje pristupačnosti u gradu, a raspravljene su i mogućnosti sustavnih unaprjeđenja koje bi bile ugrađene u postojeće propise i zakonske odredbe. Svi sudionici iskazali su spremnost na suradnju i angažman svih dionika u cilju poboljšanja pristupačnosti osoba s invaliditetom i ostvarenja svih njihovih prava. S predstavnicima Županijske gospodarske komore Split dogovorena je buduća suradnja u vidu organizacije radionice za trgovce i ugostitelje u gradu Splitu na temu pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata.
Cilj radionice bit će osvijestiti problem nepristupačnosti s kojim se osobe s invaliditetom svakodnevno suočavaju, ukazati na normativni okvir i obvezu osiguranja pristupačnosti te ponuditi primjere savladavanja visinskih prepreka na ulasku u objekte.
Predstavnici Županijske gospodarske komore Split ujedno su predložili sudjelovanje predstavnika Ureda Pravobranitelja na Forumu obiteljskog smještaja u veljači 2020. kako bi privatne iznajmljivače u području turizma neposredno upoznali s obvezama i mogućnostima osiguranja pristupačnosti smještajnih kapaciteta. Održavanje sastanaka predstavnika Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s predstavnicima gradova Dubrovnik, Zadar i Šibenik na temu pristupačnog turizma predviđeni su tijekom siječnja i veljače 2020. godine.

Nadalje, uzimajući u obzir interes turista za brojne manifestacije koje se održavaju na javnim površinama i uz pokroviteljstvo općina, gradova i/ili županija te uvažavajući pritužbe osoba s invaliditetom na problem nepostojanja pristupačnih sanitarnih čvorova na takvim manifestacijama, Pravobraniteljica je uputila **preporuku svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da prilikom donošenja odluka o prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama, odnosno odluka o davanju javne površine na korištenje radi organiziranja manifestacije, kao jedan od uvjeta postave i obvezu organizatora da osigura pristupačne toalete za osobe s invaliditetom.**
Također, preporučeno je da se za one prostore na kojima se održavaju manifestacije, a na kojima već postoje javni toaleti, u suradnji s predstavnicima osoba s invaliditetom (povjerenstva, udruge) osigura da oni budu u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom. Detaljnije o ovoj preporuci i aktivnostima koje su uslijedile nakon iste može se pronaći u dijelu Izvješća 28. Sudjelovanje u kulturi, rekreaciji, razonodi i sportu.

Zaključak i preporuke Pravobraniteljice:
Iz iscrpnog odgovora i svih podataka dostavljenih od strane Ministarstva turizma vidljiv je pozitivni pomak u podizanju razine svijesti te osiguranim mjerama i sredstvima koja su na raspolaganju pružateljima usluga u turizmu kako bi ih koristili za osiguranje pristupačne turističke ponude. Ohrabrujuća su nastojanja onih dionika (turističkih zajednica, JLP(R)S, udruga) koji su počeli s korištenjem navedenih mjera, ali poražavajuća je spoznaja da je takvih dionika i dalje iznimno malo u odnosu na potrebe i mogućnosti koje su na raspolaganju.
Uzevši u obzir sav potencijal pristupačnog smještaja, postojanje agencija i turoperatora specijaliziranih za ovu vrstu usluge, kao i dostupnost bespovratnih sredstava za poboljšanje pristupačnosti turističkih usluga za osobe s invaliditetom, mišljenja smo da je **nužno** ne samo nastaviti nego i **intenzivnije provoditi aktivnosti usmjerene upravo na podizanje razine svijesti kod pružatelja turističkih usluga** (**posebno privatnih iznajmljivača**) o važnosti razvoja „turizma za sve“ i proširenja svoje turističke ponude na takav način da se omogući svakoj osobi s invaliditetom ili obitelji čiji je član osoba s oštećenjem da slobodno bira turističku destinaciju po vlastitoj želji, a ne prema dostupnom smještaju.
Upravo privatni iznajmljivači su oni kojima treba kontinuirano ukazivati na ovu problematiku te stoga i dalje **preporučujemo** nadležnim tijelima (ministarstvima, županijama, gradovima, općinama) koja raspisuju natječaje za dodjelu sredstava za razvoj turizma, da po raspisanim natječajima organiziraju

edukacije/radionice na kojima će uz uobičajeno predstavljanje samih natječaja, formalnih uvjeta i načina prijave posebna pažnja biti posvećena i ukazivanju potencijalnim prijaviteljima – pružateljima turističkih usluga na obvezu osiguranja pristupačnosti, kao i na potencijal koji postoji u turističkoj ponudi obogaćenoj pristupačnošću za osobe s invaliditetom.
Prema našim saznanjima, s obzirom na mogućnost „povlačenja" financijskih sredstava iz javnih izvora i sredstava EU, odaziv na edukacije/radionice ove vrste u pravilu je velik, te **preporučujemo** u takve oblike edukacije uključiti i predstavnike osoba s invaliditetom, kako bi svojim iskustvima i prijedlozima ukazali na sve ono što primjena načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna zaista znači u stvarnosti i svakodnevnom životu.
Ponavljamo da je diskriminacija neosiguravanjem pristupačnosti i uskraćivanjem razumne prilagodbe najčešće uzrokovana nedostatnom educiranošću i pogrešnim mišljenjem da osiguranje takve prilagodbe podrazumijeva velike financijske izdatke te smo uvjereni da bi ovaj način edukacije utjecao na senzibiliziranje svih dionika u turizmu, a prvenstveno samih pružatelja usluga.

22. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

U članku 19. KPOSI, Neovisno življenje i život u zajednici, RH se obvezuje poduzeti mjere i aktivnosti kako bi svim osobama s invaliditetom priznala jednako pravo na neovisno življenje kao i jednako pravo na izbor da žive u zajednici kao i druge osobe bez invaliditeta.

Ocjenjujući napredak ostvaren u provedbi čl. 19., UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim zapažanjima i preporukama upućenim 2015. godine dao je sljedeće preporuke RH:

- da osigura jednaku zaštitu djece s invaliditetom u legislativi, politici i mjerama koje se odnose na djecu i osnaži svoju politiku deinstitucionalizacije djece s invaliditetom
- da država stranka uvede jasnu strategiju za moratorij na nova primanja u ustanove i osnaži svoja nastojanja da se obiteljima osiguraju mjere psihološke i financijske podrške i podrške socijalne službe
- da se u proces deinstitucionalizacije uključe sve ustanove za sve osobe s invaliditetom, kao i obiteljski domovi za odrasle osobe s invaliditetom
- donošenje pravnog okvira kojim se predviđa pravo na usluge osobnog asistenta u zajednici i pokretanje procesa u kojem lokalna zajednica i *mainstream* usluge postaju dostupne osobama s invaliditetom
- da država stranka poduzme mjere kojima se osiguravaju usluge rane intervencije svoj djeci s invaliditetom.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine sukladno obavezama u provedbi Konvencije i preporukama Odbora, u području „Život u zajednici" predviđa provedbu 5 ciljeva i očekivanih ishoda u razdoblju od 2017. do 2020. godine:

- Unaprijeđen sustav rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju
- Nastavljen proces transformacije domova i deinstitucionalizacije korisnika, djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom koji se nalaze na dugotrajnom smještaju
- Nadograđen zakonodavni i institucionalni okvir za pružanje usluga koje doprinose neovisnom življenju
- Proširen opseg i kvaliteta socijalnih usluga u zajednici.[12]

Zadani ciljevi Strategije su općeniti, ali zabrinjava što su rokovi za provedbu mjera prekoračeni, odnosno nisu provedene aktivnosti čiji bi učinci bili vidljivi u svakodnevnom životu djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

[12] Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine", br. 42/17).

Glavne prepreke za punu primjenu čl. 19. Odbor za prava osoba s invaliditetom vidi u neprovođenju strukturnih promjena u svim područjima društvenog života[13], između ostalog:

- uskraćivanje poslovne sposobnosti
- nejednakost programa za društvenu potporu u svrhu osiguranja neovisnog življenja
- manjak strategija i planova za deinstitucionalizaciju i nastavak ulaganja u institucionalizirane oblike skrbi
- negativni stavovi, stigma i stereotipi koji sprječavaju osobe s invaliditetom da budu uključene u zajednicu
- manjak dostupnih, prihvatljivih, pristupačnih i prilagodljivih usluga i objekata, kao što su prijevoz, zdravstvena skrb, škole, javni prostori, stanovanje, javne zgrade
- neprikladna decentralizacija koja dovodi do nejednakosti između lokalnih tijela i nejednakih prilika za neovisno življenje unutar zajednice i drugo.

Pritužbe koje zaprimamo odnose se na gotovo sva navedena područja: oduzimanje poslovne sposobnosti i dalje je sredstvo za lakše, brže i jednostavnije odvajanje ljudi iz zajednice i smještaj u institucije; usluga rane intervencije nije dostupna u svim područjima Hrvatske na jednaki način jer nema niti pružatelja tih usluga niti dovoljno stručnjaka; postojeće usluge osobnog asistenta nisu usklađene s individualnim potrebama osoba s najtežim invaliditetom; deinstitucionalizacija za osobe s intelektualnim, tjelesnim, mentalnim i senzoričkim oštećenjima zaustavljena je na dostignutim kapacitetima od prije nekoliko godina, tisuće osoba je i dalje na smještaju; organizirano stanovanje podržavamo zahvaljujući EU fondovima; nove usluge za podršku životu u obitelji nismo razvili, postojeće nismo proširili, tako da još uvijek osoba s duševnim smetnjama mora ići na smještaj kako bi se osiguralo npr. redovito uzimanje terapije. Naravno, da bismo je smjestili, koristi se prečica – lišenje poslovne sposobnosti.

Na sve to ukazuju pritužbe koje dobivamo, što upućuje na zaključak da je diskriminacija osoba s invaliditetom i dalje prisutna. Ako osoba ima teži invaliditet ili živi u slabije razvijenom području Hrvatske, ako je njezina obiteljska situacija složenija, a roditelji stariji – ishodi naših postupanja manje su uspješni. Najveća prepreka za ostvarenje prava na neovisno življenje vidljiva je u nedostupnosti pružatelja pojedinih usluga na određenom području i ograničenom obimu usluge u odnosu na stvarne potrebe.

Kao društvo nismo odgovorili na potrebe različitih osoba, različite težine invaliditeta, različite složenosti obiteljskih okolnosti. Kada ne možemo podržati život osobe u zajednici kombinacijom postojećih usluga, sustav kao jedino rješenje za život nudi smještaj u ustanovi.

<u>Skrb za osobe s invaliditetom u RH još se uvijek u najvećoj mjeri bazira na institucionalnoj skrbi.</u>

Nacionalni plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.) temeljni je dokument prema kojemu treba sustavno raditi na smanjivanju ulaska korisnika u instituciju, a stimulirati obiteljsku reintegraciju uz garanciju usluga podrške u lokalnoj zajednici, poštujući princip regionalne ravnomjernosti.

U Izvješću o radu za 2018. godine ukazali smo da *Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. godine* u uvodnoj analizi potvrđuje zanemarivo smanjenje broja institucionaliziranih osoba s invaliditetom – od 2014. do 2016. godine broj korisnika na dugotrajnom smještaju ostao je gotovo na istom nivou, a istovremeno je svega 66 osoba više u organiziranom stanovanju. Nakon 2016. godine domovi za smještaj osoba s invaliditetom bilježe povećanje broja zahtjeva za dugotrajni smještaj, što ukazuje na neuspjeh nacionalnog Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom analizirao je podatke dobivene od domova socijalne skrbi[14] koji ukazuju da su domovi socijalne skrbi čiji su Individualni planovi transformacije i deinstitucionalizacije usvojeni još 2013. godine smanjili broj korisnika dugotrajnog smještaja između

[13] Opći komentar br. 5 (2017.) UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom, Neovisno življenje i uključenost u zajednicu,
[14] Izvješće o radu POSI za 2018. godinu.

15% i 30%, a samo dva doma socijalne skrbi transformirala su se u centre usluga u zajednici (Ozalj i Osijek).

U sljedećoj Tablici 16. prikazujemo podatke MDOMSP iz 2018. godine, a vezano uz korisnike na dugotrajnom smještaju (novi podatci za 2019. godinu nisu objavljeni do kraja izvještajnog razdoblja):

Stanje 31.12.2018.	**Broj korisnika**	**Broj zahtjeva na čekanju**
Državni domovi socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	881	270
Nedržavni domovi socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	882	216
Državni domovi socijalne skrbi za odrasle osobe s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne odrasle osobe)	2.509	1.899
Nedržavni domovi socijalne skrbi za odrasle osobe s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne odrasle osobe)	936	1.135
Ukupno	**5.208**	**3.520**

Tablica 16. podaci MDOMSP o korisnicima na dugotrajnom smještaju iz 2018. godine

Na upite o napretku procesa, nadležno Ministarstvo uvijek iznova nabraja istih 18 ustanova „koje su u procesu transformacije“, a kada govori o prihvaćenim individualnim planovima, navodi uvijek istih pet domova (Ozalj, Osijek, Turnić, Stančić, CZR Zagreb). Većina ostalih domova navela je da individualni planovi iz 2015./2016. godine nisu prihvaćeni od nadležnog Ministarstva te se u 2018. godini krenulo s izradom novih Individualnih planova.

Radi praćenja tijeka provedbe Plana deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020., i ove godine tražili smo podatke za 2019. godinu o:

- broju izrađenih/prihvaćenih individualnih planova domova socijalne skrbi
- broju transformiranih domova socijalne skrbi
- broju registriranih centara za pružanje usluga u zajednici.

Odgovor nadležnog Ministarstva koji smo zaprimili potvrdio je stagnaciju procesa transformacije domova za smještaj osoba s invaliditetom – navodi se da su usvojeni individualni planovi transformacije za šest domova za osobe s invaliditetom (uz već nabrojane tu je i Centar za odgoj i obrazovanje „Juraj Bonači“).

Iako je pohvalno što su izrađeni i usvojeni individualni planovi transformacije za još 12 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i djecu s problemima u ponašanju, što se tiče osoba s tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim i mentalnim oštećenjima moramo istaknuti da nam predstoji transformacija preostalih tridesetak ustanova za smještaj odraslih osoba.
Ministarstvo naglašava da izradi svakoga individualnog plana prethodi izrada analize stanja ustanove, korisnika i zaposlenika, postojeće infrastrukture, projekata koji se provode, partnerstva i suradnje te analiza potreba, dakle svega onog što je još 2011. provedeno u svim domovima socijalne skrbi sukladno temeljnom MASTER Planu iz 2010. godine.

Smatramo da treba intenzivirati širenje i decentralizaciju usluga za osobe s invaliditetom, osigurati dostupnost usluga i u slabije razvijenim i slabije dostupnim područjima, osigurati usluge prema stvarnim potrebama pojedinog područja i strukturi potencijalnih korisnika, jer je tek razvijena mreža socijalnih usluga i materijalnih potpora obiteljima koje skrbe za djecu s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom pretpostavka obiteljskog života, stabilnosti, te je i pretpostavka prevencije institucionalizacije. Ponavljanje različitih analiza i procjena ne doprinosi konkretnim i realnim aktivnostima na promjeni modela skrbi i usluga za osobe s invaliditetom. Iz godine u

godinu procjenjuje se i analizira, ali izostaje konkretni učinak nastojanja da se osigura jednakost naših građana u uživanju prava na neovisno življenje.

Nadležno Ministarstvo u očitovanju o aktivnostima na razvoju i širenju usluga namijenjenih osobama s invaliditetom za 2019. godinu navodi da se aktivnosti usmjerene razvoju i širenju usluga za osobe s invaliditetom provode sukladno proračunskim mogućnostima i koristeći sredstva Europskih strukturnih i investicijskih fondova.
Tako je u svibnju 2019. objavljen Poziv „Unapređenje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga u zajednici kao podrška procesu deinstitucionalizacije – druga faza“, kojim je navodno omogućeno apliciranje svim pružateljima socijalnih usluga za sve korisničke skupine. Navedeni natječaj imao je 4 izmjene, a zatvoren je u siječnju 2020. godine.

I proteklih godina Ministarstvu smo upućivali upite i preporuke vezano uz sklapanje ugovora za pružanje socijalnih usluga, a potaknuti molbama i pritužbama više udruga koje unatoč ostvarenim uvjetima za pružanje usluga ne dobivaju i ugovore kojima bi im se osiguralo sustavno financiranje. Iz podataka koje smo obradili u Izvješću o radu POSI za 2018. godinu, vidljivo je da je u odnosu na broj zaprimljenih zahtjeva za ugovaranjem usluga vrlo mali broj i stvarno sklopljenih ugovora, a obrazloženje za takvu situaciju bilo je kao i za ovu godinu – nedostatak sredstava u Državnom proračunu Republike Hrvatske. Ističe se da nova ugovaranja nisu moguća i zbog toga što je u 2019. godini izvršena korekcija cijena socijalnih usluga smještaja i organiziranog stanovanja za starije osobe, osobe s intelektualnim oštećenjima, teškoćama mentalnog zdravlja i žrtve obiteljskog nasilja. Nije razvidna poveznica između povećanja cijene socijalne usluge smještaja s ciljem transformacije domova i deinstitucionalizacije te razvoja i širenja izvaninstitucionalnih usluga.

Što se tiče procesa izrade metodologije izračuna cijena socijalnih usluga te drugih propisanih pravilnika koji bi omogućili transparentnije sudjelovanje pružatelja socijalnih usluga u procesu licenciranja i sklapanja ugovora o međusobnoj suradnji, Ministarstvo navodi da je još uvijek u tijeku provedba projekta *Provedba analize poslovanja u svrhu izrade metodologije za izračun cijena socijalnih usluga*, koja će poslužiti kao podloga za izradu pravilnika kojim će se urediti metodologija za izračun cijena socijalnih usluga. Očekivani završetak projekta je siječanj 2021. godine, a očekivani rok za izradu navedenih dokumenata temeljem ove višegodišnje analize nije naveden.

22.1. UDOMITELJSTVO

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je značajan broj pritužbi članova obitelji, skrbnika i samih korisnika na uvjete u udomiteljskim obiteljima.
Primjeri iz prakse:
Ured Pravobraniteljice zaprimio je pritužbu člana obitelji na odluku centra za socijalnu skrb koji je osobu koja se kreće u invalidskim kolicima smjestio kod udomiteljice koja korisnike smještava na katu obiteljske kuće, zbog koje činjenice imenovani ne može izaći u šetnju ili u dvorište na zrak, niti mu je dostupno zadovoljavanje drugih potreba. Nema mogućnost kretanja po ostalim prostorijama u kući te mu je onemogućen izlazak iz stana zbog stepenica.
U drugom primjeru pritužitelj je naveo da su uvjeti smještaja u udomiteljskoj obitelji loši – nije osigurana adekvatna medicinska njega, hrana je loša, krevet neprikladan, u sobi nema TV, socijalnih aktivnosti nema. Navodi da, s obzirom na to da je udomiteljica zaposlena (medicinska sestra), o štićenicima zapravo brine njezina svekrva koja za taj posao nema sposobnosti i znanja.
Pravobraniteljica je povodom sličnih pritužbi zatražila od nadležnog centra za socijalnu skrb da obvezno preispita uvjete boravka u udomiteljskoj obitelji. Isto tako, u skladu sa svojim ovlastima i u okviru svojeg redovitog načina obavljanja poslova predstavnici Ureda pravobraniteljice obišli su udomiteljske obitelji za odrasle osobe na različitim područjima Republike Hrvatske.
Većina udomiteljskih obitelji odabrana je nasumičnim odabirom, dok su neke bile ciljane, povodom zaprimljenih pritužbi.

Pri organizaciji obilazaka intencija Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bila je provjeriti kakvo je stanje u udomiteljskim obiteljima tri godine nakon provedenog istraživanja. Tijekom obilaska izvršen je uvid u prostorije udomiteljskih obitelji, uključujući spavaonice, sanitarne čvorove, zajedničke prostorije te su obavljeni razgovori s korisnicima i udomiteljima.
Rezultati su razočaravajući.
Udomiteljske obitelji uglavnom su smještene u ruralnim, perifernim, manjim mjestima bez društvenih sadržaja. U većini tih mjesta nema nikakvih usluga koje bi bile dostupne korisnicima udomiteljskih obitelji, a u nekima od njih nema ni trgovine niti ugostiteljskog objekta, niti sadržaja namijenjenog slobodnom vremenu. Prometna povezanost je najčešće slaba, što mnogima od njih otežava i dolazak obitelji ili prijatelja u posjet. Korisnici odlaze u veće sredine tek ukoliko imaju zakazane liječničke termine, pri čemu rijetko kad koriste i neke druge usluge.

Smještajni kapaciteti zadovoljavaju minimalne propisane standarde, odnosno sadrže ono što je propisano Pravilnikom o stambenim uvjetima za obavljanje udomiteljstva („Narodne novine“, br. 46/19), no radi se uglavnom o odbačenim, starim, gotovo neupotrebljivim komadima namještaja.
Standard korisnika ne prati standard udomitelja, a to nikako nije u skladu s načelima obiteljskog života. Čl. 7. st. 5. spomenutog Pravilnika kaže da prostor za blagovanje mora biti dovoljno velik za istovremeno konzumiranje obroka svih korisnika i članova udomiteljske obitelji, dok dnevni boravak mora biti dovoljno velik za boravak i grupne aktivnosti svih korisnika i članova udomiteljske obitelji, što bi tumačenjem norme značilo da korisnici usluge moraju boraviti i objedovati u istom zajedničkom prostoru s članovima obitelji udomitelja. Situacija u praksi je upravo suprotna.

Zabrinjavajući je podatak da ni u jednoj udomiteljskoj obitelji koju smo obišli korisnici i udomitelji ne objeduju zajedno niti koriste zajednički dnevni boravak. Korisnici su uvijek izdvojeni, najčešće koriste jednu odvojenu zajedničku prostoriju, u kojoj se oni međusobno druže, u kojoj objeduju, gledaju televiziju i slično.

Zajednička prostorija obično sadrži stol i četiri stolice, koje u nekim slučajevima nisu niti tapecirane, a na kojima korisnici provedu cijeli dan. Naišli smo i na udomiteljsku obitelj u kojoj korisnici imaju na raspolaganju odvojen dnevni boravak, a u kojem slučaju svoje obroke jedu na „kava stoliću“. Istovremeno, većina od tih udomitelja ima prostran dnevni boravak, s udobnim kutnim garniturama, foteljama, međutim korisnici u te prostorije nemaju pristup. O kvalitetnim i udobnim zajedničkim prostorijama posebno bi trebalo voditi računa u slučajevima kada u dvokrevetnoj sobi boravi korisnik koji je teško bolestan ili ima neke druge tegobe koje ometaju drugog korisnika u svakodnevnom funkcioniranju.

Sanitarni čvorovi u pojedinim udomiteljskim obiteljima zahtijevaju renoviranje. Naglašavamo da je u većini obiteljskih kuća koje smo obišli u mjesecu studenom 2019. godine bilo hladno, da su korisnici sjedili uz mlake radijatore, odjeveni u više slojeva odjeće.
Obavljanje higijene u velikom je broju udomiteljskih obitelji normirano, kupanje subotom i pranje dva puta tjedno. Iznenađujući je broj slučajeva u kojima se higijena obavlja uz prisutnost udomitelja, iako se radi o tjelesno pokretnim osobama. Za takva ponašanja uvijek postoji opravdanje, pod izlikom da „ne obavljaju higijenu dobro“, „strah da će pasti“ i slično.

Raspored obroka je umjetan i nametnut: 8h – doručak, 12h – ručak, 16h – kava i kolač/voće, 18h – večera. Korisnici u kuhinju nemaju pristup, eventualno mogu zatražiti nešto ako im je u međuvremenu potrebno, pri čemu ih se zna upozoriti na raspored obroka. Svi udomitelji se vole pohvaliti količinom obroka, zbog čega dodatni obroci uglavnom i nisu potrebni. U pripremi obroka korisnici ne sudjeluju. Najčešći je odgovor udomitelja „nema potrebe…“, „to sve ja“ i slično, a stječe se dojam da im je mogućnost njihovog sudjelovanja u pripremi obroka u stvari odbojna.

Stoga smo mišljenja kako uključenost korisnika koja je formulirana u zasebno načelo u Zakonu o udomiteljstvu ustvari uopće ne postoji i korisnik nema nikakvu aktivnu ulogu. Korisnici će biti posluženi obrocima, promijenit će im se posteljina i oprati odjeća i time je ispunjena pansionska usluga udomiteljstva. Sve što korisnik mora, treba i smije obaviti jest ustati iz kreveta, pojesti obroke, gledati televiziju, prošetati (a i to samo u rijetkim slučajevima kod vrlo funkcionalnih korisnika) i tako dan za danom, godinama. Ovakva svrha i tip usluge mogu biti pogodni za neke kategorije osoba koje zbog teško narušenog zdravstvenog stanja trebaju samo zdravstvenu njegu i skrb.
Na posebna pitanja o uključenosti korisnika u život u zajednici udomitelji imaju univerzalne odgovore tipa „oni vam to ne žele, njih to uznemiruje, ma ne mogu oni tako dugo, to predugo traje, nemaju interes“ i slično. Nitko od korisnika nije uključen ni u jednu udrugu, zbor, kulturno-umjetničko društvo, sportsku grupu, knjižnicu ili bilo kakvu društvenu aktivnost. Štoviše, udomitelji ih ne vode sa sobom niti u zajedničku kupnju, a najčešći je razlog ili opravdanje za to da oni ne mogu toliko hodati, kupnja predugo traje, oni nisu za to sposobni, zainteresirani ili slično.

Evidentno je da ih udomitelji ne potiču ni na što, ne rade s njima na njihovom osamostaljivanju, osnaživanju, usvajanju navika, ne provode nikakve planove ili programe koji bi bili usmjereni na neki cilj i svrhu za korisnika. Na postavljeno pitanje o individualnim planovima korisnika pojedini su udomitelji naveli da ih nisu niti dobili.

Iskustva osoba s invaliditetom:
Tijekom obilaska i razgovora saznajemo kako su korisnice iz Vukovara godinama imale kuhalo za kavu u svojoj sobi i neizmjerno ih je veselilo to što su same mogle napraviti kavu ili čaj onda kada to žele, a što im je davalo osjećaj nekog značaja i kontrole nad vlastitim životom. Nakon nekog vremena udomiteljica im je oduzela kuhalo jer se boji da se ne bi što zapalilo, a onda dodala i zamjerku što korisnice kavu piju prije doručka. Na pitanje zbog čega ih ne poduče u samostalnom obavljanju nekih aktivnosti, uglavnom slijedi začuđujući pogled bez odgovora.

U jednom obilasku saznajemo kako je udomiteljica korisnici smanjila duhan na samo četiri cigarete dnevno, jer je prema njezinom uvjerenju pušila previše, a o čemu je udomiteljica sama odlučila. Korisnici je oduzela i gel za kosu jer si je radila gel-frizuru koja prema stavu udomiteljice nije primjerena njezinim godinama, a niti sredini u kojoj se nalazi.

Zanimljivo je bilo razgovarati i s korisnikom usluge smještaja koji je već 13 godina smješten u udomiteljsku obitelj, a koji nam je u razgovoru spomenuo kako je nekada intenzivno svirao klavijature i kako mu to najviše nedostaje. Na naš upit zašto više ne svira odgovara da nema na čemu svirati, ne vjeruje da bi mu to bilo omogućeno, štoviše boji se bilo što i tražiti.

Smatramo da dolaskom u udomiteljstvo korisnici gube svoj identitet, želje, interese, hobije i da zapravo nikome nije stalo da ih u tome potiče.

Sve to ukazuje da korisnici usluge smještaja nemaju nikakvog utjecaja na donošenje odluka, da nemaju pravo čak ni na najjednostavnije osobne izbore, nemaju pravo stvoriti vlastitu rutinu niti njegovati vlastite navike.
Na taj način krše se ne samo prava zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, već i temeljna ljudska prava koja jamči Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10).
Nadalje, podređenost korisnika usluge smještaja vidljiva je i proizlazi već i iz samog načina oslovljavanja udomitelja, a to je u većini slučajeva „gazda“, „gazdarica“. U institutu udomiteljstva nema ničega „obiteljskog“.

Gotovo nismo pronašli udomiteljsku obitelj koja njeguje zajedničko provođenje vremena s korisnikom – u šetnji, razgovoru o stvarima koje zanimaju korisnika ili udomitelja, a iznimka su razgovori „radi rješavanja problema“, uspostave pravila ponašanja i slično.
O nedovoljnom vođenju računa o potrebama korisnika ukazuje i primjer gdje smo u udomiteljskoj obitelji zatekli korisnika usluge smještaja, u potpunosti nepokretnog, u invalidskim kolicima smještenog na katu kuće. Kuća nije prilagođena osobi s invaliditetom te korisnik ne može samostalno izaći na dvorište, otići u šetnju ili slično. S kata kuće korisnik silazi samo kad ide na liječničku kontrolu, kojom prilikom ga članovi obitelji udomiteljice iznose.
Centri za socijalnu skrb s nedovoljnom pažnjom pristupaju izboru udomitelja, a u potpunosti izostaje izrada kvalitetnog plana promjene. Promjena se uglavnom ne očekuje, planovi su općeniti i u potpunosti prilagođeni činjenici da je smještaj u obitelji udomitelja samo i jedino zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba (hrana, krov nad glavom, sigurnost). Centri za socijalnu skrb udomitelja provode uvide u okolnosti i uvjete kod udomitelja, ali manje je kvalitetna suradnja udomitelja i centara za socijalnu skrb korisnika.

Zaključak: Analizom svega ranije navedenog i uvidom u situaciju na terenu smatramo kako udomiteljstvo za odrasle osobe ni po čemu ne odudara od institucijskog načina života, štoviše mnogo je opasnije jer ne uključuje stručnjake koji raspolažu potrebnim znanjem, već je prepušteno fizičkim osobama koje taj posao obavljaju prema vlastitom nahođenju, sukladno vlastitim moralnim uvjerenjima, bez sustavne kontrole i stručnog usmjeravanja. Prema tome, svrha udomiteljstva, kako ju definira Zakon o udomiteljstvu („Narodne novine“, br. 115/18) u članku 2., a to je osigurati skrb i potporu korisniku u poticajnom i pozitivnom obiteljskom okruženju u skladu s njegovim individualnim planom promjene nije postignuta i nije osigurana.

Nekolicinu dobrih primjera koje bismo mogli izdvojiti, a u kojima je briga i skrb dovedena na razinu koja odgovara standardu ljudskih prava koja trebamo poštivati u 21. stoljeću postignuta je isključivo zbog karakternih osobina udomitelja, gdje ljudskost i briga o čovjeku nadilaze propise i uvjete koje sustav osigurava. Međutim, udomiteljstvo za odrasle osobe je usluga iz sustava socijalne skrbi koju osigurava država i trebala bi biti svima dostupna pod jednakim uvjetima, što država mora omogućiti.

Prilikom odabira udomiteljske obitelji trebalo je više voditi računa o osobinama i potrebama samog korisnika, njegovom dosadašnjem načinu života, pojačati edukacije udomitelja s naglaskom na poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, vršiti pojačane nadzore, inzistirati na poštivanju odredbi Pravilnika i obvezi udomitelja na poštivanje obiteljskog načina života. Trebalo je raditi na uključivanju korisnika smještenih u udomiteljsku obitelj u život u zajednici i razvijati usluge koje u tom segmentu nedostaju.

Slijedom svega navedenog **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku nadležnom Ministarstvu da se udomiteljstvo za odrasle osobe s invaliditetom u potpunosti napusti**, jer isto ne može osigurati ispunjenje svrhe i pridržavanje načela Zakona o udomiteljstvu, a kamoli načela utvrđenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Ujedno smo **upozorili i na obvezu provođenja procesa deinstitucionalizacije na takav način da se razvijaju druge usluge podrške korisnicima u zajednici, osobne asistencije, *peer* podrške i svih drugih usluga** koje bi osigurale da osobe s invaliditetom ne moraju napustiti svoje mjesto življenja, svoje prijateljsko i obiteljsko okruženje uz koje mogu ispuniti svoju svrhu.

Nadležno Ministarstvo zahvalilo je na dostavljenoj preporuci te navelo kako intenzivno poduzima korake ubrzavanja procesa deinstitucionalizacije te su kao pozitivne pomake naveli porast broja usluga osobnog asistenta, pomoći u kući, statusa roditelja njegovatelja. U odnosu na naša neposredna zapažanja iz udomiteljskih obitelji pozvali su nas da im dostavimo podatke o konkretnim obiteljima koje smo obišli, kako bi nad istima mogli pokrenuti mehanizme pravne kontrole, što

ukazuje da nadležno ministarstvo nije shvatilo suštinu preporuke Pravobraniteljice, budući da bi im u tom slučaju morali dostaviti popis svih udomiteljskih obitelji.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim je Zaključnim zapažanjima i preporukama Republici Hrvatskoj 2015. godine preporučio da se obiteljski domovi i udomiteljske obitelji ugrade u proces deinstitucionalizacije, jer kao što smo i uočili tijekom obilazaka, upravo smještaj u obiteljski dom i udomiteljsku obitelj ima u potpunosti karakteristike institucionalnog zbrinjavanja.

22.2. PODRŠKA ŽIVOTU U ZAJEDNICI

Osobna iskustva osoba s invaliditetom zbog nedostatka podrške u zajednici u kojoj žive:
Posljedice zastoja u provedbi transformacije ustanova za dugotrajni smještaj osoba s invaliditetom i manjak usluga za podršku neovisnom življenju vidljiv je velikom broju pritužbi koje zaprimamo. To su, možemo reći, pravi vapaji za pomoć u teškim osobnim životnim okolnostima iz kojih pritužitelji ne vide izlaz:
„Živim u zajedničkom kućanstvu s roditeljima, ocem (87) i majkom (82). Vrsta i stupanj moje tjelesne invalidnosti – odsutnost svih motoričkih funkcija od razine vrata nadolje, čini me u potpunosti nesposobnom za samozbrinjavanje u svim aspektima životnih potreba, te time i 24 sata ovisnom o pomoći i prisutnosti druge osobe. Postojeću pomoć u zbrinjavanju ostvarujem kroz usluge patronažnih službi ustanova za pružanje zdravstvene njege u kući, te kroz usluge osobnog asistenta, u ukupnom trajanju od 4,5 sati dnevno. U više navrata obraćala sam se nadležnim službama resornog Ministarstva moleći za povećanje asistentske pomoći, odnosno mogućnost korištenja usluga barem još jednog dodatnog asistenta. Molbe su mi odbijene jer moj zahtjev nije sukladan odredbama spomenutog projekta. U vezi s odredbama spomenutog projekta obratila bih Vam pozornost na sljedeće: U skupini invalidnih osoba s ozljedom kralježnične moždine mogućnost korištenja usluga osobnog asistenta, s maksimalnom mjesečnom radnom satnicom, jednako ostvaruju osobe s Barthelovim indeksom 0 kao i one s indeksom 40, pa i većim. Mislim da ta odredba dovodi korisnike u neravnopravan položaj jer dodijeljena satnica asistentskih usluga nije usklađena sa stvarnim potrebama svakog pojedinog korisnika. Potrebe praktičnog zbrinjavanja osoba nultog Barthelovog indeksa ne mogu se izjednačavati s potrebama zbrinjavanja osoba Barthelovog indeksa 40 ili većim. Pored navedenog, tu je i odredba prema kojoj mogućnost apliciranja na natječaj za osobne asistente imaju udruge osoba s invaliditetom, ali ne i same osobe s invaliditetom. Obeshrabruje me spoznaja da svaki moj pokušaj da riješim ili barem umanjim svoj problem nedostatnog zbrinjavanja nailazi na 'zid' postojećih propisa. Uz sva novčana sredstva dodijeljena Republici Hrvatskoj iz fondova EU-a u svrhu osnaživanja osobnog integriteta i socioekonomskog statusa osoba s invaliditetom, istaknula bih da i dalje dolazim u situacije u kojima i do 12 sati provedem u istom ležećem položaju bez intervencije. Institut osobnog asistenta u Republici Hrvatskoj nije reguliran zakonom, ipak, lijepo Vas molim da, u domeni svojih ovlasti, učinite sve moguće kako bi se u odredbe postojećeg Pravilnika unijele izmjene kojima bi se osobama kao što sam ja, s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta te nepovoljnim socioekonomskim prilikama, osigurala mogućnost korištenja usluga dvaju ili više asistenata, a time i odgovarajuća cjelodnevna skrb. Unaprijed zahvaljujem."
„Rođen sam 1961. g. i cijeli život živim u selu kraj Virovitice. Pošto se jako bojim i živim u velikoj neizvjesnosti, molim da odgovorite ako znate da li se u Zg. ili gdje u državi gradi ili već postoji nekakva ustanova gdje bi se po HITNOM postupku mogla smjestiti jedna 100%-na invalidna osoba sa motornim kolicima a da bi tamo imala dostojanstvenu i svu potrebnu njegu. Radi se u tome što živim sa 77 i 84 godišnjim i bolesnim roditeljima koji mi jedva i s krajnjim naporom još uvijek pomažu da ne moram ići iz kuće. No ako se njima bilo što dogodi, a to je jako svaki dan izvjesno, što i kuda sa mnom jer mi moja osobna asistentica pomaže 7 sati dnevno, ostalo mama bez koje ja ne mogu zamisliti život u svojoj kući. Molim vas da mi javite kome da se obratim za prvu i HITNU pomoć kada se to dogodi?"
U razgovoru s navedenom strankom nismo mogli pronaći niti jedno za nju prihvatljivo rješenje: domova za smještaj samo kategorije osoba s tjelesnim oštećenjem uglavnom nema, ne želi se pomiriti sa smještajem u domu za starije i nemoćne ili psihički bolesne osobe, u mjestu u kojem živi

ne postoje pružatelji usluge pomoći u kući, prodajom kuće na selu ne bi mogao osigurati drugu nekretninu u većem mjestu, osobni asistent kojega dobiva preko udruge ne dolazi vikendom i po noći, a njemu treba asistent u noćnoj smjeni kada ga treba okrenuti… Na kraju zaključuje da svoj apel treba uputiti nekom od tijela EU i ukazati da je diskriminiran zbog svojeg invaliditeta i nedostatka prihvatljivih usluga za podršku životu u zajednici.

„… Osoba sam s tetraplegijom – Barthelov indeks 0, živim u Splitu, imam 60 godina. Potrebna mi je cjelodnevna pomoć i njega druge osobe, sada mi više ne mogu pomoći niti roditelji (90 i 85 godina). Imam osobnog asistenta na 160 sati mjesečno, što pokriva 20 dana u mjesecu, preko HZZO imam 1 sat dnevno pomoć u kući, a drugi sat dnevno preko CZSS, pri čemu sama pokrivam 50% cijene (900,00 kuna mjesečno). Neriješena je briga za moje potrebe preko noći (promjena položaja tijela, fiziološke potrebe, uzimanje tekućine), dani vikenda i blagdana nisu pokriveni nikakvim uslugama… Zabrinuta sam… željela bih izbjeći institucionalizaciju kao opciju svoje budućnosti… smještajem u instituciju gubim pravo na korištenje usluga osobnog asistenta, pravo na korištenje osobne invalidnine i bivam osuđena na potpunu socijalnu izolaciju…. Osoba kao što sam ja, bez financijskih mogućnosti i bez pomoći članova obitelji, prijatelja, susjeda… u Republici Hrvatskoj veoma je mali broj. Stoga vjerujem da novčana sredstva potrebna za moje cjelodnevno zbrinjavanje ne bi trebala biti argument kojim se odbija moja molba za pomoć. Osobnu asistenciju izdvojila bih kao idealan oblik zbrinjavanja osoba poput mene…“

Osnovni preduvjet ostvarenju neovisnog života jest lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe.
U zaključnim zapažanjima i preporukama iz 2015. godine koje su upućene RH vezano uz primjenu KPOSI, UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u članku 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu između ostalog je naglasio slijedeće:

> 1. ... Odbor je zabrinut da je pravni okvir za usluge osobnog asistenta kojim se omogućava samostalan život u zajednici **nepotpun te da su takve usluge na raspolaganju samo ograničenom broju osoba s invaliditetom.**
> 2. ... Odbor **preporučuje donošenje pravnog okvira** kojim se predviđa pravo na usluge osobnog asistenta u zajednici i pokretanje procesa u kojem lokalna zajednica i *mainstream* usluge postaju dostupne osobama s invaliditetom.

<u>Velik broj pritužbi koje se odnose na uslugu osobnog asistenta</u> potvrđuju probleme do kojih dolazi zbog projektnog osiguravanja i financiranja ove usluge, koja činjenica stvara niz ozbiljnih poteškoća, kako u provedbi projekata (povremeni zastoji u financiranju asistenata), tako i u osiguravanju kontinuiteta i dostupnosti usluge.
U nastavku su neke od pritužbi:

- satnica nije diferencirana prema stvarnoj potrebi, nekim osobama je 20 sati tjedno premalo, a nekima bi možda bilo dovoljno i manje sati; mali je broj osoba koje ostvaruju uslugu asistenta 40 sati tjedno; vikendom nema asistenta
- sredstva za osiguravanje projekta ograničena su pa se ne može osigurati asistent novim korisnicima, iako su težeg invaliditeta
- tehnički problemi koji proizlaze iz činjenice da se asistent osigurava putem projekta: npr. dugo čekanje na rezultate natječaja, nakon čega potencijalni asistent odustane, pogotovo u manjim sredinama i na otocima, gdje je teško pronaći raspoloživu osobu za asistenta
- asistenta mora pronaći sama osoba s invaliditetom, što je često osobama s najtežim invaliditetom vrlo teško
- općenito je sve teže pronaći osobu koja želi raditi kao osobni asistent, pogotovo u manjim sredinama

- iznos satnice za asistente je premalen (22,4 do 25 kn/1h, ovisno o broju radnih dana u mjesecu), čak i u usporedbi sa najjednostavnijim uslužnim poslovima glačanja i čišćenja, pa i u kontekstu nestašice radne snage na hrvatskom tržištu rada
- iako odgovara uvjetima natječaja, osoba ne može dobiti asistenta jer nije član udruge, ili je član udruge koja ne aplicira na takve natječaje zbog nedostatka kapaciteta, ili nema udruge na području na kojem živi
- nedovoljna podrška udruge u kontroli rada asistenta, ili preveliko zadiranje udruge u angažman i odnos osobe s invaliditetom i asistenta
- velik broj osoba s invaliditetom ne ostvaruje uslugu ukoliko nema odgovarajuće udruge putem koje bi uslugu ostvarile, kapaciteti pojedinih udruga na terenu su ograničeni, što onemogućava pristup usluzi novih korisnika, često se radi o osobama s daleko težim stupnjem invaliditeta u odnosu na dosadašnje korisnike.

Usluga osobnog asistenta od 2006. godine se osigurava putem projekata na koje apliciraju udruge osoba s invaliditetom. Tijekom godina povećavao se broj osoba obuhvaćenih uslugom, proširivao se i na osobe s intelektualnim, mentalnim i senzoričkim oštećenjima, što pozdravljamo, međutim, kao što smo i naveli, još uvijek svjedočimo nizu manjkavosti, propusta i teškoća u ostvarivanju ove usluge.
Projektno odobravanje i financiranje usluge stvara niz ozbiljnih poteškoća, kako u provedbi projekta (zastoji u financiranju asistenata), a konačno i najvažnije, osobe s invaliditetom nemaju kontinuiranu i sigurnu uslugu. Kašnjenje u isplatama po projektu za isplatu plaće osobnim asistentima, troškove prijevoza i drugo znači da niti poslodavac (udruga) nije u mogućnosti ispuniti zakonske obaveze, a postoji bojazan od otkazivanja ugovora o radu osobnih asistenata. O zastojima u isplati svjedočimo gotovo sa svakim novim projektom.

U nastavku je prikaz podataka MDOMSP o uslugama asistencije iz prosinca 2019.:
Usluga osobnog asistenta osigurana je za:
- 657 korisnika iz sredstava državnog proračuna (uključujući i dio prihoda od igara na sreću), za što je osigurano 40.403.188,00 kuna godišnje (trogodišnji program)
- 1078 korisnika iz sredstava Europskog socijalnog fonda, za što je osigurano 69.204.887,32 kuna godišnje (dvogodišnji program).

Usluga tumača prevoditelja hrvatskoga znakovnog jezika:
- osigurana je za gluhe i gluhoslijepe osobe
- uslugu pruža 80 zaposlenih tumača – DP 68/ESF 12
- ukupno osigurana sredstva 11.342.803,79 kn.

Usluga videćeg pratitelja:
- osigurana za slijepe osobe
- uslugu pruža 46,5 videćih pratitelja – DP 24,5/ESF 22
- osigurana sredstva u iznosu od 10.780.502,60 kn.

Na godišnjoj razini za navedene usluge osigurava se ukupno 131.731.381,71 kuna.

Mišljenje Pravobraniteljice:
Promatrajući ukupan broj osoba s invaliditetom u RH te s obzirom na broj onih osoba koje su potencijalni korisnici usluge osobnog asistenta, a uspoređujući s brojem sadašnjih korisnika, smatramo da je obuhvat nedostatan.

Usluga osobnog asistenta i dalje je usluga koja nije pokrivena sustavno, odnosno zakonski, već putem projekta. Osobe s invaliditetom koje nisu učlanjene u udruge koje provode ovaj projekt, ili u slučaju da udruga nema kapacitet zbog ograničenih resursa, ne mogu postati korisnici usluge osobnog asistenta. Često se događa da na terenu ima i „težih“ slučajeva u odnosu na dosadašnje korisnike, ali zbog navedenog mnogi od njih nisu obuhvaćeni ovom uslugom.

Opseg usluge od 20 sati tjedno ili 40 sati tjedno najvećem broju sadašnjih korisnika nije dovoljan i ne zadovoljava stvarne potrebe. Smatramo da je u određivanju opsega osobne asistencije nužno procijeniti stvarno funkcioniranje i stvarnu, individualnu potrebu temeljem standardiziranog obrasca procjene baziranog na socijalnom modelu (za razliku od Barthela). Nakon utvrđene potrebe nužno je osigurati osobnog asistenta u obimu koji je potreban, a kojim će osoba ostvariti pravo na neovisno življenje i uključenost u zajednicu, uzevši u obzir korištenje drugih prava.

Mišljenje je Pravobraniteljice da je osobna asistencija jedan od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim životnim područjima. Osobna asistencija izravno prevenira institucionalizaciju osoba s invaliditetom, što je također jedna od važnih odrednica i pokazatelja provedbe članka 19. Konvencije. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gotovo od samog osnutka ima u fokusu ovu temu. Pravo na neovisno življenje i uključenost u zajednicu znači i mogućnost sudjelovanja u društvu, pristupa radu, obrazovanju i rehabilitaciji, stoga je od prvenstvenog značaja za svaku osobu s invaliditetom. Pitanje neovisnog življenja i ostvarivanja prava na život u zajednici temeljno je pitanje za osobe s invaliditetom, kako ne bi morali živjeti nametnutim načinom života (npr. u obitelji udomitelja) ili biti smještene u institucije. Osnovni preduvjet ostvarenju neovisnog života jest lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe. Osobama koje su zbog svojeg invaliditeta smještene u ustanovu kršimo pravo na život u zajednici na ravnopravnoj osnovi s drugima.

S obzirom na sve navedeno, ponovno je nadležnom Ministarstvu upućena preporuka da se u najhitnijem roku pristupi izradi zakona kojim će se usluga osobnog asistenta sustavno osiguravati svim osobama s invaliditetom sukladno njihovim potrebama.

Prema našim informacijama, započele su aktivnosti u pripremi zakonske regulative, međutim, uvjereni smo da je nužno ubrzati proces izrade zakonskog teksta. Još od uvođenja usluge osobnog asistenta putem natječaja, provode se redovite evaluacije programa i projekata osobne asistencije, čime smatramo da je prikupljeno dovoljno podataka i spoznaja temeljem kojih se mogu utvrditi i kriteriji za sustavno osiguravanje ovog prava, pri čemu ne treba zaboraviti uključivanje samih korisnika ove usluge putem njihovih predstavnika.

Odgovornost korisnika usluge podrške

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je nekoliko pritužbi zbog ukidanja usluge osobnog asistenta odnosno videćeg pratitelja od strane udruge putem koje je usluga ostvarena. Osobe se pritužuju na razloge i na način na koji je prekinuto korištenje usluga:

Ured pravobraniteljice zaprimio je pritužbu osobe s oštećenjem vida jer mu je prekinuta usluga videćeg pratitelja. Zatražili smo očitovanje Udruge te nam je između ostalog u odgovoru navedeno kako su navedenu uslugu uskratili iz razloga nedopuštenog fizičkog uznemiravanja zaposlenice udruge, koji se postupci mogu okvalificirati kao seksualno uznemiravanje.

Zbog nedoličnog ponašanja prema zaposlenicama koje pružaju usluge osobne asistencije, kojima je time narušen osobni integritet i dostojanstvo, korisniku je do daljnjega uskraćena predmetna usluga.

Uredu se pritužio korisnik kako mu je uskraćena usluga u Projektu „Zaželi bolji život“. Naime, prema očitovanju vidljivo je da je korisnik i prije bolesti bio osoba spremna prijavljivati druge da ne obavljaju svoj posao, vrijeđati, ponižavati, prijetiti itd., a spornog dana njegovateljicama u okviru Projekta „Zaželi bolji život“ upućivao je ozbiljne prijetnje kao i izjave odobravanja čina ubojstva djelatnika centra za socijalnu skrb Đakovo te su zaposlenice iz projekta odbile dolaziti kod njega, a Jedinstveni upravni odjel uputio je prijavu zbog prijetnji i Policijskoj postaji.

O navedenom smo izvijestili Centar za socijalnu skrb te tražili da se razmotre potrebe korisnika i daljnje mogućnosti podrške. U izvješću Centra navodi se da je korisnik usluge osoba konfliktnog

karaktera, sklona verbalno agresivnoj komunikaciji, a bez realnog uvida u vlastito ponašanje kao i uvida u funkcioniranje sustava, te se do sada niti jedna njegova optužba nije dokazala istinitom. Mišljenje je stručnog tima Centra za socijalnu skrb da je za njega najprimjereniji oblik skrbi izvan vlastite obitelji, s čime korisnik nije suglasan.

Iz svega zaključujemo da se poštuje načelo slobode izbora korisnika koji je samoinicijativno prekinuo već odobreni smještaj. U svim pritužbama utvrdili smo da su odluke o otkazivanju usluge donesene sukladno Statutu Udruge, a korisnicima uputili odgovor da OSI također ima i osobnu odgovornost za situaciju u kojoj se nalazi te da svojim ponašanjem i postupcima ne smije narušavati mir i dostojanstvo drugih osoba.

U nekim slučajevima korisnici pojedine usluge odbijaju surađivati s koordinatorom projekta i izvršavati svoj dio obveza (dostavljanja evidencija i sl.) te takve obveze smatraju pretjeranim opterećenjem.

Nezadovoljstvo kvalitetom stručnog rada u ustanovi

I u 2019. godini zaprimili smo pritužbe na uvjete boravka u domu socijalne skrbi, kao i kvalitetu stručnog rada u ustanovama.

Osoba s tjelesnim invaliditetom pritužila se na ponižavajući odnos zaposlenika doma prema njoj i ostalim korisnicima, druga na nedostatak kvalitetne njege u domu za starije i nemoćne. Propituje se rad pružatelja usluge organiziranog stanovanja. U podnescima se opisuje neodgovornost i neprofesionalan odnos stručnih djelatnika koji na primjedbe i upite roditelja ne odgovaraju, program stručnog rada s djecom nije transparentan, a roditelje se ne obavještava ni o promjenama rasporeda, roditelji nisu upoznati sa sadržajem odluka stručnog tima o programima i uslugama koje djeca ostvaruju. Roditelji ne mogu utvrditi smanjuje li se opseg i intenzitet rehabilitacijskih postupaka zbog nedovoljnog broja djelatnika ili najboljeg interesa djeteta. Očekivani ishodi rehabilitacijskih postupaka u poludnevnim programima za djecu s intelektualnim i višestrukim oštećenjima nisu definirani, djeca ni u čemu ne napreduju, nikakve nove vještine ne savladavaju, te se ne može ocijeniti niti kvaliteta stručnog rada.

Povodom tih pritužbi Pravobraniteljica je zatražila provođenje inspekcijskog nadzora, a u nekoliko slučajeva izvršen je osobni uvid u uvjete smještaja, sukladno čl. 12. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom. Vrlo često se i u inspekcijskim nalazima kao objektivni razlog poteškoća u radu navodi nedostatak odnosno fluktuacija stručnih djelatnika. Neke ustanove navode da imaju stalno otvoren natječaj za zapošljavanje djelatnika, ali zainteresiranih kandidata nema. Ovisno o utvrđenom stanju poduzimaju se daljnje odgovarajuće mjere.

Uloga centara za socijalnu skrb

Uočavamo i pritužbe koje ukazuju da se osobe s invaliditetom smještavaju u ustanovu prvenstveno zbog nedostatka odgovarajuće podrške u zajednici. Centri za socijalnu skrb odlučuju se za smještaj u instituciju kada nemaju na raspolaganju usluge za podršku, pri čemu jednom smještena osoba više iz institucije ne izlazi. Stručni postupci i rehabilitacijski programi domova, kao što smo i ranijih godina ukazivali, nisu usmjereni na oporavak osobe i povratak u obitelj, nego na prihvatljivo funkcioniranje unutar ustanove.

<u>Iskustvo osobe s invaliditetom:</u> *Na to ukazuje i pritužba osobe s mentalnim oštećenjima koja navodi da je smještena u domu za odrasle osobe već 6 godina otkada je zbog obiteljskih sukoba „obolio na živce“, da mu je tada „određena dijagnoza“ zbog koje je lišen poslovne sposobnosti i smješten u ustanovu, a da se njegovo stanje u međuvremenu poboljšalo i uzima terapiju, te da se želi vratiti u vlastitu kuću jer smještajem u ustanovi ne može ostvariti svoje pravo na privatnost i život u zajednici, zbog čega treba pomoć za ostvarenje ovoga temeljnog ljudskog prava.*

Nakon zaprimljene pritužbe, Pravobraniteljica je od doma zatražila izvješće o funkcioniranju u ustanovi. Iz dobivenih podataka doma vidljivo je da stranka godinama traži vraćanje poslovne sposobnosti, ali da njegovim zahtjevima nije udovoljeno. Posljednje ročište bilo je u rujnu 2019.

godine, na kojem je prihvaćen nalaz sudskog vještaka da *„nema stručnog opravdanja da se udovolji njegovom zahtjevu za vraćanje poslovne sposobnosti u potpunosti, budući da boluje od kronične duševne bolesti, da je nekritičan prema svojoj bolesti zbog čega izravno ugrožava zdravlje i sigurnost sebe i osoba iz svoje okoline*."

Što se tiče navoda iz nalaza sudskog vještaka, bilo bi potrebno vrlo detaljno obrazložiti utjecaj bolesti na nemogućnost da se brine o nekom od svojih prava, potreba i interesa, a da to istovremeno nije moguće postići drugim blažim mjerama. Prema nacionalnom zakonodavstvu, osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u dijelu „odlučivanja o smještaju" može se smjestiti u ustanovu socijalne skrbi bez njezina vlastitog pristanka, odnosno uz pristanak njezinog skrbnika. Suprotno tomu, osoba s invaliditetom s težim duševnim smetnjama, ako se prisilno smješta u psihijatrijsku ustanovu u sustavu zdravstva, sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine", br. 76/14) ima pravo da njezino zadržavanje preispita sud, a odluka, odnosno postojanje razloga za prisilno zadržavanje povremeno će se preispitati. S obzirom na to da je takvoj osobi ograničena sloboda kretanja i onemogućen izlazak iz institucije, da nema redovitog preispitivanja odluke o smještaju te da osoba nema na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava, odnosno pristup pravosuđu, *mišljenja smo da je ovakvim postupanjem ona zapravo lišena slobode*. Stoga je uvijek potrebno provesti test razmjernosti za donošenje ovako drastične odluke o dugotrajnom smještaju.

U izvješću se također navodi da pritužitelj kontinuirano izražava sumnju u postupanja i odluke institucija, liječnika, policije i nekih članova njegove obitelji te da je svoja prava zatražio i putem Europskog suda za ljudska prava. O njegovom funkcioniranju Dom u bitnome navodi da aktivnosti „prihvaća uz strpljive motivacijske postupke djelatnika te u njima sudjeluje prema svojim trenutnim raspoloženjima i afinitetima".

Stoga zaključujemo da u njegovom funkcioniranju nema nikakvih osobitosti te da u tom smislu funkcionira kao i drugi ljudi koji aktivnosti prihvaćaju s obzirom na trenutno raspoloženje i afinitete. Boravkom štićenika u ustanovi socijalne skrbi ne provode se rehabilitacijski postupci usmjereni na postizanje oporavka i izlaska iz institucije, nego na prilagodbu životu unutar institucije. Ustanove provode svoj program i pružaju svoje usluge, a odsutnost agresivnog ili „povišenog" ponašanja, prituživanja, nezadovoljstva, uz sudjelovanje u aktivnostima koje institucija nudi smatra se poboljšanjem funkcioniranja korisnika, prilagodbom institucionalnim uvjetima života i ne povezuje se s mogućnošću izlaska. U konkretnom slučaju, Centar za socijalnu skrb navodi da je smještaj nužan zbog redovitog uzimanja terapije, lijekova bez kojih izravno ugrožava svoje zdravlje te svoju i sigurnost drugih osoba.

Takva kontrola uzimanja terapije u Republici Hrvatskoj osigurana je i moguća jedino kroz smještaj u socijalnoj ili zdravstvenoj ustanovi.

Unazad više godina ponavljamo da je preveliki broj osoba s mentalnim oštećenjima na smještaju isključivo zato što u njihovom domu i njihovoj zajednici nema podrške u redovitom uzimanju terapije. Nadalje, osoba je u ustanovi smještena i zbog činjenice da je lišena poslovne sposobnosti u dijelu „davanja odluka u vezi liječenja i smještaja". Kako u posljednjem sudskom postupku sud na temelju nalaza vještaka nije spomenutom štićeniku vratio poslovnu sposobnost u tom dijelu, centar za socijalnu skrb zaključuje da nije moguće udovoljiti njegovom zahtjevu da se vrati živjeti u obiteljsku kuću, iako se u svojem očitovanju ni na koji način ne osvrće na njegovo stvarno funkcioniranje niti istražuje mogućnosti podrške u njegovoj zajednici.

Unatoč činjenici da je Obiteljski zakon, s ciljem približavanja zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, izmijenjen na takav način da ističe kako je zaštitu osoba s invaliditetom potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama prije nego što se donese odluka o pokretanju postupka za

lišenje poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti, još uvijek u praksi svjedočimo nepoštivanju ove odredbe i stavu da je bolje pogriješiti kršeći tako ljudska prava osobe s invaliditetom, nego riskirati mogućnost da osoba s invaliditetom ostane bez zaštite koja joj je možda potrebna. Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 1 (2014.) na čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (osobna sloboda i sigurnost) navodi kako je *prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode*.
Sukladno tomu možemo reći da je smještavanje osobe toliko teška mjera da je opravdana samo ako su bile razmatrane i provedene druge, blaže mjere, ali je utvrđeno da su one nedovoljne za zaštitu osobnog ili javnog interesa koji bi mogao zahtijevati da osoba o kojoj je riječ bude lišena slobode.
Iskustvo osobe s invaliditetom: *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je putem Pučke pravobraniteljice obavijest o nezadovoljstvu korisnika jednog centra za socijalnu skrb radom stručnih djelatnika, koje su nezadovoljstvo iznijeli Pučkoj pravobraniteljici prilikom susreta s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom na tom području. Navedeno je da se korisnicima ne daju informacije o njihovim pravima, očekuju da korisnici raspolažu kompletnim informacijama o svojim pravima, da poznaju propise te donose kompletnu dokumentaciju uz zahtjev za pojedino pravo, da socijalni radnici osobama s intelektualnim teškoćama čitaju propise, ali ne pojašnjavajući njihova prava na razumljiv način, korisnicima ne daju zapisnike i nalaze pa oni dolaze u udruge kako bi im se pojasnila njihova situacija. Budući da su neinformirani, boje se bilo što potpisati, a kako o potpisu ovisi i ostvarivanje prava, smatraju se „ucijenjenima". Opisuje se situacija korisnika usluga kojima se rješenjem centra za socijalnu skrb određuje participacija, ali analizom pojedinih slučajeva smatraju da su participacije određene „kao na tržnici", pa u istim situacijama netko plaća 200, netko 100, a netko 50 kn, a da nisu upućeni u odredbe i kriterije temeljem kojih se participacija određuje.*

Načela socijalne skrbi obvezuju na poštivanje ljudskih prava i integriteta korisnika te zabranu diskriminacije. Prema odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezno je osigurati pristup socijalnoj zaštiti bez diskriminacije na osnovi invaliditeta. Obveza osiguravanja jednakog pristupa podrazumijeva da se osobi s invaliditetom pruži odgovarajuća podrška, ovisno o vrsti invaliditeta, kako bi na jednakoj osnovi mogla uživati svoja prava. To se odnosi npr. na prevladavanje komunikacijskih barijera s osobama sa senzoričkim oštećenjima, na obvezu da se osobama s intelektualnim teškoćama ključne informacije trebaju dati na njima pristupačan i razumljiv način i drugo.
Kvaliteta rada centra za socijalnu skrb podrazumijeva i aktivnu ulogu u lokalnoj zajednici, pri čemu bi suradnja s udrugama i periodični sastanci s njihovim članovima obostrano pridonijeli većem razumijevanju potreba korisnika i izazova u sustavu socijalne skrbi.

Podsjećamo i da su osnovni principi i načela kojima se vodilo pri izradi Standarda kvalitete u pružanju socijalnih usluga također usklađeni s ključnim principima brojnih instrumenata zaštite ljudskih prava i međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka, zbog čega prema navedenim Standardima socijalne usluge trebaju biti usmjerene na korisnika, lako razumljive korisniku i obiteljima te dostupne u lokalnim zajednicama u kojima korisnici žive i promovirane kroz partnerstvo između korisnika i pružatelja usluga i ostalih dionika (ministarstva, jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave, škole, vrtići, domovi zdravlja i sl.).

Centrima za socijalnu skrb **preporučujemo** da razviju i intenziviraju oblike suradnje s korisnicima, odnosno njihovim udrugama u cilju boljeg razumijevanja potreba korisnika, kao i provedbe Standarda kvalitete u pružanju socijalnih usluga, pogotovo Standarda 1., 3. i 10.

Veći broj pritužbi upućuju nam korisnici koji su smješteni u domu socijalne skrbi, a prvenstveno jer centre za socijalnu skrb doživljavaju pasivnima u odnosu na njihove potrebe. Tako neki navode da se

žele vratiti u obitelj ili promijeniti ustanovu, da su se obraćali centrima za socijalnu skrb, ali da ne dobivaju povratne informacije o poduzetom povodom njihovog zahtjeva.
Iskustvo osobe s invaliditetom: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu i zamolbu jedne udruge za osobe s intelektualnim oštećenjem za zaštitu njihovih korisnika usluge organiziranog stanovanja. *„Navode da su se centru za socijalnu skrb u više navrata obraćali zamolbom za prekidom usluge za korisnicu radi intenziviranja njezine psihičke bolesti i agresivnih ispada usmjerenih na korisnike i djelatnike udruge, zbog čega je dovedena u pitanje sigurnost njihovih korisnika. Pritužbi je priložena korespondencija prema centru za socijalnu skrb, ali ne i povijest bolesti i otpusna pisma, te nisu vidljivi ishodi liječenja korisnice niti uzroci promjene zdravstvenog stanja. Iz odgovora centra vidljivo je da je povodom prijedloga udruge zatražen smještaj za korisnicu kod drugih pružatelja usluge dugotrajnog smještaja, ali zbog nedostatka slobodnih mjesta premještaj nije realiziran".*

Mišljenje Pravobraniteljice je da se usluga organiziranog stanovanja temelji na načelima podrške u odlučivanju, individualizacije pristupa i pravu osobe na izbor te se smatra preferiranom socijalnom uslugom u odnosu na uslugu dugotrajnog smještaja u domu socijalne skrbi, posebno kada se radi o usluzi koja se pruža u mjestu u kojem osoba i živi. Centar za socijalnu skrb prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi jedina je institucija ovlaštena odlučiti o priznavanju prava na skrb izvan vlastite obitelji u sustavu socijalne skrbi, kao i prestanku toga prava, a postupajući u okviru svoje nadležnosti potrebno je poštivati prvenstveni interes korisnika, uz primjenu načela sudjelovanja korisnika u donošenju odluka, načela individualizacije, poštivanja ljudskih prava i integriteta korisnika i drugih načela sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi. Isto tako i pružatelj svoj prijedlog za prekidom daljnjeg pružanja usluge također treba obrazložiti najboljim interesom korisnika, ali smatramo da konačnoj odluci Centra treba prethoditi niz aktivnosti kojima će se razmotriti sve okolnosti promjene ponašanja korisnika, te kroz zajednički stručni rad pružatelja usluge i centra za socijalnu skrb nastojati podržati ostanak korisnika u organiziranom stanovanju, kao za sada najkvalitetnijem obliku smještaja.

Zaključak:
U svrhu ostvarivanja prava iz članka 19. KPOSI te stvarne primjene, smatramo da je nužno konkretizirati i ubrzati sljedeće aktivnosti na uspostavi preduvjeta za život u zajednici:

- donijeti jasne i ciljane strategije za nastavak procesa deinstitucionalizacije domova namijenjenih osobama s invaliditetom, uz konkretne vremenske okvire
- staviti izvan snage sve zakone kojima se osobama s invaliditetom onemogućava da izabiru gdje, s kim i kako će živjeti, uključujući pravo da se ne zatvaraju/smještavaju u ustanove na temelju bilo kojeg oblika invaliditeta
- osigurati da programi socijalne zaštite ispunjavaju potrebe širokog raspona osoba s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima
- osmišljavati sveobuhvatne politike i zakonodavne smjernice te dodjeljivati financijska sredstva za izgradnju cjenovno pristupačnih i dostupnih usluga potpore usmjerenih na osobu/korisnika
- osmišljavati postupke nadmetanja za pružanje usluga potpore osobama s invaliditetom koje žive u zajednici
- uspostaviti mehanizme praćenja i nadzora postojećih ustanova i usluga smještaja.[15]

23. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

U odnosu na druga područja, socijalna zaštita je godinama područje u kojem zaprimamo najviše pritužbi te u kojima se najčešće krše prava zajamčena zakonom i prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Nedostatak dostupnih usluga pomoći u kući, usluga njege i pratnje te nizak životni

[15] Opći komentar br. 5 (2017) o Neovisnom življenju i uključenosti u zajednicu, UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom.

standard u kombinaciji s invaliditetom najčešća je pozadina većine pritužbi, a koje je u 2019. godini Ured zaprimio od 397 osoba s invaliditetom, predstavnika udruga osoba s invaliditetom, roditelja i članova obitelji. Po njihovim pritužbama i zamolbama Pravobraniteljica je imala 501 postupanje – preporuke, upozorenja, traženja izvješća od nadležnih institucija te savjetovanja stranaka.

23.1. SOCIJALNA SKRB

Mirovine naših podnositelja pritužbi uobičajeno su oko 1.000,00 kn, većina je nezaposlena i bez prihoda, oni koji imaju sreće žive s roditeljima umirovljenicima ili nezaposlenim roditeljima. Upiti, molbe i vapaji za ostvarivanje osobne invalidnine i doplatka za pomoć i njegu pokazuju da se ove naknade koriste i trebaju za podmirivanje osnovnih životnih potreba. Posebno u manjim mjestima, ruralnim sredinama, nerazvijenim područjima Hrvatske, gdje nema radnih mjesta niti u javnom, ali niti u realnom sektoru, ne koriste se pozitivne mjere prednosti kod zapošljavanja za ove osobe. Posljedično oni se oslanjaju na sustav socijalne skrbi, sustav potpora i socijalnih naknada.

Uvidom u pritužbe uočili smo da je najčešći razlog za neostvarivanje prava na osobnu invalidninu ili doplatak za pomoć i njegu u procijenjenoj težini invaliditeta.
Iskustvo osoba s invaliditetom: Mnogima je u postupcima vještačenja za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi utvrđena nesposobnost za rad, ali je težina invaliditeta nedovoljna za bilo kakvu naknadu. *„S jedne strane zbog invaliditeta sam nesposoban za rad, a s druge strane mi nije ništa i nemam pravo niti na 400,00 kuna tuđe njege“.* Mnogo ima onih kojima je utvrđeno npr. 100% oštećenja organizma te očekuju da su time stečeni i uvjeti za ostvarivanje osobne invalidnine.
Građani nedovoljno razumiju odnose i razliku između teškog invaliditeta, potpune nesposobnosti za rad ili nekog postotka oštećenja organizma. Razumijevanje funkcionalnih oštećenja, a time i socijalnog modela invaliditeta još uvijek je nedostatno kod stručnjaka, ali i samih osoba s invaliditetom, stoga trebamo i dalje biti predani u svojem djelovanju na podizanju razine svijesti.
Osim traženja savjeta o pravima, novčanim naknadama i postupcima za ostvarivanje prava, Ured je zaprimio velik broj pritužbi zbog nezakonitog postupanja centara za socijalnu skrb, ali i trajanja postupaka za ostvarivanje pojedinih prava.
Iskustvo osobe s invaliditetom: U jednom slučaju utvrdili smo da je stranka u svibnju 2017. godine podnijela zahtjev za status roditelja njegovatelja, a da postupak do danas nije dovršen. Analizom tijeka postupka vidljivo je da je centar za socijalnu skrb „svoj dio“ rada na slučaju odradio u zakonskim rokovima, a izvan roka postupao je Zavod za vještačenje u prvom stupnju te nadležno Ministarstvo u drugostupanjskom postupku.

Od MDOMSP smo zatražili izvješće o drugostupanjskim postupcima u 2019. u odnosu na pravo na doplatak za pomoć i njegu, osobne invalidnine i statusa roditelja njegovatelja ili statusa njegovatelja, ishodima i trajanjima postupaka.
U odgovoru Ministarstva izneseni su traženi podaci, ali i cjelovita slika složenosti rada u Samostalnoj službi za drugostupanjske postupke, koja u svom djelokrugu rada postupa u više potpuno različitih upravnih područja prema posebnim propisima. Pravo na žalbu je Ustavom RH zajamčeno pravo i MDOMSP kao tijelo državne uprave, postupa u više različitih upravnih područja sukladno svom djelokrugu rada propisanom Zakonom o ustrojstvu i djelokrugu ministarstva i dragih središnjih tijela državne uprave („Narodne novine“, br. 93/16, 104/16, 116/18 i 127/19) i dragim posebnim propisima. Također se ističe da dovršetkom upravnih postupaka u drugom stupnju, ne prestaju postupanja MDOMSP jer ista nastavlja postupanje u upravnim sporovima kod nadležnih upravnih sudova zastupajući Ministarstvo.
Broj zaprimljenih žalbi u 2019.
Ukupno je u rješavanju Službe bilo 6606 predmeta (zaprimljenih u 2019. i prenesenih iz prethodnih razdoblja).
U 2019. je zbog izmjena Zakona o socijalnoj skrbi uočen znatno veći priljev predmeta koji se odnose na doplatak za pomoć i njegu (TPNJ) i osobnu invalidninu (OI) nakon dovršenih postupaka

preispitivanja navedenih prava, te je samo u odnosu na ova dva prava zaprimljeno 2109 upravnih predmeta, i to 1308 u predmetima TPNJ i 801 u predmetima OI.
U predmetima koji se odnose na status roditelja njegovatelja odnosno njegovatelja zaprimljeno je ukupno 176 upravnih predmeta i to 108 predmeta statusa roditelja njegovatelja i 68 statusa njegovatelja.
Neriješeno na dan 31.12.2019. je 3303 upravnih predmeta i to:
TPNJ - 1 070; OI - 478; Status roditelja njegovatelja - 102; Status njegovatelja - 227;
Ukupno neriješeno: 1 877
Ukupan broj riješenih postupaka u 2019. je 3041 (neovisno o godini u kojoj je žalba zaprimljena), a za TPNJ - 1106, OI - 571, status roditelja njegovatelja - 43 i status njegovatelja - 33
Ukupno riješeno za navedena 4 prava je 1753 predmeta.

Podatke o ishodu postupka u drugom stupnju nije moguće precizno iskazati budući da aplikacija u kojoj se vode drugostupanjski predmeti uz.socskrb.hr ne omogućava dohvat traženih podataka. No evidentno je da je zanemariv broj odbačenih žalbi obzirom da su stranke educirane i dobro štite svoja prava te vode računa o rokovima u kojima podnose žalbe čak i kada ne angažiraju punomoćnike (odvjetnike) u upravnim postupcima.
Presudno u predmetima koji se odnose na prava osoba s invaliditetom je da su od utjecaja na poništavanje rješenja nalazi mišljenja tijela vještačenja u drugom stupnju, kao i nadležnih upravnih sudova, koji povodom tužbi poništavaju i drugostupanjska i prvostupanjska rješenja prvenstveno u odnosu na rad tijela vještačenja.
Broj zaprimljenih žalbi kada prvostupanjsko tijelo nije zahtjev riješilo u roku.
Ukupan broj podnesenih žalbi kada prvostupanjsko tijelo nije odlučilo o žalbi u 2019. godini bio je oko 400 predmeta, no prvenstveno se odnosio na jednu stranku koja je zloupotrebljavala institut šutnje uprave u pogledu prava na jednokratnu naknadu. Predmeta koji su se odnosili na šutnju uprave u odnosu na osobe s invaliditetom bilo je oko 20.
Ključni razlozi dugotrajnosti žalbenog postupka:
Na poslovima drugog stupnja broj izvršitelja tijekom 2019. se mijenjao, pri čemu je u razdoblju 1.1.-14.2.2019. radilo 10 izvršitelja, od 15.2.-16.8. 8 izvršitelja, a od 16.8.-31.12.2019. 9 i voditeljica službe. Tijekom 2019. nije došlo do prihvatljivijeg skraćivanja rokova u kojima se rješavaju drugostupanjski predmeti, a razlozi su prijenos velikog broja neriješenih upravnih predmeta iz prethodnih razdoblja i veliki broj zaprimljenih predmeta u 2019. MDOMSP ističe problem kontinuirane višegodišnje nepopunjenosti Samostalne službe za drugostupanjski postupak potrebnim brojem izvršitelja propisanim važećim Pravilnikom o unutarnjem redu.
Predmeti su sve složeniji kako zbog čestih promjena materijalnih propisa, proširenja stvarne nadležnosti MDOMSP i povećanja djelokruga rada Samostalne službe za drugostupanjski postupak, te izraženog nezadovoljstva stranaka prvostupanjskim rješenjima, dužinom vođenja postupaka i sve učestalijeg podnošenja žalbi/tužbi stranaka. Razlozi povećanog opterećenja Službe su pritužbe i žalbe stranaka na dužinu vođenja postupaka vještačenja, rad nadležnih upravnih sudova i pravnih shvaćanja upravnih sudova iznesenih u presudama, sudjelovanja sudskih vještaka upravnim sporovima u sporovima koji se odnose na OI, TPNJ i statuse roditelja njegovatelja odnosno njegovatelja, sudjelovanja službenika službe u upravnim sporovima kroz izradu raznovrsnih očitovanja, davanja odgovora na tužbe, podnošenja žalbi protiv presuda i rješenja nadležnih upravnih sudova dr. razloga.
Drugostupanjski predmeti se rješavaju u roku od tri mjeseca do tri godine po pojedinim upravnim područjima, dok u predmetima po presudama upravnih sudova postupci traju i po 4 godine zbog dužine vođenja upravnih sporova, sporova po žalbama na Visokom upravnom sudu Republike Hrvatske te ponovnog izvođenja dokaza vještačenjem po tijelima vještačenja u drugom stupnju, a sve zbog izvršenja presuda nadležnih upravnih sudova sukladno pravnim shvaćanjima tih istih sudova.
Prioriteti u rješavanju predmeta koji se odnose se prvenstveno na mit. djecu, osobe s invaliditetom i osobe slabijeg imovnog stanja. U što kraćim rokovima nastoji se rješavati predmete koji se odnose na izrečene mjere obiteljsko- pravne zaštite i privremenog uzdržavanja. Što se tiče predmeta koji se

odnose na skrbništvo, ističe se da još uvijek nije postignuta zadovoljavajuća dinamika rješavanja istih, jer se u pravilu radi o predmetima koja zahtijevaju izvrsno poznavanje Obiteljskog zakona i podzakonskih propisa te stručna znanja i vještine u pogledu instituta skrbništva kao i materijalno pravo i postupovne odredbe u području skrbništva. Predmeti iz područja skrbništva se rješavaju u rasponu od 6 mjeseci do 3,5 godine. Broj neriješenih skrbničkih predmeta se u odnosu na prethodna razdoblja smanjio, no rokovi u kojima se rješavaju navedeni predmeti nisu još uvijek prihvatljivi, a radi se o posebno osjetljivoj skupini osoba sa raznovrsnim oštećenjima i lišenim poslovne sposobnosti.
Istodobno treba istaći da nije došlo do hitnijeg smanjenja broja predmeta koji se odnose na status roditelja njegovatelja odnosno njegovatelja u odnosu na prethodna razdoblja, a i veći broj upravnih sporova se pokreće pred nadležnim sudovima u području ovog prava. Broj ponovnih postupaka po presudama nadležnih upravnih sudova, u predmetima statusa roditelja njegovatelja i statusa njegovatelja, što zbog podnormiranosti Zakona o socijalnoj skrbi, a i manjkavosti nalaza i mišljenja i pravnih shvaćanja suda je u 2019., povećan u odnosu na prethodna razdoblja. Predmeti iz navedenog područja se rješavaju u rasponu od 6 mjeseci do 3,5 godine.
Zaključno može se konstatirati daje riješenost upravnih predmeta krajem 2019. bila veća u odnosu na 2018. i to prvenstveno radi zapošljavanja 1 višeg upravnog savjetnika sredinom veljače 2019. i zapošljavanja 1 stručne savjetnice na neodređeno vrijeme sredinom kolovoza 2019. No stanje rješavanja, u pogledu rokova rješavanja, još uvijek nije zadovoljavajuće kako zbog kontinuirane nepopunjenosti službe potrebnim brojem izvršitelja tako i zbog neodgovarajućeg ustroja Samostalne službe za drugostupanjski postupak u organizacijskom dijelu, zbog opsega poslova koje ista obavlja, složenosti i brojnosti upravnih područja o kojima rješava, te širenja djelokruga rada MDOMSP prema posebnim propisima. Treba istaći da Služba nema predviđena radna mjesta administrativnih referenata koji bi preuzimanjem obavljanja administrativnih poslova olakšali obavljanje redovnih pomoćnih tehničkih poslova. Ovo zahtijeva žurne i neodgodive promjene u organizacijskom, profesionalnom i stručnom dijelu, a sve kako bi se postigla veća riješenost predmeta, skratili rokovi za rješavanje drugostupanjskih predmeta i možebitno smanjio broj mogućih poništavajućih rješenja.

U nekoliko slučajeva utvrdili smo da je odgovornost za trajanje postupka na centrima za socijalnu skrb.
Iskustvo osobe s invaliditetom: Tako je jedan pritužitelj naveo da je zahtjev za doplatak za pomoć i njegu centru za socijalnu skrb podnio u siječnju 2018. godine, te da mu je nakon razgovora sa socijalnim radnikom rečeno da se predmet upućuje na vještačenje. Kako niti 9 mjeseci nakon toga nije bilo kontakta niti od jedne institucije, interesirao se kod socijalnog radnika koji mu je rekao da je „komisija tražila nadopunu zahtjeva u vezi stanja njegovih roditelja“. Ovaj navod nije bio potvrđen u Zavodu za vještačenje, gdje se osobno interesirao krajem listopada i dobio informaciju da njegov predmet iz centra za socijalnu skrb uopće nije upućen u Zavod za vještačenje.
U podnesku imenovani navodi da je o svemu obavijestio predstojnicu Područnice, ali nema saznanja što je povodom svega i poduzeto, a u daljnjem kontaktu sa socijalnim radnikom također nije dobio obrazloženje pa niti ispriku za propuste u postupanju, nego je socijalni radnik svoje ne/postupanje pokušao opravdati pitajući ga o nekim činjenicama i okolnostima potpuno nevažnim za postupak vještačenja.
U odgovoru centra šturo se navodi da je nakon predaje zahtjeva u siječnju 2018. tek krajem listopada spis upućen Zavodu za vještačenje, a onda i da „postoje stranke koje nisu suradljive“, iako iz dokumentacije i očitovanja nedvojbeno proizlazi da između siječnja i listopada 2018. nikada nitko iz centra stranku nije pozvao radi nadopune medicinske dokumentacije niti je stranka obaviještena da postoje „neki problemi oko socioanamnestičkih podataka“, niti se dokazala nesuradnja stranke. Ovaj primjer pokazuje da propusti postoje, da se pogreške događaju, ali zabrinjava da se niti nakon ponovnog traženja rukovoditelj centra za socijalnu skrb nije očitovao o mjerama koje je poduzeo povodom utvrđenih propusta, dok u pritužbi stranka navodi da bi bila „zadovoljna i s iskrenom isprikom zbog propusta“.

Nadalje, u nekoliko slučajeva utvrdili smo da centri za socijalnu skrb niti do kraja 2019. nisu dovršili postupke usklađivanja iznosa osobne invalidnine sa zakonskim izmjenama koje su na snazi od 1.4.2018. te čak nisu bili niti pokrenuti postupci preispitivanja.
U slučajevima na kojima smo radili strankama su usklađena rješenja s novim odredbama i priznati su im zaostali iznosi naknada.

Osobama s invaliditetom može predstavljati problem i traženje da se u centar dostavlja dokumentacija radi preispitivanja pojedinih prava koje centri provode po službenoj dužnosti.

Iskustvo osoba s invaliditetom: Osoba koja nam se obratila navodi da je teško pokretan uz pomoć štaka, a boluje i od drugih bolesti zbog kojih i po 20 dana provede u krevetu, a da centar za socijalnu skrb svake godine traži da donese različite potvrde i dokumentaciju – katastar, gruntovnica, rodni list, porezno uvjerenje i sl., te da mu se govori da će mu se ukinuti naknada koju ostvaruje ako na vrijeme ne donese potvrde.

Jedna osoba rekla nam je u telefonskom razgovoru *„odlazak u gruntovnicu, katastar i poreznu upravu, za mene je avantura, nekada i nemoguća misija. Zar ne mogu to prikupiti oni sami?“.*
Nerijetko se traži i dokumentacija za sve ostale članove obitelji (npr. porezna uvjerenja, dokazi o prihodima, vlasništvu i sl.).
Takva praksa suprotna je odredbama Zakona o upravnom postupku. Prema Zakonu o upravnom postupku službena osoba pribavit će po službenoj dužnosti podatke o činjenicama o kojima službenu evidenciju vodi javnopravno tijelo kod kojeg se vodi postupak ili drugo javnopravno tijelo. Tek kad se ne radi o općepoznatim činjenicama, stranka je o tome dužna podnijeti dokaze.

Komunikacija stručnih djelatnika i stranaka koje se obraćaju centru za socijalnu skrb sadržaj je velikog broja pritužbi koje Pravobraniteljica zaprima, te svim centrima za socijalnu skrb u takvim slučajevima preporučujemo da posebnu pozornost u svojem stručnom radu posvete jačanju komunikacijskih vještina zaposlenika.

Prvi kontakt sa strankom često postavlja temelje budućega suradničkog i konstruktivnog odnosa stranke i stručnih djelatnika.
Iskustvo osobe s invaliditetom: Zaprimili smo podnesak u kojem se stranka pritužuje na postupanje centra za socijalnu skrb prilikom predaje zahtjeva za osobnu invalidninu.
U podnesku navodi da je išla u centar za socijalnu skrb uzeti obrazac za podnošenje zahtjeva za osobnu invalidninu, kojom prilikom od zaposlenice u prijemnom uredu nije dobila taj obrazac uz obrazloženje „da je to previše posla“ i da ionako neće dobiti osobnu invalidninu, nego joj je umjesto njega uručen obrazac zahtjeva za doplatak za pomoć i njegu, jer da „ionako ne može ostvariti osobnu invalidninu ako joj se ne odobri puni doplatak za pomoć i njegu“, a da i ne može imati osobnu invalidninu i doplatak istovremeno pa da ukoliko ostvari puni doplatak „ona će to samo preimenovati u osobnu invalidninu, a ako ne, onda neće ostvariti nikakvo pravo…“.
Međutim, posebno zabrinjava činjenica da stranka već nakon prvog kontakta s djelatnikom centra za socijalnu skrb gubi povjerenje u tu instituciju. Pravo je stranke da podnese zahtjev, a obveza je centra za socijalnu skrb voditi postupak povodom zahtjeva stranke. Prvi kontakt sa strankom koja traži ostvarivanje nekog prava sigurno ne bi trebalo svesti na davanje obrasca i površnu i paušalnu konverzaciju koja stranku zbunjuje.
Prva socijalna usluga je značajna usluga kojom se stranku informira, pomaže joj se pri utvrđivanju njezinih potreba, vrši se početna procjena njezinih potreba i mogućnosti te joj se i pomaže pri izboru prava u sustavu socijalne skrbi, kao što to definira Zakon o socijalnoj skrbi. U pružanju ove usluge pozitivan će se ishod kvalitete pružene usluge mjeriti time što stranka izlaskom iz centra za socijalnu skrb ima više informacija nego kada je došla, umjesto da ima više nepovjerenja.
Dobra komunikacija temelj je stručnog rada socijalnog radnika.

Velik broj pritužbi Pravobraniteljici ukazuje na nepovjerenje u njihove socijalne radnike, nemogućnost kontakta sa stručnim djelatnicima kada su im potrebni, neinformiranje o tijeku postupaka i radnji koji se provode u centru i drugo.
Iskustvo osobe s invaliditetom: Osoba s invaliditetom obratila se Uredu Pravobraniteljice dan prije Svih svetih tražeći pomoć u vezi smještaja u Prihvatilištu za beskućnike, pri čemu navodi da svoju socijalnu radnicu *„rijetko kada uspijeva pronaći u centru, da je nikada nema, da mu vezano uz produljenje boravka u Prihvatilištu nije dala nikakve informacije o tome što je poduzela ili nije poduzela ili što planira poduzeti da mu pomogne, da je „stara uputnica istekla", a nove nema i da je sada na cesti"*.
Imenovani je iz Ureda Pravobraniteljice upućen u nadležni centar za socijalnu skrb, a s obzirom na to da se radilo o danu prije Svih svetih te zbog pretpostavke da se radi skraćeno, savjetnica pravobraniteljice telefonski je više puta pokušala kontaktirati s bilo kojim nadležnim djelatnikom i najaviti dolazak stranke, ali gotovo bezuspješno. Budući da se nitko od onih koji su se javili na telefon nije smatrao nadležnim za ovaj slučaj, „a njegove socijalne radnice trenutno nema", uz dodatno naglašavanje u svakom razgovoru da se „danas radi skraćeno", činilo se da situacija neće biti uspješno riješena.
Iz telefonskih kontakata s centrima (ne samo u konkretnom slučaju) često zaključujemo da je prilično teško uspostaviti kontakt sa socijalnim radnikom ili drugim djelatnikom centra za socijalnu skrb, odnosno riješiti neki hitni problem ako se problemi dogode u „dane terena", odnosno ako nije vrijeme za primanje stranaka.
U ispitnom postupku u ovom slučaju utvrdili smo da su aktivnosti centra za socijalnu skrb bile zakašnjele, da je produženje boravka u Prihvatilištu zatraženo neposredno prije isteka stare uputnice, što je kod korisnika opravdano stvorilo uznemirenost i nesigurnost. Nadležnom centru preporučili smo da se u radu s korisnikom neizostavno primjenjuju načela socijalne skrbi, posebno načela pravodobnosti, poštivanja ljudskih prava i integriteta korisnika, individualizacije kao i slobode izbora, te informiranosti o pravima i uslugama.

Pritužbe koje se odnose na centre za socijalnu skrb posebno su detaljno analizirane u **Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku**, koji je od osnivanja (studeni 2018.) već u prvih nekoliko mjeseci rada, ali i kontinuirano tijekom 2019., uočio da se daleko najveći broj obraćanja odnosi na propuste u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, s posebnim naglaskom na nedostupnost informacija o pravima i uslugama koje se eventualno mogu ostvariti, način komunikacije i odnos službenika prema strankama te na povrede prava koja su zagarantirana građanima kao strankama u upravnim postupcima.
Iskustva osoba s invaliditetom:
Osoba s invaliditetom pritužuje se da joj je u CZSS rečeno da ''ne može podnijeti zahtjev za osobnu invalidninu jer već ima doplatak za pomoć i njegu, što sada još hoće…''. Pritužuje se na neprikladne komentare djelatnice Centra i neodgovaranje na upite o ostalim pravima iz sustava socijalne skrbi.
Ishod: Stranka je savjetovana o načinu podnošenja zahtjeva i ostalim pravima. Podnijela zahtjev pisanim putem. Ostvarila pravo na osobnu invalidninu.

Majka djevojčice s invaliditetom pritužuje se da joj je, kad se interesirala o mogućnosti ostvarivanja prava na osobnu invalidninu za kćer, djelatnica odgovorila: ''...šta to vama treba, imate veliku kuću i muževu mirovinu, toliko ni ja ne primam, a radim…'', pri čemu moli za anonimnost i nepostupanje prema Centru jer se boji da će kćer zbog toga biti zakinuta za prava koja eventualno može ostvariti. Nije dobila nikakav obrazac za podnošenje zahtjeva, usmenim putem joj je rečeno ''ma nije maloj ništa, ima i bolesnijih…''.
Ishod: Stranka je upućena u odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na osobnu invalidninu te savjetovana o načinu podnošenja pisanog zahtjeva na obrascu koji je preuzet s *web* stranica CZSS. Kći je po podnošenju pisanog zahtjeva ostvarila pravo na osobnu invalidninu.

Osoba s invaliditetom obraća se Uredu s pritužbom da se želio žaliti zbog toga što nije ostvario osobnu invalidninu, a u CZSS mu kažu da ''…to nije moguće jer je promijenio zahtjev tijekom postupka i sada više nema mogućnost žalbe…''. Nakon uvida u dokumentaciju i kroz razgovor sa strankom utvrđeno je da je nakon vještačenja po savjetu djelatnice Centra promijenio svoj zahtjev (umjesto zahtjeva za o.i. u zahtjev za d.z.p.i.nj.).
Ishod: Savjetovan je da podnese novi zahtjev za osobnu invalidninu. To je učinio, ishodio negativno rješenje, nakon žalbenog postupka ostvario pravo na osobnu invalidninu.

Ovakvi slučajevi su u godini dana rada Područnog ureda bili vrlo učestali, a ukazuju na prejudiciranje ishoda postupaka od strane djelatnika centra, umjesto davanja detaljnih informacija kako bi stranka sama za sebe mogla donijeti najbolju odluku.

Uredu se obraćaju roditelji djeteta s invaliditetom kojemu je rješenjem ukinuto pravo na dugotrajni smještaj. U razgovoru doznajemo da je dijete prije ostvarivanja prava na socijalnu uslugu smještaja imalo pravo na osobnu invalidninu. Roditelji na upit jesu li podnijeli novi zahtjev za osobnu invalidninu odgovaraju da im ''nitko u Centru o tome ništa nije rekao…''. Roditelji tvrde da su u četiri mjeseca koliko je prošlo od ukidanja dugotrajnog smještaja u Centru bili barem 4, 5 puta na razgovoru, ali nikakvo pravo na invalidninu ili nešto drugo im nije spomenuto. Smatraju da nisu dobili adekvatnu pomoć i savjete od Centra kako se snaći u novonastaloj situaciji.
Ishod: Roditelji su savjetovani o načinu ostvarivanja prava na osobnu invalidninu i drugim pravima koje eventualno mogu ostvariti. Povratno javljaju da su nakon postupanja Pravobraniteljice ostvarili pravo na osobnu invalidninu i da CZSS aktivno provodi radnje s ciljem osiguranja potrebnih prava i usluga njihova djeteta.

Majka djeteta s teškoćama obratila se CZSS-u sa zamolbom za pomoć i savjet gdje i kako ostvariti uslugu koju je liječnik predložio (psihosocijalna podrška). Pritužuje se da je dobila odgovor: „… ma nema vam to kod nas, to doktori tako napišu, ali toga vam zapravo nema, nismo mi Amerika…''.
Ishod: Savjetovana o mogućnostima uključivanja u određene aktivnosti, programe (udruge i slično) kao i u način ostvarivanja socijalne usluge. Povratno javlja da su jako zadovoljni aktivnostima i podrškom koju dobivaju u udruzi kojoj su se obratili.

<u>Osim postupanja po pojedinačnim upitima i pritužbama, suradnici Pravobraniteljice provodili su obilaske udruga osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju</u>.
Prilikom obilazaka održani su sastanci i savjetovanja s predstavnicima i članovima tih udruga s područja Slavonije, Baranje i Srijema te ukazujemo na najučestalije upite i pritužbe s takvih sastanaka:
„…nas roditelje zanima što Pravobraniteljica može učiniti kako djelatnici našeg centra za socijalnu skrb ne bi bili bezobrazni i kako bi ih se prisililo da nam daju točne i provjerene informacije o pravima koje naša djeca imaju…''
„…nisu mi rekli da postoji to pravo, da sam bio upućen, zahtjev bi već predao …"
„… pitala sam u CZSS, rekli su mi da nemam pravo, da mi ne vrijedi podnosit zahtjev kad neće uspjeti…"
„…osjećala sam prisilu i pritisak da moram potpisati i odustati... govorila mi je da neću dobiti pravo … valjda oni znaju… "
„… mi kada smo došli tamo, jedva je dvije minute izdvojila, samo nam je rekla gdje moramo potpisati… ostalo što sam ju htjela pitati nisam uspjela, nemaju vremena…"
„…kada sam došla predati zahtjev, djelatnica centra mi je rekla: „Još bi i to, nije ti dosta, pa već imaš mirovinu."

Uzimajući u obzir navedeno, kao i važnost centara za socijalnu skrb za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljica je u rujnu 2019. inicirala održavanje **stručnog sastanka s predstavnicima 22 centra za socijalnu skrb s područja pet županija Slavonije, Baranje i Srijema**, a već u prvim tjednima nakon

održanog sastanka uočen je pozitivni pomak te su zaprimljene povratne informacije od samih stranaka o pozitivnim promjenama koje su uslijedile prilikom njihovih obraćanja pojedinim centrima za socijalnu skrb.
Nedovoljno jasno i precizno upoznavanje s pravima koja građani imaju kao stranke u postupku (npr. podnošenje zahtjeva, izmjena zahtjeva, pravo na žalbu i sl.) te nejasno isticanje posljedica pojedinih radnji i odluka koje stranke donose tijekom postupka otežavaju ostvarivanje prava osoba s invaliditetom u sustavu socijalne skrbi, a sve navedeno dovodi do visokog stupnja nepovjerenja prema institucijama koje odlučuju o pravima osoba s invaliditetom.

Mišljenja smo da odgovorne osobe i djelatnici centara mogu u svom svakodnevnom radu s korisnicima, svatko u svom okruženju, poduzeti radnje koje će dovesti kako do jačanja međusobnog povjerenja i poboljšanja položaja osoba s invaliditetom u društvu, tako i do pravednije percepcije javnosti o odgovornosti i složenosti poslova koje obavljaju djelatnici centara za socijalnu skrb.

Preporučili smo na samom stručnom sastanku da u radu s korisnicima djelatnici centara posvete vrijeme stjecanju povjerenja stranke.
Iznimno je važno upoznati korisnika i s ograničenjima samog sustava socijalne skrbi; jasno definiranje uloga i osvješćivanje korisnika da se pravo ostvaruje ili ne ostvaruje ne zbog volje socijalnog radnika ili pravnika u centru, nego zbog propisa koji djelatnik centra ne može promijeniti uvelike će doprinijeti odnosu s korisnikom i shvaćanju da su socijalni radnik i korisnik zapravo „na istoj strani“. Uvažavajući opseg posla i preopterećenost ne samo socijalnim radom, nego i administrativnim dijelom posla, nužno je posebnu pažnju posvetiti savjetodavnom radu sa strankama, ne ograničiti se samo na priznavanje novčanih naknada i usluga. Međutim, nije prihvatljiva učestala praksa „najmanjeg mogućeg angažmana“ prilikom rješavanja kompleksnih i složenih životnih poteškoća – ono pravo ili uslugu koju korisnik zatraži centar rješava (pozitivno ili negativno) u skladu s odredbama Zakona, ali se ne uočavaju sve ostale okolnosti osobe ili obitelji, ne sagledava ih se cjelovito i usmjereno na pozitivne ishode.

Preporučili smo intenzivniju komunikaciju prema nadležnom Ministarstvu u smislu preporuka za pozitivnim promjenama u sustavu, propisima, organizaciji rada, pravu na edukacije. Posebno ukazujemo na to da su edukacije za jačanje stručnih kapaciteta ne samo dužnost, nego i pravo svih djelatnika u sustavu socijalne skrbi.

Isto tako, centrima za socijalnu skrb i djelatnicima **preporučili smo** proaktivnije djelovanje prema lokalnoj samoupravi, javnosti, komorama, sindikatima, a posebno je važno uspostaviti intenzivnu suradnju i komunikaciju s organizacijama civilnog društva. Posjeti udrugama, uključivanje u iste, komunikacija, savjetovanja, osluškivanje njihovih primjedbi i prijedloga – za posljedicu će imati veći senzibilitet socijalnih radnika za potrebe korisnika, ali i dovesti do boljeg razumijevanja za izazove s kojima se socijalni radnici suočavaju u obavljanju svog posla.

<u>Značajan broj slučajeva koje smo ispitivali potvrdio je naš stav da centre za socijalnu skrb treba osnažiti, jer je nemoguće očekivati kvalitetu usluge i brzinu postupanja s manjkom stručnih djelatnika.</u>
U Izvješću o radu za 2018. prikazali smo podatak MDOMSP-a o trenutnoj popunjenosti centara za socijalnu skrb potrebnim djelatnicima – 75% je popunjeno, dok nedostaje oko 25% stručnih djelatnika. Stoga i ova temeljna institucija socijalne skrbi teško može odgovoriti na sve složenije potrebe svojih korisnika, ali i na zahtjeve za razvoj profesionalnih kompetencija nužnih za uvođenje novih modela stručnog rada (korisnička perspektiva, timski rad, organiziranje zajednice i drugo).

Nadležnom Ministarstvu ponovno smo, kao i ranijih godina, **uputili preporuku** da propisana mjerila u odnosu na potreban broj djelatnika očito ne daju mogućnost kvalitetnog odgovora na sve zahtjeve i izazove s kojima se suočavaju. Prema našoj procjeni smatramo potrebnim obratiti pažnju i na

činjenicu da stručne poslove navedene u čl. 128. Zakona o socijalnoj skrbi centri za socijalnu skrb gotovo uopće ne provode. Centri za socijalnu skrb nisu usmjereni ili su nedovoljno kapacitirani za provođenje preventivnih aktivnosti, stručno-analitičkih poslova, predlaganje mjera unaprjeđenja socijalne politike, a posebno mjera i aktivnosti na području lokalne zajednice. Navedene aktivnosti su pretpostavka budućih sustavnih promjena na razini pojedinaca i grupa unutar djelatnosti socijalne skrbi, što je uostalom i njezin osnovni smisao.

U svjetlu novog pristupa invaliditetu, sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i obvezama koje iz toga proizlaze, u ostvarivanju prava na život u zajednici kao i u planiranju skrbi za pojedinca na lokalnoj razini, potrebna je suradnja različitih dionika – centara za socijalnu skrb, lokalne samouprave, pružatelja usluga, korisnika i drugih dionika. Centar za socijalnu skrb, sukladno svojoj ulozi, jedan je od najznačajnijih segmenata, jer poznaje resurse i mrežu pružatelja usluga te potrebe korisnika/potencijalnih korisnika.
Rad s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju podrazumijeva intenzivan stručni rad ne samo s ovim korisnicima, nego i njihovim obiteljima, skrbnicima te užim i širim okruženjem.
Potpisivanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom nije tek načelno prihvaćanje jednog akta, nego preuzimanje stvarnih obaveza. Jednu od ozbiljnih prepreka za preuzimanje tih obaveza vidimo i u Vladinoj uredbi o zabrani zapošljavanja.

Stoga očekujemo da socijalna skrb ponovno postane djelatnost od *posebnog javnog interesa* za Republiku Hrvatsku, čija će jedna od osnovnih zadaća biti briga za osobe u nepovoljnim osobnim i obiteljskim okolnostima, uz naglašeniju preventivnu ulogu. Smatramo da je nadležno Ministarstvo u planiranju promjena i reorganizacije ove značajne ustanove dužno implementirati sve znanstvene spoznaje te prijedloge stručnih organizacija (komora, profesionalnih udruženja, sveučilišta), kojima se stručne djelatnike centara za socijalnu skrb tretira kao vrijednost.

S najavom donošenja **novog Zakona o socijalnoj skrbi** ponovno smo Ministarstvu uputili naše prijedloge. Načelno smatramo da kriterije za određivanje naknada osobama s invaliditetom treba definirati sukladno socijalnom modelu, isključivo u odnosu na stvarnu potrebu za izjednačavanjem položaja osobe s invaliditetom.

Naknada, pravo ili usluga kojom se ne ostvaruje njihova svrha, ne omogućuje jednakopravan položaj osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihovih temeljnih ljudskih prava.
Sukladno tome, naglašavamo da naknade i usluge ne bi trebale biti u suodnosu s prihodima osobe, nego njihova visina i intenzitet trebaju odgovarati svrsi, odnosno omogućiti prevladavanje teškoća.
Osobna invalidnina sadašnjim je Zakonom definirana kao naknada koju ostvaruje osoba s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju u svrhu zadovoljavanja njezinih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice.
Pozitivni pomak djelomično predstavljaju posljednje izmjene Zakona o socijalnoj skrbi kojima je predviđeno povećanje iznosa osobne invalidnine, kao i odredba kojom je u prihode koji se ne uračunavaju kod utvrđivanja uvjeta za priznavanje prava na osobnu invalidninu uvrštena plaća i autorski honorar.
<u>Međutim, sadašnjim zakonskim rješenjem nije ukinuta diskriminacija korisnika osobne invalidnine s obzirom na radni status, budući da je i dalje zadržan cenzus za korisnike mirovine.</u>

Ured Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom često zaprima pritužbe na odredbe koje utvrđuju imovinski cenzus i neujednačene dokazne postupke centara za socijalnu skrb kod utvrđivanja može li se ili ne može drugi stan ili kuća, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, iznajmiti ili otuđiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu.

Životne okolnosti osoba s invaliditetom različite su kad se radi o imovini – osobe s invaliditetom nasljeđuju svoje jedine nekretnine koje često, upravo zbog invaliditeta i nemogućnosti samostalnog

življenja, ne koriste za stanovanje, nego žive u kućanstvima s braćom i sestrama ili rođacima koji o njima skrbe. Protuzakonito je odbiti pravo na osobnu invalidninu ako osoba u svojoj jedinoj nekretnini ne živi, što je i potvrđeno poništenjem takvih rješenja u upravnim nadzorima Ministarstva.
Nadalje, s obzirom na samu narav osobne invalidnine, čija svrha nije zadovoljavanje primarne životne potrebe, smatramo da ista ne bi trebala biti ukinuta osobama koje se nalaze u nekom obliku smještaja ili organiziranog stanovanja (čl. 54. st. 2. al. 4.). Opcija bi mogla biti smanjeni iznos osobne invalidnine u slučaju istovremenog ostvarivanja smještaja ili organiziranog stanovanja.
Za ostvarivanje **prava na doplatak za pomoć i njegu** zakonski je definiran vrlo „strogi" prihodovni cenzus, zbog čega velik broj osoba ovisnih o pomoći i njezi ne može i ostvariti ovu naknadu koja je također sama po sebi vrlo mala. Ured zaprima godinama pritužbe osoba s invaliditetom kao i udruga koje predlažu da se visina naknade i cenzus za ostvarivanje prava na doplatak za pomoć i njegu povećaju.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom opetovano se obraćaju članovi obitelji osoba s invaliditetom zbog pritužbe na diskriminirajuće odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje utvrđuju **pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja**. Čak i nakon posljednjih izmjena Zakona, odraslu osobu s invaliditetom pod određenim uvjetima osim roditelja može njegovati jedino bračni ili izvanbračni drug roditelja ili njegov bračni ili izvanbračni partner (čl. 63. st. 3., 64. st. 2.). Činjenica je da su ovakvim zakonskim rješenjem ove osobe diskriminirane po dobi i obiteljskom statusu, a u prilog tome govori i činjenica da je više presuda upravnih sudova i Visokog upravnog suda ukinulo negativna rješenja nadležnog Ministarstva s obrazloženjem da su takve odredbe neživotne te da se takvim rješenjima ne ostvaruje svrha prava na status njegovatelja. Stoga smatramo nužnim na drugačiji način definirati pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, prvenstveno zbog činjenice da važeće odredbe na više načina proizvode nejednakosti i diskriminaciju osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta, obiteljski status ili dob.

Izrazito je sporna i odredba koja onemogućava priznavanje/ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja zbog **korištenja usluge poludnevnog boravka**. Ovakva ograničenja djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom segregiraju, diskriminiraju, i za njih ne možemo pronaći nikakvo razumno opravdanje.

Smatramo da sve odredbe koje uređuju prava osoba s invaliditetom treba i suštinski uskladiti s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i načelima koje promovira, a to znači priznati osobe s invaliditetom kao ravnopravne i osigurati im sve oblike podrške neovisnom življenju, radu i obrazovanju.

24. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Pritužbe osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju na vještačenje, a zaprimljeno ih je ukupno 80 u 2019. godini (što je značajan porast u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo 46), ukazuju na porast nezadovoljstva načinom i ulogom vještačenja u ostvarivanju najznačajnijih prava u različitim sustavima. Premda je uloga vještačenja - objektivno, stručno i nepristrano procijeniti oštećenje i funkcionalne sposobnosti vještačene osobe te na načelima multidisciplinarnosti utvrditi utjecaj oštećenja na izvršavanje aktivnosti u različitim životnim područjima, još uvijek nalazimo nedovoljno razumijevanje ove uloge kako od strane stručnjaka tako i samih osoba s invaliditetom. Uočavamo snažnu prisutnost medicinskog modela invaliditeta pri čemu se utvrđena dijagnoza/bolest/ oštećenje smatraju „dovoljnim" za ostvarivanje prava.

Da je tome tako, potvrđuju i česti upiti poput sljedećeg:
"…moje dijete ima cerebralnu paralizu, ali nije ostvario pravo na osobnu invalidninu zato što su na vještačenju utvrdili na on nema teški invaliditet mada se zna da je to trajno stanje i da se ne može se

izliječiti. Najviše me boli što sva druga djeca s istom dijagnozom u udruzi imaju ovo pravo. Smatram da vještaci ne znaju dovoljno o ovoj dijagnozi…“, a to ukazuje da se zanemaruje utjecaj habilitacijskih postupaka, razvojnih, odgojnih, socijalnih i drugih čimbenika koji utječu na aktualne funkcionalne sposobnosti osobe neovisno o dijagnozi.
Često se izjednačava pravo na osobnu invalidninu s invaliditetom. Tako je među osobama s invaliditetom i roditeljima djece s teškoćama u razvoju raširenо uvjerenje da im se „ne priznaje invaliditet“ ako nisu ostvarili pravo na osobnu invalidninu. Isto tako uočavamo uvjerenje da postojanje oštećenja organizma od 100% osnova za priznavanje osobne invalidnine, kao i uvjerenje da će činjenicom utvrđenog oštećenja organizma i ostvariti naknadu za tjelesno oštećenje, neovisno o uzroku nastanka invaliditeta.
Napominjemo da je za mnoge osobe koje su se obratile Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje isključivo zbog utvrđivanja postotka oštećenja organizma zbunjujuće to da se navedeni postupak vodi kao postupak za ostvarivanje naknade za tjelesno oštećenje i u slučajevima kada nema zakonske osnove za ostvarivanje navedenog prava, ali se jedino u sklopu ovoga postupka utvrđuje postotak oštećenja organizma u svrhu ostvarivanja prava iz drugih sustava (poput prava na znak pristupačnosti, prava na oslobađanje plaćanje godišnje cestarine i dr.). Premda smo na ove nelogičnosti ukazivali u izvješćima prethodnih godina, ovakvo postupanje je ostalo neizmijenjeno što se potvrđuje kroz pritužbe tijekom 2019. godine.

Obzirom da je nalaz i mišljenje jedinstvenog tijela vještačenja jedan od najvažnijih dokaza u upravnim postupcima u kojima se odlučuje o priznavanju određenih prava osobama s invaliditetom, odnosno djeci s teškoćama u razvoju, trebao bi dati odgovore na sva pitanja od značaja za ishod istih. Očekivanja pa i uvjerenje osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju da će jedinstvenost tijela vještačenja podrazumijevati provedbu jednog vještačenja i izdavanje jednog jedinstvenog nalaza i mišljenja za potrebe ostvarivanja prava u različitim resorima - nisu se ostvarila.

„Jedinstveno tijelo vještačenja to nije. Po meni je to JTV mrtvo slovo na papiru. "Jedinstveno" bi trebalo značiti jedno vještačenje za sva prava. A mi svako malo čujemo za neko novo i opet predajem zahtjev i čekam i nerviram se.“.

Preduvjet da se postigne očekivana jedinstvenost je međuresorna povezanost te nalaz i mišljenje kao cjelovita slika osobe koja sadrži sve bitne činjenice i odgovore na sva važna pitanja u postupcima u kojima se rješava po zahtjevima za ostvarivanje prava, a u kojima je nalaz i mišljenje neizostavan dokaz. Umjesto toga, osobu/dijete se poziva na vještačenje više puta, odnosno svaki puta kada e podnose zahtjevi a ostvarivanje prava pred različitim tijelima/institucijama.
I dalje se radi na unapređenju Uredbe te približavanju metodologija vještačenja i ostvarivanja cilja jedinstvenog tijela vještačenja da se postupak vještačenja provodi po jedinstvenoj metodologiji u okviru jedinstvenog tijela vještačenja s konačnim ciljem da korisnik temeljem jednog nalaza i mišljenja može ostvariti prava u različitim sustavima.
Obzirom na međusobnu nekoordiniranost različitih sustava za potrebe kojih se vještačenje provodi u Zavodu navode da se nastoji kroz Uredbu u postupcima vještačenja funkcionalnih sposobnosti omogućiti pojedinim sustavima koji su nadležni za priznavanje prava iz socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja da razmjenjuju nalaze i mišljenja, kako se ne bi istu osobu slalo više puta na vještačenje. Međutim, takva se mogućnost ne koristi dovoljno često.
Da bi se konačni cilj - jedan nalaz i mišljenje koji će vrijediti za sve sustave mogao implementirati u praksi ključno je usklađivanje međuresornih propisa.

U posljednjem kvartalu 2019. započete su aktivnosti na Prijedlogu izmjena Uredbe o metodologijama vještačenja, prvenstveno u smislu usklađivanja sa Zakonom o stažu osiguranja s povećanim trajanjem.

Pravobraniteljica je u 2019. godini od strane osoba s invaliditetom zaprimila nekoliko pritužbi da je pregled u svrhu vještačenja određenih stanja/oštećenja proveden od strane specijalista koji nemaju odgovarajuću specijalnost smatrajući ih nekompetentnima za specifična stanja ili rijetke bolesti.

Tako jedna majka djeteta koje ima rijetku bolest navodi:
„…Mislim da je najkrucijalniji problem da ljude i djecu koja su upućena na vještačenje gotovo ili u potpunosti ne vještače vještaci koji imaju specijalnost koja se odnosi na problematiku dotičnih. Konkretno, osobe oštećena sluha kao što je u našem slučaju nije vještačio specijalist iz tog područja, konkretnije otorinolaringolog. Isto se odnosi na problematiku ostalih simptoma i znakova koji se konkretno odnose na moju rijetku bolest, a koju bi također mogao procijeniti otorinolaringolog. Mene je konkretno vještačila fizijatrica… Problem je strukturni, dublji i konkretan. Bolest mi je zahvatila više organa. To što nisam nepokretna ne znači da nisam teško bolesna. To što mogu otići sama na wc ne znači da mogu i sve drugo sama! To što sam nasmijana ne znači da sam dobro! To što nemam vidljive rane po tijelu ne znači da me bolest ne izjeda iznutra i ne razara organe! Nije svaka bolest vidljiva! Nije svaki invaliditet vidljiv!
Govoreći o mojem slučaju prije svega želim reći kako je znanje mjerodavnih na vještačenju o konkretnoj rijetkoj bolesti ravno nuli. Dakle, mnogi su za tu bolest čuli po prvi puta pa je upitno koliko su takvi isti stručnjaci mjerodavni donositi odlučujuća i za život djeteta tako važna rješenja. Primjerice, na vještačenju se uopće u obzir nisu uzele niti pogledale RTG snimke potkoljenice iako se radi o bolesti za koju je to najmjerodavnije i itekako važno, već su mu gledali zube i pitali ga zna li pokazati lijevu i desnu stranu…“.

Roditelji djece s poremećajima iz autističnog spektra kao i udruge podrške obiteljima djece i osoba s autizmom tijekom 2019. godine iznosili su brojne prigovore na način i kvalitetu rada vještaka osobito u postupcima ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja.
Naime, jedan od uvjeta za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja je istovremeno postojanje više vrsta teških oštećenja. Roditelji i udruge zastupaju stajalište da su djeca/osobe s poremećajima iz spektra autizma prikraćena u ostvarivanju navedenog prava samo stoga što vještaci ovaj složeni poremećaj tretiraju kao jedno/jedinstveno oštećenje, negirajući da se radi o više najtežih oštećenja.

Prema podacima dobivenima od Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje u tekstu: Zavod), u 2019. godini zaprimili su ukupno **118.080** zahtjeva za vještačenje, a riješeno ih je **115.312** zahtjeva za vještačenje. Tijekom 2019. godine ukupno je zaprimljeno **13.353** zahtjeva više nego tijekom 2018. godine, a porast zahtjeva odnosio se na ostvarivanje prava iz socijalne skrbi te braniteljskih prava prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. Na početku 2019. godine ukupno neriješenih zahtjeva bilo je **23.702** (od toga se 1298 odnosilo na HRVI), a na kraju godine ih je bilo **25.533** (od toga se na HRVI odnosilo 5.288).
Vještačenje se provodi u I. i u II. stupnju, dok vještačenje u II. stupnju (u sklopu žalbenih postupaka) provodi se u Središnjoj službi u Zagrebu.

Vještačenje u prvom stupnju
Prema podacima prikazanim u Tablici 17. vještačenje u prvom stupnju provodi se u područnim uredima Zagreb, Osijek, Rijeka, Split i Varaždin, te u 13 izdvojenih mjesta rada čime je korisnicima osigurana dostupnost vještačenja.

Područni ured	Zagreb	Osijek	Rijeka	Split	Varaždin
Izdvojeno mjesto rada	Bjelovar Sisak Karlovac	Požega Sl. Brod Vukovar Virovitica	Gospić Pula	Zadar Dubrovnik Šibenik	Koprivnica
Udio zaprimljenih zahtjeva za vještačenje	42,5%	18%	9,6%	19,5%	10,4%
Udio riješenih zahtjeva	40,6%	19,3%	10%	19,4%	10,7%
Broj zaprimljenih zahtjeva	50189 (2528 UDU/ 180 RS HRVI/ 253 HVO)	21234 (3282 UDU/ 239 RS HRVI/ 208 HVO)	11392 (570 UDU/ 14 RS HRVI/ 23 HVO)	22955 (1794 UDU/ 382 RS HRVI/ 179 HVO)	12310 (567 UDU/ 14 RS HRVI/ 25 HVO)
Broj riješenih zahtjeva I. stupanj- 118249	48012 (2292 UDU/131 RS HRVI/ 56 HVO)	22883 (2724 UDU/184RS HRVI/129 HVO)	11780 (343 UDU/ 13 RS HRVI/12 HVO)	22923 (1382 UDU/370 RS HRVI/ 90 HVO)	12651 (531 UDU/ 1 RS HRVI/ 10 HVO)
Broj obavljenih kućnih posjeta	204	21	224	53	13
Broj neobavljenih kućnih posjeta	2	1	3	4	1

Tablica 17. Podaci o vještačenjima u prvom stupnju

Iz Tabele 17. je vidljivo da preko 40 % svih vještačenja otpada na područni ured Zagreb i pripadajuća izdvojena mjesta rada. Vještačenje u kući obavlja se u svim slučajevima kada vještačena osoba ne može samostalno, niti uz pomoć druge osobe pristupiti vještačenju u neki od područnih ureda Zavoda.

Planiranje kućnih posjeta, kao i nadzor nad njihovim izvršenjem provodi se kontinuirano u svim područnim uredima, a izvješće se dostavlja na mjesečnoj razini.

Svakodnevna komunikacija vještaka sa Centrima za socijalnu skrb se nastavlja i u 2019. godini, kroz uspostavljenu koordinaciju, u cilju osiguranja što kvalitetnijih zahtjeva za vještačenje, a što olakšava i ubrzava postupke vještačenja.

Prema područjima, odnosno naručiteljima vještačenja najveći broj zahtjeva za vještačenjem i u 2019. godini kao i prethodnih godina upućuje Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje u predmetima ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja te centri za socijalnu skrb u postupcima ostvarivanja prava iz socijalne skrbi (s ukupnim udjelom od 50% i više) što je vidljivo iz Tablice 18.:

Naručitelj usluge	Broj zaprimljenih	Udio	Broj riješenih	Udio
HZMO (+ radna sposobnost hrv. branitelja i pripadnika HVO)	58345 (829 HRVI/688 HVO)	**50%**	58720 (699 HRVI/301 HVO)	51%
HZZO	7275	**6%**	7291	6,2%
CZSS	41844	**35%**	43213	37,5%
UDU (zdravstvena zaštita i zahtjevi hrv. branitelja)	10616 (8741 HRVI)	**9%**	6088 (4331 HRVI)	5,3%
UKUPNO	**118 080**		**115 312**	

Tablica 18. Podaci o naručiteljima i broju zahtjeva za vještačenje u 2019. godini

Obzirom na učestale pritužbe na dugotrajnost postupaka vještačenja zanimalo nas je vrijeme trajanja vještačenja jer svako prolongiranje vještačenja neminovno prolongira i upravne postupke u ostvarivanju prava značajnih za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Podaci u Tablici 19. prikazani su po pojedinim područnim uredima i izdvojenim mjestima rada Zavoda i prema naručiteljima usluge vještačenja.

	HZMO bolovanja	HZMO izvan radnog odnosa	HZMO obiteljska mirovina	HZMO kontrolni pregledi	HZMO Doplatak za djecu	HZMO Tjelesno oštećenje	HZZO SRV Dopust radi njege	UDU ZZ HRVI	CZSS Socijalna prava
Zagreb	6 mj	6 mj	2 mj	7 mj	4 mj	4 mj	2 mj	2 mj	8 mj
Karlovac	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	lmj	1 mj
Bjelovar	4 mj	6 mj	1 mj	7 mj	1 mj	2 mj	1 mj	3 mj	6 mj
Sisak	9 mj	9 mj	2 mj	4 mj	1 mj	6 mj	2 mj	3 mj	3 mj
INZ	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj					
Varaždin	1-2mj	3mj	0	1 mj	0	1.5 mj	0	1-2 tjedna	2 mj.
Koprivnica	2 tjedna	2 tjedna	0	2 tjedna	0	1-3 tjedna	0	0	2 tjedna
Osijek	1 mj	2 mj	1 mj	2 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj 7mj	1 mj
Požega	2 mj	3 mj	2 mj	3 mj	3-4 mj	2 mj	1 mj	1 mj	5 mj
Sl. Brod	2 mj	2 mj	2 mj	2 mj	2 mj	2 mj	1 mj	2 mj	2 mj
Vukovar	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj
Virovitica	-	-	-	-	1,5 mj	3 mj	-	-	3 mj
Rijeka	1,5 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	1 mj	3 mj
Pula	5 mj	5 mj	1 mj	1 mj	2 mj	5 mj	1 mj	1 mj	6 mj
Gospić	3 mj	3 mj	3 mj	4 mj	1 mj	3 mj	1 mj	1 mj	8 mj
Split	3 mj	4 mj	1 mj	3 mj	2 mj	5 mj	20 dana	5 mj	6 mj
Dubrovnik	3 mj	3 mj	15 dana	9 mj	1 mj	3 mj	20 dana		4 mj.
Šibenik	1 mj	1 mj	1 mj	7 dana	7 dana	20 dana	7 dana		20 dana
Zadar	4,5 mj	5,5 mj	2 mj	7 mj	3,5 mj	5 mj	1,5 mj	5 mj	5 mj

Tablica 19. Podaci o uslugama po područnim uredima i vremenu vještačenja (trajanje i čekanje)

Gledajući prethodnu tablicu prosječno vrijeme trajanja vještačenja (vrijeme od trenutka zaprimanja zahtjeva za vještačenje do trenutka izdavanja nalaza i mišljenje) u 2019. godini kraće je u odnosu na 2018.; ali i prethodne godine, međutim u pojedinim uredima vještačenje traje i po nekoliko mjeseci – osobito kada se radi o složenijim predmetima iz područja mirovinskog osiguranja i onima iz područja socijalne skrbi što smatramo nedopustivim. Kao razlog za prolongiranje vještačenja u Zavodu navode nedostatak liječnika vještaka, osobito određenih specijalnosti u nekim krajevima RH (Požega, Gospić). Ovaj problem su donekle rješavali angažiranjem stanovitog broja liječnika specijalista temeljem ugovora o djelu. Pravobraniteljica je i u 2019. godini požurivala postupke tražeći urgentna postupanja zbog težine stanja. Ističemo da je Sektor vještačenja na preporuku o žurnom postupanju promptno reagirao. Međutim, zabrinjavajuće je da u slučajevima rješavanja u postupcima po žalbama u sustavu socijalne skrbi kada, nakon što Zavod dostavi nalaz i mišljenje drugostupanjskog tijela vještačenja MDOMSP kao drugostupanjskom tijelu za rješavanja žalbi, postupanje traje još dodatnih nekoliko mjeseci. Na upit o razlozima i o prosječnom vremenu rješavanja po žalbama nismo dobili odgovor.

Izmjene Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji u znatnoj mjeri su generirali povećanje broja zahtjeva za vještačenjem, a podaci su prikazani u Tablici 20.:

	UKUPNO	UDU	HZMO (RS)	HZMO (HVO)
Zaprimljeno	10258	8741	829	688
Riješeno	5331	4331	699	301

Tablica 20. Podaci o zaprimljenim i riješenim zahtjevima za vještačenjem HRVI

Vještačenje u drugom stupnju

U drugom stupnju vještačenje se provodi u Središnjem uredu, u žalbenom postupku i u postupku revizije (braniteljski predmeti), a viši vještaci aktivno sudjeluju u sudskim postupcima, očituju se, po zahtjevu suda, na sudske vještake, a po odluci Upravnog vijeća provode i prvostupanjska vještačenja u svrhu ispomoći područnim uredim, provode edukaciju novoprimljenih vještaka, sudjeluju u organizacijama stručnih skupova radionice, sudjeluju u izmjeni Uredbe, participiraju u međuresornoj suradnji i poslovima koordinacije sa sustavima za koje se vrše usluge vještačenja.

U Zavodu smatraju da broj i učestalost pritužbi zbog neostvarenog prava u sustavu socijalne skrbi (osobito prava na osobnu invalidninu) ne možemo smatrati ključnim za ocjenu kvalitete rada vještaka.

Stanje predmeta u Središnjem uredu za 2019. godini prikazano je u Tablici 21.:

	UKUPNO	HZMO	HZZO	MDOMSP	MZ
Zaprimljeno	6566	4662	51	1850	3
Riješeno	6411	4646	50	1712	3

Stanje HRVI predmeta u Središnjem uredu u 2019.g. prikazano je u Tablici 22.:

	UKUPNO	UDU-revizija	HZMO (RS)	HVO	MHB
Zaprimljeno	7289	5857	364	36	1032
Riješeno	5605	4331	357	21	896

Broj vještaka i njihova kvalifikacijska struktura

Ukupan broj vještaka je na kraju 2019. godine bio **295** (131 vještak u stalnom radnom odnosu i 164 vještaka na ugovor o djelu), od čega je vještaka specijalista **188** (64 u stalnom radnom odnosu i 124 na ugovor o djelu), a stručnih savjetnika **107** (67 u stalnom radnom odnosu i 40 na ugovor o djelu).

U odnosu na prethodnu godinu, u 2019. se bilježi povećanje broja vještaka i to angažiranih u najvećom mjeri temeljem ugovora o djelu te u Zavodu tvrde da je upravo ta činjenica skratila vrijeme vještačenja i podigla razinu stručnosti vještačenja.

Prema dostavljenim podatcima u Središnjem uredu zastupljene su sljedeće specijalizacije: medicina rada, fizijatar, psihijatar, internist, neurolog, opća medicina, anesteziolog, školska medicina, pedijatar, kirurg, otorinolaringolog, epidemiolog.

Od vještaka stručnih savjetnika po područnim uredima i u Središnjem uredu zastupljeni su: socijalni radnici, psiholozi, rehabilitatori, logopedi, defektolozi i pedagozi, te je svuda neometano osiguran rad u vijećima prema naravi navedenih bolesnih stanja korisnika u zahtjevima za vještačenje.

Mada u Zavodu navode da kvalifikacijska struktura vještaka specijalista (zaposlenici i ugovor o djelu) u prvostupanjskim postupcima vještačenja zadovoljava te da su u ukupnom broju zastupljene sve specijalizacije, u pojedinim dijelovima Hrvatske nedostaju liječnici potrebne specijalizacije što izaziva nezadovoljstvo osobito kod roditelja djece s teškoćama koji su uvjerenja da se upravo izostanak odgovarajućih specijalista za određena stanja odražava nepovoljno i na ishod vještačenja, a posljedično i na ostvarivost određenih prava. Ovo je osobito prisutno u predmetima ostvarivanja prava na osobnu invalidninu odnosno status roditelja njegovatelja/njegovatelj.

Važnost edukacija u području vještačenja
U Zavodu navode da je trajna edukacija vještaka iznimno važna zbog podizanja kvalitete, a posebice zbog potrebe ujednačavanja kriterija u postupcima vještačenja.
Tijekom 2019. kontinuirano se provodio sustav praćenja za sve nove vještake koji ulaze u sustav vještačenja, a sastojao se od neposrednog rada jedan vještak - jedan mentor te kontrole izrade nalaza i mišljenja.
Edukacija novih vještaka se provodi u nadležnom područnom uredu pod nadzorom. Kvartalno su provodili radionice za sve vještake s ciljem ujednačavanja kriterija vještačenja. Održana su tri tematska Stručna skupa - radionice (u II, VII i IX mjesecu) na razini svih vještaka u Zavodu s temama iz svakodnevne prakse, a s ciljem ujednačavanja postupaka vještačenja i podizanja kvalitete vještačenja.
Nadalje vještaci specijalisti i vještaci stručni savjetnici moraju provoditi individualne edukacije u svrhu obnove licence za rad i usklađivanja svog znanja s novim trendovima u okviru njihove osnovne edukacije.
U svrhu ujednačavanja postupaka vještačenja, vještaci su prisustvovali radionicama u organizaciji Sektora za profesionalnu rehabilitaciju te radionicama sa centrima za socijalnu skrb, prema regionalnoj pripadnosti, koju je organiziralo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
Uz sudjelovanje na stručnim skupovima i kongresima u svrhu unapređivanja znanja u okviru svoje struke i obnavljanja licence za rad, vještaci su sudjelovali i na javnim tribinama, skupovima, okruglim stolovima i obljetnicama brojnih udruga i saveza.
Za novozaposlene stručne referente koji obavljaju poslove iz domena uredskog poslovanja provedene su edukacije u organizaciji Odjela za opće poslove.

Osiguravanje stručnog liječničkog kadra i tijekom 2019. godine ostao je najsloženiji proces i predstavljao najveći rizik. Posljedica je to nedostatka liječnika specijalista u Republici Hrvatskoj i problem je s kojim će se Zavod sretati i u predstojećem razdoblju.
U Zavodu smatraju da je radi zadovoljenja potrebe za vještačenjem, odnosno da bi u cijelosti bila postignuta svrha ovog postupka potrebno je zaposliti još oko 70 vještaka specijalista u punom radnom vremenu.
Nedostatak liječničkog kadra tijekom 2019. godine rješavan je:

- pojačanim angažmanom vještaka specijalista na ugovor o djelu, koliko je to omogućavao postojeći radni prostor. Ovi vještaci su u 2019. godini odradili 50% zaprimljenih zahtjeva za vještačenje,
- dodatnim zapošljavanjem administrativnog osoblja kako bi se ubrzao cjelokupni proces vještačenja,
- prekovremenim radom za vještake u prvom stupnju,
- prekovremenim radom za vještake u drugom stupnju za ispomoć pri rješavanju predmeta u prvom stupnju i edukaciju novih vještaka, stalnih i onih na ugovor o djelu.

Radni prostor Zavoda većim dijelom je smješten u prostorijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (U daljnjem tekstu HZMO) i ne udovoljava u cijelosti potrebama Zavoda, niti veličinom niti pristupačnošću osobama s invaliditetom.
U prosincu 2019. godine Središnji ured u Zagrebu uselio je u novi prostor, koji u cijelosti udovoljava potrebama zaposlenika Zavoda i pristupačan je osobama s invaliditetom. Odmah nakon preseljenja su izvršene pripreme za organizaciju rada Odjela za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji PU Zagreb i Samostalnog odjela za vještačenje hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, u prostorijama HZMO na adresi Zagreb, Mihanovićeva 3.

Analizirajući pritužbe upućene Pravobraniteljici od strane udruga s invaliditetom u svezi vještačenja, ističemo ona postupanja od strane nekih područnih ureda Zavoda koja same vještačene osobe smatraju ozbiljnom preprekom u stvaranju povjerenja u sustav vještačenja:
- <u>neujednačenost kriterija u procjeni istih stanja</u>

(osobito prisutno u područnim uredima u Slavoniji i Baranji gdje se češće događa da se za neke osobe od strane prvostupanjskog tijela vještačenja utvrdi da uopće nema oštećenja zdravlja dok se u vještačenju od strane drugostupanjskog tijela vještačenja u žalbenom postupku utvrdi oštećenje zdravlja od 80 ili 100 %. Iznose također da su vještaci skloni procijeniti stanje vještačene osobe blažim, potvrdu za to nalaze u činjenici da drugostupanjsko tijelo često poništi rješenje prvostupanjskog tijela i to na temelju krivo ili nepotpuno utvrđenog stanja),

- <u>neprofesionalno ponašanje, izostanak empatije i interesa</u>

Citiramo neke od doživljaja: *„…Vještakinja je bila netrpeljiva. Bila je neugodna prema meni i mojoj asistentici… „* ili *„došla sam s malim djetetom koje je imalo temperaturu, dugo je pričala o svojim problemima, znala sam da se ne smijem buniti jer o njoj ovise prava moga djeteta…“,*

- <u>dugotrajnost postupka</u>

„…Godinu dana sam čekao da me pozovu za 2-3min vještačenja i onda sam 6 mj. čekao rješenje koje je sadržavalo netočne podatke. Slijedila je žalba, opet čekanje par mjeseci i na kraju sam dobio 100% tjelesnog oštećenja i prava na povlastice koje sam da je sve bilo uredno mogao imati godinu i pol prije…“

„…pregled traje prekratko, nema mogućnosti postaviti dodatna pitanja, zbog nedostatka vremena često ne prouče dokumentaciju…“, „…čitati dokumentaciju niti pitati za probleme u svakodnevnom životu, ne smijete Vi njima postaviti pitanje jer isto nemaju vremena…“

„<u>Nepotrebna kontrolna vještačenja kod stanja koja su trajna ili kod kroničnih bolesti</u>

Do sada je 3 puta bio na rubu života i smrti, i znam da se jednom neće izvući, zašto onda svake godine moram ići na vještačenje? Njegove izgubljene funkcije više ništa ne može vratiti. Moje dijete svake godine u vezi nečega ima bar jedno vještačenje: produljenje dopusta za njegu djeteta, revizija osobne invalidnine…“

Neke udruge ističu da je osobno frustrirajuće krajnje birokratiziran postupak, primjera radi kad je u pitanju osoba sa cerebralnom paralizom fizikalna terapija je neophodna da bi se postojeće stanje održalo. Da bi korisnik fizikalne terapije, osoba u kolicima, dobila pravo na određen broj fizikalnih terapija svaka dva mjeseca roditelj mora:

- ići kod doktora da dobije uputnicu za fizijatra

- specijalist fizikalne medicine napiše nalaz za nekih 7 dana (jer ima puno posla)

- zatim roditelj nosi taj nalaz natrag kod doktorice da bi dobio doznake za svoje dijete

- zatim s doznakama ide u HZZO da bi dobio odobrenje za dijete koje je u kolicima i za odobrenje čeka punih 7 dana (a ponekad mu vježbe i ne budu odobrene)

- zatim s doznakama traži vježbe koje su prebačene na privatne kuće i ne dobije terapeuta

- „Svaki nalaz za vježbe ili ortopedska pomagala ne smije biti stariji od 6 mjeseci, ovo bi trebalo produžiti ovisno o stupnju navedenih stanja, interval valjanosti trebao bi biti znatno veći jer je riječ o trajnim i neizlječivim stanjima. Ovo spominjemo stalno iz godine u godinu jer im uvijek fali fizijatara i to mora čekati više dana...“

„Kao da se stalno sumnja u stanje i neprekidno treba dokazivati postojanje potreba kod stanja koja se zna da su definitivna…„

„…znam da na svako dobiveno rješenje, kao i na sam postupak vještačenja postoji mogućnost žalbe, međutim obitelj koja je opterećena invalidnošću djeteta ulaženjem u dodatne postupke gubi puno snage i vremena, također to im je i dodatno financijsko opterećenje…“

„…svako ministarstvo često traži posebne dokaze gdje konačna dijagnoza vještačenja JTV-a nije dovoljna…“

- „Ono što bi bilo važno u svemu da nam se olakšaju sve potrebne terapije i da OSI imaju veća prava što se tiče boravka u školskim ustanovama ili ustanovama socijalne skrbi. Roditelj je sam zauzet sve svoje vrijeme brigom za svoje dijete i trebalo bi mu i psihički olakšati i smanjiti birokraciju da bi ostvario sve što pripada njegovom djetetu, osobi s invaliditetom, a time produžiti zdravlje cijeloj obitelji, smanjiti stres oko odlazaka u razne institucije gdje se rješava papirologija za OSI.“

- „Još uvijek postoji problem nepriznavanja gluhosljepoće kao specifičnog i jedinstvenog dvostrukog senzoričkog oštećenja u različitim kombinacijama intenziteta. Različite kombinacije intenziteta oštećenja u praksi se još uvijek ne prepoznaju nego se gluhoslijepe osobe vještače s obzirom na ono

oštećenje koje je veće (ili oštećenje sluha ili oštećenje vida). Zbog navedenog smatramo potrebnim dodatno educirati Vijeće vještaka, odnosno potaknuti ih na primjenu Uredbe o metodologijama vještačenja u cijelosti."
. „… smatramo iznimno <u>važno da Jedinstveno tijelo vještačenja korisnike vještaci na isti način bez obzira da li netko ide na vještačenje u Zagreb ili u Rijeku.</u> Također nikako nije dopustivo da svrha za koju se traži vještačenje utječe na sam nalaz i mišljenje.".

Mišljenja smo da se većina problema istaknutih kroz prigovore na vještačenje može otkloniti boljom suradnjom i podizanjem kvalitete rada, kontinuiranim edukacijama i dijalogom.

Potaknuti upravo porastom pritužbi na vještačenje, Pravobraniteljica je <u>sastanak Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom</u> održan u studenom 2019. posvetila vještačenju OSI. Sastanku su uz članove Stručnog savjeta, Pravobraniteljicu i suradnike, prisustvovali predstavnici i vještaci Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, a teme rasprave bile su:
- odnos i komunikacija vještaka s osobama s invaliditetom, djecom s teškoćama u razvoju i članovima njihovih obitelji prilikom provođenja vještačenja;
- načini provođenja vještačenja;
- prijedlozi za unapređenje organizacije rada jedinstvenog tijela (način zapošljavanja, sustav nagrađivanja/plaćanja liječnika);
- ujednačavanje kriterija vještačenja;
- mogućnost uspostavljanja/unapređenja sustava ulaganja pritužbi i postupanja po istima.

Tijekom sastanka predstavnici Zavoda izložili su iskustva od kraja 2014. godine do danas navodeći izazove u procesu vještačenja i planove za budući rad. Članovi Stručnog savjeta te Pravobraniteljica i suradnici ukazali su na probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom u postupcima vještačenja i iznijeli konkretne prijedloge za otklanjanje istih.

Zaključak i preporuke:
Za osobe s invaliditetom i roditelje djece s teškoćama u razvoju vještačenje predstavlja najvažniji segment ostvarivanja pojedinih značajnih prava pa je razumljiv interes da se ovaj postupak unaprijedi i da ne bude izvorom strepnji i frustracija kako to same osobe doživljavaju.
Općenito, prisutna je glorifikacija vještačenja kojemu se pridaje značenje koje mu ne bi trebalo pripadati. Postoji jaka percepcija javnosti da vještaci doslovce određuju sudbinu osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.
Stoga je potrebno otvarati međusobni dijalog između tijela vještačenja i resora za potrebe kojih se obavljaju vještačenja te udruga i samih osoba s invaliditetom kao i provedba kontinuiranih edukacija, otklanjanje administrativnih i birokratskih zapreka, smanjiti broj kontrolnih vještačenja uvijek kada je to moguće te ujednačavati kriterije. Većina udruga iznose zadovoljstvo Uredbom o metodologijama vještačenja, smatrajući ju kvalitetnim i objektivnim metodološkim okvirom.

25. MIROVINSKO OSIGURANJE

Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju ostvaruju niz prava u mirovinskom osiguranju. U 2019. godini zaprimljen je 201 podnesak koji su se odnosili na ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu, invalidsku mirovinu, beneficirani radni staž, doplatak za djecu te prava HRVI. Time je ovo područje kao i prethodnih godina među prvih pet prioritetnih područja obraćanja građana Pravobraniteljici.

U čl. 4. Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine", br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 – OUSRH, 62/18, 115/18 i 102/19; dalje u tekstu: ZOMO) propisano je sljedeće: *„Prava iz mirovinskog osiguranja neotuđiva su osobna materijalna prava, ne mogu se prenijeti na drugoga*

niti se mogu naslijediti", što bi značilo da nastaju kao produkt cjeloživotnog rada i izdvajanja pojedinog osiguranika, te s pravom radnik očekuje da na temelju istih ima u starosti određena primanja koja mu osiguravaju socijalnu sigurnost. O socijalnoj sigurnosti teško je govoriti kada se pojedini instituti uvedeni neprekidnim *„mirovinskim reformama"*, kao što su npr.: *„mirovina za dugogodišnjeg osiguranika"*, *„povećanje polaznog faktora za određivanje starosne mirovine osiguranika"* (čl. 85.), *„obiteljska mirovina"*, mijenjaju nakon uvođenja pa se često događa da nam se OSI pritužuju na netočne informacije i pravne savjete zbog kojih nisu ostvarili pripadajuća prava.

Najniža mirovina za jednu godinu mirovinskoga staža od 1. siječnja 2019. godine iznosi 64,34 kn. Dakle, najniža mirovina ostvarena s 15 godina mirovinskoga staža od 1. siječnja iznosi 965,10 kn mjesečno, dok primjerice za 40 godina staža iznosi 2.573,60 kn mjesečno.

Za određivanje visine naknade za tjelesna oštećenja donesena je i Odluka o osnovici za određivanje naknade zbog tjelesnog oštećenja i o usklađivanju novčanih naknada zbog tjelesnoga oštećenja od 1. siječnja 2019. godine, prema kojoj osnovica za određivanje naknade zbog tjelesnoga oštećenja nastalog zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti iznosi 1.557,00 kn. Po toj odluci visina novčane naknade izračunava se u određenom postotku ovisno o stupnju tjelesnoga oštećenja. Pa tako nekog tko ima 30% tjelesno oštećenje zdravlja čiji je uzrok profesionalna bolest ili ozljeda na radu pripada pravo samo na 12% osnovice, što iznosi simboličnih 186,84 kn.

Unatoč brojnim zakonskim promjenama, a od mirovinske reforme 1999. godine i usklađivanjima, mirovinska prava sve više zaostaju za stvarnim rastom prosjeka plaća, a i rastom troškova života.

OSI po svom položaju i socijalnoj sigurnosti u području mirovinskog osiguranja dijele sudbinu ostalih osiguranika koji svoje mirovine ostvaruju po općem propisu – ZOMO, a RH ima najniže mirovine (38,14%) u odnosu na prosječnu plaću u cijeloj EU. Za usporedbu, mirovina prosječnog europskog umirovljenika (u dobi od 65 do 74 godine) iznosi 58% plaće koju zarađuju radnici između 50 i 59 godina (Izvor: HINA).

Na navedeno ukazuju i sljedeći statistički podatci koji su dobiveni od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu, sa stanjem na dan 31. prosinca 2019. godine:
1. U evidencijama HZMO-a evidentirano je **64.925 invalida rada izvan radnog odnosa**, kojima je priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti; prosječna svota mirovine iznosila je **1.949,55 kn.**
2. Evidentirano je **5.078 invalida rada koji su bili zaposleni i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu** zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti; prosječna svota mirovine iznosila je **1.210,25 kn.**
3. Evidentirano je **43.123 invalida rada kod kojih je utvrđena opća nesposobnost za rad**, odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu; prosječna svota mirovine iznosila je **2.334,65 kn.**
4. Broj sveukupnih korisnika starosnih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOMO bio je **615.224**, prosječna svota mirovine iznosila je **2.722,90 kn.**
5. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan 31. prosinca 2019. godine iznosio je **38,14%** (Izvor: Statističke informacije HZMO-a uz napomenu da je uzeta prosječna mjesečna isplaćena neto plaća RH za studeni 2019. godine) i dalje kako slijedi:
- na dan 31. 12. 2014., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 39,17%
- na dan 31. 12. 2015., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 39,15%
- na dan 31. 12. 2016., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 39,50%
- na dan 31. 12. 2017., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,21%
- na dan 31. 12. 2018., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 37,89%

Iz navedenih podataka zaključujemo kako postoji trend konstantnog smanjivanja mirovina te su već kroz duže vremensko razdoblje ispod razine koja garantira najnižu socijalnu sigurnost umirovljenika, odnosno ne samo da imamo najniže mirovine u odnosu na prosječnu plaću u EU, još je poraznija činjenica da su naše mirovine najniže u odnosu na prosječnu plaću tako da je i u nama susjednim zemljama udio mirovine u prosječnoj plaći viši (Mađarska i Makedonija – 62%, Slovenija – 60,2%, Crna Gora – 56,2%, Srbija – 49,8%, Kosovo – 47%, Bosna i Hercegovina – 43,4% odnosno 42,5%; Izvor: Studija EK o primjerenosti mirovina).
Najveći broj OSI u RH koristi mirovinu zbog profesionalne (djelomične) nesposobnosti za rad (64.925) koja u prosjeku iznosi 1.949,55 kn.

U 2019. godini velik broj pritužbi odnosio se na dugotrajnost postupka ostvarivanja mirovina kada su osobe imale staž osiguranja ostvaren, osim u RH, i kod inozemnog osiguravatelja, gdje sami postupci u prosjeku traju tri godine. Osim navedenog, najvećim dijelom pritužbe su se odnosile na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu (od čega i datum priznavanja prava) i nepriznavanje određenog postotka tjelesnog oštećenja. Također, veći broj pritužbi dobili smo od osoba kojima je od strane HZMO-a priznata nepovoljnija mirovina, kao i na kašnjenje prilikom donošenja rješenja za dječji doplatak.

Kao i prethodnih godina, i ove smo godine zatražili od Središnje službe HZMO-a dostavu objedinjenih podataka i statistika o postupanjima povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2019. godine. U nastavku se nalaze odgovori HZMO-a:
*1. „Tijekom 2019. godine u HZMO **ukupno su podnesena 32.455 zahtjeva** za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl. 39. ZOMO („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 i 102/19)). Od navedenog broja bilo je **9.434 (36,93%)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti."*
U odnosu na prethodnu godinu, u 2019. godini podnesena su **2.924 zahtjeva** više, odnosno 9,00%.

2. *„Tijekom 2019. godine u HZMO **ukupno je podneseno 21.873 zahtjeva** za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i zbog ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja)."*
I dalje je nastavljen trend povećanja broja zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja jer je u 2018. godini bilo podneseno ukupno **16.735 zahtjeva**, što znači povećanje i to za **5.138 zahtjeva,** odnosno za 23,50%.

*3. „U 2019. godini bilo je **12.995 postupaka** vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti."*
U odnosu na 2018. godinu nije se povećao broj vještačenja u odnosu na broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje nesposobnosti za rad. Još uvijek imamo upola manje donesenih nalaza i mišljenja u odnosu na ukupan broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje vještačenja nesposobnosti za rad u 2019. godini; dok je u 2018. godini odrađeno **37,88% zahtjeva**, u 2019. godini odrađeno je **43,55% zahtjeva** premda još uvijek manje od polovice podnesenih, što se može tumačiti na razne načine. Jedan od glavnih razloga je nedovoljan broj vještaka specijalista medicinske struke u odnosu na broj predmeta (njihovoj nemotiviranosti za posao vještačenja) te je žurno potrebno razmisliti o mijenjanju sustava nagrađivanja za rad u javnim službama – područje zdravstva (povećanja plaća i adekvatnog nagrađivanja za rad zdravstvenih djelatnika).

*4. „U 2019. godini doneseno je **13.653 nalaza i mišljenja** radi utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja.“*

Ove godine bilježi se porast broja donesenih nalaza i mišljenja u odnosu na 2018. godinu. Kad usporedimo broj donesenih nalaza i mišljenja prema broju podnesenih zahtjeva vidljivo je da je **62,40% odrađenih zahtjeva,** što je nešto manji postotak od prošle godine kada je bilo obrađeno 66,85% zahtjeva.

*5. „Tijekom 2019. podneseno je **32.455 zahtjeva** za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti, a u istom je periodu doneseno 33.971 rješenja".*
Pretpostavljamo da ovaj broj uključuje i rješenja donesena na temelju zahtjeva podnesenih u prethodnoj godini.

*6. „U 2019. godini doneseno je **19.449 rješenja** o tjelesnom oštećenju, dok je u istom razdoblju podneseno 21.873 zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja".*

*7. „U 2019. godini podneseno je **8.028 žalbi** na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja."*
S obzirom na to da je u 2019. godini doneseno 33.971 rješenje, možemo konstatirati da je broj žalbi dosta velik, odnosno 23,60% od sveukupnog broja.

*8. „U 2019. godini podnesena je **2.717 žalba** na prvostupanjsko rješenje o tjelesnom oštećenju u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju."*
Postotak žalitelja iznosi 14,00% u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju.

9. Na naš upit postavljen Središnjoj službi HZMO-a o prosječnom vremenu trajanja vještačenja od dostavljanja zahtjeva za vještačenje ZOSI-u pa do donošenja Nalaza i mišljenja, HZMO je naglasio da to vrijeme iznosi više od tri mjeseca. Međutim, od strane ZOSI-a dobili smo detaljnije informacije glede trajanja samog postupka vještačenja koji je različit po županijama, gdje prosjek istog iznosi:

- za postupke vještačenja radne nesposobnosti koje je pokrenuo HZZO zbog bolovanja duljeg od godine dana – tri mjeseca;
- za postupke vještačenja radne nesposobnosti koje je pokrenula sama OSI koja je izvan radnog odnosa – tri i pol mjeseca;
- za postupke ostvarivanja obiteljske mirovine poslije smrti primatelja mirovine – nešto više od mjesec dana;
- za postupke ponovnog kontrolnog pregleda koji su obvezni nakon ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu – tri mjeseca;
- za postupke vještačenja povodom zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja – dva i pol mjeseca;
- za postupke ostvarivanja prava na doplatak za djecu – dva mjeseca.

Međutim, kod ostvarivanja prava na doplatak za djecu dobili smo više pritužbi kod ostvarivanja dječjeg doplatka iz inozemstva gdje se razlika doplatka dobiva od stranog osiguravatelja i gdje roditelji čekaju na dječji doplatak najčešće po devet mjeseci.
Isto tako, još uvijek postoje područne službe HZMO-a u kojima se postupak vještačenja čeka 12 mjeseci, što predstavlja velik problem nezaposlenim osobama, jer im se mirovina isplaćuje od dana vještačenja (utvrđivanja invaliditeta), što je za njih nepovoljnije.

Osim već spomenutih razloga na strani sustava vještačenja, ZOSI navodi i razloge naručitelja usluge vještačenja ili samih vještačenih osoba i to:
1) Nedostatak doktora medicine na tržištu rada
Da bi se postigla efikasnost u rješavanju predmeta bilo bi potrebno zaposliti još oko 70 vještaka specijalista u punom radnom vremenu.

Nedostatak liječničkog kadra tijekom 2019. godine rješavan je:
- pojačanim angažmanom liječnika na ugovor o djelu, koliko je to omogućavao postojeći radni prostor. Vještaci na ugovor o djelu u 2019. godini odradili su 50% zaprimljenih zahtjeva za vještačenje;
- prekovremenim radom za vještake u prvom stupnju;
- prekovremenim radom za vještake u drugom stupnju za ispomoć pri rješavanju predmeta u prvom stupnju i edukaciju novih vještaka, stalnih i onih na ugovor o djelu.

2) Dobna struktura vještaka specijalista je izrazito nepovoljna i kreće se oko 60 godina i znatno iznad 60 godina, kako u redovnom radu, tako i na ugovor o djelu.

3) Radni prostor ZOSI-a uglavnom je smješten u prostorijama HZMO-a i uglavnom ne udovoljava potrebama ZOSI-a, niti veličinom niti pristupačnošću OSI.
U prosincu 2019. godine Središnji ured u Zagrebu uselio je u novi prostor, koji u cijelosti udovoljava potrebama zaposlenika ZOSI-a i pristupačan je OSI.

4) U znatnom broju slučajeva zahtjevi za vještačenje su nejasno napisani i ne može se nedvojbeno utvrditi što se traži od vještačenja, te je potrebno tražiti dopunu ili pojašnjenje, što značajno produžuje postupak vještačenja.

5) Također, u znatnom broju slučajeva zahtjevi za vještačenje su nezadovoljavajuće kompletirani, odnosno nedostaju važni podatci o korisniku vještačenja, kao i medicinska dokumentacija, te je potrebno dodatno tražiti kompletiranje, a što produžuje postupak vještačenja.

6) Neodazivanje korisnika na vještačenje također dovodi do dugotrajnosti postupaka vještačenja. Razlozi tomu su ili nejasno ili nepotpuno napisana adresa korisnika u zahtjevu za vještačenje, ali u određenom broju slučajeva ne možemo utvrditi razloge neodazivanja. Svakog korisnika pozivaju na vještačenje najmanje dva puta pismeno, a sve češće se koristi i telefonski poziv.

Od ukupno zaprimljenih predmeta tijekom 2019. godine oko 7,4% odnosi se na vještačenje prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji.

Razlozi vraćanja od strane Povjerenstva za reviziju ocjena invalidnosti Ministarstva hrvatskih branitelja su sljedeći: promjena kumulativnog uzroka smanjenja ili gubitka radne sposobnosti, kompletiranje nemedicinskom dokumentacijom, najčešće nedostatak ratnog puta.
Napominjemo da ovi naknadno traženi podatci nemaju utjecaja na ocjenu radne sposobnosti hrvatskog branitelja koji ima trajno utvrđeni HRVI i nisu nam poznati razlozi zašto revizijsko tijelo Ministarstva hrvatskih branitelja u postupku revizije ocjene radne sposobnosti propituje i opravdanost ranije utvrđenog HRVI, budući da se utvrđivanje HRVI ne nalazi u njihovoj nadležnosti.

Razlozi vraćanja predmeta od strane Samostalnog sektora za reviziju MRMS-a su sljedeći:
- Nepravilno – promjena ocjene vještačenja, ne potvrđuje se ocjena vijeća vještaka.
- Nepravilno, ostali razlozi – u predmetu nedostaje neki podatak ili dokument.
Vraća se na nadopunu u ZOSI, a nakon toga na revizijski postupak.

Od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu, zatražili smo podatke o broju OSI upisanih u Očevidnik zaposlenih i samozaposlenih OSI sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih OSI („Narodne novine“, br. 75/18). U Tablici 23. prikazano je stanje na dan 31. prosinca 2019.:

POSLODAVAC	BROJ ZAPOSLENIH OSI Stanje na dan 31.12.2019.
Privatni sektor	6.932
Javni sektor	4.179
Samozapošljavanje	159
Udruge	340
UKUPNO	**11.610**

Tablica 23. Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po sektorima na dan 31. prosinca 2019. godine

U odnosu na prošlu godinu, kada je broj upisanih OSI iznosio 10.836, bilježi se porast zapošljavanja, odnosno s 31. prosincem 2019. godine ukupno je upisano **11.610** OSI.

U Tablicama 24a. i 24b. prikazan je broj zaposlenih i samozaposlenih OSI prema osnovi po kojoj su u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 1. do 13. Pravilnika upisani u Očevidnik. Napominjemo da su pojedini osiguranici brojeni u više kolona, jer su upisani u Očevidnik po više različitih osnova.

	čl.4.st.l.t.1		čl.4.st.l.t.2.		čl.4.st.l.t.3.		čl.4.st.l.t.4.		čl.4.st.l.t.5.		čl.4.st.l.t.6.		čl.4.st.l.t.7.	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruga)	435	519	358	821	168	471	355	538	704	60	66	61	68	67
Udruge	65	122	21	30	17	34	30	65	12	1	0	2	14	22
Zaposleni u privatnom sektoru	937	494	2121	411	297	340	699	367	1392	20	161	30	249	174
Samozaposlene osobe	37	20	27	10	14	7	27	13	21	0	2	1	9	5
Osiguranici koji su izgubili status OSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO:	**1474**	**1155**	**2527**	**1272**	**496**	**852**	**1111**	**983**	**2129**	**81**	**229**	**94**	**340**	**268**

Tablica 24a. Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom prema osnovi po kojoj su upisani u Očevidnik u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 1. do 13. Pravilnika

	čl.4.st.l.t.8		čl.4.st.l.t.9.		čl.4.st.l.t.10.		čl.4.st.l.t.11.		čl.4.st.l.t.12		čl.4.st.l.t.13.	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruga)	0	0	12	16	0	0	0	0	0	9	47	113
Udruge	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	16
Zaposleni u privatnom sektoru	0	0	48	10	0	0	2	0	4	0	217	139
Samozaposlene osobe	0	0	1	0	0	7	0	0	0	0	5	6
Osiguranici koji su izgubili status OSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO:	**0**	**0**	**61**	**26**	**0**	**0**	**2**	**0**	**4**	**9**	**273**	**274**

Tablica 2b. Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom prema osnovi po kojoj su upisani u Očevidnik u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 1. do 13. Pravilnika

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koje je uređeno odredbama od čl. 44. do čl. 55. ZOMO-a, prema dobivenim podacima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu u 2019. godini, priznato je u svega dva slučaja. Pozitivnim izmjenama ZOMO-a u dijelu koji se tiče profesionalne rehabilitacije naknada plaće koja se isplaćuje korisniku značajno je povećana te se ona od 1. siječnja 2019. isplaćuje u iznosu minimalne bruto plaće u RH, koja u 2019. godini iznosi 3.750,00 kn, što je veoma poticajno za OSI. U prvom slučaju profesionalna rehabilitacija je priznata jednoj osiguranici prema rješenju Područne službe Rijeka od 22. listopada 2019. godine za osposobljavanje za poslove dentalnog asistenta u Centru za profesionalnu rehabilitaciju od dana 11. studenoga 2019. godine u trajanju od 20 mjeseci.
Rješenjem područne službe Osijek od 2. rujna 2019. godine za drugu osiguranicu je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju od 7. listopada 2019. godine u trajanju od 11 mjeseci radi osposobljavanja za poslove upravnog referenta kod Pučkog otvorenog učilišta Poetika (Osijek).

Uvjeti i način provedbe profesionalne rehabilitacije uređeni su ugovorom koji je HZMO sklopio s Centrom za profesionalnu rehabilitaciju. Troškove rehabilitacije, prema čl. 46. st. 3. ZOMO-a, snosi i isplaćuje HZMO.

Međutim, MRMS je u suradnji s MF obavijestio HZMO da je nakon 31. siječnja 2019. godine usluga profesionalne rehabilitacije besplatna za naručitelje koji su korisnici državnog proračuna.

Budući da je prema odredbi čl. 37. st. 6. važećeg ZOMO-a uvedena nova kategorija osiguranika koji su nakon ispunjanja uvjeta za starosnu mirovinu uz primanje mirovine nastavili raditi s polovinom punog radnog vremena, zanimalo nas je koliko je takvih osoba bilo u 2019. godini. Iako se broj ovih osoba iz godine u godinu povećava, u 2019. bilježi se značajno povećanje u odnosu na 2018. i to za 6.669 osoba te je na dan 31. prosinca 2019. godine bilo zaposleno ukupno 11.807 osoba. Razlozi za ovakav porast leže primarno u pomanjkanju radne snage na hrvatskom tržištu rada.

Napominjemo da se u ovu novu kategoriju osiguranika ne svrstavaju OSI, odnosno one nisu obuhvaćene čl. 37. st. 6. ZOMO, te OSI ne mogu zasnovati radni odnos s polovinom radnog vremena, a da istovremeno zadrže svoju punu invalidsku mirovinu. Naime, prema sada važećem ZOMO, rad s polovinom radnog vremena bez smanjenja ili obustave mirovine omogućen je nakon umirovljenja (zapošljavanje) s polovinom radnog vremena od četiri sata, a da im se ne obustavlja niti smanjuje mirovina sljedećim kategorijama: korisniku starosne mirovine, korisniku starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika i korisniku prijevremene starosne mirovine. Također, korisniku starosne mirovine ostvarene prema posebnim propisima o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba i propisa o posebnim pravima iz mirovinskog osiguranja zaposlenika na poslovima razminiranja koji se tijekom korištenja prava na mirovinu zaposle, ne samo da im se ne obustavlja niti smanjuje mirovina već mogu birati hoće li raditi:
- do polovice punog radnog vremena (četiri sata) isplaćuje im se puna mirovina (100%)
- s punim radnim vremenom isplaćuje im se 50% mirovine.

Naime, prema važećem Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17 i 98/19), propisano je da hrvatski branitelji i HRVI imaju pravo na rad uz mirovinu koju primaju, pa tako: zbog potpunog gubitka radne sposobnosti može raditi HRVI koji je invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti ostvario prema posebnom Zakonu kojim se uređuju prava hrvatskih branitelja od 1. siječnja 2019. godine, može raditi uz invalidsku mirovinu manje od 3,5 sati dnevno bez obustave ili smanjenja mirovine, a prije početka i po prestanku zaposlenja ne podliježe ponovnom kontrolnom pregledu. Međutim, OSI koje imaju djelomičnu nesposobnost za rad mogu raditi, ali samo puno radno vrijeme, s tim da im se mirovina ne obustavlja, ali se smanjuje za 50%, dok se osobama koje imaju potpunu nesposobnost za rad odnosno zbog opće nesposobnosti za rad, obustavlja isplata mirovine za vrijeme zaposlenja i podliježu obveznom kontrolnom pregledu (dakle, uopće nemaju pravo na dotadašnju mirovinu, a ni mogućnost rada s polovinom radnog vremena od četiri radna sata).
Ovakvim određenjem OSI (civilne) koje su u invalidskoj mirovini (bilo zbog djelomične nesposobnosti za rad, bilo zbog potpune [opće] nesposobnosti za rad) stavljene su u neravnopravan položaj u odnosu na korisnike starosne mirovine, starosne mirovine za dugogodišnjeg osiguranika i prijevremene starosne mirovine, kao i u odnosu na OSI koje su u invalidskoj mirovini, a čiji je uzrok invaliditeta rat (HRVI).

Premda je izmjenama i dopunama zakona proširen krug osiguranika korisnika prava, opet su izostavljeni socijalno najugroženiji umirovljenici, odnosno oni s najmanjim mirovinama, a to su OSI s djelomičnom nesposobnošću za rad. Smatramo lošim rješenjem da su ovim institutom ustvari zdrave osobe izjednačene s OSI, odnosno s pogodnostima koje su u sustavu mirovinskoga osiguranja prije

mirovinske reforme, odnosno prije 1999. godine pripadale samo OSI, čak štoviše ne samo da su izjednačene, već su im dana i veća prava koja smo predlagali da se daju OSI.

1. U 2019. godini **broj korisnika koji su nastavili s radom s polovinom radnog vremena,** sa stanjem na dan 31. prosinca 2019. godine, te primaju starosnu mirovinu, **iznosi 11.807**, od čega je većina osiguranika zaposlena kod pravnih osoba, njih 10.661, dok su 1.146 zaposlene kod fizičkih osoba.

2. Radna mjesta na kojima su zaposlene osobe s invaliditetom:

REDNI BROJ	SKUPINA ZANIMANJA	Muškarci	Žene	UKUPNO
1.	1 - čelnici i članovi zakonodavnih tijela, čelnici i dužnosnici državnih tijela, direktori	1.299	467	1.766
2.	2 - stručnjaci i znanstvenici	1.440	870	2.310
3.	3 - inženjeri, tehničari i srodna zanimanja	1.067	677	1.744
4.	4 - uredski i šalterski službenici	353	946	1.299
5.	5 - uslužna i trgovačka zanimanja	619	798	1.417
6.	6 - poljoprivrednici, lovno-uzgojni radnici, šumarski radnici i ribari	35	17	52
7.	7 - zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	1.010	85	1.095
8.	8 - rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	1.045	27	1.072
9.	9 - jednostavna zanimanja	387	593	980
10.	0 - vojna zanimanja	0	0	0
11.	Nepoznata/neprevedena šifra zanimanja	17	55	72
UKUPNO:		**7.272**	**4.535**	**11.807**

Tablica 25. Pregled radnih mjesta na kojima su zaposleni korisnici koji su nastavili s radom s polovinom radnog vremena s iskazanim udjelima po spolu sa stanjem na dan 31. prosinca 2019. godine.

3. Broj korisnika koji su uz korištenje starosne mirovine nastavili raditi s polovinom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima:

REDNI BROJ	DJELATNOSTI	Muškarci	Žene	UKUPNO
1.	A - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	131	57	188
2.	B - rudarstvo i vađenje	19	4	23
3.	C - prerađivačka industrija	1.122	446	1.568
4.	D - opskrba električnom energijom, plinom, parom	18	1	19
5.	E - opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	51	14	65
6.	F - građevinarstvo	965	161	1126
7.	G - trgovina na veliko i malo, popravak m/v i motocikala	1.247	1.030	2.277
8.	H - prijevoz i skladištenje	764	69	833
9.	I - djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	269	328	597
10.	J - informacije i komunikacije	125	85	210
11.	K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	49	68	117
12.	L - poslovanje nekretninama	75	51	126
13.	M - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	1.150	859	2.009

14.	N - administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	545	263	808
15.	0 - javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	7	29	36
16.	P - obrazovanje	181	273	454
17.	Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	347	545	892
18.	R - umjetnost, zabava, rekreacija	82	40	122
19.	S - ostale uslužne djelatnosti	120	194	314
20.	T - djelatnosti kućanstva kao poslodavca	4	14	18
21.	U - djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	2	2
22.	Nepoznato – neprevedene šifre djelatnosti	1	2	3
UKUPNO:		**7.272**	**4.535**	**11.807**

Tablica 26. Broj korisnika koji su uz korištenje starosne mirovine nastavili raditi s polovinom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima sa stanjem na dan 31. prosinca 2019. godine

(Napomena: u broj osiguranika nisu uključeni korisnici mirovina DVO i ZOPHBR; Izvor: HZMO)

Prema posebnoj obradi podataka, situacija je sljedeća:

- Na dan 31. prosinca 2019. godine aktivno (s otvorenom prijavom u osiguranje) je bilo 11.807 osiguranika/korisnika ZOMO mirovine (starosne i prijevremene starosne ZOMO mirovine) koji rade i primaju mirovinu, od čega njih 2.136 koji su ostvarili pravo u 2019. godini
- Njihova je prosječna mirovina (bez korisnika primjenom međunarodnih ugovora i bez akontacija) 3.854 kn. To je prosječna mirovna korisnika starosnih i prijevremenih starosnih ZOMO mirovina.
- Njihov je prosječni staž (bez korisnika primjenom međunarodnih ugovora i bez akontacija) 38,6 godina, odnosno 39 godina. To je prosječan staž korisnika starosnih i prijevremenih starosnih ZOMO mirovina.
- Njihova je prosječna dob (bez korisnika primjenom međunarodnih ugovora i bez akontacija) 63,9 godina, odnosno 64 godine. To je prosječna dob starosnih i prijevremenih starosnih ZOMO umirovljenika.

U posljednjim izmjenama i dopunama ZOMO u čl. 69. iza st. 8. dodan je st. 9. koji izaziva dosta prijepora i nejasnoća, stoga ga prikazujemo u cijelosti te dajemo naše mišljenje:

„Članak 69.

(1) Dijete ima pravo na obiteljsku mirovinu nakon smrti roditelja i može se tim pravom koristiti i nakon navršene 15. godine života u razdobljima kada nije zaposlen, ali najduže do 18. godine života.

(2) Dijete kod kojega nastupi potpuni gubitak radne sposobnosti prema čl. 39. st. 4. ovoga Zakona, do dobi iz st.a 1. ovoga članka, ima pravo na obiteljsku mirovinu za vrijeme dok traje potpuni gubitak radne sposobnosti.

(3) Dijete kod kojega nastupi potpuni gubitak radne sposobnosti nakon dobi do koje se djeci osigurava pravo na obiteljsku mirovinu iz st. 1. ovoga čl., a prije smrti osiguranika ili korisnika prava, ima pravo na obiteljsku mirovinu ako ga je osiguranik ili korisnik prava uzdržavao do svoje smrti.

(4) Dijete kod kojega tijekom trajanja prava na obiteljsku mirovinu nastupi potpuni gubitak radne sposobnosti, zadržava pravo na obiteljsku mirovinu dok postoji potpuni gubitak radne sposobnosti.

(5) Iznimno od odredbi st. 1. do 4. ovoga čl., pravo na obiteljsku mirovinu nakon smrti roditelja ima i dijete sa statusom OSI s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI, neovisno o tome je li ga osiguranik ili korisnik prava uzdržavao do svoje smrti.

(6) Korisniku prava na obiteljsku mirovinu iz st. 5. ovoga čl. koji stupi u radni odnos ili počne obavljati djelatnost kao OSI s preostalom radnom sposobnosti po osnovi koje postoji obveza na mirovinsko osiguranje prema ovome Zakonu, isplata obiteljske mirovine se obustavlja. Nakon prestanka obveznog osiguranja ponovno se uspostavlja isplata obiteljske mirovine.

(7) Dijete sa statusom OSI s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI iz st. 5. ovoga čl. koje prije smrti roditelja stupi u radni odnos ili počne obavljati djelatnost po osnovi koje postoji obveza osiguranja prema ovome Zakonu, nakon smrti roditelja ima pravo na obiteljsku mirovinu.
(8) Dijete iz st. 2. i 3. ovoga čl. koje je ostvarilo obiteljsku mirovinu na temelju potpunog gubitka radne sposobnosti prema čl. 39. st. 4. ovoga Zakona ne gubi pravo na obiteljsku mirovinu ako se zaposli ili počne obavljati djelatnost po osnovi koje postoji obveza osiguranja prema ovome Zakonu, ali mu se obustavlja isplata mirovine za vrijeme trajanja osiguranja, kao i djetetu iz st. 6. ovoga čl.
(9) Status djeteta OSI s preostalom radnom sposobnošću iz st. 5. ovoga čl. dokazuje se pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima.“

Naime, postoji proturječje između st. 5. koji govori da pravo ima i dijete sa statusom OSI s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju OSI, i st. 9. koji govori da se status dokazuje pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima. Napominjemo da prema našim saznanjima ne postoji tijelo koje donosi rješenja o pravu na osposobljavanje za rad. Jedina rješenja o programima obrazovanja, neovisno radi li se o posebnim ili redovnim programima (koji se mogu provoditi u ustanovama u sustavu odgoja i obrazovanja ili u sustavu socijalne skrbi) donose uredi državne uprave pri županijama (od 1. siječnja 2020. godine županije), odnosno Grad Zagreb.

S obzirom na to da pri prijedlogu izmjena i dopuna ZOMO nije uopće obrazložen prijedlog novog st. 9. čl. 69. ZOMO, te na nejasnoću istog, zatražili smo od MRMS-a da nam dostave odgovore na sljedeća pitanja koja su vezana uz samu primjenu novog st. 9. čl. 69. ZOMO-a:

1. Koja su to javno-pravna tijela (u tekstu stoji *„nadležna tijela“*) koja utvrđuju status djeteta s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću, odnosno donose rješenja prema st. 9., čl. 69. ZOMO-a i na temelju koje pravne osnove?
2. Na čiji zahtjev *„nadležna tijela“* to utvrđuju, odnosno tko je ovlašten zahtijevati navedeno utvrđenje, podnositi zahtjev za donošenje rješenja o statusu djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno tko je i kada dužan pokrenuti postupak i pred kojim javno-pravnim tijelom.
3. Da li su to rješenja o samom pravu na profesionalnu rehabilitaciju ili su to rješenja koja se donose nakon provedene profesionalne rehabilitacije?
4. Tko sve može ostvariti status djeteta sa statusom OSI s preostalom radnom sposobnosti, onako kako je to navedeno u čl. 69. st. 5. ZOMO-a, a s obzirom na to da je u st. 9. uveden uvjet postojanja rješenja, koja su sve to rješenja, iz kojih sustava i tko ih je ovlašten donositi?

Navedeno smo zatražili zbog nejasnoće odredbe, budući da ista u primjeni izaziva dvojbe i neujednačena postupanja. Možemo pretpostaviti kako je intencija zakonodavca bila primarno zaštita djece neovisno o dobi, koja svojim radom ne mogu niti će ikada moći ostvariti uvjete za vlastitu mirovinu zbog zdravstvenog stanja ili invaliditeta. Stoga je iznimno važno razviti mehanizme i načine kako utvrditi u kojoj mjeri je zdravstveno stanje ili invaliditet uzrok nemogućnosti zapošljavanja nakon završetka školovanja/osposobljavanja.

Konačno, smisao i same odredbe čl. 69. (od st. 5. do st. 9.) jest poticanje na sudjelovanje u svijetu rada, ali ujedno i zaštita onih osoba koje vlastitim radom neće moći steći uvjete za vlastitu mirovinu.
U svom odgovoru MRMS navodi sljedeće:
„Čl. 69. st. 9. ZOMO-a propisuje da se status djeteta OSI s preostalom radnom sposobnošću dokazuje pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima. Radi se, dakle, o djeci OSI koje su se školovale po posebnim programima te za koje se pretpostavlja da zbog svog invaliditeta (teškoća u razvoju) neće moći odraditi puni radni vijek, odnosno steći svoju osobnu mirovinu. Iz tog

razloga, ovoj kategoriji osoba omogućuje se ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu pod povoljnijim uvjetima. Dokazi o školovanju po posebnim programima su rješenja o osposobljavanju za rad, koja je do 1999. godine donosio HZMO u skladu s propisima o mirovinskom i invalidskom osiguranju, a nakon toga datuma centri za socijalnu skrb u skladu s propisima o socijalnoj skrbi, te rješenja o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja, koja donose uredi državne uprave nadležni za poslove obrazovanja u skladu s propisima o odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Dodatno napominjemo da se, u skladu s ranije važećim propisima, pod terminom osposobljavanje za rad podrazumijevao osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama gdje se istodobno provodilo i radno osposobljavanje te srednjoškolsko obrazovanje. Postupak za utvrđivanje prava na posebne programe odgoja i obrazovanja provodi se pred nadležnim uredom državne uprave za poslove obrazovanja, a u skladu sa Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18 i 98/19*) i Pravilnikom o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* („Narodne novine“, br. 24/15). *Status djeteta OSI s preostalom radnom sposobnošću ne dokazuje se rješenjem o pravu na profesionalnu rehabilitaciju, već rješenjem o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja, na način kako je to prethodno obrazloženo“.*

Bez obzira na dostavljeno tumačenje, smatramo da bi obiteljsku mirovinu trebao ostvariti svatko tko nema niti jednog dana radnog staža (ili ima vrlo malo, npr. kroz javne radove i sl.), te da bi se ova činjenica nesposobnosti za rad trebala utvrditi i prije nego što se steknu uvjeti za obiteljsku mirovinu (smrti roditelja), odnosno da bi HZZ trebao i bio dužan za sve OSI koje su dugotrajno prijavljene u njihovoj evidenciji, uputiti ih na procjenu radne sposobnosti u Centar za profesionalnu rehabilitaciju (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek), a sukladno gore navedenom čl. 69. st. 5., kako bi se utvrdilo postoji li uopće kod neke osobe radna sposobnost te ima li preostalu sposobnost za određene poslove u svom ili nekom drugom zvanju. Navedeno iz razloga što se polovina djece s teškoćama u razvoju školuje po redovitom programu, na što ih se potiče. Smatramo da će osoba u invalidskim kolicima, i ukoliko se uspije zaposliti, teško uspjeti odraditi u osmosatnom radnom vremenu svoj radni vijek od 40 godina te je ona na taj način zakinuta.
Nadalje, smatramo da bi se pravo na obiteljsku mirovinu trebalo odnositi na svu djecu s teškoćama u razvoju koja su oštećenje zdravlja (teški ili teži invaliditet) stekla tijekom redovitog školovanja (kao što je to propisano za dječji doplatak koji roditelji primaju za njih i nakon punoljetnosti sve dok invaliditet traje). Na taj način bi se trebala priznavati i rješenja o pravu na osobnu invalidninu ili tuđu pomoć i njegu, kao i o pravu na dječji doplatak kojima se dokazuje teški ili teži invaliditet zadobiven u djetinjstvu, odnosno tijekom redovitog školovanja, a ne samo rješenja o pravu na posebne programe obrazovanja.

Drugi prijedlog koji smo uputili MRMS-u odnosi se na izmjenu i dopunu Zakona o tržištu rada („Narodne novine“, br. 118/18). Navedeni Zakon je preuzeo sadržaj Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Narodne novine“, br. 16/17) koji je prestao važiti 1. siječnja 2019. godine.
Čl. 10. Zakona o tržištu rada propisano je tko se sve smatra nezaposlenom osobom, pa je tako u st. 9. navedeno da se nezaposlenom osobom smatra i osoba koja: *„nije korisnik mirovine, osim korisnika mirovine koji ostvari pravo na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad odnosno korisnika mirovine koji ostvari pravo na invalidsku mirovinu zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti i korisnika obiteljske mirovine kojemu se ta mirovina ne isplaćuje“.*

Vezano uz korisnika obiteljske mirovine, predložili smo da se navedeni st. 9. izmijeni na takav način da se uskladi s odredbama ZOMO, odnosno da se omogući pristup i prijavljivanje na HZZ svim osobama koje se žele zaposliti, odnosno stupiti u osiguranje.

Nadalje, predložili smo da se nakon riječi: *„korisnika obiteljske mirovine“*, brišu riječi: *„kojemu se ta mirovina ne isplaćuje“*, ili da se iste zamijene riječima: *„koji aktivno traži posao“*. Navedeno smo obrazlagali na sljedeći način: ne može se onemogućiti pristup prijavi na HZZ onim osobama korisnicima obiteljske mirovine koji se žele zaposliti i sudjelovati u procesu rada, jer ih na to potiče i sam ZOMO koji navodi da se obiteljska mirovina ne isplaćuje jedino kada osoba stupi u osiguranje, odnosno zaposli se, a nikako ranije. To bi značilo da se ne može uvjetovati prijava na HZZ i gubitak obiteljske mirovine jer se ista gubi pri samom zapošljavanju, a nikako samom prijavom na HZZ. U protivnom netko može tražiti posao veoma dugo i cijelo to vrijeme biti bez obiteljske mirovine na koju po ZOMO-u ima pravo. Na ovaj način te osobe se diskriminira, udaljuje od svijeta rada i ne potiče na zapošljavanje, ujedno ove odredbe nisu suglasne važećim zakonskim odredbama ZOMO-a. O navedenom govore i st. 6. do 9. čl. 69. ZOMO.
U svom odgovoru MRMS je navelo da u slučaju da se obiteljska mirovina isplaćuje, da nema zapreke da se korisnik obiteljske mirovine vodi u evidenciji tražitelja zaposlenja HZZ-a. Nakon toga smo zamolili da MRMS, s obzirom na to da se regionalni i područni uredi HZZ-a striktno pridržavaju odredbi Zakona o tržištu rada, te odbijaju izvršiti prijavu OSI ukoliko osoba prima obiteljsku mirovinu, još jednom navedenu odredbu izmijeni ili da se svim regionalnim i područnim uredima HZZ-a uputi interni naputak ili preporuka da se navedene osobe ne odbijaju u ostvarivanju statusa nezaposlene osobe bez obzira na to što im se obiteljska mirovina isplaćuje, odnosno da nema zapreke da se korisnik obiteljske mirovine vodi u evidenciji tražitelja zaposlenja HZZ-a. MRMS je na nadležno postupanje dostavilo zatraženu uputu Središnjem uredu HZZ-a koji je istu proslijedio na postupanje svim područnim i regionalnim uredima, tako da je na naše zadovoljstvo ovaj problem koji smo uočili odmah od strane nadležnog MRMS-a pozitivno i riješen.

U nastavku teksta ističemo neke primjere postupanja Pravobraniteljice:

Primjer iz prakse: Budući da se naš prvi primjer postupanja odnosi na ostvarivanje prava iz susjedne države, Bosne i Hercegovine, ovim putem želimo istaknuti i pohvaliti Instituciju ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Područni ured u Mostaru, s kojim imamo dugogodišnju uspješnu suradnju, te koji su na našu zamolbu poduzeli sve radnje iz svoje nadležnosti kako bi u predmetnom slučaju OSI ostvarila prava koja mu pripadaju na osnovi rada u Bosni i Hercegovini. Naime, Pravobraniteljici se obratio G. L. s prebivalištem u Zagrebu, pritužujući se na dugotrajnost postupka ostvarivanja prava na temelju mirovinskog staža ostvarenog u BiH, kao i na rješenje doneseno od strane Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, BiH. Pritužba imenovanog odnosila se na pogrešan datum priznavanja invalidnosti, kao i na neobračunavanje dijela mirovinskog staža koji se odnosi na pripadnost HVO-u. Na navedeno je podnositelj uložio žalbu na dio rješenja koji se odnosi na datum priznavanja prava na razmjerni dio invalidske mirovine koji je utvrđen 5. siječnja 2018. godine, kao i na nepotpuni mirovinski staž. Nakon toga je zaprimio obavijest Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, Federalni zavod za mirovinsko i invalidsko osiguranje Mostar, u kojem ga se poziva na preispitivanje pravilnosti nalaza, ocjene i mišljenja Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja – Odjeljenja u prvom stupnju, a koja usluga se naplaćuje, u protivnom prijeti mu se odbijanjem žalbe, premda se isti samo žalio na datum nastanka invalidnosti, kao i na neobračunate godine mirovinskog staža koje je stekao kao pripadnik oružanih snaga BiH (o kojima uopće nema govora u navedenoj obavijesti). Podnositelj je na ovaj način doveden u neravnopravan položaj u upravnom postupku od strane javno-pravnog tijela BiH na takav način da se od njega zahtijeva plaćanje vještačenja zdravstvenog stanja koje se u RH ne naplaćuje i koje zbog svog materijalnog statusa imenovani ne može platiti (ostvaruje pravo na invalidsku mirovinu u iznosu od 1.200,00 kn od koje se u RH ne mogu pokriti troškovi nužni za život), a također imenovani je u takvom životno ugrožavajućem zdravstvenom stanju (u postoperativnoj fazi oporavka), da nije sposoban putovati u BiH na vještačenje. S obzirom na to da se radi o kršenju prava OSI od strane BiH, zamolili smo Instituciju ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH, Područni ured u Mostaru, za pomoć, odnosno da u okviru svoje nadležnosti ispitaju zakonitost ovakvog postupanja Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, Federalnog zavoda za mirovinsko i

invalidsko osiguranje Mostar, te da podnositelja upute na odgovarajuće pravne propise i na način ostvarivanja prava koja mu pripadaju.
Institucija ombudsmen/ombudsmana za ljudska prava BiH, Područni ured u Mostaru, zatražio je očitovanje, kao i postupanje povodom žalbe od strane Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, Federalnog zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje Mostar, te je uslijed navedenog isti donio novo rješenje kojim se žalba G. L. djelomično uvažava te poništava prvostupanjsko rješenje i predmet vraća na ponovni postupak i odlučivanje. Nakon toga zaprimili smo obavijest Institucije ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava BiH, Područni ured u Mostaru, da je u konkretnom slučaju doneseno novo rješenje od strane nadležne službe navedenog Zavoda i da su izvršene neophodne ispravke rješenja na razmjerni dio mirovine u korist prava podnositelja žalbe G. L.
Ovo je pozitivni primjer suradnje pravobraniteljskih institucija dviju država u korist OSI, odnosno podnositelja pritužbe, a što bi oni sami iznimno teško u tako kratkom roku mogli ostvariti.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila umirovljenica N. R. iz Splita, koja živi u Domu za starije osobe, sa zamolbom za pomoć, jer joj cijela mirovina koja iznosi 2.400 kn odlazi za smještaj u navedenom domu. Upit se odnosi na činjenicu kakve su joj mogućnosti danas za uvećavanje mirovine. Nakon što smo prikupili potrebne informacije od podnositeljice kroz telefonske razgovore i putem elektroničke pošte došli smo do određenih zaključaka te smo na taj način i putem elektroničke pošte obavijestili podnositeljicu. Podnositeljica je navela da je otišla u mirovinu 1998. godine s 50 godina starosti i 30 godina mirovinskog staža. Iz razgovora saznajemo da je otišla u prijevremenu starosnu mirovinu. Dijagnoza multipla skleroza ustanovljena joj je 1992. godine te tvrdi da se tada nije priznavao beneficirani radni staž. Istaknuli smo kako se sukladno zakonskim odredbama tada važećeg Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju i tada također priznavao beneficirani radni staž i to svima osobama koje su imale bilo kakav dokaz statusa OSI (ostvarile neko pravo kao dijete s teškoćama u razvoju ili iz socijalne skrbi ili na temelju postotka tjelesnog oštećenja 70% i iznad). HZMO je navedeni beneficirani radni staž automatski priznavao takvim osobama prilikom odlaska u mirovinu. Stranku smo izvijestili da pretpostavljamo da joj nije bio obračunat beneficirani radni staž jer nije niti ostvarila invalidsku mirovinu te ujedno nije podnijela dokaz invaliditeta (nije ranije utvrđivala postotak tjelesnog oštećenja), kao ni ostvarivala neka druga prava iz sustava socijalne skrbi. Podnositeljicu smo izvijestili da je ostvarila prijevremenu mirovinu umjesto invalidske jer je ona bila povoljnija za nju od invalidske zbog profesionalne nesposobnosti za rad koja se obračunava po mirovinskom faktoru 0,8 (što bi značilo manja mirovina za 20% od starosne), za razliku od prijevremene koja je umanjivala punu starosnu mirovinu samo za 1,33% za svaku godinu ranijeg umirovljenja (5 godina x 1,33 = 6,65%). Invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad nije mogla ostvariti zbog same bolesti multiple skleroze. Tako su odredbom tada važećeg čl. 32. Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju iz 1983. godine propisani uvjeti za ostvarivanje prava na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu. Uvjeti za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu bili su višestruki: starosna mirovina mogla se ostvariti navršavanjem starosne dobi od 60 godina (muškarac), odnosno 55 godina (žena) i mirovinskog staža od 20 godina; zatim ukoliko osiguranik nije navršio mirovinski staž od 20 godina, starosnu mirovinu mogao je ostvariti navršavanjem starosne dobi od 65 godina (muškarac) odnosno 60 godina (žena) i najmanje 15 godina mirovinskog staža, te navršavanjem 40 godina (muškarac), odnosno 35 godina (žena) mirovinskog staža bez obzira na starosnu dob. Stoga je predviđeno da se prijevremena starosna mirovina može ostvariti prije, navršavanjem godina života određenih za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu, ako osiguranik navrši najmanje 35 godina mirovinskog staža i 55 godina života (muškarac), odnosno najmanje 30 godina mirovinskog staža i 50 godina života (žena). Prijevremena starosna mirovina određivana je na takav način da se mirovina određena prema dužini mirovinskog staža umanjuje za 1,33% za svaku godinu ranijeg odlaska u mirovinu prije navršavanja propisane starosne dobi za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu, s tim da se isplaćuje u umanjenom iznosu do navršavanja godina života propisanih za stjecanje prava na starosnu mirovinu. To bi značilo da joj je s navršavanjem 55 godina života prestalo smanjenje na mirovini od 6,65% koje joj je bilo određeno prilikom ostvarivanja. Mirovina joj je trebala biti isplaćivana bez ikakvog umanjivanja (2002. godine). Stoga je stranka savjetovana da

provjeri navedene informacije u HZMO-u, Područnoj službi u Splitu. Stranci je također savjetovano da sada ne može ostvariti nikakvu drugu mirovnu jer ne ispunjava zakonske uvjete za bilo koju drugu mirovinu stoga što nije nakon umirovljenja odradila jednu godinu mirovinskog staža (sukladno čl. 100. važećeg ZOMO-a), ujedno i da ima odrađenu godinu dana staža osiguranja, ta nova mirovina koju bi sada ostvarila bila bi skoro za polovicu manja od sadašnje koju prima, zbog nepovoljnijeg načina izračuna istih.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratila D. K., majka osobe s potpunom radnom nesposobnošću N. K. koji poslije teške automobilske nesreće (paraplegija), iako je ostvario status potpune radne nesposobnosti, nije ostvario invalidsku mirovinu zbog razloga nedovoljnog (1/3) radnog staža (kako se to navodi u rješenju HZMO-a). Podnositeljicu smo uputili u sva prava i mogućnosti ulaganja žalbe na dobiveno negativno rješenje od strane HZMO-a. Također, obratili smo se pismenim putem i HZMO-u te zatražili poništavanje nezakonitog rješenja i donošenje novog u skladu sa zakonskim odredbama ZOMO-a. Između ostalog, istaknuli smo da je u rješenjima HZMO-a od 2017. godine kojim je imenovanom utvrđena opća nesposobnost za rad, pogrešno izračunat mirovinski staž, također i vrijeme provedeno na HZZ-u nije dobro obračunato. Nadalje, novo rješenje HZMO-a iz 2019. godine nezakonito je i zbog sljedećeg: prema potvrdi HZZ -a N. K. se vodio u evidenciji nezaposlenih osoba u vremenskom razdoblju koje ukupno iznosi četiri godine, tri mjeseca i dva dana, dok se u rješenju navodi da je imenovani bio na HZZ-u u trajanju od četiri godine, dva mjeseca i 27 dana, za što mu je smanjen radni vijek. Također, s obzirom na to da je imenovani nastradao u automobilskoj nesreći 2009. godine, od toga mjeseca je brisan iz evidencije HZZ-a za vremenski period od 2009. do 2014. godine zbog toga što je za to vrijeme bio u potpunosti nesposoban za rad, te nije ni mogao sukladno odredbi čl. 10. st. 1. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Narodne novine“, br. 16/17) biti prijavljen u evidenciji HZZ-a, jer se po navedenom Zakonu ne smatra nezaposlenom osobom. Nadalje, imenovanom je pogrešno utvrđen i mirovinski staž, te mu je pogrešno cjelokupni mirovinski staž obračunat u ukupnom trajanju od devet mjeseci i 26 dana. Međutim, navedeno predstavlja nezakoniti izračun mirovinskog staža jer imenovani ima pravo na puni mirovinski staž kao da je odradio osam radnih sati, sukladno zakonskoj odredbi čl. 27. st. 8. ZOMO-a koja propisuje da: *„iznimno za ispunjenje uvjeta mirovinskog staža, odnosno u ostvarivanje uvjeta za mirovinu, razdoblje provedeno u zaposlenju s nepunim radnim vremenom smatra se razdobljem provedenim u zaposlenju s punim radnim vremenom.“* Dok je staž ostvaren u nepunom vremenu bitan samo kod samog izračuna mirovine, gdje se ista izračunava prema stvarno odrađenom vremenu, preračunatom na puno radno vrijeme, međutim i ovdje su izuzetak OSI gdje se njima i kod izračuna same mirovine određuje rad s nepunim vremenom kao rad s punim radnim vremenom, a sukladno odredbi čl. 27. st. 6. ZOMO-a. Također, imenovanom nije obračunat radni staž koji je ostvario od određivanja opće nesposobnosti za rad, od dana 2017. godine pa do ponovnog prijedloga izabranog doktora medicine primarne zdravstvene zaštite podnesenog dana 2019. godine. S obzirom da imenovani nije ostvario uvjete za invalidsku mirovinu, nastavio je raditi sve do novog prijedloga izabranog doktora medicine primarne zdravstvene zaštite, odnosno do današnjeg dana, te su mu uredno podmirivani i doprinosi u mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Imenovani je proveo u zaposlenju (radnom odnosu od veljače 2017. godine pa na dalje), odnosno poslodavac mu nije raskinuo radni odnos, te je bilo potrebno da se i navedeni period uračuna u mirovinski staž. Ujedno da HZMO postupi sukladno odredbi čl. 126. st. 2. ZOMO-a koja govori da *„korisnik invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ili potpunog gubitka radne sposobnosti koji stekne svojstvo osiguranika, kao i korisnik mirovine određene prema čl. 58. i čl. 175. st. 7. ovoga Zakona, osim osiguranika iz čl. 14. i 17. ovoga Zakona, podliježe obveznom kontrolnom pregledu.“*
S obzirom na to da smo utvrdili koliki je mirovinski staž imenovanog, te oduzeli vrijeme provedeno na HZZ-u, obavijestili smo da imenovani osiguranik N. K. u siječnju 2019. godine posjeduje jednu trećinu radnog vijeka pokrivenu navršenim mirovinskim stažem, ispunjeni su uvjeti za priznavanje prava na invalidsku mirovinu. Ujedno smo iznijeli preporuku HZMO-u za poništavanjem nezakonitog rješenja, te donošenja novog rješenja sukladno odredbama ZOMO-a i ZUP-a. U svom odgovoru od svibnja 2019. HZMO je naveo da se spis nalazi na drugostupanjskom tijelu na rješavanju, te prema navodima

same stranke N. K. do mjeseca ožujka 2020. godine nisu zaprimili nikakvo rješenje, zbog čega smo poslali požurnicu drugostupanjskom tijelu HZMO-a.

Primjer iz prakse: S obzirom na to da je čl. 50. st. 1. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a („Narodne novine“, br. 115/18) propisano da beneficirani korisnici mirovine (koji su otišli u mirovinu koristeći staž s povećanim trajanjem) koji su ostvarili svoje mirovine prema propisima koji su važili do kraja 2018., odnosno kojima je u razdoblju od 1. siječnja 2014. do 31. prosinca 2018. godine određena osnovna mirovina iz prvog stupa, a mirovina prema programu mirovinskog osiguravajućeg društva iz drugog stupa, mogu u roku od 90 dana od stupanja na snagu ovih izmjena zakona (najkasnije do 31. ožujka 2019. godine) podnijeti zahtjev za određivanje mirovine kao da su bili obvezno osigurani isključivo u prvom stupu (što je za njih dosta povoljnije jer tada ostvaruju pravo na dodatak na mirovinu u iznosu od 27%), obavijestili smo o navedenom sve Saveze OSI.
Na osnovi obavijesti Pravobraniteljici se javila V. N. s pitanjem ulazi li ona u kategoriju za povoljniji izračun mirovine. *„Otišla sam u invalidsku mirovinu 2013. sa 30 godina radnog staža i šest mjeseci beneficiranog staža, a bila sam osigurana u oba stupa? Znam da tamo piše od 01.01.2014., ali da ne bi poslije bilo "nisam znala"“.* Stranci smo odgovorili da se čl. 50. st. 1. Zakona o izmjenama i dopunama ZOMO-a („Narodne novine“, br. 115/18) ne odnosi na osobe s beneficiranim radnim stažem koje su ostvarile invalidsku mirovinu bilo zbog ranije profesionalne (danas djelomične), bilo zbog opće nesposobnosti za rad. Navedeno iz razloga što je njima prilikom priznavanja invalidske mirovine izračun izvršen kao da su bili samo osigurani u prvom stupu generacijske solidarnosti. Međutim *„njihov“* novac je i dalje bio pohranjen na njihovom računu u osiguravajućem društvu koje su izabrali, sve do 2015. godine kada je zakonodavac napokon odlučio da je taj novac bilo potrebno prebaciti u proračun RH, odnosno u HZMO, jer se cjelokupna mirovina ionako isplaćuje iz državnih sredstava, odnosno iz HZMO-a, te je izvršen povrat sredstava s osobnog računa korisnika u I. stup nakon donošenja Uredbe o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 93/15). Isto je propisano i čl. 92. ZOMO-a („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 – OUSRH, 62/18 i 115/18) - (bivši čl. 85. ZOMO-a iz 2007.)
Pri tome treba istaknuti da je čl. 92. st. 5. ZOMO-a izričito propisano da član mirovinskog fonda kod kojega je nastala profesionalna nesposobnost za rad prema ZOMO-u koji je bio na snazi do stupanja na snagu ovoga Zakona ili kod kojega je nastao djelomični gubitak radne sposobnosti prema ZOMO-u, može ostvariti pravo na mirovinu samo u obveznom mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti, a sredstva kapitaliziranih doprinosa ostaju na osobnom računu člana fonda dok ne ostvari pravo na prijevremenu starosnu, starosnu ili invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti.

Istu odredbu sadržavao je i prijašnji Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 49/99, 63/00, 103/03, 177/04, 140/0571/07, 124/10, 114/11 i 51/13) koji je bio na snazi do 20. veljače 2014. godine.

Povlačenjem sredstava s osobnog računa i prestankom članstva u mirovinskom fondu od 1. rujna 2015. godine, sukladno Uredbi o izmjeni i dopuni ZOMO („Narodne novine“, br. 93/15) i Uredbi o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim mirovinskim fondovima, koji su stupili na snagu 1. rujna 2015. godine, a ne ispunjenjem uvjeta za starosnu mirovinu, za korisnike invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad nije došlo ni do kakve suštinske izmjene u pogledu zakonskih mogućnosti ostvarivanja prava iz obveznog mirovinskog osiguranja, niti je narušeno načelo zabrane retroaktivnosti.

Možemo ukratko zaključiti da su OSI do sada primale mirovinu samo iz prvog (I.) stupa jer im se odmah pri utvrđivanju invalidnosti obavljao izračun kao da su uplaćivali samo u prvi stup te su im sva sredstva iz drugog (II.) stupa najprije bila vođena na osobnom računu, a nakon 2015. godine automatski prebacivana u prvi stup te im je tako i obračunavana mirovina (kao da su cijeli radni vijek uplaćivali samo u prvom stupu – mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti koji

obuhvaća i dodatak na mirovinu). Navedeno zbog tehničkih razloga nemogućnosti isplate cjelokupne mirovine iz oba stupa, te po mogućem ponovnom zapošljavanju storniranja iste, u protivnom – osiguranik ne bi ostvario cijelu mirovinu, odnosno ne bi ostvario dio iz drugog stupa sve do odlaska u starosnu mirovinu, što ne bi bilo sukladno zakonskim odredbama, a ujedno bi bilo diskriminatorno.

Zaključak:
Čl. 100. st. 7., 8. i 9. ZOMO u („Narodne novine“, br. 157/13), od 1. siječnja 2014. godine OSI se nameću dodatni uvjeti koji do sada nisu postojali te se time izravno krše njihova prava koja je RH preuzela potpisivanjem KPOSI. Konvencijom se obvezala čl. 28. da se dostignuta razina prava neće smanjivati te da će osigurati ravnopravan pristup OSI programima i beneficijama vezanim uz mirovine. Navedeno ograničenje (smanjenje prava) nije postojalo samim donošenjem zakona, već je naknadno uvedeno, tako da većina OSI nije ni upoznata s odredbom prema kojoj neće moći ostvariti svoju starosnu mirovinu. Kada je donesena Uredba o izmjenama i dopunama ZOMO („Narodne novine“, br. 151/14), koja je kasnije zamijenjena Zakonom o izmjenama i dopunama ZOMO („Narodne novine“, br. 33/15), od 1. siječnja 2015. godine u čl. 100. ZOMO-a (novi stavak 7.), kao uvjet za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu za OSI koje imaju djelomičnu nesposobnost za rad (ranije profesionalnu nesposobnost za rad), dodan je kriterij prema kojemu za vrijeme korištenja prava na invalidsku mirovinu treba navršiti barem jednu godinu staža osiguranja, čime se OSI stavljaju u neravnopravan položaj prema ostalim osobama koje ispunjavaju uvjete za starosnu mirovinu (uvjet za starosnu mirovinu je 65 godina života i minimalno 15 godina osiguranja). Odnosno, bez obzira na to što ispunjavaju uvjet od 65 godina života i 15 godina staža osiguranja, one ne mogu kao ostale osobe bez invaliditeta ostvariti pravo na starosnu mirovinu ukoliko nisu nakon ostvarivanja djelomične nesposobnosti za rad bile u radnom odnosu godinu dana. Nijedna od ovih osoba nije upoznata s navedenim zakonskim izmjenama te nam se obraćaju pritužujući se na navedeno, ukoliko se već utvrdila obveza navršavanja minimalnog staža osiguranja od godine dana, zbog čega nisu stvoreni uvjeti, odnosno poduzete mjere koje bi dovele da se makar dio tih osoba vrati u svijet rada.

Niti u Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za OSI od 2007. do 2015. godine („Narodne novine“, br. 63/07) nisu predložene nikakve mjere koje bi se doticale unaprjeđenja položaja OSI u području mirovinskog osiguranja, te premda se u točci 7. važeće Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za OSI od 2017. do 2020. godine navodi i mirovinsko osiguranje (7. PROFESIONALNA REHABILITACIJA, ZAPOŠLJAVANJE, RAD I MIROVINSKO OSIGURANJE), ni u ovoj novoj, odnosno ni u jednoj dosadašnjoj Nacionalnoj strategiji nisu navedene konkretne mjere za poboljšanje položaja OSI invalida rada koji su ostvarili invalidske mirovine, odnosno nikakve mjere glede mirovinskog osiguranja.

Budući da je udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO-u u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan 31. prosinca 2018. godine iznosio 37,90% (izvor: Statističke informacije HZMO-a), uz konstataciju da se navedeni postotak kroz godine konstantno smanjuje, osnovna mjera iz područja mirovinskog osiguranja bila bi sljedeća: „Osigurati OSI koje su ostvarile invalidske mirovine život dostojan čovjeka, odnosno omogućiti da mirovina ne bude ispod 50% prosječne plaće u RH“, kao što je u svim EU državama. Čak i u svim nama susjednim zemljama udio mirovine u prosječnoj plaći je viši.

25.1. DOPLATAK ZA DJECU

U rujnu 2019. godine, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (dalje MDOMSP) na e-Savjetovanju je objavilo obrazac prethodne procjene za Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama Zakona o doplatku za djecu, na koji je temeljem čl. 7. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) ured dao svoje mišljenje.
Pozdravili smo inicijativu MDOMSP-a koja se odnosi na proširenje kruga potencijalnih korisnika doplatka za djecu, kao i potencijalnih korisnika pronatalitetnog dodatka, međutim opetovano smo

predložili da se izmijeni čl. 18. koji određuje da se pronatalitetni dodatak isplaćuje samo za treće i četvrto dijete, a ne i za svako daljnje dijete u obitelji, na način da glasi: „za treće i svako slijedeće dijete.“
Također, predložili smo izmjene i dopune navedenog Zakona o doplatku za djecu koje bi se ogledale u povećavanju iznosa doplatka za djecu koji je određen čl. 22. koji trenutno određuje da: „Za dijete s težim ili teškim invaliditetom prema posebnim propisima, doplatak za djecu određuje se u svoti od 25% od proračunske osnovice, neovisno o ukupnom dohotku po članu kućanstva mjesečno.“.

Obzirom da se iznos nije povećavao već dugi niz godina, a da su se povećavali troškovi života, kao i troškovi zbog specifičnih potreba i dodatnih životnih troškova za djecu sa teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, predložili smo da se vodi računa o povećanju iznosa doplatka za djecu s težim ili teškim invaliditetom na način da se u određenom iznosu poveća postotak ili sama proračunska osnovica.

Ukazali smo i na čl.15. po kojoj stupanjem u brak prestaje pravo na doplatak za djecu za to dijete. Međutim, navedena odredba morala bi se dodatno urediti jer postoje situacije u kojima stupaju u brak osobe s invaliditetom primatelji doplatka za djecu prema čl. 22. važećeg Zakona o doplatku za djecu, koje su obje nezaposlene (nesposobne za bilo kakav rad te nema osnova za međusobno uzdržavanje prema Obiteljskom zakonu), a koje po toj odredbi obje gube pravo na dječji doplatak premda se njihovo stanje po osnovu invaliditeta nije promijenilo osim stupanja u bračnu zajednicu. Stoga smo predložili navedeno dodatno urediti.
Moramo istaknuti da niti jedan od naših prijedloga nije prihvaćen od strane MDOMSP-a sa njihovim obrazloženjem da: *„Iznesene primjedbe nisu predmet ovog Nacrta prijedloga Zakona budući da su planirane zakonodavne aktivnosti Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku usmjerene prvenstveno prema daljnjoj izmjeni dohodovnog cenzusa kroz definiranje višeg postotka proračunske osnovice od trenutno propisanog važećim Zakonom.“*

Najveći broj pritužbi u 2019. godini odnosio se na kašnjenje u donošenju rješenja o pravu na dječji doplatak. Kao primjer navodimo kašnjenje u isplati dječjeg doplatka kod djece čiji su roditelji radili u inozemstvu pa dio-razliku dječjeg doplatka, primaju iz inozemstva. Radilo se o postupku koji je kasnio i po godinu dana.

<u>Primjer iz prakse:</u> *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se majka djeteta s invaliditetom K. G. navodeći da je odbijena za pravo na doplatak za svoje dijete P. G. po čl. 12. Zakona o doplatku za djecu zbog razloga njezinog zapošljavanja.*
U odgovoru majci, između ostalog smo naveli da je neophodno da se što prije žali na zaprimljeno negativno rješenje HZMO-a, P. S. u Z.
Žalba protiv rješenja kojim joj je ukinuto pravo na dječji doplatak za dijete P. G., bi se trebala odnositi na pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje i pogrešne primjene materijalnog prava, jer se njezina kćerka prvi puta zaposlila u 33 godini kao dijete sa teškim oštećenjem zdravlja i to putem javnih radova kao osoba s invaliditetom, tj. teže zapošljiva osoba.
Smatramo da je uporište za njezino pravo kao roditelja Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl.27 Rad i zapošljavanje.

Također, ni sam Zakon o doplatku za djecu ne određuje da se doplatak za djecu određen sukladno čl. 22. ovog Zakona gubi zapošljavanjem.
Člankom 12. Zakona o doplatku za djecu propisano je da za dijete s težim ili teškim invaliditetom nastalim prije osamnaeste godine života ili za vrijeme redovitog školovanja, utvrđenim prema posebnim propisima, pripada doplatak za djecu od dana podnošenja zahtjeva pa sve dok taj invaliditet postoji.
Tako da sama činjenica obavljanja javnih radova koji se izvršavaju u određenom roku nije razlog za prestanak prava na doplatak za dijete.

Zaključak:
Podsjećamo da uvidom u prakse pojedinih europskih država potpore u vidu dječjeg doplatka uopće ne ovise o prihodima.
Obzirom da se iznos nije povećavao već dugi niz godina, a da su se povećavali troškovi života, kao i troškovi zbog specifičnih potreba i dodatnih životnih troškova za DTUR i OSI, predložili smo da se vodi računa o povećanju iznosa doplatka za djecu s težim ili teškim invaliditetom na način da se u određenom iznosu poveća postotak ili sama proračunska osnovica.

25.2. BENEFICIRANI RADNI STAŽ

Od 1. siječnja 2019. stupio je na snagu novi Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem („Narodne novine“, br. 115/18). Navedeni Zakon u čl. 26. nabraja bolesti, invaliditet, odnosno osobe s invaliditetom a kao novina su ubačene još neke od rijetkih bolesti.

Obzirom da smo zaprimili prijedloge od osoba s invaliditetom i udruga za dopunom popisa bolesti, stanja i dr., uputili smo im mišljenje o nemogućnosti pobrojavanja svih pojmova koji obuhvaćaju razne bolesti, stanja, oštećenja zdravlja i dr. a trenutno postoje i svakim danom je sve više novih bolesti, pa smatramo da zato i piše „paraplegije, cerebralne i dječje paralize, multiple skleroze i srodnih bolesti,“ gdje se pod tim pojmom srodnih bolesti tada podvode (trebale bi se podvoditi) i sve pobrojane: tetrapareza, tripareza i dr.
Kako bi prikupili što više podataka i prijedloga kojima raspolažu savezi i udruge osoba s invaliditetom, zatražili smo ih da nam proslijede saznanja od svojih članova, kako u primjeni ovog zakona, tako i vezano uz postupke vještačenja. Također smo im napomenuli da se ovaj zakon odnosi samo na osobe s invaliditetom koje se nalaze u sustavu rada, radnog odnosa, odnosno osiguranja. Navedeno sve u cilju kako bi potaknuli izmjenu i dopunu navedenog zakona.

U svojim očitovanjima savezi i udruge navode sljedeće:

Savez udruga tjelesnih invalida predlaže da se u popis bolesti uvrsti Ataksia i Miastenia gravis.

Društvo invalida Poreč, navodi slučaj neprepoznavanja bolesti i neuključivanja na popis bolesti koji je naveden u Zakonu o stažu osiguranja s povećanim trajanjem.
Radi se o njihovom članu udruge koji je rođen 1995. i 100% tjelesno oštećenje, spina bifida/myelomeningocela, koji je dva puta bio na vještačenju tražeći staž s povećanim trajanjem, međutim bio je odbijen. Navode kako je doktorica u njegovim nalazima samo tražila gdje piše: paraplegija ili tetrapareza ili slično. Ona nije našla u zakonu u pobrojanim bolestima njegovu dijagnozu jer u njegovim nalazima dobivenim od liječnika specijalista svugdje se spominje samo: rođen sa myelomeningocelom. Kao posljedice njegove bolesti on ima niz zdravstvenih problema te smatraju da je važno **dijagnozu spina bifida/ myelomeningocela, staviti na popis.**
Spominju da imaju četiri (4) člana sa tom dijagnozom, dok je u sustavu rada samo navedeni gospodin.

Udruga OSI Požega predlaže da se u popis uvrste i osobe s amputiranim ekstremitetima, a koja koriste ortopedska pomagala za kretanje (navedeno je predloženo i od još jedne dolje navedene udruge). Kao razlog navode da osobe koje imaju amputirane obje potkoljenice, a koje moraju za kretanje koristiti proteze i u kojima dnevno moraju provesti po 10 sati (ukoliko su u radnom odnosu) za te osobe predstavlja teškoću.

Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama predlaže da se u čl. 1. st. 1. t. 3. te čl. 26. st. 1. Zakona navedu ne samo osobe s Downovim sindromom. Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama smatra da je taj pojam preštur i ne obuhvaća sve radno sposobne osobe s intelektualnim teškoćama. Stoga predlažu da se pojam „Downov sindrom“ zamjeni pojmom „Intelektualne teškoće“. Osobe s Downovim sindromom bile bi i dalje obuhvaćene pod tim pojmom pa s tom izmjenom ne bi izgubile prava koja već ostvaruju, ali bi tada i druge radno sposobne osobe s intelektualnim teškoćama dobile priliku ostvarivati prava na temelju Zakona.

Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize predlaže uvrštavanje sljedećih stanja i oštećenja zdravlja u navedeni Zakon: osobe rođene bez udova, osobe s amputacijom udova te osobe s oštećenjem lokomotornog sustava (endoproteze zglobova, kukovi, koljena).

Hrvatski savez za rijetke bolesti ističe kako bi bilo važno da se na popis uvrste i sljedeće dijagnoze rijetkih bolesti koje eventualno nisu već uvrštene na listu za beneficirani radni staž:
Chromosomska aberacija, dupl 16 krom Pudendalna neuralgija Neuralgija trigeminus Distonije (cervikalna); Siringomijelija Osteogenesis imperfecta Artrogripoza Aistična fibroza; Obična varijabilna imunodificijencija (CVID) limfangioleiomiomatoza plućna alveolarna proteinoza; Idiopatska plućna fibroza, Deskvamativna intersticijska pneumonija; Nedostatak Alpha; 1 Antitripsina; Eisenmenger sindrom; Arogresivna osificirajuća fibrodisplazija; Porfirija; Narkolepsija; Melas sindrom; Tolosa-Hunt Sindrom; Imunodeficijencije; Behcetova bolest; Sindrom kratkog crijeva; Churg Strauss sindrom; Blue rubber bleb sindrom; Camurati Engelmannova bolest; Morbus Sudeck; Kompleksno regionalni bolni sindrom CIDP (demijelinizacijska polineuropatija); Ehlers Danlosov sindrom; Sarkoidoza; Kienbock bolest; Klippel-trenaunay-weber sindrom Hashimoto encefalitis; Kienbock bolest; Nasljedni nedostatak lipoprotein lipaze; Disautonomija.

Savez udruga za mlade i studente s invaliditetom SUMSI ističu kako bi bilo važno da se razdvoje pojmovi tetraplegija i paraplegija jer nemaju isto značenje.

Društvo hemofiličara Hrvatske *smatra* da na listi staža osiguranja s povećanim trajanjem treba svakako biti uvrštena i bolest hemofilija.
između ostaloga u obrazloženju navode da je hemofilija vrlo teška bolest koja spada u skupinu rijetkih bolesti s prevalencijom od otprilike 1 osobe na 10.000 stanovnika. Navedena bolest vrlo često ima teške posljedice.
Istraživanje o kvaliteti života koje su provodili među odraslim osobama s hemofilijom u Hrvatskoj jasno je pokazalo najveću progresiju bolesti u kasnim tridesetim godinama. Stupanj invalidnosti rapidno raste, a stupanj zaposlenosti značajno pada jer sve osobe koje su u mladosti i mogle raditi neki posao koji zahtjeva određenu fizičku spremu sada sa sve većim oštećenjima zglobova nisu više u mogućnosti obavljati zadaće koje radno mjesto pred njih stavlja te ostaju bez posla.
Zbog posljedica hemofilije, a posebice hemofiličnih artropatija i posljedično teških funkcionalnih oštećenja zglobova, veliki broj starijih članova nije u mogućnosti čak niti samostalno obavljati najosnovnije dnevne životne potrebe, a posebice nije u mogućnosti odraditi puni radni vijek. Prijevremene, tj. invalidske mirovine su nažalost svakodnevica, a ne iznimka. Stoga smatraju da osobe s hemofilijom svakako moraju biti uvrštene na listu dijagnoza koje ostvaruju pravo na beneficirani radni staž.

Sukladno rečenome **preporučujemo** nadležnom Ministarstvu rada i mirovinskog sustava da razmotri i uvrsti prijedloge za dopunom Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem. Također **preporučujemo** da se izradi naputak u kojem bi bile navedene određene bolesti koje se ne nalaze pobrojane u Zakonu kako bi se ujednačilo postupanje vještaka. Smatramo da bi naputak trebao biti upućen Središnjoj službi, te svim područnim službama i ispostavama HZMO-a.

Primjer iz prakse: Obzirom da je čl. 50. st. 1. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 115/18), propisano da beneficirani korisnici mirovine (otišli u mirovinu koristeći staž s povećanim trajanjem) koji su ostvarili svoje mirovine prema propisima koji su važili do kraja 2018., odnosno kojima je u razdoblju od 1. siječnja 2014. do 31. prosinca 2018. određena osnovna mirovina iz prvog stupa, a mirovina prema programu mirovinskog osiguravajućeg društva iz drugog stupa, mogu u roku od 90 dana od stupanja na snagu ovih izmjena zakona (najkasnije do 31.03.2019.) podnijeti zahtjev za određivanje mirovine kao da su bili obvezno osigurani isključivo u prvom stupu (što je za njih dosta povoljnije jer tada ostvaruju pravo na dodatak na mirovinu u iznosu od 27%), obavijestili smo o navedenom sve Saveze OSI.
Na osnovu toga javila nam se V. N. sa pitanjem da li ona ulazi u kategoriju za povoljniji izračun mirovine. „Otišla sam u invalidsku mirovinu 2013. sa 30 god. radnog staža i 6 mj. beneficiranog staža,

a bila sam osigurana u oba stupa? Znam da tamo piše od 01.01.2014. ali da ne bi poslije bilo "nisam znala".
Imenovanoj smo odgovorili da se čl. 50. st. 1. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 115/18) ne odnosi na osobe s beneficiranim radnim stažem koje su ostvarile invalidsku mirovinu bilo zbog ranije profesionalne, (danas djelomične) bilo zbog opće nesposobnosti za rad.
Navedeno zbog razloga što je njima prilikom priznavanja invalidske mirovine izračun izvršen kao da su bili samo osigurani u prvom stupu generacijske solidarnosti, međutim „njihov“ novac je i dalje bio pohranjen na njihovom računu u osiguravajućem društvu koje su izabrali, sve do 2015. kada je zakonodavac odlučio da bi taj novac bilo potrebno prebaciti u proračun RH, odnosno u HZMO jer se cjelokupna mirovina ionako isplaćuje iz državnih sredstava, odnosno iz HZMO-a, te je izvršen povrat sredstava s osobnog računa korisnika u I. stup nakon donošenja Uredbe o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 93/15).
Isto je propisano i čl. 92. Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine,“ br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 – OUSRH, 62/18 i 115/18) - (bivši čl. 85. ZOMO-a iz 2007.)
Pri tome valja dodati da je člankom 92. stavkom 5. Zakona o mirovinskom osiguranju izričito propisano da član mirovinskog fonda kod kojega je nastala profesionalna nesposobnost za rad prema Zakonu o mirovinskom osiguranju koji je bio na snazi do stupanja na snagu ovoga Zakona ili kod kojega je nastao djelomični gubitak radne sposobnosti prema ZOMO-u, može ostvariti pravo na mirovinu samo u obveznom mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti, a sredstva kapitaliziranih doprinosa ostaju na osobnom računu člana fonda dok ne ostvari pravo na prijevremenu starosnu, starosnu ili invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti.
Istu odredbu sadržavao je i prijašnji Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 49/99, 63/00, 103/03, 177/04, 140/0571/07, 124/10, 114/11 i 51A/13) koji je bio na snazi do 20. veljače 2014. godine.
Povlačenjem sredstava s osobnog računa i prestanak članstva u mirovinskom fondu od 1. rujna 2015., prema Uredbi o izmjeni i dopuni Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 93/15) i Uredbi o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim mirovinskim fondovima koji su stupili na snagu 1. rujna 2015., a ne ispunjenjem uvjeta za starosnu mirovinu, za korisnike invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, nije došlo do nikakve suštinske izmjene u pogledu zakonskih mogućnosti ostvarivanja prava iz obveznog mirovinskog osiguranja, niti je narušeno načelo zabrane retroaktivnosti.

Zaključujemo da su osobe s invaliditetom do sada primale mirovinu samo iz prvog (I) stupa jer im se odmah pri utvrđivanju invalidnosti vršio izračun kao da su uplaćivali samo u prvi stup te su im se sva sredstva iz drugog (II) stupa najprije bila vođena na osobnom računu, a nakon 2015. automatski prebacivana u prvi stup te im je tako i obračunavana mirovina (kao da su cijeli radni vijek uplaćivali samo u prvom stupu - mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti koji obuhvaća i dodatak na mirovinu). – navedeno zbog tehničkih razloga nemogućnosti isplate cjelokupne mirovine iz oba stupa, te po mogućem ponovnom zapošljavanju storniranja iste, u protivnom – osiguranik ne bi ostvario cijelu mirovinu, odnosno ne bi ostvario dio iz drugog stupa sve do odlaska u starosnu mirovinu što ne bi bilo sukladno zakonskim odredbama, ujedno diskriminatorno.

26. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Aktivno sudjelovanje žena s invaliditetom u životu zajednice izraženo je i kroz njihov rad u udrugama OSI. Od ukupno 18 saveza udruga OSI u RH, na čelu 13 od njih su žene, od kojih su 4 žene s invaliditetom. U Hrvatskoj postoji velik broj iznimno uspješnih žena s invaliditetom u sportu, umjetnosti i kulturi koje na najbolji mogući način promoviraju mogućnosti žena s invaliditetom.
I dalje se ne vodi službena statistika o sudjelovanju OSI u predstavničkim i izvršnim tijelima na svim razinama. U trenutnom sazivu, Hrvatski sabor RH ima jednu zastupnicu, ženu s invaliditetom.

Također, zbog neriješene prilagođenosti javnih elektroničkih medija, što uvelike otežava uključivanja u predizborne rasprave, osobe sa oštećenjem vida i/ili sluha i dalje su zakinute za sudjelovanje u raspravi. Problem postoji i u pristupačnosti biračkih mjesta. Nema podataka o tome koliko je biračkih mjesta nepristupačno, a alternativnih mogućnosti glasanja (elektroničko glasanje) nema.
Još uvijek su prisutne teškoće u ostvarivanju političkih prava.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se pritužio Hrvatski savez gluhih i nagluhih vezano uz problem nepristupačnosti informacija za osobe sa oštećenjem sluha tijekom kampanje kandidata za predsjednika RH. Naime, promotivni spotovi koji su objavljeni putem medija te video objave za medije nisu bili pristupačni jer nisu sadržavali titlove niti prijevod na hrvatski znakovni jezik.*

Nadležna izborna povjerenstva prilikom određivanja biračkih mjesta dužna su voditi računa o njihovoj dostupnosti svim biračima, no u praksi je moguće da je mali broj biračkih mjesta teže dostupan svim biračima i to isključivo zbog nemogućnosti određivanja biračkih mjesta koja bi bila dostupnija.
Primjer iz prakse: *Tako je Pravobraniteljica zaprimila i više pritužbi glasača koji zbog teže pokretljivosti nisu mogli ostvariti svoje ustavno pravo glasovanja. Birački odbori su dužni organizirati dolazak do domova onih koji opravdano ne mogu doći na biračko mjesto, pa je i u preporuci Državnog izbornog povjerenstva navedeno da se birački odbor treba kontaktirati na izborni dan, prijepodne do 12 sati, kako bi zatražili dolazak kući, ili nadležno izborno povjerenstvo tri dana prije izbora.*
S obzirom da su upute objavljene na internetskim stranicama DIP-a, veliki broj građana je ostao neinformiran o toj mogućnosti.

U tom smislu udruga GONG ističe da je „Ustavno pravo glasanja na izborima u Hrvatskoj i dalje, nažalost, pravo samo za neke građane, odnosno one koji se mogu pobrinuti sami za sebe, a za marginalizirane i ranjive skupine *ako to tehnički uvjeti dopuštaju*“.

Stoga **preporučujemo** osigurati arhitektonsku, komunikacijsku i orijentacijsku pristupačnost biračkih mjesta i omogućiti da osobe s invaliditetom budu birane te da mogu sudjelovati u raspravama koje prethode izborima.

Udruge OSI su zbog nepostojanja javnih pružatelja socijalnih usluga na sebe preuzele tu ulogu, a da im istovremeno nije osigurano dovoljno sredstava za rad. Udruge stoga ne mogu vršiti svoju prvenstvenu ulogu zagovaranja prava i pružanje međusobne podrške, već se moraju profesionalizirati, za što nemaju sredstava ni kapaciteta.

Preporučujemo ojačati sustav javne rasprave i više se oslanjati na mišljenje neposrednih korisnika i neposrednih provoditelja zakona – saveza, udruga i stručnih komora, no nije učinjeno ništa da bi se osigurala veća pristupačnost biračkih mjesta OSI niti da bi se iste informirale u pristupačnom obliku vezano uz izborni proces.

27. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Posljednjih godina uloga udruga osoba s invaliditetom oslabljena je u segmentu zagovaranja prava OSI. U mnogim sredinama izvan Zagreba udruge su jedina mjesta informiranja, okupljanja te osiguravanja podrške OSI. Budući da izostaje sustavno/programsko financiranje većini je ugrožena opstojnost.
Zbog nedostatka odgovarajućih usluga za djecu s TUR i OSI te su usluge umjesto države počele razvijati i pružati udruge OS, te su u nekim sredinama one jedini pružatelj usluga o kojima ovisi zdravlje i uključenost OSI.

Udruge sredstva za svoj radi osiguravaju iz različitih izvora financiranja (državnog proračuna, lutrijskih sredstava, europskoga socijalnog fonda), međutim, većina sredstava ostvaruju putem natječaja za projekte i programe, što dovodi do diskontinuiteta rada i provođenja usluga
Prema saznanjima Pravobraniteljice iz podnesaka i osobnih kontakata s udrugama, mnogi gube snagu i motivaciju za daljnje djelovanje, te veliki broj udruga najavljuje gašenje.

Primjer iz prakse: P*ravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji - članovi udruge za podršku osobama s invaliditetom koja je nedavno obilježila 60 godina djelovanja svojevrsnim apelom zbog prijetećeg gašenja udruge. Radi se o roditeljskoj udruzi odraslih osoba s intelektualnim oštećenjima i samih u poodmakloj dobi, čiji roditelji sve više gube bitku sa administracijom, natječajima, projektima, programima, motiviranjem potencijalnih donatora i drugo.*
Udruga je u svojoj sredini bila prvi izvaninstitucionalni pružatelj usluga za osobe s invaliditetom s ciljem njihova okupljanja te organiziranog i osmišljenog provođenja slobodnog vremena. Unazad nekoliko godina najznačajniji projekti i programi Udruge usmjereni su na prevenciju institucionalizacije, širenje izvaninstitucionalnih oblika skrbi, te jačanje znanja, vještina i samostalnosti, a financijska sredstva za svoj rad ostvaruje putem različitih programa i projekata.
Dinamika ostvarivanja tih sredstava, neredovitost odnosno nekontinuiranost različitih natječaja, a s druge strane visoki intenzitet najrazličitijih aktivnosti koje se provode u Udruzi dovode do zastoja u podmirivanju svih obveza (režije, materijali i oprema za stručni rad, prehrana korisnika, potrošni materijal i dr.). Naravno, dovodi u pitanje isplatu plaće za stručne djelatnike, što dovodi u pitanje i daljnje provođenje svih njihovih programa, djelovanja mobilnog tima i drugo.
Udruga prema rješenju Ministarstva ispunjava uvjete za pružanje usluge poludnevnog boravka za 15 korisnika, ali Udruga do sada nije sklopila ugovor o međusobnim odnosima za pružanje usluga.

U konkretnom slučaju nadležnom Ministarstvu predloženo je da pokuša pronaći način za sklapanje ugovora o međusobnim odnosima za provođenje poludnevnog boravka, kako bi time ovoj Udruzi osigurao sustavno financiranje dijela troškova, kako bi se osigurala redovita isplata plaće stručnim djelatnicima koji su nositelji stručnog rada s korisnicima i svih aktivnosti i programa Udruge, a time omogućilo i daljnje širenje i razvijanje kvalitete usluga za korisnike programa.

Preporuke: Nastojanja brojnih udruga u dijelovima RH da razviju socijalne i druge usluge kojih nedostaje ne smiju umanjiti obvezu države za sustavnim planiranjem različitih i održivih usluga podrške djeci s TUR i OSI, a niti odgovornost države da ih osigura.
Sukladno rečenome, **preporučujemo** osigurati ciljana sredstva namijenjena opstojnosti i djelovanju udruga u svrhu očuvanja i razvoja njihove zagovaračke uloge, vodeći računa o ravnomjernoj podršci na svim područjima RH. Također **preporučujemo** da se uredi i osigura zakonodavni okvir za sustavno financiranje rada udruga OSI.

Participacija osoba s invaliditetom u kreiranju politika
23 udruge[16] „upozoravaju da sastav i djelovanje Povjerenstva Vlade RH za OSI (tijela koje je zaduženo za praćenje provedbe Konvencije u RH) nije u skladu s KPOSI i smjernicama Općeg komentara 7. *Udruge navode sljedeće: „U Povjerenstvu trebale bi se nalaziti 1 ili 2 saveza - a njih je čak 17 (?!). Predstavnici saveza trebale bi biti osobe s invaliditetom, a od 17 predstavnika saveza u Povjerenstvu*

[16] UDRUGA HVIDR-a SPLIT; UDRUGA SRCE; UDRUGA MOJE DIJETE SOLIN; DRUŠTVO TJELESNIH INVALIDA GRADA RIJEKE; UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM „SUNCE“; PLIVAČKI KLUB „CIPAL“ SPLIT; HRVATSKI SAVEZ UDRUGA OSICE (Udruga osoba s invaliditetom „Prijatelj“ Matković, Udruga „Korak dalje“ Daruvar, Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije, Udruga „Kolibrići“, Udruga „KAS“ Sisak, Udruga „Vukovarski leptirići“, Udruga „Anđeli“, Udruga „TOMS“, Udruga „UTIS“, Udruga „Djeca Pelješca“); UDRUGA ZA SINDROM DOWN 21 SPLIT; UDRUGA DRAVET SINDROM HRVATSKA; UDRUGA LASTAVICE; UDRUGA NAŠA DICA KAŠTEL NOVI; UDRUGA MLADIH PRIJATELJ; UDRUGA OSOBA S INVALIDITETOM SVETI BARTOLOMEJ KNIN; INICIJATIVA ZA PRISTUPAČNI SPLIT.

niti 50% nisu OSI ili roditelji OSI. Povjerenstvo za praćenje provedbe Konvencije čini više od 40 različitih predstavnika, dok npr. austrijsko krovno Povjerenstvo za praćenje provedbe Konvencije, koje se navodi kao primjer dobre prakse, ima tek 7 članova."
Predlažemo izmjenu Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom na način da broj predstavnika krovnih organizacija bude maksimalno 2 u skladu s Konvencijom, a da se u rad Povjerenstva uključe osobe s invaliditetom različitih oštećenja (ili njihovi roditelji) iz različitih dijelova Hrvatske."

Predstavnici udruga koji se bave pitanjima OSI uključeni su u kreiranje politika prema osobama s invaliditetom kroz Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom i radne skupine. Međutim, mišljenja smo da je njihova uloga sudjelovanja u procesu savjetovanja i donošenju prijedloga zakona samo formalne naravi, bez stvarnog uvažavanja njihovog mišljenja.

Iako se država poziva da omogućava participaciju OSI sukladno KPOSI[17], zbog svih tih procesa postoji zabrinutost da se iza participacije OSI u donošenju odluka skriva prebacivanje odgovornosti za nečinjenje (npr. nedonošenje Zakona o osobnom asistentu i Zakona o inkluzivnom dodatku).[18]

Preporuka: Stoga, smatramo da je potrebno unaprijediti rad Povjerenstva Vlade RH za OSI kao tijela koje bi sukladno svojim ovlastima trebalo donositi kvalitetne i konstruktivne prijedloge i preporuke u svrhu unapređenja javnih politika vezano uz OSI.

PODRŠKA I PREPORUKE ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Podrška Centru za rehabilitaciju Silver

Hrvatski zavod za norme je po prvi puta u povijesti RH dobio mogućnost vođenja jednog europskog odbora i to Odbora CEN/TC 452 sa zadatkom izrade jedinstvene europske norme školovanja i treninga pasa pomagača (psi vodiči, rehabilitacijski psi, psi za medicinska stanja i dr.) u području iznimno važnom za sigurnost i dobrobit osoba s invaliditetom, a za predsjednika Europskog odbora za normizaciju CEN/TC 452 izabrana je također po prvi puta osoba iz RH i to dr. sc. Marijan Alfonso Sesar. Povjeravanje domaćinstva navedenog odbora kao i izbor predsjedatelja istoga predstavlja posebnu čast za našu zemlju. Kako bi se složeni poslovi u svezi organizacije i izvršavanja preuzetih obveza mogli obavljati pravodobno, neophodni su kadrovski resursi i financijska sredstva. Međutim, od strane Hrvatskog zavoda za norme, izostalo je osiguravanje potrebnih uvjeta zbog primarnog nerazumijevanja značaja koje navedeno europsko tijelo ima u afirmaciji RH kao i mogućih posljedica koje izostanak odgovornog i dosljednog odnosa prema preuzetim obvezama može imati za ugled RH.
Odlukom da se kandidira za domaćinstvo pri Europskom odboru za normizaciju (CEN) Hrvatski zavod za norme pristao je i na preuzimanje obveze koji iz istoga proizlaze. Obzirom da Hrvatski zavod za norme kao domaćin Europskog tehničkog odbora CEN/TC 452, nije u protekle tri godine poduzeo korake u pravcu ustroja tajništva i osiguravanja potrebnih sredstava kao minimuma podrške predsjedniku Odbora, dr. Sesaru - (s opravdanjem da u proračunu Hrvatskog zavoda za norme nije moguće financirati sudjelovanje predsjednika), dr. Sesar je 2017. godine upozorio Pravobraniteljicu na rizik od moguće štete koja bi za Republiku Hrvatsku nastala odustajanjem ili neizvršavanjem preuzetih obveza.
Razumijevajući važnost ovog područja prvenstveno za osobe s invaliditetom, ali i za ugled RH, zatražili smo sastanak s tadašnjom ministricom Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta, gospođom Martinom Dalić budući da je navedeno Ministarstvo nadređeno Hrvatskom zavodu za norme s ciljem nalaženja zadovoljavajućeg rješenja i planiranja potrebnih sredstva u narednom periodu. Sastanku

[17] Opći komentar br. 7 (2018.) Odbora za prava osoba s invaliditetom o sudjelovanju osoba s invaliditetom, uključujući djecu s TUR putem njihovih predstavničkih organizacija, u provedbi i praćenju Konvencije službeno je preveden na hrvatski jezik te je formirana radna skupina čiji je član i predstavnik POSI; međutim, iako je formirana, radna skupina se nije sastala do danas (2020. godine).
[18] Odnosi se na čl. 29. KPOSI.

održanom u prosincu 2017. godine je u ime ministrice predsjedavala državna tajnica gospođa Mikuš Žigman (ujedno i predsjednica Upravnog vijeća Hrvatskog zavod za norme), a nazočili su uz predsjednika Odbora, ravnatelj Hrvatskog zavoda za norme, zamjenica pravobraniteljice i tajnica odbora.
Unatoč verbalno iskazanoj podršci i spremnosti nalaženja odgovarajućeg rješenje te zaključku da predsjednik Odbora dostavi specifikaciju troškova i potrebe za jednim djelatnikom, kojeg je bilo nemoguće osigurati iz redovnog kadra Zavoda, predloženo je barem da se osigura osoba kroz mjeru stručnog osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa, konkretni rezultati su do sada izostali. Odustajanje dr. Sesara od nove kandidature za predsjedavanje Odbora kao izravne posljedice pomanjkanja sustavne podrške radu Odbora u odgovornom i pravodobnom izvršavanju preuzetih obveza i zadataka smatramo gubitkom za Republiku Hrvatsku - premda je zahvaljujući upravo profesionalnom i odgovornom zalaganju dr. Sesara naša domovina polučila međunarodna priznanja iz područja rehabilitacije osoba s invaliditetom putem pomoći pasa pomagača te potvrdila sposobnost biti na čelu jednog europskog normativnog odbora unatoč otežanim uvjetima djelovanja.
Budući da Pravobraniteljica nije dobila zatraženo očitovanje od Ministarstva kao tijela nadzora o razlozima izostanka sustavne podrške radu EU Odbora CEN/TC 452 Vladi RH smo ukazali te ih obavijestili na nepoštivanje čl. 10. st. 3. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom te postupajući sukladno čl. 10. st. 4. navedenog Zakona zatražili da se poduzmu odgovarajuće mjere povodom ogluhe Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta. Vlada RH do danas se na navedeno nije očitovala, niti obavijestila Pravobraniteljicu o poduzetom.

Podrška news portalu za osobe s invaliditetom OSItv
Iako su mediji u Hrvatskoj sve više svjesni svoje uloge u širenju pozitivne percepcije o osobama s invaliditetom, o toj temi se i dalje često izvještava samo prigodno ili vezano uz određene probleme koji se javljaju. Stoga je važno osvijestiti javnost, kao i medije o tome kako je važno kontinuirano govoriti o osobama s invaliditetom kako bi se razbili stereotipi prema kojem se osobe s invaliditetom doživljava u kontekstu problema.
News portal za osobe s invaliditetom OSItv je inicijativa koju prepoznajemo kao jedan od odgovora na ove potrebe društva i obaveze preuzete ratificiranjem UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. To se posebice ogleda u temeljnom cilju projekta da se osobe s invaliditetom učini prisutnima u javnom i medijskom prostoru te da se upozna širu javnost s osobama s invaliditetom. Istovremeno se projektom namjerava potaknuti osobe s invaliditetom na veću aktivnost u javnom prostoru što smatramo naročito važnim. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržavat će ovu inicijativu načinima koje ima u svojoj nadležnosti.

Udruga za podršku osobama s intelektualnim oštećenjima Grada Zagreba - ugovaranje usluge poludnevnog boravka
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je u više navrata tijekom 2019. godine preporuke Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku vezano uz ugovaranje usluga poludnevnog boravka. Udruga je nedavno obilježila 60 godina djelovanja, a u sklopu Udruge od 1985. godine djeluje Klub "Vjeverica" kao prvi izvaninstitucionalni oblik skrbi za odrasle osobe s intelektualnim oštećenjima s ciljem njihova okupljanja te organiziranog i osmišljenog provođenja slobodnog vremena. Unazad nekoliko godina najznačajniji projekti i programi Udruge usmjereni su na prevenciju institucionalizacije, širenje izvaninstitucionalnih oblika skrbi, te jačanje znanja, vještina i samostalnosti odraslih osoba s intelektualnim oštećenjima, a financijska sredstva za svoj rad ostvaruje putem različitih programa i projekata. Dinamika ostvarivanja tih sredstava, a s druge strane visoki intenzitet najrazličitijih aktivnosti dovode Udrugu u teškoće s podmirivanjem svih obveza (režije, materijali i oprema za stručni rad, prehrana korisnika, potrošni materijal i dr.) te plaće za stručne djelatnike, što ovoga trena dovodi u pitanje i daljnje provođenje njihovih programa. Udruga prema rješenju Ministarstva UP/I-550-01/16-02/24, Ur. broj 519-06-2/2-17-4 od 13.03.2017.g. ispunjava uvjete za pružanje usluge cjelodnevnog boravka za 20 korisnika i poludnevnog boravka za 15 korisnika, a Udruga do sada nije sklopila ugovor o međusobnim odnosima za pružanje usluga.

Obzirom na navedeno, predloženo je nadležnom Ministarstvu da pokuša pronaći način za sklapanje ugovora o međusobnim odnosima za provođenje poludnevnog boravka. Preporuka nije uvažena.

Radio 92 FM, Slavonski Brod, sudjelovanje na projektu u svojstvu edukatora

Pravobraniteljica je u svibnju 2019. godine uputila prijedloge i podršku Radio 92 FM, Slavonski Brod vezano uz radionice za medije. Posebnu važnost Pravobranitelj za osobe s invaliditetom pridaju suradnji s medijima i edukaciji predstavnika medija o promicanje pozitivne slike o osobama s invaliditetom i medijskom izvještavanju usklađenom s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. S obzirom na rečeno, podržali smo projekt te smo bili spremni sudjelovati u svojstvu edukatora u projektu koji s partnerima iz Splita i Zagreba prijavljuju Radio 92 FM i Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije na natječaj Mediji zajednice – potpora socijalnom uključivanju putem medija. U četiri godine rada Radio 92 FM susretao se s brojnim izazovima u financiranju koji su uspješno prevladani, a radio je dosegnuo visoku slušanost. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je punu podršku Radiju 92 FM u više navrata te je u rujnu 2019. godine preporučila podržavanje njihovog rada. Nemamo saznanja je li preporuka uvažena od strane nadležnog Ministarstva za provedbu navedenog natječaja.

Projekt „Znanjem do novih ideja i mogućnosti“ Udruge JA KA Osijek

U svibnju 2019. Pravobraniteljica je dala podršku udruzi JA KA Osijek.

Podaci prikupljeni postupanjima po pritužbama osoba s invaliditetom upućenim Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i ostala saznanja stečena kroz rad Ureda upućuju na nedostatak informiranosti o pravima s osnove invaliditeta koji je posebno izražen kod osoba i žena s invaliditetom koje žive u ruralnim područjima. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata je s prijedlogom projekta „Znanjem do novih ideja i mogućnosti“ Udruge JA KA Osijek. Ciljana skupina na koju je projekt usmjeren su upravo žene s invaliditetom starije životne dobi koje žive u ruralnim krajevima. Ta skupina žena izložena je rizicima višestruke diskriminacije zbog invaliditeta i dobi, dok im mjesto življenja još više sužava mogućnosti, zbog čega toga informiranje o pravima, razvijanje vještina potrebnih za aktivno traženje posla i osnaživanje tih žena koji su predviđeni projektnim aktivnostima predstavljaju posebno vrijedne ciljeve koji mogu poboljšati njihov položaj i stvoriti plodno tlo za djelovanje drugih mjera aktivne politike zapošljavanja i socijalne zaštite ove ranjive društvene skupine.

Podrška projektu za sprječavanje i borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja nad ženama s invaliditetom Pravnog fakulteta Osijek

Razmatrajući inicijalno izvješće o provedbi Konvencije u Republici Hrvatskoj UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom posebno se osvrnuo na težak položaj žena s invaliditetom u skrbi te je s tim u vezi dao preporuke čijem ispunjavanju izravno doprinose ciljevi istaknuti u predloženom projektu Pravnog fakulteta Osijek.

Prema podacima kojima raspolažemo vidljiva je crna brojka kad se radi o nasilju nad ženama s invaliditetom, a taj je problem posebno izražen kod žena s invaliditetom koje su smještene u ustanovama ili su zbog svoje etničke pripadnosti i postojanja višestrukih teškoća izložene i riziku višestruke diskriminacije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u godišnjim izvješćima koje podnosi Hrvatskom saboru upozorava da žene s invaliditetom nerado prijavljuju svaki vid neželjenog postupanja, a još manje su spremne prijaviti službama takva postupanja od strane okoline. Na odluku hoće li žena s invaliditetom prijaviti nasilje utječe i činjenica što u sustavu zaštite nedostaje odgovarajuća i pravovremena podrška ženi s invaliditetom. Iako se u posljednje vrijeme osnivaju sustavi podrške žrtvama oni još uvijek nisu otvoreni ženama s invaliditetom pa je razvoj mutidisciplinarnog protokola za pristup podršci žrtvama za žene s invaliditetom kao jedan od ciljeva projekta Pravnog fakulteta Osijek izrazito vrijedan doprinos koji bi mogao preokrenuti sadašnje negativne trendove i propuste u suzbijanju nasilja nad ženama s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je zbog svega navedenog snažno podržala ovaj projekt.

Pokroviteljstvo inkluzivne izložbe „Gledam dodirom“, Gradski muzej Karlovac

Gradski muzej Karlovac u suradnji s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ organizirao je inkluzivnu izložbu pod naslovom „Gledam dodirom“, koja je svečano otvorena 18. rujna u Galeriji „Vjekoslav Karas“ u Karlovcu. Autorice izložbe su Lana Bede, viša pedagoginja Gradskog muzeja Karlovac i Tanja Parlov, profesorica likovne kulture u Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ u Zagrebu, a autor atraktivnog likovnog postava je Studio Rašić + Vrabec. Izložba se održala pod pokroviteljstvom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske, uz financijsku potporu Ministarstva kulture RH, Grada Karlovca, Karlovačke banke i Erste banke.
Inkluzivna izložba „Gledam dodirom“ nastala je prema pionirskoj metodi likovnog odgoja prof. Tanje Parlov.
Izložba pruža pregled likovnog stvaralaštva učenika s oštećenjem vida iz Centra u mediju skulpture, taktilnog crteža i slike.
Neizostavna je komponenta u likovnom obrazovanju neposredan susret djeteta s umjetničkim djelima. Stoga je u zasebnoj izložbenoj dionici predstavljeno tridesetak skulptura nekih od najznačajnijih hrvatskih kipara 20. stoljeća iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac, drugih muzejskih ustanova, privatnih zbirki i umjetnika.
Posjetitelj izložbe imali su jedinstvenu priliku taktilno istražiti antologijska djela „Pas na tragu“ B. Deškovića, „Puran“ Roberta Frangeša-Mihanovića i „Bik“ Vojina Bakića.
Ova inkluzivna Izložba omogućila je doživljaj umjetnosti iz drugačije perspektive, kroz osjetilo dodira. Vjerojatno nema boljeg načina da se tako upoznamo s likovnim stvaralaštvo učenika s oštećenjem vida.
Izložba se planira i u drugim gradovima tijekom 2020. godine.

Osiguravanje prostora za provođenje aktivnosti poludnevnog boravka za osobe s intelektualnim teškoćama

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom Udruga osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji „Maslačak“ Križevci obratila se zbog teškoća do kojih je došlo zbog raskida ugovora o korištenju prostora u Centru za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Križevci.
Slijedom toga u pitanje je došlo provođenje programa poludnevnog boravka za 20 osoba s intelektualnim teškoćama starijih od 21 godine članova Udruge.
Budući da usluga poludnevnog boravka nije sustavno organizirana i ne pružaju je niti središnja niti lokalna i područna (regionalna) vlast, osiguravanje te važne usluge koja izravno doprinosi sprječavanju institucionalizacije preuzela je udruga samih osoba s intelektualnim teškoćama i njihovih obitelji. Udruga Maslačak kao pružatelj neophodnih usluga podrške za život u zajednici se u 29 godina rada profilirala kao pouzdan pružatelj usluge, u suradnji s Gradom osigurala je i dodatan prostor za rad, a nabavili su i kombi vozilo. Bez prostora za rad ugrožena je sama opstojnost Udruge.
Pravobraniteljica je uputila preporuku Gradu Križevci i Centru za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Križevci.

Aktivnosti Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom ZAMISLI

Djelujući na zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznao se sa stručnošću rada Udruge Zamisli i njihovog dugogodišnjeg - 15 godina iskustva u provedbi projekta vezano uz prilagodbu literature za studente s invaliditetom kao i brojnim drugim aktivnostima i uslugama koje se pružaju studentima s invaliditetom kroz programe koje Udruga provodi, a koje odlikuje profesionalizam i usmjerenost na korisnika i njegove individualne potrebe.
Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ima dugogodišnju suradnju s Udrugom Zamisli na provedbi raznih projekata usmjerenih na unaprjeđenje kvalitete života i studiranja studenata s invaliditetom te smo stoga dali podršku njihovom radu i preporučili da nadležno Ministarstvo poduzme sve kako bi udruga nastavila kontinuirano provoditi svoje aktivnosti na dobrobit studenata s invaliditetom. Od strane nadležnog Ministarstva, preporuka je uvažena.

Aktivnosti Saveza SUMSI
Hrvatski savez za mlade i studente s invaliditetom SUMSI kontinuirano nekoliko godina provodi predavanja i treninge o invaliditetu u školama širom Hrvatske i na taj način izuzetno kvalitetno doprinosi ostvarenju mjera predviđenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.
Kroz te i brojne druge aktivnosti koje provodi, Savez SUMSI je prepoznat kao nositelj kvalitetnih promjena u društvu stoga smo dali punu podršku njihovom radu i vjerujemo da će važnost aktivnosti koje predlažu kao i kvalitetan rad u njihovu ostvarenju biti prepoznati za nastavak projekta radionica u osnovnim školama o invaliditetu - Iskustvo i znanjem do jednakosti.
Upravo senzibiliziranje i edukacija djece od najranije dobi predstavlja važnost za kasnije ponašanje kojim želimo da svi građani neovisno o različitostima bez obzira da li se radi o invaliditetu, zdravstvenom stanju ili dr., bude prihvatljivo i bez predrasuda. Navedeno smatramo bitnim i za urbane a posebno za ruralne sredine, otoke i brdska područja, stoga smo dali punu podršku radu Saveza SUMSI. Od strane nadležnog Ministarstva, preporuka je uvažena.

Inicijativa Udruge UNUO za postavljanje mobilnog ugostiteljsko-edukativnog objekta na prostoru Bundeka
Udruga UNUO je svojim dosadašnjim aktivnostima i zalaganjem uvelike utjecala na uklanjanje predrasuda u društvu i prikazivanju kompetencija i vještina osoba s invaliditetom sukladno njihovim preostalim sposobnostima. U potpunosti podržavajući aktivnosti Udruge UNUO, posebice vezano uz ideju i realizaciju novog projekta, Pravobraniteljica je u srpnju 2019. godine zatražila podršku od Grada Zagreba za postavljanje mobilnog ugostiteljsko-edukativnog objekta na prostoru Bundeka. Projekti koje ova Udruga provodi potiču osobe s invaliditetom na veći angažman i motivaciju, a društvu pokazuju njihove sposobnosti i mogućnosti čime na najbolji mogući način utječu na uklanjanje predrasuda i doprinos većoj vidljivosti osoba s invaliditetom kao osoba s kompetencijama i vještinama.
Isto tako, u ovoj novoj inicijativi, prepoznali smo doprinos pripremi za ulazak na tržište rada, čime utječu ne samo na promjene u njihovim životima, njihovu samostalnost, veće samopouzdanje, već i na dobrobit svih građana. Grad Zagreb nije uvažio preporuku Pravobraniteljice i osigurao adekvatan prostor i podršku. Udruga UNUO je na kraju odustala od prostora Bundeka te su preuzeli prostor na Jarunu i početkom 2020. godine se planira otvaranje mobilnog ugostiteljsko-edukativnog objekta.

28. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Kao i u prethodnom razdoblju, unatoč preporukama UN-ova Odbora o pravima OSI i inicijativama organizacija civilnog društva, nije došlo do značajnijih pomaka u osiguravanju pristupačnosti glavnim kulturnim i sportskim objektima. Upoznati smo s činjenicom kako u mnogim sredinama diljem RH postoji značajan broj nepristupačnih sportskih i kulturnih objekata, čime se uskraćuje DTR i OSI mogućnost da bez prepreka sudjeluju u kulturi i sportu.

Aktivnosti iz područja kulture i sporta najčešće su financirane putem projekata čiji izvori financiranja ovise o financijskim mogućnostima JLP(R)S koje raspisuju takve natječaje, a za njihovu realizaciju odobravaju minimalne iznose koji ponekad nisu, kada govorimo o kulturi, dostatni niti za materijal, a kamoli za nešto više. Na natječaje koje raspisuju ministarstva uglavnom se javljaju organizacije civilnog društva čiji su članovi umjetnici, sportaši i drugi aktivni članovi društva koji to rade na profesionalnoj razini, a oni koji se bave time rekreativno i kao razonodom vrlo rijetko dobivaju podršku. Udruge koje se općenito bave pitanjima OSI vrlo često kao jednu od usluga pružaju organizaciju radionica u kojima mnoge osobe pokazuju svoje talente i vještine.

Iz većine pritužbi u područjima kulture i sporta iščitava se problem nepristupačnosti usluga i dobara koje se pružaju u starijim građevinskim objektima, a od velike su važnosti za OSI. Kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi vrlo često se navodi da su građevine zaštićena kulturna dobra te se zbog toga

ne mogu dobiti ili se vrlo teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora. Napominjemo da se Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) diskriminacijom smatra i uskraćivanje razumne prilagodbe.

Stoga preporučujemo da se uz pomoć financijskih sredstava i razmatranje najprimjerenijih rješenja, a u skladu s propisima (ako je potrebno i izmjenama propisa), te uz intersektorsku suradnju ministarstava i drugih nadležnih tijela, kao i u suradnji s udrugama koje okupljaju OSI i djeluju na lokalnoj razini, uklone postojeće prepreke.

Vezano za područje kulture vidljivo je kako se nedovoljno iskorištavaju benefiti umjetničkih aktivnosti na predškolskom i osnovnoškolskom uzrastu kao doprinos razvoju osobnosti, umjetničkih potencijala i kreativnosti učenika s TUR. OSI treba omogućiti pristup umjetničkim programima i započeti s umjetničkim aktivnostima u najranijoj dobi. Za uključivanje umjetničkih sadržaja u predškolske i osnovnoškolske institucije nužno je obrazovati odgojno-obrazovne stručnjake o problematici uključivanja OSI, pitanjima OSI i njihovim načinima učenja i sudjelovanja u umjetničkim programima. OSI, a prvenstveno DTUR kroz sudjelovanje u aktivnostima umjetničkog područja imaju priliku različitim umjetničkim aktivnostima (područja likovne, glazbene, plesne i kazališne umjetnosti) holistički razvijati svoju osobnost i stjecati sposobnosti umjetničkih izričaja. Tako bi im se omogućio intenzivniji razvoj osobnosti, razvijali bi osobne talenate i kreativnost, a uključivanjem umjetnosti u najranijoj dobi omogućio bi se i kvalitetniji i sadržajniji budući život. Također, benefiti učenjem umjetnosti i putem umjetnosti prilika su i za olakšavanje svakodnevnih rutina i zadanosti određenim oblikom poteškoće ili invaliditeta. Takav rani doticaj s umjetnosti zahtijeva da se u sustav uvedu stručnjaci koji su adekvatno obrazovani. Stoga je potrebno omogućiti svim odgojno-obrazovnim djelatnicima umjetničkog područja na svim razinama stjecanje kompetencije rada s učenicima s teškoćama i OSI. Zbog toga je nužno uvesti nove ili inovirati postojeće kolegije na svim visokoškolskim ustanovama umjetničke profilacije, jednako kao i na umjetničkim kolegijima učiteljskih fakulteta, sadržajima kojima bi budući nastavnici umjetničkih predmeta stjecali kompetencije za rad s OSI. Također, kao mogućnost treba razmotriti i uključivanje art terapeuta u redovne programe predškolskih i osnovnoškolskih ustanova, kako bi svoja znanja i umijeća terapijsko-umjetničkih spoznaja i aktivnosti uključivali i koristili za rad u svakodnevnom predškolskom i školskom životu djece s TUR i OSI. Njihovim uključivanjem u redovni odgojno-obrazovni sustav stvara se i prostor za oblikovanje specijaliziranih izvannastavnih aktivnosti umjetničkog područja za potrebe DTUR i učenika s TUR kojima bi se pridonijelo i njihovoj boljoj ukupnoj inkluziji.[19]

1. Međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija *Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju*

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, zajedno sa suorganizatorima i partnerima, organizirali su u Osijeku 5. i 6. prosinca 2019. godine **1. Međunarodnu umjetničku i znanstvenu konferenciju OSI u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju**. Cilj konferencije bio je uspostavljanje dijaloga stručnjaka koji se bave pitanjima vezanima za sudjelovanje, uključivost, dostupnost i ostvarivanje prava OSI u odnosu na različite aspekte sudjelovanja u umjetničkim i kulturnim programima te pitanjima OSI u umjetnosti, znanosti i odgojno-obrazovnom sustavu na svim razinama. U ime Pravobraniteljice, kao jednog od partnera u organizaciji, zamjenik pravobraniteljice je uvodno pozdravio sudionike i održao plenarno izlaganje na temu *Položaj osoba s invaliditetom u RH iz perspektive Pravobranitelja za osobe s invaliditetom*. Na konferenciji je sudjelovao i savjetnik pravobraniteljice iz Područnog ureda Osijek.

[19] Iz govora dr. sc. Mirne Sabljar, više predavačice na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku, prilikom otvorenja 1. Međunarodne umjetničke i znanstvene konferencije *Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju*, Osijek, 5. i 6. prosinca 2019. godine.

Tijekom Konferencije održano je pet plenarnih predavanja te su organizirane brojne radionice i izlaganja stručnjaka koja su se odnosila na sljedeće teme:

- Inkluzija OSI u umjetnosti, znanosti te odgoju i obrazovanju
- Stereotipi, predrasude, diskriminacija OSI
- Slobodno vrijeme OSI
- OSI u kontekstu terapija umjetnošću
- Pravno-socijalna pitanja OSI

Sudionici Konferencije tijekom dva dana održavanja mogli su pogledati i projekciju dokumentarnog filma *Susjedi* autora Tomislava Žaje, kao i brojne izložbe umjetničkih sadržaja stvorenih kreativnim radom OSI. Konferencija je zaključena Okruglim stolom na kojemu su stručnjaci iz različitih područja iznijeli svoja iskustva i dojmove te izrazili želju da Konferencija postane tradicionalno događanje koje će utjecati na poboljšanje položaja OSI u svim sferama društva.

Primjeri iz prakse: Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica je zaprimila pritužbe građana koje su se odnosile na pristupačnost prostora/javnih površina na kojima se održavaju različite manifestacije. Posebno izdvajamo pritužbe zaprimljene na području Slavonije, Baranje i Srijema, području u kojemu se razvojem kontinentalnog turizma znatno povećao broj kulturno-umjetničkih, zabavnih, turističkih, sportskih i drugih manifestacija. U svojim pritužbama OSI i predstavnici OSI iz ovih krajeva posebno ukazuju na problem nepostojanja pristupačnih sanitarnih čvorova, odnosno na činjenicu da se prilikom održavanja manifestacija koje se održavaju na javnim površinama i uz pokroviteljstvo JLP(R)S, uz „obične“ prijenosne kemijske toalete, u većini slučajeva ne nalaze i oni koji su prilagođeni i pristupačni OSI. OSI koje se koriste invalidskim kolicima i drugim ortopedskim pomagalima ne mogu se služiti prijenosnim kemijskim toaletima standardnih veličina upravo zbog njihovih dimenzija i nepristupačnog ulaza, pa slijedom svega izbjegavaju dulje zadržavanje ili pak uopće sudjelovanje na manifestacijama. Također, budući da OSI na manifestacijama ne sudjeluju samo kao posjetitelji i gosti, nego i kao sudionici i djelatnici (npr. prodavači na štandovima, animatori i sl.) te i zbog toga moraju provesti dulje vrijeme na ovim događanjima, pritužbe ove vrste zaprimane su i od njih.

Slijedom opisanih pritužbi građana, **Pravobraniteljica je uputila preporuku** svim općinama, gradovima i županijama s područja Slavonije, Baranje i Srijema **kojom je ukazala na opisani problem i istaknula sljedeće**:

„…Pristupačnost, uz stanovanje i mobilnost predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja OSI i njihovog uključivanja u zajednicu. Podsjećamo, osiguranje pristupačnosti je obveza koja proizlazi iz međunarodnih dokumenata koje je RH potpisala i ratificirala, kao i obveza koju propisuju nacionalni zakoni i propisi.

*Posebno ističemo Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda („*Narodne novine“ – Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) *u kojoj se u čl. 9. kao jedno od osnovnih prava navodi i pravo na pristupačnost OSI, odnosno obveza da se OSI osigura pristupačnost svim uslugama i kapacitetima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Također, istim člankom određena je i obveza privatnih osoba koje nude prostor, sredstva i usluge namijenjene javnosti da vode računa o svim aspektima pristupačnosti za OSI.*

Nadalje, uzimajući u obzir da pristupačnost kao osnovno ljudsko pravo još uvijek nije na onoj razini na koju se RH obvezala potpisivanjem međunarodnopravnih dokumenata, ukazujemo i na odredbe čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kojima je propisano da ,,Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe.“

Konvencija odredbama čl. 2. definira Razumnu prilagodbu kao „…potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se OSI osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima."

Čl. 2. Konvencija definira i Univerzalni dizajn kao „…oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn ne isključuje pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno."

Neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su ju dužni osigurati predstavlja povredu ne samo međunarodnih dokumenata, nego podliježe sankcijama i na temelju nacionalnih propisa. Zakonom o suzbijanju diskriminacije zabranjuje se nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela JLP(R)S, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem nekog diskriminatornog postupanja na osnovi određene karakteristike, primjerice invaliditeta. Takvo diskriminatorno postupanje po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe. Diskriminacijom u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije smatra se i: "...propust da se OSI, sukladno njihovim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa…".

Osim na zakonsku obvezu osiguranja pristupačnosti, podsjećamo i na činjenicu da turistička i ugostiteljska ponuda koja bi bila dostupna i OSI – donosi potencijalno povećanje prihoda, pa bi tako osiguranje iste, u skladu s načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, trebalo biti prepoznato kao prilika za razvoj Slavonije, Baranje i Srijema. S tim u vezi, a kako bi se svaka OSI ili obitelj čiji je član OSI uključila i mogla birati turističke i ugostiteljske sadržaje, nužno je osigurati različite pristupačne resurse u zajednici.

Unatoč svemu navedenom, posebno činjenici da turizam kao gospodarska grana postaje sve važniji u kontinentalnom dijelu RH i da je prepoznat kao jedna od strateških djelatnosti te unatoč činjenici da su institucije zakonodavno prepoznale svoju obvezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje, OSI – što se može zaključiti iz njihovih obraćanja Pravobraniteljici – imaju drugačiju percepciju trenutnog stanja.
Uzimajući u obzir sve prethodno navedeno, svjesni činjenice da je nabavka prijenosnih toaleta u pravilu odgovornost organizatora manifestacije (udruge, agencije, tvrtke i dr.), ovim putem ***preporučujemo općinama, gradovima i županijama da prilikom donošenja odluka o prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama, odnosno odluka o davanju javne površine na korištenje radi organiziranja manifestacije, kao jedan od uvjeta postave i obvezu organizatora da osigura pristupačne toalete za OSI****. Za one prostore na kojima se održavaju manifestacije, a na kojima već postoje javni toaleti,* ***preporučujemo*** *u suradnji s predstavnicima OSI (povjerenstva, udruge)* ***osigurati da oni budu u potpunosti pristupačni OSI****…."*

Od 132 JLP(R)S kojima je preporuka upućena, izvješće o planiranim i provedenim aktivnostima po istoj dostavilo je 76 jedinica. Izdvajamo neke od odgovora:

„…Grad Beli Manastir preuzima obvezu osiguranja pristupačnih sanitarnih čvorova prilikom organizacije manifestacija na javnim površinama Grada Belog Manastira, kojima je Grad Beli Manastir organizator. U slučaju pokroviteljstva manifestacija na području Grada Belog Manastira, Grad će zahtijevati osiguranje pristupačnosti sanitarnih čvorova za OSI od organizatora manifestacije. Osim toga, Grad Beli Manastir uputio je dopis Turističkoj zajednici Baranje, kao i Centru za kulturu Grada Belog Manastira kojim zahtijeva od istih da prilikom organizacije ili pokroviteljstva

manifestacija na području Grada Belog Manastira obavezno osiguraju pristupačnost sanitarnih čvorova za OSI. Navedene aktivnosti uvrstit će se i u Strategiju izjednačavanja mogućnosti za OSI koja se planira donijeti u 2020. godini…"

„.. obavještavamo Vas da će Općina Stari Jankovci svakako prilikom raspisivanja Javnog natječaj za financiranje projekata/programa u kulturi – manifestacije, a koje provode udruge za opće dobro na području Općine Stari Jankovci za 2020. godinu organizatorima istih skrenuti pozornost na obvezu osiguranja pristupačnog toaleta za OSI. lako navodite da je postavljanje navedenog toaleta odgovornost organizatora Općina Stari Jankovci spremna je ukoliko organizatori nisu u mogućnosti financirati postavljanje istih. Ovim putem Vam se još jednom želimo zahvaliti na dostavljenoj preporuci…"

„…želimo vam zahvaliti na ukazanom. Upravo smo poduzeli prvi korak i obavijestili sve pročelnike odjela koji imaju doticaj s organizacijom, provedbom manifestacija ili pak rješavaju poslove vezano za odobrenje korištenja javnih površina da uvaže preporuku koju ste poslali. Želimo vas informirati i kako je Grad Vukovar u okviru organizacije većih manifestacija, pored standardnih sanitarnih čvorova, osiguravao prijenosne kemijske toalete prilagođene OSI. Prigodom održavanja manjih manifestacija i događanja obično ne osiguravamo sanitarne čvorove iz razloga što takve traju puno kraće, a dovoljan broj ugostiteljskih objekata nalazi se u centru grada. Još jednom vam želimo zahvaliti na ukazanom…"

„…ovim putem izvješćujemo Vas da će Općina Pitomača u narednom vremenu, pri prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama, odnosno pri davanju javne površine na korištenje radi organiziranja manifestacija, kao jedan od uvjeta postaviti i obvezu organizatora da osigura pristupačne toalete za OSI te da će ih ista i sama postavljati prilikom organizacije manifestacija koje ona organizira, ukoliko na lokaciji odvijanja manifestacije već ne postoji toalet za OSI…"

„…Općina Viljevo je svake godine pokrovitelj manifestacija koje održavaju udruge s područja naše Općine. U 2020. godini i nadalje uvjetovat ćemo organizatorima osiguranje pristupačnih toaleta za OSI, kojima će Općina Viljevo biti pokrovitelj…"

„…U svezi navedenog, izvještavamo vas da smo navedeni dopis proslijedili svim županijskim upravnim odjelima s napomenom da, ukoliko donose odluke o prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama, postupe po istom, odnosno da kao jedan od uvjeta postave i obvezu organizatora da osigura pristupačne toalete za OSI…"

„…obavještavamo Vas da će Općina Vladislavci prilikom donošenja odluka o prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama kao jedan od uvjeta postaviti i obvezu organizatora da osigura pristupačne toalete za OSI u budućem razdoblju…"

„…izvješćujemo da smo preporuku kao takvu prihvatili. Uvažavajući nacionalne zakone i propise, kao i Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda u kojoj stoji da je obveza da se OSI osigura pristupačnost svim uslugama i kapacitetima otvorenim i namijenjenim javnosti, na svim budućim manifestacijama na javnim površinama a u organizaciji Općine Suhopolje osigurati ćemo sanitarne čvorove koju su prilagođeni i pristupačni OSI…"

„…Kako bi osigurali mobilnost OSI, uvažavajući vaše preporuke Općina Nova Bukovica, prije organiziranja događaja već u ovoj godini pokrenuti će aktivnosti oko organizacije nabavki prijenosnih toaleta prihvatljivih za potrebe OSI. Također će i u svojim pojedinačnim aktima (Rješenjima o davanju javnih površina na korištenje pojedinim pravnim osobama za organizaciju manifestacija), uvjetovati najam prostora uz obvezu osiguranja pristupačnih toaleta za OSI…."

„…Upravni odjel za socijalnu skrb odmah je uputio dopis svim Upravnim odjelima kao i gradovima i općinama na području Vukovarsko-srijemske županije u kojem smo sugerirali svima da o Vašim preporukama razmišljaju i prilikom dodjele financijskih sredstava za sufinanciranje/financiranje programa i projekata kao i manifestacija, svatko iz svog područja djelovanja. … Upravni odjel za turizam i kulturu Vukovarsko-srijemske županije već nam je također i dostavio odgovor u kojem su se očitovali da će svakako jedan od kriterija pri dodjeli financijskih sredstava za financiranje/sufinanciranje programa i projekata kao i manifestacija biti upravo preporuka iz Vašeg dopisa…"

„…izvještavamo Vas kako Općina Nuštar prilikom organizacije manifestacije na javnim površinama osigurava pristupačne sanitarne čvorove. U prilogu Vam dostavljamo račun na kojem je vidljiva narudžba pristupačnih sanitarnih čvorova…“

„…obavještavamo Vas da smo udruge kulture, sporta, tehničke kulture te udruge proistekle iz Domovinskog rata kao i humanitarno-socijalne udruge obavijestili da su dužne prilikom organiziranja manifestacija na javnim površinama osigurati sanitarne čvorove koji su pristupačni za OSI. Važno je napomenuti da Županija ne daje suglasnost za korištenje javnih površina već je to u nadležnosti općina i gradova koji su također upoznati s obavezama osiguranja boljih uvjeta za OSI koje nisu samo posjetitelji, nego, sve češće, i sudionici ili uslužni djelatnici (prodavači, animatori) na raznim manifestacijama. Obzirom kako su brojne udruge korisnice Županijskog proračuna, zatražit ćemo da uz financijska izvješća o namjenski utrošenim sredstvima za pojedini program, koja nam šalju krajem godine, dostave i izvješće o osiguranju pristupačnih toaleta za OSI. Također ćemo u kriterije Poziva o financiranju javnih potreba u kulturi, sportu, tehničkoj kulturi, kao i potpori programima udruga proisteklih iz Domovinskog rata, te programima humanitarno-socijalnih udruga, uvrstiti kriterij pristupačnosti za OSI…“

„…našom Odlukom o komunalnom redu je propisano da se manifestacije mogu održavati uz odobrenje Upravnog odjela za komunalne poslove, prostorno uređenje i graditeljstvo, te će se tim odobrenjem ubuduće propisati i mjera osiguranja pristupačnih sanitarnih čvorova. U organizaciji manifestacija pod pokroviteljstvom Grada Virovitice, isti će se osigurati u suradnji s organizatorom…“

„…U narednom razdoblju, postupit ćemo sukladno Vašim preporukama, te prilikom organizacije manifestacija na javnim površinama osigurati pristupačne sanitarne čvorove…“.

Napominjemo da i iz većine ostalih odgovora proizlazi kako je **preporuka Pravobraniteljice uvažena** i kako su općine, gradovi i županije već počeli aktivno provoditi preporučene mjere usmjerene na osiguranje pristupačnih sanitarnih čvorova na kulturno-umjetničkim, zabavnim, turističkim, sportskim i drugim manifestacijama koje se održavaju na javnim površinama i/ili pod njihovim pokroviteljstvom. U suradnji s organizacijama civilnog društva Pravobraniteljica će u predstojećem razdoblju pratiti provedbu ovih mjera.

Preporuka Pravobraniteljice za osiguranje pristupačnih sanitarnih čvorova prilikom organizacije na javnim površinama upućena je i svim JLP(R)S na području četiri dalmatinske županije: Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske i Dubrovačko-neretvanske županije. Od 132 JLP(R)S kojima je preporuka upućena, izvješće o planiranim i provedenim aktivnostima po istoj dostavilo je 11 jedinica. Izdvajamo neke od odgovora:

„…kod donošenja odluka o prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama odnosno odluka o davanju javne površine na korištenje radi organizacije manifestacije, kao jedan od uvjeta postavit će se i obveza organizatora da osigura pristupačne toalete za OSI. Nadalje, prilikom izgradnje/adaptacije javnih toaleta, u suradnji sa predstavnicima OSI, osigurat će se da isti budu u potpunosti pristupačni OSI…“

„…Postupit ćemo po vašoj preporuci ako se slične manifestacije budu održavali na nekoj drugoj javnoj površini tj. naložiti organizatoru istih da se pobrine da OSI imaju pristup sanitarnim čvorovima…“

„…Grad će kao i do sada prilikom ustupanja javnih površina, a i u sudjelovanju u organizacije istih u dogovoru sa svim sudionicima manifestacije olakšati sudjelovanje na manifestaciji OSI…“

„… kroz sljedeći financijski period ćemo vlastitim sredstvima osigurati pristupačne sanitarne čvorove za OSI, a u međuvremenu, ukoliko budemo održavali nekakvu vrstu manifestacije, osigurati ćemo nabavku prijenosnih toaleta…“

„…. do sad smo za sve manifestacije posjetiteljima osiguravali privremene kemijske sanitarne čvorove, što ćemo činiti i u buduće, ali ćemo osigurati i minimalno jedan kemijski sanitarni čvor prilagođen OSI. Isto ćemo zahtijevati i drugih organizatora manifestacija…“

„…Općina daje izvješće da se prilikom organiziranja manifestacija na javnim površinama osigurava pristupačni toalet za OSI. Dostavljamo u prilogu presliku narudžbenice iz koje je vidljivo da smo početkom prosinca naručili EKO wc kabinu za OSI…“

„…Općina Civljane će prilikom donošenja odluka o prihvaćanju pokroviteljstva nad manifestacijama, odnosno odluka o davanju javne površine na korištenje radi organiziranja manifestacije, kao jedan od uvjeta postaviti i obvezu organizatora da osigura pristupačne toalete za OSI…“.

Pristupačnost OSI građevinama i površinama sportske namjene

Pravobraniteljici su se pritužbom obratile OSI i predstavnici sportskih udruga/klubova koji se bave sportom OSI. U jednoj od pritužbi, Teniski klub osoba s invaliditetom Sirius (u daljnjem tekstu: TKOI Sirius), navodi, između ostalog, sljedeće: *„…Desetu godinu zaredom, TKOI Sirius organizira međunarodni turnir tenisača u kolicima „Sirius Open". Turnir se organizira u okviru Međunarodne teniske federacije ITF. U 2019. širom svijeta bit će održano 150 turnira, od kojih smo jedan od njih imali priliku organizirati u Zagrebu. Na turniru je ove godine sudjelovalo 49 natjecatelja i natjecateljica iz 20 zemalja svijeta, što je najveći broj do sada. Sljedeće godine očekujemo još veći broj natjecatelja. Ove godine turnir je po prvi puta organiziran na Teniskom centru Maksimir čiji su djelatnici tijekom trajanja natjecanja omogućili svim raspoloživim sredstvima da se mi kao organizatori osjećamo ugodno te da samim time svim natjecateljima i posjetiocima turnira osiguramo što ljepši i ugodniji boravak na našem turniru. Nažalost, u Zagrebu nailazimo na velike probleme kada se radi o pronalasku adekvatnog prostora i teniskog centra koji je u potpunosti prilagođen OSI i na kojem bi ovakvo natjecanje mogli organizirati bez puno prepreka s prilagodbom dosadašnjeg stanja infrastrukture. Kao jedan od najboljih izbora pokazao se Teniski centar Maksimir te su sami teniski tereni iznimno dobro prilagođeni OSI. Ono gdje dolazimo do problema i* ***molimo Vas za pomoć*** *su pristup svlačionicama, točnije omogućavanje* ***prilagodba tuševa i WC-a OSI****. Smatramo kako bi ispunjavanjem ovog zahtjeva poboljšali kvalitetu samog natjecanja koje sljedeće godine planiramo organizirati od* ***28. 05. 2020. do 31. 05. 2020.*** *ukoliko dobijemo odobrenja. Također, ispunjavanjem ovog zahtjeva omogućili bismo i ostalim OSI koji su ujedno korisnici ovog teniskog centra lakši i kvalitetniji boravak na njemu.“* Osim navedenog, OSI navode da su bili neugodno iznenađeni montažnim kemijskim zahodima (koji su izgledali poput poljskih), postojeći sanitarni čvorovi u objektu imaju preuska vrata tako da su mnogi sportaši doslovno silazili i puzali da bi obavili potrebe…

Sport i sportske aktivnosti za DTR i OSI imaju posebnu važnost ne samo radi poboljšanja fizičkog zdravlja, već i psihičkog kroz osnaživanje dokazivanjem i nadmetanjem, većim samopouzdanjem, motivacijom, upornošću i drugim.

Zadatak RH je, kao i JLP(R)S, omogućiti uključivanje DTR i OSI u sportske sadržaje. Mnoge županije posvećuju značajnu pažnju uključenosti i uživanju OSI u sportu podržavajući osnivanje sportskih klubova i udruga čiji su članovi sportaši s invaliditetom. U mnogim sportovima zbog specifičnosti invaliditeta sportaši s invaliditetom osnivaju sportske udruge koje im omogućuju stručno osoblje i odgovarajući pristup i opremu. Stručno osoblje ima neizmjeran značaj za OSI kod bavljenja sportom. Međutim, bez adekvatne prilagodbe mnoge OSI nažalost neće moći biti uključene u sportske aktivnosti.

Povodom zaprimljene pritužbe Pravobraniteljica je, pozivajući se na međunarodne dokumente i nacionalno zakonodavstvo, uputila preporuku te zatražila očitovanje od Grada Zagreba i Ustanova Upravljanje sportskim objektima, s obzirom na to da su oni nadležni za objekt koji je predmet pritužbe.

U odgovoru koji smo zaprimili od Gradskog ureda za sport i mlade Grada Zagreba između ostaloga stoji: *„…TKOI Sirius je na Tenis centru Maksimir 2019. g. po prvi puta organizirao međunarodni turnir OSI u tenisu. Organizator turnira je bio vrlo zadovoljan s organizacijom i pripremom turnira, ali pokazali su se nedostaci prilagodbe dijela objekta za korištenje OSI (svlačionice i sanitarni čvorovi).*

Tijekom samog turnira započeli su razgovori s predsjednikom TKOI Sirius, o potrebi prilagodbe objekta gdje su također razmišljanja Ustanove da je objekt potrebno prilagoditi OSI. Nakon zajedničkih konzultacija predstavnika uprave Ustanove i TKOI Sirius, usuglašeno je da i zbog nedostatka prostora u postojećim svlačionicama i sanitarnim čvorovima nema prostora za izgradnju ili proširenje na nove prostorije, a koje bi zakonski i projektno zadovoljavale tehničke uvjete te je predloženo rješenje da se postavi montažno-demontažni objekt sa zapadne strane Tenis centra Maksimir, a koji bi zadovoljavao sve uvjete korištenja OSI u vidu sanitarnih čvorova, tuširaona i pristupa. Predsjednik TKOI Sirius se složio s navedenim prijedlogom i smatra to vrlo dobrim rješenjem koje bi omogućilo još kvalitetniju organizaciju turnira, a naročito još ugodniji boravak natjecatelja na Tenis centru Maksimir za vrijeme održavanja međunarodnog turnira OSI. Izgradnjom montažno-demontažnog objekta stvorit će se osnovni preduvjeti za uključivanje OSI u svakodnevni život i bavljenje sportom na Tenis centru Maksimir.“

Podrška Hrvatskom savezu košarke u kolicima

Prilikom prijave projekta na natječaj, Hrvatski savez košarke u kolicima zatražio je u veljači 2019. godine od Pravobraniteljice podršku projektu *Psihološko i socijalno osnaživanje te podizanje kvalitete življenja hrvatskih branitelja, hrvatskih branitelja s invaliditetom, HRVI, stradalnika i članova obitelji smrtno stradalog i nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata.*

Pravobraniteljica u godišnjim izvješćima naglašava važnost uključivanja OSI u sportske aktivnosti, neovisno o dobi i uzroku oštećenja, i njihovu višestruku dobrobit za OSI, ali i društvo u cjelini. Uključivanje OSI u sportske i rekreativne aktivnosti omogućuje inkluziju pojedinaca u širu društvenu zajednicu, a stjecanjem novih motoričkih i socijalnih vještina te kroz učenje specifičnih motoričkih zadataka OSI maksimalno koriste preostale motoričke sposobnosti, čime se doprinosi povećanju njihove neovisnosti, jednakosti, očuvanju zdravlja, podizanju kvalitete života i poticanju samopoštovanja. Važna je i rehabilitacijska uloga u bavljenju sportskim aktivnostima.

U našem se društvu za sport OSI, u ovom slučaju košarku u kolicima, ne izdvajaju dovoljna sredstva i time se ograničava uključivanje OSI jer im je potrebna posebno prilagođena oprema (invalidska kolica specijalizirana za košarku), pristupačni sportski objekti za treninge i natjecanja (borilište, garderoba, pristupačan sanitarni čvor…), podrška i drugo, pa je stoga važna svaka inicijativa i primjer pozitivnog iskustva koje može doprinijeti većem bavljenju OSI košarkom u kolicima.

S obzirom na navedeno smatrali smo izrazito važnim prijavljivanje projekta *Igranje košarke u kolicima* Hrvatskog saveza košarke u kolicima na natječaj: *Psihološko i socijalno osnaživanje te podizanje kvalitete življenja hrvatskih branitelja, hrvatskih branitelja s invaliditetom, HRVI, stradalnika i članova obitelji smrtno stradalog i nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata*. Naime, Savez je osnovan 2007. godine te su njegove članice klubovi (Udruge) košarkaša u kolicima u RH. Trenutno broje 10 članica koje okupljaju oko 100 košarkaša u kolicima. Značajan broj njih čine OSI HRVI I. skupine. Temeljne zadaće HSKUK su organizacija i promocija košarke u kolicima i psihološko osnaživanje OSI kroz sport.

U sljedećem periodu Savez planira razne aktivnosti kako bi se što više OSI bavilo upravo košarkom u kolicima, stoga smo dali podršku Savezu. Preporuka je uvažena.

U nastavku izdvajamo neka od događanja na kojima su sudjelovali predstavnici Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom tijekom 2019. godine:

Ljubav nije nasilje

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 25. studenog u suradnji Doma „Duga-Zagreb“ i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i OSI u zgradi gradske uprave u Zagrebu otvorena je izložba fotografija *Ljubav nije nasilje* autorice Anje Kukor. Motivi fotografija pokazuju skrivenu traumu i strah žrtava nasilja. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom otvorenju izložbe prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

U Osijeku održana premijera dokumentarnog filma *Susjedi*

Dana 19. studenoga 2019. godine u osječkom kinu *Urania* održana je premijera dugometražnog dokumentarnog filma *Susjedi* redatelja i producenta Tomislava Žaje. Film *Susjedi* je promatrački dokumentarac o osobama s psihosocijalnim oštećenjima koji, kroz proces deinstitucionalizacije i transformacije ustanove u kojoj su bili smješteni, napuštaju ustanovu i nakon desetljeća provedenih u izolaciji nastoje se uklopiti u svakodnevni život zajednice. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na premijeri filma i kasnijoj raspravi sudjelovao je savjetnik pravobraniteljice.

11. Festival prava djece

U okviru 11. Festivala prava djece u organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, 24. listopada 2019. godine održan je stručni panel na temu *Pristup i dostupnost kulturi – Kako omogućiti dostupnost audiovizualnih sadržaja djeci i odraslima sa senzornim oštećenjima*. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice koja je ujedno sudjelovala u panel diskusiji.

Međunarodni tjedan gluhih, od 23. do 29. rujna 2019. godine

Hrvatski savez gluhih i nagluhih je 28. rujna 2019. godine povodom održavanja Međunarodnog tjedna gluhih na Europskom trgu u Zagrebu organizirao događanje na kojem su se građani mogli upoznati s hrvatskim znakovnim jezikom, naučiti neke od znakova, upoznati članove Foruma mladih Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih, kao i Miss gluhih Europe i Mistera gluhih, te pogledati film o kulturi gluhih osoba. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom događanju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

11. Međunarodni festival kazališta slijepih i slabovidnih BIT

U Zagrebu je 27. rujna u Kazalištu Vidra svečano otvoren 11. Međunarodni festival kazališta slijepih i slabovidnih BIT (*Blind In Theatre/Slijepi u kazalištu*). To je jedini festival slijepih i slabovidnih kazalištaraca koji se održava svake druge godine, a koji po jedanaesti put u Zagrebu organizira Kazalište slijepih i slabovidnih Novi život. Svečanom otvorenju u ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovao je zamjenik pravobraniteljice.

Radionica *Kultura, sudioništvo i socijalna integracija – do boljeg zadovoljenja kulturnih potreba*

U Puli je 28. svibnja 2019. godine započeo trodnevni edukacijski ciklus europskog projekta *MI plus* pod nazivom *Kultura, sudioništvo i socijalna integracija – do boljeg zadovoljenja kulturnih potreba*. Organizatori edukacije i radionice su neformalna platforma za razvoj suvremene medijske umjetnosti Istre koju čine Labin Art Express XXI, Sonitus, Faro 11, javna ustanova Muzej – MuseoLapidarium, Društvo arhitekata Istre (DAI-SAI), Istarska kulturna agencija (IKA-ACI) i udruga Metamedij. Prvog dana radionice zamjenik pravobraniteljice održao je uvodno izlaganje i predavanje *Izazovi i potrebe OSI u području kulture*.

Samostalna izložba slika Marije Glavičić Počuć

Hrvatski savez udruga invalida rada organizirao je 27. svibnja otvorenje 28. izložbe likovnih radova OSI u svom prostoru u sklopu programa *Unapređenje mogućnosti ravnopravnog uključivanja OSI na tržište rada* financiranog od MDOMSP na kojoj su izložena likovna djela gospođe Marije Glavičić Počuć kojoj je to 4. samostalna izložba slika pod nazivom *Radost života*. Četvrtu samostalnu izložbu otvorila je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Likovna kolonija – 40. svibanjski susreti

U sjedištu Centra za rehabilitaciju Zagreb na Orlovcu svečano je u petak 24. svibnja otvorena likovna kolonija – 40. svibanjski susreti. Program otvorenja izvrsno su vodili sami korisnici Centra, koji su se uz profesionalne plesače i glazbenike brojnim okupljenima predstavili i s vlastitom plesno-instrumentalnom i pjevačkom točkom. U nastavku programa priređena je i izložba brojnih radova korisnika i umjetnika sudionika kolonije. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svečanom otvorenju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Koncert Zagrebačke filharmonije – *Musorgski rocks*

U koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog 15. ožujka je održan koncert pod nazivom *Musorgski rocks*. Na koncertu se filharmoniji pridružio i *Orkestar dobre vibracije*, projekt NVO kluba Dobre Vibracije

kojim se mladima s teškoćama u razvoju osigurava bavljenje kulturno-umjetničkim aktivnostima. Iz Ureda Pravobraniteljice koncertu je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice.

18. Festival jednakih mogućnosti

U Zagrebu je 21. svibnja 2019. godine u organizaciji Društva tjelesnih invalida otvoren 18. Festival jednakih mogućnosti (F=M) na prostoru Trga bana Josipa Jelačića u Zagrebu. Ovaj Festival predstavlja OSI koje zajedno s drugim umjetnicima nastupaju u glazbeno-scenskom i likovnom programu te edukacijsko-rekreacijskim i sportskim igrama. Upravo je svrha Festivala javno pokazati stvaralačke mogućnosti izvođača programa, šireći poruku da i OSI trebaju uživati ista prava i obveze poput drugih građana. Na otvorenju festivala s pozornice glavnoga zagrebačkog trga nazočnima se u ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uvodno obratio zamjenik pravobraniteljice.

Inkluzivna izložba *Gledam dodirom*

Gradski muzej Karlovac u suradnji s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ organizirao je inkluzivnu izložbu pod naslovom *Gledam dodirom*, koja je svečano otvorena 18. rujna u Galeriji Vjekoslav Karas u Karlovcu. Izložba je održana pod pokroviteljstvom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Svečanom otvorenju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

U Osijeku otvorena manifestacija *Tjedan sporta i sportske rekreacije OSI 2019.*

U razdoblju od 11. do 17. studenoga 2019. godine u Osijeku se održava tradicionalna manifestacija *Tjedan sporta i sportske rekreacije OSI*, a centralni događaj održan je 13. studenoga na kuglani Pampas u organizaciji Saveza za sport i sportsku rekreaciju osoba s invaliditetom Osijek – „SPORIN“. Cilj održavanja manifestacije je promidžba paraolimpijskih i neparaolimpijskih sportova, promidžba sporta i rekreacije te popularizacija sporta OSI. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na centralnom događanju je prisustvovao savjetnik pravobraniteljice.

Europski tjedan sporta 2019.

Na Europskom trgu u Zagrebu, 21. rujna 2019. godine, svečano je otvoren Europski tjedan sporta, ove godine organiziran pod motom #BeActive. Europski tjedan sporta organizira u Hrvatskoj po peti put Središnji državni ured za šport s glavnim ciljem poticanja što većeg broja ljudi na bavljenje nekim oblikom tjelesne aktivnosti. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svečanom otvorenju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Dan Hrvatskoga paraolimpijskog odbora i proglašenje najuspješnijih u 2018. godini

U Zagrebu je 31. siječnja svečano obilježen Dan Hrvatskoga paraolimpijskog odbora (HPO) i održano je 22. proglašenje najuspješnijih sportaša s invaliditetom. Cjelokupni događaj u izravnom je prijenosu prenosila Hrvatska radiotelevizija. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svečanosti je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Prevencija nasilničkog ponašanja i seksualnog uznemiravanja u sportu

Dana 29. siječnja 2019. održan je okrugli stol *Prevencija nasilničkog ponašanja i seksualnog uznemiravanja u sportu*. Događanje je organizirano od strane Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i za djecu, Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora i saborskog zastupnika Veljka Kajtazija. Iz Ureda Pravobraniteljice nazočila je zamjenica pravobraniteljice.

Svjetski kup u skijanju za OSI, Sljeme 2019.

Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) bio je organizator dviju utrka slaloma Svjetskog kupa u skijanju za OSI (Worl Para Alpine Skiing – WPSA) koje su 16. i 17. siječnja 2019. godine održane na sljemenskom Crvenom spustu. Utrke ovogodišnjeg natjecanja organizirane su u suradnji s Gradom Zagrebom i Zagrebačkim skijaškim savezom. Prvog dana Svjetskog kupa natjecanju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Okrugli stol: *Para taekwondo sport*

U Zagrebu je 7. siječnja 2019. godine u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS) održan okrugli stol o para taekwondo sportu i njegovim pravnim, birokratskim, sportskim i društvenim aspektima. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u raspravama na okruglom stolu je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice. Tijekom okruglog stola prezentirani su ostvareni rezultati HPTS-a, rad i aktivnosti, integrativna i inkluzivna komponenta ovog sporta, njegovi terapijski aspekti, ali i veliki izazovi s kojima se susreću para taekwondo sportaši s invaliditetom, a koji se prvenstveno odnose na nemogućnost odlaska i sudjelovanja na međunarodnim sportskim natjecanjima.

Mliječna staza 2019.

U organizaciji UNICEF-a i pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva i Grada Zagreba, 8. rujna u Zagrebu je održana humanitarna utrka *Mliječna staza 2019.* Oko 2.300 sudionika, malih i velikih trkača, trčali su ove godine za opremanje rodilišta i edukaciju zdravstvenog osoblja, a sve to u cilju ostvarivanja bolje skrbi o mamama i bebama u svim rodilištima u Hrvatskoj. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na utrci su aktivno sudjelovali zamjenici pravobraniteljice.

Utrka *RunofHeart*, Jaškovo 2019.

U organizaciji Centra za pružanje usluga u zajednici Ozalj u Jaškovu je 7. rujna 2019. godine po treći put održana tradicionalna međunarodna i humanitarna utrka *RunofHeart*. *RunofHeart* je jedinstvena inkluzivna utrka koja želi uključiti sve skupine trkača, svih dobnih skupina i bez obzira na postojanje nekog oblika teškoće/invaliditeta. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na utrci je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice koji je ujedno sudjelovao i u završnoj podjeli medalja i nagrada onima koji su ove godine ostvarili najbolje rezultate.

Obilasci parkova i perivoja Slavonije i Baranje

Dana 6. rujna u Perivoju kralja Petra Krešimira IV. u Osijeku održano je prvo u nizu događanja u parkovima i perivojima Slavonije i Baranje u organizaciji Udruge žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika ”JA KA” Osijek. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom druženju je prisustvovao savjetnik pravobraniteljice.

Druga utrka *SMACroatiaRun* 2019.

Savez društava distrofičara Hrvatske i Društvo distrofičara Zagreb organizirali su u Zagrebu 9. lipnja humanitarnu manifestaciju pod nazivom Druga utrka *SMACroatiaRun*. Cilj manifestacije i same utrke bilo je podizanje svijesti o oboljelima od spinalne mišićne distrofije – SMA i prikupljanje sredstava za nabavku prilagođenog vozila za Društvo distrofičara Zagreb – Vozilo koje život znači. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na utrci je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

Otvoren RES park Marin u Antunovcu

Dana 7. lipnja u Antunovcu je otvoren Rekreacijsko – edukativni – senzorički (RES) park Marin. Humanitarna udruga “Od mene za tebe”, poznata po brojnim humanitarnim akcijama i projektima usmjerenim na poboljšanje položaja djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji, uspješno je privela kraju još jedan veliki projekt. Iz Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na svečanom otvaranju RES parka Marin u Antunovcu prisustvovao je savjetnik pravobraniteljice.

Utrka *Wings for Life World Run 2019.*

U Zadru je 5. svibnja održana utrka *Wings for Life World Run*. Zadar je tako po šesti put kao domaćin bio dio globalne utrke koja se 2019. godine trčala na 323 lokacije u 72 države, a ukupno je prijeđeno 1.203.276 kilometara. Ove je godine među 9.000 trkača Ured Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nastupio kao POSI TEAM 2019.

29. MEĐUNARODNA SURADNJA

Tijekom 2019. godine značajan broj međunarodnih aktivnosti provodio se sudjelovanjem predstavnika Ureda na stručnim skupovima i seminarima u okviru mreže Equinet, gdje su troškovi podmireni od strane organizatora. Također, međunarodne organizacije i tijela zatražile su podatke o položaju osoba s invaliditetom u Hrvatskoj. Osim navedenog, imali smo i studijske posjete s ciljem razmjene iskustava i upoznavanja s dobrom praksom koju Ured provodi tijekom proteklih godina.

Aktivnosti u sklopu članstva u Equinetu

Dana 24. travnja 2019. godine u Bruxellesu je održana radna grupa Equineta na temu jednakosti pod nazivom **EquinetWorking Group on EqualityLaw**. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice. Cilj radne grupe bio je pronaći slučajeve diskriminacije koji se pojave pred Europskim sudom za ljudska prava, a koji bi bili od interesa da Equinet intervenira.

U organizaciji Equineta-Europske mreže tijela za promicanje jednakosti, održan je u Berlinu, 27. – 28. lipnja 2019. seminar na temu starenja i diskriminacije s osnova dobi pod nazivom **How do we tackle Ageism and Age Discrimination against Older People**. Na seminaru su prisustvovali predstavnici neovisnih tijela koja se bave pitanjima jednakosti i nediskriminacije te neprofitne organizacije koje štite prava i interese starijih osoba. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom seminaru je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

Od 8. – 9. listopada 2019. u Nicosiji, Cipar u organizaciji EQUINET–a održan je drugi po redu sastanak **EquinetWorking Group – Equalitylaw** u sklopu čijeg projekta je sudjelovanje u parnicama pred Europskim sudom za ljudska prava, podnošenje zahtjeva za intervencije treće strane u nekoliko odabranih slučajeva koji se tiču diskriminacije. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nazočio je savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U Bruxellesu je 23. listopada 2019. godine održana **Opća godišnja izborna skupština Equinet-a**. Equinet je Europska mreža tijela za jednakost čiji je član od 2015. godine i institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na skupštini je predstavljao zamjenik pravobraniteljice.

Europska mreža tijela za jednakost – Equinet i Regionalni ured UN-a za ljudska prava za Europu, organizirali su u Bruxellesu 24. listopada 2019. godine Konferenciju o postupanjima tijela za jednakost u slučajevima seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu pod nazivom **Equality Bodies Tackling Sexual Harassment in the Workplace**. Konferencija je za svoj prvenstveni cilj imala ukazati na važnost tijela za jednakost u postupcima učinkovitog osmišljavanja i provođenje zakona i politika u borbu protiv seksualnog uznemiravanja. Na konferenciji je u ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

Zamjenik pravobraniteljice sudjelovao je u Bruxellesu 19. i 20. studenoga na **sastanku Radne grupe Equineta za istraživanje i obradu podataka** i na zajedničkom **sastanku s Radnom grupom Equineta o formiranju politika**. Tijekom sastanka predstavljeni su primjeri praksi iz Slovačke, Portugala, Njemačke i Litve. Također, predstavljen je rad Equineta na istraživanju primjene umjetne inteligencije.

29.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA

Značajan broj aktivnosti odnosio se i na razmjene iskustva i doprinosa Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s međunarodnim organizacijama i tijelima.
Aktivnosti po mjesecima:
Veljača
Agencija FRA i Mreža EQUINET, dostava podataka vezano uz primjenu Povelje EU o temeljnim pravima
Mreža ENNHRI, dostava podataka Ombudsmanu Češke Republike vezano uz iskustva nacionalnih preventivnih mehanizama
Mreža ENNHRI, dostava podataka o metodologiji i indikatorima o primjeni KPOSI
Hrvatski sabor, dostava podataka vezano uz položaj OSI u svrhu informiranja saborskog zastupnika, a vezano uz njegovo sudjelovanje na raspravi u Europskom parlamentu
Ožujak
Mreža EQUINET, dostava podataka o sudjelovanju u aktivnostima Mreže Equinet u 2019. godini
Travanj
Organizacija ENIL, dostava podataka o primjeni EU strategije za osobe s invaliditetom 2010.-2020.
Mreža EQUINET, dostava podataka na temu institucija za ljudska prava u zemljama EU, a u svrhu izlaganja na Konferenciji kandidata za doktorsko zvanje pri Institutu za europske studije i međunarodne odnose iz Bratislave

Svibanj
Mreža EQUINET, dostava podataka vezano uz izvješće mreže EQUINET za Europsku komisiju
Lipanj
Agencija FRA, dostava podataka - istraživanje o ljudskim pravima u 2019. godini
Agencija FRA, dostava podataka koji se tiču jednakosti i suzbijanja diskriminacije na osnovi invaliditeta
Ines Bojić, članica EMPS-a, dostava podataka o diskriminaciji s osnova invaliditeta i rodne ravnopravnosti
Agencija FRA i mreža ENNHRI, dostava podataka vezano uz program rada za 2021. godinu
Agra International, dostava podataka o ustanovama i udrugama osoba s invaliditetom za volontiranje u Splitu - Erasmus razmjena studenata iz Francuske
Mreža ENNHRI, dostava podataka u svrhu pripreme zbornika najboljih praksi vezanih uz provedbu čl. 12 KPOSI Jednakost pred zakonom i poslovne sposobnosti
Srpanj
Francusko veleposlanstvo, dostava informacija vezano uz položaj stranaca s invaliditetom i njihovih prava kada se presele u RH
Mreža ENNHRI, dostava podataka o biračkom pravu osoba s invaliditetom radi pripreme za ulogu umješača pred ESLJP vezano uz oduzimanje biračkog prava zbog skrbništva i lišavanja poslovne sposobnosti u slučaju koje je zaprimila danska nacionalna institucija za ljudska prava
Kolovoz
Mreža EQUINET, dostava informacija vezano uz istraživanje o umjetnoj inteligenciji
Agencija FRA, dostava podataka s ciljem razmjene podataka o suzbijanju diskriminacije imigranata i nacionalnih manjina. Upitnik je proslijeđen Pučkom pravobranitelju kao nadležnom tijelu
Agencija FRA, u svrhu veće suradnje s nacionalnim institucijama za ljudska prava te uredima pravobranitelja i tijelima za jednakost na nizu aktivnosti vezano uz ljudska prava, dostavljen je kontakt predstavnika POSI
EP, doprinos u izradi i objavi video poruke u svrhu poziva na izbore za zastupnike u Europskom parlamentu
Rujan
Organizacija HRW, dostava podataka vezana uz deinstitucionalizaciju i udomiteljstvo za odrasle osobe
Agencija FRA, dostava podataka u vezi istraživanja o povredi ljudskih prava osoba s invaliditetom
Agencija FRA, dostava podataka za izradu godišnjeg izvještaja Agencije za 2019. godinu
Listopad
Konzorcij Applica i Liser, dostava podataka na temu provođenja ispitivanja za procjenu izvodljivosti, cjenovne učinkovitosti i dodane vrijednosti uvođenja moguće sheme jamstva za djecu na razini EU-a za ranjivu djecu
Komisija za zaštitu od diskriminacije Albanije, dostava podataka o ženskim pravima
Studeni
TŽ, dostava podataka vezano uz predlaganje stručnjaka građevinske struke iz RH koji bi sudjelovali u procjeni pristupačnosti za potrebe predstavništva EP
TŽ, dostava podataka vezano uz područje neovisnog življenja i uključenosti u zajednicu - svrha izvješće EK
Mreža EQUINET, dostava informacija o uključivanju predstavnika POSI u radne skupine EQUINET-a za 2020. godinu
Povjerenik za zaštitu ravnopravnosti RS, unatoč protivljenju navedenog tijela da se u mrežu EQUINET učlani Pravobranitelj Kosova, nakon konzultacija s drugim pravobraniteljicama iz RH, a koje su članice mreže EQUINET, POSI je dala punu podršku Pravobranitelju Kosova za učlanjenje u mrežu EQUINET
Prosinac
Pučki pravobranitelj, sudjelovanje u izradi alternativnog izvještaja na UPR izvješće RH koje će RH prezentirati u okviru 3. kruga u prvom dijelu 2020. godine

29.2. SUDJELOVANJA NA MEĐUNARODNIM KONFERENCIJAMA I SKUPOVIMA

Od 20. do 22. veljače 2019. godine, u organizaciji **Zero Project održana je trodnevna konferencija** na kojoj su predstavnici iz 41 države svijeta predstavili ukupno 66 inovativnih praksi i 10 inovativnih politika. Tema ovogodišnje konferencije je bila deinstitucionalizacija, samozastupanje, sudjelovanje u javnom životu, ostvarivanje biračkog prava odnosno primjena čl. 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu i čl. 29. Sudjelovanje u političkom i javnom životu, Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Iz Ureda pravobraniteljice konferenciji je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

U okviru Erasmus+ **projekta We are in this together** Udruga za samozastupanje je od 8. do 10. travnja 2019. godine u Kući ljudskih prava u Zagrebu ugostila pedesetak samozastupnika i asistenata iz Austrije, Češke, Španjolske i Ujedinjenog Kraljevstva. Razgovaralo se o životu osoba s invaliditetom u različitim zemljama. Samozastupnici su kroz zajednički rad u radionicama podijelili svoja iskustva i usporedili kvalitetu života osoba s invaliditetom iz različitih europskih zemalja. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom samozastupnike je prvi dan prilikom njihovih izlaganja podržala savjetnica pravobraniteljice.

Na **Radnom forumu o provođenju KPOSI** u EU i zemljama članicama koji je održan u travnju 2019. godine u Bruxelles-u teme su bile sudjelovanje u političkom životu s obzirom na nadolazeće parlamentarne izbore, mehanizmi za zaštitu prava iz KPOSI, međuodnos između KPOSI i drugih konvencija. Forum je okupio predstavnike nezavisnih mehanizama, udruga osoba s invaliditetom te Vladinog koordinativnog tijela za provedbu KPOSI iz svih zemalja EU kao i predstavnike koji prate provedbu KPOSI na razini EU. Na navedenom događanju sudjelovala je predstavnica Ureda kao tijela za praćenje KPOSI po čl. 33.2 KPOSI.

Dana 25. travnja u Pečuhu (Mađarska), u službenim prostorijama Županije Baranja održan je **radni sastanak s ciljem utvrđivanja konačnog prijedloga prijave EU projekta "Adobe" – Accessible Tourism Destinations And Services In Border Areas**. Na sastanku je uz predstavnike projektnih partnera – Osječko-baranjske županije i Županije Baranja, sudjelovao i savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Od 9. do 10. svibnja 2019. godine već tradicionalno u Zadru održan je **15. Međunarodni stručni skup o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom** sa temom koja je ove godine glasila: „Naš pogled u budućnost". Skup su organizirali Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i OSVIT, Udruga ustanova, drugih pravnih osoba i građana koji provode profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom Hrvatske. Ovogodišnji stručni skup također je okupio brojne stručnjake s područja profesionalne rehabilitacije iz Hrvatske i Europe, gdje je naglasak bio na unapređenju i održivom razvoju sustava profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, uz poseban osvrt na proteklih 15 godina održavanja ovog skupa. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nazočio je savjetnik pravobraniteljice.

U organizaciji Academy of European Law u Trieru, Njemačka, održan je 16. i 17. rujna 2019. **seminar na temu poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom**. Raspravljalo se o sudskoj praksi, nacionalnom zakonodavstvu pojedinih država te su održane 3 radionice gdje se radilo na primjerima iz prakse. Seminaru je iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

Od 27. do 29. rujna 2019. godine, u Beogradu, Srbija, održana je **Međunarodna konferencija protiv seksualnog nasilja**. Organizatori su bili Incest trauma centra Beograd i Europska ženska mreža protiv seksualnog nasilja. Ispred 60 stručnjaka, žrtava nasilja kao i drugih međunarodnih sudionika izlagala je i Pravobraniteljica za osobe sa invaliditetom.

U sjedištu Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Zagrebu 17. listopada upriličena je **svečanost primopredaje donacije Veleposlanstva Sjedinjenih Američki Država u Republici Hrvatskoj**. Veleposlanstvo SAD-a je prepoznalo značaj i potrebe Centra te je prikupilo i doniralo 100.000 kuna. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svečanosti je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

U organizaciji Kuće ljudskih prava Zagreb i Centra za mirovne studije, održana je 21. listopada 2019. u Novinarskom domu u Zagrebu **Međunarodna konferencija o primjerima dobrih praksi suzbijanja zločina iz mržnje i govora mržnje**. Konferencija je organizirana u sklopu projekta „AgainstHate-Protiv mržnje“ koji provode Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava Zagreb i Gong zajedno sa Ministarstvom pravosuđa Republike Finske i finskom udrugom za podršku žrtvama. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom konferenciji je prisustvovala savjetnica.

Dvije godina nakon pojave međunarodnog pokreta #MeToo koji je omogućio otkrivanje mnogobrojnih priča, svjedočanstava i slučajeva seksualnog uznemiravanja, Equinet i Regionalni ured UN-a za ljudska prava za Europu, zajedno su u Bruxellesu organizirali 23. listopada 2019. godine **okrugli stol s temom #MeToo-kako dalje?.** Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom okruglom stolu je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

29.3. REGIONALNA SURADNJA I STUDIJSKE POSJETE I SASTANCI S PREDSTAVNICIMA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA

IV Regionalna konferencija tijela za jednakost održana je u organizaciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Podgorici 28. i 29. listopada 2019. godine. Zamjenik pravobraniteljice sudjelovao je na konferenciji te izložio je temu o važnosti rane intervencije.

STUDIJSKE POSJETE I SASTANCI S PREDSTAVNICIMA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA
Od 28. do 30. listopada u Hrvatskoj je u posjeti izaslanstvo **Odbora za zapošljavanje i socijalna pitanja Europskog parlamenta (EMPL)**. U posjeti izaslanstva europarlamentarci susreli su se, među ostalima, s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom te njenom zamjenicom.

U okviru studijske posjete Republici Hrvatskoj, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 3. rujna **posjetila je Pravobraniteljica Republike Albanije** sa svojim suradnicama i povjerenicama. Gošće iz Albanije su primili zamjenik pravobraniteljice i savjetnica pravobraniteljice.

Dana 12. srpnja 2019. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je **sastanak s predstojnicom Fonda Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF), Ureda u Hrvatskoj, Reginom Castillo i suradnicama**. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula je neka područja kršenja dječjih prava i diskriminacije koja zahtijevaju brže djelovanje državnih institucija, suradnju stručnih institucija, kao i podizanje svijesti o odgovornosti koju imamo prema djeci i u zaštiti njihovih prava.
U listopadu 2019. putem Skype-a održan je **sastanak na temu istraživanja i evaluacije socijalne politike** s predstavnicima organizacije Policy Impact LB.

U Programski odbor za unaprjeđenje dostupnosti **asistivne tehnologije i usluga potpomognute komunikacije**, koji je dio projekta UNICEF u Hrvatskoj, a koji se provodi unazad 2 godine diljem RH u ustanovama za obrazovanje i socijalnu skrb uključena je i predstavnica POSI. Tijekom trajanja projekta podijeljen je cijeli niz opreme, vršene su edukacije stručnjaka, izrađene studije te predložene mjere i aktivnosti za unaprjeđenje sustava.

30. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Unatoč promjenama u brojnim zakonima, javnim politikama, strategijama i akcijskim planovima, postoji značajno zaostajanje u implementaciji KPOSI u većini područja života pa tako i u uklanjanju predrasuda i stereotipa. U Zaključnim zapažanjima i preporukama od 2015. godine koje je UN Odbor za prava osoba s invaliditetom o primjeni KPOSI u RH uputio RH, i nakon 5 godina nije provedena javna kampanja o zaokretu paradigme koju je unijela KPOSI niti se u dovoljnoj mjeri provode edukacije o Konvenciji za državne službenike, npr. nisu sva tijela obuhvaćena, ili nije transparentno; nemamo saznanja tko provodi edukacije stručnjaka, vještaka u Zavodu za vještačenje; zatim vrlo površno se obrađuju teme i ne provode se podjednako u svim dijelovima RH.

Budući da osobe s invaliditetom i njihove obitelji, unatoč tomu što predstavljaju gotovo četvrtinu stanovništva, nemaju ekonomsku moć i utjecaj, pitanja koja se njih tiču rijetko se spominju na višim političkim razinama. Štoviše, političari koriste neprimjereni govor o osobama s invaliditetom u javnom prostoru ili koriste osobe s invaliditetom kako bi pokazali svoju milosrdnost, dok je šira posvećenost prihvaćanju zaokreta u shvaćanju invaliditeta izostala iz političkog i javnog diskursa.

U prikazivanju OSI u medijima uglavnom i dalje prevladava humanitarno-karitativni pristup temeljen na sažaljenju. Najčešće se o osobama s invaliditetom u medijima govori kada se provode humanitarne akcije u svrhu prikupljanja sredstava za pomoć grupama ili pojedincima. Osobe s invaliditetom najzanimljivije su medijima onda kada se preko njih želi u javnosti izazvati sažaljenje ili izraziti ogorčenost na neosjetljivost institucija.

Iskustvo osobe s invaliditetom: *Hrvatsko društvo u cjelini nažalost i dalje ne razumije kako pravilno pristupiti OSI, a najviše zabrinjava pogrešna percepcija raznih institucija i nadležnih tijela koja se temelji na socijalnom pristupu i poimanju OSI, stoga neprestano moramo ukazivati na štetnost percepcije OSI kao „ranjivih skupina“ s „posebnim potrebama“, čak i kod samih OSI i njihovih predstavnika koji su trajno usvojili takav degradirajući pristup.*

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja, Pravobraniteljica i suradnici su u svrhu uklanjanja predrasuda i stereotipa o osobama s invaliditetom u njihovom medijskom prikazivanju, organizirali radionice za medije.

Radionica za medije u Osijeku

Povodom obilježavanja prve godišnjice rada Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je radionicu za predstavnike medija na temu „*Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima*“. Radionica je održana 11. studenog 2019. godine u Hotelu Osijek, a uz predstavnike medija sudjelovali su i predstavnici civilnog društva te djelatnici institucija koji su zaduženi za komuniciranje s javnošću.

Pravobraniteljica i suradnici prisutnima su predstavili područja rada Ureda pravobraniteljice preko institucionalnih mehanizama, zakonodavnog okvira te nadležnosti i djelokruga rada, posebno ukazavši na najznačajnije aktivnosti provedene u prvoj godini rada Područnog ureda u Osijeku. Istaknuto je da se otvaranjem Područnog ureda uspjelo u znatnoj mjeri osobama s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema približiti informacije o pravima koja imaju, o tome gdje i na koji način ta prava mogu ostvariti i kome se obratiti u slučaju kršenja njihovih prava te kako se zaštiti od diskriminacije na temelju invaliditeta. Istaknuta je činjenica da je uspješno uspostavljena suradnja Ureda sa medijima i udrugama zasigurno jedan od preduvjeta za uklanjanje prepreka na koje nailaze osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji u svakodnevnom životu.

Tijekom radionice, ukazano je na činjenicu da su mediji, kao kreatori percepcije javnosti o osobama s invaliditetom, i medijsko izvještavanje o osobama s invaliditetom neizmjerno bitni za osobe s

invaliditetom i udruge koje se bave njihovim položajem u društvu te se kroz primjere iz prakse pokušalo osvijestiti obrasce izvještavanja koji nisu u skladu sa zahtjevima UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i naznačiti koji bi bili prikladniji načini. Također, prisutne se podsjetilo na važnost korištenja terminologije koja je u skladu sa odredbama Konvencije, posebno istaknuvši da već naziv kojim oslovljavamo određenu grupu ljudi ili pojedinca može odrediti stav prema istima. Kroz teorijsko izlaganje i primjere iz prakse ukazano je na promjenu u načinu gledanja na invaliditet i osobe s invaliditetom, odnosno na nužnost shvaćanja invaliditeta kao pitanja ljudskih prava te se prisutne pozvalo na odmak od medicinskog modela i modela milosrđa koji još uvijek prevladavaju u našem društvu, prema društvenom modelu invaliditeta i stavljanju naglaska na osobi kao nositelju jednakih prava i njezinim sposobnostima i željama, umjesto na bolesti, nedostatku ili oštećenju.
Tijekom rasprave u kojoj su sudjelovali svi prisutni, iznesena su brojna iskustva samih predstavnika medija i udruga vezano za izvještavanje o osobama s invaliditetom te prikazivanje tema od interesa za osobe s invaliditetom, ukazano je na poteškoće s kojima se susreću mediji i organizacije civilnog društva, a izneseni su i primjeri dobre prakse koji mogu biti putokaz na koji način osigurati senzibiliziranje javnosti za prava osoba s invaliditetom, promicati pozitivnu percepciju i veći stupanj društvene svijesti o osobama s invaliditetom.

Radionica za novinare i urednike na Hrvatskoj radio televiziji
12. travnja održana je radionica za novinare i urednike na HRT na inicijativu HRT Akademije. Tom prilikom, Pravobraniteljica je predstavila područja rada Ureda pravobraniteljice preko institucionalnih mehanizmima, zakonodavnog okvira te nadležnosti i aktualnih aktivnosti institucije Pravobraniteljice dok je savjetnica pravobraniteljice Branka Meić Salie govorila o stereotipima i predrasudama o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima. Stella Franjić iz Saveza društva distrofičara Hrvatske govorila je o viđenju izvještavanja o osobama s invaliditetom iz perspektive samih osoba s invaliditetom.
Radionica je organizirana na poziv HRT Akademije s ciljem kontinuirane edukacije medijskih djelatnika i djelatnica u javnom servisu na području senzibiliziranja javnosti za prava osoba s invaliditetom i promicanja pozitivne percepcije i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom. Naglasak je stavljen na preporuke u formiranju medijskih sadržaja budući da je radionica bila namijenjena prvenstveno novinarima i urednicima iz programa HRT-a.
Slijedom obveze Hrvatske radio televizije da kontinuirano skrbi o sustavnom usavršavanju i izobrazbi novinara i urednika na promicanju nacionalnih interesa, poštivanju različitosti, demokratskih vrednota i institucija, civilnog društva te unaprjeđenju kulture javnog dijaloga, poštivanja privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti čovjeka i temeljnih prava i slobode drugih, na radionici su sudjelovale predstavnice Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljice za djecu i Pučke pravobraniteljice.

Preporuke:

Preporučuje se senzibilizirati sve članove obitelji o pravima, mogućnostima i obvezama OSI, osobito odraslih OSI.

Preporučuje se senzibilizirati medije o napisima i izvještavanju o osobama s invaliditetom.

Potrebno je provoditi javne kampanje na razini Vlade, a ne samo civilnog društva o promjeni paradigme i socijalnom modelu invaliditeta.

Provoditi kontinuirane edukacije nositelja zakonodavne vlasti (saborskih zastupnika) o značaju i ulozi KPOSI kako bi načela KPOSI inkorporirali u sva zakonodavna rješenja i javne politike.

Javni i drugi mediji trebaju o osobama s invaliditetom izvještavati na način usklađen s KPOSI, priloga bi trebalo biti više, posebice u kontekstu koji ne bi u prvi plan stavljao njihov invaliditet i probleme, nego bi ih prikazivao kao i sve ostale građane.

30.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA U ZDRAVSTVENIM I OBRAZOVNIM USTANOVAMA

U Zaključnim zapažanjima i preporukama od 2015. godine, UN Odbora za prava osoba sa invaliditetom o primjeni KPOSI u RH naveo u raznim područjima potrebu za edukacijom o specifičnostima i potrebama osoba sa invaliditetom, neovisno govorimo li o stručnjacima, građanima općenito, osobama sa invaliditetom ili njihovim bližnjima. U tu svrhu POSI je održala niz izlaganja. U nastavku ističemo predavanja održana tijekom 2019. godine studentima Studija socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek, Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta, Zagreb, Hrvatskih studija, Zdravstvenog veleučilišta, Medicinskog fakulteta u Rijeci i Policijske akademije. Također, ističemo i predavanja državnim službenicima kroz Državnu školu za javnu upravu kao i predavanje u centru za izobrazbu osoblja koje je zaposleno u kaznionicama i zatvorima.

Predavanje na Studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek

Na Studiju socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek u okviru kolegija „Socijalni rad s osobama s invaliditetom“ savjetnik pravobraniteljice održao je 16. prosinca 2019. godine predavanje o temi „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom“.

Predavanja na Hrvatskim studijima

Na Hrvatskim studijima u Zagrebu, tijekom akademske godine 2019./2020. održana su četiri predavanja u okviru sljedećih kolegija: izborni kolegiji „Uvod u psihologiju“ smjera „Psihologija“; Osnove hrvatske jezične kulture smjera Kroatologije; „Uvod u kulturologiju“ smjera „Filozofija i kultura“ te Osnove komunikologije. Zamjenik pravobraniteljice održao je predavanja na temu: Osobe s invaliditetom – specifičnosti i načini ispravnog komuniciranja. Tijekom predavanja najviše pažnje je bilo posvećeno korištenju odgovarajuće terminologije, primjeni odgovarajućih modela prilikom komunikacije, te obvezama iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao najznačajnijeg međunarodno pravnog dokumenta za osobe s invaliditetom.

Stručni skup – Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom

Hrvatski zavod za javno zdravstvo organizirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, 9. prosinca 2019. godine, stručni skup za studente Zdravstvenog veleučilišta. Na edukaciji se razgovaralo o načinima ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnostima zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom. Zamjenik pravobraniteljice održao je uvodno izlaganje predstavivši instituciju Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, važnosti Konvencije o pravima osobe s invaliditetom, relevantne odredbe Zakona o pravima pacijenata koje se odnose na osobe s invaliditetom, te pravilnu terminologiju vezanu za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Radionice o anti diskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima

U Državnoj školi za javnu upravu u Zagrebu u travnju, svibnju, rujnu i prosincu 2019. godine održane su četiri Radionice o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima (ESI fondovima). Temu o pravnom okviru zaštite prava osoba s invaliditetom i primjeni Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom izlagao je zamjenik pravobraniteljice.

Radionica sa studentima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta

Dana 19. studenog Pravobraniteljica je održala radionicu sa studentima na obaveznom predmetu Uvod u inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju na prvoj godini preddiplomskog studija Rehabilitacija na Edukacijsko-rehabilitacijskog fakultetu. Gostovanje je bilo vezano uz temu *„Zaokret u shvaćanju invaliditeta i položaja osoba s invaliditetom kroz rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom“* gdje je Pravobraniteljica kroz iskustva u radu Ureda istaknula značenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, položaj osoba s invaliditetom te najčešća područja pritužbi.

Predavanje na Policijskoj akademiji

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je na Policijskoj akademiji 5. travnja predavanje polaznicima/cama *Specijalističkog tečaja za maloljetničku delikvenciju i kriminalitet na*

štetu mladeži i obitelji Ministarstva unutarnjih poslova na temu „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i suradnja s policijom“.

33. temeljni tečaj za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima

U Zagrebu je 3. travnja 2019. godine zamjenik pravobraniteljice u Zatvoru u Zagrebu održao predavanje i radionicu polaznicima 33. temeljnog tečaja za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa. Polaznici tečaja bili su djelatnici iz Zatvorske bolnice u Zagrebu, Zatvora u Zagrebu, Zatvora u Zadru, Zatvora u Bjelovaru, Zatvora u Puli i Odgojnog zavoda u Turopolju.

Seminar za odgojno-obrazovne djelatnike

Dana 20. veljače 2019. godine u Srednjoj Graditeljskoj i tehničkoj školi, u Zagrebu, održan je seminar za odgojno obrazovne djelatnike. Agencija za odgoj i obrazovanje organizirala je seminar potaknut svakodnevnim situacijama nasilja u školama kao i prosvjedom nastavnika, kako bi educirala djelatnike vezano za prevenciju te odgojnu komponentu rada u školama. Iz

Ureda je izlagala zamjenica pravobraniteljice koja je sudionike informirala o članku 24 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, o njegovoj primjeni u odgoju i obrazovanju te istaknula važnost osiguravanja različitih oblika podrški djeci s teškoćama u tom kao i u drugim područjima.

Održana edukacija studenata Zdravstvenog veleučilišta

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 28. siječnja održan je stručni skup: „Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom“. Na edukaciji je bilo prisutno oko 30 sudionika. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u uvodnom dijelu izlagala je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Radionica za volonterke i volontere Udruge „Smiješak za sve“

Zamjenik pravobraniteljice održao je 21. i 22. studenoga u prostoru Gradske knjižnice „Augusta Cesarca“ u Zagrebu četiri radionice za volonterke i volontere Udruge „Smiješak za sve“ s temom “Komunikacije s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju“. Na radionicama je bilo riječi o nadležnostima i djelokrugu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, oblicima korištenja pravilne terminologije, posebnostima pojedinih vrsta invaliditeta, praktičnim primjerima i savjetima kako pristupiti i kako lakše i bolje komunicirati.

30.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

U svrhu osnaživanja i motiviranja osoba sa invaliditetom, uklanjanja predrasuda i stereotipa kod stručnjaka, kao i javnosti općenito, prepoznavanja vještina i sposobnosti osoba sa invaliditetom kod poslodavaca, predstavnici institucije Pravobranitelja za osobe sa invaliditetom aktivno su sudjelovali na nizu stručnih skupova, konferencija, okruglih stolova i dr. U nastavku navodimo neke od događanja, a više o takvim aktivnostima nalazi se po područjima u ovom Izvješću te u Prilogu 3.

Događanja organizirana na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Međunarodna konferencija Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?

U organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Udruge za psihosocijalnu pomoć Susret i Udruge Ludruga, u listopadu, u Zagrebu je održana konferencija kojom je obilježen Svjetski dan mentalnog zdravlja.

U Osijeku održan stručni sastanak Pravobraniteljice i suradnika sa predstavnicima centara za socijalnu skrb

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u Osijeku je održan stručni sastanak Pravobraniteljice i suradnika sa predstavnicima centara za socijalnu skrb sa područja Slavonije, Baranje i Srijema s ciljem unapređenja rada i međusobne suradnje. Sastanak je održan 26. rujna 2019. godine u hotelu Osijek. Uz Pravobraniteljicu, na sastanku su sudjelovali zamjenica pravobraniteljice, savjetnici, stručna suradnica te predstavnici 22 centra s područja pet županija.

Obilježavanje Međunarodnog dana žena – 8. ožujka

U okviru Kampanje „Aktivne i uključene“ Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u partnerstvu s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom organizirala je skup povodom obilježavanja 8. ožujka – Međunarodnog dana žena pod nazivom *„Razumna prilagodba u sustavu zdravstva“. U nazočnosti preko 60 sudionica/ka na skupu su se obratili predsjednik Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, koordinatorica SOIH Mreže žena s invaliditetom, predsjednica SOIH Mreže žena s invaliditetom, stručna suradnica SOIH-a, a posebno smo zahvalni ženama s invaliditetom koje su podijelila svoja iskustva u ostvarivanju zdravstvenih usluga.*

Radionice za poslodavce

Radionice **„Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati“, održane su tijekom 2019. godine u** Splitu, Rijeci i Varaždinu. Radionice je organizirao Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Regionalnim uredima s ciljem informiranja poslodavaca.

Panel diskusija: Važnost međuresorne suradnje u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom

Područni ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu organizirao je dana 5. prosinca panel diskusiju na temu „Važnost međuresorne suradnje u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom“ povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Panel diskusija održala se u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu. Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, održala je uvodni govor u kojem je još jednom sudionike upoznala sa radom Područnog ureda, iznijela statističke podatke relevantne za rad ureda te se osvrnula na položaj osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, posebno ističući potrebu za međuresornom suradnjom svih institucija koje sudjeluju u ostvarivanju prava.

Međunarodna konferencija o usluzi osobne asistencije

U organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te u suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku održana je u veljači 2019. godine u Zagrebu „Konferencija o usluzi osobne asistencije“.

Sastanak i obilazak Glavnog željezničkog kolodvora u Zagrebu, kolovoz

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Zagrebu je 27. kolovoza na Glavnom željezničkom kolodvoru održan sastanak i obilazak kolodvora na temu pristupačnosti njegove infrastrukture i pratećih sadržaja osobama s invaliditetom.

Posjet suradnika pravobraniteljice gradu Virovitici

U svrhu unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom na području Virovitičko-podravske županije, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je održavanje sastanaka sa predstavnicima Grada Virovitice te udrugama i poslodavcima s područja cijele županije. Dana 18. rujna 2019. godine održan je u Gradskoj upravi sastanak sa predstavnicima Grada na temu „Položaj osoba s invaliditetom u Virovitici“, a istog dana održani su i sastanak sa predstavnicima udruga u prostorijama Sportske zajednice grada Virovitice te sastanak sa predstavnicima tvrtke Tvin d.o.o. koji je održan u sjedištu tvrtke. Iz Ureda pravobraniteljice na sastancima su prisustvovali zamjenica pravobraniteljice i savjetnici pravobraniteljice.

Održan sastanak s gradonačelnikom Požege i udrugama

U svrhu unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom na području Požeško-slavonske županije, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je održavanje sastanaka sa predstavnicima Grada Požege te udrugama s područja cijele županije. Sastanak sa gradonačelnikom Grada Požege i njegovim suradnicima na temu „Položaj osoba s invaliditetom u Požegi“ održan je 12. rujna 2019. u Uredu gradonačelnika, dok je sastanak sa predstavnicima udruga održan isti dan u Gradskoj vijećnici. Iz Ureda pravobraniteljice na sastancima su prisustvovali zamjenik pravobraniteljice i savjetnik pravobraniteljice.

Položaj osoba s invaliditetom u gradu Belom Manastiru

S ciljem upoznavanja sa mjerama i aktivnostima koje provodi Grad Beli Manastir radi poboljšanja položaja osoba s invaliditetom na svom području, te s ciljem uspostavljanja suradnje u provođenju daljnjih aktivnosti, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je održavanje sastanka sa

predstavnicima Grada. Sastanak na temu „Položaj osoba s invaliditetom na području Belog Manastira“ održan je 28. svibnja 2019. u službenim prostorijama Grada Belog Manastira. Iz Ureda pravobraniteljice na sastanku su prisustvovali zamjenica pravobraniteljice te dvoje savjetnika pravobraniteljice.

Savjetovanje studenata s invaliditetom u Studentskom domu Stjepan Radić

Dana 24. svibnja 2019. savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastala se sa studentima s invaliditetom u Studentskom domu Stjepan Radić. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu preko kojeg se ostvaruje usluga 24-satne asistencije za 20 studenata s invaliditetom smještenih u studentskom domu Stjepan Radić redovito održava sastanke sa studentima kako bi se informirali o njihovim potrebama i zadovoljstvu uslugom.

Sastanak o željezničkom putničkom prijevozu osoba s invaliditetom

U Zagrebu je 21. svibnja održan sastanak o osobama s invaliditetom u željezničkom prijevozu. Sastanak je organiziran s predstavnicima tvrtki HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i HŽ Infrastruktura d.o.o. kao nastavak suradnje i zajedničkih nastojanja da se željeznički prijevoz učini pristupačnijim OSI. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanku su prisustvovali Pravobraniteljica i zamjenik. Zajednički je zaključeno kako postoji evidentna potreba nastavka započete aktivne suradnje, ali i potreba poduzimanja konkretnih aktivnosti kao što su analize postojećeg stanja.

Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu

Sastanak na temu „Položaj osoba s invaliditetom u Slavonskom Brodu“ održan je 21. veljače 2019. u službenim prostorijama Grada Slavonskog Broda. Iz Ureda pravobraniteljice na sastanku su prisustvovali zamjenica pravobraniteljice te savjetnici pravobraniteljice. Zamjenica pravobraniteljice podsjetila je predstavnike Grada na činjenicu da je u Osijeku otvoren Područni ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji pokriva i područje Slavonskog Broda, te je iznijela prijedlog za daljnju suradnju Grada, udruga s područja Slavonskog Broda i Ureda pravobraniteljice. Također predstavila je primjere dobre prakse iz drugih područja koji i odgovornima u Gradu Slavonskom Brodu mogu pomoći u što učinkovitijem provođenju aktivnosti i ostvarivanju ciljeva zacrtanih Strategijom.

Sudjelovanja na događanjima u organizaciji civilnog društva, institucija i drugih pravnih osoba

- Međunarodna umjetnička i znanstvena konferencija Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju, organizator: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, zajedno sa suorganizatorima i partnerima, Osijek, prosinac

- Obilježavanje Međunarodnog dana osoba s invaliditetom akcijom Volim život, organizator: Povjerenstvo za osobe s invaliditetom zajedno sa gradom Velika Gorica, Velika Gorica, prosinac

- Treća konferencija za žene s invaliditetom, organizator: SOIH mreža žena s invaliditetom, Zagreb, prosinac

- Medijska konferencija „Pristupačnost je preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom“, organizator: HUPT, Zagreb, prosinac

- Predstavljanje institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom članovima Udruge gluhoslijepih osoba grad Osijeka i Osječko-baranjske županije, organizator: Udruga gluhoslijepih osoba grada Osijeka i Osječko-baranjske županije Osijek, prosinac

- Radionica za djelatnike i volontere GDCK Osijek i zaposlenice projekta OsnaŽENA na temu „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom“, organizator: Gradsko društvo Crvenog križa Osijek, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom,Osijek, prosinac

- Radionica: Pristupačnost za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti s primjerima iz prakse, organizator: Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Zagreb, prosinac

- Okrugli stol „Ja i Moj Grad“, organizator: Udruga tjelesnih invalida „Svjetlost“ iz Otočca (UTI „Svjetlost“), Otočac, prosinac

- Seminar za animatore i suradnike u radu s osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima, organizator: Povjerenstvo za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Đakovačko-osječke nadbiskupije, Đakovo, listopad

- 11. Festival prava djece, organizator: Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Zagreb, listopad

- Tribina integrativne i zaštitne radionice, organizator: Grad Rijeka Rijeka, listopad
- Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu, organizator: Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti, Osijek, listopad
- XII. Hrvatski simpozij oboljelih od multiple skleroze, organizator: Savez društava multiple skleroze Hrvatske, Đurđevac, rujan
- Okrugli stol o položaju slijepih i slabovidnih osoba u RH, organizator: Hrvatski sabor, Zagreb, lipanj
- Dan prava osoba s duševnim smetnjama u Republici Hrvatskoj, *Simpozij Procjena poslovne sposobnosti u kontekstu prava osoba s duševnim smetnjama*, organizator: Edukacijski centar Klinike za psihijatriju Vrapče, Zagreb, lipanj
- Radionica *Kultura, sudioništvo i socijalna integracija – do boljeg zadovoljenja kulturnih potreba,* organizator: neformalna platforma za razvoj suvremene medijske umjetnosti Istre (Labin Art Express XXI, Sonitus, Faro 11, javna ustanova Muzej – MuseoLapidarium, Društvo arhitekata Istre (DAI-SAI), Istarska kulturna agencija (IKA-ACI) i udruga Metamedij), Pula, svibanj
- 18. Festival jednakih mogućnosti, organizator: Društvo tjelesnih invalida, Zagreb, svibanj
- Okrugli stol: Zapošljavanje osoba s invaliditetom u ruralnim područjima, organizator: Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju „Pčelice“ iz Gospića u suradnji s Udrugom Zamisli i Centrom Up2Date, Gospić, svibanj
- Tjedan otvorenih vrata Udruge za sindrom Down Zagreb, Udruga za sindrom Down Zagreb, Zagreb, ožujak
- Posjet studenata Veleučilišta u Požegi Područnom uredu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, organizator: Veleučilište u Požegi, Preddiplomski stručni studij, Upravni studij, Osijek, ožujak
- Okrugli stol: Želiš li se mijenjati za mjesto?, organizator: Hrvatski sabor pod pokroviteljstvom predsjednika Hrvatskog sabora Gordana Jandrokovića na inicijativu građanske incijative za pristupačni Split u tvrtke Split parking, Zagreb, ožujak
- Okrugli stol: Put do sveučilišta, organizator: Znanstveni zavod Hrvatskih studija u suradnji s Gradskim uredom za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom i Knjižnicom Hrvatskih studija, Zagreb, ožujak

30.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA

Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica i suradnici sudjelovali su u medijima na različite načine: odgovarajući na upite, reagirajući na neprimjereni govor, dajući mišljenja i komentare na izjave političara i drugih javnih osoba, te su kroz priopćenja informirali javnost o položaju osoba s invaliditetom. Više o sudjelovanju u medijima nalazi se u popisu u Prilogu 4.
U nastavku se nalaze mediji - emisije u kojima su sudjelovali predstavnici Ureda:

Portal djos.hr, portal Dalmacijanews, portal Dalmacijadanas, portal SiB.hr, portal Post.hr.Glas Slavonije, HRT, Dobro jutro Hrvatska, FM 92 Slavonski Brod, HRT, Imam problem, HR1, Šesto čulo, Radio Split, RTL vijesti, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index hr, IN Portal, 24 sata, HKR, HINA, NovaTV, Provjereno, NovaTV dnevnik, Tportal, Novosti HR, HRT Dnevnik, Dnevnik.hr, Narod.hr, Nacional.hr, Forum.tm, Radio Student, HRT emisija Normalan život, radio Laganini, radio Đakovo, radio Srijem, HRT Regionalni dnevnik, BBR, radio Osijek, Slavonska televizija, Požeški vodič, radio Požega, Direktno HR, City radio, Sportske novosti, RTL potraga, Zagrebancija HR, H-alter, Poslovni HR, Novine Global, Portal Osijek 031, Antena Zadar, Zadarski list, Radio Sljeme, portal Leganews, portal Virovitica.net, Glas Koncila, ZG magazin.

Priopćenja za javnost i reagiranja Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom
U cilju podizanja razine svijesti o položaju osoba s invaliditetom povodom značajnih datuma kojima se obilježavaju dani određenih skupina osoba s invaliditetom te reagiranjem na neprimjeren govor o osobama s invaliditetom ili komentiranje određenih promjena u politikama, zakonodavstvu i sl., Pravobraniteljica se obraćala javnosti kroz sljedeća priopćenja za medije:

3. prosinca 2019., *razni mediji*, objava priopćenja povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom:
https://www.glasistre.hr/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-osigurajmo-stvarno-sudjelovanje-osoba-s-invaliditetom-u-donosenju-odluka-608124
https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/19575/pravobraniteljica-priopcenje-za-medije-povodom-medjunarodnog-dana-osoba-s-invaliditetom
https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-osigurajmo-osobama-s-invaliditetom-stvarno-donosenje-odluka/2137178.aspx
https://novosti.hr/i-dalje-bez-komunikacije-u-trazenju-najboljih-rjesenja-za-osobe-s-invaliditetom/
https://www.hina.hr/vijest/10231104
21. studenog 2019., priopćenje za medije, Obilježavanje Svjetskog dana prevencije dekubitusa
19. studenog 2019., Radio *Laganini FM*, emisija, objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima
14. studenog 2019., priopćenje za medije povodom obilježavanja prvog mjeseca rada Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu
12. studenog 2019., *razni mediji*, objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima,
http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=80237,
https://www.osijek-online.com/media-index/vijest370353.htm,
http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/-stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima-8233,
https://osijek-danas.com/2019/11/12/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima/ ,
https://www.virovitica.net/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima/32945/,
http://www.radioslavonija.hr/sadrzaj/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima-2165,
https://sib.rtl.hr/vijesti/ostalo-vijesti/3598551/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima/
11. listopada 2019., HAKOM web stranica, priopćenje o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", https://www.hakom.hr/default.aspx?id=10077
30. rujna 2019., portal *Dalmacijadanas.hr*, priopćenje vezano uz otvaranje Područnog ureda Pravobranitelja za osobe sa invaliditetom u Splitu https://www.dalmacijadanas.hr/u-splitu-otvara-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom
28. kolovoza 2019., Radio *Laganini FM Osijek*, emisija *Vijesti*, objava priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek,
28. kolovoza 2019., *razni mediji*, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek,
https://sib.rtl.hr/vijesti/osijek/3556617/pravobraniteljica-ostro-na-osjecku-policiju-osobe-s-dusevnim-smetnjama-nisu-potencijalno-sumnjive/,
https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/18944/anka-slonjak-upozorenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-policijskoj-upravi-osjecko-baranjskoj,
http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=79106,
https://www.osijek-online.com/media-index/vijest345199.htm,
http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/pravobraniteljica-osjeckoj-policiji:-%E2%80%9Esalju-se-neutemeljene-poruke-da-su-osobe-s-dusevnim-smetnjama-opasne-za-okolinu%E2%80%9C-7898,
http://www.glas-slavonije.hr/409141/1/Osobe-s-dusevnim-smetnjama-nisu-opasne,
19. srpnja 2019., reagiranje na članak objavljen u *Bjelovarskom listu* od 15. srpnja 2019. o kvotnom zapošljavanju

18. srpnja 2019., *In Portal*, priopćenje 23 udruge osoba s invaliditetom iz Dalmacije, Zahtjev za rekonstrukciju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom
https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/18703/nita-o-nama-bez-nas-zahtjev-za-rekonstrukciju-povjerenstva-vlade-rh-za-osobe-s-invaliditetom
8. srpnja 2019., Radio *Makarska rivijera*, komentar vezan uz stanje u RH o plažama prilagođenim za osobe s invaliditetom
8. srpnja 2019., Radio *HR Split*, komentar inicijative udruge *Brački pupoljci* vezano uz osiguravanje besplatnog prijevoza trajektom za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju
8. ožujka 2019., priopćenje za medije - „Razumna prilagodba u zdravstvu"
25. travnja 2019., *Poslovni Dnevnik*, priopćenje za medije: U Hrvatskoj veliki broj biračkih mjesta još uvijek nije pristupačan svima
25. ožujka 2019., *Hrvatski Radio*, emisija *Vijesti*, komentar sudjelovanja osoba s invaliditetom kao glasača za kandidate za Europski parlament
18. ožujka 2019., *IN portal*, komentar na temu zlostavljanja žena s invaliditetom
http://www.glas-slavonije.hr/393146/3/Izuzet-dio-parkiralista
8. ožujka 2019., *razni mediji,* priopćenje za medije, Razumna prilagodba u sustavu zdravstva, a povodom 8.3.
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/17878/zagreb-skup-na-temu-razumna-prilagodba-u-sustavu-zdravstva-kao-obveza-prema-konvenciji-o-pravima-osoba-s-invaliditetom,
https://vijesti.hrt.hr/494091/slonjsak-niz-prepreka-na-putu-prilagodbe-zdravstva-zenama-s-invaliditetom,
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/sto-sve-prolaze-zene-s-invaliditetom-nastojeci-u-hrvatskoj-ostvariti-pravo-na-zdravlje-20190308/print,
https://www.youtube.com/watch?v=mL3zDfGKO-M
https://narod.hr/hrvatska/povodom-8-ozujka-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-odrzat-ce-skup-i-dalje-aktivne-i-ukljucene,
http://novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Medunarodni-dan-zena-danas-se-obiljezava-diljem-Hrvatske
11. veljače 2019., *razni mediji,* članak o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
http://www.glas-slavonije.hr/390166/3/Zloporaba-Koriste-znak-pristupacnosti-i-kao-obiteljsku-karticu-pa-besplatno-parkiraju,
https://www.virovitica.net/preporuka-pravobraniteljice-gradovima-i-policijskim-upravama-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-oznacenim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom/32124/,
http://www.radioslavonija.hr/sadrzaj/preporuka-pravobraniteljice-gradovima-i-policijskim-upravama-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-oznacenim-mjestima–1417,
6. veljače 2019., Radio *Laganini FM*, Emisija *Vijesti – info*, izjava o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
6. veljače 2019., Radio *92FM*, izjava o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
5. veljače 2019., *razni mediji*, članak o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/17649/anka-slonjak-preporuka-pravobraniteljice-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-oznacenim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom,
http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/nepropisana-parkiranja-na-oznacenim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom-6787 ,
https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/parkiralisna-mjesta-za-invalide/189947,
www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=76282,http://www.osijek-online.com/media-index/vijest318826.htm,
https://www.034portal.hr/parkirate-na-invalidskom-mjesto–ubuduce-dobro-razmislite-o-tome—-147

5. veljače 2019., *HR radio Osijek*, emisija *Dobar dan*, izjava o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom,
5. veljače 2019., *Plava Vinkovačka TV*, emisija *Dnevnik*, izjava o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom https://www.youtube.com/watch?v=MTAjrDARb2g,
4. veljače 2019., portal *Novosti.hr*, članak o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom http://novosti.hr/preporuka-pravobraniteljice-gradovima-i-policijskim-upravama-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-mjestima-za-invalide/ objava 04.02.
18. siječnja 2019., priopćenje medijima, *Slobodna Dalmacija*, Diskriminatoran i ponižavajući govor prema osobama s invaliditetom
15. siječnja 2019., Radio *92FM*, emisija *Vijesti*, Izjava/komentar preporuke POSI medijima o medijskom izvještavanju o OSI
31. siječnja 2019., Priopćenje za medije povodom preporuke Pravobraniteljice: Preporuka Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom

31. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (*„Narodne novine“,* br. 107/07), Poslovnikom pravobranitelja za osobe s invaliditetom te Pravilnikom o unutarnjem redu. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je i za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (*„Narodne novine“,* br. 85/08 i 112/12). Također, pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (*„Narodne novine“,* br. 76/14).
Na dan 31.12.2019. godine u Uredu je bilo zaposleno 16 državnih službenika/ce (od navedenog broja 2 službenice rade na određeno kao zamjena na mjestu administrativne tajnice te 2 službenice na određeno kao zamjene savjetnicama na rodiljnom dopustu) i 3 dužnosnika/ce.
Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Osobe koje žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara su u znatno nepovoljnijem položaju kad se radi o dostupnosti zdravstvenih, rehabilitacijskih i drugih usluga podrške, a često im je otežan pristup informiranju i ostvarivanja određenih prava.
Zbog navedenog smo tijekom 2019. godine značajan dio rada usmjerili na traženje i pripremu za otvaranje Područnog ureda u Rijeci kao i za početak rada Područnog ureda u Splitu koji je započeo s radom 10. listopada 2019. godine.

31.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno čl. 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu (*„Narodne novine“,* br. 87/08, 136/12 i 15/15), pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2019. godinu.

Tablica 27. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07. - 31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	48,77%
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74%
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80%
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97%
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42%
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20%
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46%
2015.	3.379.000	3.069.494	2.052.557	1.000.400	49.000	90,84%
2016.	3.520.916	3.302.712	2.347.587	894.819	58.737	93,80%
2017.	3.932.560	3.496.984	2.515.139	888.650	92.163	88,92%
2018.	4.067.410	3.744.707	2.518.780	1.090.913	133.662	92,07%
2019.	4.345.198	4.023.835	2.801.801	1.004.335	215.635	92,60%

OBRAZLOŽENJE POJEDINIH SKUPINA RASHODA I IZDATAKA

Od ukupno planiranih sredstava za 2019. godinu u iznosu od **4.345.198,00 kn**, rashodi iznose **4.023.834,55 kn**, odnosno **92,60%.**

Administracija i upravljanje: Na stavkama za *Rashode za zaposlene* planirano je **2.888.000 kn**, a potrošeno je **2.801.800,83 kn** ili **97,02 %**. Na dan 31.12.2019. u Uredu je bilo zaposleno 16 državnih službenika/ce (od kojih su 4 osobe zaposlene na određeno vrijeme kao zamjene do povratka odsutnih službenica) i 3 dužnosnika/ce. Planirana sredstva za *Materijalne rashode* u 2019. godini iznosila su **1.236.148 kn**, od čega je izvršeno **1.004.334,65** ili **81,25%**. Najvećim dijelom sredstva za materijalne rashode utrošena su za plaćanje troškova na stavkama Usluga tekućeg i investicijskog održavanja, Komunalnih usluga i Intelektualnih i osobnih usluga. Ostatak sredstava utrošen je za plaćanje izdataka nastalih redovitim poslovanjem Ureda. Rashodi na stavkama Usluga tekućeg i investicijskog održavanja većinom se odnose na usluge održavanja prostora svih ureda. Troškovi Komunalnih usluga odnose se na plaćanje pričuve za ured u Zagrebu, te komunalnih usluga Područnih ureda. Dok su sa stavke Intelektualnih i osobnih usluga plaćani poslovi radnog asistenta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom (koja je osoba s najtežim stupnjem invaliditeta i u potpunosti ovisna o pomoći druge osobe), usluge čišćenja te usluge vozača. Planirana sredstva za *Financijske rashode* u 2019. godini iznosila su **3.050,00 kn**, od čega je utrošeno **2.063.63 kn** ili **67,66%**.

Opremanje: Sredstva vezana za nabavu nefinancijske imovine planirana su u iznosu od **218.000,00 kn**, od čega je izvršeno **215.635,44 kn** ili **97,32 %**. Potrošnja se odnosila na nabavu uredske opreme i namještaja i na ulaganje u tuđu imovinu vezano za novootvoreni Područni ured u Splitu.

32. ZAKLJUČAK

U svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom u RH, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2019. godine u 19 e-Savjetovanja predložila ukupno 100 odredbi za izmjenu i dopunu zakonskih i podzakonskih propisa koji se dotiču pitanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Pravobraniteljica je dala i 45 mišljenje i/ili prijedlog izmjena i dopuna 32 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata). Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, Pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više rasprava.

Tijekom 2019. godine također je upućeno 410 preporuke/upozorenja jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama. Većina navedenog obrađeno je po područjima ovog izvješća, međutim kod svakog područja su također popisani prijedlozi i preporuke, kao i upozorenja koja nisu usvojeni, ali i oni koje godinama ponavljamo.

Zaključujemo da je pred nama razdoblje u kojem je nužno potrebno donijeti krucijalne promjene zakonskih i podzakonskih propisa u najkraćem mogućem roku kako bi se oni u uskladili s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a ponajviše s primarnim interesom krajnjih korisnika.

Očekujemo da se izmijene i donesu javne politike i novi propisi koji će odgovoriti na identificirane probleme osoba s invaliditetom, kao što je prvenstveno novi Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, kao i drugi zakonski i podzakonski propisi koji su od primarne važnosti za život osoba s invaliditetom. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, njihove potrebe za različitim oblicima podrške moraju biti u fokusu interesa zakonodavca.

Država kao potpisnica Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ima primarnu ulogu i obavezu donošenja mjera i odluka koje će osigurati da osobe s invaliditetom participiraju kao ravnopravni članovi društva, što će kao rezultat omogućiti veći osjećaj pripadnosti i značajan napredak u ljudskom, socijalnom i ekonomskom razvitku društva, te iskorjenjivanje siromaštva.

33. LITERATURA

- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08)
- Konvencija o pravima djeteta („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 12/93, 05/02 i 02/17)
- Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12)
- Zakon o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09)
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13, 137/13 i 98/19)
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine“, br. 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14)
- Zakon o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04 i 37/08)
- Zakon o korištenju psa pomagača („Narodne novine“, br. 39/19)
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14 i 39/18)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13 i 151/14)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 i 102/19)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)
- Zakon o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 19/14, 93/15 ,64/18 i 115/18)
- Zakon o doplatku za djecu („Narodne novine“, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17 i 98/19)
- Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15 i 98/19)
- Zakon o sportu („Narodne novine“, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16 i 98/19)
- Zakon o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13, 92/14 i 110/19)
- Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17 i 70/19)
- Zakon o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19)
- Zakon o tržištu rada („Narodne novine“, br. 118/18)
- Zakon o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu („Narodne novine“, br. 104/17)
- Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17)
- Zakon o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, br. 73/17)
- Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17 i 98/19)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Narodne novine“, br. 100/18 i 125/19)
- Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, br. 82/08 i 69/17)
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 70/17 i 126/19)
- Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine“, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18)
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11,125/11, 56/13, 150/13 i 98/19)
- Kazneni zakon („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19)

- Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja („Narodne novine“, br. 18/11 i 33/15)
- Zakon o medicinski potpomognutoj oplodnji („Narodne novine“, br. 86/12)
- Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom („Narodne novine“, br. 64/01)
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18 i 98/19)
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17)
- Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja („Narodne novine“, br. 85/14 i 95/15)
- Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 02/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 13/03, 148/13 i 98/19)
- Zakon o sustavu unutarnjih kontrola u javnom sektoru („Narodne novine“, br. 78/15 i 102/19)
- Zakon o zračnom prometu („Narodne novine“, br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13 i 92/14)
- Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00 i 98/19)
- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12 i 152/14)
- Zakon o društveno poticanoj stanogradnji („Narodne novine“, br. 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12, 07/13, 26/15, 57/18 i 66/19)
- Zakon o turističkoj pristojbi („Narodne novine“, br. 52/19)
- Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma („Narodne novine“, br. 152/08)
- Zakon o udomiteljstvu („Narodne novine“, br. 115/18)
- Ovršni zakon („Narodne novine“, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16 i 73/17)
- Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12, 121/16 i 98/19)
- Zakon o registru birača („Narodne novine“, br. 144/12, 105/15 i 98/19)
- Zakon o udrugama („Narodne novine“, br. 74/17, 70/17 i 98/19)
- Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora („Narodne novine“, br. 17/19)
- Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem („Narodne novine”, br. 115/18)
- Zakon o sustavu civilne zaštite („Narodne novine“, br. 82/15 i 118/18)
- Zakon o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12 i 15/15)
- Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09, 25/09)
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući („Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09 i 118/09)
- Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13 i 153/13)
- Pravilnik o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br.78/08 i 87/14)
- Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15)
- Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18)
- Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15)
- Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 2/15, 13/15 i 116/17)
- Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 120/18)

- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenju očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14 i 02/15)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14 i 66/15)
- Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 143/14)
- Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila („Narodne novine“, br. 01/17, 02/18)
- Pravilnik o osposobljavanju kandidata za vozače („Narodne novine“, br. 132/17 i 06/18)
- Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15)
- Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima („Narodne novine“, br. 07/12, 14/12, 23/12, 25/12, 45/12, 69/12, 85/12, 92/12, 119/12, 147/12, 21/13, 38/13, 80/13, 93/13, 119/13, 125/13, 129/13, 136/13, 141/13, 154/13, 12/14, 11/14, 22/14, 34/14, 45/14, 54/14, 59/14, 86/14, 92/14, 119/14, 129/14, 149/14, 17/15, 29/15, 41/15, 62/15, 77/15, 86/15, 124/15, 129/15, 132/15, 139/15, 25/16, 30/16, 53/16, 94/16, 106/16, 108/16, 36/17, 55/17, 102/17, 131/17, 10/18, 14/18, 34/18, 42/18, 57/18, 52/18, 74/18, 98/18, 102/18 i 15/19)
- Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima („Narodne novine“, br. 62/19)
- Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15)
- Pravilnik o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 105/11, 70/17 i 31/18)
- Pravilnik o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća iz područja primjene zakona o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 31/18)
- Pravilnik o mjerilima za stavljanje medicinskih proizvoda na osnovnu i dodatnu listu medicinskih proizvoda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te mjerilima za određivanje cijena medicinskih proizvoda („Narodne novine“, br. 05/19)
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15, 123/16 i 129/17)
- Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15)
- Pravilnik o uvjetima i načinima nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije („Narodne novine“, br. 08/16)
- Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15)
- Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11)
- Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10)
- Pravilnik o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/16)
- Pravilnik o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01)
- Pravilnik o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja („Narodne novine“, br. 49/17)
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 23/91)
- Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine”, br. 08/08, 20/09, 96/09, 44/10, 97/13, 127/13, 157/13 i 44/14)

- Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine”, br. 67/17 i 56/18)
- Zakon o sudskim pristojbama („Narodne novine”, br. 118/18)
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine („Narodne novine“, br. 63/07)
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17)
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije („Narodne novine“, br. 124/14)
- Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima („Narodne novine“, br. 102/18, 59/19)
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja („Narodne novine“, br. 63/08 i 90/10)
- Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja („Narodne novine“, br. 70/18)
- Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Study_hrv.pdf
- Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Study_hrv.pdf
- Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2017. godini https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2018. godini https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/osobe-s-invaliditetom-i-starije-i-nemocne-osobe/osobe-s-invaliditetom-1740/zakonodavni-okvir-medjunarodni-i-nacionalni-dokumenti/217
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu https://posi.hr/izvjesca-o-radu/
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu https://posi.hr/izvjesca-o-radu/
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu https://posi.hr/izvjesca-o-radu/

34. PRILOZI

Prilog 1. Pritužbe po Zakonu o suzbijanju diskriminacije

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2019.; PREMA **PODRUČJIMA** DISKRIMINACIJE

PODRUČJE	BROJ
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	0
Javno informiranje i mediji	6
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	0
Obrazovanje	6
Sport	0
Znanost	0
Pravosuđe	0
Uprava	0
Pristup dobrima i uslugama	14
Rad	19
Zapošljavanje	2
Mirovinsko osiguranje	2
Socijalna skrb	2
Zdravstveno osiguranje	0
Stanovanje	4
Zdravstvena zaštita	2
Pritužbe s višestrukim područjima	2
Diskriminacija - općenito	10
Ukupno	**69**

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2019.; PREMA **OSNOVAMA** DISKRIMINACIJE

OSNOVA	BROJ
Bračni ili obiteljski status	0
Članstvo u sindikatu	0
Dob	0
Društveni položaj	0
Genetsko naslijeđe	0
Imovno stanje	0
Invaliditet	69
Jezik	0
Nacionalno podrijetlo	0
Obrazovanje	0
Političko ili drugo uvjerenje	0
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	0
Rodni identitet ili izražavanje	0
Socijalno podrijetlo	0
Spol	0
Spolna orijentacija	0
Vjera	0
Zdravstveno stanje	0
Višestruka diskriminacija	0
Nema osnove po ZSD-u	0
Ukupno	**69**

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2019.; PREMA **SPOLU PRITUŽITELJA/ICE**

SPOL PRITUŽITELJA/ICE:	**BROJ**
Žena	28
Muškarac	27
Nepoznato[20]	2
Grupa	10
Vlastita inicijativa	2
Ukupno	**69**

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2019.; PREMA **PRITUŽENIM TIJELIMA/OSOBAMA**

VRSTA PRITUŽENOG TIJELA/OSOBE	**BROJ**
Fizička osoba	6
Pravna osoba	17
Pravna osoba s javnim ovlastima	23
Tijelo državne uprave	11
Pravosudno tijelo	0
Organizacija civilnog društva	2
Tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	9
Drugo	1[21]
Ukupno	**69**

[20] Anonimna pritužba
[21] Politička stranka

Prilog 2. Pristupačnost sudskih tijela

R.BR.	Naziv tijela	Adresa	Lift	Podizna platforma	riješen pristup u prizemlju / rampa	U fazi rješavanja, pripremljen projekt/ započela izgradnja
I	ŽUPANIJSKI SUD U BJELOVARU	Bjelovar, Josipa Jelačića 1	NE	NE		Dobivena ponuda za izgradnju , isporuku i montažu koso podizne platforme Lehner Stratos, ponuđača Dizala-Đurčević iz Virovitice, u iznosu od 198.125,00 kn s uključenim PDV-om.
	OPĆINSKI SUD U BJELOVARU	Bjelovar, Josipa Jelačića 3	NE	NE		u planu podizna platforma
	Općinski sud u Bjelovaru, Stalna služba u Pakracu	Pakrac, Trg pape Ivana Pavla II, 1	DA	DA		
II	ŽUPANIJSKI SUD U DUBROVNIKU	Dubrovnik, Dr. A.Starčevića 23	NE	NE	DA	projektom za nadogradnju kata zgrade koji je u fazi ishođenja građevne dozvole predviđena je ugradnja lift
	OPĆINSKI SUD U DUBROVNIKU	Dubrovnik, Dr. A. Starčevića 23	NE	NE	DA	projektom za nadogradnju kata zgrade koji je u fazi ishođenja građevne dozvole predviđena je ugradnja lift
	OPĆINSKI SUD U METKOVIĆU	Metković, Andrije Hebranga 9	DA		ulaz moguć izravno s pločnika, nema stepenica	
	TRGOVAČKI SUD U DUBROVNIKU	Dubrovnik, Dr. A. Starčevića 23	NE	NE	DA	
III	ŽUPANIJSKI SUD U KARLOVCU	Karlovac, Trg hrvatskih branitelja 1	DA	DA		
	Županijski sud u Karlovcu, Stalna služba u Gospiću	Gospić, Trg A.Stepinca 3	DA	NE		
	OPĆINSKI SUD U KARLOVCU	Karlovac, Trg hrvatskih branitelja 1	DA	DA		
	OPĆINSKI SUD U GOSPIĆU	Gospić, Trg A.Stepinca 3	DA	NE	NE	
IV	ŽUPANIJSKI SUD U OSIJEKU	Osijek, Europska avenija 7	DA	DA	DA	
	OPĆINSKI SUD U OSIJEKU	Osijek, Europska avenija 7	DA	DA		
	UPRAVNI SUD U OSIJEKU	Osijek, Trg A.Starčevića 7/II	NE	NE	DA	

V	**ŽUPANIJSKI SUD U PULI**	Pula, Kranjčevićeva 8	NE	NE	NE	bočni ulaz suda ima omogućen pristup za invalidska kolica u vidu drvene konstrukcije sa gumenom podlogom koja je postavljena preko postojećeg stepeništa
	OPĆINSKI SUD U PULI	Pula, Kranjčevićeva 8	NE	NE	NE	bočni ulaz suda ima omogućen pristup za invalidska kolica u vidu drvene konstrukcije sa gumenom podlogom koja je postavljena preko postojećeg stepeništa
VI	**ŽUPANIJSKI SUD U RIJECI**	Rijeka, Ulica žrtava fašizma 7	**NE**	**NE**	**DA**	pripremljen projekt za ugradnju dizala
	TRGOVAČKI SUD U RIJECI	Rijeka, Zadarska 1	DA	DA		
	OPĆINSKI SUD U RIJECI	Rijeka, Ulica žrtava fašizma 7	NE	NE		pripremljen projekt za ugradnju dizala
	Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku	Krk, Bodulska 2/d, 51550 Krk	NE	NE		Omogućen je ulaz za invalide u prostor prizemlja do kojeg nema fizičkih prepreka (stepenica, povišenja i slično). Prilaz u grunovnicu koja je smještena u prizemlju je u potpunosti slobodan. Za slučajeve gdje se javi potreba za osiguranjem pristupa osobama s otežanom pokretljivošću raspravi, to se rješava korištenjem kancelarija gruntovnice u prizemlju zgrade suda.
	UPRAVNI SUD U RIJECI	Rijeka, Erazma Barčića 5	DA- Osobno električno dizalo (bez stojarnice), nosivost: 630 kg, brzina: 1,0 m/s (stubišna barijera od prizemlja do vrha zgrade)	DA Kosa stubišna platforma, nosivost: 225 kg, brzina: 0,1 m/s, broj postaja: 2, vrsta upravljanja: stalnim pritiskom na	DA- Kosa stubišna platforma (navedena u rubrici Podizna platforma) uz drvenu prenosivu kosinu za prag ulaznih vrata	-

VII	**ŽUPANIJSKI SUD U SISKU**	Sisak, Trg Lj. Posavskog 5	DA	DA		U dvorištu zgrade suda (stražnji ulaz) nalazi se podizna platforma za invalidne osobe koja vodi do prizemlja , a zatim invalidna ososba može na bilo koji drugi kat koristeći se liftom unutar zgrade
	OPĆINSKI SUD U SISKU	Sisak, Trg LJ.Posavskog 5	DA	DA		
	Općinski sud u Sisku, Stalna služba u Hrvatskoj Kostajnici	Hrvatska Kostajnica, V. Nazora 10	/	DA	/	
	Općinski sud u Sisku, Stalna služba u Petrinji	Petrinja, Trg dr. Franje Tuđmana 12	/	/	DA	
	OPĆINSKI SUD U KUTINI	Kutina, Hrvatskih branitelja 1	NE	NE	NE	projektom adaptacije zgrade planiraju se riješiti arhitektonske barijere
VIII	**ŽUPANIJSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU**	Slavonski Brod, Tome Skalice 2	NR	NE	izgrađena ulazna rampa	
	OPĆINSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU	Slavonski Brod, Trg Pobjede 13	NE	NE		U tijeku su radovi na energetskoj obnovi zgrade. Prema projektu predviđena je vanjska koso podizna platforma na stubišnoj ogradi na glavnom ulazu. U zgradu će biti ugrađen lift.
IX	**ŽUPANIJSKI SUD U SPLITU**	Split, Gundulićeva 29a	DA	NE	DA	
	Općinski sud u Splitu, Stalna služba u Sinju	Sinj, Petrovac 3	DA	NE	DA	
	Općinski sud u Splitu, Stalna služba u Supetru	Supetar, Hrvatskih Velikana 6	DA	NE	DA	
	Općinski sud u Splitu, Stalna služba u Trogiru	Trogir, Obala Bana Berislavića 1	NE	NE	NE	
	OPĆINSKI SUD U MAKARSKOJ	Makarska, Kralja P.Krešimira IV br 2	NE	DA	DA	
	UPRAVNI SUD U SPLITU	Split, Put Supavla 1	DA	NE	DA	

	OPĆINSKI PREKRŠAJNI SUD SPLITU	Split, Domovinskog rata 4	NE	NE	NE	
	Općinski prekršajni sud u Splitu, Stalna služba u Kaštel Sućurcu	Kaštel Sućurac, B. Radića 1	NE	NE	DA	
	Općinski prekršajni sud u Splitu, Stalna služba u Visu	Ravnica Matice hrvatske 5, Vis	NE	NE	DA	prostor je u prizemlju, u razini nogostupa
X	**ŽUPANIJSKI SUD U ŠIBENIKU**	Šibenik, Stjepana Radića 81	NE	NE	NE	U tijeku su radovi na uređenju potkrovlja zgrade Županijskog suda, a kojim radovima je predviđena izgradnja lifta
	OPĆINSKI SUD U ŠIBENIKU	Šibenik, Stjepana Radića 81	NE	NE	NE	U tijeku su radovi na uređenju potkrovlja zgrade Županijskog suda, a kojim radovima je predviđena izgradnja lifta
XI	**ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU**	Varaždin , Braće Radića 2	NE	NE	prizemlje u nivou	u pripremi je izrada projektne dokumentacije za adaptaciju zgrade, kojom će biti riješene i arhitektonske barijere
	OPĆINSKI SUD U KOPRIVNICI	Koprivnica, Hrvatske državnosti 5	DA	/	/	Riješeno na način da se rasprave održavaju u zgradi "Palača pravde" na adresi. Hrvatske državnosti 5a (zgrada do - IMA LIFT)
XII	**ŽUPANIJSKI SUD U VELIKOJ GORICI**	Velika Gorica, Ulica Hrvatske bratske zajednice 1	DA	NE	DA	
	OPĆINSKI SUD U VELIKOJ GORICI	Velika Gorica, Trg kralja Tomislava 36	/	kosa stubišna platforma+unutarnji lift	DA	/
	Općinski sud u Velikoj Gorici, Stalna služba u Ivanić Gradu	Ivanić Grad, Športska 2	/	koso podizna platforma	DA	/
	OPĆINSKI SUD U NOVOM ZAGREBU	Novi Zagreb, Turinina 3	DA	NE	Nema potreba za rampom, jer nema prepreka.	
XIII	**ŽUPANIJSKI SUD U VUKOVARU**	Vukovar, Županijska 33	DA	DA	DA	
	OPĆINSKI SUD U VUKOVARU	Vukovar, Županijska 31	DA	DA	DA	
47.	**OPĆINSKI SUD U VINKOVCIMA**	Vinkovci, Trg bana J. Šokčevića 17	NE	NE	NE	U planu obnova cijele zgrade u sklopu koje će biti rješena i pristupačnost zgradi

48	Općinski sud u Vinkovcima, Stalna služba u Županji	Županja, Veliki kraj 48	NE	NE	DA	
XIV	**ŽUPANIJSKI SUD U ZADRU**	Zadar, Plemića Borellia 9	NE	NE	Županijski sud koristi 3. kat zgrade, a pristup je omogućen samo u prizemlju. Po potrebi sudac ili službenik obavljaju posao u prostoriji u prizemlju.	projektna dokumentacija za lift pripremljena
	TRGOVAČKI SUD U ZADRU	Zadar, Dr.F.Tuđmana 35	DA	/	DA	
	OPĆINSKI SUD U ZADRU	Zadar, Plemića Borellia 9	NE	DA	NE	Suci održavaju ročišta u sudnici u prizemlju
		Zadar, Dr. Franje Tuđmana 35, prekršajni odjel	DA	NE	NE	Sudnice se nalaze u prizemlju zgrade te je omogućen pristup invalidnim osobama, a ukoliko je ročište na katu postoji lift.
	Općinski sud u Zadru, Stalna služba u Benkovcu	Benkovac, Stjepana Radića 10, p.p.25	DA	NE	DA	
XV	**ŽUPANIJSKI SUD U ZAGREBU**	Zagreb, Trg N.Š.Zrinskog 5	DA	DA	NE	
	TRGOVAČKI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Amruševa 2 (Petrinjska 8)	DA	NE	NE	
	OPĆINSKI GRAĐANSKI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Ulica grada Vukovara 84	DA	/	prizemlje u nivou vanjskog terena	
	OPĆINSKI RADNI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Ulica grada Vukovara 84	DA	NE	prizemlje u nivou vanjskog terena	Ulaz u zgradu nalazi se na ravnom terenu - pristup invalidnim osobama je nesmetan
	OPĆINSKI SUD U ZLATARU	Zlatar, Trg slobode 14 A	DA	NE	DA	-
	UPRAVNI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Avenija Dubrovnik 6-8	DA	NE	/	Pristup prizemlju omogućen jer je isti u razini sa nogostupom
	OPĆINSKI PREKRŠAJNI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Avenija Dubrovnik 6-8	DA	NE	/	Općinski prekršajni sud u Zagrebu nema stepenište na ulazu u zgradu, te samim time nema zapreka za pristup invalidnim osobama

Prilog 3. Sudjelovanje u događanjima

U organizaciji Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara, 20. prosinca 2019. godine održana je **medijska konferencija Pristupačnost je preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom**.

U organizaciji SOIH – a i SOIH –Mreža žena s invaliditetom održana je 18. prosinca **treća konferencija za žene s invaliditetom „Nasilju - NE i NE“**.

Povodom **25. godina postojanja i rada Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir** u Zagrebu je 17. prosinca 2019. godine održana svečanost proslave ove velike i lijepe obljetnice.

Dana 16. prosinca dodijeljene su zahvalnice i nagrade volonterima **Godišnje priznanje za poseban doprinos programu socijalizacije.**

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom **održan je Prijem u Gradskoj skupštini Grada Zagreba** 16. prosinca 2019. godine.

Hrvatska radiotelevizija u suradnji s udrugom Smiješak za sve i sa Savezom društava naša djeca Hrvatske, organizirala je 15. prosinca 2019. godine završnu emisiju **humanitarne akcije: Uz nas niste sami: za osmijeh u srcu**.

u organizaciji Pučke pravobraniteljice, 11. prosinca na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je na okruglom stolu na temu **Ranjive skupine u zatvorskom sustavu.**

Udruga gluhoslijepih osoba grada Osijeka i Osječko-baranjske županije organizirala je 11. prosinca 2019. predavanje na temu **Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom.**

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Pučke pravobraniteljice, održan je 9. prosinca okrugli stol na temu **Govor mržnje na internetu i mladi.**

Kao jedan od oblika obilježavanja Dana ljudskih prava, U Osijeku je 9. prosinca 2019. godine održana radionica za djelatnike i volontere GDCK Osijek i zaposlenice projekta OsnaŽENA na temu **Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom.**

Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, zajedno sa suorganizatorima i partnerima, organizirala je 5. i 6. prosinca, **1. Međunarodnu umjetničku i znanstvenu konferenciju Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju.**

Dana 6. prosinca 2019. godine predstavljen je **nacionalni preventivni program „Lily“**, usmjeren na sprječavanje svih oblika nasilja prema ženama.

Dana 5. prosinca obilježeno je **50 godina djelovanja Udruge invalida rada grada Siska**. Također je obilježeno i 10 godina kreativnih radionica kao najprepoznatljivije aktivnosti Udruge na lokalnoj razini.

Područni ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu organizirao je dana 5. prosinca panel diskusiju na temu **Važnost međuresorne suradnje u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom** povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom.

Povjerenstvo za osobe s invaliditetom zajedno sa gradom Velika Gorica, obilježio je u sklopu svog programa **akcije Volim život, Međunarodni dan osoba s invaliditetom u Velikoj Gorici**, tribinom na temu **Nasilje nad ženama s invaliditetom i kako ga prevenirati.**

U organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije 4. prosinca 2019. godine u Zagrebu je održana Radionica: **Pristupačnost za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti s primjerima iz prakse.**

3. prosinca 2019. godine održana **Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)**.

Dana 3. prosinca u organizaciji Zajednici saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) u Zagrebu je pod pokroviteljstvom Ministarstva za demografiju, obitelj mlade i socijalnu politiku i Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva održano svečano obilježavanje **Međunarodnog dana osoba s invaliditetom.**

Brojne ustanove, institucije i organizacije civilnog društva koje djeluju na području grada Osijeka organizirale su dana 3. prosinca događanja i aktivnosti kojima je obilježen **Međunarodni dan osoba s invaliditetom.**

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu, održana je 3. prosinca tribina na temu **Želim biti vidljiv i prisutan svaki dan**.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, 3. prosinca, Sveučilište u Zagrebu organiziralo je tribinu na temu osoba s invaliditetom uključenima u sustav visokog obrazovanja i njihovog zapošljavanja nakon završenoga fakulteta i razdoblja edukacije.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom **Udruga tjelesnih invalida „Svjetlost" iz Otočca** organizirala je 2. prosinca u Otočcu okrugli stol pod nazivom **Ja i Moj grad – pristupačnost za sve.**

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Regionalnim uredima, u Varaždinu je 29. studenog 2019. godine održana radionica **Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati**.

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 28. studenog 2019. održana je sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na temu Skloništa: **jučer, danas, sutra**.

U sklopu obilježavanja 30. obljetnice UN-ove Konvencije o pravima djeteta, dana 28. studenog 2019. godine u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna Osijek svečano je otvorena izložba radova učenika Škole, pod nazivom **Osloni se na dječja prava**.

Od 25. do 26. studenog 2019. godine u Zagrebu je održana prva međunarodna konferencija na temu **Put do održivog zapošljavanja osoba s invaliditetom** u organizaciji Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) i Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), a pod pokroviteljstvom Ministarstva rada i mirovinskog sustava.

Povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 25.studenog u suradnji Doma **Duga-Zagreb** i Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom u zgradi gradske uprave u Zagrebu otvorena je izložba fotografija **LJUBAV NIJE NASILJE** autorice Anje Kukor.

21. i 22. studenog u prostoru Gradske knjižnice „Augusta Cesarca" u Zagrebu održane su četiri radionice za volonterke i volontere Udruge **Smiješak za sve** s temom **Komunikacije s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju.**

Povodom obilježavanja 25. studenog – **Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama**, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske predstavio je 22. studenog 2019. godine hrvatsko izdanje publikacije: **Preporuka Vijeća Europe CM/Rec (2019)1 Sprječavanje i borba protiv seksizma**, a bile su predstavljene i mrežne stranice Vijeća Europe #StopSexism.

Dana 22. studenog 2019., u Gradskoj četvrti „Gornji grad" u Osijeku održana je Uvodna konferencija projekta **Osobna asistencija za osobe s invaliditetom UP.02.2.2.09.0049**. Nositelj projekta je Kršćanska humanitarna udruga **Putevi milosti**, a partner na projektu je **Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije**.

Dana 20. studenog 2019. u Hrvatskom saboru održana je svečana sjednica djece, mladih i saborskih zastupnika povodom **30. godina UN-ove Konvencije o pravima djeteta** i obilježavanja Međunarodnog dana djeteta. Sjednica je održana pod pokroviteljstvom predsjednika Hrvatskog sabora Gordana Jandrokovića i u organizaciji Saveza društava „Naša djeca" Hrvatske, Ureda pravobraniteljice za djecu i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku.

Hrvatski zavod za javno zdravstvo u suradnji s Ministarstvom zdravstva i Hrvatskim društvom za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a svečano je obilježio pokretanje pilot-projekta **Probir rizika u mentalnom zdravlju školske djece.** Pilot projekt je predstavljen 20. studenog 2019. povodom Međunarodnog dana djece.

Dana 19. studenog 2019. godine u osječkom kinu Urania održana je **premijera dugometražnog dokumentarnog filma Susjedi** redatelja i producenta Tomislava Žaje.

Udruga za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja Svitanje obilježila je u Kući ljudskih prava 19. studenog, 15 godina svog postojanja i djelovanja na promicanju i zaštiti osoba s mentalnim oštećenjima.

Pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske, gospođe Kolinde Grabar Kitarović, predsjednika Hrvatskog sabora gospodina Gordana Jandrokovića, Ministarstva zdravstva, Ministarstva znanosti i obrazovanja i gradonačelnika Grada Zagreba, gospodina Milana Bandića u petak, 15. studenog, **obilježena je 140. obljetnica osnutka Klinike za psihijatriju Vrapče**.

Dana 15. studenog 2019. godine, u organizaciji Udruge za podršku žrtvama i svjedocima održan je **okrugli stol na temu "Pravo na djelotvornu pravnu zaštitu kroz sustav podrške žrtvama i svjedocima i primarnu pravnu pomoć".**

8. sjednica Odbora za praćenje provedbe Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. održana je 15. studenog 2019. godine.

14. studenog, proslavom su obilježene **10. godišnjica postojanja Kuće ljudskih prava Zagreb i 25. godišnjica postojanja i rada Kuće ljudskih prava Zagreb mreža.**

Kuća ljudskih prava Zagreb u suradnji s Centrom za mirovne studije organizirala je u okrugli stol na temu **Regulacija govora mržnje na društvenim mrežama – izazovi za ostvarivanje slobode izražavanja** koji je održan u srijedu 13. studenog 2019. godine.

U razdoblju od 11. do 17. studenog 2019. godine održava se tradicionalna manifestacija **Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom**, a centralni događaj održan je 13. studenog na kuglani Pampas u organizaciji Saveza za sport i sportsku rekreaciju osoba s invaliditetom Osijek – **SPORIN.**

Povodom obilježavanja prve godišnjice rada Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je 11. studenog 2019. godine radionicu za predstavnike medija na temu **Stereotipi i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima**.

Dana 8. studenog 2019. godine održana je Konferencija u povodu 30. godišnjice Konvencije o pravima djeteta pod nazivom **Prava djece i što smo postigli od ratificiranja Konvencije o pravima djece u RH**, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež te Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba.

U Zagrebu je 8. studenog 2019. održan 4. sastanak 3. saziva **Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom na temu vještačenja osoba s invaliditetom**.

U organizaciji Pučke pravobraniteljice, 4. studenog 2019., održan je okrugli stol pod nazivom **Informirani pristanak – Znam zašto sam ovdje!** na kojem se govorilo o izazovima u zaštiti prava pacijenata s duševnim smetnjama prilikom njihove hospitalizacije..

Od 28. do 30. listopada u Hrvatskoj je u posjeti izaslanstvo **Odbora za zapošljavanje i socijalna pitanja Europskog parlamenta (EMPL).**

Na Konferenciji Vlade Republike Hrvatske 30. listopada, predstavljeni su politički prioriteti hrvatskog predsjedavanja Vijećem Europske unije u prvoj polovici 2020. godine- **Snažna Europa u svijetu punom izazova.**

IV. Regionalna konferencija tijela za jednakost održana je u organizaciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore u Podgorici 28. i 29. listopada 2019. godine.

Dana 25. listopada 2019., **Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) obilježile su 20 godina rada.**

U Osijeku održan 15. Regionalni susret osoba s invaliditetom i njihovih obitelji osječke regije

U nedjelju 27. listopada, održan je 15. Regionalni susret osoba sa invaliditetom i njihovih obitelji osječke regije te je tom prilikom Zajednica Vjera i svjetlo proslavila 20 godina djelovanja u Osijeku.

U organizaciji Povjerenstva za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Đakovačko-osječke nadbiskupije, 26. listopada 2019. godine **u Đakovu je održan seminar za animatore i suradnike u radu s osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima** na temu **Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom**.

U Hrvatskom odvjetničkom domu 25. listopada 2019. godine Hrvatska odvjetnička komora je okruglim stolom na temu Pravo na besplatnu pravnu pomoć u kaznenim predmetima i pristup branitelju osobama lišenim slobode obilježila **VI. Europski dan odvjetnika**.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se 24. listopada pridružuje obilježavanju **Svjetskog dana borbe protiv dječje paralize** Hrvatskom savezu udruga cerebralne i dječje paralize i udruga članica.

U okviru **11. Festivala prava djece** u organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, 24. listopada 2019. godine održan je stručni panel na temu Pristup i dostupnost kulturi – Kako omogućiti dostupnost audiovizualnih sadržaja djeci i odraslima sa senzornim oštećenjima.

U organizaciji Kuće ljudskih prava Zagreb i Centra za mirovne studije, održana je 21.listopada 2019. **Međunarodna konferencija o primjerima dobrih praksi suzbijanja zločina iz mržnje i govora mržnje**.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Regionalnim uredima, u Rijeci je 17. listopada 2019. godine u prostorijama Centra za tehničku kulturu, **održana radionica Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati.**

U sjedištu Centra za odgoj i obrazovanje **Slava Raškaj** 17. listopada upriličena je s**večanost primopredaje donacije Veleposlanstva Sjedinjenih Američki Država u Republici Hrvatskoj.**

Dana 16. listopada 2019. godine u Gradskoj vijećnici Grada Rijeke održana je **tribina naziva Integrativne i zaštitne radionice**, kao prvog koraka prema osnivanju zaštitnih i integrativnih radionica kao posebnog oblika zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Povodom obilježavanja **Međunarodnog dana bijelog štapa**, 15. listopada je u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih održan cjelodnevni program. U Osijeku je u organizaciji Športske udruge Svjetlost Osijek i Volonterskog Centra-Tenja provedena akcija **Prošetajmo zajedno**.

U nazočnosti brojnih domaćih i međunarodnih gostiju, 15. listopada obilježeno je 25 godina rada Caritasove Kuće **Bl. Alojzija Stepinca** u Brezovici.

U organizaciji Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Udruge za psihosocijalnu pomoć Susret i Udruge Ludruga, 10. listopada 2019. u Zagrebu je održana konferencija **Mentalno zdravlje! Modeli oporavka u zajednici. Gdje smo?** kojom je obilježen Svjetski dan mentalnog zdravlja.

Dana 10. listopada 2019. godine je u organizaciji Fakulteta elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu (FER) i Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM) održan treći skup na temu **Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu**.

Od 27. do 29. rujna 2019. godine, u Beogradu, održana je **Međunarodna konferencija protiv seksualnog nasilja**. Organizatori su bili Incest trauma centra Beograd i Europska ženska mreža protiv seksualnog nasilja.

Dana 4. listopada 2019. godine, u okviru obilježavanja 149 godina rada i djelovanja Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje Osijek je održan Okrugli stol na temu **Odgovornost i suradnički odnos za provedbu tretmana u ustanovi socijalne skrbi**.

Povodom njemačkog nacionalnog praznika – **Dana njemačkog jedinstva**, Veleposlanstvo Savezne Republike Njemačke organiziralo je 4. listopada svečani prijam.

4. listopada 2019. godine je održana **Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)**.

Povodom **otvorenja i početka rada Područnog ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu**, 2. listopada održana je svečanost otvorenja.

U Đurđevcu u Hotelu „Picok“ je od 27. do 29. rujna u organizaciji Saveza društava multiple skleroze Hrvatske održan **XII. Hrvatski simpozij oboljelih od multiple skleroze.**

Hrvatski savez gluhi i nagluhih je 28. rujna 2019. godine povodom održavanja **Međunarodnog tjedna gluhih** organizirao događanje na kojem su se građani mogli upoznati s hrvatskim znakovnim jezikom, naučiti neke od znakova, upoznati članove Foruma mladih Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih, kao i Miss gluhih Europe i Mistera gluhih, te pogledati film o kulturi gluhih osoba.

U Zagrebu je 27. rujna u kazalištu Vidra svečano otvoren **11. Međunarodni festival kazališta slijepih i slabovidnih BIT (Blind In Theatre/Slijepi u kazalištu)**.

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 26. rujna 2019. godine u Osijeku je održan **stručni sastanak Pravobraniteljice i suradnika sa predstavnicima centara za socijalnu skrb sa područja Slavonije, Baranje i Srijema** s ciljem unapređenja rada i međusobne suradnje.

Povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, Dom „DUGA" Zagreb, organizirao je promociju stručnog priručnika **O NASILJU I HRABROSTI: psihološka podrška u sigurnoj kući** autorice Silvije Vuković.

U organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH i Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva, a u suradnji s Uredom povjerenika za informiranje, 22. rujna 2019. godine, održan je događaj pokretanja **Kampanje Za pokret..**, **kampanje za promicanje i primjenu Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora.**

21. rujna 2019. godine, svečano je otvoren **Europski tjedan sporta**, ove godine organiziran pod motom #BeActive.

Dana 18. rujna 2019. godine održan je sastanak sa predstavnicima Grada Virovitice na temu **Položaj osoba s invaliditetom u Virovitici**, a istog dana održani je i sastanak s predstavnicima udruga te sastanak s predstavnicima tvrtke Tvin d.o.o.

Gradski muzej Karlovac u suradnji s Centrom za odgoj i obrazovanje Vinko Bek organizirao je **inkluzivnu izložbu pod naslovom Gledam dodirom**, koja je svečano otvorena 18. rujna 2019.

U organizaciji Academyof European Law u njemačkom gradu Trieru, održan je 16. i 17.rujna 2019.g. **seminar na temu poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom**.

14. rujna je održan **prosvjed inicijative Škola za sve** koja je zatražila od Vlade Republike Hrvatske i resornog Ministarstva znanosti i obrazovanja, osiguravanje ravnopravnosti i jednakih mogućnosti za svu djecu s teškoćama u odgojno-obrazovnom sustavu, a sve zbog neriješenih zahtjeva za pomoćnike u nastavi.

Sastanak sa gradonačelnikom Grada Požege i njegovim suradnicima na temu **Položaj osoba s invaliditetom u Požegi** održan je 12. rujna 2019. u Uredu gradonačelnika, dok je **sastanak sa predstavnicima udruga** održan isti dan u Gradskoj vijećnici.

11. rujna 2019. godine održana je **radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)**.

U organizaciji Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „ZAMISLI" u Zagrebu je u ponedjeljak, 9. rujna, započeo **Orijentacijski tjedan za brucoše s invaliditetom u sklopu projekta Od mature do studentske avanture** financiranog od strane Zaklade Hrvatska za djecu.

U organizaciji UNICEF-a i pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva i Grada Zagreba, 8. rujna u Zagrebu je održana **humanitarna utrka Mliječna staza 2019.** Oko 2.300 sudionika, malih i velikih trkača, trčali su ove godine za opremanje rodilišta i edukaciju zdravstvenog osoblja.

U organizaciji Centra za pružanje usluga u zajednici Ozalj u Jaškovu je 7. rujna 2019. godine po treći put održana tradicionalna međunarodna i **humanitarna utrka RunofHeart**.

Dana 6. rujna, održano je prvo u nizu **događanja u parkovima i perivojima Slavonije i Baranje** u organizaciji Udruge žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika **JA KA** Osijek.

U Splitu je 4. rujna 2019. godine održana radionica **Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom i kako ih prevladati**. Radionica u Splitu je 3. po redu koju organizira Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom udrugom poslodavaca i Regionalnim uredima.

U okviru studijske posjete Republici Hrvatskoj, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 3. rujna **posjetila je Pravobraniteljica Republike Albanije** sa svojim suradnicama i povjerenicama.

Dana 28. kolovoza 2019. godine, održan je sastanak s ciljem uključivanja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u aktivnosti koje provodi **Povjerenstvo za pastoral osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Đakovačko-osječke nadbiskupije**.

Na inicijativu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Zagrebu je 27. kolovoza na **Glavnom željezničkom kolodvoru održan sastanak i obilazak kolodvora** na temu pristupačnosti njegove infrastrukture i pratećih sadržaja osobama s invaliditetom.

U organizaciji Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, 22. kolovoza je održano **javno izlaganje Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu.**

Dana 12. srpnja 2019. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala **je sastanak s predstojnicom Fonda Ujedinjenih naroda za djecu (UNICEF), Ureda u Hrvatskoj, Reginom Castillo** i suradnicama.

Dana 10. srpnja **održan je stručno savjetodavni sastanak u Uredu državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji**, sa svrhom osnaživanja stručnih kompetencija te razmjene mišljenja sudionika uključenih u obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju i postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika.

U Saboru je 4. srpnja 2019. godine **održana 27. tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora** na kojoj se raspravljalo o problematici zaštite žrtava nasilja u obitelji s naglaskom na potrebu financiranja provedbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulske konvencije).

Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država u Hrvatskoj obilježilo je 3. srpnja 2019. godine **Dan neovisnosti SAD-a u Zagrebu.**

25. lipnja 2019. održano je svečano primanje u prigodi **Dana državnosti Republike Hrvatske** u organizaciji predsjednice Republike Hrvatske, Kolinde Grabar-Kitarović.

Dana 19. lipnja 2019. godine održana je **Panel rasprava Sustav besplatne pravne pomoći – problemi i izazovi** u organizaciji Centra za mir – Osijek i Centra za mirovne studije.

Dana 14. lipnja 2019. godine u prostorijama Centra za pružanje usluga u zajednici Osijek – „Ja kao i Ti“, na adresi Martina Divalta 2 u Osijeku, održana je **završna konferencija u okviru projekta Moj kvadrat u zajednici.**

12. lipnja održan je **Okrugli stol o položaju slijepih i slabovidnih osoba u RH** povodom Dana Hrvatskog saveza slijepih i slabovidnih osoba koji se obilježava 16. lipnja.

10. lipnja u Zagrebu je održan **3. sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe invaliditetom o temi zapošljavanje osoba s invaliditetom**.

10. lipnja izložbom – **Otok Rava započeo ciklus višeosjetilnih izložb**i s četverogodišnjom temom Netaknuta priroda. Ovu je izložbu Tiflološki muzej pripremio u suradnji s Udrugom za održivi razvoj otoka Rave.

Savez društava distrofičara Hrvatske i Društvo distrofičara Zagreb organizirali su u Zagrebu, 9. lipnja, humanitarnu manifestaciju pod nazivom **Druga utrka SMACroatiaRun**.

Dana 7.lipnja **u Antunovcu je otvoren Rekreacijsko – edukativni – senzorički (RES) park Marin**.

Dana 6. lipnja 2019. u organizaciji Klinike za psihijatriju Vrapče, povodom **Dana prava osoba s duševnim smetnjama u Republici Hrvatskoj** održan je Simpozij **Procjena poslovne sposobnosti u kontekstu prava osoba s duševnim smetnjama**.

U subotu 1. lipnja, u organizaciji Nadbiskupijskog povjerenstva za pastoral osoba s invaliditetom Đakovačko-osječke nadbiskupije održan je **Devetnaesti nadbiskupijski susret osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji**.

Udruga za samozastupanje i Centar za pružanje usluga u zajednici Ozalj održali su dana 31. svibnja 2019. godine javnu tribinu pod nazivom **Samozastupanje za život bez nasilja**.

Dana 31. svibnja obilježen je prvi **dan Centra za autizam Osijek** prigodnim kulturno-umjetničkim i zabavnim programom koji su pripremili korisnici Centra uz pomoć djelatnika.

U povodu obilježavanja **Dana Hrvatskog sabora, 30. svibnja** održano je u Hrvatskom saboru svečano primanje. Ovom svečanosti obilježen je dan konstituiranja prvoga demokratski izabranog višestranačkog Hrvatskog sabora 30. svibnja 1990. godine i podsjećanje na njegovu značajnu ulogu u očuvanju hrvatske državnosti tijekom povijesti.

U okviru izrade Elaborata za sveučilišni diplomski studij socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek, dana 29. svibnja 2019. godine **održane su konzultacije o predloženim ishodima učenja i strukturi predmeta za diplomski studij socijalnog rada**.

U sklopu projekta **V- START- Podrška žrtvama kroz podizanje svijesti i umrežavanja** u Zagrebu je 28. svibnja 2019. održana konferencija. Konferencija je organizirana u suradnji s partnerskim organizacijama iz Njemačke, Austrije i Italije s ciljem razmjene iskustva u području prepoznavanja, procesuiranja i postupanja u slučajevima zločina iz mržnje kao i dostupnoj podršci žrtvama zločina iz mržnje.

U Puli je 28. svibnja 2019. godine započeo trodnevni edukacijski ciklus europskog projekta „MI plus" pod nazivom „**Kultura, sudioništvo i socijalna integracija – do boljeg zadovoljenja kulturnih potreba**". Organizatori edukacije i radionice su neformalna platforma za razvoj suvremene medijske umjetnosti Istre koju čine Labin Art Express XXI, Sonitus, Faro 11, javna ustanova Muzej – MuseoLapidarium, Društvo arhitekata Istre (DAI-SAI), Istarska kulturna agencija (IKA-ACI) i udruga Metamedij.

Sastanak na temu **Položaj osoba s invaliditetom na području Belog Manastira** održan je 28. svibnja 2019.

U sjedištu Centra za rehabilitaciju Zagreb na Orlovcu svečano je u petak 24. svibnja otvorena **likovna kolonija – 40. svibanjski susreti**.

Dana 24. svibnja 2019. **savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastala se sa studentima s invaliditetom u Studentskom domu Stjepan Radić**. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu preko kojeg se ostvaruje usluga 24-satne asistencije za 20 studenata s invaliditetom smještenih u studentskom domu Stjepan Radić redovito održava sastanke sa studentima kako bi se informirali o njihovim potrebama i zadovoljstvu uslugom.

21. svibnja 2019. godine u organizaciji Društva tjelesnih invalida otvoren **18. Festival jednakih mogućnosti (F=M)**.

U Zagrebu je 21. svibnja **održan sastanak o osobama s invaliditetom u željezničkom prijevozu**. Sastanak je organiziran s predstavnicima tvrtki HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i HŽ Infrastruktura d.o.o. kao nastavak suradnje i zajedničkih nastojanja da se željeznički prijevoz učini pristupačnijim osobama s invaliditetom.

21. svibnja održana je svečana dodjela nagrade „**Poslodavac godine za osobe s invaliditetom**" za 2018. godinu koju dodjeljuje Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, Hrvatskom udrugom poslodavaca, Institutom za razvoj tržišta rada, Portalom Moj Posao i SOIH-om – Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske.

Dana 21. svibnja održan je **sastanak Organizacijskog savjeta i Organizacijskog odbora 1. međunarodne konferencije Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti te odgoju i obrazovanju**. Sastanak je održan u organizaciji Akademije za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, koja zajedno sa partnerima, među kojima je i Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, priprema održavanje 1. međunarodne konferencije Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti te odgoju i obrazovanju.

U organizaciji VictimSupport Europe i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima uz podršku Ministarstva pravosuđa i Europske komisije, 20. svibnja 2019. godine, održana je **Nacionalna konferencija pod nazivom: „Važnost umrežavanja i standardizacije u postupanju svih pružatelja podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela i prekršaja"**.

20. svibnja 2019. godine u organizaciji Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju „Pčelice" iz Gospića i u suradnji s Udrugom Zamisli i Centrom Up2Date održan **okrugli stol s temom „Zapošljavanje osoba s invaliditetom u ruralnim područjima".**

Dana 15. svibnja održana je **početna konferencija infrastrukturnog projekta Društveni putokaz**.

15. svibnja 2019. godine održana **konferencija** na kojoj su predstavljeni rezultati znanstvenog projekta **„Društveno ekonomska dobrobit zapošljavanja osoba s invaliditetom u trgovačkim**

društvima Grupe Calzedonia u Hrvatskoj“, koje je proveo projektni tim Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu.

10. svibnja 2019. godine je održana **Radionica o antidiskriminaciji**, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).

Od 9. do 10. svibnja 2019. godine već tradicionalno u Zadru održan je **15. Međunarodni stručni skup o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom** sa temom koja je ove godine glasila: Naš pogled u budućnost. Skup su organizirali Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i OSVIT, Udruga ustanova, drugih pravnih osoba i građana koji provode profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom Hrvatske.

Povodom obilježavanja **Svjetskog dana borbe protiv karcinoma jajnika**, 8. svibnja – Tirkizni dan, Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika “JA KA” Osijek organizirala je brojne aktivnosti.

Povodom ove obljetnice Pučki pravobranitelj kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije u Republici Hrvatskoj u suradnji s Kućom ljudskih prava organizirao je 25. travnja nacionalnu konferenciju **Deset godina primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije u Hrvatskoj**.

12. travnja održana je **radionica za novinare i urednike na HRT** na inicijativu HRT Akademije

U okviru Erasmus+ projekta **We are inthistogether** Udruga za samozastupanje je od 08.04. do 10.04. 2019. godine u Kući ljudskih prava u Zagrebu ugostila pedesetak samozastupnika i asistenata iz Austrije, Češke, Španjolske i Ujedinjenog Kraljevstva.

10. travnja 2019. godine je održana druga ovogodišnja **radionica o antidiskriminaciji**, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima).

U organizaciji Ženske udruge „IZVOR“ i Udruge gluhoslijepih osoba grada Osijeka i Osječko-baranjske županije održana je 8. i 9. travnja 2019. godine **edukacija jačanja kapaciteta za rad s gluhoslijepim osobama.**

Hrvatski savez gluhih i nagluhih u suradnji s Europskom Federacijom nagluhih bio je organizator **Međunarodne konferencije nagluhih “Understanding Accessibility”** koja se od 4. do 6. travnja održala u Zagrebu.

U Zagrebu je 3. travnja 2019. godine zamjenik pravobraniteljice u Zatvoru u Zagrebu održao predavanje i radionicu polaznicima **33. temeljnog tečaja za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima** Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa.

U organizaciji Udruge za autizam u Zagrebu 3. travnja 2019. godine obilježen je **Svjetski dan svjesnosti o autizmu** pod motom 40 godina sustavnog zanemarivanja obitelji s autizmom.

Od 1. do 2. travnja 2019. u Zagrebu se održavala **specijalizirana edukacija za organizacije civilnoga društva koje se bave pružanjem pomoći i podrške žrtvama i svjedocima/kinjama kaznenih djela**.

U Novinarskom domu u Zagrebu, 26. ožujka 2019. godine u organizaciji Kuće ljudskih prava Zagreb, održana je **Godišnja konferenciju o ljudskim pravima: Pregled stanja u 2018. godini.**

U organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, organiziran je 26. ožujka 2019. **stručni skup na temu: „Što se postiglo ratifikacijom Istanbulske konvencije?“**.

25. ožujka 2019. godine održan je **2. sastanak 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice**. Teme ovog sastanka su bile **participacija osoba s invaliditetom u donošenju pravnih propisa i primjena Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima.**

U Europskom domu, 22. ožujka 2019., održano je javno predstavljanje izvještaja Svjetske banke „Investiranje u jednake mogućnosti za sve: Analiza rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj“. Skup je održan pod pokroviteljstvom Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavljanju izvještaja prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

Na poziv predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović u dvodnevnom službenom posjetu Republici Hrvatskoj boravio je **predsjednik Savezne Republike Njemačke Frank-Walter Steinmeier**. Tom prigodom, 21. ožujka 2019. godine **Pravobraniteljica za osobe s**

invaliditetom je pozvana na svečanu večeru koja je održana u prostorijama Predsjednice Republike Hrvatske na Pantovčaku.

21. ožujka u prostorijama Udruge za sindrom Down-Zagreb na zagrebačkom Jarunu obilježen je **Međunarodni dan sindroma Down te 20 godina postojanja i rada Udruge za sindrom Down-Zagreb**.

U organizaciji udruge invalida rada Zagreba obilježen je **Nacionalni dan invalida rada** 21. ožujka.

Povodom obilježavanja Svjetskog dana socijalnog rada, Hrvatska udruga socijalnih radnika organizirala je 19. ožujka 2019. **stručni skup na temu: "Promicanje važnosti ljudskih odnosa"**.

U tjednu otvorenih vrata, od 18. ožujka do 22. ožujka održalo se **obilježavanje Međunarodnog dana Down sindroma** te dvadeseti rođendan Udruge sa sindrom Down Zagreb.

Dana 16. ožujka u Zoo hotelu u Osijeku održana je **završna konferencija projekta AsistentOS UP.02.2.2.02.0027**, a provodila ga je Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije zajedno sa Udrugom distrofičara grada Osijeka i Udrugom djece i mladih s poteškoćama Zvono iz Belišća u razdoblju od studenog 2016. do ožujka 2019. godine.

U koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog je 15. ožujka održan **koncert Zagrebačke filharmonije pod nazivom „Musorgski rocks"**. Na koncertu se filharmoniji pridružio i „Orkestar dobre vibracije", projekt NVO kluba Dobre Vibracije kojim se mladima s teškoćama u razvoju osigurava bavljenje kulturno-umjetničkim aktivnostima.

U Zagrebu, u Hrvatskoj odvjetničkoj komori, 15. ožujka u sklopu obilježavanja XXXVII. Dana hrvatskih odvjetnika, održan je **okrugli stol pod nazivom „Odvjetnici i tehnologija današnjice".**

U Hrvatskom saboru 14. ožujka održan je **okrugli stol pod nazivom "Želiš li se mijenjati za mjesto?"** pod pokroviteljstvom predsjednika Hrvatskog sabora Gordana Jandrokovića na inicijativu građanske inicijative za pristupačni Split i tvrtke Split parking, a uz podršku saborske zastupnice Ljubice Lukačić koja je ujedno i moderirala raspravu.

Dana 13. ožujka održan je **Okrugli stol: „Proces deinstitucionalizacije u RH i europski stup socijalnih prava"**organiziran od strane Europske mreže za neovisno življenje (ENIL) i Udruge za samozastupanje uz podršku Europskog parlamenta Ureda u RH čiji je cilj bio potaknuti raspravu na temu procesa deinstitucionalizacije i njegove usklađenosti s europskim stupom socijalnih prava.

Znanstveni zavod Hrvatskih studija u suradnji s Gradskim uredom za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom i Knjižnicom Hrvatskih studija organizirali su **okrugli stol na temu „Put do sveučilišta"** koji je održan 12. ožujka 2019. Okrugli stol bio je edukativno-informativnog sadržaja na temu teškoća i iskustva osoba s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja.

Dana 11. ožujka 2019. **na inicijativu Ministarstva unutarnjih poslova održan je sastanak** s ministrom Davorom Božinovićem, Nikolom Milinom, glavnim ravnateljem policije i suradnicima/ama vezano uz donošenje Pravilnika o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva i vezano uz suzbijanje nasilja.

U okviru Kampanje „Aktivne i uključene" Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske u partnerstvu s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom organizirala je skup povodom **obilježavanja 8. ožujka – Međunarodnog dana žena pod nazivom „Razumna prilagodba u sustavu zdravstva"**.

Obilježavajući Međunarodni dan žena, 8. ožujka 2019., u Novinarskom domu održano je **predstavljanje Medijskog kodeksa**, vodiča za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o slučajevima nasilja prema ženama i slučajevima femicida.

Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama organizirao je **konferenciju pod nazivom „Zapošljavanje osoba s intelektualnim teškoćama na otvorenom tržištu rada"** koja se održala 7. ožujka 2019. u Domu invalida Domovinskog rata u Zagrebu.

Radni sastanak na temu: „Nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom"održan je 6. ožujka 2019. godine u prostorijama Policijske uprave osječko-baranjske u Osijeku.

Dana 5. ožujka na adresi Vinkovačka 3 u Osijeku svečano je **otvoren Centar za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju.**

U Zagrebu je 27. veljače na Pravnom fakultetu održana **javna prezentacija rezultata međunarodnog projekta „Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela – VICATIS“** financiranom iz programa za pravosuđe Europske unije, usmjerenog na unapređenje implementacije Direktive 2012/29/EU. Koordinator projekta je bio Hrvatski pravni centar, a partneri: Ministarstvo pravosuđa i Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Patent Asssociation (iz Mađarske), Centre for Legal Research (iz Rumunjske), te Association for Nonviolent Communication i Peace Institute (iz Slovenije).

Hrvatska udruga za ravnopravno roditeljstvo organizirala je dana 27. veljače 2019. godine **Okrugli stol pod nazivom Ravnopravno roditeljstvo-stvarnost ili mit?**

U Klinici za psihijatriju Vrapče 26. i 27. veljače **održana je radionica na temu „Strategije za borbu protiv segregacije, isključivanja te sputavanja osoba“.**

Od 20. do 22. veljače 2019. godine, u organizaciji **Zero Project** održana je trodnevna konferencija na kojoj su predstavnici iz 41 države svijeta predstavili ukupno 66 inovativnih praksi i 10 inovativnih politika. Tema ovogodišnje konferencije je bila deinstitucionalizacija, samozastupanje, sudjelovanje u javnom životu, ostvarivanje biračkog prava odnosno primjena čl. 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu i čl. 29. Sudjelovanje u političkom i javnom životu, Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Dana 22. veljače na adresi Strossmayerova 1A u Osijeku **otvoren je Kreativni kutak Centra za pružanje usluga u zajednici Osijek – „Ja kao i Ti“.**

Sastanak na temu **Položaj osoba s invaliditetom u Slavonskom Brodu** održan je 21. veljače 2019. u službenim prostorijama Grada Slavonskog Broda.

Dana 20. veljače 2019. godine, Agencija za odgoj i obrazovanje organizirala je **seminar za odgojno obrazovne djelatnike** u Srednjoj Graditeljskoj i tehničkoj školi u Zagrebu, s ciljem educiranja djelatnika vezano za prevenciju te odgojnu komponentu rada u školama, a potaknuto svakodnevnim situacijama nasilja u školama kao i prosvjedom nastavnika.

U hotelu Laguna 15. veljače 2019. organiziran je okrugli stol u sklopu programa **Rehabilitacija i psihološka podrška djeci oboljeloj i liječenoj od malignih bolesti i njihovim obiteljima**. Za organizaciju je zaslužan Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti **Sanus** Split.

U Zagrebu je 11. veljače u Kući Europe održana **konferencija za medije povodom objave podataka o prikupljenim pred prijavama građana za ugradnju dizala u više etažne stambene građevine** i to u organizaciji Koordinacijskih odbora društava i udruga Hrvatske pošte i Hrvatskih telekomunikacija Zagreb te Hrvatske gospodarske komore.

Dana 8. veljače 2019. godine u Dalju je održana **Završna konferencija projekta VISITUS – Obogaćivanje turističke ponude za slijepe i slabovidne osobe** financiranog iz programa prekogranične suradnje Interreg IPA CBC Hrvatska – Srbija 2014.-2020.

U Zagrebu je 8. veljače 2019. godine potpisan **Ugovor o dodjeli državnog prostora za otvorenje Područnog ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu.**

8. veljače 2019. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu i u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje te Ministarstva znanosti i obrazovanja, održana je **Svečana promocija odgojitelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u zvanju mentora i savjetnika**.

U Ministarstvu pravosuđa 8. veljače je održana **Završna konferencija pilot projekta Implementacija Zajednica UZOR (U-uspjeh, Z-zajedništvo, O-odgovornost i R-rad)u hrvatski zatvorski sustav.**

Dana 5. veljače u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te u suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku održana je **Konferencija o usluzi osobne asistencije**.

U Zagrebu je 31. siječnja svečano obilježen **Dan Hrvatskog paraolimpijskog odbora (HPO) i održano je 22. proglašenje najuspješnijih sportaša s invaliditetom u 2018.godini**.

Dana 31. siječnja u prostorijama HGK – Županijske komore u Osijeku održana je edukativna radionica na temu **TURIZAM ZA SVE – Turizam pristupačan osobama s invaliditetom**.

Odbor za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora održao je 31. siječnja 2019. godine svoju 29. sjednicu.

Dana 30. siječnja 2019. godine održan je **tradicionalni domjenak Hrvatske odvjetničke komore** za najviše predstavnike državne vlasti, pravosudnih tijela i strukovnih udruga Republike Hrvatske, pod organizacijom Hrvatske odvjetničke komore u Zagrebu.

Dana 29. siječnja 2019. održan je okrugli stol **Prevencija nasilničkog ponašanja i seksualnog uznemiravanja u sportu**. Događanje je organizirano od strane Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i za djecu, Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora i saborskog zastupnika Veljka Kajtazija.

Dana 24. siječnja u Područnom uredu pravobraniteljice za djecu u Osijeku održan je sastanak predstavnika Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i savjetnika iz područnih ureda Pravobraniteljice za djecu i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, vezan uz **Pilot projekt Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku poremećaja iz spektra autizma djece u dobi 0-7 godina u Republici Hrvatskoj**

U Zagrebu je 21. siječnja održan **sastanak o željezničkom putničkom prijevozu putnika s invaliditetom**, u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s predstavnicima tvrtki HŽ Putnički prijevoz d.o.o., HŽ Infrastruktura d.o.o., članovima Stručnog savjeta Pravobraniteljice i osobama s invaliditetom koji često koriste usluge željezničkog putničkog prijevoza.

U Zagrebu je u Maloj kući dječjih prava 21. siječnja održan **osnivački sastanak III. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.**

Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO), u suradnji s Gradom Zagrebom i Zagrebačkim skijaškim savezom, bio je organizator dviju utrka slaloma **Svjetskog kupa u skijanju za osobe s invaliditetom (Worl Para Alpine Skiing – WPSA)** koje su 16. i 17. siječnja 2019. godine održane na sljemenskom Crvenom spustu.

U Zagrebu je 7. siječnja 2019. godine u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS) **održan okrugli stol o para taekwondo sportu** i njegovim pravnim, birokratskim, sportskim i društvenim aspektima.

Prilog 4. Sudjelovanje u medijima

Tijekom 2019. godine Pravobraniteljica i suradnici sudjelovali su u medijima na različite načine: odgovarajući na upite, reagirajući na neprimjereni govor, dajući mišljenja i komentare na izjave političara i drugih javnih osoba, te su kroz priopćenja informirali javnost o položaju osoba s invaliditetom.

U nastavku se nalaze mediji - emisije u kojima su sudjelovali predstavnici Ureda:

Portal djos.hr, portal Dalmacijanews, portal Dalmacijadanas, portal SiB.hr, portal Post.hr.Glas Slavonije, HRT, Dobro jutro Hrvatska, FM 92 Slavonski Brod, HRT, Imam problem, HR1, Šesto čulo, Radio Split, RTL vijesti, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index hr, IN Portal, 24 sata, HKR, HINA, NovaTV, Provjereno, NovaTV dnevnik, Tportal, Novosti HR, HRT Dnevnik, Dnevnik.hr, Narod.hr, Nacional.hr, Forum.tm, Radio Student, HRT emisija Normalan život, radio Laganini, radio Đakovo, radio Srijem, HRT Regionalni dnevnik, BBR, radio Osijek, Slavonska televizija, Požeški vodič, radio Požega, Direktno HR, City radio, Sportske novosti, RTL potraga, Zagrebancija HR, H-alter, Poslovni HR, Novine Global, Portal Osijek 031, Antena Zadar, Zadarski list, Radio Sljeme, portal Leganews, portal Virovitica.net, Glas Koncila, ZG magazin.

23. prosinca HR-1, emisija Šesto čulo, godišnji intervju o položaju OSI, objava 1.1.2020.
10. prosinca GDCK Osijek, objava, Web objava o radionici u Crvenom križu, https://web.facebook.com/crvenikriz.osijek/?_rdc=1&_rdr, objava 10.12.
9. prosinca Slavonska televizija, TV prilog u Dnevniku, Prilog o radionici u Crvenom križu i aktivnostima Područnog ureda Osijek u prvih godinu dana rada, https://www.youtube.com/watch?v=MnnEBmh3dmk, objava 09.12.
9. prosinca Osječka televizija, gostovanje u tv emisiji, Intervju o problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila OSI, https://www.youtube.com/watch?v=cxN8D9yxT7g, objava 09.12.

9. prosinca HRT Radio Osijek, Intervju o radionici u Crvenom križu i aktivnostima Područnog ureda Osijek u prvih godinu dana rada, https://jumboiskon.tportal.hr/download/9a312b74-4f89-4ba3-8f4c-102d6f77a0c2, objava 09.12.
6. prosinca portal Osijek031, članak, Najava radionice za volontere i djelatnike Crvenog križa Osijek, http://www.osijek031.com/osijek.php?najava_id=80665, objava 06.12.
6. prosinca portal Leganews, članak, Najava radionice za volontere i djelatnike Crvenog križa Osijek, https://leganews.eu/2019/12/06/radionica-za-djelatnike-i-volontere-gdck-osijek-na-temu-institucija-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom/, objava 06.12.
6. prosinca NovaTV, emisija Provjereno, izjava na temu status roditelja njegovatelja, objava 19.12.
5. prosinca Radio Student, emisija Hodalica – intervju povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objava 5.12. https://www.mixcloud.com/RadioStudent/hodalica-5122019/
5. prosinca Slavonska televizija, tv prilog, Prilog o konferenciji osi u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju, https://www.youtube.com/watch?v=uz81tD76-hU, objava 05.12.
5. prosinca Osječka televizija, tv prilog u Dnevniku, Prilog o konferenciji osi u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju, https://www.youtube.com/watch?v=qkd0q9MCyt8, objava 05.12.
5. prosinca HRT portal, Članak o konferenciji osi u umjetnosti, znanosti, odgoju obrazovanju, https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/o-problemima-invalida-na-osjeckoj-konferenciji/215505/, objava 05.12.
3. prosinca Razni mediji – objava priopćenja povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom:
https://www.glasistre.hr/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-osigurajmo-stvarno-sudjelovanje-osoba-s-invaliditetom-u-donosenju-odluka-608124
https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/19575/pravobraniteljica-priopcenje-za-medije-povodom-medjunarodnog-dana-osoba-s-invaliditetom
https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-osigurajmo-osobama-s-invaliditetom-stvarno-donosenje-odluka/2137178.aspx
https://novosti.hr/i-dalje-bez-komunikacije-u-trazenju-najboljih-rjesenja-za-osobe-s-invaliditetom/
https://www.hina.hr/vijest/10231104
3. prosinca Radio Đakovo, izjava za vijesti povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objava 3.12.
3. prosinca HRT Radio Osijek, Izjava o akciji ENABLE – najava, o problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi, objava 03.12.
3. prosinca HRT web portal, Članak o akciji ENABLE – ukazivanje na problem nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi, https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/parkirate-li-na-mjesto-za-invalida-iako-niste-invalidna-osoba/215304/, objava 03.12.
3. prosinca Slavonska televizija, tv prilog u vijestima, Izjava o akciji ENABLE – najava, o problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila OSI
https://www.youtube.com/watch?v=gX_k4LzZKNQ, objava 03.12.
3. prosinca Glas Slavonije, Članak o akciji ENABLE – ukazivanje na problem nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi, https://www.glas-slavonije.hr/417899/3/Na-rezervirana-mjesta-svoja-vozila-parkiraju-zdrave-osobe-ili-one-s-nevazecim-karticama, objava 04.12.
3. prosinca HTV, tv prilog, Izjava o akciji ENABLE – najava, o problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi
3. prosinca Osječka televizija, tv prilog, Izjava o akciji ENABLE – najava, o problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi, objava 03.12.
2. prosinca City Radio, gostovanje u radio emisiji Vidici povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objava 2.12.
2. prosinca HRT dnevnik, izjava za dnevnik povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objava 2.12.
2. prosinca Radio 92 FM, intervju, Intervju o akciji ENABLE i problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi, objava 03.12.
2. prosinca Radio Laganini FM, izjava za vijesti, Izjava o akciji ENABLE – najava, o problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila osi, objava 02.12.

2. prosinca Radio Laganini FM, izjava za emisiju, Izjava o provedenoj akciji ENABLE i problemu nepropisnog parkiranja na mjesta označena za vozila OSI, objava 03.12.
29. studenog TV Varaždin, izjava vezano uz stručni skup HUP-a i POSI na temu Zapošljavanja osoba s invaliditetom, objava 29.11.
http://www.vtv.hr/vijesti/item/4978-u-varazdinu-odrzana-radionica-izazovi-zaposljavanja-osoba-s-invaliditetom-i-kako-ih-prevladati
28. studenog Glas Slavonije, Članak o aktivnostima POSI vezano za osiguranje pristupačnosti, https://www.glas-slavonije.hr/417501/4/Pristupacnost-toaleta-i-kosina-za-osobe-s-invaliditetom—obveza-su, objava 29.11.
27. studenog Glas Slavonije, Članak o zapošljavanju osoba s invaliditetom, http://www.glas-slavonije.hr/417239/3/Ana-Kocelj-Medju-nasim-zaposlenima-nema-razlike, objava 27.11.
27. studenog Portal ZG magazin, članak pod nazivom Zašto volim Zagreb?, objava 2.12.
https://zg-magazin.com.hr/socijalna-skrb-i-zaposljavanje-invalidima-su-najcesce-krsena-prava/
25. studenog Radio Baranja, emisija, Sudjelovanje uživo u emisiji Brifing, intervju o radu POSI Ureda, razgovor sa slušateljima, objava 25.11.
25. studenog portal Radio Baranje, članak o gostovanju u emisiji Brifing, https://www.radio-baranja.hr/vijesti/12810-o-osobama-s-invaliditetom-u-brifingu, objava 26.11.
19. studenog Radio Laganini FM, emisija, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, objava 19.11.
12. studenog Slavonska televizija, emisija Teme dana, Intervju o godinu dana rada Područnog ureda POSI u Osijeku, https://www.youtube.com/watch?v=SorfztNLnO0, objava 12.11.
12. studenog Radio Laganini FM, emisija, Izjava o godinu dana rada Područnog ureda POSI u Osijeku, objava 19.11.
12. studenog Portal Osijek 031, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=80237, objava 12.11.
12. studenog Portal Osijek online, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, https://www.osijek-online.com/media-index/vijest370353.htm, objava 12.11.
12. studenog Portal Post.hr, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/-stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima-8233, objava 12.11.
12. studenog Portal Osijek danas, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, https://osijek-danas.com/2019/11/12/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima/, objava 12.11.
12. studenog Portal Virovitica.net, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, https://www.virovitica.net/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima/32945/, objava 12.11.
12. studenog Portal Radio Slavonija, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, http://www.radioslavonija.hr/sadrzaj/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima-2165, objava 12.11.
12. studenog Portal Sib.hr, članak, Objava priopćenja za medije vezanog za stereotipe i predrasude o osobama s invaliditetom u hrvatskim medijima, https://sib.rtl.hr/vijesti/ostalo-vijesti/3598551/stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima/, objava 14.11.
11. studenog Glas Slavonije, novinski članak pod nazivom „Osobe s invaliditetom obratile su se uredu gotovo 1300 puta“, objava 12.11.
11. studenog Radio Slavonija (SB), intervju uživo u programu, Najava radionice za medije i sažetak 1. godine rada PU u Osijeku, objava 11.11.

11. studenog Radio Slavonija (SB), izjava za vijesti, Najava radionice za medije i sažetak 1. godine rada PU u Osijeku, objava 11.11.
11. studenog Portal HRT Hrvatski radio, Članak o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://radio.hrt.hr/clanak/medijsko-izvjestavanje-o-osobama-s-invaliditetom/213317/, objava 11.11.
11. studenog Slavonska televizija, Dnevnik, prilog, Prilog o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://www.youtube.com/watch?v=Duqfc46O0RE, objava 11.11.
11. studenog Slavonska televizija, Vijesti, prilog, Prilog o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://www.youtube.com/watch?v=6cnpSYAVmy8, objava 11.11.
11. studenog Portal Osječka televizija, Članak o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, http://osjecka.com/osobe-s-invaliditetom-i-hrvatski-mediji/, objava 11.11.
11. studenog Osječka televizija, Dnevnik, prilog, Prilog o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://www.youtube.com/watch?v=L7BAK_teBxw, objava 11.11.
11. studenog HRT, Županijska panorama Osijek, Prilog o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://hr-hr.facebook.com/1534041390146383/videos/421443418548493/, objava 11.11.
11. studenog Radio 92FM, Objava na FB stanici Radia 92FM o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://web.facebook.com/radio92eu/posts/2850805278287001?__tn__=-R, objava 11.11.
11. studenog Glas Slavonije, Članak o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, http://www.glas-slavonije.hr/415790/3/Osobe-s-invaliditetom-obratile-su-se-uredu-gotovo-1300-puta, objava 12.11.
11. studenog In portal, Članak o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/19441/anka-slonjak-u-osijeku-stereotipi-i-predrasude-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskim-medijima, objava 13.11.
10.studenog Glas Koncila, Članak o Seminaru za animatore i suradnike u radu s osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima, objava 10.11.
10. studenog portal Radio Slavonija, Članak/Najava o Radionici za novinare na temu medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom, http://www.radioslavonija.hr/sadrzaj/radionica-za-novinare-na-temu-medijskog-izvjestavanja-o-osobama–s-invaliditetom-2147, objava 10.11.
5. studenog HR, emisija Šesto čulo, gostovanje radi prigovora DM vezano uz sudjelovanje u emisiji Kuhan i pečen Hrvatske televizije gdje je odbijen, objava 6.11.
28. listopada portal djos.hr, Članak o Seminaru za animatore i suradnike u radu s osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima, http://djos.hr/seminar-za-animatore-i-suradnike-u-radu-s-osobama-s-invaliditetom-i-njihovim-obiteljima/ , objava 28.10.
28. listopada portal Informativne katoličke agencije, Članak o Seminaru za animatore i suradnike u radu s osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima, https://ika.hkm.hr/dakovacko-osjecka-metropolija/seminar-za-animatore-i-suradnike-u-radu-s-osobama-s-invaliditetom-i-njihovim-obiteljima/ , objava 28.10.
28. listopada portal djos.hr, Članak o sudjelovanju na Regionalnom susretu osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Osječke regije, http://djos.hr/15-susret-osoba-s-invaliditetom-osjecke-regije/ , objava 28.10.
28. listopada portal laudato.hr, Članak o sudjelovanju na Regionalnom susretu osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Osječke regije, http://laudato.hr/Novosti/Biskupije/%C4%90akovacko-osjecka-nadbiskupija/Odrzan-15-Regionalni-susret-osoba-sa-invaliditetom.aspx , objava 28.10.
28. listopada portal Informativne katoličke agencije, Članak o sudjelovanju na Regionalnom susretu osoba s invaliditetom i njihovih obitelji Osječke regije, https://ika.hkm.hr/dakovacko-osjecka-

metropolija/15-regionalni-susret-osoba-sa-invaliditetom-i-njihovih-obitelji-osjecke-regije/ , objava 28.10.
14. listopada In portal, Članak o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/19242/digitalno-drutvo-za-sve-u-osijeku-odrzan-treci-skup-osobe-s-invaliditetom-u-digitalnom-drustvu , objava 14.10.
11. listopada HAKOM web stranica, Priopćenje o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", https://www.hakom.hr/default.aspx?id=10077 , objava 11.10.
11. listopada Glas Slavonije, članak i izjava, Članak o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", http://www.glas-slavonije.hr/412890/3/Svi-su-gradjani-dio-digitalnog-drustva , objava 11.10.
11. listopada Jutarnji list web stranica, članak o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", https://novac.jutarnji.hr/aktualno/podizanje-svijesti-digitalno-drustvo-nije-uspjesno-ako-ne-ukljucuje-sve/9471713/ , objava 11.10.
11. listopada Slavonska Televizija, Prilog u Vijestima + izjava, Prilog o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", https://www.youtube.com/watch?v=BitElRVbB7g , objava 11.10.
10. listopada HRT Radio Osijek web stranica, članak o skupu "Osobe s invaliditetom u digitalnom društvu", https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/osobe-s-invaliditetom-u-digitalnom-drustvu/210596/, objava 10.10.
10. listopada HINA, N1, e-zadar, objava održavanja konferencije povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja
http://hr.n1info.com/Vijesti/a450403/Mentalno-zdravlje-Izolacija-cesto-dovodi-do-daljnjeg-obolijevanja.html
https://ezadar.rtl.hr/lifestyle/3579433/izolacija-cesto-dovodi-do-daljnjeg-obolijevanja/
6. listopada HRT, Dobar dan, Hrvatska, gostovanje na temu Svjetskog dana osoba sa cerebralnom paralizom, objava 7.10.
2. listopada Hina, HRT, Nova TV, TV mreža, HR Split, HR Dalmacija, Novinski list Slobodna Dalmacija, portali Direktno.hr, Tportal, Dalmacijanews – Izjave povodom predstavljanja Područnog ureda Pravobranitelja za osobe sa invaliditetom u Splitu
1. listopada novinski list, Slobodna Dalmacija, članak o otvaranju Područnog ureda Pravobranitelja za osobe sa invaliditetom u Splitu
30. rujna portal Dalmacijadanas.hr, priopćenje vezano uz otvaranje Područnog ureda Pravobranitelja za osobe sa invaliditetom u Splitu https://www.dalmacijadanas.hr/u-splitu-otvara-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom
26. rujna In portal, članak o sastanku suradnika pravobraniteljice sa predstavnicima Grada Požege i predstavnicima udruga osoba s invaliditetom s područja Požege i okolice, http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/19143/primjer-dobre-suradnje-grad-virovitica-nizom-mjera-pomaze-rad-udruga-osoba-s-invaliditetom , objava, 26.09.
20. rujna Web portal Gradonačelnik.hr, članak o sastanku suradnika pravobraniteljice sa predstavnicima Grada Virovitice i predstavnicima udruga osoba s invaliditetom s područja Virovitice i okolice, https://gradonacelnik.hr/vijesti/primjer-dobre-prakse-i-suradnje-virovitica-nizom-mjera-pomaze-rad-udruga-osoba-s-invaliditetom/ , objava, 20.09.
20. rujna Web portal Informativni centar Virovitica, članak o sastanku suradnika pravobraniteljice sa predstavnicima Grada Virovitice i predstavnicima udruga osoba s invaliditetom s područja Virovitice i okolice, https://www.icv.hr/2019/09/primjer-dobre-prakse-i-suradnje-grad-virovitica-nizom-mjera-pomaze-rad-udruga-osoba-s-invaliditetom/ , objava, 20.09.
19. rujna Web portal Grada Virovitice, članak o sastanku suradnika pravobraniteljice sa predstavnicima Grada Virovitice i predstavnicima udruga osoba s invaliditetom s područja Virovitice i okolice, https://www.virovitica.hr/2019/09/primjer-dobre-prakse-i-suradnje-grad-virovitica-nizom-mjera-pomaze-rad-udruga-osoba-s-invaliditetom/ , objava, 19.09.
12. rujna In portal, članak o sastanku suradnika pravobraniteljice sa predstavnicima Grada Požege i predstavnicima udruga osoba s invaliditetom s područja Požege i okolice, http://www.in-portal.hr/in-

portal-news/vijesti/19053/poega-sastanak-s-predstavnicima-ureda-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-i-udrugama , objava, 13.09.
13. rujna Dalmacijadanas.hr, članak vezan uz početak školske godine i nedostatka asistenata u nastavi https://www.dalmacijadanas.hr/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-sustav-obrazovanja-jos-nije-ni-priblizno-pristupacan-i-prilagoden-potrebama-svakog-djeteta
12. rujna Web portal Grada Požege, članak o sastanku suradnika pravobraniteljice sa predstavnicima Grada Požege i predstavnicima udruga osoba s invaliditetom s područja Požege i okolice, http://www.pozega.hr/index.php/novosti-pozega/item/3245-odrzan-sastanak-s-uredom-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-rh-i-udrugama-s-podrucja-pozege.html, objava, 12.09.
2. rujna 24 sata novinski list, izjava vezano uz Kristijana Vukasovića, objava 3.9.

28. kolovoza izjava za Jutarnji list i Slobodnu Dalmaciju vezano uz Kristijana Vukasovića, objava 29.8. i 30.8.
28. kolovoza Radio Laganini FM Osijek, emisija Vijesti, objava priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek, objava 28.8.
28. kolovoza Portal SiB.hr, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja
Osijek, https://sib.rtl.hr/vijesti/osijek/3556617/pravobraniteljica-ostro-na-osjecku-policiju-osobe-s-dusevnim-smetnjama-nisu-potencijalno-sumnjive/, objava 28.8.
28. kolovoza In portal, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek, https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/18944/anka-slonjak-upozorenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-policijskoj-upravi-osjecko-baranjskoj, objava 29.8.
28. kolovoza Portal Osijek031.hr, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja
Osijek, http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=79106, objava 29.8.
28. kolovoza Portal Osijek-online.com, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek, https://www.osijek-online.com/media-index/vijest345199.htm, objava 29.8.
28. kolovoza Portal Post.hr, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja
Osijek, http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/pravobraniteljica-osjeckoj-policiji:-%E2%80%9Esalju-se-neutemeljene-poruke-da-su-osobe-s-dusevnim-smetnjama-opasne-za-okolinu%E2%80%9C-7898, objava 29.8.
28. kolovoza Glas Slavonije, članak povodom priopćenja za medije vezanog za upozorenje izdano slijedom medijskih objava koje su uslijedile nakon dopisa Policijske uprave osječko-baranjske upućenog Ravnateljstvu Doma zdravlja Osijek, http://www.glas-slavonije.hr/409141/1/Osobe-s-dusevnim-smetnjama-nisu-opasne, objava 30.8.
23. kolovoza Radio Laganini FM Osijek, emisija Ja to mogu, Intervju o aktivnostima Ureda od svibnja od kolovoza godine i planovima za predstojeće razdoblje, objava 23.8.
22. kolovoza izjava na javnom savjetovanju vezano uz pomorski prijevoz – objava u novinskom listu Večernji list, članak pod nazivom ”Uređuje se pomorski prijevoz invalida”, objava 23.8.
22. kolovoza objava na mrežnim stranicama Ministarstva mora, prometa i infrastrukture https://mmpi.gov.hr/odrzano-javno-izlaganje-nacrta-prijedloga-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-prijevozu-u-linijskom-i-povremenom-obalnom-pomorskom-prometu-s-konacnim-prijedlogom-zakona/20772

19. kolovoza Media servis, izjava za vijesti, vezano uz odnos poslodavaca prema roditeljima djece s teškoćama u razvoju, objava 19.8.
14. kolovoza Jutarnji list, upit vezano uz roditelje djece s teškoćama u razvoju koji zbog invaliditeta djeteta često dobivaju otkaz, objavljen članak pod nazivom „Saznala da joj dijete ima autizam, pa dobila otkaz jer je ”odsutna i loše raspoložena”“, objava 18.8.
8. kolovoza Jutarnji list, upit vezano uz taksi prijevoz za osobe s invaliditetom – problem je nastao u Dubrovniku nakon što je taksi vozač odbio voziti dvije osobe s invaliditetom u inv. kolicima, objava 9.8.
30. srpnja Glas Slavonije, članak, Mislim da je Hrvatska na dobrom putu, kao društvo se brinemo i trudimo, http://www.glas-slavonije.hr/vijest.aspx?id=406365, objava 30. srpnja
23. srpnja 24 sata, parkiranje za osobe s invaliditetom
18. srpnja In Portal, priopćenje 23 udruge osoba s invaliditetom iz Dalmacije, Zahtjev za rekonstrukciju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom
https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/18703/nita-o-nama-bez-nas-zahtjev-za-rekonstrukciju-povjerenstva-vlade-rh-za-osobe-s-invaliditetom
10. srpnja Jutarnji list, izjava vezana uz članak ministrice Murganić u kojem je navela da „No,osobe koje imaju ovakve psihičke smetnje ne smiju baš tako šetati po gradu. Ovo se moglo dogoditi bilo gdje na ulici.“
8. srpnja Radio Makarska rivijera, komentar vezan uz stanje u RH o plažama prilagođenim za osobe s invaliditetom
8. srpnja Radio HR Split, komentar inicijative udruge Bački pupoljci vezano uz osiguravanje besplatnog prijevoza trajektom za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju
3. srpnja Glas Slavonije, članak, Intervju o stanju osoba s invaliditetom u RH i Slavoniji i Baranji
http://www.glas-slavonije.hr/405343/1/U-radno-aktivnoj-dobi-ih-je-217578-a-rade-samo-18903, snimanje 3.7., objava 18.7.
13. srpnja Glas Slavonije, članak o održanom stručno savjetodavnom sastanku o načinu rada Stručnog povjerenstva Ureda državne uprave, http://www.glas-slavonije.hr/404897/3/O-kriterijima-odabira-oblika-skolovanja-djece-s-autizmom, objava 13.7.
10. lipnja Slavonska Televizija, prilog u Vijestima + izjava, Izjava o provedenim radnjama vezano za zahtjev za uređenjem i označavanjem parkirališta za
osi, https://www.youtube.com/watch?v=XDdH4nwLyVA, snimanje 7.6., objava 10.6.
1. lipnja Web stranica Đakovačko-osječke nadbiskupije, članak, Izvještaj sa Nadbiskupijskog susret osoba s invaliditetom, http://djos.hr/nadbiskupijski-susret-osoba-s-invaliditetom-4/
23. svibnja novinski listSlobodna Dalmacija,intervju za članak na temu skrbništva i poslovne sposobnosti
20. svibnja lokalna televizija Velebit, izjava vezana uz okrugli stol na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom održan u Gospiću, objava 20.5.
www.kic-gospic.eu/lokalne-vijesti/u-gospicu-odrzan-okrugli-stol-o-zaposljavanju-osoba-s-invaliditetom-u-ruralnim-podrucjima/
16. svibnja novinski list Glas Slavonije, intervju za članak na temu status roditelj njegovatelj, objava 21.5.
14. svibnja HR1, emisija Šesto čulo, sudjelovanje u emisiji na temu Izvješća o radu za 2018. godinu – objava 15. 5.
9. svibnja Jutarnji list, objava članka na temu Izvješće o rada za 2018. pod nazivom „Lani 10% više pritužbi osoba s invaliditetom“.
9. svibnja Novi list, objava članka na temu Izvješće o radu za 2018. godinu pod nazivom „ Izjava – Anka Slonjšak, Pravobraniteljica“.
8. svibnja Izvješće o radu za 2018. godinu – objave u medijima – od 8. do 10. svibnja
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/sabor-danas-o-izvjescu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-foto-20190508
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/18086/anka-slonjak-izostale-su-sustavne-promjene-kojima-bi-sve-osobe-s-invaliditetom-dobile-odgovarajucu-zdravstvenu-zastitu-i-lijecenje

https://vijesti.hrt.hr/511181/sabor-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-2
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/18286/anka-slonjak-koliko-donositelji-odluka-uistinu-racunaju-na-osobe-s-invaliditetom
https://www.24sata.hr/news/zivi-zid-trazi-javnu-dostupnost-podataka-osu-enih-pedofila-628332
https://sdmsh.hr/anka-slonjsak-koliko-donositelji-odluka-uistinu-racunaju-na-osobe-s-invaliditetom/
17. travnja Radio Laganini FM Osijek, emisija ''Ja to mogu'', Intervju o aktivnostima Ureda u prva četiri mjeseca godine i planovima za predstojeće razdoblje, https://www.youtube.com/watch?v=Hcxf4WCZ7pE, snimanje 17.04., objava 23.04.
12. travnja RTL, emisija Potraga, izjava na temu statusa roditelja njegovatelja, objava 24.4.
12. travnja HRT, Dobro jutro Hrvatska, rubrika Imam problem, gostovanje na temu statusa njegovatelja za odrasle osobe, objava 12.4.
12. travnja portal Indeks.hr, članak na temu naknada civilnih i ratnih vojnih invalida, objava 13.4.19. https://www.index.hr/vijesti/clanak/prica-o-ratnim-i-civilnim-invalidima-postaje-sve-strasnija/2077999.aspx
10. travnja Poslovni dnevnik, članak na temu biračkog prava osoba s invaliditetom na EU izborima, objava 25.4.
2. travnja HRT Dnevnik 1 i 2, HR1 vijesti, RTL, izjava vezano uz Svjetski dan autizma, objava 2.4.
Druge objave:
HINA – https://www.youtube.com/watch?v=b0TVeVAHPoM
N1, najava-http://hr.n1info.com/Vijesti/a381943/Svjetski-je-dan-svjesnosti-o-autizmu.html
1. travnja HR Split, izjava vezano uz Izvješće o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2018. godinu. Objava 1.4.
25. ožujka HR, emisija Vijesti, komentar sudjelovanja osoba s invaliditetom kao glasača za kandidate za Europski parlament, objava 25.3.
18. ožujka IN portal, komentar na temu zlostavljanja žena s invaliditetom, objava 26.3.
http://www.glas-slavonije.hr/393146/3/Izuzet-dio-parkiralista
13. ožujka HR emisija Šesto čulo, izjava na temu Razumne prilagodbe u sustavu zdravstva, objava 13.3.
12. ožujka Plava Vinkovačka, dnevnik, Prilog o POSI Područnom uredu u Osijeku, https://youtu.be/WGWVtwlAQis, objava 12.03.
12. ožujka, Plava Vinkovačka, emisija, Intervju sa savjetnikom pravobraniteljice o radu Područnog ureda u Osijeku, https://www.youtube.com/watch?v=FO_kNeknhFc , objava 20.03.
12. ožujka In portal, Članak povodom sastanka u MUP-u o provođenju akcija kojima će se prevenirati i sankcionirati nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osi, http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/17900/osijek-nepropisno-parkiranje-na-oznacenim-parkiralisnim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom , objava 12.03.
8. ožujka HRT Dnevnik, izjava na temu Razumne prilagodbe u sustavu zdravstva, a povodom Dana žena, objava u više vijesti tijekom 8.3.
Ostale objave:
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/17878/zagreb-skup-na-temu-razumna-prilagodba-u-sustavu-zdravstva-kao-obveza-prema-konvenciji-o-pravima-osoba-s-invaliditetom
https://vijesti.hrt.hr/494091/slonjsak-niz-prepreka-na-putu-prilagodbe-zdravstva-zenama-s-invaliditetom
https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/sto-sve-prolaze-zene-s-invaliditetom-nastojeci-u-hrvatskoj-ostvariti-pravo-na-zdravlje-20190308/print
https://www.youtube.com/watch?v=mL3zDfGKO-M
https://narod.hr/hrvatska/povodom-8-ozujka-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-odrzat-ce-skup-i-dalje-aktivne-i-ukljucene
http://novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Medunarodni-dan-zena-danas-se-obiljezava-diljem-Hrvatske
8. ožujka Laganini FM, Vijesti, Izjava o zaključcima sastanka u MUP-u o provođenju akcija kojima će se prevenirati i sankcionirati nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osi, objava 08.03.

7. ožujka PU Osječko-baranjska, Članak povodom sastanka u MUP-u o provođenju akcija kojima će se prevenirati i sankcionirati nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osi, https://osjecko-baranjska-policija.gov.hr/vijesti/sastanak-policije-i-udruga-osoba-sa-invaliditetom/28768 , objava 07.03.
7. ožujka Post.hr, Članak povodom sastanka u MUP-u o provođenju akcija kojima će se prevenirati i sankcionirati nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osi http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/sastanak-policije-i-udruga-osoba-sa-invaliditetom-6962 , objava 07.03.
7. ožujka Osijek Online, Članak povodom sastanka u MUP-u o provođenju akcija kojima će se prevenirati i sankcionirati nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osi, http://www.osijek-online.com/media-index/vijest321429.htm , objava 07.03.
7. ožujka Osijek 031, Članak povodom sastanka u MUP-u o provođenju akcija kojima će se prevenirati i sankcionirati nepropisno parkiranje na označenim mjestima za osi, http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=76742 , objava 07.03.
7. ožujka HRT Dnevnik, izjava na temu zapošljavanja osoba s intelektualnim teškoćama, objava 7.3.
1. ožujka Nova TV, Dnevnik, izjava na temu uloge i ovlasti Pravobraniteljica, objava 1.3.
26. veljače Radio student, objava https://www.mixcloud.com/RadioStudent/hodalica-2122019/
22.veljače Brod Portal, članak povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu, http://www.brodportal.hr/clanak/-andric-odrzao-sastanak-sa-zamjenicom-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-22069 ,objava 22.02.
21.veljače Radio 92FM, Facebook stranica, objava posjeta savjetnika pravobraniteljice Radio 92FM https://hr.facebook.com/radio92eu/posts/2374709262563274?__xts__%5b0%5d=68.ARCz6WzVpop1Y3YC8cKNClIwKzaqDRetPJRs1YO1bNYGJNKWqqI2UopAAYEKtFAR-MD3QrdOFFOgdmhbMxqBPYzgVeksPHwlFIsxedLZ4122lFwzbw8Q6yEIDL-Bho7OWWUnwHAEc5ebBbw84NXwSUdklQbCemtuaefMSgAyQNBKyPF51clLC2W0dkY6ywo5_QLJRsHCYdn0kO28r4_ASL0MGMImrBwX8bl8JyOJhgeGtozjpmyYCeVFZVSt3T3BMO3qNdPLNi3XQ1sKzynAEv8tF4l4WcW6VlR4aYrkgv8TiuU4dKKpvZe1f86Oth3-5-6kVWVhRsFSDYj7DFuLFSA&__tn__=-R, objava 21.02.
21.veljače Dnevnik SB TV, izjava povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu, objava 21.02.
21.veljače Vijesti SB TV, izjava povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu i predstavljanje Područnog ureda, objava 21.02.
21.veljače Radio 92FM, intervju uživo u programu, razgovor o položaju osoba s invaliditetom u Slavonskom Brodu, o djelokrugu rada Područnog ureda u Osijeku i aktivnostima udruga osi s područja Slavonskog Broda, objava 21.02.
21.veljače Radio 92FM, Vijesti, izjava povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu, objava 21.02.
21.veljače web stranica grada Slavonskog Broda, članak povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu, http://www.slavonski-brod.hr/index.php/9348-zamjenik-gradonacelnika-odrzao-sastanak-sa-zamjenicom-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom, objava 21.02.
21.veljače portal Slavonski Brod plus, članak povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu http://www.sbplus.hr/slavonski_brod/politika/upravasamouprava/sto_grad_cini_za_poboljsanje_njihova_polozaja.aspx#.XHT6oHdFwdV, objava 21.02.
21.veljače TV Slavonski Brod, emisija SB info, izjava povodom obilaska Slavonskog Broda na temu Položaj osoba s invaliditetom u gradu Slavonskom Brodu, https://www.youtube.com/watch?v=2H6R7z4XLJs, objava 24.02.
19. veljače Al Jazeera, izjava vezana uz temu kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom
13. veljače HR1, Šesto čulo, gostovanje na temu samozapošljavanja osoba s invaliditetom

13.veljače Radio Slavonija, emisija za OSI, predstavljanje rada Područnog ureda Osijek, objava 13.02.
11.veljače Glas Slavonije, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom http://www.glas-slavonije.hr/390166/3/Zloporaba-Koriste-znak-pristupacnosti-i-kao-obiteljsku-karticu-pa-besplatno-parkiraju, objava 11.02.
06.veljače portal Virovitica.net, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom https://www.virovitica.net/preporuka-pravobraniteljice-gradovima-i-policijskim-upravama-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-oznacenim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom/32124/, objava 06.02.
06.veljače Radio Slavonija, web stranica, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom http://www.radioslavonija.hr/sadrzaj/preporuka-pravobraniteljice-gradovima-i-policijskim-upravama-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-oznacenim-mjestima–1417, objava 06.02.
06.veljače Radio Laganini FM, Vijesti – info, izjava o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
06.veljače Radio 92FM, izjava o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
05.veljače In portal, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/17649/anka-slonjak-preporuka-pravobraniteljice-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-oznacenim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom objava 05.02.
05.veljače portal Post.hr, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom http://www.post.hr/osijek/vijesti/zivot/naslov/nepropisana-parkiranja-na-oznacenim-mjestima-za-osobe-s-invaliditetom-6787
objava 05.02.
05.veljače HR Radio Osijek, web stranica, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/parkiralisna-mjesta-za-invalide/189947
objava 05.02.
05.veljače portal Osijek 031, članak o priopćenju pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=76282, objava 05.02.
05.veljače portal Osijek online, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom http://www.osijek-online.com/media-index/vijest318826.htm, objava 05.02.
05. veljače 034 portal, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom https://www.034portal.hr/parkirate-na-invalidskom-mjesto–ubuduce-dobro-razmislite-o-tome—-147, objava 05.02.
05.veljače HR radio Osijek, emisija Dobar dan, izjava o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, objava 05.02.
05.veljače Plava Vinkovačka TV, emisija Dnevnik, izjava o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom https://www.youtube.com/watch?v=MTAjrDARb2g, objava 05.02.
5. veljače NovaTV, Dnevnik, izjava vezana uz Konferenciju o usluzi osobne asistencije, objava 5.2.19.
Ostale objave:
https://sdmsh.hr/konferencija-o-usluzi-osobne-asistencije/
https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/priprema-se-novi-zakon-o-usluzi-osobne-asistencije-mnogo-toga-

nije-regulirano—548243.html
http://hr.n1info.com/Vijesti/a368180/Murganic-Asistencijske-usluge-danas-koristi-1700-osoba-s-invaliditetom.html
https://vlada.gov.hr/vijesti/murganic-asistencijske-usluge-danas-koristi-1700-osoba-s-invaliditetom/25255
https://www.hina.hr/vijest/9997359
04.veljače portal Novosti.hr, članak o priopćenju Pravobraniteljice gradovima i policijskim upravama povodom nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom
http://novosti.hr/preporuka-pravobraniteljice-gradovima-i-policijskim-upravama-povodom-nepropisnog-parkiranja-na-mjestima-za-invalide/ objava 04.02.
01.veljače Glas Slavonije, članak vezan uz TURIZAM ZA SVE – Obogaćena turistička ponuda za slijepe i slabovidne osobe
http://www.glas-slavonije.hr/389170/7/Obogacena-turisticka-ponuda-za-slijepe-i-slabovidne-osobe objava 01.02.
31. siječnja Osječka televizija, Dnevnik OS TV, Izjava o važnosti i značaju osiguranja pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom“
https://www.youtube.com/watch?v=kEpUUZ8ZbPQ , objava 31.1.
31. siječnja Više medija, Konferencija za medije, Izjava o važnosti i značaju osiguranja pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom“, objava 31.1.
31. siječnja Z1 televizija, gostovanje u emisiji Isti smo na temu Milijarda ustaje, suzbijanje nasilja nad ženama, objava 31.1.
30. siječnja portal Osijek031, članak – najava događanja, Radionica TURIZAM ZA SVE – značaj osiguranja pristupačnosti turizma osobama s invaliditetom
http://www.osijek031.com/osijek.php?najava_id=76187 , objava 30.01.
30. siječnja 92 FM radio Slavonski Brod, gostovanje u emisiji na temu osnivanja i rada 3. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice i održanog sastanka na temu unaprjeđenja usluga u željezničkom prometu, objava 31.1.
29. siječnja Portal Buz objava vijesti vezano uz sastanak radi ugradnje dizala
http://www.buz.hr/vijesti/opcenito/predstavnici-buz-a-na-sastanku-u-uredu-pravobraniteljice-za-osobe-sa-invaliditetom
29. siječnja Glas Slavonije, izjava vezano za pilot projekt Nacionalnog okvira za probir djece s PSA u Osječko – baranjskoj županiji, objava 30.1.
29. siječnja Novi list, Faktograf, članak na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom
28. siječnja Inportal, HR1, Šesto čulo, gostovanje i članak vezano uz okrugli stol na temu samozapošljavanja OSI, objava 31.1. i 13.2.
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/17603/zagreb-okrugli-stol-samozaposljavanje-osoba-s-invaliditetom
https://www.savezsumsi.hr/index.php/novosti/91-istrazili/183-savez-sumsi-na-okruglom-stolu-o-samozaposljavanju-osi
25. siječnja Inportal, članak vezan uz pristupačno stanovanje i dostupnost do stana
22. siječnja Večernji list, Poslovni dnevnik intervju s pravobraniteljicom, objava na portalu i u novinskom listu
21. siječnja Inportal, članak vezan uz nepropisno parkiranje i inicijativu za pristupačan Split
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/17547/inicijativa-za-pristupani-split-nakon-naplate-parkinga-diskriminacija-osoba-s-invaliditetom-u-supetru
15. siječnja Inportal, članak vezano uz prikaz osoba s invaliditetom u medijima
http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/17509/anka-slonjak-stereotipi-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskom-medijskom-prostoru?fbclid=IwAR16Eer4ndJoGL98wsVdd5J7ysqL6HZ1UxmiaRdAbjtlP3UhC1-Q-x7ueMk
15. siječnja Radio 92FM, Vijesti, Izjava/komentar preporuke POSI medijima o medijskom izvještavanju o osi, objava 15.01.

14. siječnja Radio Laganini FM Osijek, emisija Ja to mogu, sudjelovanje na temu Rad Područnog ureda u 2018. i planovi za godinu, poseban osvrt na preporuku pravobraniteljice o medijskom izvještavanju o osi, objava 15.01.
10. siječnja portal Dalmacijadanas, objava teksta vezano uz parkiranje u gradu Supetru https://www.dalmacijadanas.hr/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-upozorila-grad-supetar-zbog-diskriminacije
9. siječnja NovaTV, emisija Provjereno, izjava na temu nabavke elektromotornih kolica s posebnom namjenom, objava 12.1.
9. siječnja 24sata, izjava za članak na temu primjene Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima
4. siječnja Televizija Slavonije i Baranje, emisija Tužionica, Savjetovanje o pristupačnosti i parkirališnim mjestima za osi – objava 04.01.
2. siječnja HND, Inportal, objava preporuke o sudjelovanju osoba s invaliditetom u medijima

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb
Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek
Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek
Telefon: 031/293 352

Područni ured Split
Ulica Domovinskog rata 44, 21 000 Split
Telefon: 021/649 713

Faks: 01/6177 901
E-mail: ured@posi.hr
Web: http://posi.hr

Obveznik PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2019.

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na: • sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i • sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			
2.	Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na: • visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih	X			

	programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i • visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)				
3.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu *donosa* sredstava iz prethodne, odnosno *odnosa* u sljedeću godinu		X		
4.	Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)	X			
5.	Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti		X		
6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			
7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u	X			

	koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)	X			
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokrića manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			
9.2.	U slučaju pokrića manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			
10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		

12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta	X				
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				
18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					
19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju	X				

	proračunske korisnike)					
19.2.	Upravljačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom		X			
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			
22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih					
22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X				
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X				
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više	X				
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija					
23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i	X				

	namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)					
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X				
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere					
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom		X			
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora		X			
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora		X			
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru		X			
24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora		X			
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora		X			
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi		X			
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja		X			
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim		X			

	novcem					
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga		X			
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplatitelja	X				
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X				

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO	
JAVNA NABAVA						
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi	X				
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				
36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različite su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				
37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			

38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove		X			
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			
48.	Provjereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje		X			

49.	Za primljene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)	X				
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada	X				
51.	Izvještaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku					
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)		X			
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak					
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene		X			
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizlaze financijski učinci		X			
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X				
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna*, uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 *Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna.* (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti drugih upravnih odjela te jedinice)	X				
56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnom knjigom		X			

57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja	X				
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X			

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvještavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)	X			
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)	X			
63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				

63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske	X			

	korisnike)				

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			
69..2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			
69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je	X			

	prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna				
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)		X		
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu		X		

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE	DJELOMIČNO	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisana su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				
76.	Državna imovina kojom se raspolaže/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspolaže s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				
77.	Utvrđena je namjena nekretnina s kojima se upravlja i raspolaže	X				
78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				

80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije	X				
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila		X			
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova	X				

Napomena:
Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI

ZA 2019. GODINU

Ja, Anka Slonjšak, dipl.oec., pravobraniteljica, čelnica ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti i raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Zagreb, 30. ožujka 2020. godine

PRAVOBRANITELJICA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

REPUBLIKA HRVATSKA 1 ZAGREB PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Anka Slonjšak